

Kwantitatieve analyse New Towns

Project M23.004

Delft, 17 september 2024

Auteurs: Peter Louter en Pim van Eikeren (Bureau Louter)

Opdrachtgevers: New Towns Alliantie en Ministerie van BZK

Bureau Louter
Rotterdamseweg 183c
2629 HD Delft
Telefoon: 015-2682556
peter@bureaulouter.nl
www.bureaulouter.nl

Verwijzing naar resultaten uit dit onderzoek is toegestaan, mits voorzien van een duidelijke bronvermelding, namelijk: 'Bureau Louter (2024) Kwantitatieve analyse New Towns'

	Samenvatting Kwantitatieve analyse New Towns	I
1	Inleiding en vraagstelling	1
1.1	Achtergrond	1
1.2	Leeswijzer	2
2	Gebiedsindelingen	5
2.1	Benchmarkgebieden	5
2.2	Relevante regio	9
2.3	Centrale kernen binnen gemeenten	15
3	Regionale context en relatiepatronen	33
4	Brede welvaart, economie, woonaantrekkelijkheid en sociaal-economische prestaties	46
4.1	Monitor Brede Welvaart	46
4.2	Woonaantrekkelijkheid	55
4.3	Economische prestaties	69
4.4	Sociaal-economische prestaties	77
4.5	Tevredenheid met het leven	79
5	Uitwerking naar thema's	85
5.1	Keuze thema's, subthema's en indicatoren	85
5.2	Resultaten per thema	88
5.3	Verschillen tussen new towns en hun relevante regio	120
5.4	Specifiek thema: sociale veiligheid	131
6	Overzicht ontwikkelingen in de tijd	135
6.1	Ontwikkelingen in het verleden	135
6.2	Prognoses ontwikkeling aantal inwoners tot 2040	166
7	Verschillen tussen en binnen new towns	173
7.1	Verschillen tussen new towns	173
7.2	Verschillen binnen new towns	193
8	Epiloog: enige beschouwingen	199
I	Gebiedsindeling volgens Bureau Louter	212
II	Profiel brede welvaart per new town	214
III	Toelichting bij geselecteerde indicatoren	230
III.1	Technische toelichting Woonaantrekkelijkheid	231
III.2	Toelichting indicatoren per thema en subthema	247
IV	Verschil in rapportcijfers tussen new towns en relevante regio	258
V	Ontwikkeling sociaal-economische prestaties, relevante regio's	267

Samenvatting Kwantitatieve analyse New Towns

1 Vraagstelling

Het Verwey-Jonker Instituut, Platform31 en Bureau Louter hebben in opdracht van de New Towns Alliantie en het ministerie van Binnenlandse Zaken onderzoek verricht naar het functioneren van een achttal new towns. Daarover is door Bureau Louter dit rapport opgesteld, met als titel '*Kwantitatieve analyse New Towns*'. Dat is nadrukkelijk een tussenproduct, waarin veel feiten en cijfers op een rijtje zijn gezet, voorzien van een uiteenzetting over de resultaten. Naast deze kwantitatieve analyse hebben nog een literatuuronderzoek en een aantal interviews plaatsgevonden (door het Verwey-Jonker Instituut en Platform31: zie het rapport '*Zorgen voor New Towns*'). Op deze drie pijlers rustte het uiteindelijke eindrapport. Daarin zijn conclusies getrokken, is duiding gegeven aan de resultaten en zijn mogelijke mechanismen achter gesignaleerde ontwikkelingen blootgelegd. Dat biedt vervolgens inzicht in welke richting handelingsperspectief moet worden gezocht om de new towns te laten (door)groeien tot toekomstbestendige steden, zowel in ruimtelijke, sociale als economische zin.

2 Achtergrond

De new towns staan momenteel voor een aantal uitdagingen. De sociaal-economische positie staat onder druk en er lijkt sprake te zijn van een neerwaartse trend, zowel fysiek als sociaal. Er wordt gezocht naar een strategie om de new towns toekomstbestendig te maken. De problematiek in de new towns lijkt af te wijken van andere gemeenten en vraagt om een specifieke reactie.

De gemeenten Almere, Capelle aan den IJssel, Helmond, Nieuwegein, Nissewaard, Purmerend en Zoetermeer ('de New Towns Alliantie', of 'NTA') hebben daarom behoefte aan een onderzoek met als centrale onderzoeksvraag¹:

'Zijn de new towns vandaag de dag anders dan andere Nederlandse steden en zo ja wat betekent dit voor de toekomst van de new towns?'

Om daar zicht op te krijgen zijn antwoorden nodig op een aantal (onderling samenhangende) deelvragen:

- Waar *staan* de new towns op demografisch, economisch, sociaal en ruimtelijk gebied nu?
- Waarin *verschillen* new towns van andere Nederlandse steden?
- Wat zijn de onderliggende oorzaken en mechanismen die de huidige neerwaartse trend en toekomstige ontwikkeling van de new towns *beïnvloeden*?
- Wat is - ondanks dat de new towns daarop wel al jaren inspanningen leveren - *de oorzaak* van de daling op onder meer leefbaarheid, woonaantrekkelijkheid en sociaal-economische status van new towns?

In dit rapport van Bureau Louter staan de eerste twee onderzoeksvragen centraal.

Naast een analyse over een breed front van thema's geven de New Town Alliantie en het ministerie van Binnenlandse Zaken aan dat ook behoefte bestaat aan aangrijpingspunten voor een handelingsperspectief.

Gewenst zijn dus inzichten op drie onderzoeksterreinen:

¹ Aanvulling op 30 oktober 2024. Tijdens de uitvoering van het onderzoek was Lelystad nog onderdeel van de New Towns Alliantie (NTA) en daarmee mede-opdrachtgever van het onderzoek. Lelystad is om die reden in alle scores en vergelijkingen in dit rapport meegenomen als onderdeel van de NTA. Recentelijk heeft Lelystad, ruim ná het verschijnen van dit rapport, besloten niet langer deel te nemen aan de NTA.

- Eerst inzicht in *feiten en cijfers* over een breed front van thema's (het onderwerp van dit rapport)
- Dan het blootleggen van *mechanismen*: wat beïnvloedt wat?
- En tenslotte: welk *handelingsperspectief* kan bijdragen aan het keren van de 'neergaande trends' in de new towns?

De new towns zijn voor een groot aantal thema's doorgelicht op basis van kwantitatieve gegevens. Daarbij zijn twee typen analyses onderscheiden:

- Monitoring: welke ontwikkelingen zijn er geweest in het verleden?
- Benchmarking: hoe 'presteert' een gebied in vergelijking tot andere gebieden?

Daarnaast is ook nog enige aandacht besteed aan prognoses: welke ontwikkelingen kunnen worden verwacht? Dat betreft de te verwachten bevolkingsontwikkeling tot 2040.

De acht new towns zijn als groep en veelal ook individueel vergeleken met de volgende benchmarkgebieden:

- de zes overige new towns (evenals de acht new towns voormalige groeikernen met voldoende massa): de gemeenten met de plaatsen Hellevoetsluis, Hoofddorp, Heerhugowaard, Hoorn, Huizen en Houten;
- zeven 'oude suburbs': Schiedam, Vlaardingen, Rijswijk, Leidschendam-Voorburg, Amstelveen, Zaanam (gemeente Zaanstad) en Zeist;
- zeven 'old towns' (middelgrote steden in de Randstad): Dordrecht, Delft, Leiden, Haarlem, Alkmaar, Hilversum en Amersfoort.

Daarnaast is per new town de 'relevante regio' bepaald. Dat zijn de gemeenten waarmee de meest intensieve relaties bestaan op het gebied van de arbeidsmarkt, de woningmarkt en de markt voor diverse typen voorzieningen. Er is onderscheid gemaakt tussen de 'bruto relevante regio' (inclusief de 'dominante gemeente', waarmee de new town de meest intensieve relaties onderhoudt) en een netto relevante regio (zonder de dominante gemeente). De (per new town unieke) netto relevante regio kan ook als een benchmarkgebied worden beschouwd.

De motivatie achter deze keuzes en de wijze van afbakening (van de relevante regio's) staat in hoofdstuk 2 van dit rapport.

Er staan dus twee typen vergelijkingen centraal:

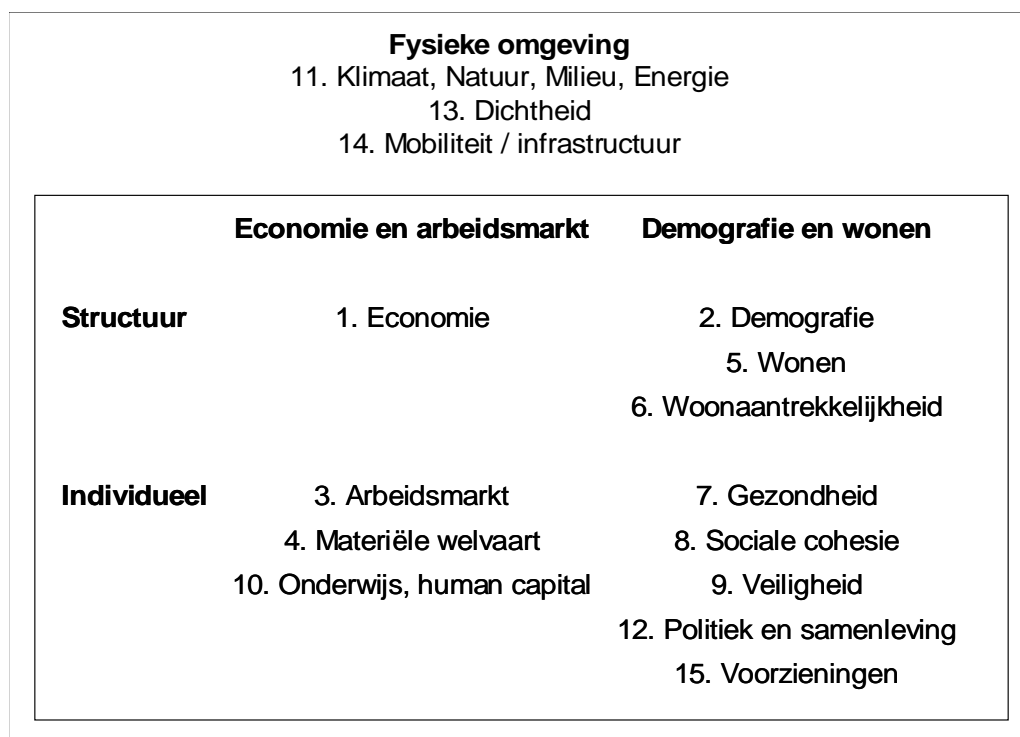
- Hoe presteren new towns in vergelijking tot elkaar en in vergelijking tot een drietal 'benchmarkgemeenten' (overige new towns, oude suburbs, old towns). Zie paragraaf 5.2.
- Hoe presteren new towns in vergelijking tot hun relevante regio (het gebied waarmee de sterkste relaties bestaan en dus het gebied dat de meeste invloed heeft op het functioneren van de new towns). Dat is onder andere van belang in regionale samenwerkingsverbanden en de daarin mogelijke 'taakverdeling'. Zie paragraaf 5.3.

3 Thema's

In het onderzoek zijn vijftien thema's, 33 subthema's en 225 indicatoren onderscheiden. In figuur 1 is daarvoor een ordening aangebracht. Ten eerste is er een onderscheid tussen enerzijds fysieke omgeving en anderzijds alles waarin mensen een rol spelen. Deze vallen in grote lijnen samen met wat wel 'het fysieke domein' en het 'sociale domein' wordt genoemd. Binnen het sociale domein is vervolgens een onderscheid gemaakt naar twee dimensies:

- 'Economie en arbeidsmarkt' versus 'Demografie en wonen' (of: 'werken' versus 'wonen')
- 'Structuur' versus 'Individueel'. De structuur bepaalt daarbij de kansen en bedreigingen op individueel niveau.

Figuur 1 Conceptueel schema van thema's

Weliswaar zijn alle thema's nu in hokjes verdeeld, maar er bestaan uiteraard allerlei dwarsverbanden. Ook vallen de onderliggende subthema's en indicatoren binnen een thema soms eigenlijk deels onder verschillende vakjes. Zo maakt bedrijfsruimte (onder 'vestigingsplaatsfactoren' binnen het thema Economie) eigenlijk deel uit van de fysieke omgeving en valt ook een deel van de indicatoren binnen het thema Wonen eigenlijk onder fysieke omgeving. Het conceptueel schema is opgesteld *nadat* de onderverdeling naar thema's en subthema's had plaatsgevonden. Verdere fine-tuning is denkbaar, maar het gaat hier vooral om de denkrichting. Daarbij is het van belang dat om te 'meten' alles eerst in mootjes moet worden gehakt, maar dat om tot een 'handelingsperspectief' te komen (in het eindrapport) mechanismen en samenhang moeten worden aangebracht. In figuur 2 staat daarvan een illustratief voorbeeld dat ruim tien jaar geleden is opgesteld door Bureau Louter.

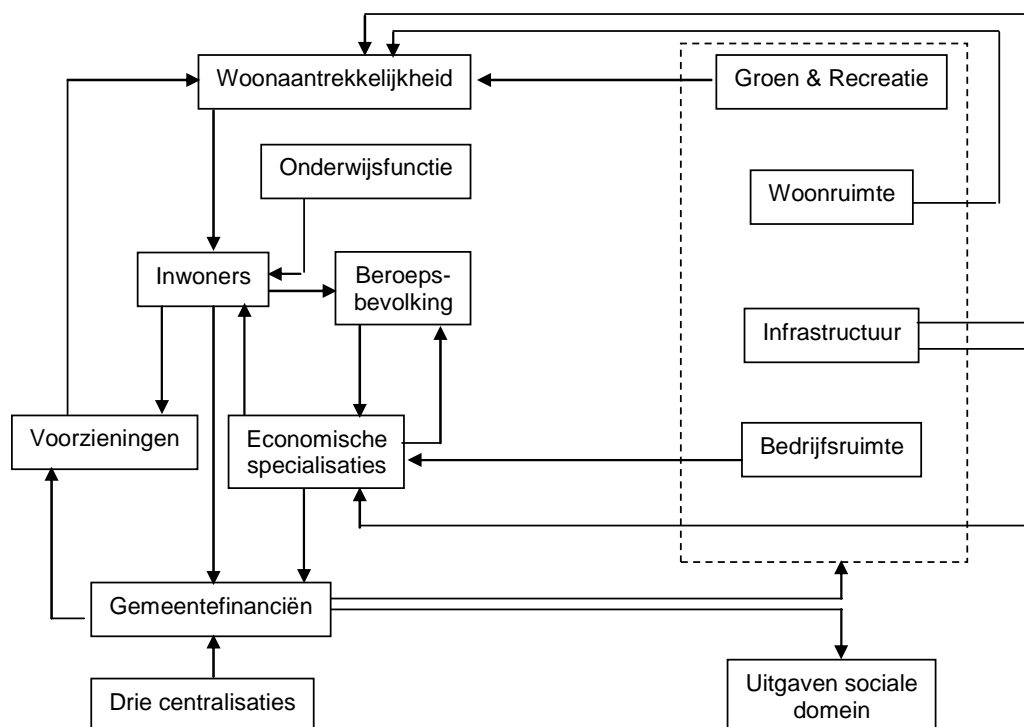
4 Leeswijzer en voornaamste resultaten

Dit rapport is omvangrijk, maar hoeft niet volledig te worden gelezen. Hier worden accenten gelegd en keuzes zichtbaar gemaakt.

Geadviseerd wordt om in ieder geval hoofdstuk 1 te lezen. Daarin staan de vraagstelling van het onderzoek en een 'leeswijzer' met de inhoud per hoofdstuk. In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de gebieden waarmee de new towns worden vergeleken ('benchmarkgebieden'). Aangeraden wordt om paragraaf 2.1 door te nemen om duidelijkheid te krijgen waarom voor deze gebieden is gekozen. Als men in het waarom niet is geïnteresseerd is het de snelste manier om naar figuur 2.1 te kijken. Daarnaast is per new town de 'relevante regio' bepaald. Ook hier geldt dat de wijze waarop de afbakening precies heeft plaatsgevonden eventueel kan worden overgeslagen en direct naar het resultaat in figuur 2.2 kan worden gekeken. In paragraaf 2.3 wordt ingegaan op het feit dat sommige van de geselecteerde gemeenten naast een 'centrale kern' tevens uit kleinere kernen en/of buitengebied bestaan. Er kan sprake zijn van

verschillen in prestaties tussen de centrale kern (de voormalige groeikern) en de gemeente als geheel. Van de acht new towns is daarvan het meest sprake voor Nissewaard (met Spijkenisse en een aantal kleinere plaatsen) en Purmerend. In figuur 2.3 staan de gemeenten en het deel daarvan dat als de centrale kern wordt beschouwd. Om gevoel te krijgen voor verschillen in absolute omvang tussen new towns (in termen van landoppervlakte, aantal inwoners, aantal banen en dichtheden) zijn de figuren 2.4 en 2.5 overigens nuttig.

Figuur 2 Illustratief schema: 'Alles hangt met alles samen'

Bron: Bureau Louter (2013) *Delft in regionaal perspectief*

Relaties tussen new towns en hun omgeving

In hoofdstuk 3 is, op basis van relatiepatronen op het terrein van de arbeidsmarkt (pendelstromen), de woningmarkt (binnenlandse migratie/verhuizingen) en de markten voor voorzieningen (en verplaatsingen om daar gebruik van te maken) per new town de 'relevante regio' afgebakend. In de hoofdstukken 4 en 5 dienen hun 'bruto' en 'netto' relevante regio mede als vergelijkingsmaatstaf per new town.

Hoofdstuk 3 is vooral relevant voor degenen die een beeld willen krijgen van de relatiepatronen (en de mate van 'wederzijdse beïnvloeding') tussen de new towns en gemeenten in de omgeving. Anders kan het worden overgeslagen.

Uit de analyses blijkt het volgende:

- De intensiteit van relaties (de omvang van de stromen) tussen twee gemeenten hangt positief samen met de omvang (de 'massa') van de herkomstgemeente, positief met de omvang van de bestemmingsgemeente en negatief met de reistijd tussen de gemeenten.
- Verplaatsingen voor het gebruik van voorzieningen vinden voor een groter deel binnen de eigen gemeente (en op korte afstand in het algemeen) plaats dan woon-werk stromen en migratie. Vooral de reistijd tot dichtbijzijnde bevolkings- en bedrijvigheidsconcentraties buiten de eigen

gemeente bepaalt het deel van de stromen dat binnen de eigen gemeente blijft. Die aandelen zijn het grootst voor Almere en Lelystad en het kleinst voor Capelle en Nieuwegein (die tegen respectievelijk Rotterdam en Utrecht zijn aangebouwd). Naar aandeel van de 'externe oriëntatie' (intergemeentelijke stromen) voert Capelle de ranglijst aan, gevolgd door Nieuwegein, Nissewaard, Zoetermeer, Purmerend, Helmond, Lelystad en Almere (het meest op zichzelf aangewezen). Dit geeft ook aan in hoeverre new towns genoodzaakt zijn om een 'eigen' aanbod aan voorzieningen te leveren of dat zij makkelijk kunnen 'lenen' van dichtbijzijnde voorzieningenconcentraties buiten hun eigen gemeente.

- Wanneer een situatie met meer inkomende dan uitgaande stromen wordt aangeduid als een 'centrumfunctie' en een situatie met meer uitgaande stromen dan inkomende stromen als een 'afhankelijkheidsrelatie' dan blijkt dat voor voorzieningen Nieuwegein een centrumfunctie vervult, dat voor Lelystad sprake is van evenwicht en dat de overige new towns een afhankelijkheidsrelatie kennen. Wat betreft werkgelegenheid (pendelstromen) vervult Nieuwegein ook een duidelijk centrumfunctie. In wat mindere mate geldt dat daarnaast voor Capelle en Helmond. Voor de overige new towns resulteert een afhankelijkheidsrelatie (vooral voor Nissewaard, Purmerend en Almere). Voor migratie is voor alle new towns vrijwel sprake van evenwicht. Vergeleken met de drie benchmarkgroepen is voor de new towns het meest sprake van een afhankelijkheidsrelatie voor voorzieningen en werkgelegenheid en kennen de old towns als enige van de gemeentetypen een centrumfunctie voor werkgelegenheid en voorzieningen.
- De rol van de dominante gemeente verschilt sterk tussen de new towns. Op basis van hun aandeel in de uitgaande stromen (verplaatsingen voor voorzieningen, verhuizingen, pendel) van de new town kan de mate van 'afhankelijkheid' van de dominante gemeente worden bepaald. Die is duidelijk het grootst voor Capelle, gevolgd door respectievelijk Nissewaard, Nieuwegein, Purmerend, Zoetermeer, Almere, Helmond en Lelystad. De reistijd tot en de omvang van de dominante gemeente, alsmede de mate waarin andere gemeenten als alternatief kunnen dienen, bepalen het belang van de dominante gemeente voor de new town.

Vergelijking new towns naar vijf brede thema's

In hoofdstuk 4 worden de new towns naar een aantal brede thema's vergeleken met elkaar, met benchmarkgroepen en met de relevante regio's.

Er zijn vijf brede thema's onderscheiden, waarvan er vier zijn opgebouwd vanuit verschillende subthema's en daarbinnen geselecteerde indicatoren. Er kan een keuze worden gemaakt welke thema's worden gelezen. In tabel 1 staat een overzicht van de thema's en waar totaalscores kunnen worden gevonden (voor de groep new towns als geheel en/of voor individuele new towns). Mocht men meer willen weten over de onderliggende indicatoren waarop de totaalscores zijn gebaseerd, dan geeft de tabel ook aan welke tabellen en figuren daar inzicht in bieden.

Tabel 1 Prestaties voor vijf brede thema's per new town

Par.	Thema	Totaalscores	Onderliggende indicatoren
4.1	Brede welvaart	Figuur 4.3	Figuur 4.1 en 4.2 totaal new towns en bijlage II per new town.
4.2	Woon aantrekkelijkheid	Figuur 4.4	Figuur 4.6 en 4.7 totaal new towns en figuur 4.8 en 4.9 per new town
4.3	Economische prestaties	Figuur 4.11	Figuur 4.13 en 4.14 totaal new towns en figuur 4.15 per new town.
4.4	Sociaal-economische prestaties	Figuur 4.16 Ontwikkeling 2005-2022: Figuur 6.1	Figuur 5.21 totaal new towns en per new town. Ontwikkeling 2005-2022: figuur 6.2 totaal new towns en 6.3 per new town
4.5	Tevredenheid met het leven	Figuur 4.18	

De analyses in hoofdstuk 4 leiden onder andere tot de volgende conclusies:

- Het begrip 'brede welvaart' staat in het middelpunt van de belangstelling. Hierbij worden naast materiële welvaart (inkomen en vermogen) ook diverse 'zachte' factoren in beschouwing genomen. Binnen brede welvaart zijn er acht thema's onderscheiden, namelijk materiële welvaart, gezondheid, natuur, milieu, saamhorigheid van de bevolking, veiligheid & weinig overlast, kansen op werk en woongenot. De new towns scoren lager dan elke van de drie benchmarkgroepen (met de kleinste achterstand op de oude suburbs). De new towns presteren benedengemiddeld op alle acht thema's en vooral op saamhorigheid van de bevolking, woongenot en veiligheid & weinig overlast. Met uitzondering van milieu scoren zij ook op alle thema's ruim lager dan hun netto relevante regio's. Van de acht new towns realiseren Capelle en Nissewaard de laagste scores.
- De 'woonaantrekkelijkheid' is gebaseerd op een breed palet aan aspecten die daarvoor van belang zijn, geoperationaliseerd met behulp van 121 indicatoren. De gemiddelde scores voor de new towns blijven achter bij de oude suburbs en nog meer bij de overige new towns en de old towns. Er resulteren in de new towns vooral lage scores op gebouwde omgeving, overlast, kenmerken van de bevolking en rust & ruimte. Wel is er sprake van bovengemiddelde scores op vier typen voorzieningen (onderwijs, zorg, winkels en vrijetijdsactiviteiten) en op bereikbaarheid - overigens met een duidelijke achterstand op de old towns en de oude suburbs. Alle new towns scoren ook duidelijk lager dan hun netto relevante regio (en veelal ook dan hun bruto relevante regio). Opvallend is dat de woonaantrekkelijkheid in de bruto relevante regio's in de Noordvleugel van de Randstad duidelijk hoger is dan in de Zuidvleugel.
- Met de 'economische prestaties' wordt de kracht van de economie gemeten, gebaseerd op de in die gemeente gevestigde bedrijven en instellingen. De new towns scoren bovengemiddeld op de economische prestaties (overigens met grote onderlinge verschillen) en blijven daarin slechts achter bij de old towns. Ook scoren zij gemiddeld wat hoger dan hun netto relevante regio, maar blijven zij achter bij hun bruto relevante regio (omdat de dominante gemeenten veelal hoge economische prestaties leveren). De new towns danken de bovengemiddelde scores het meest aan informatiegeoriënteerde activiteiten ('de kantorensector'), gevolgd door personeengeoriënteerde activiteiten (voorzieningen) en het minst aan materiaalgeoriënteerde activiteiten (die voornamelijk op bedrijventerreinen zijn gevestigd).
- De 'sociaal-economische prestaties' zijn gebaseerd op demografische kenmerken, de arbeidsmarkt, de economie, de woningmarkt en materiële welvaart. De new towns scoren hier enigszins onder het nationaal gemiddelde. Ze blijven iets achter bij de oude suburbs en ruim bij de overige new towns, de old towns en de netto en bruto relevante regio's. De new towns kennen (vooralsnog) een gunstige leeftijdsopbouw (weinig vergrijzing; een groot aandeel van de leeftijdsgroep die de potentiële beroepsbevolking vormt), maar ongunstige arbeidsmarktkenmerken (lage arbeidsparticipatie en hoge werkloosheid).
- In de WoON-enquête van het CBS is gevraagd naar de 'tevredenheid met het leven'. De new towns scoren onder het nationaal gemiddelde en presteren ook lager dan elke van de drie benchmarkgroepen (vooral dan de overige new towns). Ook blijven zij achter bij hun relevante regio, vooral bij de netto relevante regio. Gezondheid heeft een zeer sterke positieve invloed op de tevredenheid met het leven. Daarnaast zijn 65-plussers (na correctie voor hun gemiddeld wat mindere gezondheid) meer tevreden met hun leven dan andere leeftijdsgroepen. Naast persoonlijke kenmerken hebben ook de tevredenheid met de huidige woning en omgevingsfactoren als de tevredenheid met de streek, de tevredenheid met de directe woonomgeving en veel sociale cohesie in de buurt een positief effect op de tevredenheid met het leven: zie paragraaf 4.5 voor een nadere beschouwing.

Benchmarkanalyse new towns

Nadat het totaalbeeld is geschetst vindt in hoofdstuk 5 een meer gedetailleerde benchmarkanalyse plaats, gebaseerd op de eerder onderscheiden vijftien thema's, onderverdeeld naar 33 subthema's en vervolgens geoperationaliseerd aan de hand van 225 zorgvuldig geselecteerde indicatoren. De vijftien thema's zijn geordend in figuur 1 van deze samenvatting. In tabel 5.1 staan de thema's in de volgorde waarin ze worden besproken. Sterk aangeraden wordt om de 'Leesinstructie figuur 5.4 tot en met 5.19' te lezen voor een goed begrip van de figuren. In bijlage III.2 staat per indicator een toelichting. Indien uit de hoofdtekst niet duidelijk is wat in de figuren met de (soms korte) benamingen van de indicatoren wordt bedoeld, kan die bijlage worden geraadpleegd. Hoofdstuk 5.1 begint met een methodologische uiteenzetting over keuze, statistische bronnen en wijze van berekening van de indicatoren. Het is niet strikt noodzakelijk dit te lezen, hoewel het voor het begrip wel goed is. De bespreking van de resultaten (paragraaf 5.2) begint met een wat meer diepgaande uitleg van een aantal indicatoren (waaronder energieverbruik). Ook hier geldt weer dat het niet absoluut noodzakelijk is om dit te lezen. Vervolgens is voor elk thema een figuur opgesteld, die kort is besproken. Aan de hand van tabel 5.1 kan eventueel een selectie worden gemaakt van onderdelen die men wel leest en onderwerpen waar men niet in is geïnteresseerd. Naast de vijftien thema's is ook nog een overzicht van de vijf brede thema's uit hoofdstuk 4 opgesteld ('totaalscores'), alsmede een samenvatting van economische prestaties en van sociaal-economische prestaties.

In paragraaf 5.3 is een 'omgevingsanalyse' uitgevoerd. Voor dezelfde thema's, subthema's en indicatoren als voor de benchmarkanalyse zijn de prestaties van individuele new towns daarbij vergeleken met de scores voor hun netto relevante regio en hun bruto relevante regio. Dat bepaalt hoe de new towns presenteren in vergelijking met hun omgeving, het deel van Nederland waarmee de meest intensieve relaties bestaan op het gebied van de arbeidsmarkt, de woningmarkt en de voorzieningenmarkt. Mocht daarin interesse bestaan dan wordt geadviseerd om het kader 'Leesinstructie figuur 5.22 tot en met 5.37' te lezen.

Als 'specifiek thema' heeft nog een analyse van 'sociale veiligheid' plaatsgevonden (in paragraaf 5.4). Omdat voor slechts 52 gemeenten gegevens beschikbaar zijn, wijkt de wijze waarop de 'relatieve prestaties' van de new towns hier zijn berekend af van de benchmarkanalyse en omgevingsanalyse. De wijze van weergeven van de resultaten is echter wel vergelijkbaar, namelijk een deel waar de gemiddelde scores voor de new towns worden vergeleken met benchmarkgroepen en een deel waarin de posities van individuele new towns zijn bepaald.

Bij de benchmarkanalyse (zie paragraaf 5.2) is onderscheid gemaakt tussen 'neutrale indicatoren' (waarbij de scores niet als 'gunstig' of 'ongunstig' kunnen worden beoordeeld) en 'oordeel-indicatoren' (waarbij dat wel het geval is). Opvallende bevindingen (waarbij de aandacht hier uitgaat naar de new towns als groep) zijn²:

- **Economie.** De new towns kennen zeker geen 'zwakke' economische positie, hoewel ze (met uitzondering van arbeidsplaatsen in materiaalgeoriënteerde activiteiten) wel duidelijk achterblijven bij de bruto relevante regio (met veelal economisch zeer sterke dominante gemeenten). Voor activiteiten in zorg en onderwijs kennen de new towns een (bescheiden) bovengemiddelde vertegenwoordiging. Voor 'commerciële voorzieningen' (detailhandel en vrijetijdsactiviteiten) is dat niet het geval doordat zij (in tegenstelling tot de dominante gemeenten en ook de old towns) een historisch gegroeid achterland missen. In de new towns is veel kantoorruimte te vinden (vooral in Nieuwegein en Capelle) en het aantal startende bedrijven is opmerkelijk hoog (vooral in Nissewaard, Capelle en Lelystad).

² Nadrukkelijk geldt dat dit slechts een kleine greep uit de resultaten betreft. Iedere lezer zal andere accenten leggen. Aanbevolen wordt om de korte interpretaties van de resultaten van de benchmarkanalyse (de tekst voor figuur 5.4) geheel te lezen. Desgewenst kunnen vervolgens de figuren in detail worden bekeken.

- **Demografie.** De new towns scoren (vooralsnog) gunstig op indicatoren die samenhangen met de leeftijdsopbouw van de bevolking. 'Vooralsnog', want de vergrijzing neemt in de new towns sneller toe dan gemiddeld in Nederland. De bevolking kent (naar origine) een sterk internationaal karakter. Het percentage inwoners met een niet-Westerse achtergrond (met Almere op de vierde plaats van alle Nederlandse gemeenten) en het percentage inwoners uit vluchtelingenlanden (met Zoetermeer op de eerste plaats) zijn zeer hoog. Het gemiddeld opleidingsniveau ligt slechts iets onder het nationaal gemiddelde, maar blijft wel duidelijk achter bij alle drie benchmarkgroepen en bij de relevante regio's.
- **Arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie.** Het beeld dat uit de subthema's arbeidsparticipatie en vooral werkloosheid opdoemt, kan worden beschouwd als zorgelijk. Met name voor werkloosheid resulteren vaak hoge tot zeer hoge scores (ongunstig). Overigens scoren de oude suburbs, de old towns en, in nog sterkere mate, de bruto relevante regio ook ongunstig (en de overige new towns en de netto relevante regio's wat gunstiger).
- **Materiële welvaart.** Ook de resultaten voor materiële welvaart zien er niet gunstig uit voor de new towns. Voor alle negen oordeel-indicatoren scoren de new towns lager (vaak veel lager) dan de overige new towns en de netto relevante regio's en voor zes van die indicatoren scoren de new towns zelfs het laagst van alle gebiedstypen waarmee is vergeleken.
- **Wonen.** Op de gemiddelde woningprijzen scoren de new towns lager dan het nationaal gemiddelde en nog lager dan alle typen gebieden waarmee vergeleken is. Lage woningprijzen zijn op zich gunstig voor kopers, maar vormen ook een aanwijzing dat men blijkbaar minder geneigd is om een woning in een new town te kopen dan in de benchmarkgebieden. Het aandeel van woningen in bezit van woningcorporaties is hoog in de new towns. Dat geldt overigens ook voor de oude suburbs, de old towns en de bruto relevante regio's (inclusief dominante gemeente), maar duidelijk minder voor de overige new towns en de netto relevante regio's. De gemiddelde kwaliteit van de woningen lijkt een aandachtspunt te zijn. Op indicatoren als de staat van onderhoud van woningen, de aantrekkelijkheid van de bebouwing en de tevredenheid met de eigen woning scoren de new towns zeer laag. Dat geldt ook voor de old towns en de bruto relevante regio's (door de dominante gemeenten), terwijl de scores voor de overige new towns en de netto relevante regio's hoger zijn dan voor de new towns.
- **Woon aantrekkelijkheid.** Naast de woon aantrekkelijkheid volgens Bureau Louter heeft ook een beoordeling plaatsgevonden op basis van de resultaten van de Leefbaarometer en oordelen door de eigen bewoners (uit de WoON-enquête). In alle gevallen resulteren ongunstige tot zeer ongunstige scores voor de new towns. Met één uitzondering (voorzieningen in Nieuwegein) scoren alle new towns op elke indicator ongunstiger dan gemiddeld. Tevens scoren de new towns veelal ongunstiger dan de benchmarkgebieden en ook dan de netto relevante regio's (hun 'concurrenten' op de regionale woningmarkt).
- **Gezondheid.** Voor de huidige gezondheid, indicatoren die samenhangen met preventie & leefstijl en zorgkosten resulteren overwegend ongunstiger scores dan het nationaal gemiddelde. Vaak scoren de new towns ook ongunstiger dan de drie benchmarkgroepen en de netto relevante regio's. Sommige new towns (Lelystad, Nissewaard en Zoetermeer) scoren voor slechts drie van de 24 'gezondheidsindicatoren' boven het nationaal gemiddelde en voor veertien indicatoren scoren *alle* new towns lager dan het nationaal gemiddelde. De resultaten zijn opvallend omdat de gemiddelde leeftijd laag is in de new towns (de gemiddelde gezondheid neemt af met oplopende leeftijd) en het gemiddeld opleidingsniveau slechts iets achterblijft bij het nationaal gemiddelde (de gemiddelde gezondheid neemt toe met oplopend opleidingsniveau). Dit vormt letterlijk en figuurlijk een punt van zorg omdat uit dit onderzoek blijkt dat de tevredenheid met het leven in sterke mate samenhangt met de gezondheid (zie paragraaf 4.5).
- **Sociale cohesie en saamhorigheid.** Ronduit dramatisch scoren de new towns op sociale cohesie. Zoetermeer en Almere scoren bijvoorbeeld op alle acht hieronder vallende indicatoren bij de laagste vijftig posities op de gemeentelijke ranglijst en voor Purmerend geldt dat voor zeven

indicatoren. De new towns scoren veelal ook lager dan de drie benchmarkgroepen en dan de netto relevante regio's (waarvoor overigens in alle gevallen ook scores onder het nationaal gemiddelde resulteren). In de dominante gemeenten binnen de bruto relevante regio's zijn de scores overigens nog lager. In het algemeen geldt: hoe hoger de mate van verstedelijking, hoe lager de sociale cohesie, waarbij opvalt dat de new towns dan nog achterblijven bij de old towns.

- **Veiligheid en criminaliteit.** Vooral op criminaliteit & ondermijning en op overlast scoren de new towns ongunstig (voor alle indicatoren ruim onder het nationaal gemiddelde), voor verkeersveiligheid zijn de scores wat minder ongunstig. De overige new towns en de netto relevante regio's scoren hier voor alle indicatoren gunstiger dan de new towns, maar voor de oude suburbs, de old towns en vooral de bruto relevante regio's (door de dominante gemeenten) resulteren ook vaak ongunstige scores. Veiligheid en criminaliteit vormt vooral een stedelijk probleem (en een probleem langs de landsgrenzen, vooral in het zuiden van Nederland).
- **Onderwijs en human capital.** Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking ligt in de new towns slechts iets onder het nationaal gemiddelde (in Capelle en Nieuwegein zelfs ruim erboven). Daarmee scoren de new towns wel lager dan de overige new towns, de oude suburbs en de netto relevante regio en ruim lager dan de bruto relevante regio en de old towns. Opvallend is het grote aantal in de new towns wonende MBO-studenten in de richting economie (waarbij Almere en Lelystad zelfs de eerste twee plaatsen innemen op de ranglijst van alle Nederlandse gemeenten). Het gemiddeld niveau waarop voortgezet onderwijs wordt gevolgd, is in de new towns lager dan gemiddeld (waardoor minder jongeren hoger onderwijs gaan volgen), terwijl ook het gemiddeld niveau waarop mbo-onderwijs wordt gevolgd ruim lager is dan gemiddeld. In beide gevallen blijven de new towns daarmee ook achter bij alle gebieden waarmee wordt vergeleken. Ook de onderwijsresultaten (schooladvies, leerachterstanden, vroegtijdig schoolverlaters) zijn niet bemoedigend. Dat geldt voor alle acht new towns. Aangezien zo goed mogelijk onderwijs ('eruit halen wat erin zit') een belangrijke voorwaarde vormt voor kansen op de arbeidsmarkt (en daarmee materiële welvaart en minder kans op financiële en andere soorten problemen) vormt dit een zeer belangrijk aandachtspunt.
- **Klimaat, milieu, natuur en energie.** De new towns scoren voor vrijwel alle indicatoren voor klimaat & energie gunstiger (veelal veel gunstiger) dan de oude suburbs en de old towns, alsmede (soms in wat mindere mate) dan de bruto relevante regio's. Doordat veel woningen zijn aangesloten op stadsverwarming en door de gemiddeld hoge energielabels scoren alle new towns zeer gunstig op aardgasverbruik (laag verbruik). Op milieu (luchtverontreiniging, fijnstof en stikstof) scoren de new towns benedengemiddeld en ook ongunstiger dan de overige new towns en netto relevante regio's, maar wel gunstiger dan de oude suburbs, old towns en bruto relevante regio's. Op 'aangelegde natuur' (parken en plantsoenen) scoren de new towns zeer gunstig (met Almere en Lelystad op plaats 1 en 2 van de gemeentelijke ranglijst) en ook op de nabijheid van binnenwater worden hoge scores gerealiseerd. Overigens scoren ook de drie benchmarkgroepen en de relevante regio's hier gunstig op. Voor 'niet-aangelegde natuur' zijn de scores wat ongunstiger voor de new towns (hoewel Lelystad en vooral Almere daar ook ruim bovengemiddeld op presteren).
- **Politiek en samenleving.** De new towns scoren overwegend laag tot zeer laag op indicatoren die samenhangen met (maatschappelijke) betrokkenheid, niet alleen ten opzichte van het nationaal gemiddelde, maar ook (met uitzondering van het percentage mantelzorgers) ten opzichte van alle gebieden waarmee is vergeleken. In het stemgedrag scoren de partijtypen 'rood-progressief' en 'conservatief' ruim bovengemiddeld, 'groen-progressieve' partijen licht bovengemiddeld (maar wel lager dan met name de old towns) en 'liberaal' iets benedengemiddeld, terwijl op confessionele partijen ruim benedengemiddeld wordt gestemd (met uitzondering van Capelle).
- **Dichtheid.** Op de drie indicatoren voor (bebouwings)dichtheid scoren de new towns ruim bovengemiddeld, maar wel lager dan de old towns, de oude suburbs en de bruto relevante regio's. In de netto relevante regio's (met een wat meer suburbaan karakter dan de new towns) zijn de

dichtheden lager. In gemeenten met hoge bebouwingsdichtheden, zoals Nieuwegein, Zoetermeer en vooral Capelle zal uitbreiding van de woningvoorraad vooral binnen het bestaand stedelijk gebied en/of door transformatie plaats moeten vinden. In andere gemeenten (zoals Purmerend, Nissewaard, Lelystad en Almere) is er nog ruimte voor uitbreiding van het bebouwd gebied. Helmond neemt een tussenpositie in.

- **Mobiliteit.** Voor de (auto-)bereikbaarheid over de weg scoren de new towns ongeveer gemiddeld, maar de gemiddelde filedruk is er vrij hoog (evenals overigens in alle gebieden waarmee is vergeleken; vooral in de oude suburbs en de bruto relevante regio's). De new towns presteren uitstekend op openbaar vervoer. De tevredenheid met het openbaar vervoer is er zeer hoog: alle new towns staan daarvoor in de top-50 van de gemeentelijke ranglijst. Overigens scoren de oude suburbs, de old towns en de bruto relevante regio nog hoger op openbaar vervoer dan de new towns (die op hun beurt weer hoger scoren dan de overige new towns en de netto relevante regio's).
- **Voorzieningen.** Op voorzieningen (geredeneerd vanuit de bereikbaarheid voor de inwoners) scoren de new towns overwegend bovengemiddeld. Dat danken zij overigens gedeeltelijk aan het aanbod van voorzieningen buiten hun eigen gemeente, met name in de dominante gemeenten. Voor new towns met een vrij grote afstand tot (de centra van) hun dominante gemeente resulteren meer benedengemiddelde scores. Dat geldt vooral voor Nissewaard, Almere (laag aanbod maatschappelijke voorzieningen) en Lelystad (laag aanbod commerciële voorzieningen). Overigens ligt het voorzieningenniveau in de old towns, de bruto relevante regio's en veelal ook de oude suburbs nog hoger (soms aanzienlijk hoger) dan in de new towns.

Naast een benchmarkanalyse is tevens een 'omgevingsanalyse' uitgevoerd. Voor alle indicatoren is daarbij bepaald of de new towns gunstiger of ongunstiger scoren dan de bruto relevante regio en de netto relevante regio (bij oordeel-indicatoren; bij neutrale indicatoren gaat het gewoon om 'hoger' of 'lager', zonder dat daaraan een oordeel kan worden verbonden). De gemeenten die deel uitmaken van de netto relevante regio (waartoe de new town zelf niet is gerekend) zouden 'vergelijkbaar' moeten zijn met de new towns (zelfde ligging binnen Nederland en vergelijkbare ruimtelijke positionering ten opzichte van de dominante gemeente). Of de scores voor de oordeel-indicatoren in vergelijking tot de voor de new towns relevante omgeving als 'gunstig' of 'ongunstig' moeten worden beschouwd, kan daarom beter worden afgemeten aan de vergelijking met de netto relevante regio dan aan de vergelijking met de bruto relevante regio. Een volledig beeld van de resultaten staat in de figuren 5.22 tot en met 5.37. Hier worden slechts in hoofdlijnen de resultaten aangestipt, waarbij 'gunstiger' en 'ongunstiger' steeds betrekking heeft op een vergelijking met de *netto* relevante regio's:

- Voor economie is er geen duidelijk patroon. Soms scoren de new towns overwegend gunstiger dan hun netto relevante regio (Nieuwegein, Capelle, Helmond), soms overwegend ongunstiger (Nissewaard, Purmerend, Almere).
- Bij arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie scoren de new towns voor werkloosheid vrijwel steeds ongunstiger, voor arbeidsparticipatie is het beeld wisselend.
- Voor materiële welvaart scoren de new town vrijwel uitsluitend ongunstiger. Dat geldt ook voor woonaantrekkelijkheid, sociale cohesie en saamhorigheid, veiligheid & criminaliteit en onderwijsresultaten.
- Voor klimaat, milieu, natuur en energie zijn de resultaten wisselend.
- Op (maatschappelijke) betrokkenheid scoren de new towns vrijwel steeds ongunstiger dan hun netto relevante regio.
- New towns kennen vrijwel uitsluitend hogere scores op dichtheid, waarbij het van de specifieke invalshoek afhangt of dat als gunstig of ongunstig moet worden beoordeeld.
- Op autobereikbaarheid scoren de new towns soms gunstiger en soms ongunstiger dan hun netto relevante regio, op het aanbod van openbaar vervoer voornamelijk gunstiger.
- Op voorzieningen wisselen gunstiger en ongunstiger scores elkaar af in de new towns.

- Alles bij elkaar scoren *alle* new towns op vier van de vijf brede thema's ongunstiger dan hun netto relevante regio's, namelijk op brede welvaart, sociaal-economische prestaties, woonaantrekkelijkheid en tevredenheid met het leven. Voor economische prestaties resulteren soms gunstiger en soms ongunstiger scores.

Specifiek thema: sociale veiligheid

Tenslotte is nog specifiek aandacht besteed aan 'sociale veiligheid'. Daarvoor zijn slechts gegevens beschikbaar voor de 52 (grootste) gemeenten (en ontbreken daardoor bijvoorbeeld Capelle en Nieuwegein). Omdat dit een belangrijk aandachtspunt vormt, is hier toch een (enigszins van de algemene systematiek afwijkende) analyse van gemaakt. De resultaten staan in figuur 5.38. Daarbij is door Bureau Louter voor de 285 gemeenten die niet tot de 52 grootste gemeenten behoren ('de rest van Nederland'; dit kan worden aangeduid als 'kleine gemeenten') een gemiddelde score bepaald. Er zijn achttien indicatoren geselecteerd. Uit de analyse blijkt onder andere het volgende:

- In het algemeen scoort 'de rest van Nederland' (de kleine gemeenten) gunstiger dan het nationaal gemiddelde. Slechts voor 'onderhoud in de openbare ruimte' is dat niet het geval.
- De new towns (exclusief Capelle en Nieuwegein, maar inclusief Hoorn) zijn hier vergeleken met de oude suburbs, de old towns en 'de overige steden'. De oude suburbs scoren dan het meest ongunstig, gevolgd door de new towns. De old towns realiseren de minst ongunstige scores.
- De new towns realiseren de meest ongunstige score voor onderhoud en nemen verder voornamelijk de voorlaatste plaats in binnen de groep van vijf typen gemeenten (voor elf van de achttien indicatoren). De overige steden scoren van de onderscheiden typen gemeenten het meest ongunstig op verkeersoverlast en overlast door dronken of verwarde personen. Dat zijn de indicatoren waarvoor de new towns relatief gunstig scoren (weinig overlast).
- De conclusie is dat, hoewel de oude suburbs nog ongunstiger scoren, de new towns zeer matig scoren op sociale veiligheid. Met name de scores op indicatoren die samenhangen met sociale cohesie zijn laag, terwijl de new towns ook zeer ongunstig scoren op het 'gevoel voor onveiligheid' en de 'vrees voor slachtofferschap'. Tevens ervaren de inwoners van new towns veel 'respectloos gedrag'.

Ontwikkelingen in de tijd

Naast de huidige prestaties van de new towns zijn in hoofdstuk 6 ook ontwikkelingen in de tijd onderzocht. Ten eerste zijn sociaal-economische prestaties in de periode 2005-2022 gevolgd voor achttien indicatoren op het gebied van demografie, arbeidsmarkt, woningmarkt, economie en materiële welvaart; steeds in vergelijking tot het nationaal gemiddelde en de benchmarkgebieden. Naast de ontwikkeling van de new towns als groep per indicator (zie figuur 6.2) zijn tevens figuren opgesteld voor een totaalscore (gebaseerd op tien kernindicatoren; zie figuur 6.1). De ontwikkeling van de totaalscore per individuele new town voor de Sociaal-Economische Prestaties in de periode 2005-2022 staat in de figuren 6.4 en 6.6. Daaruit blijkt ook hoe individuele new towns zich hebben ontwikkeld in vergelijking tot de andere new towns en benchmarkgebieden. Tevens is in figuur 6.7 de jaarlijkse gemiddelde procentuele ontwikkeling bepaald per new town en per indicator.

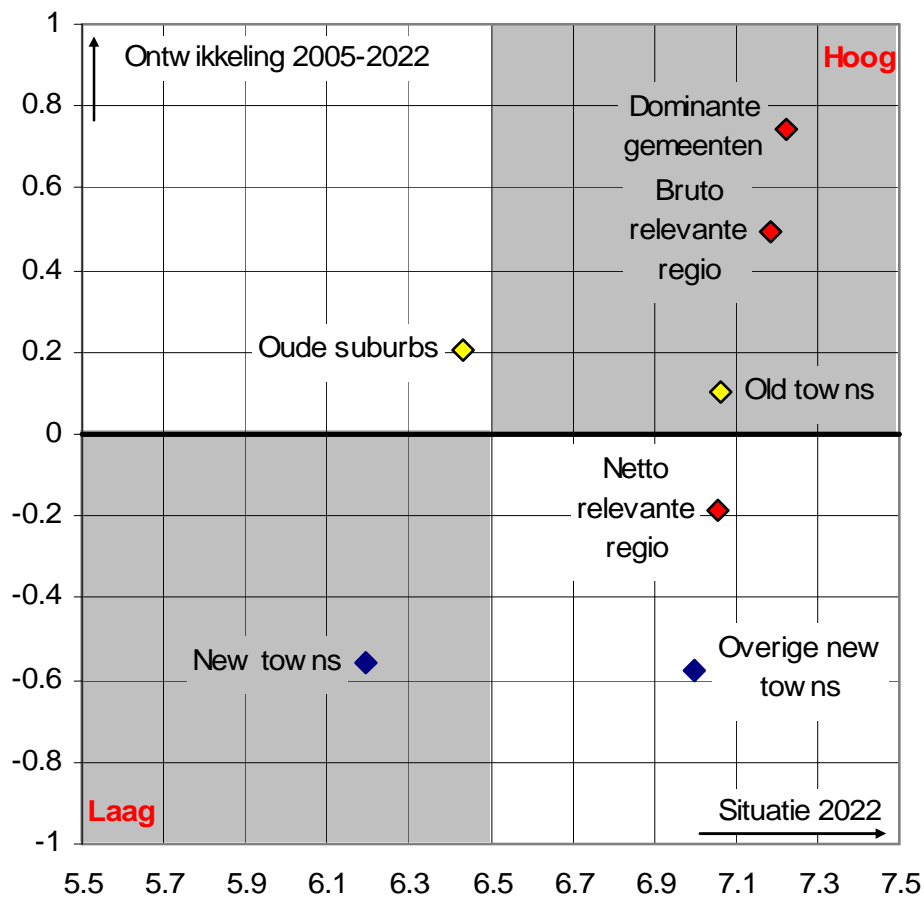
Uit de monitor Sociaal-Economische Prestaties blijkt onder andere het volgende:

- Enkele jaren uitgezonderd zijn de sociaal-economische prestaties van de new towns afgenomen (relatief ten opzichte van de nationale trend). Evenals bij de overige new towns begon die afname vanaf 2009 (het eerste jaar na de kredietcrisis, waarbij niet duidelijk is of daarbij sprake is van een oorzakelijk verband). Voor de twee andere typen benchmarkgebieden was juist sprake van een verbetering, overigens in een verschillende periode (voor de old towns in de eerste vijf jaar van de periode 2005-2022, voor de oude suburbs in de meest recente vijf jaar). Momenteel scoren de new towns iets lager dan de oude suburbs en ruim lager dan de overige new towns en de old towns.

- Opvallend is dat de sociaal-economische prestaties van de bruto relevante regio's zijn toegenomen (overigens niet meer sinds 2018) en van de netto relevante regio's iets zijn afgenomen (ook hier recentelijk niet meer). Terwijl de gemiddelde score voor de bruto relevante regio's in 2005 lager was dan voor de netto relevante regio's en de new towns, was die in 2022 hoger. De relatief gunstige ontwikkeling van de dominante gemeenten (de vier grote steden en Eindhoven) vormt hiervoor de verklaring.
- Hoewel de scores voor de netto relevante regio's iets zijn afgenomen in de periode 2005-2022, was de gemiddelde ontwikkeling in de new towns veel ongunstiger. De new towns raken dus verder achterop bij hun netto relevante regio.

In figuur 3 zijn de sociaal-economische prestaties van de gebiedstypen in 2022 en de ontwikkeling daarvan in de periode 2005-2022 weergegeven. Daaruit blijkt dat de new towns zowel benedengemiddelde prestaties leveren in 2022 als een benedengemiddelde ontwikkeling sinds 2005. In de overige new towns is de huidige situatie gunstiger, maar is ook sprake van een benedengemiddelde ontwikkeling.

Figuur 3 Situatie en ontwikkeling Sociaal-economische prestaties per gebiedstype

Toelichting: Op de horizontale as staan de gemiddelde sociaal-economische prestaties per gebiedstype in 2022. Deze zijn uitgedrukt in de vorm van rapportcijfers en kunnen liggen tussen 3 en 10. Het gemiddelde voor alle gemeenten is gelijk aan 6.5. Op de verticale as staat de verandering in rapportcijfer tussen 2005 en 2022 per gebiedstype. Bij een score hoger dan 0.0 zijn de sociaal-economische prestaties toegenomen in de periode 2005-2022, bij een score lager dan 0.0 zijn de sociaal-economische prestaties afgenomen.

In tabel 2 staat een samenvattend beeld van de ontwikkelingen per indicator voor de new towns en de drie benchmarkgroepen. Daarbij is aangegeven of in de periode 2005-2022 sprake was van een gunstiger ontwikkeling dan de nationale trend of een ongunstiger ontwikkeling, waarbij de mate waarin dat heeft plaatsgevonden is weergegeven met behulp van het aantal plussen en minnen. 'Trendbreuken' zijn hierin niet verwerkt. Wanneer bijvoorbeeld vanaf 2015 sprake was van een afname, maar daarvoor van een nog sterkere toename, is een 'plus' genoteerd. De ontwikkeling heeft dus betrekking op de gehele periode. Voor het exacte verloop van de ontwikkelingen wordt verwezen naar figuur 6.2. Uit tabel 2 wordt duidelijk dat voor acht van de tien kernindicatoren waarop de totaalscore is gebaseerd een bij de nationale trend achterblijvende ontwikkeling resulteert voor de new towns, dat de werkgelegenheidsfunctie zich ongeveer volgens de nationale trend heeft ontwikkeld en dat de woningprijzen zich relatief gunstig hebben ontwikkeld ten opzichte van de nationale trend, vooral sinds 2015 (zie figuur 6.3 voor het exacte verloop in de tijd).

Tabel 2 *Ontwikkeling Sociaal-Economische Prestaties per indicator, 2005-2022*

Indicator	New Towns	Overige New Towns	Oude suburbs	Old towns
Aantal inwoners (2005 = 100)	+	++	+++	+
Percentage niet-Westers	+	+	++	-
Percentage Westers	-	-	0	+
Percentage 67 jaar of ouder	-	--	++	+
Demografische druk	-	-	0	+
Bruto participatiegraad	----	---	-	--
Netto participatiegraad	---	---	-	--
Opleidingsindex beroepsbevolking	-	-	-	-
Werkloosheidspercentage	-	--	----	---
% inwoners met WW-uitkering	-	----	---	--
% mensen met bijstandsuitkering	0	--	-	0
Gemiddelde verkoopprijs woningen	+	-	++	++
Gemiddelde WOZ-waarde	+	0	++	+++
Aantal arbeidsplaatsen (2005 = 100)	---	-	----	---
Werkgelegenheidsfunctie	0	+	--	-
Inkomen per huishouden	--	--	-	+
Inkomen per persoon met inkomen	--	--	-	0
Vermogen per huishouden	++	+	+	+++
Totaalscore (op basis van kernindicatoren)	-	-	++	+

Kernindicator
 Neutrale indicator
 Verbetering
 Gelijk blijvend

Toelichting: Een ontwikkeling boven de nationale trend in de periode 2005-2022 is met een plus weergegeven, een ontwikkeling conform de nationale trend met een 0 en een ontwikkeling onder de nationale trend met een min. Het aantal plussen en minnen geeft de verschillen in ontwikkeling tussen gebiedstypen weer wanneer er meerdere gebieden zijn met een bovengemiddelde of een benedengemiddelde ontwikkeling.

Geel gemarkeerd zijn 'kernindicatoren', die meetellen bij het bepalen van de totaalscore.

Blauw gemarkeerd zijn 'neutrale indicatoren'. Daaraan kan geen oordeel worden verbonden in de zin van 'gunstig' of 'ongunstig'.

Van de acht new towns realiseerde Helmond een verbetering van de economische prestaties, ontwikkelde Almere zich ongeveer volgens de nationale trend en bleven de overige zes daarbij achter (zie figuur 6.6). Zoetermeer kende zelfs de sterkste achteruitgang van alle Nederlandse gemeenten. Ook Nieuwegein, Capelle en Nissewaard zagen hun sociaal-economische prestaties sterk terugvallen. Alle drie new towns in de Zuidvleugel van de Randstad kenden dus een ongunstige ontwikkeling. Daarnaast bleef de ontwikkeling van alle new towns achter bij hun bruto relevante regio en was de ontwikkeling voor Almere, Purmerend en Helmond gunstiger dan hun netto relevante regio, maar voor de andere vijf new towns ongunstiger.

Ontwikkeling economische prestaties

Ook de ontwikkeling van de economische prestaties is gevolgd, voor de periode 1996-2021. Naast de ontwikkeling van de new towns als groep voor de totale economie en drie brede typen economische activiteiten zijn tevens de ontwikkelingen per individuele new town bepaald (zie de figuren 6.8 tot en met 6.11). Voor de economische prestaties geldt onder andere het volgende:

- De new town kenden een gunstiger ontwikkeling van hun economische prestaties dan alle gebieden waarmee is vergeleken. Voor de oude suburbs was sprake van een lichte achteruitgang, voor de old towns van een stabilisatie en voor de overige new towns van een lichte verbetering. Ook de netto en bruto relevante regio's kenden een iets gunstiger ontwikkeling dan het nationaal gemiddelde, maar minder dan de new towns.
- Van de acht new towns realiseerden Nieuwegein, Capelle en Zoetermeer de sterkste groei van de economische prestaties. Helmond en Almere kenden een lichte achteruitgang op langere termijn (sinds 1996), maar sinds ongeveer 2015 resulteerde daar een verbetering van hun economische prestaties. Opvallend is dat sinds 2015 alle new towns hun positie op de gemeentelijke ranglijst van economische prestaties verbeterden.
- Sinds 1996 zijn de economische prestaties van de new towns voor materiaalgeoriënteerde activiteiten (productie en distributie) sterk verbeterd. In wat mindere mate geldt dat ook voor personeegeoriënteerde activiteiten (verzorgende diensten), terwijl de prestaties voor informatiegeoriënteerde activiteiten (kantooractiviteiten) iets terugvielen (maar in 2021 in de new towns nog steeds het hoogst scoorden van de drie brede typen economische activiteiten).

Ontwikkeling en prognose aantal inwoners

Voor het aantal inwoners zijn tevens prognoses opgesteld tot 2040. Dit is gebaseerd op de meest recente versie van het PRIMOS-model (uit juni 2024). Daaruit blijkt onder andere het volgende:

- In alle new towns groeide de bevolking sinds 1950 sterker dan het nationaal gemiddelde. Veelal was de groei vooral hoog in de jaren zeventig en tachtig. Uitzonderingen zijn Almere en Helmond, waar het zwaartepunt van de groei lag in de jaren tachtig, negentig en de eerste helft van de jaren nul. Gedurende deze eeuw lag het groeitempo in alle new towns lager dan in de tweede helft van de twintigste eeuw en vaak zelfs lager dan in hun relevante regio.
- Tot 2040 wordt voor zes van de acht new towns een hogere procentuele bevolkingsgroei voorzien dan het nationaal gemiddelde, voor Zoetermeer een gelijke ontwikkeling en voor Nissewaard een lagere ontwikkeling. Almere kent de hoogste groeiverwachting, gevolgd door Lelystad en Nieuwegein. De laagste bevolkingsgroei wordt voorzien in de drie new towns in de Zuidvleugel van de Randstad.
- Volgens het PRIMOS-model zal de groei tot 2040 in de new towns als groep ruim boven het nationaal gemiddelde liggen, in wat sterkere mate dan in de periode 2008-2024. Dat geldt in voor de acht new towns die centraal staan in dit onderzoek meer dan voor de zes overige new towns. De new towns groeien naar verwachting ook sterker dan hun netto relevante regio, terwijl dat in de afgelopen twintig jaar andersom was. Voor zes van de acht new towns geldt overigens dat de verwachte bevolkingsgroei in de bruto relevante regio hoger is dan in de netto relevante regio. Niet alleen in de new towns, maar ook in de dominante gemeenten (de 'kernsteden') wordt dus een sterke bevolkingsgroei voorzien (in alle gevallen hoger dan het nationaal gemiddelde).

Verschillen tussen new towns

In hoofdstuk 7 wordt aandacht besteed aan verschillen tussen en binnen new towns. Om verschillen *tussen* new towns te bepalen is gebruik gemaakt van het door Bureau Louter ontwikkelde 'Gelijkenisprofiel'. Daarbij wordt de mate waarin twee gemeenten op elkaar lijken gemeten aan de hand van 124 indicatoren. Tevens is per gemeente de afwijking van het nationaal gemiddelde bepaald: de zogenaamde 'bijzonderheidscore'. Naarmate de afwijking van het nationaal gemiddelde groter is, zal er een hogere bijzonderheidscore resulteren. Aan de hand van de gelijkensscore is onder andere vastgesteld

wat de gelijkenis is per individuele gemeente met het gemiddelde voor de new towns en de drie benchmarkgroepen (zie tabel 7.3). Ook is per individuele new town bepaald met welke andere gemeenten in Nederland de grootste gelijkenis bestaat (zie tabel 7.4). Uit de analyses kan onder andere het volgende worden afgeleid:

- Wanneer vergeleken wordt met de gemiddelde scores op de 124 indicatoren uit het 'Gelijkenisprofiel' voor de acht new towns, blijkt dat alle acht new towns tot de top-18 van meest op het new towns gemiddelde lijkende gemeenten behoren (van in totaal 337 gemeenten). Zoetermeer staat hier op nummer 1 ('de meest typische new town'), Helmond neemt positie 4 in (maar lijkt tevens veel op andere Brabantse regionale kernen, zoals Roosendaal, Bergen op Zoom en Oss). Vijf van de zes gemeenten die behoren tot de benchmarkgroep 'overige new towns' lijken minder op het new towns gemiddelde van de acht new towns die behoren tot de New Towns Alliantie dan de *minst* gelijkende new town van die acht. De uitzondering is Hoorn (nummer 3 op de ranglijst van meest op het new towns gemiddelde lijkende gemeenten). Tussen de acht new towns die deel uitmaken van de New Towns Alliantie en de zes overige new towns bestaan dus verschillen.
- Hoewel er uiteraard onderlinge verschillen bestaan, lijken de acht new towns dus (gemiddeld) duidelijk sterker op elkaar dan op andere gemeenten. Dat wordt ook duidelijk wanneer voor individuele new towns de mate van gelijkenis met andere gemeenten wordt bepaald. Vaak staan dan andere new towns in de top-10. Slechts vier maal staat een new town *niet* in de top-50 van een andere new town (Almere en Nissewaard niet in de top-50 van Nieuwegein, Almere niet in de top-50 van Purmerend en opnieuw Almere niet in de top-50 van Helmond). Voor Almere geldt dat dus drie maal. Almere kent van alle new towns ook de hoogste 'bijzonderheidscore' heeft (het meest van het nationaal gemiddelde afwijkt).
- Voor elke new town geldt dat de mate van gelijkenis met het gemiddelde voor de new towns aanzienlijk groter is dan de gelijkenis met het gemiddelde voor elke van de drie benchmarkgroepen. New towns wijken dus duidelijk meer af van de andere benchmarkgroepen dan van elkaar.

Tevens is *per indicator* uit de benchmarkanalyse bepaald of de new towns meer of minder op elkaar lijken dan de Nederlandse gemeenten gemiddeld op elkaar lijken (zie figuur 7.3 en figuur 7.4). Opvallende uitkomsten hierbij zijn:

- Voor slechts 27 van de 225 indicatoren (twaalf procent) zijn de onderlinge verschillen tussen de new towns groter dan de onderlinge verschillen tussen alle gemeenten in Nederland. Soortgelijke aantallen resulteren overigens voor de overige new towns en de old towns, terwijl voor de oude suburbs voor wat meer indicatoren grotere verschillen resulteren dan voor het gemiddelde voor alle gemeenten in Nederland.
- Op het niveau van de 33 subthema's (zie hoofdstuk 5) is zelfs slechts één maal sprake van grotere onderlinge verschillen tussen de new towns dan gemiddeld tussen gemeenten in Nederland, namelijk voor klimaat & energie (doordat tussen new towns grote verschillen bestaan in het deel van de woningen dat is aangesloten op stadsverwarming). Voor subthema's als de gemiddelde woningprijzen, de waardering die men zelf toekent aan de woonomgeving, de sociale cohesie, de mate van overlast en het politieke stemgedrag zijn de verschillen tussen de new towns klein.
- Wat betreft de totaalscores voor de brede thema's uit hoofdstuk 4 zijn de onderlinge verschillen tussen de new towns voor brede welvaart, sociaal-economische prestaties en de mate van tevredenheid met het leven klein. Voor de woonaantrekkelijkheid en de economische prestaties zijn de onderlinge verschillen wat groter, maar nog steeds kleiner dan het nationaal gemiddelde. Afgezien van de economische prestaties zijn de onderlinge verschillen tussen de new towns ook kleiner dan de onderlinge verschillen tussen de overige new towns, tussen de oude suburbs en tussen de old towns voor brede welvaart, sociaal-economische prestaties, woonaantrekkelijkheid en (met uitzondering van de overige new towns) de tevredenheid met het leven. Ook hier kan

weer worden geconcludeerd dat de new towns relatief (vergeleken met de benchmarkgebieden) veel op elkaar lijken (hoewel er uiteraard ook sprake is van onderlinge verschillen).

Verschillen binnen new towns

In dit onderzoek is geen aandacht besteed aan verschillen *binnen* gemeenten, bijvoorbeeld tussen wijken of tussen buurten. Voor veel van de in dit onderzoek gebruikte indicatoren heeft Bureau Louter overigens wel gegevens en aan de hand daarvan zijn, op het niveau van buurten, 'ongelijkheidsmaten' bepaald voor tachtig indicatoren onder diverse thema's. Nagegaan is of de binnengemeentelijke verschillen in new towns kleiner of groter zijn dan de onderlinge verschillen in alle buurten in Nederland. Hieruit kan onder andere het volgende worden geconcludeerd:

- De binnengemeentelijke verschillen zijn voor de new towns en de overige new towns veelal kleiner dan voor de oude suburbs en de old towns, hoewel de mate waarin sprake is van binnengemeentelijke verschillen niet groot is tussen de vier gemeentetypen.
- De onderlinge verschillen tussen buurten zijn relatief klein voor Nieuwegein, Zoetermeer, Purmerend en Almere. Voor slechts één van de tachtig indicatoren zijn daar de verschillen tussen buurten in de gemeente groter dan de verschillen tussen alle buurten in Nederland. Voor Nissewaard, Helmond, Lelystad en Capelle zijn de binnengemeentelijke verschillen voor twintig tot 26 indicatoren groter dan de nationale verschillen tussen alle buurten. Het verschil tussen deze twee groepen is intrigerend, maar is hier niet nader onderzocht.
- Voor 39 van de tachtig indicatoren is in geen enkele van de acht new towns sprake van binnengemeentelijke verschillen die groter zijn dan het nationaal gemiddelde over alle buurten. Dat geldt onder andere voor alle typen voorzieningen. Er zijn wel verschillen in voorzieningenniveau tussen buurten binnen de new towns, maar zij zijn kleiner dan de algemene verschillen tussen buurten in Nederland (met enerzijds een zeer mager voorzieningenniveau in veel landelijke gebieden en anderzijds een hoog voorzieningenniveau in steden).
- Voor een aantal subthema's resulteert voor de new towns een aanzienlijk aantal bovengemiddelde binnengemeentelijke verschillen, namelijk voor werkloosheid, de situatie gezondheid, weinig diefstallen, netto participatiegraad en leeftijdsopbouw.

Beschouwingen

In hoofdstuk 8 tenslotte staan nog enkele 'beschouwingen'. Aandacht wordt onder andere besteed aan de 'ruimtelijke context' waarbinnen new towns zich bevinden (de relaties met hun 'relevante regio') en welke invloed dat kan hebben op hun functioneren. Toegelicht wordt een viertal aspecten die het 'strategisch perspectief' van new towns (en gemeenten in het algemeen) bepalen, namelijk de regionale situering, de externe oriëntatie, de beschikbaarheid van open ruimte en het zoeken naar een juiste balans tussen regionale concurrentiepositie én samenwerkingsmogelijkheden. Er wordt een voorbeeld van een strategisch perspectief geschetst. Dat geeft geen volledig beeld en moet vooral worden gezien als een 'denkrichting' (en zeker niet als een 'handelingsperspectief'; daarvoor is het niet concreet genoeg). Een opvallend resultaat is dat slechts één op de zes inwoners (zowel nationaal als in de new towns) aangeeft een voorkeur te hebben voor wonen in een buurt met veel flatgebouwen en etagewoningen.

1 Inleiding en vraagstelling

1.1 Achtergrond

De 'new towns' staan momenteel voor een aantal uitdagingen. De sociaal economische positie staat onder druk en er lijkt sprake te zijn van een neerwaartse trend, zowel fysiek als sociaal. Er wordt gezocht naar een strategie om de new towns toekomstbestendig te maken. De problematiek in de new towns lijkt af te wijken van andere gemeenten en vraagt om een specifieke reactie.

De gemeenten Almere, Capelle aan den IJssel, Helmond, Lelystad, Nieuwegein, Nissewaard, Purmerend en Zoetermeer ('de New Towns Alliantie') hebben daarom behoefte aan een onderzoek met als centrale onderzoeksvraag:

'Zijn de new towns vandaag de dag inderdaad anders dan andere Nederlandse steden en zo ja wat betekent dit voor de toekomst van de new towns?'

Om daar zicht op te krijgen zijn antwoorden nodig op een aantal (onderling samenhangende) deelvragen:

- Waar *staan* de new towns op demografisch, economisch, sociaal en ruimtelijk gebied nu?
- Waarin *verschillen* new towns van andere Nederlandse steden?
- Wat zijn de onderliggende oorzaken en mechanismen die de huidige neerwaartse trend en toekomstige ontwikkeling van de new towns *beïnvloeden*?
- Wat is - ondanks dat de new towns daarop wel al jaren inspanningen leveren - *de oorzaak* van de daling op onder meer leefbaarheid, woonaantrekkelijkheid en sociaal-economische status van new towns?

Naast de behoefte aan een analyse over een breed front van thema's geven de New Town Alliantie en het ministerie van Binnenlandse Zaken (die hierin gezamenlijk optrekken) aan dat ook behoefte bestaat aan aanrijpingspunten voor een handelingsperspectief.

Gewenst zijn dus inzichten op drie onderzoeksterreinen:

- Eerst inzicht in *feiten en cijfers* over een breed front van thema's
- Dan het blootleggen van *mechanismen*: wat beïnvloedt wat?
- En tenslotte: welk *handelingsperspectief* kan bijdragen aan het keren van de 'neergaande trends' in de new towns?

De focus verschuift gedurende deze drie stappen van kwantitatieve analyse naar kwalitatieve inzichten.

Bureau Louter werkt in dit project samen met het Verwey Jonker Instituut en Platform31. Deze rapportage heeft vooral betrekking op het eerste onderzoeksterrein ('feiten en cijfers'). Daarna wordt door het Verwey-Jonker Instituut en Platform31 ingegaan op vraagstukken rond oorzaak en gevolg (het onderzoeksterrein 'mechanismen'). De statistische (kwantitatieve) analyses vervullen daarbij een ondersteunende rol. Ook wat betreft het onderzoeksterrein handelingsperspectief leveren de kwantitatieve analyses bouwstenen. Daarbij is het van belang dat de kwantitatieve analyses worden geflankeerd door kwalitatief onderzoek (door het Verwey Jonker Instituut en Platform31). Kwalitatieve inzichten spelen een belangrijke rol bij het blootleggen van 'mechanismen' en de speurtocht naar aanrijpingspunten voor een handelingsperspectief.

1.2 Leeswijzer: lees deze leeswijzer

Het doel van deze rapportage is primair het aanleveren van kwantitatieve informatie over het reilen en zeilen van de acht new towns die de New Towns Alliantie vormen. 'Mechanismen' zullen vooralsnog beperkt aan bod komen en 'handelingsperspectief' in het geheel niet. Die slag zal pas worden gemaakt op basis van combinatie van de kwantitatieve analyses met de kwalitatieve analyses (interviews en literatuurstudie, uitgevoerd door het Verwey Jonker Instituut en Platform31).

In dit kwantitatieve onderzoek passeren zeer veel onderwerpen de revue. Sommigen zullen de gehele rapportage willen lezen, anderen zullen slechts geïnteresseerd zijn in bepaalde onderdelen. In hoofdstuk 4 kan er bijvoorbeeld voor worden gekozen om slechts een bepaalde paragraaf te lezen en in hoofdstuk 5 kan worden gekozen voor bepaalde thema's.

In hoofdstuk 2 wordt eerst zicht gegeven op gebiedsindelingen. Een belangrijk uitgangspunt in het onderzoek is dat steeds de relatieve positie van de new towns (als groep en individueel) wordt bepaald. Dat kan door met het nationaal gemiddelde te vergelijken, maar nog beter is het om te vergelijken met een aantal zorgvuldig gekozen benchmarkgroepen. De keuze daarvan is in paragraaf 2.1 beschreven. De new towns hebben ook aangegeven inzicht te willen in de verhoudingen binnen regionaal verband. In paragraaf 2.2 is aangegeven hoe per new town de 'relevante regio' is afgebakend. In de analyses wordt naast een vergelijking met de benchmarkgroepen waar mogelijk ook vergeleken met de voor de new town relevante regio (zowel inclusief als exclusief de daarin 'dominante gemeente': een begrip dat in paragraaf 2.2 zal worden toegelicht: bij de 'netto relevante regio' wordt de dominantie gemeente niet meegeteld, bij de 'bruto relevante regio' wel). Tenslotte is een aandachtspunt dat dit onderzoek over new towns gaat. Soms maken de new towns inmiddels deel uit van een grotere gemeente. Dat geldt ook voor sommige van de benchmarkgemeenten. Denk aan Spijkenisse binnen de gemeente Nissewaard, maar ook aan Heerhugowaard (binnen Dijk en Waard), Hellevoetsluis (binnen Voorne aan Zee) en Hoofddorp (binnen Haarlemmermeer). In hoofdstuk 2.3 wordt specifiek aandacht besteed aan het verschil tussen 'centrale kernen' (de grootste plaats, waaronder enkele voormalige groeikernen) en de gemeente. In paragraaf 2.3 wordt tevens toegelicht hoe de 'centrale kern' is afgebakend.

Voor sommige new towns vallen de centrale kern en de gemeente vrijwel samen. Daar levert een vergelijking tussen centrale kern en gemeente niet of nauwelijks nieuwe inzichten. De analyses hebben daarom slechts betrekking op centrale kernen/gemeenten waarvoor zowel het aantal banen als het aantal inwoners voor meer dan vijf procent buiten de centrale kernen ligt. Dat geldt voor (namen van de centrale kernen) Purmerend en Spijkenisse (new towns), Hoofddorp, Heerhugowaard, Hellevoetsluis en Houten (overige new towns), Zaandam en Zeist (oude suburbs) en Alkmaar (old town). In paragraaf 8.1 is aangegeven wat de verschillen zijn, namelijk door te bepalen welke positie wordt ingenomen door de gemeente in de ranglijst van 337 gemeenten en welke positie zou worden ingenomen door de centrale kern.

Geadviseerd wordt om hoofdstuk 2 door te nemen, omdat de gebiedsindelingen in vrijwel alle analyses een belangrijke rol vervullen. De snelste manier is om de figuren 2.1, 2.2 en 2.3 te bekijken.

In paragraaf 2.2 is bepaald wat de 'relevante regio' is per new town. Dat is gebaseerd op 'relatiestromen', namelijk de inkomende en uitgaande woon-werk stromen ('pendel'), de inkomende en uitgaande binnenlandse verhuisbewegingen van personen ('migratie') en inkomende en uitgaande verplaatsingen in verband met het gebruik maken van voorzieningen. In hoofdstuk 3 is voor alle individuele gemeenten die deel uitmaken van de relevante regio inzichtelijk gemaakt hoe intensief de relaties zijn met de new town. **Dit hoofdstuk is vooral relevant voor degenen die een beeld willen krijgen van de positie van de new towns binnen hun omgeving.**

In hoofdstuk 4 staan de resultaten van een aantal 'standaardproducten' van Bureau Louter. Het gaat daarbij om samengestelde totaalscores op basis van diverse onderliggende indicatoren. Begonnen wordt met de momenteel sterk in de belangstelling staande 'Brede Welvaart' (paragraaf 4.1). Vervolgens wordt aandacht besteed aan de thema's Woon aantrekkelijkheid (paragraaf 4.2), Economische prestaties (paragraaf 4.3) en Sociaal-economische prestaties (paragraaf 4.4). Tenslotte wordt in paragraaf 4.5 aandacht besteed aan één specifieke indicator, namelijk de 'tevredenheid met het leven' (gebaseerd op een grootschalige enquête van het CBS) en wordt een statistische analyse besproken die aangeeft welke factoren verschillen in tevredenheid met het leven verklaren.

In hoofdstuk 5 staan resultaten voor 225 indicatoren, gebundeld binnen vijftien thema's (en daarbinnen 33 subthema's) en een vijftal totaalscores (voor de standaardproducten van Bureau Louter). Dat is het resultaat van een uitvoerig selectieproces. In paragraaf 5.1 is aangegeven hoe tot deze keuze is gekomen. In bijlage III.2 is aangegeven hoe de indicatoren zijn berekend. Per thema is een figuur gepresenteerd met de resultaten: de scores voor de groep new towns zijn daarin vergeleken met het nationaal gemiddelde en het gemiddelde voor de benchmarkgroepen. Tevens staan in die figuren per indicator de posities die de acht new towns innemen in de ranglijst van 337 gemeenten (zie paragraaf 5.2). **Er zijn overal in dit rapport niet 342 gemeenten onderscheiden, maar 337 omdat de vier Friese Waddeneilanden zijn samengevoegd, het zeer kleine Rozendaal bij Rheden is gevoegd en Ouder-Amstel bij Amsterdam (omdat met name Duivendrecht in feite een aaneengesloten gebied met Amsterdam vormt en op die manier Amsterdam Zuidoost en Weesp geen van de rest van Amsterdam afgesloten 'eiland' vormen).** Vervolgens is tevens per indicator aandacht besteed aan de verschillen tussen de new towns en hun relevante regio (zowel netto als bruto). Dat staat in paragraaf 5.3 en biedt inzicht in de positie die new towns innemen binnen hun relevante regio: scoren ze hoger of lager op de diverse indicatoren? In paragraaf 5.4 tenslotte wordt ingegaan op een specifiek thema, namelijk 'sociale veiligheid'. De reden is dat hiervoor geen gegevens beschikbaar zijn voor alle Nederlandse gemeenten, maar slechts voor 52 grotere gemeenten. Omdat sociale veiligheid als een belangrijk thema wordt beschouwd heeft toch een analyse plaatsgevonden, die afwijkt van de analyses voor de andere thema's (die alle gebaseerd zijn op 337 gemeenten).

In hoofdstuk 6 is aandacht besteed aan ontwikkelingen in de tijd. Dat gebeurt, om de hoeveelheid informatie enigszins binnen de perken te houden, voor een nauwkeurig bepaalde selectie van indicatoren. Wat betreft ontwikkelingen in het verleden zijn geselecteerd de ontwikkeling van de economische prestaties en achttien indicatoren die onderdeel uitmaken van de Monitor Sociaal-Economische Prestaties, nog aangevuld met een aantal andere indicatoren (zie paragraaf 6.1).

Tevens zijn in paragraaf 6.2 bevolkingsprognoses gepresenteerd. Daarbij is aangesloten bij de meest recente prognose volgens het PRIMOS-model (CBS/ Planbureau voor de Leefomgeving). De resultaten kunnen afwijken van door de new towns zelf gehanteerde prognoses, maar geven in ieder geval een beeld van prognoses die voor alle gemeenten in Nederland op exact dezelfde manier zijn opgesteld.

De ontwikkelingen in de tijd moeten in samenhang worden gezien met de huidige situatie (de 'huidige score'). Er ontstaan dan vier verschillende combinaties, namelijk (1) benedengemiddelde score en benedengemiddelde ontwikkeling; (2) benedengemiddelde score en bovengemiddelde ontwikkeling; (3) bovengemiddelde score en benedengemiddelde ontwikkeling; (4) bovengemiddelde score en bovengemiddelde ontwikkeling. De vier combinaties kunnen verschillende typen handelingsperspectief oproepen.

Hoofdstuk 7 geeft inzicht in de mate waarin de acht new towns onderling verschillen (zie paragraaf 7.1). Dat gebeurt aan de hand van 'ongelijkheidsmaten'. Tevens is specifiek ingegaan op verschillen tussen de acht new towns en de zes overige new towns (op het niveau van gemeenten). Dit gebeurt aan de hand van de resultaten van een standaardproduct van Bureau Louter: het 'Gelijkenisprofiel'. Bij het Gelijkenisprofiel, dat is opgebouwd uit 124 indicatoren, is het doel niet om te bepalen welke gemeenten gunstig of ongunstig scoren (zoals bij de in hoofdstuk 4 besproken andere vier standaardproducten van

Bureau Louter), maar om te bepalen in hoeverre gemeenten op elkaar lijken. Er wordt bepaald in hoeverre de scores op de 124 indicatoren afwijken van het nationaal gemiddelde. Sommeren van die verschillen levert een 'bijzonderheidscore' op. Een lage score betreft een situatie waarbij een gemeente niet veel afwijkt van het nationaal gemiddelde, een hoge score een situatie waarbij een gemeente juist veel afwijkt van het nationaal gemiddelde. De bijzonderheidscore is bepaald voor de acht new towns en de benchmarkgemeenten. Een hoge score wil hier overigens niet zeggen dat een gemeente ook goed presteert: er kan sprake zijn van een hoge bijzonderheidscore omdat een gemeente vaak in positieve zin afwijkt van het nationaal gemiddelde, maar ook omdat een gemeente juist vaak in negatieve zin afwijkt. Vervolgens is aandacht besteed aan verschillen *binnen* de acht new towns, namelijk tussen buurten in de acht new towns (zie paragraaf 7.2). Dat gebeurt niet op het niveau van individuele buurten, maar aan de hand van ongelijkheidsmaten, waarbij per indicator of thema één getal per gemeente resulteert.

In hoofdstuk 8 staat nog een 'epiloog', met enkele beschouwingen, waarin onder andere aandacht wordt besteed aan de wisselwerking tussen de new towns en hun relevante regio.

2 Gebiedsindelingen

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan gebiedsindelingen. Achtereenvolgens wordt ingegaan op:

- de keuze van benchmarkgroepen (zie paragraaf 2.1)
- het bepalen van de 'relevante regio' per new town: vergelijking daarmee biedt inzicht in de regionale context (paragraaf 2.2)
- het afbakenen van de 'centrale kern' van de new towns en de gemeenten die deel uitmaken van de benchmarkgroepen (zie paragraaf 2.3). Daarmee wordt gecorrigeerd voor het feit dat (mede door gemeentelijke herindelingen) soms sprake is van kernen die (vrijwel) volledig samenvallen met de gemeente (zoals Capelle) en soms van kernen die slechts een deel vormen van de gemeente (zoals bijvoorbeeld Spijkenisse binnen Nissewaard).

2.1. Benchmarkgebieden

"Een *groiekern* is een stad of andere plaats die als overloop fungeerde voor een grotere stad, waar ruimtetekort verondersteld werd." Deze aanduiding is afkomstig uit de 'Derde Nota Ruimtelijke Ordening', deel 1: Oriënteringsnota (1974) van de Nederlandse overheid, waar elders in de tekst een groiekern gedefinieerd wordt als 'een (bevolkings)kern, die een sterke groei moet doormaken, vooral ten behoeve van een nabijgelegen (grotere) stad, indien deze groei exceptioneel groot is in vergelijking met de omvang van de kern zelf'.

De acht new towns die worden onderzocht zijn (in alfabetische volgorde):

- Almere
- Capelle aan den IJssel (verder kortweg aangeduid als 'Capelle')
- Helmond (inclusief een aantal voormalige dorpen)
- Lelystad (met een zeer groot buitengebied)
- Nieuwegein
- Spijkenisse (onderdeel van de gemeente Nissewaard)
- Purmerend (recentelijk aangevuld met de voormalige gemeente Beemster)
- Zoetermeer

Door de new towns wordt gevraagd om een vergelijking met 'andere steden'. Dit wordt ook wel aangeduid als 'benchmarken'. Daarbij is het van belang om een goede selectie van 'benchmarkgemeenten' te maken. Vergelijken met de vier grote steden is bijvoorbeeld weinig zinvol. De vraag is dus met welke typen gemeenten vergeleken kan worden.

In de eerste plaats zijn de scores van de new towns vergeleken met het nationaal gemiddelde. Daarnaast zijn de new towns vergeleken met de gemiddelde scores voor drie 'benchmarkgroepen':

- Andere voormalige groeikernen. Deze worden aangeduid als de 'overige new towns'.
- Andere grote suburbane kernen in de Randstad die al eerder dan de new towns een aanzienlijke omvang hadden bereikt. Deze worden aangeduid als de 'oude suburbs'
- Andere, al langer bestaande middelgrote steden in de Randstad. Deze worden aangeduid als de 'old towns'.

Overige new towns

Als eerste benchmarkgroep ('overige new towns') zijn geselecteerd:

- Heerhugowaard (gemeente Dijk en Waard)
- Hellevoetsluis (gemeente Voorne aan Zee)
- Hoofddorp (gemeente Haarlemmermeer)

- Hoorn
- Houten
- Huizen

Bij toeval beginnen deze overige new towns alle met een H. Niet geselecteerd zijn Duiven en Westervoort omdat zij duidelijk kleiner zijn dan de overige voormalige groeikernen. Dat geldt ook voor Leusden. Tevens kende deze kern slechts kortstondig de status van groeikern (de periode 1969-1980). Etten-Leur is niet geselecteerd omdat daarvoor geen sprake is van een duidelijk sterkere groei gedurende een korte periode (zoals wel bij de andere groeikernen). Amersfoort en Alkmaar hadden al bij het aanwijzen als groeikern een aanzienlijke omvang. Wel vormen zij onderdeel van een andere benchmarkgroep, namelijk de old towns (zie hierna). Voor Groningen, Breda en Zwolle, die de status van 'groeisteden' hadden, geldt ook dat zij niet zijn geselecteerd omdat zij al een grote omvang hadden, zodat geen sprake was van 'een groei die exceptioneel groot was in vergelijking met de kern zelf' (conform de tekst uit de Derde Nota).

De vraag is hier in hoeverre er verschillen bestaan tussen de voor dit onderzoek geselecteerde new towns en overige new towns.

Oude suburb

De volgende benchmarkgroep bestaat uit zeven al langer bestaande suburbane gemeenten met een aanzienlijke omvang (minstens 50 duizend inwoners in de grootste kern). Dit gaat om twee suburbs bij Rotterdam, twee bij Den Haag, twee bij Amsterdam en één bij Utrecht, namelijk:

- Amstelveen
- Leidschendam-Voorburg (hoewel ontstaan uit twee gemeenten, vormt dit één aaneengesloten geheel)
- Rijswijk
- Schiedam
- Vlaardingen
- Zaanadam (in de gemeente Zaanstad)
- Zeist

Met uitzondering van Lelystad (en Hoorn bij de overige new towns) kunnen alle new towns volgens een gebiedsindeling van Bureau Louter (zie bijlage I) worden beschouwd als 'suburbane gemeenten'. De vraag is dan in hoeverre de new towns overeenkomsten en verschillen vertonen met deze wat grotere suburbane gemeenten die al langer een aanzienlijke omvang kennen.

Old towns

Provoost (zie INTI 2022 *Een onvoltooid project; over de toekomst van onze groeikernen*, pagina 40/41) stelt:

"De Groeikernen, inmiddels middelgrote steden, worden over het algemeen nog niet beschouwd als 'complete steden'. Nog steeds bestaat er een achterstand op het gebied van sociaal-culturele voorzieningen. De Groeikernen worden weliswaar als comfortabel en groen beoordeeld, maar wanneer op andere punten de vergelijking wordt gemaakt met historische steden van hetzelfde formaat, valt die voor deze nieuwe steden negatief uit."

In hoeverre, en voor welke aspecten inderdaad sprake is van een 'achterstand' van de new towns op de 'old towns' zal in dit onderzoek worden onderzocht.

Als representatieve benchmarkgroep 'old towns' zijn geselecteerd zeven middelgrote steden in of nabij de Randstad. Zij hebben een historische binnenstad en, veel meer dan de groeikernen, een historisch gegroeid eigen 'achterland' waarvoor zij een centrumfunctie op het gebied van werkgelegenheid en

voorzieningen vervullen. Daarbij ondervinden zij wel, evenals de new towns, concurrentie (voor bedrijven) én profijt (voor de inwoners) van de nabijheid van een grote stad. Geselecteerd zijn Dordrecht, Delft, Leiden, Haarlem, Alkmaar, Hilversum en Amersfoort. Veelal zijn de kernsteden hierbij vrijwel gelijk aan de gemeente, met uitzondering van Hilversum (met Hilversumse Meent in het noorden van de gemeente) en Alkmaar (met de recentelijk toegevoegde voormalige gemeenten Schermer en Graft-De Rijp).

In figuur 2.1 zijn de new towns en alle gemeenten die deel uitmaken van een benchmarkgroep op de kaart gezet. Hierbij valt onmiddellijk de afwijkende ruimtelijke ligging van Helmond op. Het is daarmee ook de vraag in hoeverre Helmond (dat vergeleken met de andere geselecteerde new towns al een aanzienlijke omvang had) op de andere new towns lijkt en in hoeverre de benchmarkgroepen ook representatief zijn voor Helmond. Daarbij geldt dat er in de omgeving van Helmond geen andere voormalige groeikernen zijn en dat er, naast de zeven geselecteerde oude suburbs, ook geen andere suburbane gemeenten met die omvang zijn in Nederland (dus ook niet in de buurt van Helmond).

De Specifieke positie van Helmond

Aan de hand van de gelijkenisscore uit het Gelijkenisprofiel van Bureau Louter kan worden bepaald in hoeverre Helmond op andere gemeenten lijkt. In het Gelijkenisprofiel wordt op basis van een vergelijking tussen alle paren van gemeenten in Nederland naar 124 indicatoren bepaald in hoeverre gemeenten op elkaar lijken. Naarmate de gelijkenis groter is, zal de score lager zijn. In tabel 1 staat per new town de mate van gelijkenis ten opzichte van de andere new towns, ten opzichte van de groep van zes overige new towns en ten opzichte van de tien gemeenten waar de new town het meest op lijkt. In de kolom 'new towns top-10' staat het aantal new towns dat in de top-10 staat voor de new town. Dat kunnen er maximaal zeven zijn.

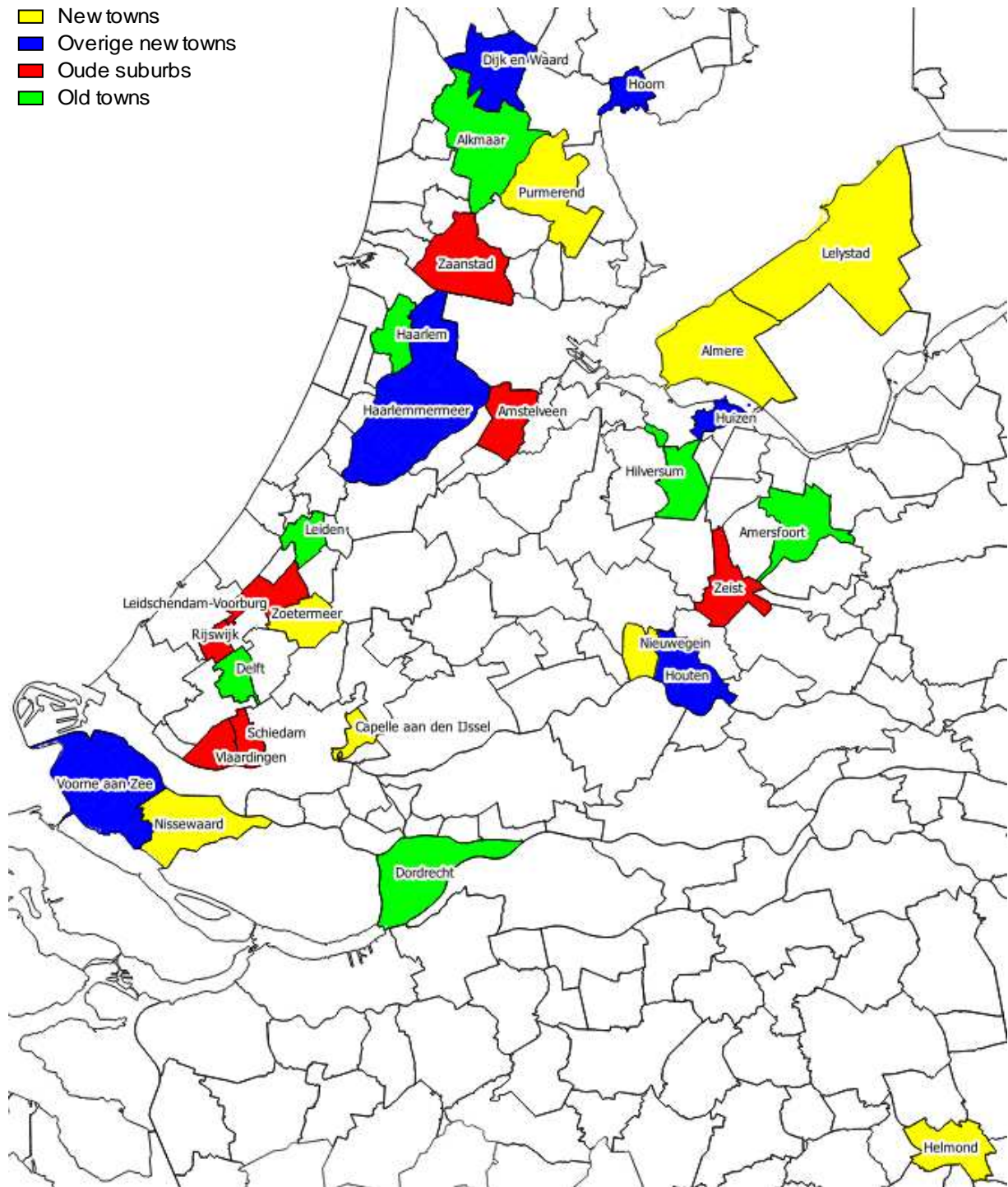
Tabel 1 *Gelijkenisscore new towns*

New town	Mate van gelijkenis: gemiddeld (grotere gelijkenis bij lagere score)			
	New towns	Overige new towns	Top-10	New towns top-10
Almere	110.4	210.3	107.3	5
Nieuwegein	112.3	142.1	83.8	3
Purmerend	102.8	125.5	76.5	2
Capelle ad IJssel	102.4	182.0	84.2	3
Zoetermeer	75.2	136.9	71.9	4
Helmond	99.2	156.3	60.3	0
Lelystad	105.8	198.6	85.3	3
Nissewaard	113.5	179.8	89.4	3

Voor alle new towns geldt dat zij gemiddeld meer lijken op de andere zeven new towns binnen de groep van acht new towns dan op de overige new towns. Wel is er een top-10 van gemeenten samen te stellen die gemiddeld nog meer op de new town lijkt dan de zeven andere new towns binnen de groep van acht new towns. Het verschil is echter veelal niet groot, vooral niet voor Almere en Zoetermeer. In de top-10 van Almere staan maar liefst vijf van de zeven mogelijke new towns en in de top-10 van Zoetermeer vier. Geen enkele new town staat in de top-10 voor Helmond. Toch lijkt Helmond meer op het gemiddelde van de new towns dan alle andere new towns. Helmond voldoet dus wel degelijk aan het 'profiel' van een new town. Er is echter een ander type gemeenten waar Helmond nog meer op lijkt. De top-10 voor Helmond bestaat uit respectievelijk Roosendaal, Bergen op Zoom, Oss, Tiel, Dordrecht, Hengelo, Oosterhout, Venlo, Etten-Leur en Hoorn. Dit betreft middelgrote gemeenten met van oudsher een oriëntatie op productie en distributie (waarvan er vijf in Noord-Brabant liggen). Helmond kent dus zowel kenmerken van dit type gemeenten als van new towns.

Ter illustratie: Helmond lijkt het meest op Roosendaal. Dit kan ook worden bepaald voor de overige new towns. Dan blijkt dat Almere het meest lijkt op Lelystad (en andersom), Zoetermeer op Capelle (en andersom), Nieuwegein op Zoetermeer, Nissewaard op Maassluis en Purmerend op Hoorn. In hoofdstuk 7 wordt daar verder op ingegaan.

Figuur 2.1 New towns en benchmarkgemeenten

2.2 Bepalen relevante regio

Per new town is de 'relevante regio' bepaald aan de hand van verhuisstromen, pendelstromen en verplaatsingen van personen. Daaruit kan worden afgeleid met welke gemeenten in de omgeving intensieve relaties bestaan op het gebied van de woningmarkt, de arbeidsmarkt en de markt voor allerlei typen voorzieningen. Per new town wordt, op basis van voor de new towns gelijke criteria, vastgesteld welke gemeenten tot de 'relevante regio' behoren. Er zijn zes typen relaties:

- Inkomende verplaatsingen in verband met het gebruik van voorzieningen. Bij deze voorzieningenrelaties gaat het om winkelen, vrijetijdsactiviteiten (uitgaan, cultuur, recreatie), onderwijs en zorg. Dit is de grootste gemene deler. Er bestaan grote verschillen tussen typen voorzieningen wat betreft de omvang van hun 'ruimtelijk achterland': basisonderwijs, huisarts, supermarkt (vaak binnen de buurt) versus hoger onderwijs, (academisch) ziekenhuis, theaters/musea, warenhuizen (vaak relaties over een wat grotere afstand).
- Uitgaande verplaatsingen in verband met het gebruik van voorzieningen.
- Inkomende migratie (binnenlandse verhuizingen van personen).
- Uitgaande migratie (binnenlandse verhuizingen van personen).
- Inkomende pendel (woon-werk verkeer naar de new town). Dit is bepaald voor banen van werknemers, niet voor zelfstandigen (die voornamelijk in hun eigen woongemeente - vaak hun eigen woning - werken).
- Uitgaande pendel (woon-werk verkeer vanuit de new town).

Om te bepalen of een gemeente tot de relevante regio van een new town behoort, worden per type relatiepatronen twee criteria onderscheiden:

- Een score voor de relatieve intensiteit. Daarbij wordt het aandeel van de stromen van een gemeente in het totaal van alle stromen naar/vanuit de new town gedeeld door het aandeel van die gemeente in het nationaal aantal inwoners. De scores worden vervolgens voor alle acht new towns van hoog naar laag geordend. Wanneer de score bij de top-80 behoort, wordt de gemeente/relatietype combinatie geselecteerd. Gemiddeld staan er per new town dus tien gemeenten in de top-80, maar voor een bepaald relatietype kan het bijvoorbeeld ook zo zijn dat voor de ene new town bijvoorbeeld dertien gemeenten in de top-80 staan en voor een andere new town zes.
- Per new town de gemeenten waarvoor het aandeel in de totale stromen voor een relatietype hoger is dan het bevolkingsaandeel (in het nationaal totaal).

Op basis van de aldus berekende scores worden gemeenten tot de relevante regio van een new town gerekend indien zij de volgende drempelwaarde realiseren:

- Zij voldoen aan beide criteria voor alle zes relatietypen. Dan is sprake van een maximale score van twaalf.
- Zij voldoen in totaal tien of elf maal aan de criteria (dus slechts één of twee maal niet).

Per new town leidt dit tot de volgende relevante regio's:

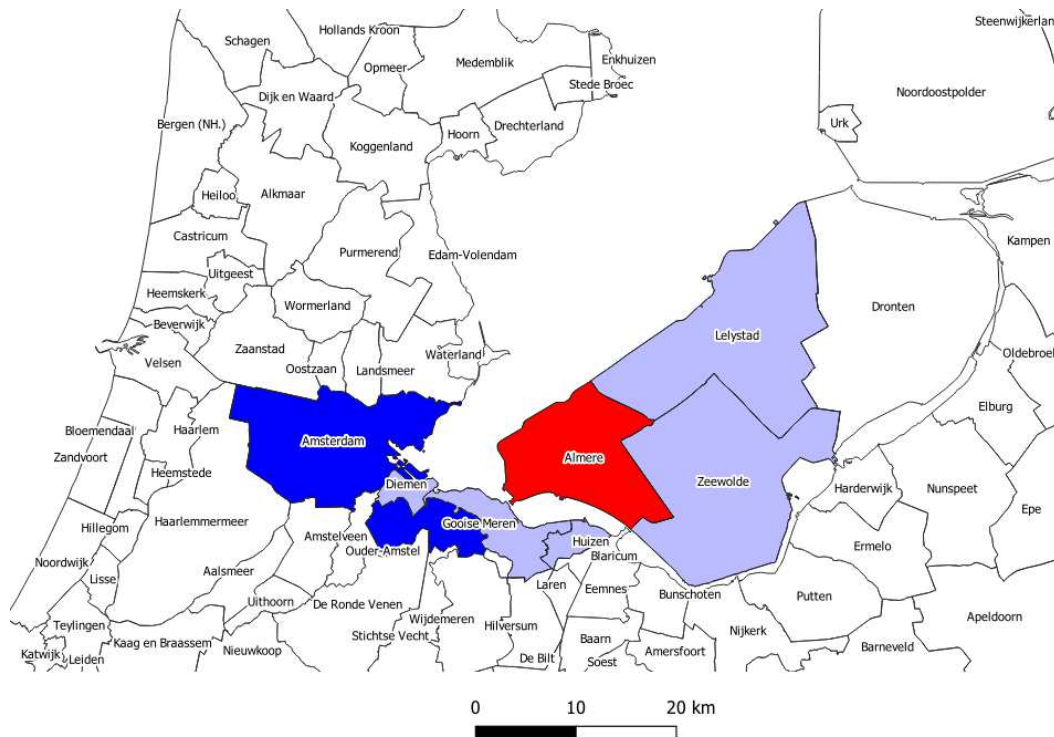
- Almere: Amsterdam, Lelystad, Gooise Meren en Zeewolde (maximale score), aangevuld met Huizen en Diemen. De gemeenten Hilversum en Amstelveen voldoen hier net niet aan de drempelwaarde.
- Capelle: Rotterdam, Zuidplas en Krimpen aan den IJssel (maximale score). Krimpenerwaard voldoet hier net niet aan de drempelwaarde.
- Helmond: Eindhoven, Laarbeek, Geldrop-Mierlo, Deurne, Gemert-Bakel, Nuenen c.a., Someren en Asten (alle met de maximale score).
- Lelystad: Almere, Dronten en Harderwijk (maximale score), aangevuld met Noordoostpolder en Zeewolde.

- Nieuwegein: Utrecht, IJsselstein, Vijfheerenlanden, Houten en De Bilt (maximale score), aangevuld met Lopik, Woerden, Zeist, Bunnik en Utrechtse Heuvelrug. De gemeente Stichtse Vecht (met onder andere Maarssen) voldoet hier net niet aan de drempelwaarde.
- Nissewaard: Rotterdam, Voorne aan Zee en Albrandswaard (maximale score), aangevuld met Hoeksche Waard. Barendrecht en Schiedam voldoen hier net niet aan de drempelwaarde.
- Purmerend: Edam-Volendam, Zaanstad, Hoorn en Waterland (maximale score), aangevuld met Wormerland, Koggenland, Landsmeer en Oostzaan.
- Zoetermeer: Den Haag, Leidschendam-Voorburg, Lansingerland en Pijnacker-Nootdorp (maximale score), aangevuld met Alphen aan den Rijn, Leiden, Delft, Rijswijk en Zoeterwoude. Zuidplas, Waddinxveen en Gouda voldoen hier net niet aan de drempelwaarde.

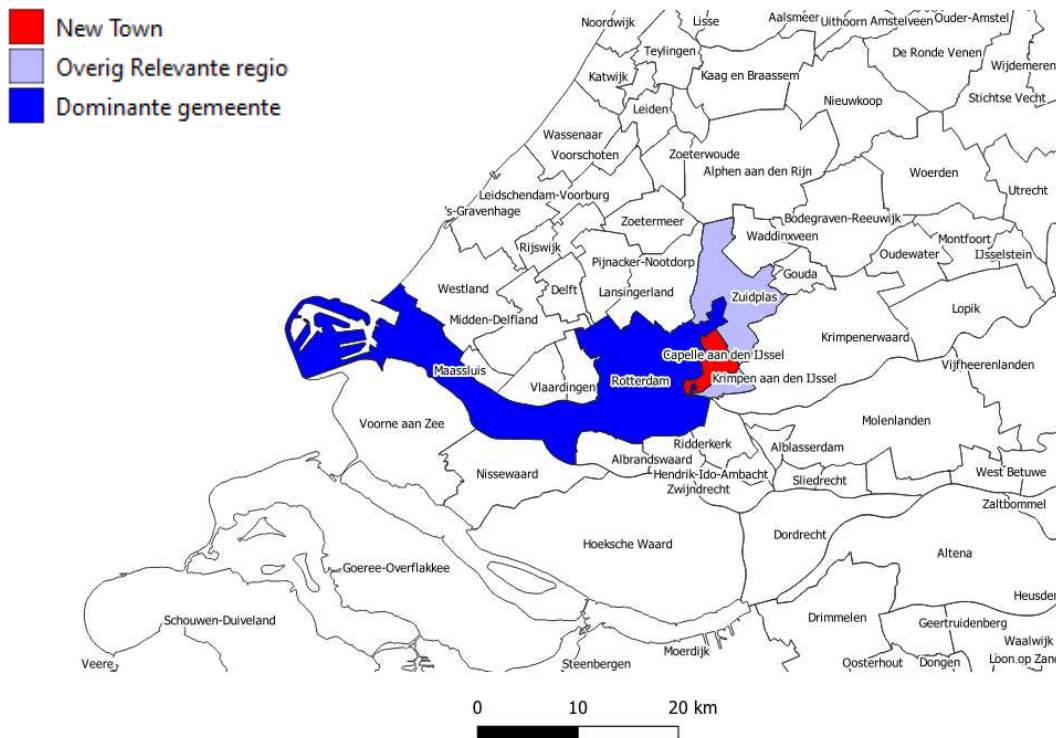
In hoofdstuk 3 wordt nader ingegaan op de omvang van de relatiepatronen.

In figuur 2.2 staan de aldus afgebakende relevante regio's per new town. Alle kaarten zijn weergegeven op dezelfde schaal, zodat het landoppervlak direct vergeleken kan worden. Daarnaast is per relevante regio de 'dominante gemeente' weergegeven. Dat is de gemeente waarmee voor de new town de meest intensieve relaties in absolute zin bestaan.

Figuur 2.2 Relevante regio's

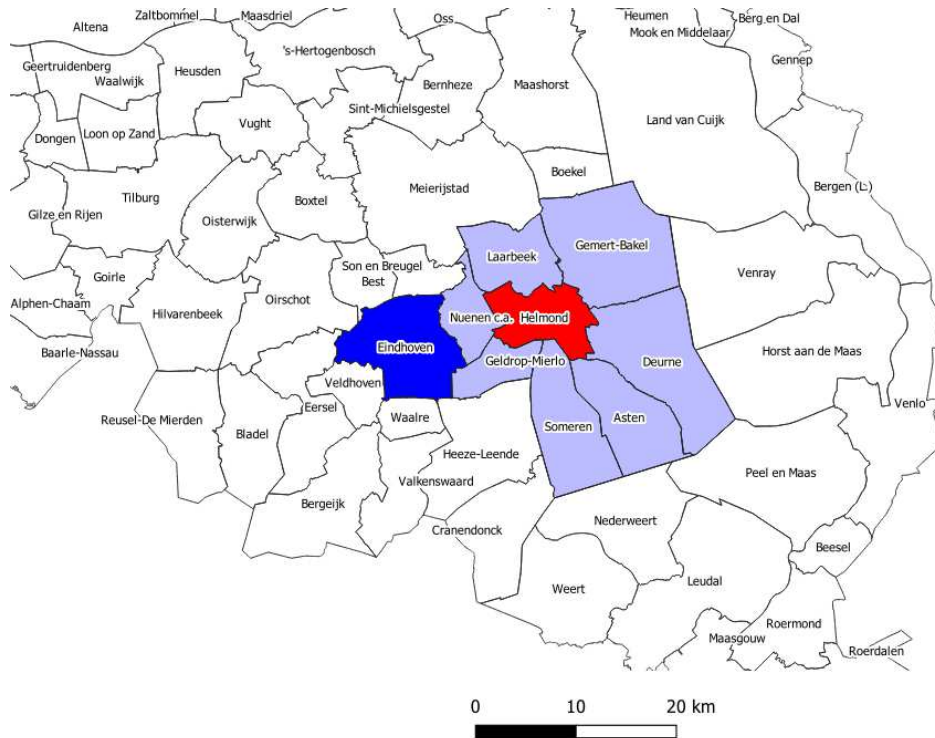

a. Almere

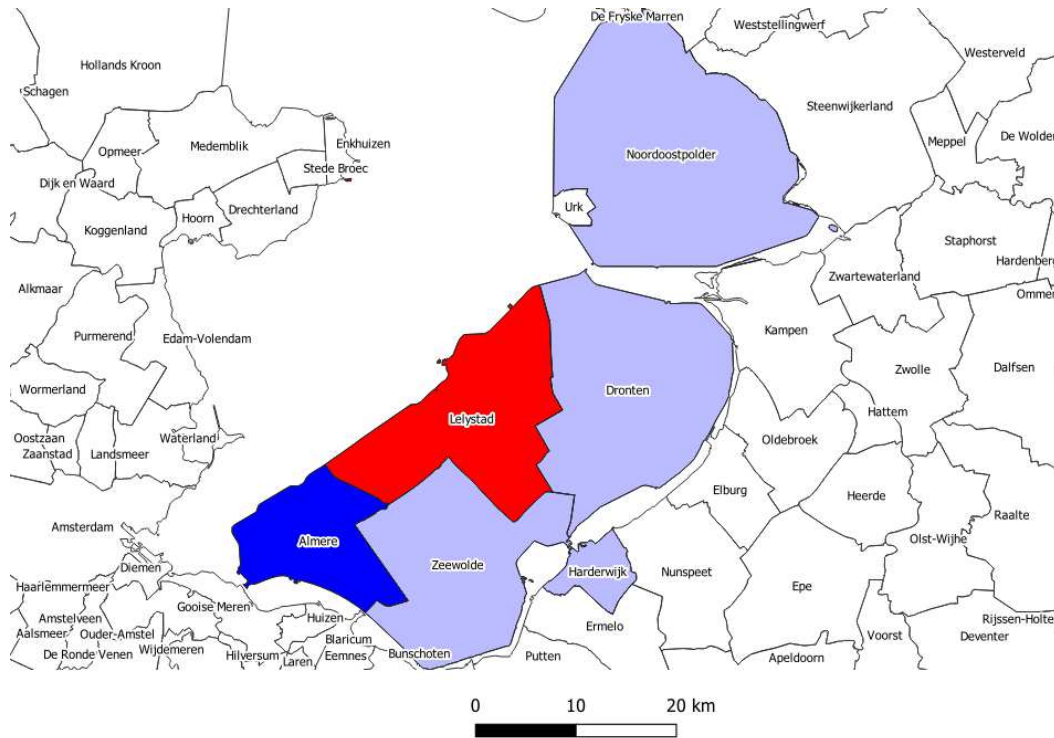

b. Capelle aan den IJssel

Figuur 2.2 Relevante regio's (vervolg)

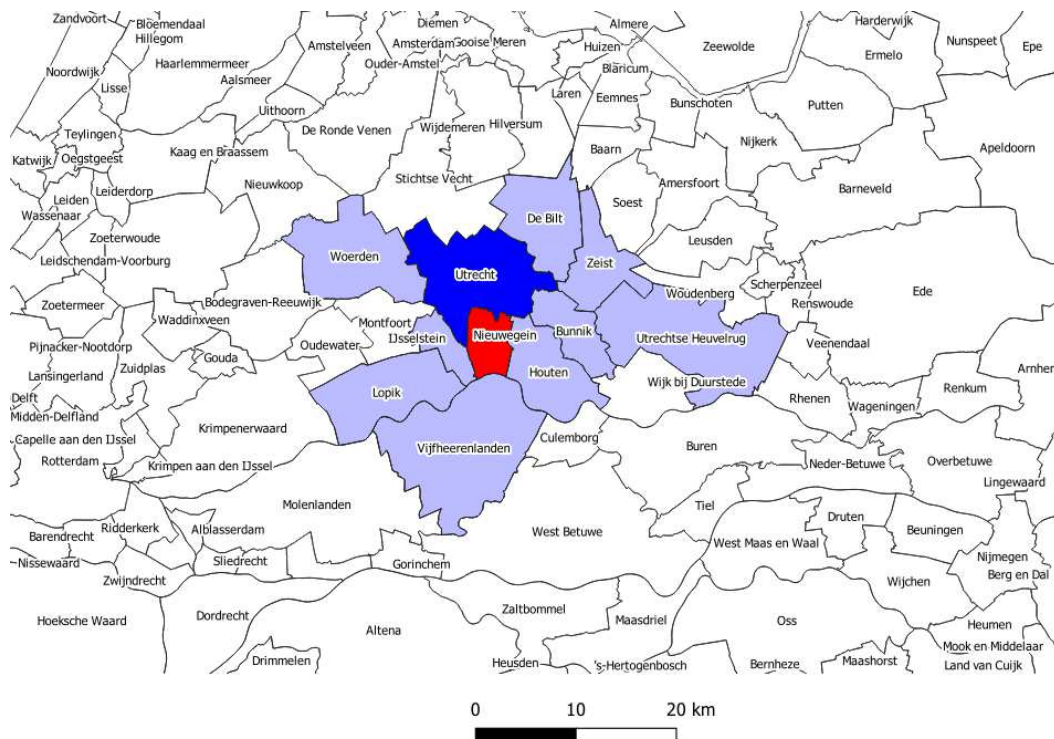

c. Helmond

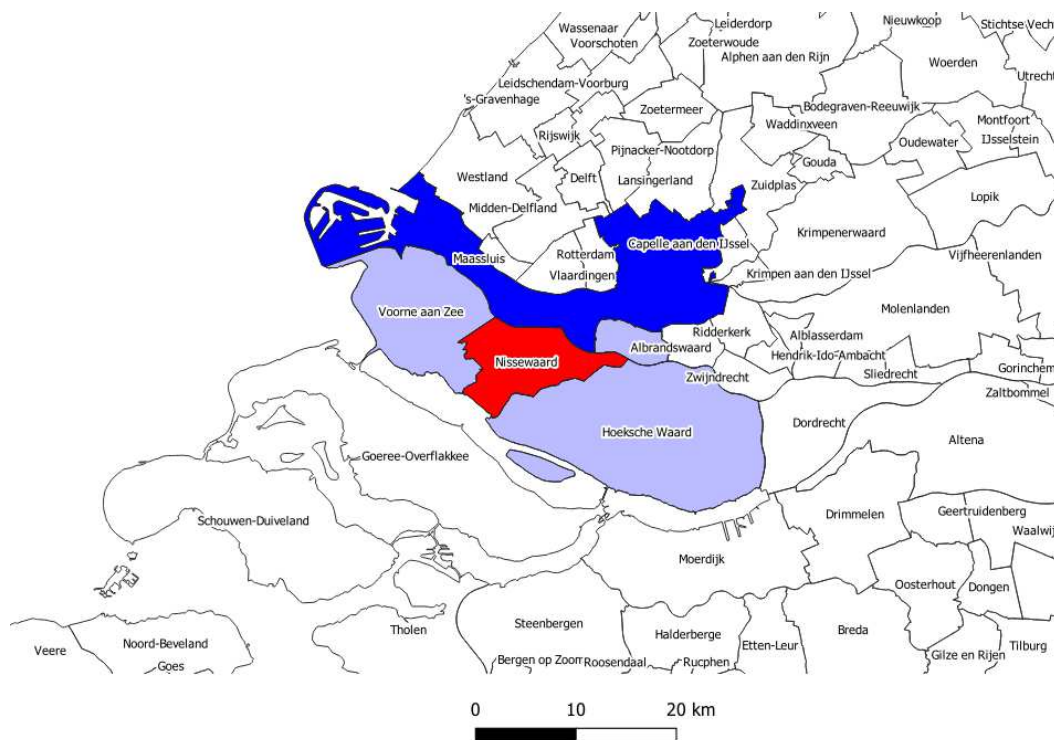

d. Lelystad

Figuur 2.2 Relevante regio's (vervolg)

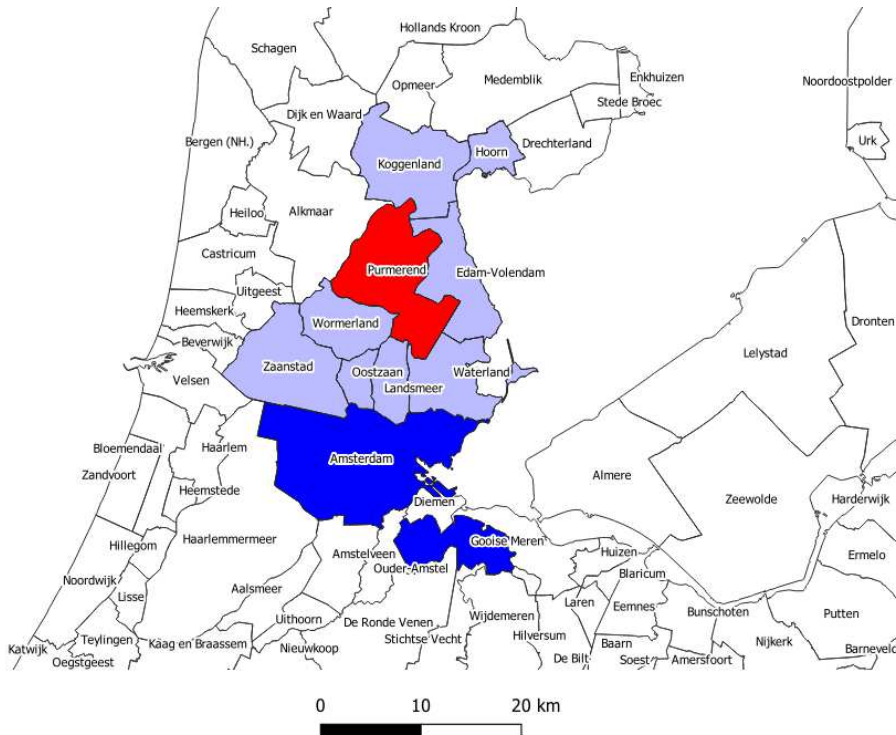

e. Nieuwegein

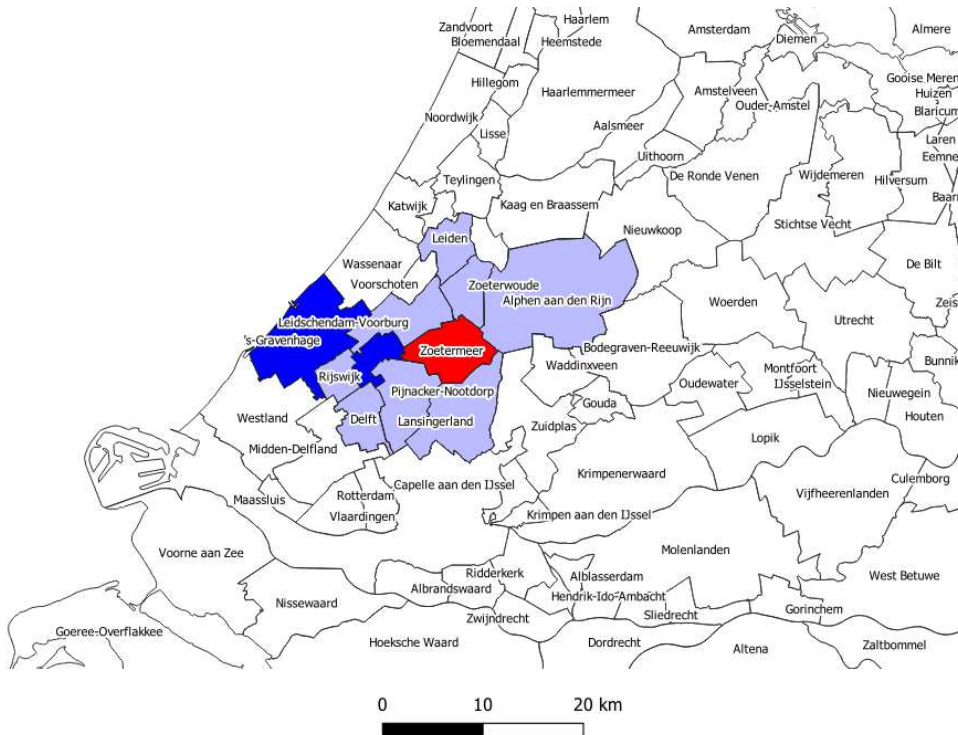

f. Nissewaard

Figuur 2.2 Relevante regio's (vervolg)

g. Purmerend

h. Zoetermeer

2.3 Centrale kernen binnen gemeenten

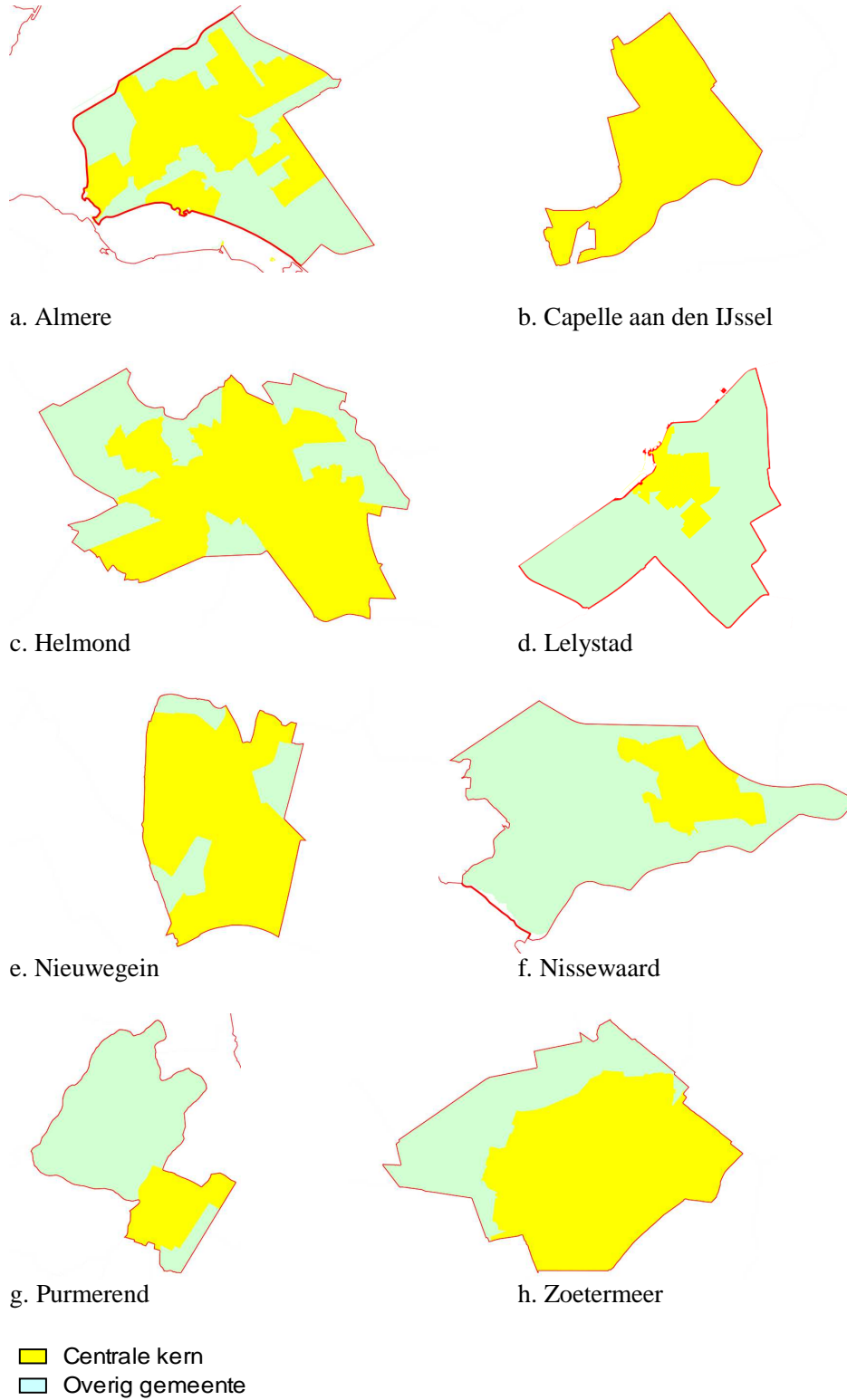
In sommige new towns is sprake geweest van gemeentelijke herindelingen, waardoor gemeentelijke scores een combinatie vormen van de (meer verstedelijkte) oorspronkelijke groeikern (die kan worden aangeduid als de 'centrale kern') en daarmee later samengevoegde dorpen. Dit geldt voor Nissewaard en Purmerend. De gemeente Helmond bestaat naast de kern ook uit drie 'dorpen' die na een gemeentelijke herindeling in 1968 bij de gemeente Helmond zijn gevoegd (Stiphout, Mierlo-Hout en Brouwhuis). Ook voor een aantal van de voorgestelde benchmarkgemeenten geldt dat de gemeente groter is dan de (verstedelijkte) centrale kern, namelijk voor Dijk en Waard (Heerhugowaard), Voorne aan Zee (Hellevoetsluis), Haarlemmermeer (Hoofddorp), Zaanstad (Zaandam), Zeist, Alkmaar en Hilversum. Voor gemeenten waarvoor de centrale kern slechts een deel van het gemeentelijke totaal vormt, zijn daar waar dat statistisch mogelijk is (dit zal niet voor alle indicatoren gelden), aan het einde van deze paragraaf scores op het niveau van de centrale kern bepaald. Voor die gemeenten kunnen de scores voor de centrale kernen dan worden vergeleken met de scores voor de gehele gemeente.

Door Bureau Louter is voor elke van de 28 gemeenten (de new towns en de gemeenten die behoren tot de benchmarkgroepen) een centrale kern afgebakend. Het uitgangspunt daarbij vormde de buurtindeling van het CBS. Op basis van de bevolkingsdichtheid en de bedrijvigheidsdichtheid (banen per vierkante kilometer) zijn aaneengesloten gebieden gevormd. Dat zijn de 'centrale kernen'. De overige delen van de gemeente vormen dan het 'buitengebied'. Hierbij geldt het volgende:

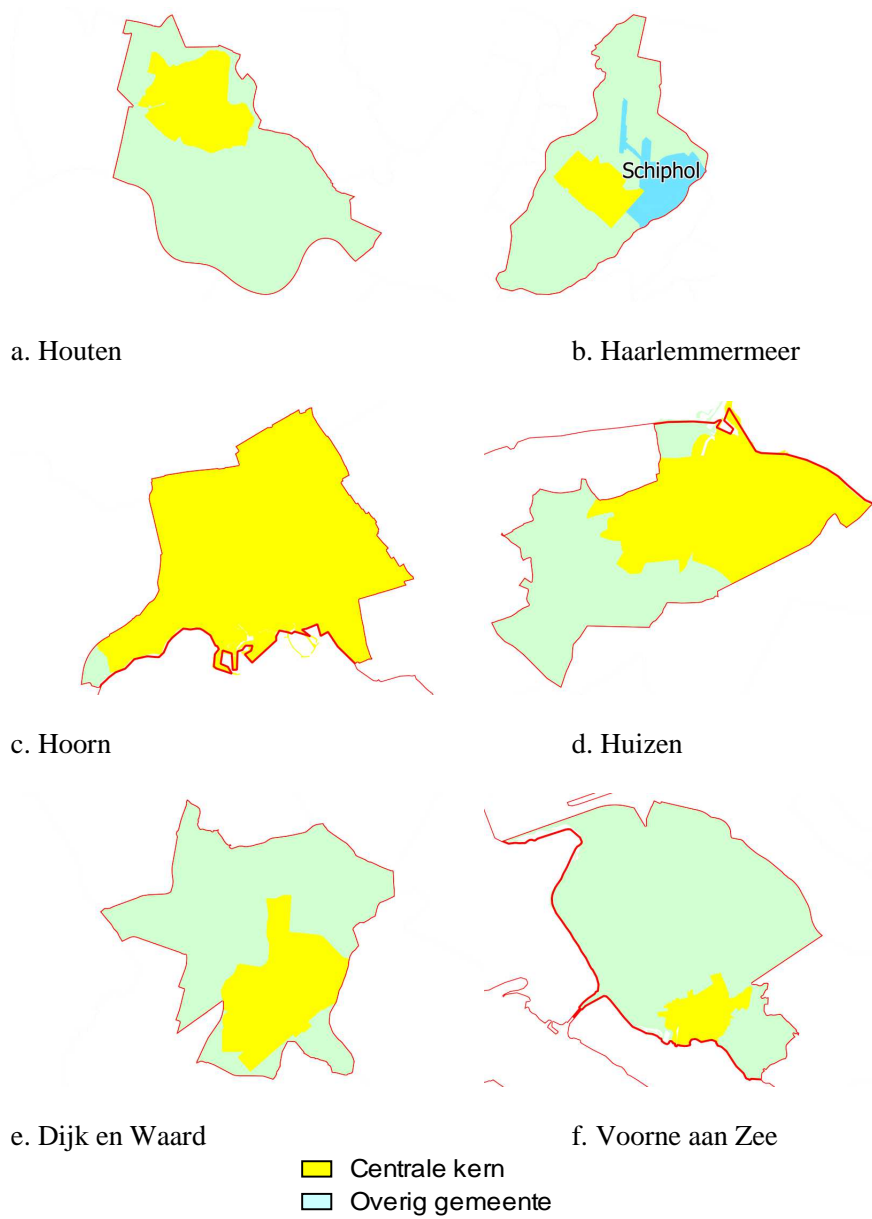
- Buurten met een lage dichtheid, die echter volledig zijn omringd door gebieden met hoge dichtheden zijn meegerekend bij de centrale kern. Het kan dan gaan om parken. Capelle is een voorbeeld met een dunbevolkte buurt ('Stadsdeelpark') tussen dichtbevolkte gebieden. Ook in Almere liggen veel parken (die als 'buurt' worden aangemerkt) in de bebouwing.
- Bedrijventerreinen die niet zijn aangesloten op de centrale kern worden als buitengebied beschouwd.
- Almere uitgezonderd resulteert voor alle gemeenten steeds één centrale kern: Almere-Haven wordt door een brede strook (met onder andere de A6) afgesneden van de rest van het bebouwde deel. Hier vormen dus, bij uitzondering, twee delen van de gemeente de 'centrale kern'.
- Buurten vormden het uitgangspunt voor de verdeling van de gemeenten in centrale kern en buitengebied. Daarop zijn door Bureau Louter twee uitzonderingen gemaakt. Ten eerste voor de buurt Zuidoostbeemster. Deze hoorde oorspronkelijk tot de gemeente Beemster. Deze buurt is gesplitst in een deel ten oosten van de A7 en ten zuiden van de N224 en het overige deel van de buurt. Het eerste deel ligt dicht bij het centrum van Purmerend en wordt daarom tot de centrale kern Purmerend gerekend, het tweede deel wordt beschouwd als buitengebied. Ten tweede is Landelijk gebied 93 in Hilversum verdeeld in een deel dat tot de centrale kern wordt gerekend (ten westen van de A27 en ten noorden van de Soestdijkerstraatweg) en een deel dat tot het buitengebied wordt gerekend (de rest).
- Soms moesten bij het onderscheid tussen centrale kern en buitengebied keuzes worden gemaakt. Zo is er in Helmond sprake van drie dorpen, namelijk Stiphout, Mierlo-Hout en Bouwhuis. Zij worden beschouwd als 'dorp in de stad'. Aangezien sprake is van een aaneengesloten gebied is hier besloten deze dorpen als onderdeel van de centrale kern te beschouwen, ondanks het 'dorpse karakter' van bijvoorbeeld Stiphout.

In figuur 2.3.1 tot en met 2.3.4 staat het resultaat. Per gemeente zijn daarbij de centrale kern en het buitengebied weergegeven. De schaal verschilt daarbij tussen de gemeenten. Lelystad (figuur 2.3.1d) kent bijvoorbeeld een veel groter landoppervlak dan Capelle (figuur 2.3.1b). In Haarlemmermeer is Hoofddorp beschouwd als de centrale kern. Hier vormt Schiphol een afzonderlijk gebied. Met name waar het gaat om de economische functie verstoort dit de gangbare situatie in new towns. Bij berekeningen voor Haarlemmermeer is daarom soms Schiphol buiten beschouwing gelaten.

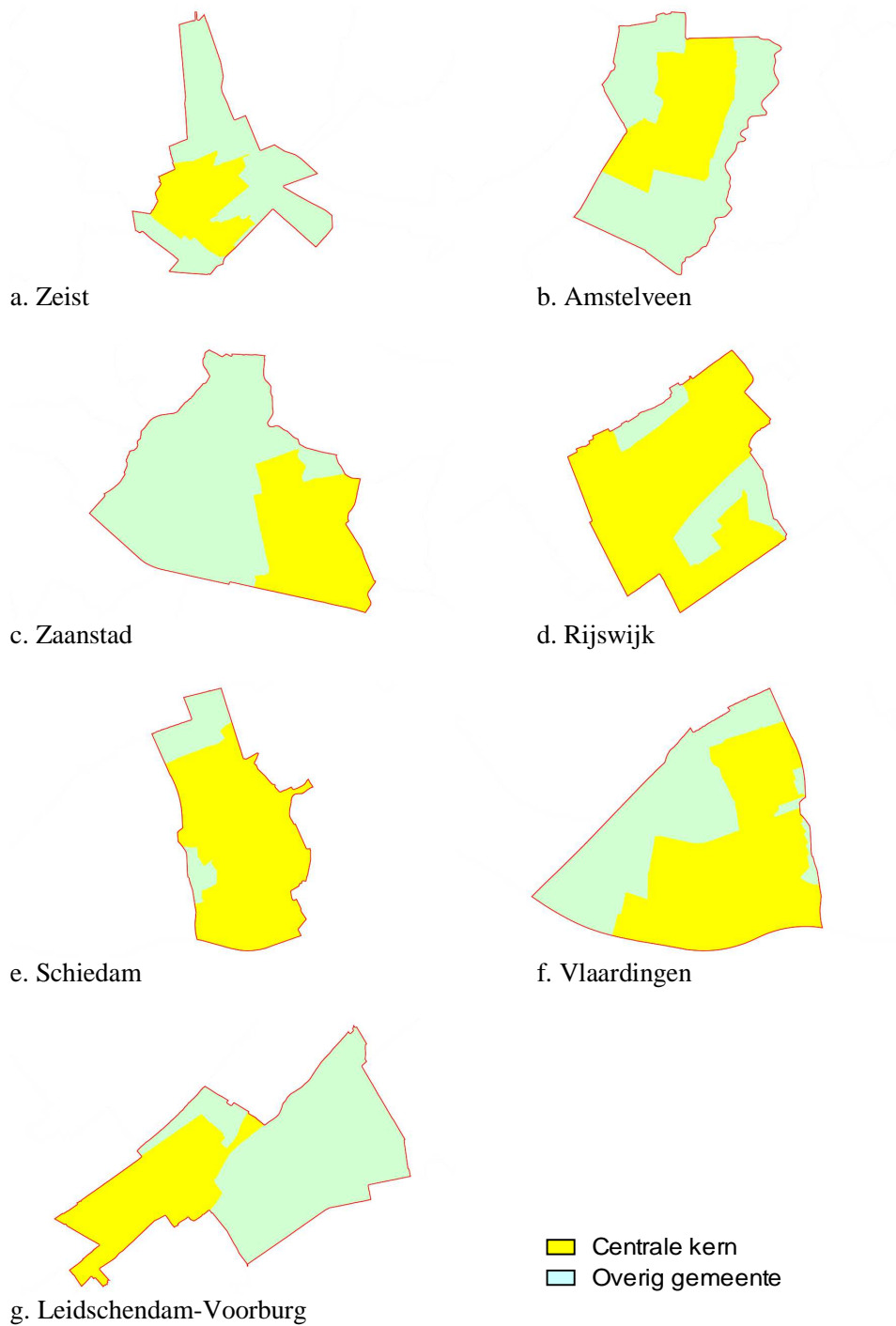
Figuur 2.3.1 Afbakening centrale kernen new towns

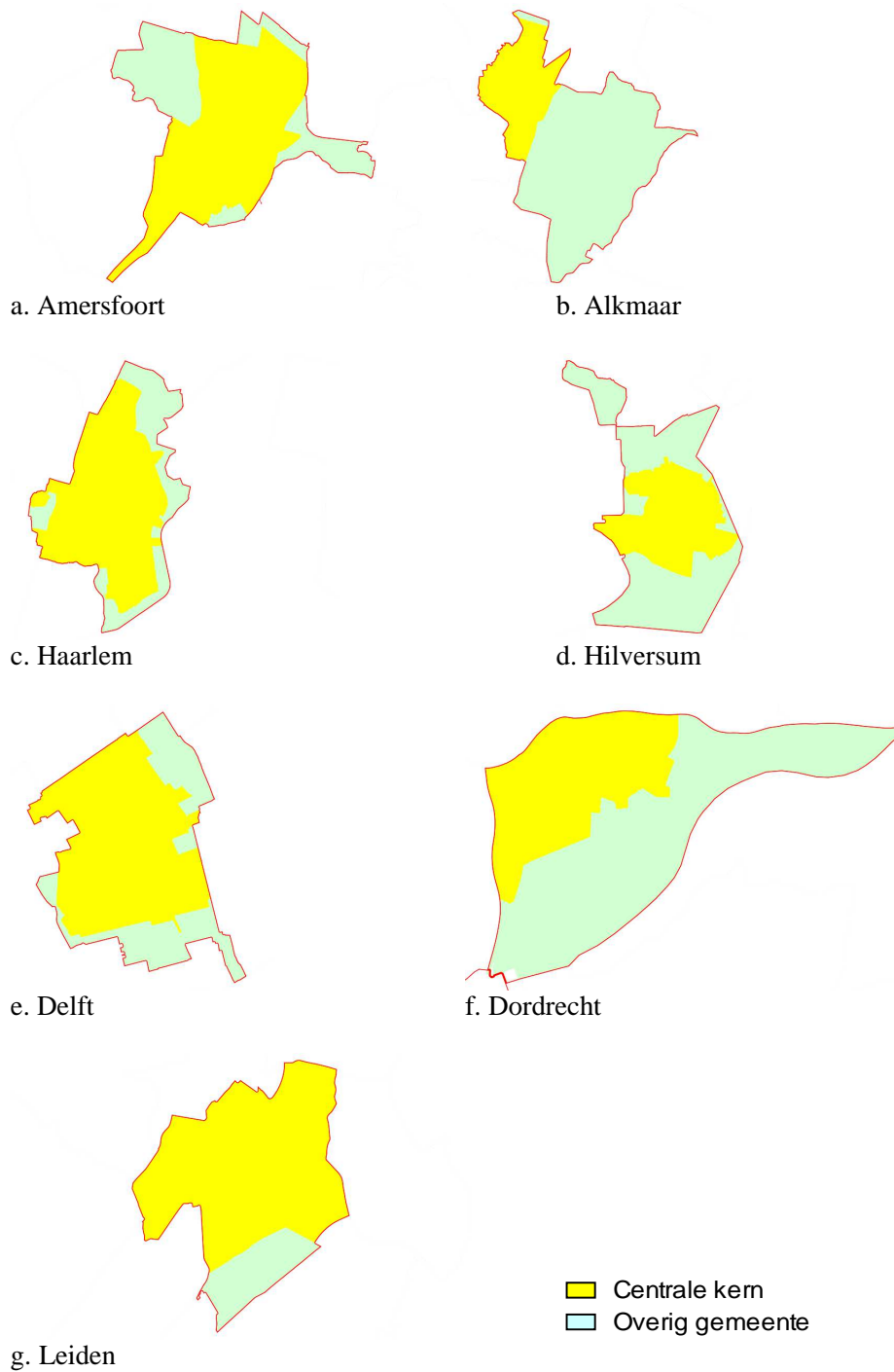
Figuur 2.3.2 Afbakening centrale kernen overige new towns

Figuur 2.3.3 Afbakening centrale kernen oude suburbs

Figuur 2.3.4 Afbakening centrale kernen old towns

In figuur 2.4.1, 2.4.2 en 2.4.3 staan respectievelijk het landoppervlak, het aantal inwoners en het aantal banen per new town en gemeente die behoort tot één van de drie benchmarkgroepen. Daarbij is een onderscheid gemaakt tussen de centrale kern en het buitengebied ('overig gemeente').

Lelystad is van de 28 gemeenten, de gemeente met het grootste landoppervlak, gevolgd door Haarlemmermeer, Almere en Voorne aan Zee (zie figuur 2.4.1). Na het toevoegen van Schermer en Graft-De Rijk kent ook Alkmaar een landoppervlak boven het gemeentelijk gemiddelde van ruim honderd vierkante kilometer. Voor de meeste van de 28 gemeenten geldt dat niet. Met name de oude suburbs kennen in het algemeen een relatief klein landoppervlak. Duidelijk is dat er tussen de acht new towns grote onderlinge verschillen bestaan (vergelijk bijvoorbeeld Capelle met Lelystad).

Voor vijf van de acht new towns ligt het aandeel van de centrale kern in het totale gemeentelijk landoppervlak boven de vijftig procent. Voor Lelystad, Nissewaard en Purmerend is dat aandeel echter veel lager. In nog sterkere mate geldt voor de groep van zes overige new towns dat het aandeel van de centrale kern in het totale gemeentelijke landoppervlak laag is, met Hoorn als grote uitzondering.

In figuur 2.4.2 staat het aantal inwoners. Het aandeel van de centrale kern in de totale gemeentelijke bevolking is duidelijk hoger dan het aandeel in het landoppervlak. In de new towns woont zelfs slechts 3.5% van de bevolking in het buitengebied ('overig gemeente'). Slechts in de old towns is dat aandeel nog hoger. Vooral in de overige new towns is een relatief groot deel van de bevolking buiten de centrale kernen te vinden. Dat wordt veroorzaakt door Haarlemmermeer (met Hoofddorp), Voorne aan Zee (met Hellevoetsluis) en Dijk en Waard (met Heerhugowaard), die samen met Zaanstad (Zaandam) de enige gemeenten vormen waar meer dan een derde deel van de bevolking buiten de centrale kern woont. Bij de new towns levert de centrale kern Spijkenisse het kleinste deel van de bevolking (van Nissewaard), maar bedraagt dit aandeel toch nog altijd vijfzeste van het totaal. Afgezien van Purmerend is in de overige new towns het overgrote deel van de bevolking geconcentreerd in de centrale kern.

Wat betreft het aandeel van de centrale kern in het gemeentelijk aantal arbeidsplaatsen (zie figuur 2.4.3) kent in de new towns naast Purmerend en Nissewaard ook Lelystad een wat kleiner aandeel. Dat hangt onder andere samen met bedrijvigheid bij Lelystad Airport. Ook hier leveren de overige delen van de gemeente vooral een hoog aandeel in de overige new towns (inclusief Schiphol vooral Haarlemmermeer).

In figuur 2.5.1 staat de bevolkingsdichtheid. Met uitzondering van Lelystad ligt de bevolkingsdichtheid in alle gemeenten boven het nationaal gemiddelde van 503 inwoners per vierkante kilometer. De bevolkingsdichtheid is in de new towns, en vooral in de overige new towns, lager dan in de oude suburbs en de old towns. De hoogste dichtheden resulteren in de old towns Leiden, Haarlem en Delft, de oude suburbs Schiedam en Rijswijk en de new town Capelle. Met uitzondering van Haarlem zijn dat in alle gevallen gemeenten in de Zuidvleugel van de Randstad.

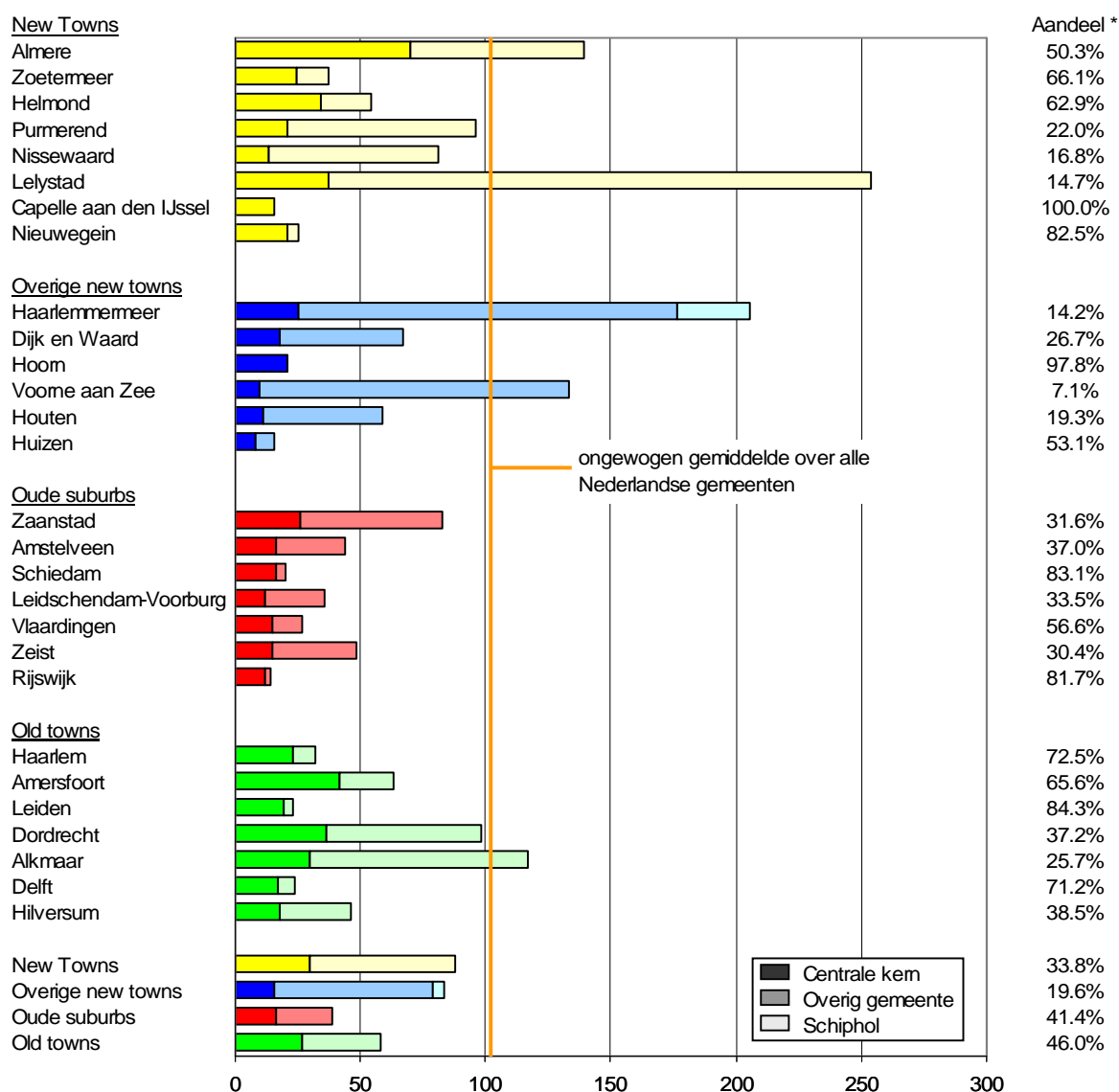
Een zuiverder maatstaf om de bevolkingsdichtheid te bepalen, lijkt echter de score voor de centrale kern (de stippen in figuur 2.5.1). Ook dan scoren de oude suburbs en de old towns hoger dan de new towns en de overige new towns. Dit komt overeen met de algemene constatering dat de new towns vrij ruim zijn opgezet. Daarop bestaan echter uitzonderingen. De centrale kernen van Zoetermeer en Nissewaard kennen een hogere bevolkingsdichtheid dan het gemiddelde voor de oude suburbs en de old towns. Een lage bevolkingsdichtheid hangt overigens soms samen met een omvangrijk areaal aan bedrijventerreinen (wel tot de centrale kern gerekend indien ze daarop aansluiten, maar niet of nauwelijks met inwoners). Dat geldt bijvoorbeeld voor Nieuwegein.

De werkgelegenheidsdichtheid is het hoogst voor de old towns, gevolgd door de oude suburbs en vervolgens de new towns (zie figuur 2.5.2). Die scoren hoger dan de overige new towns, vooral wanneer Schiphol niet wordt meegerekend. Wat betreft de centrale kernen zijn de new towns met een hoge werkgelegenheidsdichtheid Capelle, Nieuwegein en Zoetermeer. Lelystad scoort veel lager. De centrale

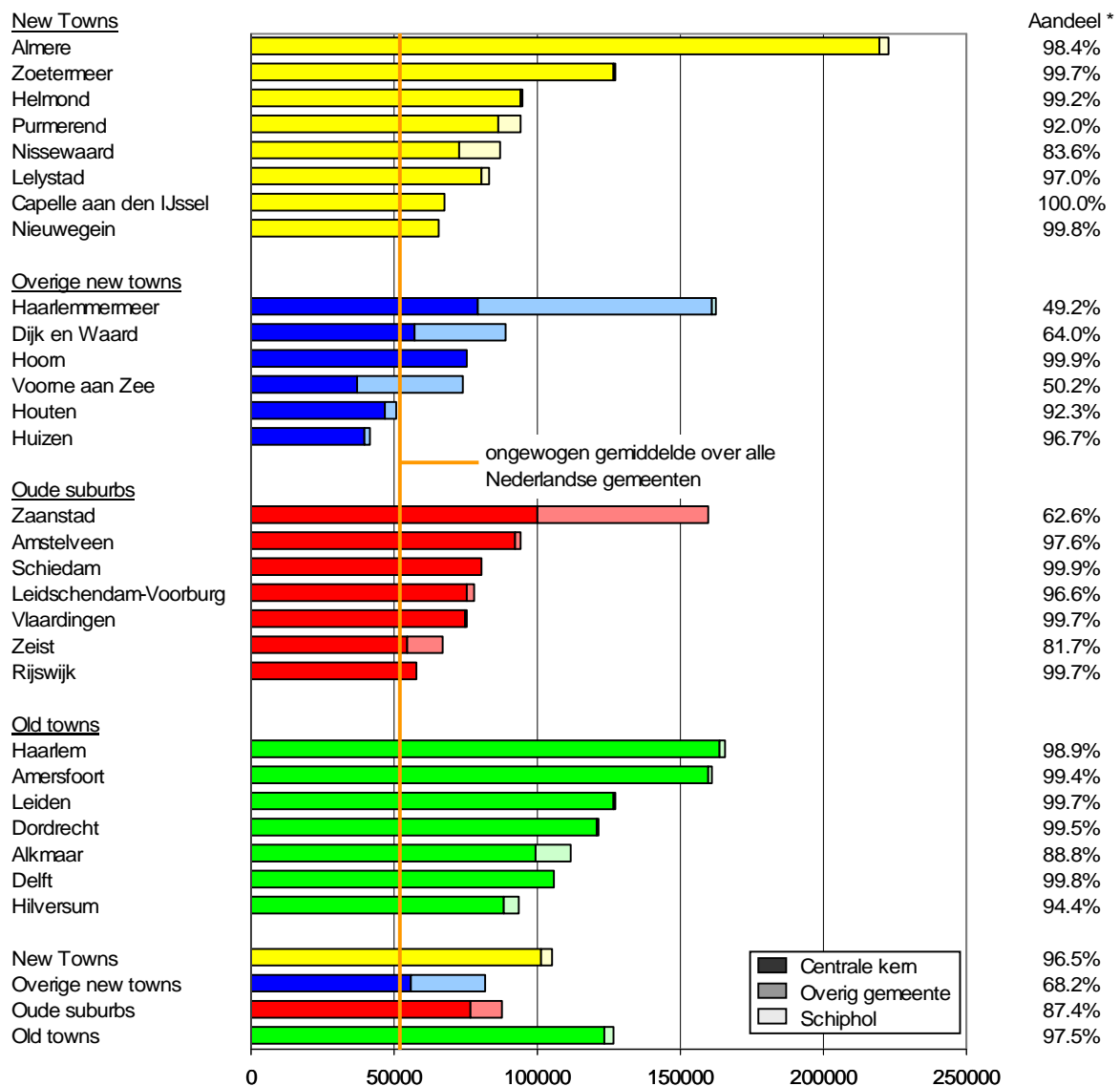
kernen van old towns als Leiden, Delft, Haarlem en Hilversum en oude suburbs als Amstelveen en Rijswijk kennen de hoogste werkgelegenheidsdichtheid.

De werkgelegenheidsfunctie (banen per duizend inwoners van 15-64 jaar) is gemiddeld het hoogst in de old towns (zie figuur 2.5.3). Exclusief Schiphol scoren de overige new towns het laagst. De new towns en de oude suburbs nemen een tussenpositie in. Tussen de new towns bestaan aanzienlijk onderlinge verschillen. Van alle 28 gemeenten kent new town Nieuwegein de hoogste werkgelegenheidsfunctie (althans indien Schiphol niet wordt meegerekend voor Haarlemmermeer) en new town Nissewaard de laagste. De werkgelegenheidsfunctie van Capelle is iets hoger dan het nationaal gemiddelde en Helmond en Lelystad scoren bijna volgens dat gemiddelde.

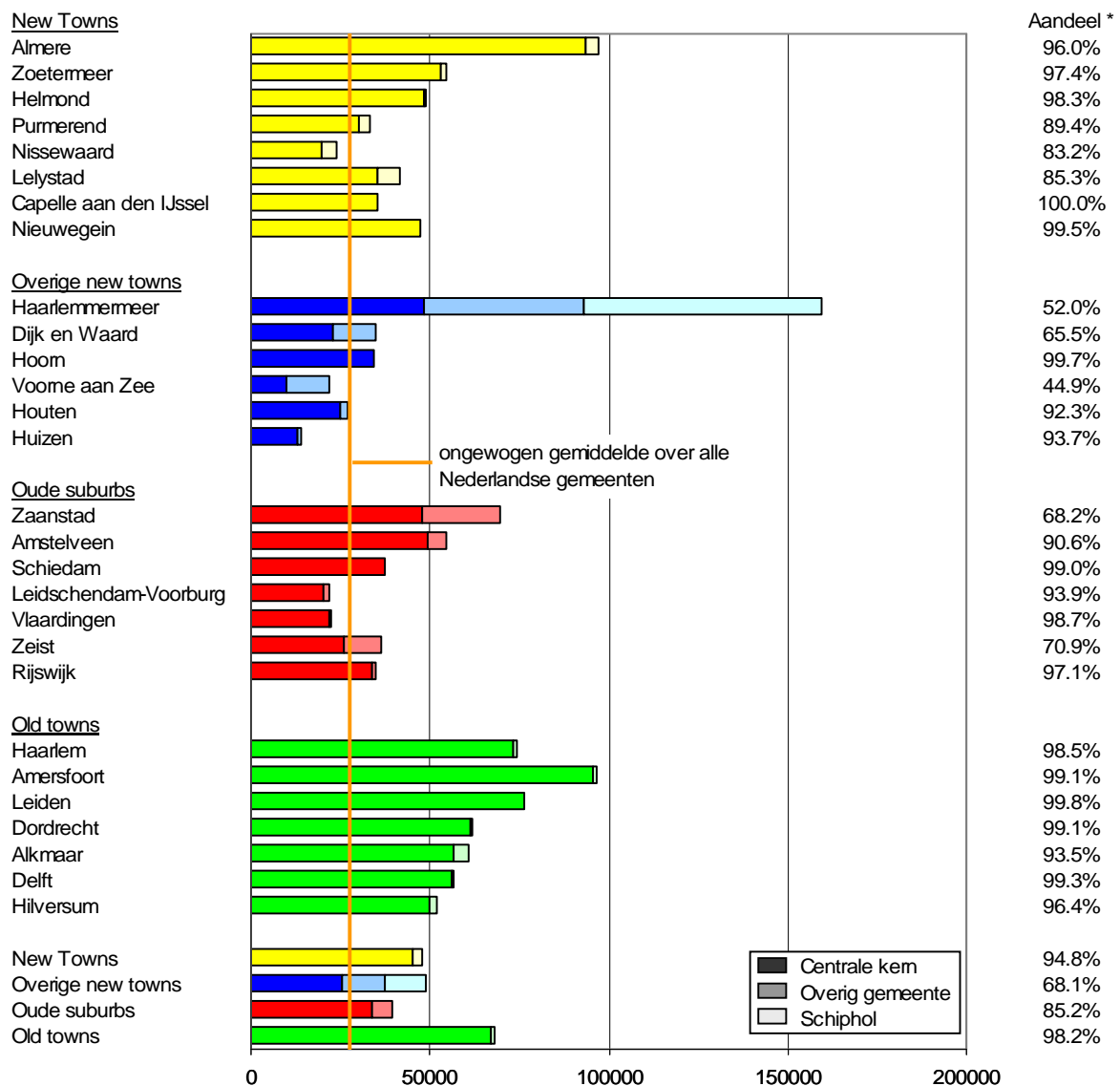
Figuur 2.4.1 Centrale kernen en buitengebieden: landoppervlak (km²)

Figuur 2.4.2 Centrale kernen en buitengebieden: inwoners 2023

Figuur 2.4.3 Centrale kernen en buitengebieden: banen 2022

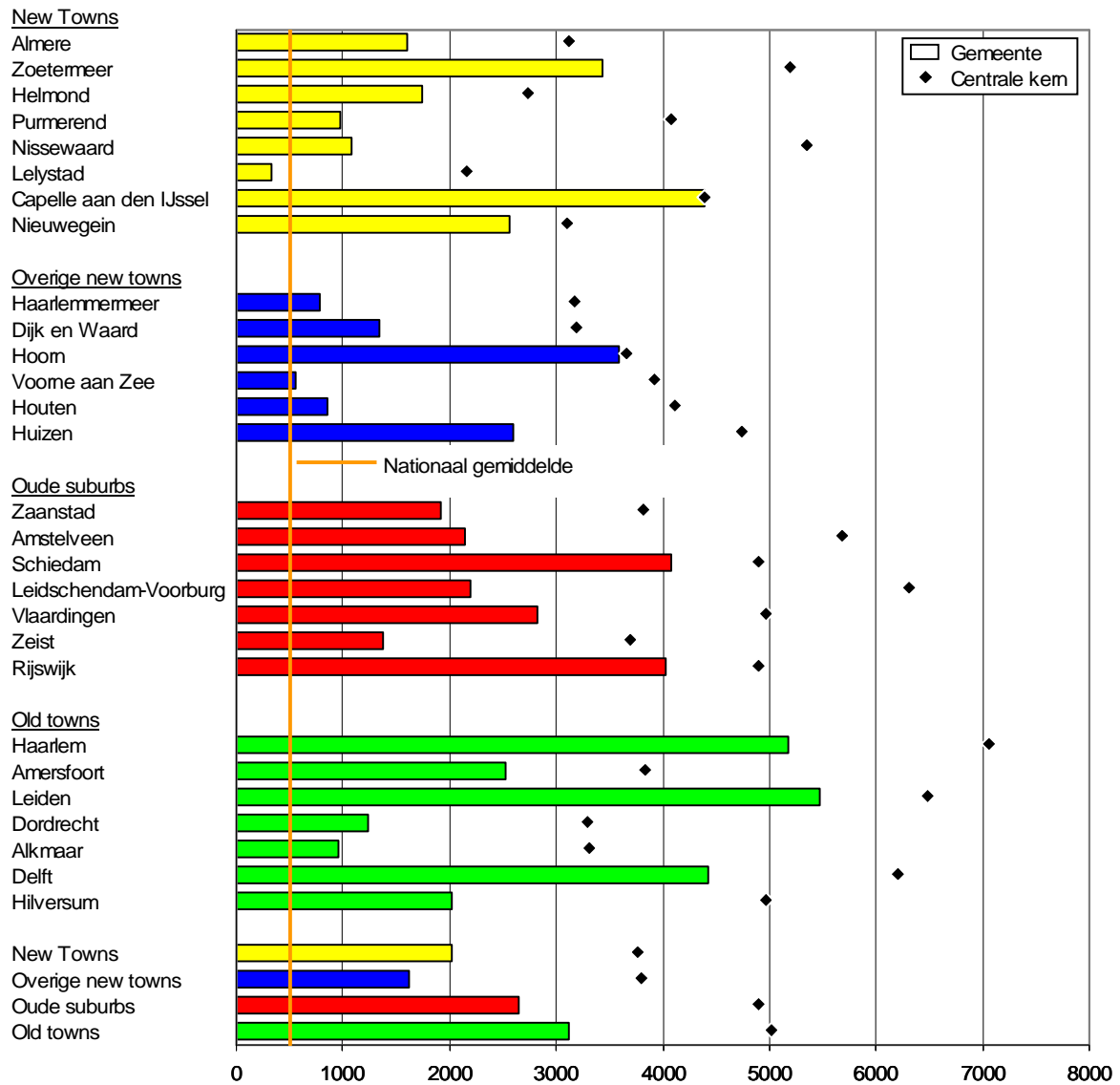

*) Aandeel: aandeel centrale kern in totale gemeente (%)

Opmerking:

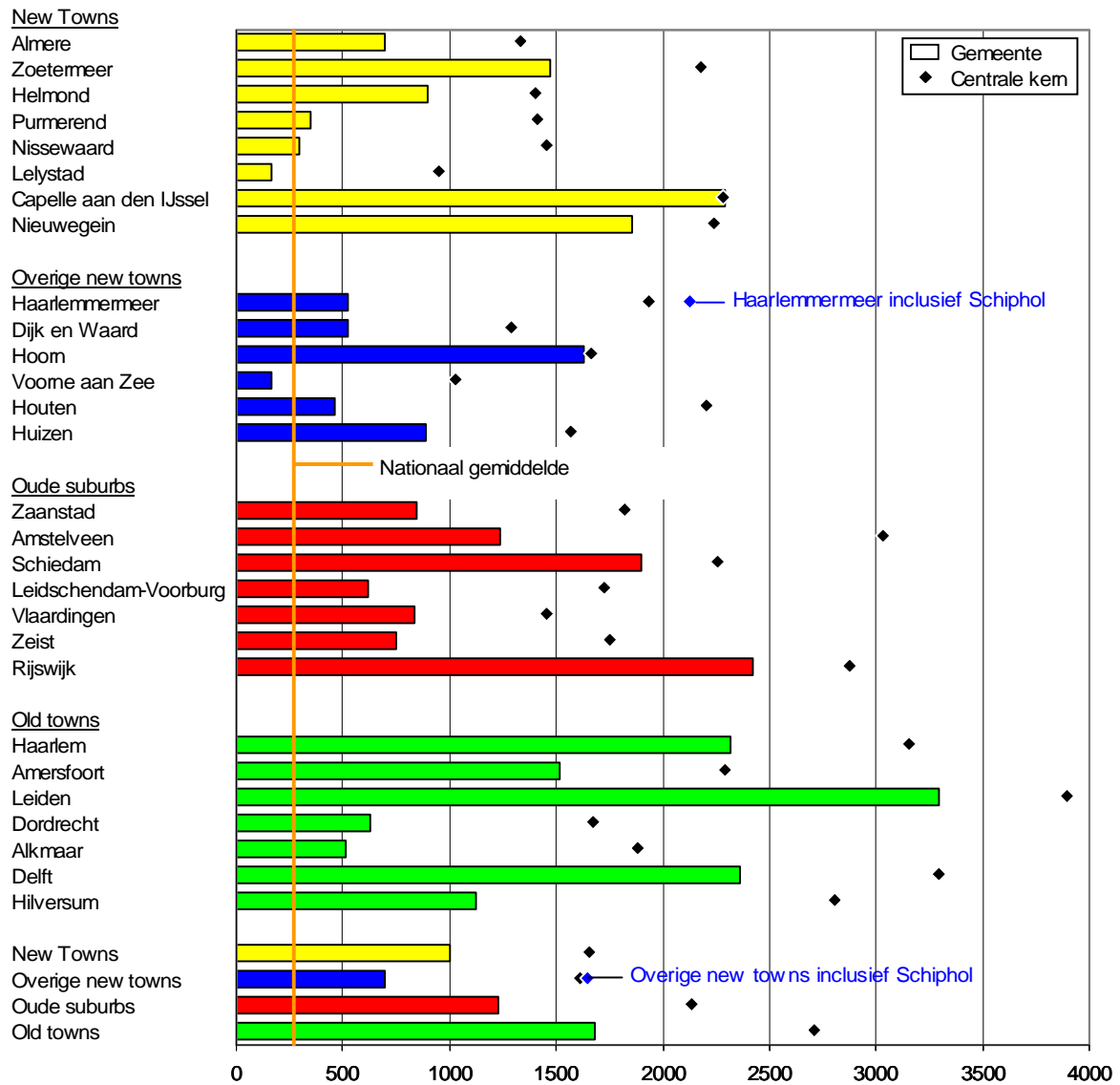
In Haarlemmermeer heeft de 52% betrekking op het aandeel van Hoofddorp binnen Haarlemmermeer exclusief Schiphol.

Figuur 2.5.1 Centrale kernen en volledige gemeenten: Bevolkingsdichtheid 2023

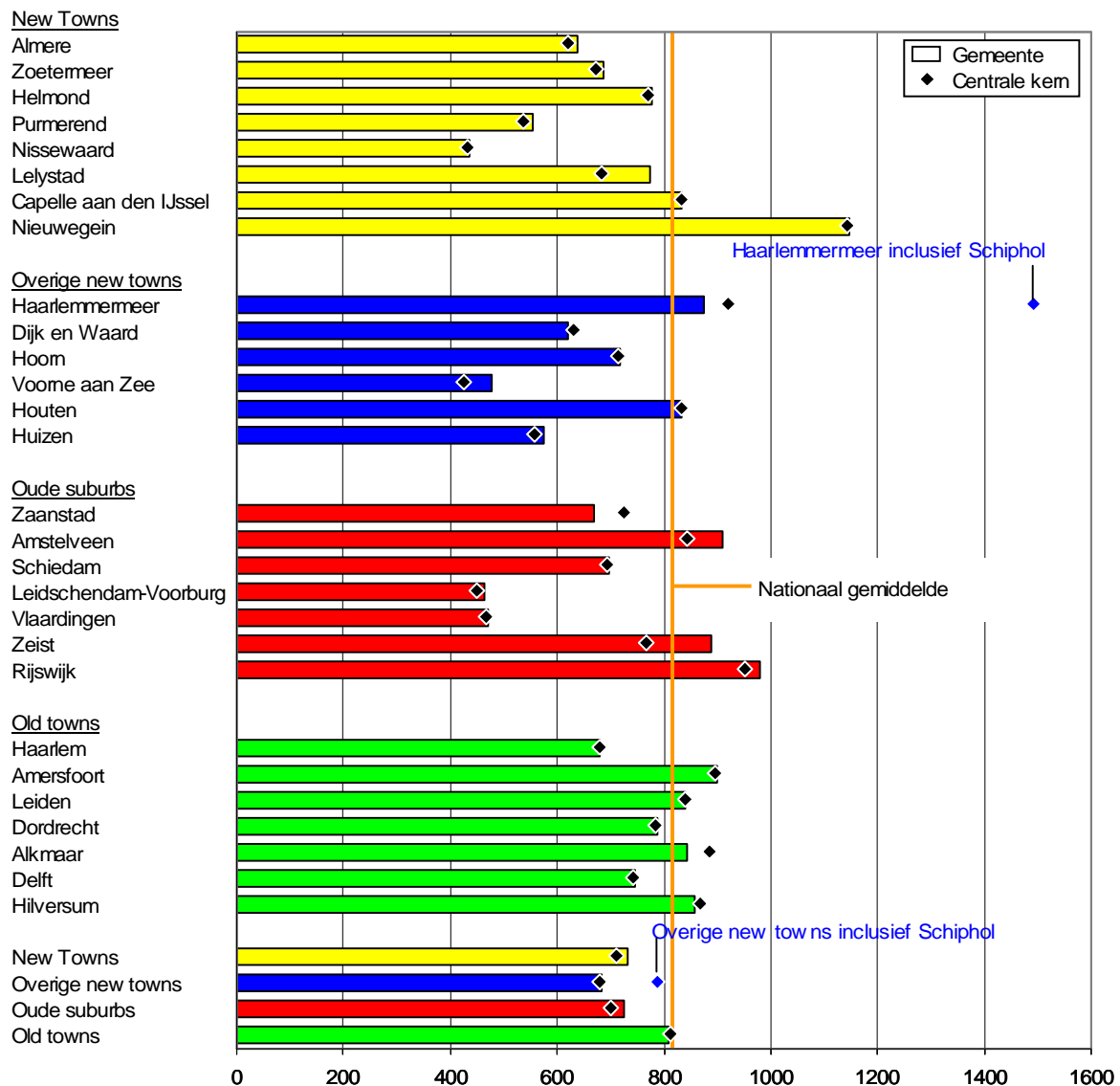
Toelichting:
De bevolkingsdichtheid is het aantal inwoners per vierkante kilometer landoppervlak.

Figuur 2.5.2 Centrale kernen en volledige gemeenten: Werkgelegenheidsdichtheid 2022

Toelichting:
De werkgelegenheidsdichtheid is het aantal banen per vierkante kilometer.

Figuur 2.5.3 Centrale kernen en volledige gemeenten: Werkgelegenheidsfunctie, 2022

Toelichting:
De werkgelegenheidsdichtheid is het aantal banen per duizend inwoners van 15-64 jaar.

Verschillen tussen centrale kern en gemeente

Uit figuur 2.4.1, 2.4.2 en 2.4.3 blijkt dat een deel van de inwoners en banen niet binnen de centrale kernen is gevestigd. Omdat veel gegevens alleen op het niveau van gemeenten beschikbaar zijn, kunnen niet altijd scores voor de centrale kernen worden bepaald. Om het effect van het uitgaan van gemeentelijke cijfers in plaats van centrale kernen op de scores te bepalen, heeft hier voor een selectie van indicatoren een vergelijking plaatsgevonden tussen de posities op de gemeentelijke ranglijst van 337 gemeenten die ingenomen worden mét en zonder het gebied buiten de centrale kernen (zie figuur 2.6). Het gaat om indicatoren waarvoor het mogelijk is om scores voor de centrale kernen te bepalen. Dat geldt wanneer voor alle buurten waaruit de centrale kern is opgebouwd scores bekend zijn (waarbij soms wel een ondergrens wordt aangehouden van bijvoorbeeld 200 inwoners). In hoofdstuk 5 wordt gebruik gemaakt van en veel uitgebreidere lijst van indicatoren. Die zijn gebundeld naar vijftien thema's (en totaalscores)

en verder gesplitst naar 33 subthema's. Deze staan in tabel 5.1 in hoofdstuk 5. In bijlage III.2 staat een overzicht van alle indicatoren, met een korte toelichting.

Verschillen zijn slechts bepaald voor gemeenten waarvoor de centrale kern minder dan 95% van het aantal inwoners en het aantal arbeidsplaatsen levert. Dat geldt voor negen van de 28 gemeenten. Ze zijn in figuur 2.6 geordend van links naar rechts op basis van een aflopend aandeel van de centrale kern in het gemeentelijk totaal aantal inwoners (zie figuur 2.4.2). Er is als volgt te werk gegaan:

- Per indicator is de gemeentelijke score bepaald, alsmede de score voor de centrale kern (via de buurten waaruit de centrale kern bestaat).
- Bepaald is de positie die de gemeente inneemt in de gemeentelijke ranglijst van 337 gemeenten en de positie die de centrale kern (met de daarvoor berekende score) in zou nemen op de gemeentelijke ranglijst.
- Vervolgens is het verschil in positie bepaald tussen de centrale kern en de gemeente als totaal. In figuur 2.6 geeft een naar links wijzend staafje aan dat de score voor de centrale kern lager is dan voor de gemeente. Dat komt overeen met een situatie waarbij de centrale kern lager scoort dan 'het buitengebied' (bestaande uit kleine kernen en verspreide bebouwing). Een naar rechts wijzend staafje komt overeen met een hogere score voor de centrale kern dan voor de gemeente als geheel (en dus een hogere score voor de centrale kern dan voor het buitengebied). Het 'verschil in positie' is de *positie* van de gemeente min de *positie* van de centrale kern.

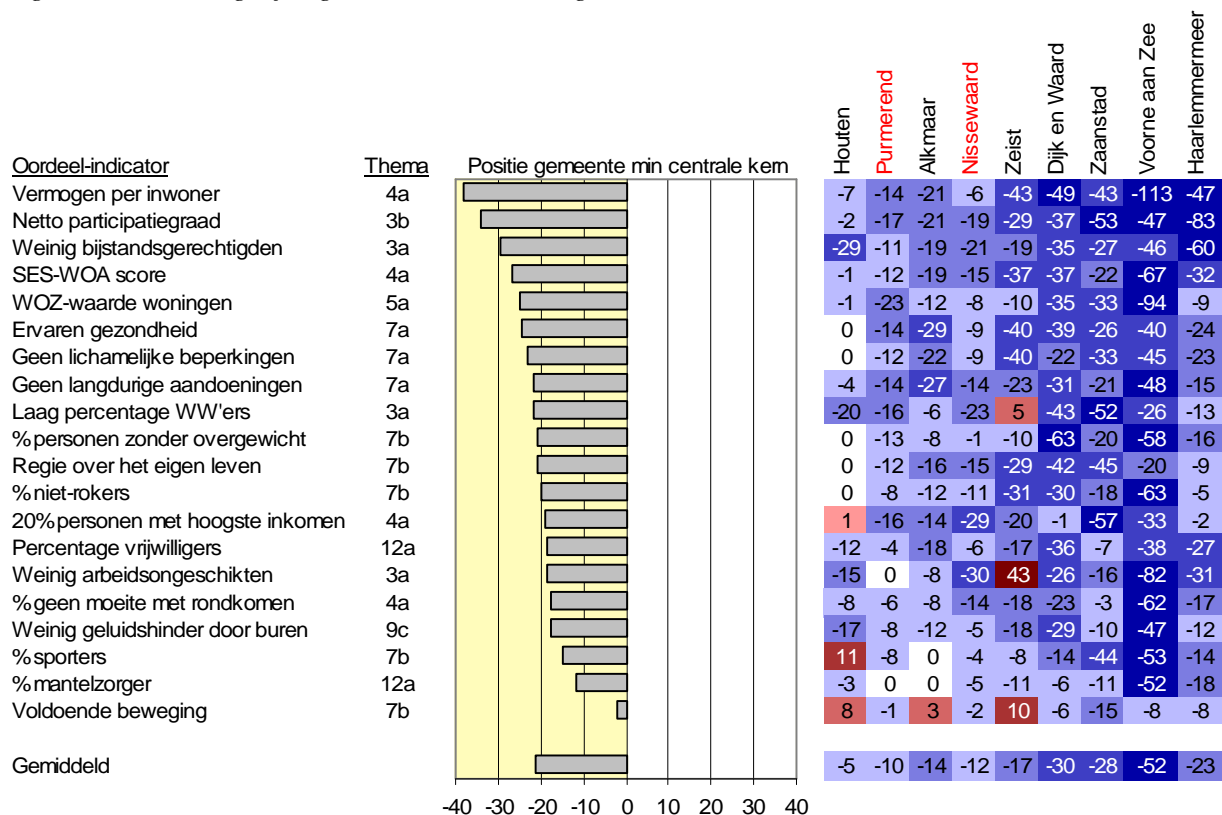
In figuur 2.6 staan links de verschillen tussen de centrale kernen en de gemeenten voor het gemiddelde van de negen gemeenten/centrale kernen. Onder 'thema' is aangegeven onder welk subthema (volgens tabel 5.1) de indicatoren vallen. In bijlage III.2 kan aldus de betekenis van de indicatoren worden gevonden (onder het subthema). De volgorde in figuur 2.6 wijkt af van de volgorde in bijlage III.2. Rechts staat het verschil per individuele gemeente. Bij een rode kleur scoort de centrale kern hoger op de gemeentelijke ranglijst, bij een blauwe kleur lager. De intensiteit van de rood- en blauwtinten komt overeen met de omvang van het verschil. Omdat verschillen groter kunnen zijn naarmate een groter deel van de inwoners en banen buiten de centrale kern is te vinden, mag worden verwacht dat de verschillen (zowel positief als negatief) groter zullen zijn naarmate men verder naar rechts gaat in het 'roodblauwe blok' (omdat daar het aandeel van de centrale kern in de totale gemeente kleiner is).

De resultaten zijn verdeeld naar drie typen:

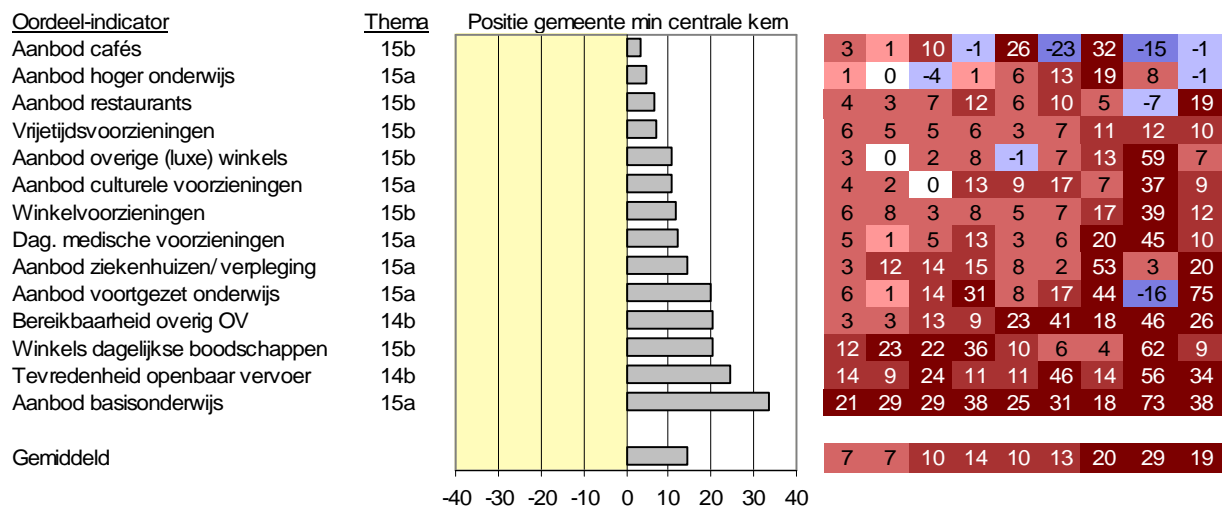
- Oordeel-indicatoren waarbij een lagere score voor de centrale kernen dan voor de gemeente wordt verwacht ('Oordeel-indicatoren, verwachte lagere score centrale kernen'). Bij oordeel-indicatoren wordt een hoge score als gunstig beoordeeld en een lage score als ongunstig. De indicatoren zijn zodanig berekend dat dit ook het geval is (bijvoorbeeld een *laag* percentage WW'ers en het percentage personen *zonder* overgewicht). Het gaat daarbij voornamelijk om indicatoren die samenhangen met materiële welvaart of gezondheid.
- Oordeel-indicatoren waarbij een hogere score voor de centrale kern dan voor de gemeente wordt verwacht ('Oordeel-indicatoren, verwachte hogere score centrale kernen'). Het gaat daarbij voornamelijk om voorzieningen en bereikbaarheidsindicatoren.
- Neutrale indicatoren. Daarbij kan geen oordeel worden gegeven of een hoge score als gunstig kan worden beschouwd en/of bestaat geen duidelijk vermoeden dat centrale kernen hoger of juist lager scoren dan de gemeente als geheel.

Naast de score per indicator zijn bij de twee typen oordeel-indicatoren tevens gemiddelden bepaald (zie 'Gemiddeld' in figuur 2.6a en figuur 2.6b), zowel voor het totaal van de negen gemeenten (het staafje in het linker deel) als voor de individuele gemeenten (de getallen in het rechter deel).

Figuur 2.6 Vergelijking centrale kernen met gemeenten

a. Oordeel indicator, verwachte lagere score centrale kernen

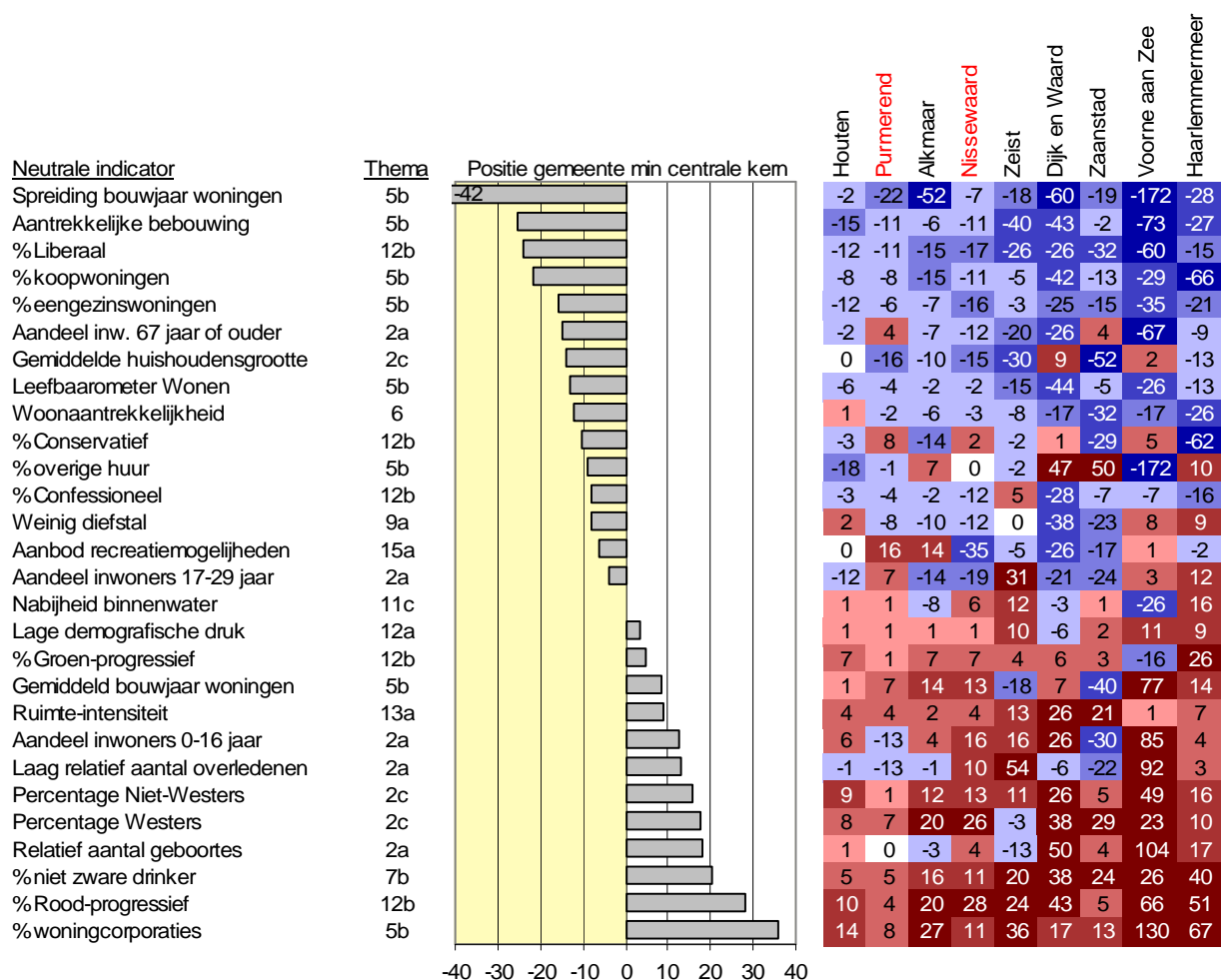

b. Oordeel indicator, verwachte hogere score centrale kernen

hogere score centrale kern lagere score centrale kern

Toelichting: 'Verschil in positie' is positie gemeente in gemeentelijke ranglijst min positie centrale kern in gemeentelijke ranglijst. Bij een negatieve score (een naar links wijzend staafje) scoort de centrale kern dus lager dan de gemeente als geheel, bij een naar rechts wijzend staafje scoort de centrale kern dus hoger dan de gemeente als geheel.

Figuur 2.6 Vergelijking centrale kernen met gemeenten, vervolg

c. Neutrale indicator: geen verwachting omtrent hogere of lagere score centrale kernen

hogere score centrale kern lagere score centrale kern

Uit figuur 2.6 kan onder andere het volgende worden geconcludeerd:

- De verschillen in positie voldoen voor de beide typen oordeel-indicatoren in alle gevallen aan de verwachting. Dat geldt veelal, maar niet altijd ook voor de individuele gemeenten: het rechter deel van figuur 2.6a kleurt vooral blauw en het rechter deel van figuur 2.6b vooral rood.
- De gemiddelde verschillen neigen van links naar rechts op te lopen. Dat werd verwacht omdat het aandeel van de centrale kernen in het gemeentelijk totaal steeds meer afneemt van links naar rechts en er dus ook meer 'massa' is in het buitengebied om voor wat grotere verschillen in score tussen de centrale kern en de gemeente als geheel te zorgen.
- Bij de neutrale indicatoren resulteren zowel situaties waarbij centrale kernen hoger scores dan het gemeentelijk gemiddelde als situaties waarbij de centrale kernen lager scores.

Meer specifiek kan worden geconcludeerd dat er soms aanzienlijke verschillen tussen indicatoren bestaan. Zo zijn de verschillen voor het gemiddeld vermogen per inwoner duidelijk groter dan voor voldoende

beweging. In het algemeen geldt dat indicatoren die samenhangen met materiële welvaart wat sterker negatief scoren (waaronder de vijf indicatoren met de sterkst negatieve score) dan indicatoren die samenhangen met gezondheid. Dat kan overigens mogelijk verklaard worden door de leeftijdsopbouw. Uit figuur 2.6c blijkt dat in centrale kernen in het algemeen een wat lager aandeel 67-plussers woont dan in de buitengebieden. Aangezien de gezondheid gemiddeld afneemt met de leeftijd, zal dit een dempend effect hebben op de achterstand van de centrale kernen op het buitengebied voor de 'gezondheidsindicatoren'.

Bij de oordeel-indicatoren waarvoor een ongunstiger score voor de centrale kernen wordt verwacht, zijn er soms uitzonderingen. Zo resulteert scoort in Zeist de centrale kern op de indicator 'weinig arbeidsongeschikten' bijvoorbeeld 43 plaatsen gunstiger dan de gemeente als geheel. Dat hangt mogelijk samen met een zorginstelling in het buitengebied, waar veel arbeidsongeschikten verblijven. Houten, de gemeente met (van deze negen) het grootste deel centrale kern, scoort soms in het rood en dat geldt ook voor voldoende beweging, de indicator met de laagste negatieve score voor de groep van negen gemeenten als geheel (het kleinste verschil tussen centrale kern en totale kern), maar verder is het beeld vrij eenduidig. Vooral de grote verschillen in Voorne aan Zee vallen op. Daar wordt Hellevoetsluis binnen de gemeente vergezeld van Westvoorne en Brielle, twee vrij welvarende gemeenten. Ook in Dijk en Waard, Zaanstad en Haarlemmermeer (gemeenten met een relatief klein aandeel van de centrale kern) zijn de gemiddelde verschillen tussen centrale kern en gemeente vrij groot.

Bij de kernindicatoren waarvoor een gunstiger score voor de centrale kernen wordt verwacht zijn er ook slechts enkele uitzonderingen (die in het rechter deel van de figuur blauw kleuren). Dat geldt vooral voor 'aanbod cafés', de indicator met de minst van nul afwijkende score. Hier valt op dat in Voorne aan Zee een aantal maal sprake is van lagere scores voor de centrale kern dan voor de gemeente als geheel. Bij 'aanbod cafés' en 'aanbod restaurants' hangt dat samen met de belangrijke functie van Westvoorne en Brielle op het gebied van toerisme/recreatie/horeca en met het feit dat er in Brielle enkele scholen in het voortgezet onderwijs zijn gevestigd. Voor andere typen voorzieningen en voor het aanbod van openbaar vervoer scoort Hellevoetsluis overigens duidelijk beter.

Bij de neutrale indicatoren (figuur 2.6c) is er geen duidelijk patroon van hoger of juist lager scorende centrale kernen. Wel ontstaat een beeld van het verschil in bevolkingssamenstelling. Bij de naar links wijzende staafjes (en de blauwe kleuren) scoren de centrale kernen hoger en bij de naar rechts wijzende staafjes (en de rode kleuren) scoort het 'buitengebied' hoger (met hier weer de opmerking dat dit niet alleen om verspreide huizen gaat, maar ook om wat kleinere woonkernen). In de centrale kernen is de bevolking wat jonger (lager aandeel 67-plussers, hoger aandeel kinderen: 0-16 jaar, relatief lage sterfte, relatief hoog geboortecijfer), er wordt wat meer 'links' gestemd (vooral rood-progressief versus vooral liberaal in het buitengebied) en er wonen relatief veel mensen met een migratieachtergrond. Ook op het gebied van woningbouw bestaan er duidelijk verschillen. In de centrale kernen is het aandeel van woningen in bezit van woningcorporaties veel hoger dan in het buitengebied en zijn de woningen gemiddeld van een wat recenter datum (hoewel het verschil niet groot is en er uitzonderingen bestaan, zoals Zaanstad). In het buitengebied is sprake van een veel grotere spreiding in bouwjaar van woningen. De bebouwing wordt er in het algemeen als aantrekkelijker ervaren (zie naast aantrekkelijke bebouwing ook de score op de dimensie 'Wonen' uit de Leefbaarometer) en er zijn relatief veel koopwoningen en eengezinswoningen. Dit is meer in het algemeen representatief voor het verschil tussen stedelijke en landelijke gebieden (of tussen 'stad' en 'dorp'). De woonaantrekkelijkheid (volgens een onderzoek van Bureau Louter: zie ook paragraaf 4.2) is gemiddeld hoger in het buitengebied (met uitzondering van Houten). Ook bij deze neutrale indicatoren zijn de verschillen tussen centrale kern en het gemeentelijk totaal weer vooral groot voor Voorne aan Zee.

Voor de twee new towns Purmerend en Nissewaard (die beide vergeleken met Zaanstad en de drie overige new towns Dijk en Waard, Voorne aan Zee en Haarlemmermeer een wat groter aandeel inwoners en banen in de centrale kern kennen) resulteren in het algemeen geen grote verschillen in positie tussen de centrale kern en de gemeente als geheel. In Purmerend en Nissewaard scoren de centrale kernen respectievelijk tien en twaalf plaatsen lager dan het gemeentelijk gemiddelde voor de indicatoren

waarvoor een lagere score werd verwacht (zie figuur 2.6a) en respectievelijk zeven en veertien plaatsen hoger dan het gemeentelijk gemiddelde voor de indicatoren waarvoor een hogere score werd verwacht (zie figuur 2.6b). Met uitzondering van 'aanbod cafés' voor Nissewaard is de richting van het verschil tussen de centrale kern en het gemeentelijk gemiddelde steeds volgens verwachting. Vrij grote verschillen (meer dan twintig plaatsen verschil) ten gunste van de centrale kernen zijn er voor winkels dagelijkse boodschappen en aanbod basisonderwijs voor beide new towns en voor aanbod voortgezet onderwijs voor Nissewaard. Vrij grote verschillen ten nadele van de centrale kernen zijn er voor '% inkomen bovenste 20%', 'laag percentage WW'ers', 'weinig arbeidsongeschikten' en 'weinig bijstandsgerechtigden' voor Nissewaard. Dat betreft dus indicatoren die samenhangen met materiële welvaart en positie op de arbeidsmarkt. In Purmerend is de WOZ-waarde van woningen in de centrale kernen lager dan gemiddeld in de gemeente. Bij de neutrale indicatoren scoort in Nissewaard het aanbod van recreatiemogelijkheden in het buitengebied duidelijk hoger en het percentage Westers (met een migratieachtergrond) en percentage rood-progressief hoger in de centrale kern. In Purmerend geldt slechts voor spreiding bouwjaar woningen dat de centrale kern achterblijft bij de gemeentelijke score.

Hoewel er verschillen zijn in de posities voor centrale kernen en gemeenten zijn deze voor de new towns Purmerend en Nissewaard niet groot. Voor sommige van de overige new towns geldt dat in sterkere mate, vooral voor Voorne aan Zee. In figuur 2.7 staan de posities voor centrale kernen en gemeenten.

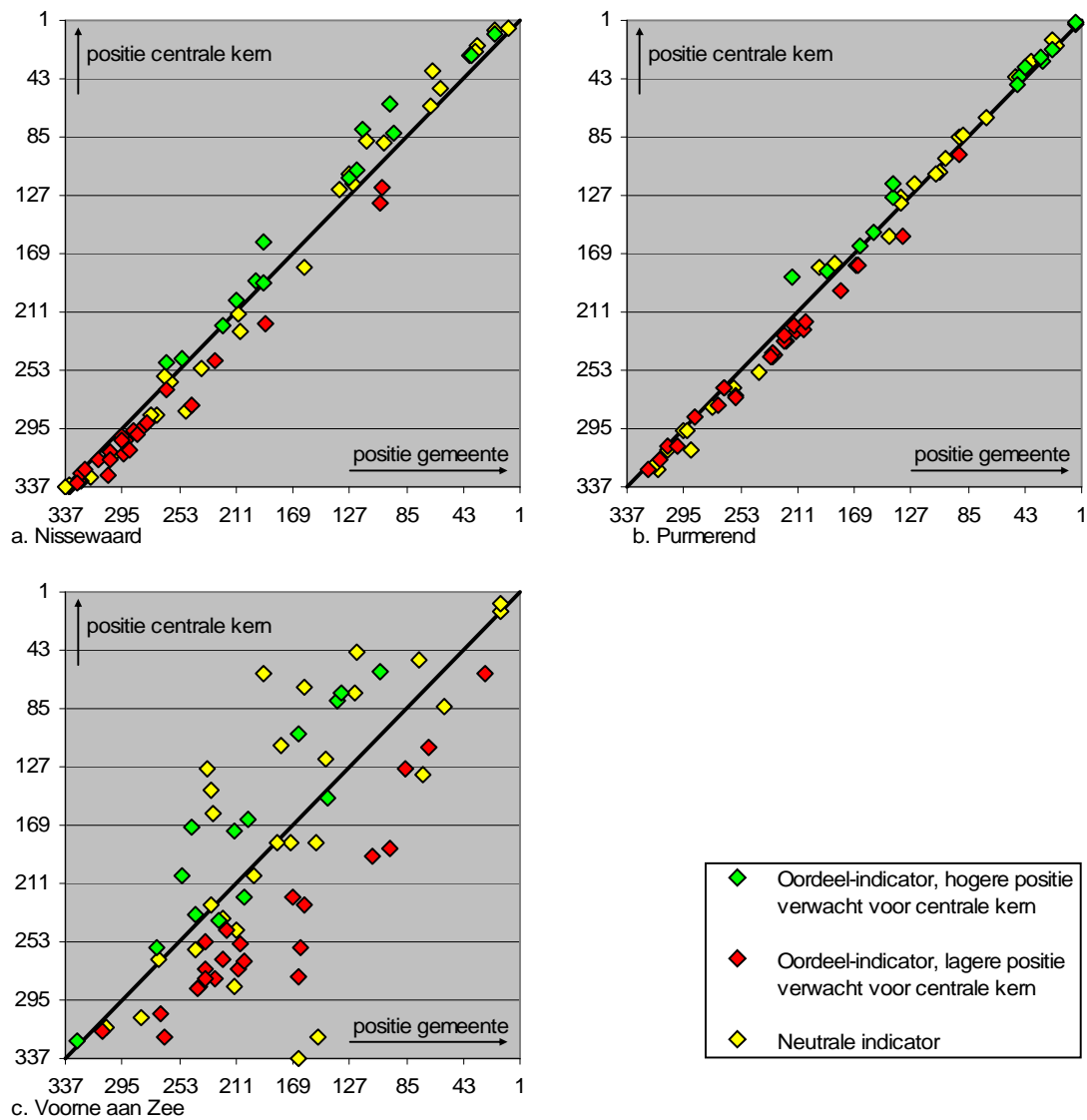
De 'rode stippen' (indicatoren waarvoor een lagere positie voor de centrale kern dan voor de gemeente wordt verwacht; dus rechts van de 45-gradenlijn) liggen, conform verwachting, voor alle drie gemeenten inderdaad steeds rechts van de 45-gradenlijn. Met drie uitzonderingen liggen de groene stippen (indicatoren waarvoor een hogere positie voor de centrale kern dan voor de gemeente wordt verwacht; dus links van de 45-gradenlijn) inderdaad hoofdzakelijk links van de 45-lijn. Dit met uitzondering van drie indicatoren voor Voorne aan Zee (zie ook eerder in de tekst).

Wat opvalt is daarnaast het volgende:

- Voor de indicatoren waarvoor een lagere score voor de centrale kernen wordt verwacht (de rode stippen), zijn vooral in Nissewaard ook de posities in de ranglijst voor de gemeente laag. De centrale kern scoort daarbij nog wat lager dan de gemeente. Voor de indicatoren waarvoor een hogere score voor de centrale kern wordt verwacht staat de gemeente veelal hoger op de ranglijst (en de centrale kern nog wat hoger). Dit patroon is ook zichtbaar voor Purmerend.
- De punten liggen voor Nissewaard en Purmerend dichtbij de 45-gradenlijn. Of scores op het niveau van gemeenten of op het niveau van centrale kernen worden bepaald, maakt dus geen heel groot verschil: daar waar de centrale kern laag scoort, is dat veelal ook voor de gemeente het geval (zij het in iets mindere mate), daar waar de centrale kern laag scoort, is dat veelal ook voor de gemeente het geval. Voor Voorne aan Zee (met een veel kleiner aandeel van de centrale kern in de totale gemeente) zijn de verschillen tussen de centrale kern en de gemeente veel groter.

Geconcludeerd kan worden dat zelfs voor de twee new towns waar de centrale kern van alle acht new towns het kleinste aandeel in het gemeentelijk aantal inwoners en banen heeft, de scores op de geselecteerde indicatoren geen groot verschil vertoont tussen de centrale kernen en de gemeente. Aangenomen mag worden dat dit ook voor andere indicatoren zal gelden. Voor sommige van de benchmarkgemeenten maakt meten op het niveau van gemeenten of op het niveau van centrale kernen vaak een wat groter verschil. Dat geldt vooral voor een drietal van de overige new towns (Dijk en Waard, Voorne aan Zee en Haarlemmermeer). In het vervolg van het rapport moet er dus rekening mee worden gehouden dat de scores voor de oorspronkelijke new towns (de centrale kernen) soms wat worden 'afgevlakt' omdat wordt uitgegaan van gemeentelijke scores: voor indicatoren waarvoor de centrale kern naar verwachting lager scoort dan het buitengebied, zullen gemeentelijke cijfers een wat te gunstig beeld geven, voor indicatoren waarvoor de centrale kern naar verwachting hoger scoort dan het buitengebied, zullen gemeentelijke cijfers een wat te ongunstig beeld geven. Dat geldt voor de 'overige new towns' echter in wat sterkere mate dan voor de new towns.

Figuur 2.7 Vergelijking centrale kernen met gemeenten

3 Regionale context en relatiepatronen

In paragraf 2.2 is per new town de 'relevante regio' bepaald op basis van inkomende en uitgaande pendelstromen, migratiestromen en verplaatsingen voor het gebruik van voorzieningen. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de 'relatiepatronen' tussen new towns en de gemeenten die de relevante regio vormen. Hierbij geldt dat slechts aandacht wordt besteed aan 'totalen'. Zo wordt geen onderscheid gemaakt naar bijvoorbeeld opleidingsniveau voor pendelstromen, naar leeftijd voor migratiestromen en naar typen voorzieningen (winkels, vrijetijdsactiviteiten, onderwijs en zorg).

Er wordt eerst ingegaan op de aandelen in de inkomende en uitgaande stromen tussen new towns en gemeenten die behoren tot hun relevante regio (tabel 3.1). Vervolgens wordt aandacht besteed aan de 'centrumfunctie' van de new towns ten opzichte van de gemeenten in hun relevante regio (tabel 3.2). De centrumfunctie is daarbij de verhouding tussen inkomende en uitgaande stromen. Van een 'centrumfunctie' is sprake bij een score hoger dan 1. Tevens wordt in tabel 3.3 de totale centrumfunctie bepaald (ten opzichte van de som over alle gemeenten in Nederland). Tenslotte staat in tabel 3.4 de 'externe oriëntatie'. Dat is het deel van de stromen dat naar of vanuit buiten de new towns gaat/komt.

In tabel 3.1 staan de aandelen van de in de rijen genoemde gemeenten in de totale inkomende en uitgaande stromen per new town. Per combinatie van relatietype naar new town telt dit in totaal (alle stromen naar/vanuit gemeenten in Nederland) op tot honderd procent. Dit wordt bepaald voor het aandeel van verplaatsingen in verband met het gebruik van voorzieningen, voor het aandeel in de migratie (verhuizingen van personen) en voor het aandeel in de inkomende en uitgaande woon-werk stromen (pendel). Het gaat uitsluitend om binnenlandse stromen. Stromen naar en vanuit het buitenland spelen overigens slechts een (zeer) bescheiden rol voor voorzieningen en pendel: slechts in grensregio's is daar soms wel wat meer sprake van. Voor migratie kennen internationale stromen wel een aanzienlijke omvang.

In de rij met 'Relevante regio' staat het aandeel van de relevante regio in de totale nationale inkomende en uitgaande stromen.

Aan de hand van Almere worden de resultaten in de tabel nu toegelicht:

- Onder 'Voorzieningen; Inkomend' staat het aandeel van alle verplaatsingen van personen naar herkomstregio om gebruik te maken van voorzieningen (winkelen, vrije tijd, onderwijs, zorg) die in Almere zijn gevestigd. Dan blijkt dat 90.2% daarvan uit Almere zelf komt³. Er bestaan overigens tussen typen voorzieningen verschillen. Voor basisonderwijs, de huisarts en de supermarkt zal een nog groter deel van binnen Almere komen, maar voor het gebruik van hoger onderwijs of het ziekenhuis zal een kleiner deel uit Almere zelf komen. Binnen dit onderzoek vindt een dergelijke detaillering niet plaats. Amsterdam en Lelystad leveren beide een bijdrage van 1.3%. In totaal vormt de relevante regio (inclusief Almere zelf) het herkomstgebied van 94.1% van alle verplaatsingen in verband met het gebruik van in Almere gevestigde voorzieningen. De overige delen van Nederland leveren dus een aandeel van 5.9%.
- Onder 'Voorzieningen; Uitgaand' staat het aandeel van alle verplaatsingen naar bestemmingsregio van inwoners van Almere die gebruik maken van voorzieningen. Van alle verplaatsingen om gebruik te maken van voorzieningen door inwoners van Almere vormt Almere zelf in 82.3% van de gevallen de bestemming. Voor Amsterdam is het aandeel 7.6%. Dat is aanzienlijk hoger dan het deel van de verplaatsingen *naar* voorzieningen in Almere dat uit Amsterdam komt. In totaal blijft 92.6% van de verplaatsingen van inwoners uit Almere om gebruik te maken van voorzieningen binnen de relevante regio en gaat 7.4% naar elders in Nederland.

³ Elke verplaatsing weegt hier even zwaar mee. In termen van bestedingen (het aantal euro's) zal het beeld anders zijn. Zo zijn de bestedingen per verplaatsing vaak hoger zijn naarmate de afgelegde afstand groter is.

- Van de binnenlandse verhuizingen ('migratie') naar Almere (zie 'Migratie; Inkomend') komt 57.2% uit Almere zelf. Van alle overige gemeenten levert Amsterdam duidelijk het hoogste aandeel in de verhuizingen naar Almere, op ruime afstand gevolgd door Lelystad. In totaal heeft bijna 77% van de verhuizingen naar Almere de relevante regio als herkomstgebied (inclusief Almere zelf).
- Van de binnenlandse verhuizingen vanuit Almere (zie 'Migratie; Uitgaand') blijft 58.3% in Almere en heeft 9.1% Amsterdam als bestemming. Amsterdam is dus belangrijker als herkomst dan als bestemmingsgemeente. Dit in tegenstelling tot het gebruik van voorzieningen en woonwerk relaties (zie hierna). Voor Lelystad geldt het omgekeerde. Voor de uitgaande migratie neemt de relevante regio een wat kleiner aandeel in dan voor de inkomende migratie. Dat hangt mogelijk samen met verhuizingen van jongeren om buiten de relevante regio onderwijs te gaan volgen.
- Van degenen die bij in Almere gevestigde bedrijven en instellingen werken, woont 56.3% in Almere zelf, 6.6% in Lelystad en 4.8% in Amsterdam. In totaal woont 71.5% in de relevante regio.
- Van de in Almere wonende werkende beroepsbevolking werkt 36.4% in Almere. Het grootste deel werkt dus buiten Almere, met name in Amsterdam (waar ruim één op de vijf werkenden uit Almere emplooi vindt). Bijna 64% werkt binnen de relevante regio en 36% dus buiten de relevante regio.
- In de tabel staat tevens het aandeel in het nationaal aantal inwoners van de in de eerste kolom genoemde gemeenten (blauw gemarkeerd). Veelal is het aandeel in de stromen naar/vanuit Almere voor de gemeenten in de relevante regio hoger dan hun aandeel in het nationaal aantal inwoners. Het geldt voor Almere bijvoorbeeld niet voor de 'voorzieningstromen' en pendelstromen van Amsterdam naar Almere en niet voor de voorzieningstromen tussen Diemen en Almere (beide kanten op). Lichtblauw gemarkeerd zijn de situaties waarbij het aandeel van de stroom lager is dan het bevolkingsaandeel. Dat blijkt voornamelijk het geval te zijn bij verplaatsingen voor het gebruik van voorzieningen *naar* de new towns: zij kennen in het algemeen slechts een bescheiden voorzieningfunctie binnen hun relevante regio.
- Lichtgroen gemarkeerd is de voor de new town 'dominante gemeente'. Dat is de gemeente waarvoor de aandelen in de intergemeentelijke stromen naar en vanuit de new town in absolute zin (veelal) het grootst zijn. Bij de dominante gemeenten gaat het voornamelijk om de vier grote steden. De twee uitzonderingen zijn Helmond (met als dominante gemeente Eindhoven) en Lelystad. Hoewel Lelystad in het verleden vooral op Amsterdam was gericht, is momenteel Almere de dominante gemeente en valt Amsterdam zelfs niet meer binnen de relevante regio. Lelystad neemt daarmee een unieke positie in. Incidenteel is sprake van uitzonderingen, waarbij de dominante gemeente niet het grootste aandeel levert. De gemeente met het grootste aandeel is dan lichtgeel gemarkeerd in 3.1. Het gaat vooral om voorzieningverplaatsingen *naar* de new towns en om pendelstromen *naar* de new towns. Voor de uitgaande stromen vanuit de new towns kent de dominante gemeente voor migratie, pendel en voorzieningen altijd het grootste aandeel (met uitzondering van de new town zelf).
- Om het relatief belang van de dominante gemeente voor de new town te bepalen (en tussen typen stromen en tussen new towns onderling te vergelijken) zijn 'dominantiefactoren' berekend. Dat is het aandeel voor de dominante gemeente als ratio van het aandeel voor de new town zelf. Voor 'Voorzieningen; Uitgaand' resulteert voor Almere bijvoorbeeld een score van 0.09. Die is berekend als het aandeel van de stroom van Almere naar Amsterdam (7.6%) gedeeld door het aandeel van Almere zelf (82.3%). Zonder uitzondering zijn de dominantiefactoren voor voorzieningen lager dan voor migratie en pendel. Verplaatsingen in verband met het gebruikmaken van voorzieningen vinden dus voor een groter deel binnengemeentelijk plaats dan migratie en pendel. Daarbij geldt de eerder gemaakte constatering dat voor sommige typen

voorzieningen wél sprake is van aanzienlijke stromen naar, en vooral vanuit de new towns. Hier is slechts het gemiddelde voor alle typen 'voorzieningenrelaties' weergegeven.

- Voor Almere is de dominantiefactor van Amsterdam voor de uitgaande voorzieningenverplaatsingen en uitgaande pendelstromen veel groter dan voor de inkomende voorzieningenstromen en pendelstromen. Amsterdam is voor Almere dus veel belangrijker dan Almere voor Amsterdam. Dat geldt overigens niet voor migratie.
- Tussen de new towns bestaan grote onderlinge verschillen in het relatief belang van de dominante gemeente. Dat hangt vooral samen met de omvang van de dominante gemeente, met de afstand tot die gemeente en het bestaan van 'concurrenten' voor de dominante gemeente. Zo grenzen Nieuwegein en vooral Capelle direct aan hun dominante gemeente. Voor Nissewaard geldt dat vooral wat betreft werkgelegenheid (met name het Rotterdamse havengebied) Daarbij is het wel zo dat het centrum van Rotterdam vrij ver van Spijkenisse ligt, maar dat er niet of nauwelijks sprake is van 'concurrentie' voor Rotterdam van andere gemeenten rond Nissewaard. Wanneer als eenvoudige vergelijkingsmaatstaf de dominantiefactoren worden geordend van hoog naar laag voor elk van de zes typen relaties, resulteert voor Capelle zes maal de eerste plaats, voor Nieuwegein vijf maal de tweede plaats en één maal de derde plaats en voor Nissewaard vijf maal de derde plaats en één maal de tweede plaats. Dit zijn dus de drie new towns met de grootste 'dominantie' door (en voor de new town dus afhankelijkheid van) een dominante gemeente (respectievelijk Rotterdam, Utrecht en nogmaals Rotterdam). Zij worden gevolgd door Zoetermeer (dat overigens veel meer is gericht op Den Haag dan op Rotterdam) en Purmerend. De laagste afhankelijkheid van één dominante gemeente kennen Almere, Helmond en Lelystad.
- Naast de zes typen relaties (voorzieningen, migratie, pendel; zowel inkomend als uitgaand) is de dominantiefactor tevens berekend voor het aantal inwoners. Daaruit blijkt dat Rotterdam veel groter is dan Capelle en Amsterdam veel groter dan Purmerend. Het kleinste verschil (de laagste score voor de ratio) met hun dominante gemeente resulteert voor Lelystad en Helmond.

Tabel 3.1 levert inzicht in de *omvang* van de stromen naar en vanuit new towns. Tabel 3.2 levert informatie over de *richting* van de stromen; gaan die vooral vanuit de new town naar de andere gemeenten in de relevante regio of andersom en in hoeverre bestaan er verschillen tussen gemeenten? Weergegeven zijn twee indicatoren, steeds per type relaties. Ten eerste het aandeel in de relaties. Dat is het gemiddelde van de inkomende en uitgaande stromen in tabel 3.1. Zo is 4.5 in tabel 3.2 voor de stromen in verband met voorzieningenverplaatsingen tussen Amsterdam en Almere bijvoorbeeld het gemiddelde van 1.3 en 7.6 in tabel 3.1. Ten tweede de verhouding van de inkomende en uitgaande stromen. Wanneer sprake is van een score hoger dan 1, kan dat worden aangeduid als een 'centrumfunctie' (meer stromen naar de new town dan vanuit de new town). Wanneer de score lager is dan 1, zou dat aangeduid kunnen worden als een 'afhankelijkheidsrelatie' (meer stromen vanuit de new town dan naar de new town). Daarbij geldt uiteraard dat pas sprake is van een sterke 'afhankelijkheid' bij scores die duidelijk lager zijn dan 1 en van een sterke 'centrumfunctie' bij scores die veel hoger zijn dan 1. Er is uitgegaan van de volgende duidingen:

- Score hoger dan 2: sterke centrumfunctie (groen in tabel 3.2)
- Score tussen 1 en 2: lichte centrumfunctie (lichtgroen in tabel 3.2)
- Score tussen 0.5 en 1: lichte afhankelijkheidsrelatie (lichtrood in tabel 3.2)
- Score lager dan 0.5: sterke afhankelijkheidsrelatie (rood in tabel 3.2)

In tabel 3.2 moeten de scores altijd in verhouding tot het aandeel in de relaties worden beschouwd: een sterke centrumfunctie of een sterke afhankelijkheidsrelatie is uiteraard relevanter naarmate het aandeel in de relaties van een gemeente groter is.

Voor alle new towns geldt dat ten opzichte van de dominante gemeente sprake is van een afhankelijkheidsrelatie voor voorzieningen en pendel en een centrumfunctie voor migratie. Inwoners van de new towns zijn dus meer op voorzieningen en werk in hun dominante gemeente gericht dan andersom,

terwijl inwoners van de dominante gemeenten meer naar de new towns verhuizen dan andersom. Vijf maal is daarbij sprake van een sterke afhankelijkheidsrelatie voor pendel (Zoetermeer, Helmond en vooral Nissewaard, Almere en Purmerend) en drie maal voor voorzieningen (Capelle en vooral Purmerend en Almere). Relatief bescheiden afhankelijkheidsrelaties op het gebied van voorzieningen en werk ten opzichte van hun dominante gemeente kennen Lelystad en Nieuwegein.

Wat betreft de overige gemeenten in de relevante regio (dus afgezien van de dominante gemeente) is ten opzichte van zestien van de 46 gemeenten sprake van een centrumfunctie van de new town voor voorzieningen en pendel en een afhankelijkheidsrelatie voor migratie. Daarvan is vooral sprake voor Helmond, Lelystad en Nieuwegein. Soms kent de new town voor alle drie typen relaties een centrumfunctie. Dat geldt ten opzichte van Nuenen c.a. (Helmond), IJsselstein (Nieuwegein), Waterland en Wormerland (Purmerend). Een afhankelijkheidsrelatie voor alle drie typen relaties komt vijf maal voor, namelijk voor Zeewolde en Gooise Meren (Almere), Utrechtse Heuvelrug (Nieuwegein), Hoeksche Waard (Nissewaard) en Zoeterwoude (Zoetermeer).

Ten opzichte van de 46 'overige' gemeenten in de relevante regio is meer sprake van een centrumfunctie voor voorzieningen (28 maal) en pendel (27 maal) dan voor migratie (13 maal). Zoals eerder geconstateerd is de situatie ten opzichte van de dominante gemeente omgekeerd. New towns die ten opzichte van veel van de overige gemeenten in de relevante regio een centrumfunctie vervullen voor voorzieningen en, vooral, werk zijn Helmond, Nieuwegein, Lelystad en Capelle. Veelal resulteert daarbij juist meer migratie vanuit dan naar de new towns. Lelystad vervult een centrumfunctie voor voorzieningen voor een aantal omliggende gemeenten. Daarentegen kennen Almere, Nissewaard en (vooral wat betreft werk) Zoetermeer vaak een afhankelijkheidsrelatie. Purmerend neemt een tussenpositie in.

Kortom: er zijn overeenkomsten tussen de new towns (afhankelijkheidsrelaties ten opzichte van de dominante gemeente voor voorzieningen en werk; centrumfunctie voor migratie), maar ook verschillen (zoals de mate waarin sprake is van een centrumfunctie voor voorzieningen en werk).

In figuur 3.1 staat nog een illustratie met het aandeel van de new town in de inkomende (staafjes) en uitgaande (stippen) stromen voor voorzieningenrelaties, migratie/verhuizingen en pendel/woon-werk stromen. In figuur 3.2 is de centrumfunctie weergegeven: de verhouding van inkomende ten opzichte van uitgaande stromen.

Tabel 3.1 Aandelen in inkomende en uitgaande stromen per new town (%)

Gemeenten	Voorzieningen (%)		Migratie (%)		Pendel (%)		Inwoners
	Inkomend	Uitgaand	Inkomend	Uitgaand	Inkomend	Uitgaand	
Almere							
Almere	90.2	82.3	57.2	58.3	56.3	36.4	1.3
Amsterdam	1.3	7.6	14.3	9.1	4.8	20.8	5.2
Lelystad	1.3	0.8	2.4	3.8	6.6	2.7	0.5
Gooise Meren	0.4	1.2	0.8	0.9	1.1	2.1	0.3
Zeewolde	0.4	0.4	0.5	0.5	1.3	0.9	0.1
Huizen	0.4	0.2	0.5	0.7	1.1	0.7	0.2
Diemen	0.1	0.1	0.9	0.5	0.3	0.3	0.2
Relevante regio	94.1	92.6	76.6	73.8	71.5	63.9	7.8
Dominantiefactor	0.01	0.09	0.25	0.16	0.09	0.57	4.00
Capelle aan den IJssel							
Capelle aan den IJssel	67.0	51.4	31.3	31.3	17.3	19.1	0.4
Rotterdam	15.6	32.3	37.8	30.7	23.9	39.4	3.7
Zuidplas	5.0	4.5	2.5	4.0	4.4	2.6	0.3
Krimpen aan den IJssel	3.5	4.5	2.5	4.0	4.4	2.6	0.2
Relevante regio	91.1	92.7	74.1	70.0	50.0	63.7	4.6
Dominantiefactor	0.23	0.63	1.21	0.98	1.38	2.06	9.25
Helmond							
Helmond	80.3	79.1	58.5	59.6	37.0	38.5	0.5
Eindhoven	2.7	5.3	9.2	6.6	6.1	18.4	1.4
Laarbeek	3.3	1.7	2.1	2.9	3.9	2.1	0.1
Geldrop-Mierlo	2.3	3.4	3.5	3.6	3.6	3.7	0.2
Deurne	1.5	1.6	2.0	2.4	4.7	3.0	0.2
Gemert-Bakel	1.4	0.3	2.4	2.6	4.0	1.3	0.2
Nuenen c.a.	0.8	0.7	1.2	0.9	1.7	1.5	0.1
Someren	0.3	0.3	0.9	1.0	0.9	1.8	0.1
Asten	0.8	0.6	0.9	0.9	2.1	1.0	0.1
Relevante regio	93.4	93.0	80.7	80.5	64	71.3	2.9
Dominantiefactor	0.03	0.07	0.16	0.11	0.16	0.48	2.80
Lelystad							
Lelystad	84.2	84.2	58.4	59.1	47.9	42.9	0.5
Almere	2.1	3.0	10.0	6.3	9.0	12.9	1.3
Dronten	2.8	1.6	2.7	3.8	9.3	2.0	0.2
Harderwijk	0.9	0.8	0.6	0.9	1.5	2.3	0.3
Noordoostpolder	0.4	0.3	0.9	1.1	4.0	1.4	0.3
Zeewolde	0.1	0.1	0.9	0.5	1.5	2.1	0.1
Relevante regio	90.5	90	73.5	71.7	73.2	63.6	2.7
Dominantiefactor	0.02	0.04	0.17	0.11	0.19	0.30	2.60
Nieuwegein							
Nieuwegein	64.7	70.7	36.2	36.2	18.2	24.9	0.4
Utrecht	8.4	11.6	21.3	15.6	16.2	31.0	2.1
IJsselstein	5.6	5.0	5.6	5.3	5.9	3.4	0.2
Vijftheerenlanden	3.9	1.9	2.6	4.8	4.0	2.8	0.3
Houten	3.9	0.9	3.0	3.2	4.7	3.9	0.3
De Bilt	0.6	0.6	1.0	1.1	1.1	1.2	0.2
Lopik	0.9	0.4	0.9	1.0	1.4	0.5	0.1
Woerden	0.3	0.5	0.7	0.8	1.4	1.1	0.3
Zeist	0.3	0.5	1.6	1.8	1.8	2.1	0.4
Bunnik	0.4	0.3	0.3	0.4	0.5	0.6	0.1
Utrechtse Heuvelrug	0.2	0.7	0.7	0.8	1.0	1.8	0.3
Relevante regio	89.2	93.1	73.9	71.0	56.2	73.3	4.7
Dominantiefactor	0.13	0.16	0.59	0.43	0.89	1.24	5.25

Vervolg tabel 3.1

Gemeenten	Vorzieningen (%)		Migratie (%)		Pendel (%)		Inwoners
	Inkomend	Uitgaand	Inkomend	Uitgaand	Inkomend	Uitgaand	
Nissewaard							
Nissewaard	79.0	74.9	50.1	51.0	46.1	21.9	0.5
Rotterdam	7.3	10.1	21.7	17.3	15.3	38.9	3.7
Voorne aan Zee	6.2	6.5	4.9	6.7	12.5	3.9	0.4
Albrandswaard	1.2	1.1	1.2	1.2	1.7	1.9	0.1
Hoeksche Waard	0.5	0.6	1.0	1.7	2.9	1.6	0.5
Relevante regio	94.2	93.2	78.9	77.9	78.5	68.2	5.2
Dominantiefactor	0.09	0.13	0.43	0.34	0.33	1.78	7.40
Purmerend							
Purmerend	82.7	77.4	54.4	57.3	47.5	30.7	0.5
Amsterdam	2.0	8.3	17.0	9.9	5.4	33.9	5.2
Edam-Volendam	2.8	1.5	2.2	3.0	6.8	2.1	0.2
Zaanstad	1.0	2.3	4.0	3.1	6.4	6.8	0.9
Hoorn	0.6	0.8	1.2	2.0	5.3	2.4	0.4
Waterland	2.0	0.7	1.5	1.2	2.0	0.8	0.1
Wormerland	1.6	0.6	0.9	0.9	1.8	0.5	0.1
Koggenland	0.3	0.1	0.4	0.9	2.1	0.4	0.1
Landsmeer	0.6	0.6	1.2	0.7	0.6	0.5	0.1
Oostzaan	0.7	0.2	0.4	0.2	0.4	0.5	0.1
Relevante regio	94.3	92.5	83.2	79.2	78.3	78.6	7.7
Dominantiefactor	0.02	0.11	0.31	0.17	0.11	1.10	10.40
Zoetermeer							
Zoetermeer	82.5	77.4	52.9	52.1	36.2	28.7	0.7
Den Haag	4.1	6.4	16.2	12.6	11.6	21.3	3.2
Leidschendam-Voorburg	1.6	1.1	3.2	2.4	3.1	2.7	0.4
Lansingerland	1.7	0.9	1.3	1.6	3.6	3.1	0.4
Pijnacker-Nootdorp	0.8	0.8	1.6	1.7	2.7	2.2	0.3
Alphen aan den Rijn	1.7	0.7	1.3	2.0	3.3	1.9	0.6
Leiden	0.5	1.8	1.4	1.4	2.2	2.7	0.7
Delft	0.2	1.1	1.6	1.6	1.7	2.6	0.6
Rijswijk	0.2	0.5	1.6	1.3	1.3	2.7	0.3
Zoeterwoude	0.2	0.2	0.5	1.2	1.7	0.7	0.1
Relevante regio	93.5	90.9	81.6	77.9	67.4	68.6	7.3
Dominantiefactor	0.05	0.08	0.31	0.24	0.32	0.74	4.57

Toelichting

	New town zelf
	Dominante gemeente binnen relevante regio
	Totaal relevante regio (inclusief new town zelf)
	Aandeel gemeente in relevante regio in nationaal aantal inwoners
	Aandeel lager dan bevolkingsaandeel
	Aandeel hoger dan aandeel van new town zelf
	Aandeel groter dan aandeel dominante gemeente
	Aandeel dominante gemeente hoger dan aandeel new town zelf.

Tabel 3.2 Centrumfunctie new towns ten opzichte gemeenten in relevante regio

Gemeenten	Aandeel in relaties (%)			Verhouding inkomend/uitgaand		
	Voorzieningen	Migratie	Pendel	Voorzieningen	Migratie	Pendel
Almere						
Almere	86.3	57.8	46.4	1.00	1.00	1.00
Amsterdam	4.5	11.7	12.8	0.15	1.61	0.15
Lelystad	1.1	3.1	4.7	1.44	0.63	1.60
Gooise Meren	0.8	0.9	1.6	0.34	0.89	0.36
Zeewolde	0.4	0.5	1.1	0.96	0.89	0.90
Huizen	0.3	0.6	0.9	2.12	0.77	0.98
Diemen	0.1	0.7	0.3	0.47	1.75	0.28
Capelle aan den IJssel						
Capelle aan den IJssel	59.2	31.3	18.2	1.00	1.00	1.00
Rotterdam	24.0	34.3	31.7	0.37	1.24	0.67
Zuidplas	4.8	3.3	3.5	0.85	0.62	1.87
Krimpen aan den IJssel	4.0	3.3	3.5	1.53	0.67	2.91
Helmond						
Helmond	79.7	59.1	37.8	1.00	1.00	1.00
Eindhoven	4.0	7.9	12.3	0.50	1.42	0.34
Laarbeek	2.5	2.5	3.0	1.93	0.72	1.98
Geldrop-Mierlo	2.9	3.6	3.7	0.66	0.99	1.03
Deurne	1.6	2.2	3.9	0.91	0.86	1.62
Gemert-Bakel	0.9	2.5	2.7	4.46	0.93	3.25
Nuenen c.a.	0.8	1.1	1.6	1.03	1.30	1.17
Someren	0.3	1.0	1.4	1.02	0.90	1.81
Asten	0.7	0.9	1.6	1.35	0.99	2.25
Lelystad						
Lelystad	84.2	58.8	45.4	1.00	1.00	1.00
Almere	2.6	8.2	11.0	0.69	1.59	0.63
Dronten	2.2	3.3	5.7	1.79	0.71	4.11
Harderwijk	0.9	0.8	1.9	1.04	0.74	0.61
Noordoostpolder	0.4	1.0	2.7	1.47	0.85	2.58
Zeewolde	0.1	0.7	1.8	4.13	1.71	0.63
Nieuwegein						
Nieuwegein	67.7	36.2	21.6	1.00	1.00	1.00
Utrecht	10.0	18.5	23.6	0.79	1.36	0.72
IJsselstein	5.3	5.5	4.7	1.22	1.06	2.40
Vijfheerenlanden	2.9	3.7	3.4	2.21	0.54	1.95
Houten	2.4	3.1	4.3	4.57	0.93	1.68
De Bilt	0.6	1.1	1.2	1.11	0.91	1.29
Lopik	0.7	1.0	1.0	2.52	0.92	3.55
Woerden	0.4	0.8	1.3	0.70	0.94	1.70
Zeist	0.4	1.7	2.0	0.68	0.90	1.17
Bunnik	0.4	0.4	0.6	1.40	0.72	1.15
Utrechtse Heuvelrug	0.5	0.8	1.4	0.28	0.94	0.76
Nissewaard						
Nissewaard	77.0	50.6	34.0	1.00	1.00	1.00
Rotterdam	8.7	19.5	27.1	0.69	1.27	0.19
Voorne aan Zee	6.4	5.8	8.2	0.91	0.75	1.51
Albrandswaard	1.2	1.2	1.8	1.08	1.04	0.43
Hoeksche Waard	0.6	1.4	2.3	0.75	0.61	0.88

Bureau Louter, 17 september 2024

M23.004 Kwantitatieve analyse new towns

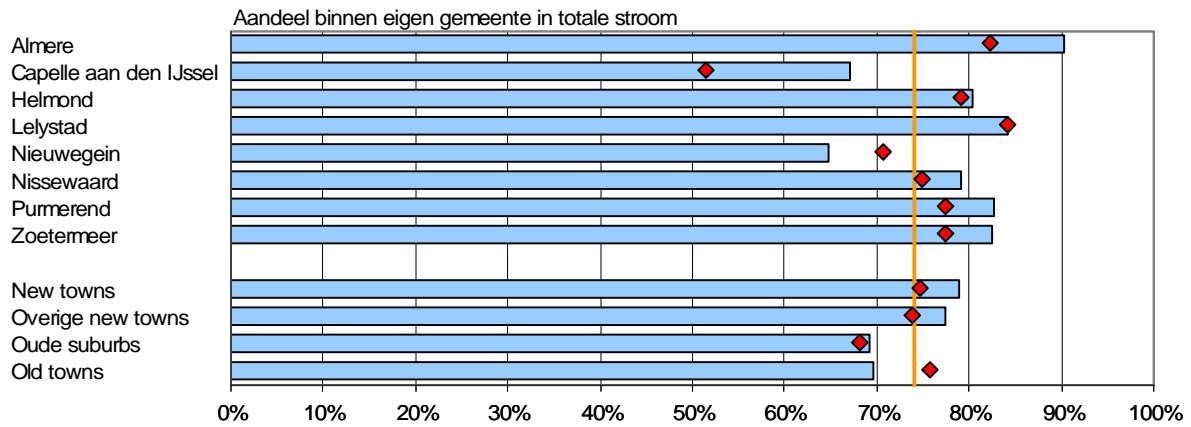
Vervolg tabel 3.2

Gemeenten	Aandeel in relaties (%)			Verhouding inkomend/uitgaand		
	Voorzieningen	Migratie	Pendel	Voorzieningen	Migratie	Pendel
Purmerend						
Purmerend	80.1	55.9	39.1	1.00	1.00	1.00
Amsterdam	5.2	13.5	19.7	0.23	1.81	0.10
Edam-Volendam	2.2	2.6	4.5	1.70	0.78	2.10
Zaanstad	1.7	3.6	6.6	0.39	1.36	0.61
Hoorn	0.7	1.6	3.9	0.67	0.64	1.44
Waterland	1.4	1.4	1.4	2.73	1.34	1.61
Wormerland	1.1	0.9	1.2	2.38	1.09	2.36
Koggenland	0.2	0.7	1.3	2.08	0.43	3.25
Landsmeer	0.6	1.0	0.6	0.90	1.81	0.85
Oostzaan	0.5	0.3	0.5	4.57	1.74	0.50
Zoetermeer						
Zoetermeer	80.0	52.5	32.5	1.00	1.00	1.00
Den Haag	5.3	14.4	16.5	0.61	1.27	0.43
Leidschendam-Voorburg	1.4	2.8	2.9	1.34	1.30	0.91
Lansingerland	1.3	1.5	3.4	1.84	0.85	0.91
Pijnacker-Nootdorp	0.8	1.7	2.5	1.02	0.91	0.97
Alphen aan den Rijn	1.2	1.7	2.6	2.32	0.64	1.39
Leiden	1.2	1.4	2.5	0.26	1.00	0.64
Delft	0.7	1.6	2.2	0.14	1.02	0.54
Rijswijk	0.4	1.5	2.0	0.45	1.23	0.37
Zoeterwoude	0.2	0.9	1.2	0.90	0.81	0.36

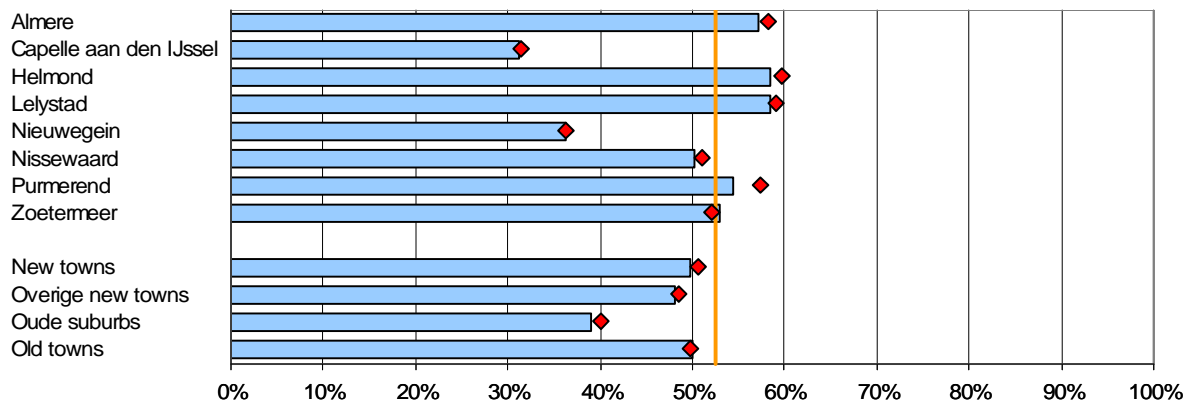
Toelichting:

In de kolom 'Gemeenten' is de new town zelf groen gemarkeerd en de dominante gemeente lichtgroen. Weergegeven zijn slechts de gemeenten die behoren tot de relevante regio van de new town.

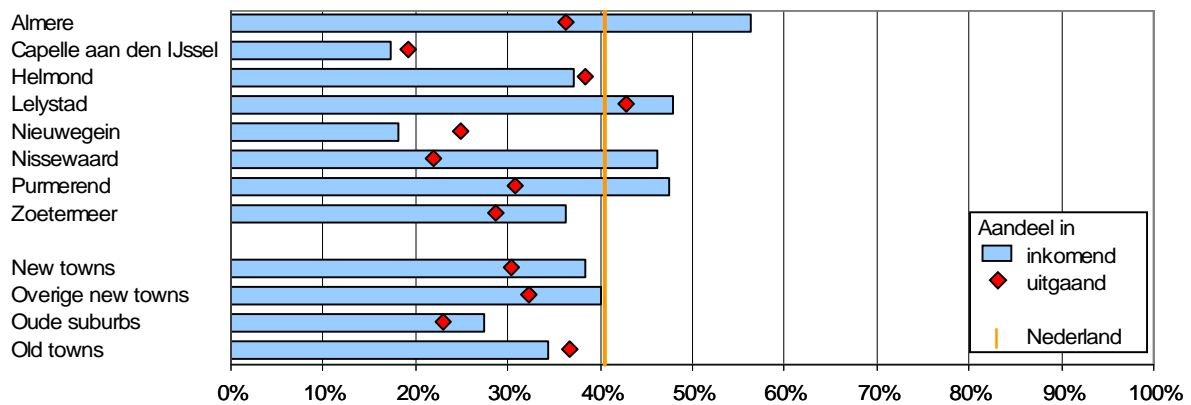
Figuur 3.1 Aandeel new town zelf in totale inkomende en uitgaande stromen

a. Verplaatsingen in verband met gebruik van voorzieningen

b. Verhuizingen van personen/migratie

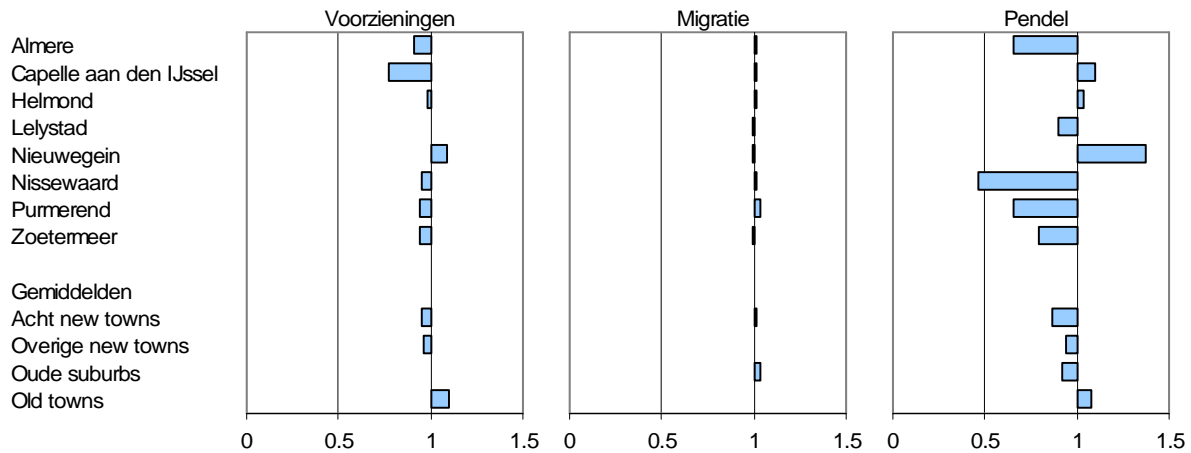

c. Pendel/ woon-werk stromen

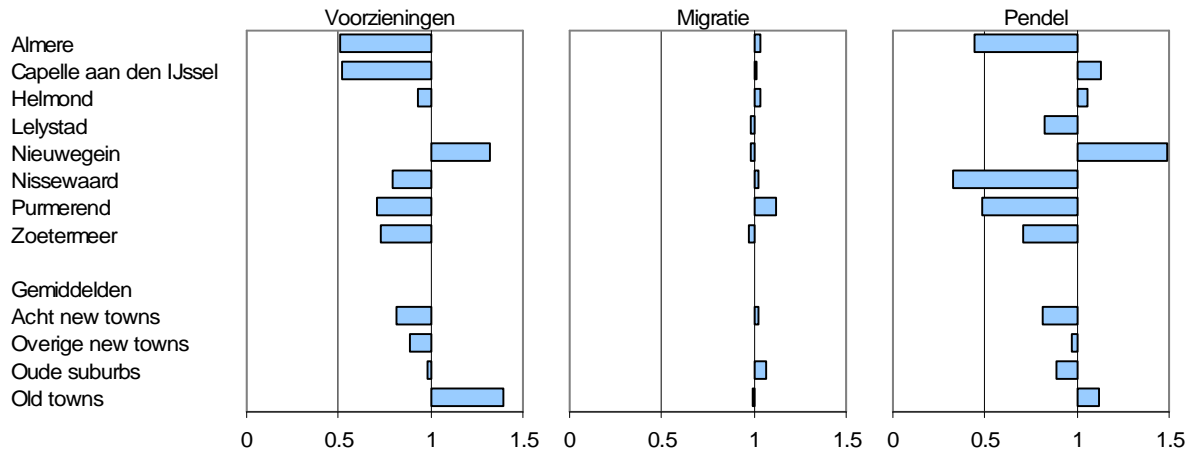
Toelichting:

De scores voor de groep new towns en de drie benchmarkgebieden en het nationaal gemiddelde hebben alle betrekking op het ongewogen gemiddelde.

Figuur 3.2 Centrumfunctie new towns voor voorzieningen, migratie en pendel

a. Centrumfunctie inclusief new town zelf

b. Centrumfunctie exclusief new town zelf

Toelichting: Weergegeven is de verhouding van de inkomende en uitgaande stromen. In figuur a gebeurt dat inclusief de new town zelf e in figuur b zonder de new town zelf. Bij de gemiddelden onderin de tabellen gaat het om ongewogen gemiddelden. Bij een score van 1 zijn de inkomende en uitgaande stromen exact in evenwicht. Bij een score hoger dan 1 (een naar rechts wijzend staafje) is sprake van een centrumfunctie voor de new town (meer inkomende dan uitgaande stromen), bij een score lager dan 1 (een naar links wijzend staafje) van een afhankelijkheidsrelatie voor de new town (meer uitgaande dan inkomende stromen).

Centrumfunctie per new town en type relaties

In tabel 3.3 staat de score voor de totale centrumfunctie: de verhouding van inkomende en uitgaande stromen ten opzichte van de rest van Nederland. Dat betreft dus de som van de dominante gemeente, de overige gemeenten in de relevante regio en de gemeenten in Nederland buiten de relevante regio. Splittingsen naar herkomst-/bestemmingsgebieden en naar onderverdelingen (naar type voorzieningen, naar leeftijd van verhuizers, naar opleidingsniveau van pendelaars) zijn mogelijk, maar voeren hier te veel in detail. Er is uitgegaan van de volgende duidingen:

- Score hoger dan 1.25: sterke centrumfunctie (groen in tabel 3.3)
- Score tussen 1 en 1.25: lichte centrumfunctie (lichtgroen in tabel 3.3)
- Score tussen 0.8 en 1: lichte afhankelijkheidsrelatie (lichtrood in tabel 3.3)
- Score lager dan 0.8: sterke afhankelijkheidsrelatie (rood in tabel 3.3)

Tabel 3.3 Centrumfunctie new towns voor voorzieningen, migratie en pendel

	Centrumfunctie			Centrumfunctie zonder new town zelf		
	Voorzieningen	Migratie	Pendel	Voorzieningen	Migratie	Pendel
Almere	0.91	1.01	0.65	0.51	1.03	0.44
Capelle aan den IJssel	0.77	1.01	1.10	0.52	1.01	1.13
Helmond	0.98	1.01	1.04	0.93	1.04	1.06
Lelystad	1.00	0.99	0.90	1.00	0.98	0.82
Nieuwegein	1.09	0.99	1.37	1.32	0.98	1.49
Nissewaard	0.95	1.01	0.47	0.79	1.02	0.33
Purmerend	0.94	1.04	0.65	0.71	1.12	0.49
Zoetermeer	0.94	0.99	0.79	0.73	0.97	0.71
Gemiddelden						
Acht new towns	0.95	1.01	0.87	0.81	1.02	0.81
Overige new towns	0.96	1.00	0.94	0.89	1.00	0.97
Oude suburbs	1.00	1.04	0.92	0.98	1.07	0.89
Old towns	1.10	1.00	1.08	1.39	0.99	1.12

Opmerking:

Binnen de gemeentegrenzen van Haarlemmermeer ligt Schiphol. Waar mogelijk worden voor Haarlemmermeer resultaten bepaald exclusief Schiphol (zie ook paragraaf 2.3). Bij de bron van informatie voor de pendel (CBS-gegevens) is het 'uitfilteren' van Schiphol echter niet mogelijk. De scores op de centrumfunctie voor pendel voor de Overige new towns zouden zonder Haarlemmermeer afnemen naar 0.72 voor de centrumfunctie en naar 0.60 voor de centrumfunctie zonder de new town zelf.

Bij de interpretatie van de resultaten gaat de aandacht uit naar de centrumfunctie *zonder* de new town zelf. Naarmate een groter deel van de relaties binnen de new town zelf plaatsvindt zullen de verschillen tussen de centrumfunctie (met de new town zelf) en de centrumfunctie zonder de new town zelf groter zijn.

Voor migratie zijn de afwijkingen van een centrumfunctie 'in evenwicht' (een score van precies 1) in het algemeen klein. De laagste scores resulteren voor Zoetermeer, Nieuwegein en Lelystad (iets meer uitgaande dan inkomende binnenlandse migratie). Purmerend kent duidelijk de hoogste score, terwijl voor Helmond, Almere, Nissewaard en Capelle sprake is van iets meer inkomende dan uitgaande verhuizingen. In totaal resulteert een licht positieve centrumfunctie voor de new towns. Voor de overige new towns en de old towns zijn inkomende en uitgaande migratie vrijwel in evenwicht, terwijl de oude suburbs meer inkomende dan uitgaande migratie kennen.

Voor voorzieningen en werk is veel minder sprake van 'evenwicht'. De meeste new towns kennen meer uitgaande dan inkomende verplaatsingen voor het gebruik maken van voorzieningen (een score lager dan 1). Dat geldt vooral voor Almere en Capelle en in wat mindere mate ook voor Purmerend, Zoetermeer en Nissewaard. De grote uitzondering is hier Nieuwegein, dat een belangrijke centrumfunctie op het gebied van voorzieningen vervult (met onder andere één van de grootste algemene ziekenhuizen in Nederland - althans op dit moment nog). Voor Lelystad zijn inkomende en uitgaande voorzieningenverplaatsingen in evenwicht.

Ook voor woon-werk stromen (pendel) is soms sprake van een groot verschil tussen inkomende en uitgaande stromen. Nieuwegein vervult een belangrijke werkgelegenheidsfunctie (duidelijk meer inkomende dan uitgaande stromen). Ook voor Capelle en Helmond resulteert een centrumfunctie op het gebied van werkgelegenheid. Aan de andere kant van het spectrum staan Nissewaard, Almere, Purmerend en in wat mindere mate Zoetermeer en Lelystad. Inwoners van die gemeenten zijn voor een groot deel afhankelijk van banen van buiten de eigen gemeente.

In het algemeen geldt dus dat de new towns een licht positieve centrumfunctie vervullen op het gebied van migratie en een afhankelijkheidsrelatie (meer uitgaande dan inkomende stromen) op het gebied van voorzieningen en werk, maar dat er weer sprake is van duidelijke verschillen tussen individuele new towns.

Ook voor de overige new towns resulteert een bij het gemiddelde achterblijvende voorzieningenfunctie, maar in wat mindere mate dan voor de new towns. Voor de oude suburbs zijn de inkomende en uitgaande

stromen op het gebied van voorzieningen vrijwel in evenwicht. De old towns kennen een duidelijke centrumfunctie op het gebied van voorzieningen: er is daar vaak sprake van een belangrijke onderwijsfunctie (onder andere met universiteiten in Delft en Leiden), er zijn soms grote ziekenhuizen gevestigd (met zelfs een academisch ziekenhuis in Leiden) en zij hebben - veel meer dan de new towns - een achterland voor hun winkelfunctie en vrijetijdsactiviteiten (horeca, cultuur, attracties).

Evenals de new towns resulteert voor de overige new towns (althans zonder Haarlemmermeer - zie de opmerking bij tabel 3.3) en de oude suburbs een negatief saldo van inkomende en uitgaande pendelstromen. Ook hier vervullen de old towns een centrumfunctie.

Wat betreft de centrumfunctie voor de drie typen voorzieningen lijken de acht new towns dus op de overige new towns, maar wat minder op de oude suburbs (waarvoor wat hogere scores op de centrumfunctie resulteren). Vooral het verschil met de old towns is hier groot. Hoewel het mogelijk de ambitie is van de new towns om in de toekomst de centrumfunctie op het gebied van voorzieningen en werk van de old towns te evenaren, zal dit in de praktijk waarschijnlijk niet gerealiseerd kunnen worden.

Externe oriëntatie per new town

Tenslotte wordt ingegaan op de mate waarin sprake is van een 'externe oriëntatie' (relatief veel inkomende en uitgaande stromen ten opzichte van de stromen die binnen de new town zelf blijven). In tabel 3.4 staat het gemiddelde aandeel van de inkomende en uitgaande stromen per new town en per type relaties (zie ook figuur 3.1 voor het deel van de stromen dat juist binnen de eigen gemeente blijft, met een onderscheid naar inkomend en uitgaand). De ideale situatie is dat alle voorzieningen, woningen en arbeidsplaatsen binnen de eigen gemeente beschikbaar zijn. Dan is de reisafstand namelijk minimaal en kan men blijven wonen waar men woont. In de praktijk is dat niet zo. Wel zal een groter aanbod in de eigen gemeente zorgen voor een kleinere externe oriëntatie. Die externe oriëntatie zal ook kleiner zijn naarmate de afstand naar andere gemeenten die afgelegd moet worden om gebruik te maken van voorzieningen, om op de werkplaats te komen en om te verhuizen groter is. Voor new towns met veel aanbod op korte afstand, vooral wanneer dat aanbod omvangrijk is ten opzichte van de eigen gemeente, zal de externe oriëntatie dus naar verwachting groter zijn. Naarmate de afstanden/reistijden naar aanbod buiten de eigen gemeente groter zijn, zullen new towns echter naar verwachting meer op zichzelf zijn aangewezen.

Almere is de enige new town met een benedengemiddelde externe oriëntatie voor alle drie typen relaties. Almere kent zelf inmiddels een omvangrijke massa, terwijl aanbod buiten Almere zich op vrij grote afstand bevindt. Zo is de afstand tot de dominante gemeente voor Almere (voor Almere is dat Amsterdam) het grootst van alle new towns. Aan de andere kant van het spectrum staan Nieuwegein en vooral Capelle. Voor alle drie typen relaties is de externe oriëntatie van Capelle (vooral op Rotterdam) het grootst en neemt Nieuwegein de tweede plaats in. Wat opvalt is dat de externe oriëntatie voor voorzieningen voor de andere zes new towns benedengemiddeld is. Dat is overigens vooral het gevolg van relatief weinig inkomende voorzieningenverplaatsingen van buiten de gemeente (zie ook tabel 3.1, tabel 3.3 en figuur 3.1). Voor migratie en pendel is veelal sprake van een bovengemiddelde externe oriëntatie. Wat betreft pendel vormen Almere en Lelystad hierop uitzonderingen: dat betreft new towns waarvoor belangrijke werkgelegenheidscentra en bevolkingscentra buiten de eigen gemeente op wat grotere afstand liggen dan voor de overige zes new towns.

Vergeleken met de drie benchmarkgroepen ligt de externe oriëntatie voor voorzieningen in dezelfde orde van grootte als de overige new towns, maar is deze lager dan voor de old towns en de oude suburbs (die vaak een kleinere afstand kennen tot grote voorzieningenconcentraties buiten de eigen gemeente dan de gemiddelde new town). Voor de migratie ligt de externe oriëntatie van de new towns in dezelfde orde van grootte als voor de old towns en de overige new towns, maar is deze ook voor dit type relaties duidelijk lager dan voor de oude suburbs. Ook voor de pendel tenslotte resulteren scores op de externe oriëntatie die vergelijkbaar zijn met de overige new towns en de old towns en kennen de oude suburbs weer de hoogste externe oriëntatie.

Tabel 3.4 Externe oriëntatie per new town

Gebied	Aandeel relaties naar en vanuit gemeenten in totaal (gemiddeld in en uit; in %)		
	Voorzieningen	Migratie	Pendel
Almere	13.7	42.3	53.7
Capelle aan den IJssel	40.8	68.7	82.8
Helmond	20.3	40.9	62.2
Lelystad	15.8	41.3	54.6
Nieuwegein	32.3	63.8	78.5
Nissewaard	23.0	49.4	66.0
Purmerend	19.9	44.1	60.9
Zoetermeer	20.0	47.5	67.5
Gemiddelden			
Acht new towns	23.2	43.6	65.7
Overige new towns	24.4	45.7	63.8
Oude suburbs	31.3	54.3	74.8
Old towns	27.3	43.9	64.5
Nederland	26.0	41.1	59.5

Opmerking:

De 'externe oriëntatie' is het gemiddelde van het aandeel van de intergemeentelijke inkomende en uitgaande stromen in de totale stromen vanuit/naar buiten de new town (inclusief stromen binnen de new town zelf).

Groen gemarkeerd zijn de situaties waarbij de externe oriëntatie groter is dan nationaal gemiddelde. Bij het nationaal gemiddelde gaat het hier om het gewogen gemiddelde.

Geconcludeerd kan worden dat er new towns zijn met een sterke externe oriëntatie, zoals vooral Capelle en Nieuwegein en in wat mindere mate Nissewaard en Zoetermeer. Daarvoor zijn relaties met de relevante regio vooral van belang. New towns als Almere, Lelystad en Helmond kennen een wat minder sterke externe oriëntatie. Voor Helmond geldt daarbij dat, afgezien van de dominante gemeente sprake is van een centrumfunctie op het gebied van voorzieningen en werk ten opzichte van veel gemeenten in de relevante regio. Dat geldt ook voor Nieuwegein en deels ook voor Purmerend (dat een iets lagere externe oriëntatie kent dan het gemiddelde voor de new towns).

4 Brede welvaart, economie, woonaantrekkelijkheid en sociaal-economische prestaties

In dit hoofdstuk staan de resultaten van een aantal 'standaardproducten' van Bureau Louter, namelijk voor brede welvaart, woonaantrekkelijkheid, economische prestaties en sociaal-economische prestaties (respectievelijk in paragraaf 4.1, 4.2, 4.3 en 4.4). Tenslotte is bepaald welke verschillen er tussen gemeenten bestaan wat betreft de 'tevredenheid met het leven' (paragraaf 4.5).

Met uitzondering van paragraaf 4.5 zijn totaalscores steeds bepaald als een gewogen of ongewogen som over een aantal indicatoren. Die indicatoren zijn onderling vergelijkbaar gemaakt door ze om te zetten in 'rapportcijfers', met een range van 3 tot 10. Veelal vallen hoge en lage scores dan deels tegen elkaar weg. Dergelijke 'uitmiddelingseffecten' zorgen ervoor dat voor totaalscores veelal geen extreem hoge of extreem lage scores resulteren. Tevens is echter de positie in de ranglijst van 337 gemeenten bepaald, zodat toch een goed beeld ontstaat van de relatieve prestaties van een gemeente.

4.1 Monitor Brede Welvaart

De laatste jaren neemt de belangstelling voor het begrip 'brede welvaart' toe. In een publicatie over Brede Welvaart (CBS 2018) hanteert het CBS een indicator voor welvaart die naast materiële welvaart (inkomen en vermogen) ook diverse 'zachte' factoren in beschouwing neemt. De brede welvaart wordt daarbij gedefinieerd als 'de kwaliteit van leven van de huidige inwoners van Nederland en de mate waarin die invloed heeft op de welvaart van latere generaties hier te lande en die van mensen elders in de wereld'. Volgens het CBS kent de brede welvaart dan ook drie dimensies: 'Hier en nu', 'Later' en 'Elders'.

In dit onderzoek wordt geen aandacht besteed aan twee dimensies ('Later' en 'Elders'), maar wordt wel een dimensie toegevoegd aan 'Hier en nu', namelijk 'Ruimte'. In 2018 heeft Bureau Louter gemeentelijke verschillen in brede welvaart binnen Nederland bepaald. Dat was destijds een primeur. Inmiddels is een update gemaakt met de meest recente gegevens. Veelal is dat het jaar 2022, soms 2021.

Het CBS onderscheidde in 2018 de volgende zeven thema's:

- Materiële welvaart en welzijn. Bij het CBS valt hieronder ook de indicator 'Tevreden met het leven'. Die tevredenheid wordt echter zeker niet alleen bepaald door materiële welvaart, maar juist ook door de andere thema's. De tevredenheid met het leven kan zelfs als een totaalscore voor de brede welvaart als geheel worden beschouwd (zie ook paragraaf 4.5). Bureau Louter hanteert voor dit thema slechts indicatoren die daadwerkelijk iets zeggen over '**materiële welvaart**', met name inkomen en vermogen (waaronder woningbezit).
- **Gezondheid**. Hieronder vallen enerzijds resultaatindicatoren (zoals de gemiddelde levensverwachting, de tevredenheid met de gezondheid en het niet lijden aan een langdurige ziekte) en anderzijds indicatoren die iets zeggen over een gezonde levensstijl (zoals sporten, bewegen, roken en overgewicht; deze kunnen worden beschouwd als 'prestatie-indicatoren').
- Milieu. Onder dit thema valt ook natuur. Door Bureau Louter wordt dit thema uitgesplitst naar twee deelthema's, namelijk '**natuur**' respectievelijk '**milieu**'. Er wordt gebruikt gemaakt van drie uit diverse aspecten opgebouwde 'samengestelde indicatoren', namelijk het ecologisch kapitaal (ontwikkeld door Telos, een Tilburgs universitair kenniscentrum in duurzame ontwikkeling), de mate van luchtverontreiniging (op basis van verschillende vormen van luchtverontreiniging opgesteld door Bureau Louter, met behulp van gegevens van het RIVM) en een totaalscore voor 'natuur' (gebaseerd op diverse indicatoren uit het jaarlijkse onderzoek van Bureau Louter naar ruimtelijke verschillen in woonaantrekkelijkheid; in opdracht van Elsevier Weekblad).
- Samenleving. Hieronder vallen aspecten als vertrouwen, contacten met anderen, vrijwilligerswerk en maatschappelijke participatie. Dit thema wordt door Bureau Louter aangeduid als '**saamhorigheid bevolking**'.

- Veiligheid. Het CBS vat dit thema slechts op als de nadelige effecten van criminaliteit. De opvatting van Bureau Louter is ruimer en omvat ook allerlei vormen van hinder, veroorzaakt door andere personen, ofte wel: **'veiligheid en weinig overlast'**.
- Werken en leren. In de woorden van het CBS 'is werk belangrijk voor mensen, omdat ze daarmee zowel zelfstandig inkomen genereren als actief deelnemen aan de samenleving'. Binnen Nederland bestaan er duidelijke regionale verschillen in de kans op werk. Voor 'leren' geldt dat minder. Verschillen in mogelijkheden tot leren bestaan vooral tussen landen en in de nationale score op de brede welvaart spelen kansen op goed onderwijs daarom een rol. Bij een regionale uitwerking geldt dat echter veel minder. Bovendien speelt het opleidingsniveau indirect al een rol bij diverse in dit onderzoek opgenomen thema's, bijvoorbeeld bij de kans op werk, de gezondheid en de kans op een mooie woning (en woonomgeving). Het thema 'werken en leren' is daarom ingeperkt tot **'kansen op werk'**.
- Wonen. Het CBS perkt dit thema sterk in tot 'de kwaliteit van woningen'. Door Bureau Louter wordt een bredere opvatting gehanteerd, waarbij ook de directe woonomgeving een rol speelt. De woning en de woonomgeving leveren **'woongenot'**.

De regionale brede welvaart is opgebouwd uit acht thema's, waarbinnen 29 indicatoren vallen. In tabel 4.1 staan de in het Profiel Brede Welvaart van Bureau Louter opgenomen thema's en indicatoren voor brede welvaart. Voor elke indicator zijn scores bepaald voor alle gemeenten in Nederland⁴.

Tabel 4.1 Thema's en indicatoren voor brede welvaart

Thema	Indicator	Toelichting (indien relevant)
(Materiële) welvaart	Besteedbaar inkomen per inwoner	Bron: CBS
	Inkomen per huishouden	Bron: CBS. Met correctie voor type huishouden
	Vermogen per inwoner	Bron: CBS
	WOZ-waarde woningen	Bron: CBS
	Verkoopprijzen woningen	Bron: CBS
Gezondheid	Gemiddelde levensverwachting	Bron: CBS
	% personen zonder overgewicht	Bron: RIVM/GGD's
	% personen met voldoende beweging	Bron: RIVM/GGD's
	% niet-rokers	Bron: RIVM/GGD's
	% sporters	Bron: RIVM/GGD's
Milieu	Ervaren gezondheid	Gecorrigeerd voor leeftijd door Bureau Louter
	% personen zonder langdurige ziekte	Gecorrigeerd voor leeftijd door Bureau Louter
	Score ecologisch kapitaal Telos_	Samengestelde indicator. Bron: Telos
Saamhorigheid bevolking	Weinig luchtverontreiniging	Bron: RIVM, bewerking Bureau Louter
	% Vrijwilligers	Bron: RIVM/GGD's
	Eenzaamheid	Uit grote enquête CBS
Woongenot	Saamhorigheid bevolking	Samengestelde indicator door Bureau Louter
	Tevreden bevolkingssamenstelling	Uit grote enquête CBS
	Kwaliteit gebouwde omgeving	Samengestelde indicator door Bureau Louter
	Tevredenheid met huidige woning	Uit grote enquête CBS
	Tevredenheid met woonomgeving	Uit grote enquête CBS
Kansen op werk	Staat van onderhoud woningen	Uit grote enquête CBS
	Aantrekkelijke bebouwing in buurt	Uit grote enquête CBS
	Netto participatiegraad	Bron: CBS
	Percentage WW'ers	Bron: CBS
Veiligheid en weinig overlast	Percentage bijstandsgerechtigden	Bron: CBS
	Weinig misdaad	Samengestelde indicator door Bureau Louter
	Weinig overlast	Samengestelde indicator door Bureau Louter
Natuur	Kwaliteit natuurlijke omgeving	Samengestelde indicator door Bureau Louter

⁴ Daarbij zijn wel de vier Friese Waddeneilanden samengevoegd, is Rozendaal bij Rheden gevoegd en Ouder-Amstel bij Amsterdam. Totaal zijn er dus 337 'gemeenten' (zie ook paragraaf 1.2).

Er is gekozen voor gegevens die exact vergelijkbaar zijn tussen alle gemeenten. Soms gaat het om het resultaat van (grootschalige) enquêtes van het CBS (subjectieve oordelen), maar meestal gaat het om objectieve metingen. Voor de ranglijst met totaalscores is gebruik gemaakt van gewichten voor de acht thema's die zijn gebaseerd op oordelen die zijn toegekend door personen die gebruik hebben gemaakt van een tool op de website van Bureau Louter om te bepalen welke totaalscore per gemeente voor de brede welvaart resulteert. *Binnen* de thema's zijn door Bureau Louter gewichten toegekend aan de verschillende indicatoren waaruit de thema's zijn opgebouwd. Vaak zijn die indicatoren op zich overigens al uit verschillende subindicatoren samengesteld. Om de indicatoren onderling vergelijkbaar te maken zijn de gemeentelijke scores per indicator geordend van hoog naar laag en is vervolgens voor alle indicatoren aan de gemeenten op exact dezelfde wijze een rapportcijfer toegekend.

In figuur 4.1 staan de resultaten in de vorm van een rapportcijfer en de positie van de new towns in de ranglijst van 337 gemeenten voor de totaalscore, de acht thema's en de 29 indicatoren. Het nationaal gemiddelde is altijd gelijk aan 6.5. Naast de acht new towns zijn de scores weergegeven voor de drie soorten benchmarkgemeenten, namelijk de zes overige new towns, de zeven oude suburbs en de zeven old towns. In alle gevallen zijn de scores voor deze groepen bepaald als ongewogen gemiddelden over de gemeenten die er deel van uitmaken.

In figuur 4.2 zijn de scores voor de new towns opnieuw weergegeven, maar deze keer in vergelijking tot de relevante regio. Daarbij zijn de berekeningen op twee wijzen gemaakt, namelijk:

- de 'bruto relevante regio': de totale relevante regio, inclusief de dominante gemeente (zie de notities 1 en 3 voor het bepalen van de dominante gemeente per relevante regio). Daarbij is per new town voor het bepalen van de score voor de relevante regio uitgegaan van de gewogen gemiddelden (op basis van het aantal inwoners). Anders zou voor bijvoorbeeld Purmerend Amsterdam even zwaar meewegen als het veel kleinere Landsmeer. Vervolgens is voor de acht new towns als geheel (zoals weergegeven in figuur 4.2) het ongewogen gemiddelde bepaald. De new town zelf is niet meegerekend.
- de 'netto relevante regio': de relevante regio, echter exclusief de dominante gemeente. Dit geeft een beeld van de scores voor de relevante regio van met de new towns vergelijkbare gemeenten, namelijk gemeenten die, evenals de new towns, veelal kunnen worden beschouwd als 'suburbs' van de dominante gemeente. Ook hier is de new town zelf niet meegeteld.

In figuur 4.3 staan de posities in de ranglijst van totaalscores voor de brede welvaart voor alle 28 gemeenten (de acht new towns en alle gemeenten die deel uitmaken van een benchmarkgroep). Van de new towns neemt Almere de hoogste positie in (overigens ruim onder het nationaal gemiddelde), terwijl Capelle en Nissewaard van de new towns de laagste brede welvaart kennen. De new towns in de Zuidvleugel van de Randstad (naast Capelle en Nissewaard ook Zoetermeer) kennen een nog wat lagere brede welvaart dan de new towns in de Noordvleugel van de Randstad (Almere, Lelystad, Purmerend en Nieuwegein). Dit is een algemeen verschijnsel: de Noordvleugel scoort in het algemeen hoger op economische prestaties, de sociaal-economische positie en de woonaantrekkelijkheid dan de Zuidvleugel van de Randstad (zie ook later in dit rapport). Helmond tenslotte scoort ook vrij laag.

Met uitzondering van Hoorn nemen de overige new towns hogere posities in op de ranglijst dan de hoogst scorende new town (Almere). Huizen en vooral Houten zijn, samen met Zeist, de enige van de 28 gemeenten met een bovengemiddelde score. Wat Haarlemmermeer, Voorne aan Zee en Dijk en Waard betreft, moet worden aangetekend dat de scores zijn bepaald voor de *totale* gemeente en niet voor de voormalige groeikernen Hoofddorp, Hellevoetsluis en Heerhugowaard (zie paragraaf 2.3). Mogelijk zijn de scores voor de centrale kernen Hoofddorp, Hellevoetsluis en Heerhugowaard lager dan voor de totale gemeente. In wat mindere mate geldt dat overigens ook voor Spijkensisse/Nissewaard en Purmerend (kern versus gemeente) en sommige van de oude suburbs en old towns. Paragraaf 2.3 leverde daar enig inzicht in.

Bij de oude suburbs is deels sprake van (zeer) laag op brede welvaart scorende gemeenten (Rijswijk, Zaanstad en vooral Vlaarding en Schiedam) en deels van wat hoger scorende oude suburbs (Amstelveen

en vooral Zeist). Ook hier is sprake van een verschil tussen Noordvleugel en Zuidvleugel. En ook voor de old towns geldt dat de brede welvaart in de steden in de Noordvleugel (Amersfoort, Hilversum, Haarlem, Alkmaar) wat hoger is dan in de Zuidvleugel (Dordrecht, Delft en Leiden). De ruime regionale context heeft dus invloed op de gemeentelijke scores.

De 'posities' in figuur 4.1 en 4.2 komen overeen met de plaats die met de gemiddelde scores voor de acht new towns zou worden ingenomen in de ranglijst van 337 gemeenten. Dit wordt verder aangeduid als 'de positie van de new towns'.

Voor de new towns is ook de score op de brede welvaart voor hun bruto relevante regio (inclusief dominante gemeente) en hun netto relevante regio (exclusief dominante gemeente) bepaald (zie figuur 4.2). Daaruit blijkt dat voor elke new town de score voor de bruto relevante regio lager is dan voor de netto relevante regio. Aangegeven is al dat de netto relevante regio min of meer als 'suburbaan gebied' kan worden beschouwd. De dominante gemeenten scoren dus structureel lager op brede welvaart dan hun suburbs.

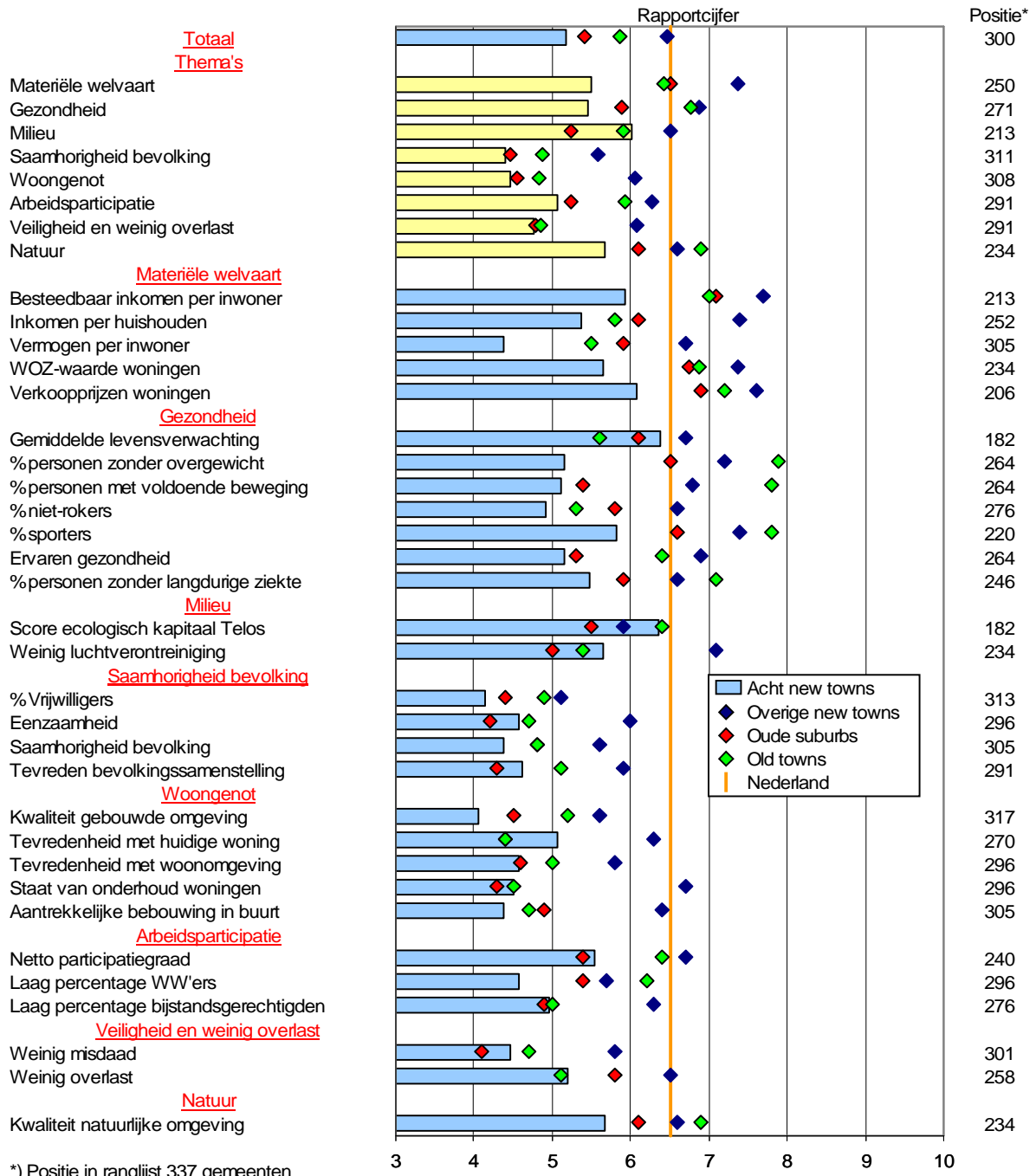
Alle acht new towns scoren lager op brede welvaart dan hun netto relevante regio (het suburbane deel). Dat geldt nog het minst voor Almere en Purmerend. Opgemerkt moet worden dat de netto relevante regio's weliswaar hoger scoren op brede welvaart dan de bruto relevante regio's, maar dat ook van de netto relevante regio's slechts die van Nieuwegein bovengemiddeld scoort. Blijkbaar scoren meer verstedelijkte gebieden structureel benedengemiddeld op brede welvaart,

Wordt vergeleken met de bruto relevante regio, dan blijkt dat vier new towns hoger scoren dan 'hun' bruto relevante regio, namelijk Almere, Purmerend, Nissewaard en vooral Capelle. De zeer lage scores voor de bruto relevante regio van Capelle en Nissewaard wordt overigens vooral veroorzaakt door de zeer lage score van Rotterdam op brede welvaart.

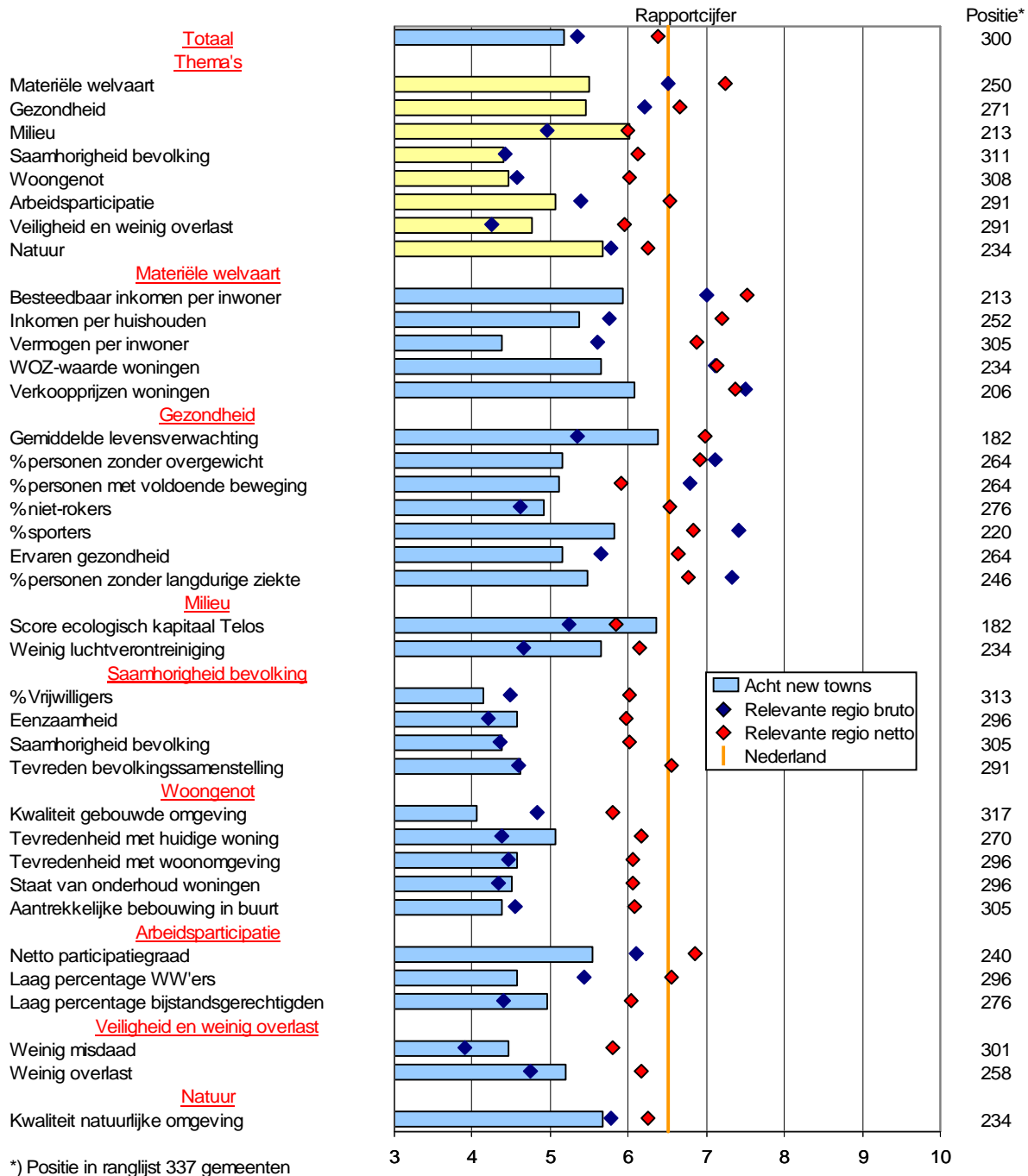
Profiel brede welvaart voor gemiddelde acht new towns

Voor de totale brede welvaart resulteert positie 300 voor de new towns. Daarmee blijven de new towns iets achter bij de oude suburbs en wat meer bij de old towns. De overige new towns scoren hier bijna volgens het nationaal gemiddelde.

Figuur 4.1 Profiel Brede Welvaart gemiddelde acht new towns, benchmarkversie

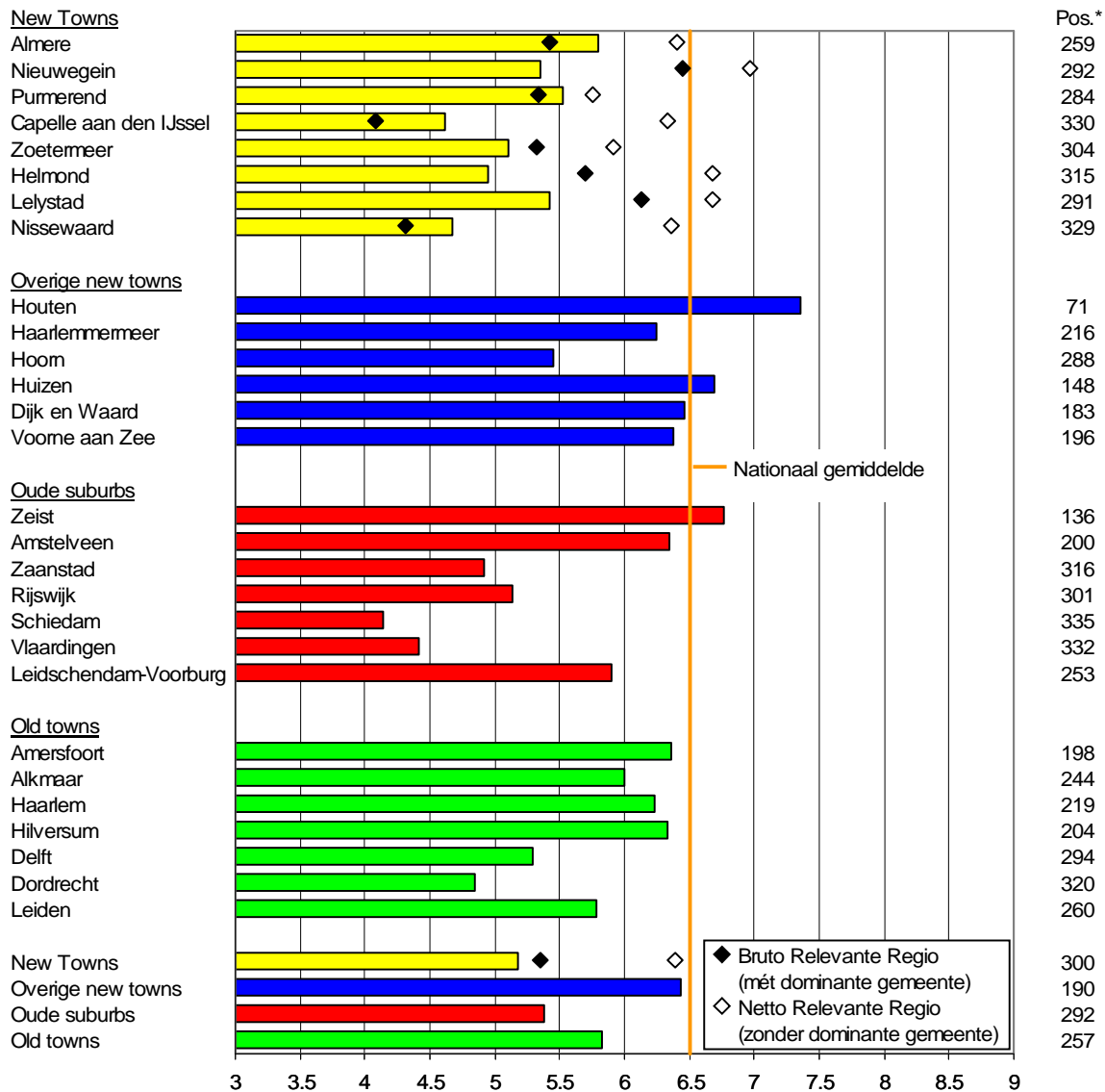

Figuur 4.2 Profiel Brede Welvaart gemiddelde acht new towns, omgevingsversie

Opmerking:
Bij de scores voor de vier benchmarkgroepen gaat het om ongewogen gemiddelde scores.

Figuur 4.3 Scores op Brede Welvaart per gemeente, new towns en benchmarks

*) Positie in ranglijst 337 gemeenten

Voor alle acht thema's blijven de scores voor de new towns achter bij het nationaal gemiddelde (zie figuur 4.1 en 4.2), waarbij vier maal zelfs sprake is van een score bij de laatste vijftig (positie 288 of lager), namelijk voor saamhorigheid bevolking, woongenot, arbeidsparticipatie en veiligheid & weinig overlast. De hoogste scores resulteren voor milieu en natuur. Met uitzondering van het thema milieu blijven de scores voor de new towns voor alle thema's achter bij de scores voor de overige new towns en de old towns. Ook hier is het verschil met de overige new towns opvallend: met uitzondering van natuur realiseren de overige new towns juist steeds de hoogste scores van de vier vergeleken groepen. Ten opzichte van de oude suburbs scoren de new towns minder ongunstig. Voor saamhorigheid bevolking, woongenot en veiligheid & overlast is er nauwelijks verschil, voor arbeidsparticipatie kennen de new towns slechts een lichte achterstand en voor milieu scoren de new towns zelfs beter. Slechts voor gezondheid, natuur en materiële welvaart blijven de new towns achter bij de oude suburbs.

Uit de uitsplitsing naar de 29 onderliggende indicatoren blijkt dat de new towns geen enkele keer boven het nationaal gemiddelde scoren. Uit de vergelijking met de drie benchmarkgroepen blijkt dat voor de new towns slechts één maal een hogere score resulteert dan voor de overige new towns, namelijk voor de score voor het ecologisch kapitaal (volgens het Tilburgse onderzoeksbureau Telos). Er blijkt dus sprake te zijn van een structureel verschil in 'brede welvaart' tussen de new towns en de zes 'overige new towns'. Vergeleken met de old towns presteren de new towns vijf maal beter, namelijk voor de gemiddelde levensverwachting, weinig luchtverontreiniging, de tevredenheid met de huidige woning, de staat van onderhoud van woningen en de weinig overlast. Vergeleken met de oude suburbs tenslotte liggen de scores voor negen van de 29 indicatoren hoger in de new towns. Voor alle vijf indicatoren onder materiële welvaart resulteren overigens wel veel lagere scores voor de new towns dan voor de oude suburbs en met uitzondering van de gemiddelde levensverwachting blijven ook de scores voor alle indicatoren voor gezondheid achter bij de oude suburbs. Hoger dan de oude suburbs scoren de new towns voor de twee indicatoren voor milieu, voor eenzaamheid en tevredenheid met de bevolkingssamenstelling (saamhorigheid bevolking), voor tevredenheid met de huidige woning en staat van onderhoud van woningen (woongenot), voor de netto participatiegraad en het percentage bijstandsgerechtigden (arbeidsparticipatie) en voor weinig misdaad.

Voor twaalf indicatoren resulteert een positie bij de laatste vijftig voor de new towns. Dat geldt voor alle vier indicatoren die vallen onder het thema saamhorigheid bevolking, voor vier van de vijf indicatoren die vallen onder het thema woongenot, voor weinig misdaad, voor het percentage WW'ers, voor het vermogen per inwoner en voor weinig misdaad. Slechts twee maal scoren de new towns bij de hoogste 200 posities, namelijk voor de gemiddelde levensverwachting en voor de score op het ecologisch potentieel.

Vergeleken met de relevante regio (zie figuur 4.2) scoren de new towns voor de totale brede welvaart iets lager dan de 'bruto regio' (inclusief de dominante gemeente). Hogere scores resulteren voor de thema's veiligheid & overlast en, vooral, milieu. Uit het onderscheid naar individuele indicatoren blijkt dat de new towns voor elf indicatoren gunstiger scoren dan hun bruto relevante regio's en voor twee indicatoren gelijk. Voor alle vijf indicatoren onder materiële welvaart blijven de new towns duidelijk achter bij de bruto relevante regio. Tevens scoren zij lager voor vijf van de zeven indicatoren onder gezondheid. Daarentegen zijn er hogere of gelijke scores voor beide indicatoren onder milieu, voor drie van de vier indicatoren onder saamhorigheid bevolking, voor drie van de vijf indicatoren onder woongenot, voor beide indicatoren onder veiligheid & weinig overlast en voor percentage bijstandsgerechtigden.

Worden de new towns vergeleken met de 'netto relevante regio' (de gemeenten in de relevante regio exclusief de dominante gemeente) dan ontstaat een volledig ander beeld. Slechts met uitzondering van het thema milieu en de daaronder vallende indicator score ecologisch kapitaal Telos presteren de new towns voor alle thema's en indicatoren minder dan de netto relevante regio. Enigszins met uitzondering van het thema natuur en de indicator weinig luchtverontreiniging is daarbij bovendien sprake van een aanzienlijke achterstand. Binnen het suburbane deel van hun relevante regio (zonder de dominante gemeente) presteren de new towns dus structureel lager op brede welvaart.

Verschillen tussen new towns

In bijlage II staan ter informatie de profielen brede welvaart per new town, ook hier enerzijds in vergelijking tot de drie soorten benchmarkgemeenten (figuur II.1a tot en met II.1h) en anderzijds in vergelijking tot de relevante regio, ook weer met en zonder de dominante gemeente (figuur II.2a tot en met II.2h). In tabel 4.2 staan de posities per new town voor de totaalscore en de scores voor de acht thema's.

Zoals al eerder werd geconstateerd (zie figuur 4.3) scoren alle acht new towns benedengemiddeld op brede welvaart. Voor zes new towns resulteert zelfs een positie bij de laatste vijftig. Incidenteel is voor thema's sprake van een positie in het 'linker rijtje' (plaats 169 of hoger), namelijk drie maal voor milieu en drie maal voor natuur (met name in Flevoland). Voor het thema saamhorigheid bevolking scoren alle new towns bij de laatste vijftig en voor woongenot geldt dat slechts niet voor Lelystad. Voor de thema's

gezondheid, arbeidsparticipatie en veiligheid & weinig overlast neemt de helft van de acht new towns een positie bij de laatste vijftig in. Naar de individuele new towns beschouwd resulteert voor Capelle, Helmond en Nissewaard zes maal een positie bij de laatste vijftig en scoren Almere, Nieuwegein en Purmerend relatief gunstig ('slechts' twee of drie maal een plaats bij de laatste vijftig).

Tabel 4.2 Posities totaalscore en thema's per new town

	Almere	Capelle	Helmond	Lelystad	Nieuwegein	Nissewaard	Purmerend	Zoetermeer
Materiële welvaart	209	259	275	289	233	290	200	219
Gezondheid	224	298	300	315	191	309	241	236
Milieu	24	317	326	37	241	268	122	292
Saamhorigheid bevolking	328	301	317	298	294	324	322	310
Woongenot	296	333	301	279	320	318	301	312
Arbeidsparticipatie	279	306	302	314	268	311	235	262
Veiligheid, weinig overlast	287	274	318	316	307	301	216	276
Natuur	112	320	126	99	206	281	296	296
Totaal	259	330	315	291	292	329	284	304

Toelichting:

Rood gemarkeerd zijn posities bij de laagste vijftig (positie 288 of lager), groen gemarkeerd posities bij de bovenste helft (positie 169 of hoger). Zie bijlage II voor de volledige profielen per new town.

Hier wordt slechts beperkt aandacht besteed aan de profielen brede welvaart voor de individuele new towns (zie bijlage II). Enkele constatering:

- Slechts voor vijf van de in totaal 232 scores (8 maal 29) op indicatoren resulteert een positie in de top-100, namelijk voor ecologisch kapitaal voor Almere en Lelystad, luchtverontreiniging voor Lelystad en Purmerend en gemiddelde levensverwachting voor Nieuwegein. Bij een random verdeling zouden 69 posities in de top-100 worden verwacht.
- Maar liefst 97 maal resulteert een positie bij de laatste vijftig. Bij een random verdeling zouden 34 posities bij de laatste vijftig worden verwacht. De meeste posities bij de laatste vijftig kent Nissewaard (19 maal), gevolgd door Helmond (16), Lelystad (13), Capelle (13), Zoetermeer (10), Almere (10), Nieuwegein (9) en Purmerend (7).
- Vergeleken met de bruto relevante regio (zie figuur II.2) scoren vier new towns gunstiger (Almere, Capelle, Nissewaard en Purmerend) en vier new towns ongunstiger (Helmond, Lelystad, Zoetermeer en vooral Nieuwegein). Daarbij speelt de score op de brede welvaart van de dominante gemeente een belangrijke rol. Een lage score daarop trekt de totaalscore voor de totale bruto relevante regio namelijk omlaag. Rotterdam neemt de laatste positie in (337), Den Haag staat op 328, Eindhoven op 306, Amsterdam op 302, Almere (dominante gemeente voor Lelystad) op 260 en Utrecht op 254. Dat Capelle en Nissewaard bijvoorbeeld hoger scoren dan hun bruto relevante regio hangt samen met de zeer lage score voor Rotterdam.
- Vergeleken met de netto relevante regio (exclusief de dominante gemeente) is de situatie heel anders. Dan scoren alle new towns lager op de brede welvaart dan hun relevante regio. Voor Capelle, Nissewaard, Nieuwegein, Lelystad en Helmond bedraagt de achterstand zelfs meer dan een punt. Voor Purmerend is de achterstand klein. Slechts zes maal scoort de new town hoger voor een thema dan de netto relevante regio (terwijl dat 24 maal zou worden verwacht bij een random verdeling), namelijk drie maal voor milieu (Almere, Lelystad en Purmerend), twee maal voor natuur (Helmond en Lelystad) en één maal voor veiligheid & weinig overlast (Purmerend).

4.2 Woon aantrekkelijkheid

In figuur 4.4 staan de totaalscores op de woon aantrekkelijkheid voor de acht new towns en de twintig gemeenten die deel uitmaken van de drie benchmarkgroepen. Door middel van staafjes zijn de rapportcijfers weergegeven. Tevens staat de positie in de ranglijst van 337 gemeenten in de figuur. Een beschrijving van de methodiek en van alle gebruikte indicatoren staat in bijlage III.1.

Wat opvalt zijn de vrij kleine verschillen in rapportcijfer tussen hoog scorende gemeenten (zoals Hilversum op plaats 21) en laag scorende gemeenten (zoals Nissewaard op plaats 334): de cijfers liggen alle tussen zes en zeven. Dat hangt samen met het feit dat er enerzijds een groep indicatoren is met hoge scores voor stedelijke gebieden en lage voor landelijke gebieden (met name voorzieningen en infrastructuur) en anderzijds een groep indicatoren met hoge scores voor landelijke gebieden en lage scores voor stedelijke gebieden (met name indicatoren die samenhangen met sociale cohesie, veiligheid en 'rust & ruimte'). Slechts zelden scoren gemeenten op beide aspecten hoog en ook slechts zelden scoren gemeenten op beide aspecten laag. Later in deze paragraaf wordt daar nog op ingegaan. De totaalscores zijn vastgesteld op basis van de gemiddelde gewichten die zijn toegekend aan de indicatoren (volgens de resultaten van een enquête met ongeveer 6.500 respondenten. Dit geeft dus de woonvoorkeuren van 'de gemiddelde Nederlander' weer. De woon aantrekkelijkheid kan echter van individu tot individu sterk verschillen, al naar gelang de gewichten die per individu worden toegekend aan de verschillende aspecten van de woon aantrekkelijkheid.

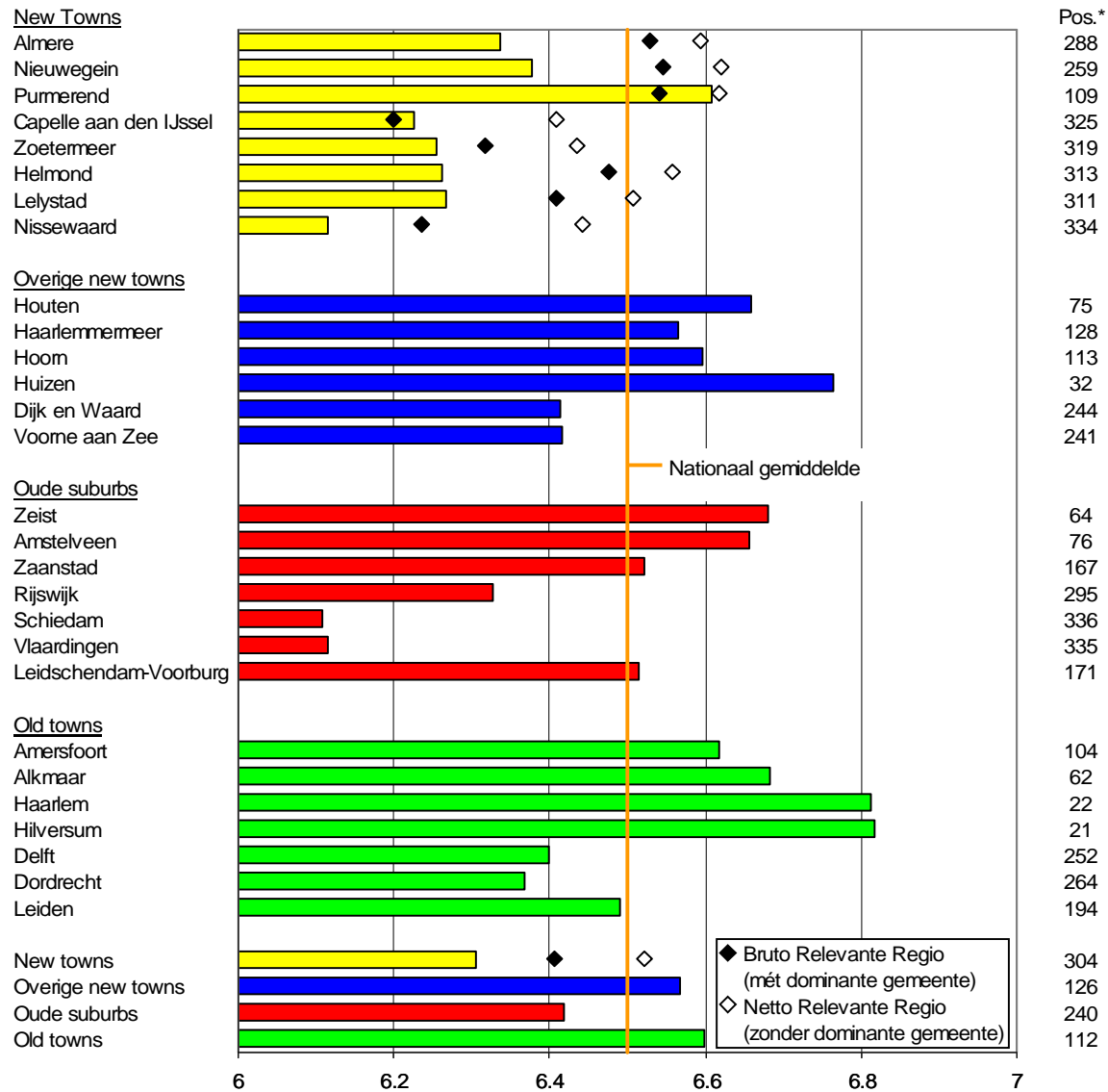
Gemiddeld zouden de new towns als groep positie 303 innemen op de ranglijst van 337 gemeenten. Zij blijven daarmee achter bij de oude suburbs (die ook benedengemiddeld scoren) en duidelijk bij de overige new towns en de old towns. De individuele new towns scoren veelal ruim benedengemiddeld, met als belangrijke uitzondering Purmerend. Drie gemeenten in de Noordvleugel van de Randstad (Almere, Nieuwegein en Purmerend) kennen een wat hogere woon aantrekkelijkheid dan de ander vijf new towns die de New Towns Alliantie vormen. Evenals bij de new towns kennen de old towns in de Noordvleugel een hogere woon aantrekkelijkheid dan de old towns in de Zuidvleugel. Iets soortgelijks geldt voor de oude suburbs (hoewel Leidschendam-Voorburg en Zaanstad vrijwel gelijk scoren). Met uitzondering van Voorne aan Zee liggen de 'overige new towns' in de Noordvleugel. Afgezien van Dijk en Waard scoort Voorne aan Zee lager dan de andere 'overige new towns'. Hierbij geldt bovendien dat de score voor Voorne aan Zee mogelijk nog in positieve zin wordt beïnvloed door de voormalige gemeenten Westvoorne en Brielle (zie paragraaf 2.3). Voor de 'centrale kern' Hellevoetsluis resulteert een lagere woon aantrekkelijkheid dan voor de gemeente als geheel.

Voor de new towns (individueel en als groep) zijn weer de scores voor de bruto relevante regio en de netto relevante regio bepaald. Voor alle new towns geldt dat de woon aantrekkelijkheid lager is dan voor hun netto relevante regio (zij het voor Purmerend slechts in zeer bescheiden mate). Vooral voor Nissewaard, Nieuwegein, Almere en Helmond is sprake van een aanzienlijk verschil. De scores voor de bruto relevante regio zijn voor elke new town lager dan voor de netto relevante regio. Dat houdt in dat de score voor de dominante gemeente lager is dan voor de netto relevante regio. Ook vergeleken met de bruto relevante regio scoren de new towns lager, met uitzondering van Capelle en Purmerend. De achterstand in woon aantrekkelijkheid ten opzichte van de bruto relevante regio is groot voor Helmond, Almere, Lelystad, Nissewaard en Nieuwegein.

De woon aantrekkelijkheid is tot op buurtniveau berekend. Daarop is ook figuur 4.5 gebaseerd. Bij de daar getoonde 'regionale score' is per buurt een score berekend als de gewogen score over alle buurten binnen een afstand van tien kilometer. Bij de weging telt enerzijds het aantal inwoners mee: de 'bijdrage' van een buurt aan de score is recht evenredig met het aantal inwoners. Anderzijds weegt de afstand mee: naarmate de afstand groter is, neemt de bijdrage aan de score af (recht evenredig met de afstand). In figuur 4.5 wegen alle buurten mee aan het bepalen van de 'regionale score' voor de woon aantrekkelijkheid van een

buurt. In figuur 4.5 wordt de maximale afstand waarover nog een bijdrage wordt geleverd op tien kilometer (hemelsbreed) gesteld. De buurt zelf telt volledig mee, een buurt op een afstand van vijf kilometer voor de helft en een buurt op tien kilometer afstand of meer levert geen bijdrage meer.

Figuur 4.4 Posities woonaantrekkelijkheid voor new towns en benchmarkgemeenten

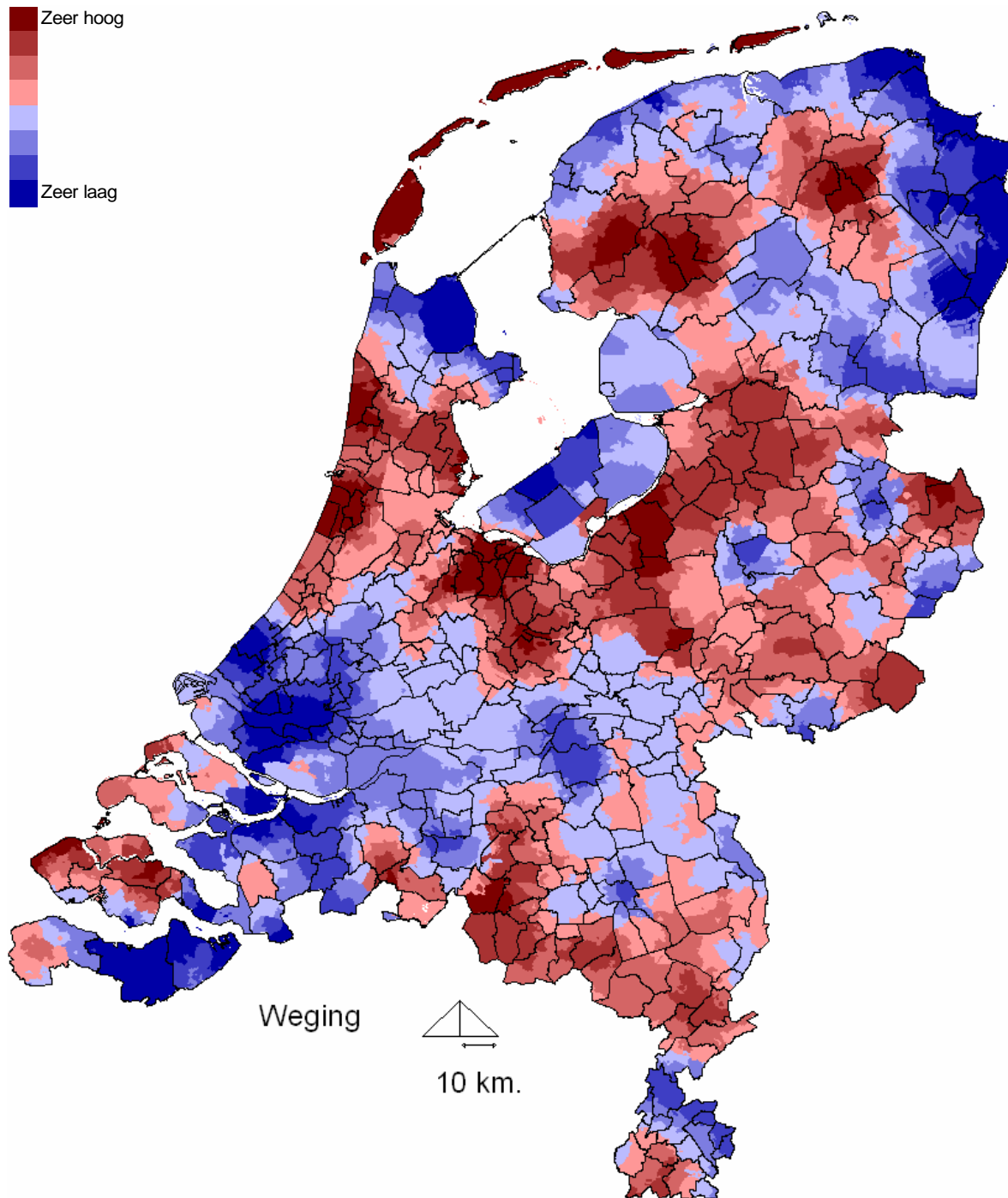
*) Positie in ranglijst 337 gemeenten

Uit figuur 4.6 en 4.7 zal blijken uit welke indicatoren de woonaantrekkelijkheid is opgebouwd. (In bijlage II staat een overzicht van en een toelichting bij alle geselecteerde indicatoren. Binnen een 'blauw gebied' kunnen individuele buurten (of zelfs gemeenten) overigens een bovengemiddelde woonaantrekkelijkheid hebben en in 'rode gebieden' kunnen individuele buurten (of gemeenten) een benedengemiddelde woonaantrekkelijkheid hebben.

Voor dit onderzoek is het vooral van belang dat in de Noordvleugel van de Randstad overwegend sprake is van een hoge tot zeer hoge woonaantrekkelijkheid. Dat geldt overigens niet Flevoland. In de

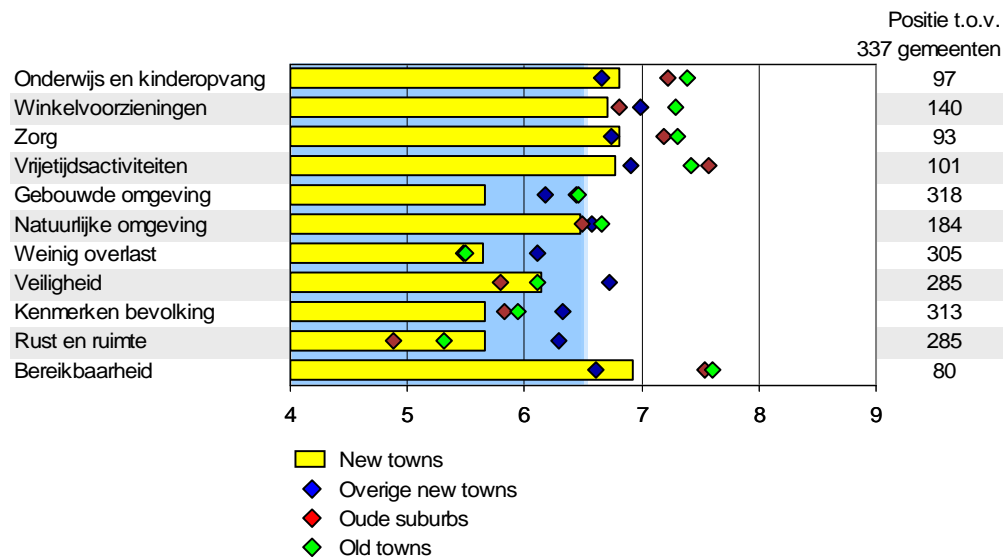
Zuidvleugel van de Randstad is daarentegen veelal sprake van een benedengemiddelde woonaantrekkelijkheid. Met uitzondering van Purmerend liggen alle acht new towns binnen een regio (het gebied binnen een straal van tien kilometer) met een benedengemiddelde woonaantrekkelijkheid. Uit figuur 4.4 werd duidelijk dat de benedengemiddelde woonaantrekkelijkheid ook voor de new towns zelf geldt, ook weer met uitzondering van Purmerend.

Figuur 4.5 Woonantrekkelijkheid, regionale scores

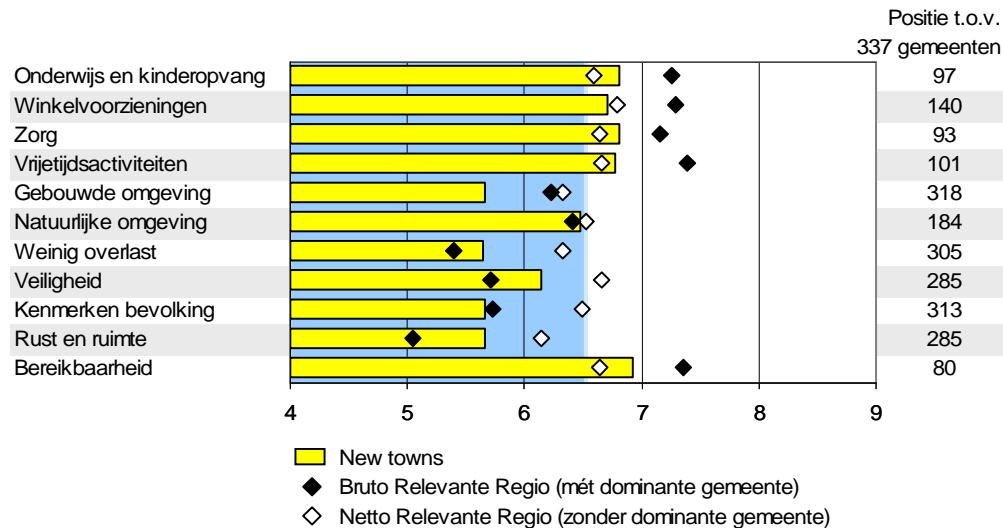

De woonaantrekkelijkheid is opgebouwd met behulp van een groot aantal elementen (gemeten via concrete indicatoren). In figuur 4.6 zijn deze gebundeld naar elf 'rubrieken'. Er is zowel een vergelijking gemaakt met de drie benchmarks als met de relevante regio (met en zonder dominante gemeenten). In figuur 4.6a en figuur 4.6b zijn de staafjes dus gelijk, maar verschillen de stippen (waarmee wordt vergeleken?). Rechts van de figuren staat de positie die door het gemiddelde van de new towns zou worden ingenomen op de gemeentelijke ranglijst.

Figuur 4.6 Scores rubrieken woonaantrekkelijkheid, new towns, benchmarks en relevante regio

a. Benchmarkversie

b. Omgevingsversie

Voor de vier onderscheiden brede typen voorzieningen (onderwijs & kinderopvang, winkelvoorzieningen, zorg en vrijetijdsactiviteiten) presteren de new towns bovengemiddeld, maar wel lager dan de old towns en de oude suburbs (zie figuur 4.6a). Soms scoren de new towns beter dan de overige new towns (onderwijs & kinderopvang en zorg) en soms wat minder (winkelvoorzieningen en vrijetijdsactiviteiten). Ook op bereikbaarheid (zowel met de auto als met het openbaar bestuur) presteren de new towns bovengemiddeld (maar wel duidelijk minder dan de old towns en de oude suburbs en juist wat gunstiger

dan de overige new towns). Op natuurlijke omgeving scoren de new towns ongeveer gemiddeld. Het verschil met de drie benchmarks is hier klein. Er zijn ook rubrieken waar de new towns benedengemiddeld op scoren. Dat geldt voor veiligheid (waarbij de oude suburbs nog ongunstiger scoren, maar de overige new towns gunstiger) en vooral voor gebouwde omgeving, weinig overlast, kenmerken van de bevolking en rust & ruimte. Met de gemiddelde scores voor de new towns zouden lage scores worden ingenomen op de gemeentelijke ranglijst (drie maal zelfs bij de laatste vijftig). Voor gebouwde omgeving blijven de new towns achter bij de drie benchmarks en dat geldt ook voor kenmerken van de bevolking. Wat betreft weinig overlast liggen de scores iets boven die van de old towns en de oude suburbs, maar blijven ze wel achter bij de overige new towns. Een zelfde beeld bestaat voor rust en ruimte, waarbij de verschillen tussen de vier typen gemeenten nog wat groter zijn. Vooral de oude suburbs scoren daarop laag.

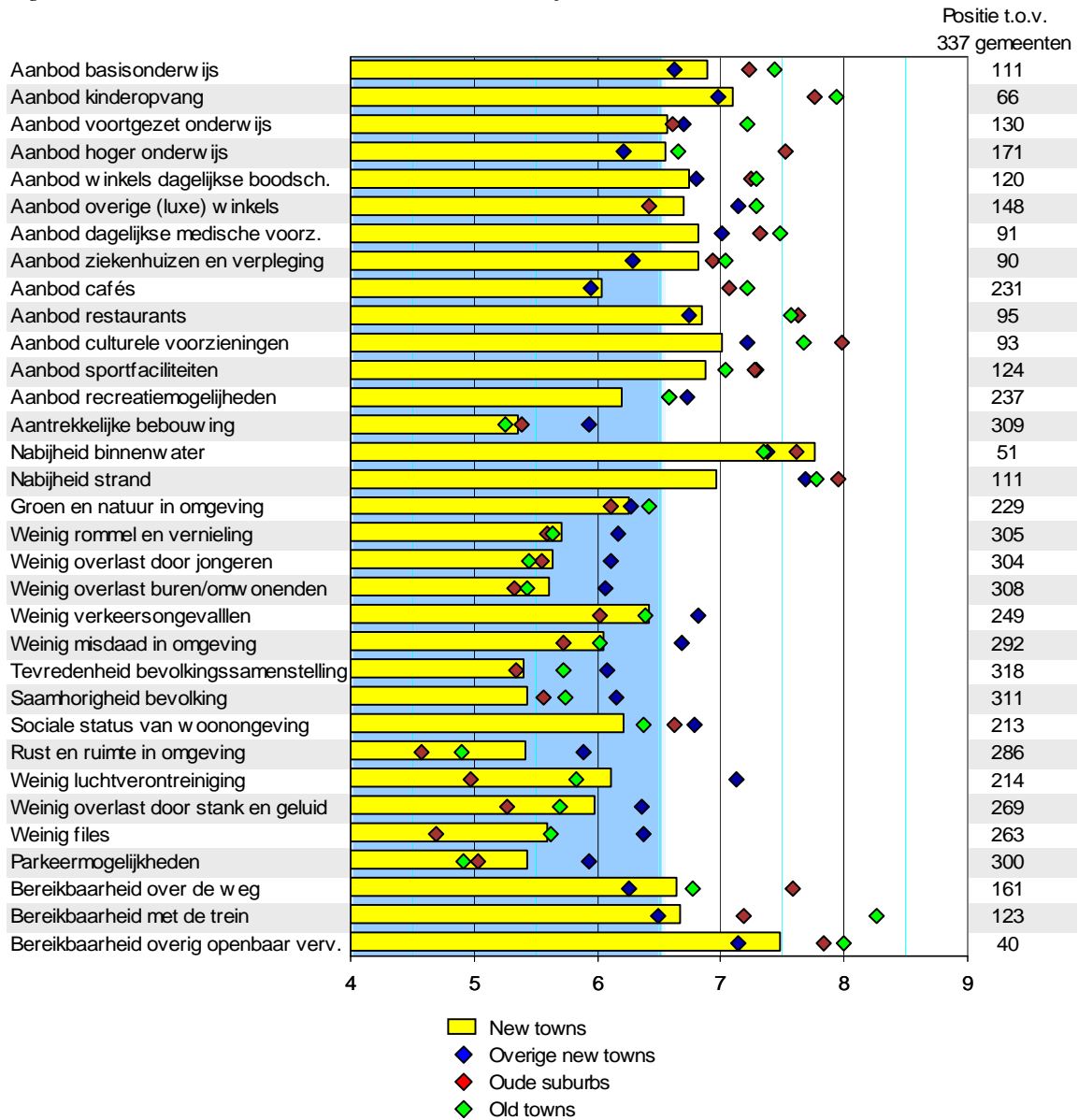
Bij een vergelijking met de relevante regio (zie figuur 4.6b) valt op dat de netto relevante regio's (zonder de dominante regio) veel dichterbij het nationaal gemiddelde scoren dan de bruto relevante regio's. De dominante gemeenten (de steden) binnen de bruto relevante regio's wijken dus veelal sterk af van het nationaal gemiddelde (in positieve of negatieve zin). De scores voor de netto relevante regio's liggen ook dichterbij het gemiddelde dan de scores voor de new towns (slechts met uitzondering van winkelvoorzieningen). Wat betreft de rubrieken die de woonaantrekkelijkheid bepalen, kennen de new towns dus wat meer stedelijke karakteristieken dan de netto relevante regio.

Meer detail levert figuur 4.7, waarin scores voor de new towns en de drie benchmarks zijn weergegeven voor 34 kenmerken. De scores voor de new towns kunnen weer onderling worden vergeleken tussen de kenmerken. En per kenmerk kan weer bepaald worden hoe de score zich verhoudt tot het nationaal gemiddelde en de drie benchmarks (zie figuur 4.7a) en de relevante regio (zie figuur 4.7b). Hier gaat de aandacht slechts uit naar enkele opvallende resultaten:

- Slechts voor één van de 34 kenmerken realiseren de new towns een positie in de top-50, namelijk voor 'bereikbaarheid overig openbaar vervoer' (positie 40). Zeven maal resulteert een positie in de top-100, waarvan vier maal overigens laag in de top-100. Voor nabijheid binnenwater (plaats 51) en aanbod van kinderopvang (plaats 66) zijn de scores vrij hoog.
- Met de gemiddelde score voor de acht new towns zouden zij voor negen kenmerken bij de vijftig laagst scorende gemeenten staan. Dat geldt vooral voor kenmerken die vallen onder overlast, veiligheid en kenmerken van de bevolking, alsmede de gebouwde omgeving. Op monumentale bebouwing scoren de new towns bijvoorbeeld (volgens verwachting) zeer laag.
- De new towns scoren slechts voor tien kenmerken gunstiger dan de overige new towns. Het gaat daarbij, naast nabijheid binnenwater, uitsluitend om voorzieningen (zes maal) en bereikbaarheid (drie maal). Op alle kenmerken die samenhangen met overlast, veiligheid, rust & ruimte, kenmerken van de bevolking en gebouwde omgeving scoren de new towns lager dan de overige new towns.
- Op kenmerken die samenhangen met voorzieningen presteren de new towns overwegend bovengemiddeld, slechts met uitzondering van cafés en recreatiemogelijkheden. Daarbij zijn de scores overigens wel altijd lager dan voor de old towns (die veelal een regionaal-verzorgende functie vervullen) en de oude suburbs (met uitzondering van 'overige winkels').
- Vergeleken met de bruto relevante regio's (inclusief de dominante gemeenten) scoren de new towns lager voor *alle* typen voorzieningen en bereikbaarheidsindicatoren. Voor kenmerken die vallen onder rust en ruimte scoren de new towns juist hoger (minder ongunstig) dan de bruto relevante regio's. Voor kenmerken die samenhangen met overlast, veiligheid en opbouw van de bevolking scoren de new towns gelijk aan of iets gunstiger dan de bruto relevante regio. Daarvoor scoren de netto relevante regio's veelal duidelijk beter dan de new towns (ook wat betreft de gebouwde omgeving), terwijl zij voor voorzieningen en bereikbaarheid overwegend iets ongunstiger scoren.

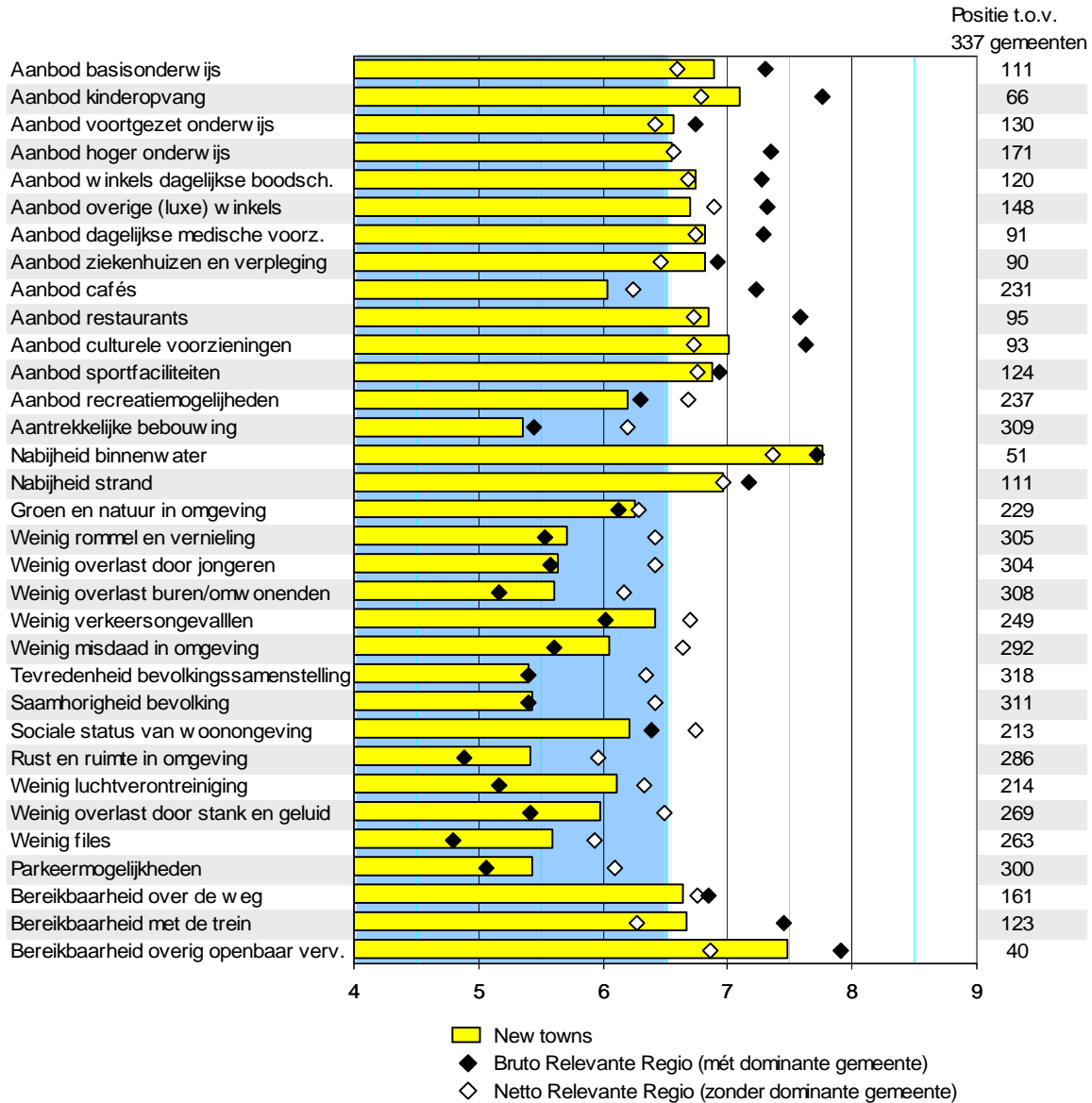
In figuur 4.8 staan de scores voor de elf rubrieken per individuele new town. Tevens zijn de scores weergegeven voor de bruto relevante regio en de netto relevante regio en staat rechts van de figuur steeds de positie in de ranglijst van 337 gemeenten.

Figuur 4.7 Scores kenmerken woonaantrekkelijkheid

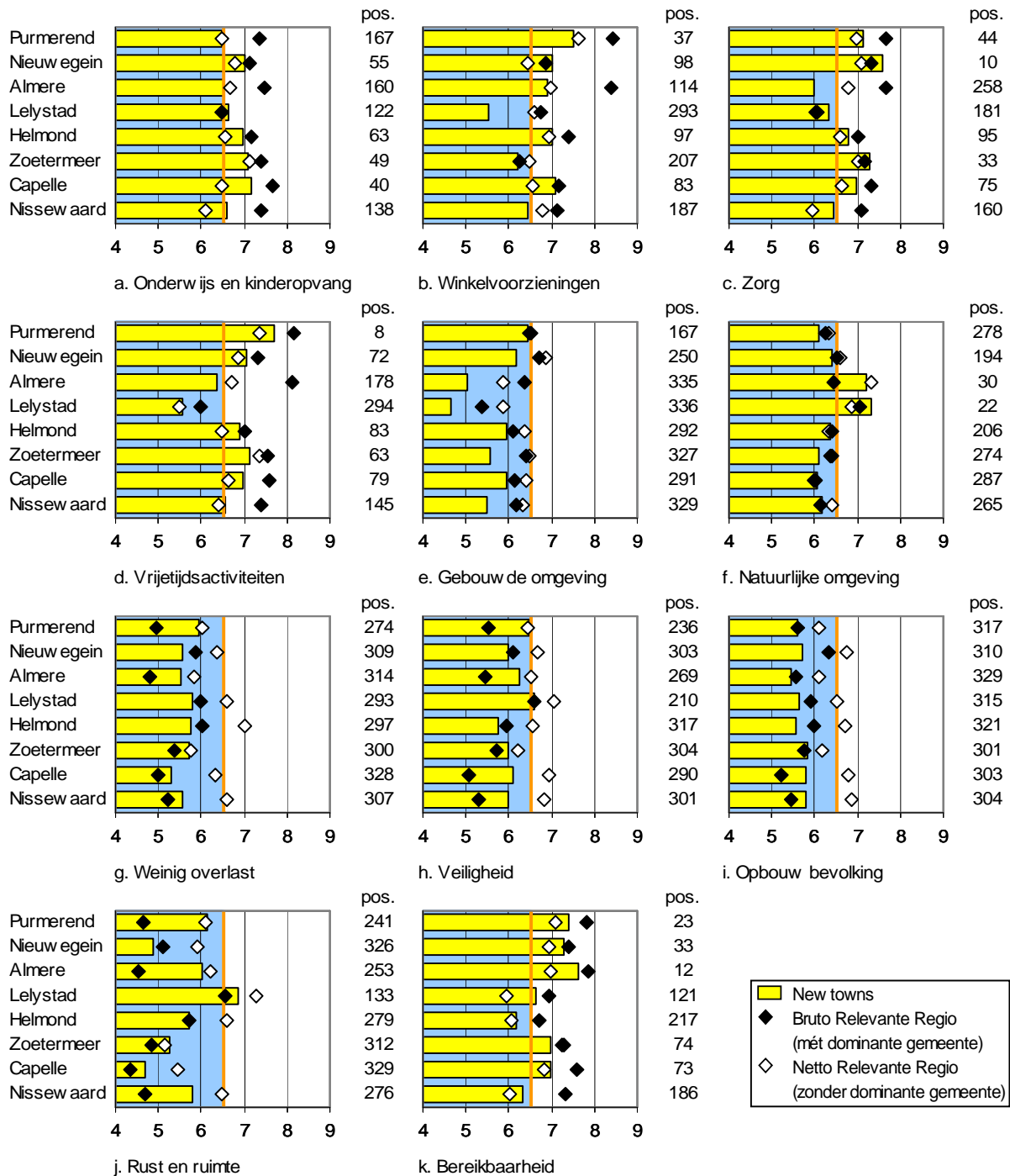
a. Benchmarkversie

Figuur 4.7 Scores kenmerken woonaantrekkelijkheid, vervolg

b. Omgevingsversie

Figuur 4.8 Scores rubrieken woonaantrekkelijkheid

Hier volgen enige bevindingen per rubriek:

- Voor onderwijs & kinderopvang resulteren steeds scores op of boven het nationaal gemiddelde, maar blijven die scores wel achter bij de bruto relevante regio (met uitzondering van Lelystad - met Almere als dominante gemeente). Bij Capelle, Zoetermeer en Nieuwegein is dat mede te danken aan de nabijheid van grote steden met veel aanbod van hoger onderwijs.

- Voor winkelveorzieningen is sprake van grote onderlinge verschillen tussen de new towns. Purmerend scoort hier bijvoorbeeld gunstig. Veelal scoren de new towns lager dan de bruto relevante regio's, maar dat is niet altijd het geval (zie Nieuwegein, Zoetermeer en Capelle).
- Op zorg scoort Nieuwegein in de top-10 op de gemeentelijke ranglijst (met een eigen groot ziekenhuis en een academisch ziekenhuis op korte afstand - in Utrecht). Ook hier geldt weer dat de scores veelal achterblijven bij de relevante regio's, maar niet altijd (zie Nieuwegein, Lelystad en Zoetermeer).
- Bij vrijetijdsactiviteiten zijn er zowel new towns die hoog scoren (met name Purmerend), maar ook new towns die laag scoren (Lelystad). Door de zeer belangrijke centrumfunctie van Amsterdam voor vrijetijdsactiviteiten scoort Purmerend overigens toch nog lager dan de bruto relevante regio.
- Alle new towns scoren benedengemiddeld op gebouwde omgeving, waarbij Purmerend relatief gunstig scoort (bijna op het nationaal gemiddelde) en, conform verwachting, vooral Almere en Lelystad ongunstig. Met uitzondering van Purmerend.
- Op natuurlijke omgeving scoren Almere en Lelystad (met name dankzij de Oostvaardersplassen) duidelijk gunstiger dan de andere new towns. Hierbij past de kanttekening dat de new towns veelal wel goed scoren op 'parken en plantsoenen' ('aangelegd groen'), maar minder op 'natuurlijke natuur' (zoals bos, heuvellandschap en nat en/of droog natuurlijk terrein).
- Op weinig overlast scoren alle new towns benedengemiddeld. Met uitzondering van Purmerend resulteert zelfs steeds een positie bij de laatste vijftig (plaats 288 of lager). Ook voor veiligheid resulteren ongunstige scores, met veelal wel wat hogere posities op de ranglijst dan voor weinig overlast.
- Voor opbouw bevolking resulteren uitsluitend posities bij de laatste vijftig. Hieronder vallen de kenmerken bevolkingssamenstelling, saamhorigheid bevolking en sociale status woonomgeving. Voor alle new towns is de score lager dan voor de netto relevante regio (met vaak zelfs bovengemiddelde scores). Voor diverse new towns resulteert ook een lagere score dan voor de bruto relevante regio.
- Voor rust en ruimte is sprake van aanzienlijke onderlinge verschillen tussen de new towns. Lelystad scoort hier bijvoorbeeld gunstiger dan Nieuwegein en Capelle, die niet alleen zelf dichtbebouwd zijn, maar ook binnen een zeer 'drukke' omgeving liggen.
- Bij de bereikbaarheid tenslotte vallen de hoge posities op van Almere, Purmerend en Nieuwegein. Helmond en Nissewaard scoren hier lager. Alle new towns scoren lager dan de bruto relevante regio (die de hoge score vooral aan de dominante gemeente hebben te danken). Met uitzondering van Zoetermeer scoren de new towns overigens wel hoger dan de netto relevante regio.

In figuur 4.9 staan de exacte verschillen (via de verschillen in berekende rapportcijfers) tussen de new towns en de bruto relevante regio's en de netto relevante regio's. Daarin staan niet alleen de verschillen per rubriek (die ook al in figuur 4.8 stonden), maar ook de verschillen per kenmerk. De figuren kunnen op twee manieren worden gelezen:

- 'Over de rijen': wat zijn per rubriek of kenmerk de verschillen tussen de new towns en scoren new towns overwegend lager (blauw) of hoger (rood) dan de relevante regio. Daarbij is een onderscheid gemaakt naar de bruto relevante regio en de netto relevante regio. Zeer duidelijk zijn dan bijvoorbeeld de resultaten voor 'monumentale bebouwing'.
- 'Over de kolommen': daaruit kan per new town worden afgeleid of er voornamelijk sprake is van hogere scores dan de relevante regio (vooral veel rode kleuren) of lagere scores (vooral veel blauwe kleuren).

Figuur 4.9 Omgevingsanalyse woonaantrekkelijkheid

	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
	Purmerend	Nieuwegein	Almere	Lelystad	Helmond	Zoetermeer	Capelle	Nissewaard	Purmerend	Nieuwegein	Almere	Lelystad	Helmond	Zoetermeer	Capelle	Nissewaard
Rubrieken																
Onderwijs en kinderopvang	-0.9	-0.1	-1.0	0.1	-0.2	-0.3	-0.5	-0.8	0.0	0.3	-0.2	0.1	0.4	-0.1	0.7	0.5
Winkels	-0.9	0.1	-1.5	-1.2	-0.4	0.0	-0.1	-0.7	-0.1	0.6	-0.1	-1.1	0.1	-0.3	0.6	-0.3
Zorg	-0.5	0.3	-1.7	0.3	-0.2	0.1	-0.4	-0.7	0.1	0.5	-0.8	0.3	0.2	0.3	0.3	0.5
Vrijtijdsactiviteiten	-0.4	-0.3	-1.7	-0.4	-0.1	-0.4	-0.6	-0.9	0.4	0.2	-0.3	0.1	0.4	-0.2	0.4	0.2
Gebouw de omgeving	0.0	-0.5	-1.3	-0.7	-0.2	-0.9	-0.2	-0.7	0.0	-0.7	-0.8	-1.2	-0.4	-0.9	-0.4	-0.8
Natuurlijke omgeving	-0.1	-0.1	0.8	0.3	0.0	-0.3	0.0	0.0	-0.2	-0.2	-0.1	0.5	0.1	-0.2	0.1	-0.2
Weinig overlast	1.0	-0.3	0.7	-0.2	-0.3	0.4	0.3	0.4	-0.1	-0.8	-0.3	-0.8	-1.3	0.0	-1.0	-1.0
Veiligheid	1.0	-0.1	0.8	0.0	-0.2	0.3	1.0	0.7	0.1	-0.7	-0.3	-0.4	-0.8	-0.3	-0.8	-0.8
Bevolkingssamenstelling	0.0	-0.6	-0.1	-0.3	-0.4	0.1	0.6	0.3	-0.5	-1.0	-0.7	-0.9	-1.2	-0.4	-1.0	-1.1
Rust en ruimte	1.5	-0.2	1.5	0.3	0.0	0.4	0.3	1.1	0.1	-1.0	-0.2	-0.4	-0.9	0.1	-0.8	-0.7
Bereikbaarheid	-0.4	-0.1	-0.2	-0.3	-0.5	-0.3	-0.6	-1.0	0.3	0.4	0.6	0.7	0.1	-0.3	0.1	0.3
Kenmerken																
Aanbod basisonderwijs	-1.0	-0.4	-1.1	0.9	0.3	-0.7	-0.6	-0.7	-0.1	0.2	-0.5	0.6	0.9	-0.1	0.8	0.8
Aanbod kinderopvang	-1.5	-0.5	-1.4	0.7	-0.7	-0.3	-0.6	-1.0	-0.3	0.3	-0.4	1.1	0.0	0.2	0.8	0.7
Aanbod voortgezet onderwijs	-0.2	0.8	-0.3	-0.7	-0.3	0.2	-0.2	-0.8	0.1	0.7	0.2	-1.0	0.3	0.0	0.7	0.1
Aanbod hoger onderwijs	-0.8	-0.6	-1.2	-1.4	-0.9	-0.2	-0.4	-1.0	0.5	-0.4	0.4	-0.6	-0.1	-0.3	0.3	0.1
Aanbod dag. medische voorzieningen	-0.6	0.0	-2.3	0.1	-0.6	0.0	-0.3	-0.3	0.3	0.4	-1.1	-0.1	-0.1	0.3	0.4	0.7
Aanbod ziekenhuizen en verpleging	-0.4	0.6	-0.7	0.6	0.4	0.2	-0.4	-1.3	0.0	0.7	-0.2	0.9	0.8	0.2	0.3	0.2
Aanbod winkels dag. boodschappen	-1.2	0.0	-1.6	0.1	0.0	-0.4	-0.5	-0.6	-0.4	0.4	-0.6	0.2	0.3	-0.2	0.5	0.3
Aanbod overige (luxue) winkels	-0.6	0.3	-1.4	-2.4	-0.7	0.4	0.3	-0.8	0.2	0.8	0.3	-2.2	-0.1	-0.3	0.6	-1.0
Aanbod cafés	-0.9	-1.1	-2.5	-0.5	-0.4	-1.4	-1.6	-1.2	0.1	-0.4	-0.3	-0.1	-0.1	-0.9	0.2	0.0
Aanbod restaurants	-0.8	-0.5	-1.8	-0.3	-0.4	-0.4	-0.6	-1.1	0.2	0.2	-0.3	0.0	0.4	-0.2	0.6	0.2
Aanbod culturele voorzieningen	-0.4	-0.2	-2.1	-0.9	0.1	-0.2	-0.5	-0.8	0.5	0.4	-0.3	0.0	0.8	0.0	0.4	0.6
Aanbod sportfaciliteiten	0.1	0.4	-0.7	0.1	0.2	-0.1	-0.1	-0.4	0.5	0.3	-0.4	0.4	0.3	-0.1	0.2	-0.3
Aanbod recreatiemogelijkheden	0.0	-0.5	0.2	0.4	0.1	0.1	-0.7	-0.4	-0.3	-0.8	-0.4	-0.1	-0.6	0.0	-0.8	-0.9
Nabijheid recreatief binnenwater	-0.8	0.8	-0.7	1.3	-0.2	1.3	0.3	-1.4	-0.7	1.5	-1.0	1.5	0.5	1.0	0.9	-0.4
Nabijheid strand	-0.2	0.0	-0.7	-0.1	-0.1	-0.5	-0.2	0.2	-0.2	0.0	0.1	0.3	0.0	-0.1	0.0	0.0
Groen en natuur in omgeving	-0.1	-0.2	1.4	0.1	0.0	-0.6	0.2	0.4	-0.1	-0.3	0.1	0.4	0.1	-0.5	0.1	-0.1
Rust en ruimte in omgeving	1.4	-0.2	1.4	0.3	0.1	0.3	0.1	0.7	0.0	-0.9	-0.3	-0.7	-0.8	-0.1	-0.8	-1.0
Weinig luchtverontreiniging	2.3	-0.6	2.6	0.4	0.2	0.2	0.6	1.6	0.3	-1.5	0.5	0.2	-0.3	0.2	-0.6	-0.6
Weinig overlast door stank en geluid	1.5	-0.3	1.3	0.3	-0.6	0.9	1.0	0.5	0.7	-1.1	-0.6	-0.4	-1.3	0.5	-1.0	-0.8
Weinig files	1.1	0.2	1.0	0.7	0.1	0.3	0.2	2.7	-0.7	-0.6	-0.4	-0.4	-0.9	0.3	-0.4	0.4
Parkeermogelijkheden	1.2	-0.2	1.2	0.0	-0.1	0.4	0.0	0.4	-0.1	-0.9	-0.2	-0.6	-1.1	-0.1	-1.1	-1.1
Bereikbaarheid over de weg	0.3	0.6	0.4	-1.3	-1.1	0.4	-0.3	-0.7	0.3	0.6	0.5	-0.9	-0.9	-0.2	-0.1	-0.2
Bereikbaarheid met de trein	-1.4	-1.3	-0.5	0.7	0.6	-1.2	-0.6	-2.4	-0.6	-0.3	0.7	2.1	1.6	-0.9	0.5	0.1
Bereikbaarheid overig openb. vervoer	-0.2	0.1	-0.7	0.0	-1.0	-0.4	-1.1	-0.1	1.1	0.7	0.7	1.2	-0.1	0.2	0.1	1.1
Weinig rommel en vernieling	0.8	-0.4	0.5	-0.2	-0.4	0.3	0.5	0.4	-0.1	-0.9	-0.3	-0.8	-1.3	-0.2	-1.0	-1.0
Weinig overlast door jongeren	1.2	-0.5	0.5	-0.3	-0.3	0.6	-0.5	-0.2	0.1	-1.0	-0.4	-1.0	-1.5	0.4	-1.5	-1.4
Weinig overlast burens/omwonenden	1.0	-0.1	1.1	-0.1	-0.2	0.2	0.8	0.8	-0.2	-0.6	-0.2	-0.6	-1.1	-0.2	-0.7	-0.7
Weinig verkeersongevallen	0.3	-0.1	0.4	0.8	0.1	-0.1	1.1	0.7	0.1	-0.5	-0.4	0.5	-0.4	-0.7	-0.6	-0.3
Weinig misdaad in omgeving	1.2	-0.1	0.9	-0.3	-0.3	0.4	1.0	0.7	0.0	-0.8	-0.3	-0.8	-0.9	-0.1	-0.9	-1.0
Tevredenheid bevolkingssamenstelling	0.1	-0.5	0.0	-0.2	-0.5	0.0	0.6	0.4	-0.6	-1.0	-0.7	-0.9	-1.5	-0.5	-1.2	-1.3
Saamthorigheid bevolking	0.2	-0.5	0.1	-0.3	-0.3	0.1	0.7	0.2	-0.8	-1.1	-0.8	-1.4	-1.3	-3.9	-0.5	-1.0
Monumentale bebouwing	-2.8	-2.3	-4.4	-2.1	-1.5	-4.1	-3.5	-1.9	-2.4	-2.1	-2.4	-2.5	-1.3	-3.9	-2.8	-1.1
Aantrekkelijke bebouwing	0.3	-1.0	0.3	0.4	-0.7	0.0	0.1	-0.2	-0.1	-1.5	-0.7	-0.1	-1.5	-0.4	-1.1	-1.3
Sociale status van woonomgeving	-0.3	-0.8	-0.3	-0.4	-0.5	0.1	0.3	0.3	-0.1	-1.0	-0.4	-0.4	-0.7	-0.1	-0.8	-0.8

Toelichting: Weergegeven is het verschil in rapportcijfer tussen de New Town en de bijbehorende relevante regio

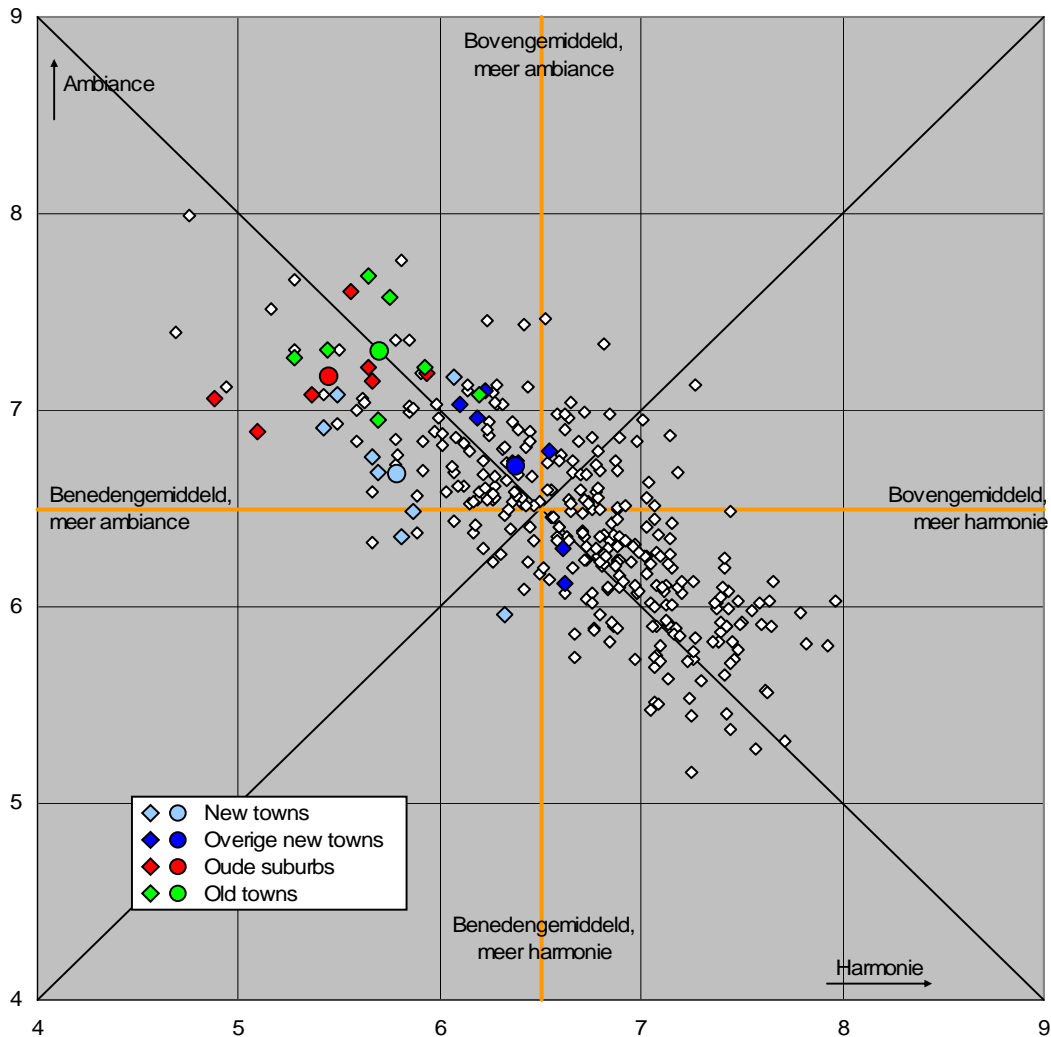
De woonaantrekkelijkheid onderscheiden naar harmonie en ambiance

Eerder werd al aangegeven dat er in zekere mate sprake is van een groep indicatoren/kenmerken/rubrieken waarvoor met name stedelijke gebieden hoog scoren en een andere groep waarvoor met name landelijke gebieden hoog scoren. Deze worden hier respectievelijk aangeduid als 'ambiance' versus 'harmonie' (of: 'reuring' versus 'rust'):

- Onder 'ambiance' vallen de vier typen voorzieningen (onderwijs & kinderopvang, winkelvoorzieningen, zorg, vrijetijdsactiviteiten), bereikbaarheid en monumentale bebouwing;
- Onder 'harmonie' vallen weinig overlast, veiligheid, kenmerken bevolking en rust & ruimte.

Deze onderverdeling is niet volledig dekkend: natuurlijke omgeving is niet toegedeeld en dat geldt ook voor een deel van de rubriek 'gebouwde omgeving'. In figuur 4.10 zijn de scores in een figuur gezet. In figuur 4.10a staan de scores voor harmonie en ambiance (in de vorm van rapportcijfers) voor alle gemeenten in Nederland, met daarin aangegeven de scores voor de gemeenten die vallen onder de vier typen gemeenten en hun gemiddelde.

Figuur 4.10a Scores op harmonie en ambiance, alle gemeenten (rapportcijfers)

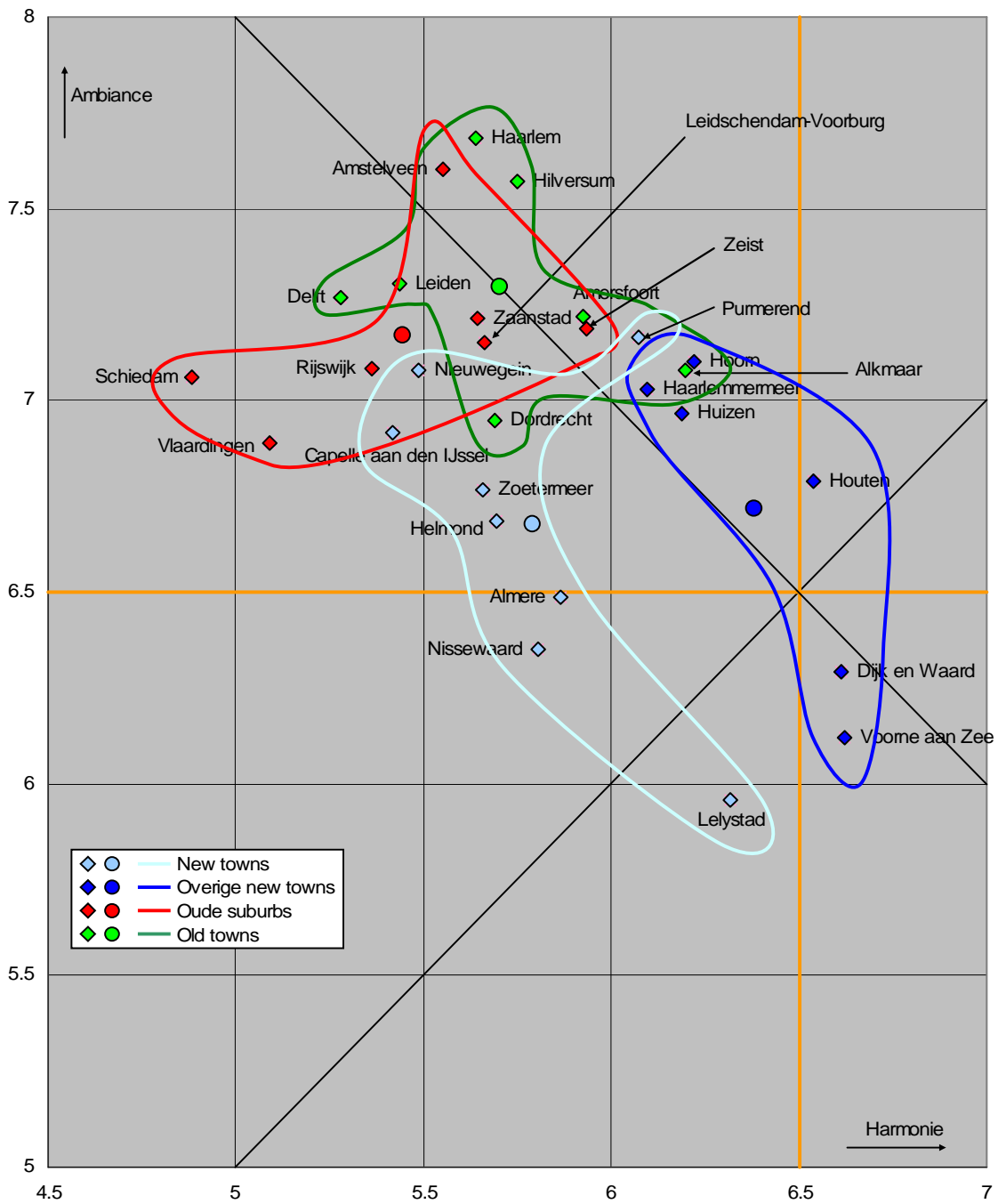
Linksboven van de '45-graden lijn', die loopt van punt (4,4) naar punt (9,9) staan gemeenten waar de score op ambiance hoger is dan op harmonie. Daar worden vooral stedelijke gemeenten verwacht. Rechts van de 45-graden lijn staan gemeenten waar de score op harmonie hoger is dan op ambiance.

De lijn die loopt van rechtsonder naar linksonder geeft de punten aan waarvoor het gemiddelde van de scores voor ambiance en harmonie gelijk is aan 6.5. Wanneer de woonaantrekkelijkheid volledig zou worden bepaald door harmonie en ambiance (wat niet zo is) en de toegekende gewichten voor harmonie en ambiance precies gelijk zouden zijn (wat ook niet zo is) dan zouden rechtsboven van de lijn gemeenten liggen met bovengemiddelde scores en linksonder van de lijn gemeenten met benedengemiddelde scores. Aldus kunnen vier kwadranten worden gevormd. De 28 gemeenten blijken voornamelijk in twee kwadranten te liggen, namelijk 'bovengemiddeld en meer ambiance dan harmonie' en 'benedengemiddeld en meer ambiance dan harmonie'. Slechts voor drie van de 28 gemeenten is sprake van meer harmonie dan ambiance en een benedengemiddelde score. Uit de figuur wordt duidelijk dat hoge scores op ambiance veelal gepaard gaan met lage scores op harmonie en vice versa.

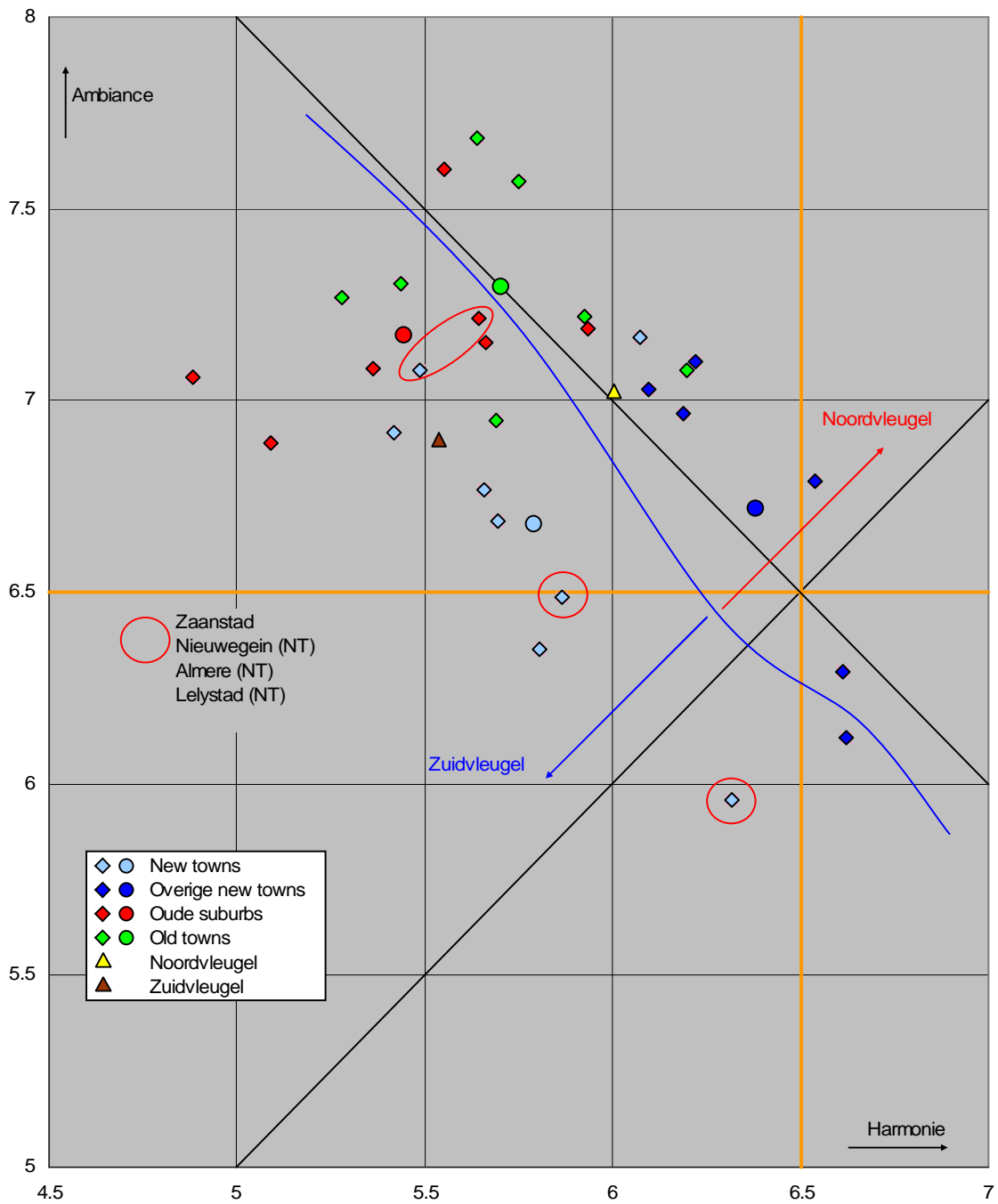
In figuur 4.10b staat een uitsnede, met daarin alleen de gemeenten die vallen onder één van de vier typen gemeenten, alsmede de gemiddelden voor die vier typen. De contouren waarbinnen de vier typen gemeenten liggen zijn weergegeven. De new towns en de overige new towns scoren lager op ambiance dan de oude suburbs en de old towns. De overige new towns scoren duidelijk hoger op harmonie dan de oude suburbs, terwijl de new towns en de old towns een tussenpositie innemen. De som over harmonie en ambiance is voor de old towns en de overige new towns hoger dan voor de new towns en de oude suburbs. Op een aantal plaatsen in de figuur zijn 'clusters' van gemeenten te ontdekken, met soortgelijke scores. Bij de new towns geldt dat voor Zoetermeer, Helmond, Almere en Nissewaard, met ongeveer gemiddelde scores op ambiance en duidelijk benedengemiddelde scores op harmonie. Lelystad wijkt daarvan af (samen met Dijk en Waard en Voorne aan Zee de enige gemeente met een hogere score voor harmonie dan voor ambiance). En voor Nieuwegein en Capelle zijn de scores voor harmonie lager en voor ambiance hoger. Dat is ook vergelijkbaar met een deel van de oude suburbs (Schiedam, Vlaardingen, Rijswijk, Zaanstad en Leidschendam-Voorburg). Opvallend is Purmerend. De totaalscore (harmonie plus ambiance) is duidelijk hoger dan voor de andere new towns. Purmerend maakt deel uit van een cluster met andere gemeenten uit de Noordvleugel van de Randstad (de old towns Amersfoort en Alkmaar, de oude suburb Zeist en de overige new towns Hoorn, Haarlemmermeer en Huizen). De andere drie overige new towns kennen van alle 28 gemeenten een bovengemiddelde score (meer dan 6.5) op harmonie, namelijk Houten (dat als enige van alle 28 gemeenten zowel bovengemiddeld scoort op harmonie als op ambiance), Dijk en Waard en Voorne aan Zee. Een zeer hoge score voor ambiance, maar een ruim benedengemiddelde score voor harmonie resulteert voor Amstelveen, Haarlem en Hilversum. In het algemeen geldt dat de old towns hoog scoren op ambiance.

In figuur 4.10c wordt een ander kenmerk van de woonaantrekkelijkheid van de 28 gemeenten zichtbaar: rechts van de blauwe lijn liggen uitsluitend gemeenten uit de Noordvleugel van de Randstad, links van die lijn bijna uitsluitend gemeenten uit de Zuidvleugel van de Randstad (plus Helmond). Hier zijn er echter vier uitzonderingen, namelijk Lelystad en Almere (beide Flevoland), Zaanstad en Nieuwegein. Vooral de drie new towns (Lelystad, Almere en Nieuwegein) scoren duidelijk lager op de 'totaalscore' (harmonie plus ambiance) dan andere Noordvleugelgemeenten. Met twee 'driehoekjes' zijn ook de gemiddelde posities van de Noordvleugel- en Zuidvleugelgemeenten weergegeven. Dan blijkt dat de Noordvleugelgemeenten zowel op harmonie als op ambiance wat hogere scores.

Figuur 4.10b Harmonie, ambiance

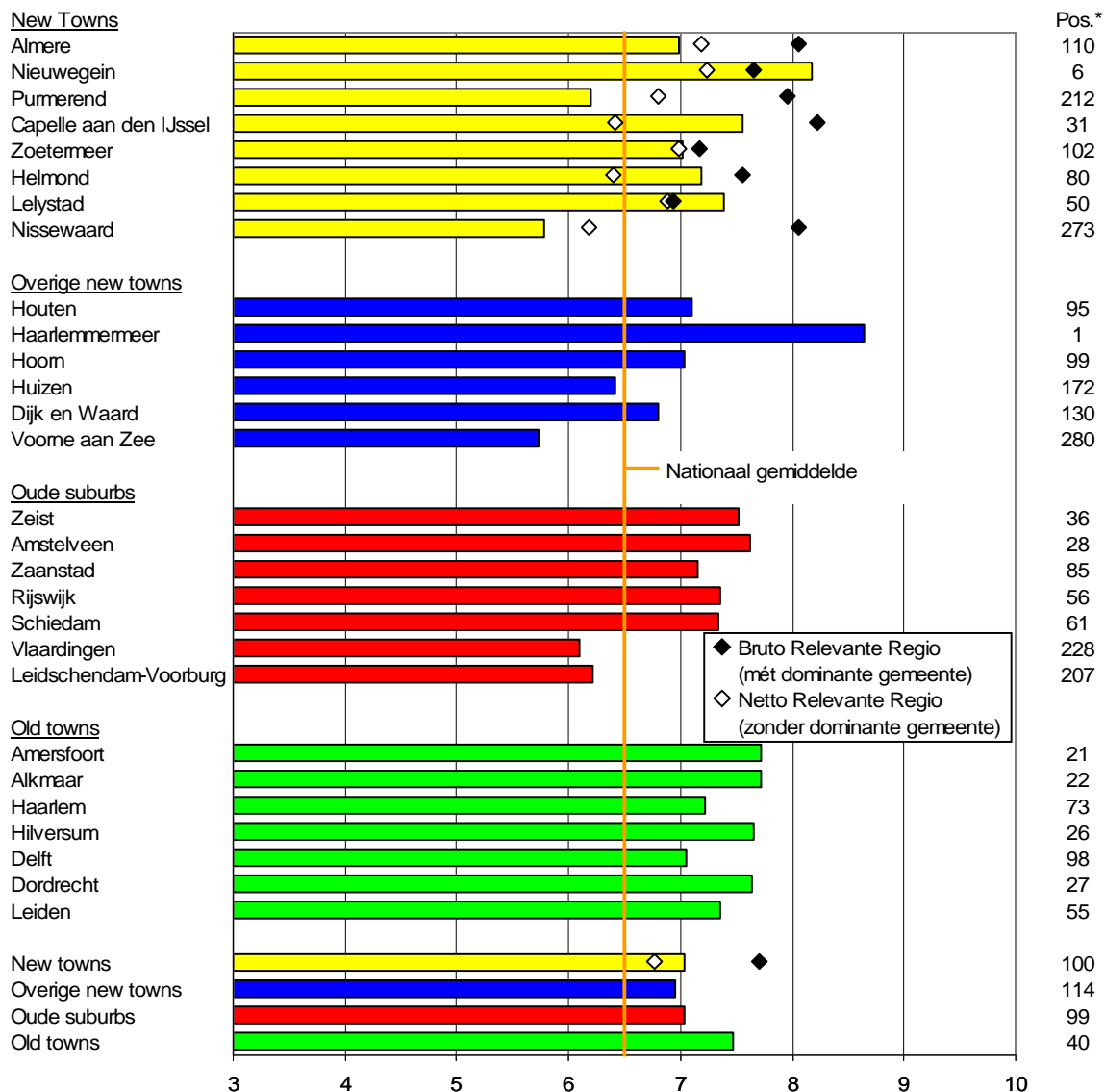
Figuur 4.10c Harmonie, ambiance

4.3 Economische prestaties

In figuur 4.11 staan de scores voor de totale economische prestaties voor de acht new towns en de twintig benchmarkgemeenten. Het gaat hier om de versie van vorig jaar. De resultaten van dit jaar zijn wel bekend, maar verschijnen in de laatste week van december in Elsevier Weekblad en zijn daarom nog onder embargo. In het kader 'Opstellen ranglijsten economische prestatie' is de methodiek toegelicht en is aangegeven uit welke 25 indicatoren het economisch rapport is opgebouwd. Zie Bureau Louter (2022) *Economische Toplocaties 2022* (in opdracht van Elsevier Weekblad) voor een landsdekkend beeld van regionale verschillen in economische prestaties.

Figuur 4.11 Posities economische prestaties voor new towns en benchmarkgemeenten

*) Positie in ranglijst 337 gemeenten

Opstellen ranglijsten economische prestatie

De totaalscore voor de ranglijst is opgebouwd uit 25 indicatoren die zicht geven op de economische prestaties in een bepaald jaar. Om de indicatoren onderling vergelijkbaar te maken zijn de scores per indicator geordend van hoog naar laag en is vervolgens voor alle indicatoren aan de gemeenten op exact dezelfde wijze een rapportcijfer toegekend (maximaal 10; minimaal 3). Daarbij zijn stapjes van een tiende punt gehanteerd volgens een vast schema. De kans op het scoren van een 6.4, 6.5 of 6.6 is hoger dan de kans op het scoren van een 10.0 of een 3.0. Indien een gemeente op alle indicatoren gemiddeld scoort, resulteert een 6.5.

De aan de thema's arbeidsplaatsen, starters en toegevoegde waarde toegekende 'gewichten' zijn gebaseerd op een enquête onder wetenschappers, onderzoeksbureaus en beleidsmedewerkers met in totaal 150 respondenten. De gemiddeld toegekende gewichten zijn 0.390 voor arbeidsplaatsen, 0.238 voor starters en 0.372 voor Toegevoegde Waarde. Binnen deze drie typen 'blokken' is het gewicht van de sectoren bepaald op basis van het nationale aandeel dat die sectoren per jaar innemen in het totaal aantal arbeidsplaatsen, startende bedrijven respectievelijk toegevoegde waarde.

In het economisch rapport wordt dus onderscheid gemaakt in drie 'blokken':

- 'Arbeitsplaatsen': Het aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar. Daarbij is een onderscheid gemaakt in twaalf economische sectoren: landbouw, industrie, bouwnijverheid, vrijetijdsactiviteiten, kennisintensieve diensten, financiële diensten, openbaar bestuur, onderwijs, zorgsector, groothandel, detailhandel en transport.
- 'Starters': Het aantal startende bedrijven per duizend inwoners van 18-66 jaar (voor een jaar berekend als het gemiddelde van dat jaar en de twee voorafgaande jaren), met een onderscheid naar tien sectoren: landbouw, industrie, bouwnijverheid, distributie, ICT, zakelijke diensten, detailhandel/repairatie, overige diensten, vrijetijdsactiviteiten en facilitaire diensten.
- 'Toegevoegde waarde': De toegevoegde waarde bij bedrijven en instellingen (de omzet minus de inkoop van goederen en diensten) in Euro's per inwoner van 18-66 jaar. Daarbij is onderscheid gemaakt naar de drie brede economische sectoren materiaalgeoriënteerde activiteiten (de productie en distributie van materiële goederen), informatiegeoriënteerde activiteiten (het verkrijgen, verwerken en verstrekken van informatie) en personeelgeoriënteerde activiteiten (directe persoonlijke dienstverlening aan consumenten).

Op economische prestaties scoren de new towns duidelijk beter dan op woonaantrekkelijkheid. Voor het gemiddelde van de new towns zou positie 100 resulteren op de ranglijst van 337 gemeenten. Die positie realiseren de oude suburbs ook, terwijl de score wat gunstiger is dan voor de overige new towns. De old towns scoren gemiddeld overigens nog beter.

Vier new towns staan in de top-100, met vooral opvallend hoge posities voor Nieuwegein en, in iets mindere mate, Capelle. Zij profiteren van de nabijheid van Utrecht respectievelijk Rotterdam en hun ligging langs snelwegen. Er is zowel aanbod van bedrijventerreinen als van veel kantoorruimte en Nieuwegein kent tevens een belangrijke voorzieningsfunctie. Purmerend en vooral Nissewaard scoren vrij laag, waarbij de inwoners van Nissewaard overigens profiteren van het aanbod van werk in de naastgelegen Rotterdamse haven (buiten het grondgebied van Nissewaard).

De new towns kunnen (individueel en als groep) worden vergeleken met de bruto relevante regio en de netto regionale regio. Daaruit blijkt dat de new towns als groep weliswaar lager scoren dan hun bruto relevante regio's, maar (iets) hoger dan hun netto relevante regio's (exclusief de dominante gemeente). In tegenstelling tot brede welvaart en woonaantrekkelijkheid doen de new towns dus niet onder voor de netto relevante regio's wat betreft economische prestaties. Doordat de dominante gemeenten vaak een belangrijke economische functie vervullen, scoren de bruto relevante regio's hier beter dan de netto relevante regio's (met uitzondering van Lelystad). Dit in tegenstelling tot de brede welvaart en de woonaantrekkelijkheid.

Voor Purmerend en vooral Nissewaard is de achterstand in economische prestaties op hun bruto relevante regio aanzienlijk. Dat geldt echter niet voor alle new towns. Zo scoren Nieuwegein en Lelystad juist hoger dan hun bruto relevante regio en is de 'achterstand' voor Zoetermeer en Helmond niet groot. De scores op economische prestaties liggen voor de meeste new towns rond de score van hun netto relevante regio (de

wat meer suburbane delen van de relevante regio). Capelle en Nieuwegein kennen de grootste voorsprong op de netto relevante regio, Purmerend de grootste achterstand.

De gemiddelde score voor de overige new towns wordt sterk (positief) beïnvloed door Haarlemmermeer (met Schiphol), de nummer één op de ranglijst van 'economische toplocaties'. Houten en Hoorn staan nog net in de top-100, Voorne aan Zee scoort het laagst (positie 280). Dat is tevens de laagste positie van alle 28 gemeenten.

De oude suburbs staan overwegend ruim in de top-100 (met de hoogste positie voor Amstelveen op positie 28. Vlaardingen en Leidschendam-Voorburg blijven hier achter bij de andere oude suburbs.

Alle old towns staan in de top-100 en Amersfoort, Alkmaar, Hilversum en Dordrecht zelfs in de top-30.

De gemiddelde positie van de new towns is ongeveer vergelijkbaar met de overige new towns (overigens voornamelijk dankzij Haarlemmermeer) en de oude suburbs. De new towns blijven wel duidelijk achter bij de gemiddelde economische prestaties van de old towns.

Op soortgelijke wijze als voor de woonaantrekkelijkheid is voor de economische prestaties een kaartbeeld gemaakt waarbij op elk punt van de kaart de score wordt bepaald door het gebied rondom dat punt. In figuur 4.12 is gekozen voor een straal van twintig kilometer. Hier is slechts gekozen voor het aantal arbeidsplaatsen en niet voor het aantal starters en/of toegevoegde waarde.

Uit het kaartbeeld blijkt dat de Noordvleugel van de Randstad een veel grotere werkgelegenheidsfunctie (het aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar) vervult dan de Zuidvleugel. De new towns liggen voornamelijk in 'blauwe gebieden' (met een werkgelegenheidsfunctie die lager scoort dan het nationaal gemiddelde). Dat geldt slechts niet voor Nieuwegein.

Prestaties per indicator

In figuur 4.13 staan de gemiddelde scores (in de vorm van rapportcijfers) voor de periode 1996-2021 voor het gemiddelde van de new towns. Naast de scores voor de 25 indicatoren zijn ook de totaalscores voor de drie brede typen economische activiteiten (materiaalgeoriënteerd, informatiegeoriënteerd, personengeoriënteerd) weergegeven en de totaalscores voor de drie typen indicatoren (arbeidsplaatsen, startende bedrijven en toegevoegde waarde). In figuur 4.14 staan daarnaast de scores voor 1996 en 2021 en de verandering in rapportcijfers in de periode 1996-2021. Naast de new towns staan hierin ook de scores voor de drie benchmarks. In hoofdstuk 6 zal uitgebreider aandacht worden besteed aan ontwikkelingen in de tijd.

Het gaat om gemiddelde scores voor de acht new towns. Bij de bespreking zijn de volgende kwalificaties gebruikt voor de rapportcijfers:

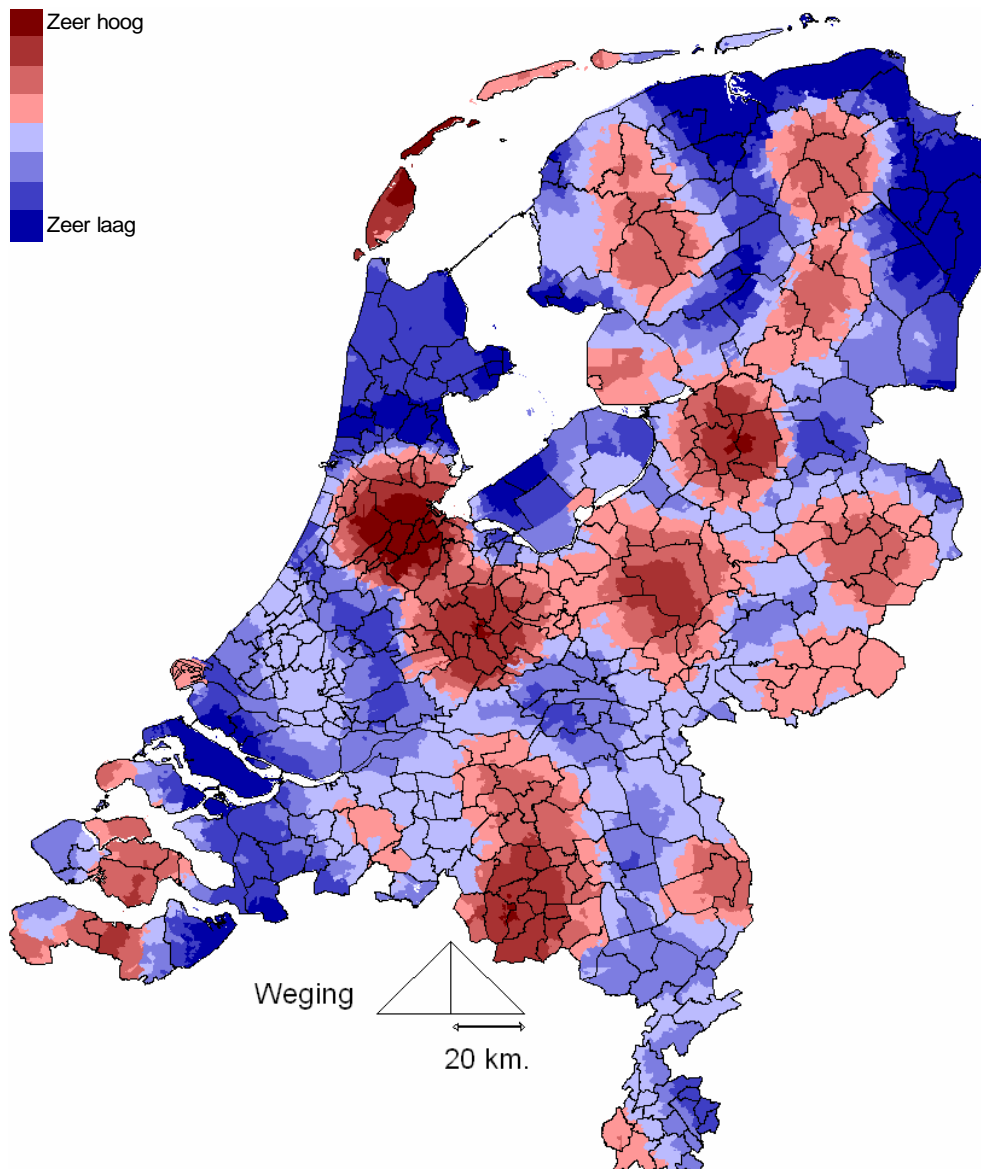
- lager dan 5.0: zeer ongunstig
- 5.0 tot 6.0: ruim benedengemiddeld
- 6.0 tot 6.5: benedengemiddeld
- 6.5: gemiddeld
- 6.6 tot en met 7.0: bovengemiddeld
- 7.1 tot en met 8.0: ruim bovengemiddeld
- meer dan 8.0: zeer gunstig

Wat betreft de scores voor de indicatoren in 2021 resulteren zeer gunstige scores voor zes typen startende bedrijven (zie figuur 5.13). De new towns blijken in het algemeen zeer goed te scoren op het aantal starters, met uitzondering van industrie en vooral landbouw. Zeven maal bereiken de new towns een ruim bovengemiddelde score, namelijk vijf maal voor het aantal arbeidsplaatsen (waaronder openbaar bestuur, onderwijs en de zorgsector, alsmede groothandel en kennisintensieve diensten) en twee maal voor de toegevoegde waarde (in informatiegeoriënteerde activiteiten en personengeoriënteerde activiteiten - met

overigens een benedengemiddelde score voor materiaalgeoriënteerde activiteiten) en één maal gunstig (starters in zakelijke diensten).

Zeer ongunstige scores resulteren voor landbouw (arbeidsplaatsen en starters). Ruim benedengemiddeld zijn de scores verder nog voor arbeidsplaatsen in bouwnijverheid, industrie en vrijetijdsactiviteiten en benedengemiddeld voor arbeidsplaatsen in transport en detailhandel en starters in industrie. In materiaalgeoriënteerde activiteiten wordt dus deels benedengemiddeld gepresteerd (voor landbouw en industrie) en deels bovengemiddeld (voor distributie en bouwnijverheid wat betreft het aantal starters). De relatief beperkte ruimte in sommige new towns speelt hier een rol omdat het bij materiaalgeoriënteerde activiteiten vaak gaat om bedrijvigheid die veel ruimte per arbeidsplaats vraagt.

Figuur 4.12 Werkgelegenheidsfunctie, arbeidsplaatsen per 1.000 inwoners van 18-66 jaar, regionaal

Alles bij elkaar scoren de new town ruim bovengemiddeld voor de totale economische prestaties. Dat is opgebouwd uit licht bovengemiddelde scores voor materiaalgeoriënteerde activiteiten (vooral voor

distributie) en ruim bovengemiddelde scores voor personengeoriënteerde activiteiten en vooral informatiegeoriënteerde activiteiten (de 'kantorensector'). Bij de onderverdeling naar typen indicatoren vallen vooral de sterk bovengemiddelde prestaties voor het aantal startende bedrijven op.

Naast de huidige situatie kan ook de ontwikkeling in de 25-jaars periode 1996-2021 worden beoordeeld (door de rapportcijfers voor 1996 en 2021 te vergelijken; dit staat ook in het rechter deel van figuur 4.14). Ook hier zijn zeer gunstige ontwikkelingen vooral bij het aantal starters te vinden, met name in de sectoren bouwnijverheid, distributie en detailhandel (waaronder hier ook e-commerce/ webshops). Ruim bovengemiddelde ontwikkelingen resulteren verder nog voor transport en vrijetijdsactiviteiten wat betreft het aantal arbeidsplaatsen en ICT de personengeoriënteerde sectoren overige diensten, detailhandel en vrijetijdsactiviteiten wat betreft het aantal starters. Voor de totale economische prestaties resulteerde een verbetering met 0.25 punten in de periode 1996-2021. Vooral het aantal startende bedrijven nam sterk toe, terwijl de cijfers voor arbeidsplaatsen en toegevoegde waarde vrijwel gelijk bleven. Een verbetering van de economische prestaties is opgetreden voor personengeoriënteerde activiteiten en in nog wat sterkere mate voor materiaalgeoriënteerde activiteiten. Hoewel de prestaties voor informatiegeoriënteerde activiteiten ruim bovengemiddeld zijn, waren deze in 1996 nog hoger (een lichte terugval).

Aan de ontwikkelingen voor de totale economische prestaties, de drie brede typen economische activiteiten en de drie typen indicatoren wordt verder aandacht besteed in hoofdstuk 6. Details over de vergelijking van de new towns met de drie benchmarks kunnen aan figuur 4.14 worden ontleend. Dan blijkt dat het globale patroon in de scores (waarvoor resulteren hoge scores, waarvoor lage) voor de vier typen gemeenten vrij veel op elkaar lijkt: alle vier zijn ze sterk in informatiegeoriënteerde en vooral informatiegeoriënteerde activiteiten (vooral de old towns - en in iets mindere mate de oude suburbs) en voor startende bedrijven resulteren betere prestaties dan voor arbeidsplaatsen en toegevoegde waarde. Opvallend zijn de hoge scores van de old towns voor arbeidsplaatsen op vrijwel alle sectoren in informatiegeoriënteerde activiteiten en personengeoriënteerde activiteiten (met uitzondering van detailhandel). Bij de ontwikkeling in de periode 1996-2021 valt de gunstige ontwikkeling van het aantal starters in de oude suburbs op. Dat geldt voor vrijwel alle sectoren.

In figuur 4.15 staan nog de verschillen in scores tussen de new towns en hun netto en bruto relevante regio's op. Zoals ook elders bij dit type figuren kan weer zowel over de rijen worden gekeken (welke verschillen zijn er tussen de new towns per indicator?) als over de kolommen (scoren de individuele new towns vaak hoger of lager dan hun relevante regio, ofte wel: overheersen blauwe of rode tinten?). Er is weer onderscheid gemaakt tussen de netto relevante regio (exclusief de dominante gemeente) en de bruto relevante regio (inclusief de dominante gemeente). Veelal, maar niet altijd zijn de scores voor de bruto relevante regio hoger dan voor de netto relevante regio (omdat de dominante gemeenten veelal een relatief sterkere economie kennen dan de netto relevante regio: de suburbane delen). Dat verschil wordt duidelijk door de afwijkingen van de new towns met de bruto relevante regio en de netto relevante regio te vergelijken. Niet altijd presteert de dominante gemeente overigens beter dan de netto relevante regio. Zo blijkt voor de totaalscores dat er nauwelijks een verschil bestaat voor Lelystad en Zoetermeer, maar dat het verschil tussen netto en bruto relevante regio wel groot is voor Nissewaard en Capelle (veel hogere economische prestaties van Rotterdam dan de netto relevante regio's) en, in iets mindere mate, voor Helmond, Purmerend en Almere (door de sterke economische prestaties van Eindhoven en Helmond). In het linkerdeel (scores van de new towns ten opzichte van de bruto relevante regio) overheersen dan ook wat meer de 'blauwe kleuren' dan in het rechter deel (scores van de new towns ten opzichte van de netto relevante regio).

Uit het linker deel van figuur 4.15 blijkt dat de new towns als groep voor zes van de 25 indicatoren hoger scoren dan hun bruto relevante regio. Dat zijn incidenten, want voor de zeven typen totaalscores geldt dat geen enkele keer. Er zijn verschillen tussen new towns: zo scoort Lelystad zeventien maal hoger dan de bruto relevante regio en Nieuwegein twaalf maal, maar geldt dat voor Nissewaard slechts één keer (voor arbeidsplaatsen in de landbouw - vooral dankzij het relatief grote 'buitengebied' in die gemeente). Wat betreft de zeven totaalscores presteren Capelle, Almere, Purmerend en Nissewaard geen enkele keer beter

dan hun bruto relevante regio, Helmond slechts één maal en Zoetermeer twee maal. Lelystad scoort daarentegen op alle zeven totaalscores beter dan de bruto relevante regio en Nieuwegein vijf van de zes keer.

Uit het rechter deel van figuur 4.15 blijkt dat de new towns als groep voor zestien van de 25 indicatoren hoger scoren dan de netto relevante regio (veelal met een suburbaan karakter en daardoor goed met de new towns vergelijkbaar). Dat geldt 17 of 18 maal voor Nieuwegein, Capelle, Lelystad en Helmond, twaalf maal voor Zoetermeer, Almere en Nissewaard en zeven maal voor Purmerend. De new towns presteren dus vaak wat beter dan hun netto relevante regio. Dat geldt ook voor zes van de zeven totaalscores wat betreft de new towns als groep. Nieuwegein, Capelle, Lelystad en Helmond presteren zes of zeven maal beter dan hun netto relevante regio. Voor Almere, Purmerend en Nissewaard treedt dat maar één of twee maal op. Dat kan met de economische prestaties van de new towns zelf samenhangen, maar ook met de economische kracht van de netto relevante regio (zie figuur 4.11).

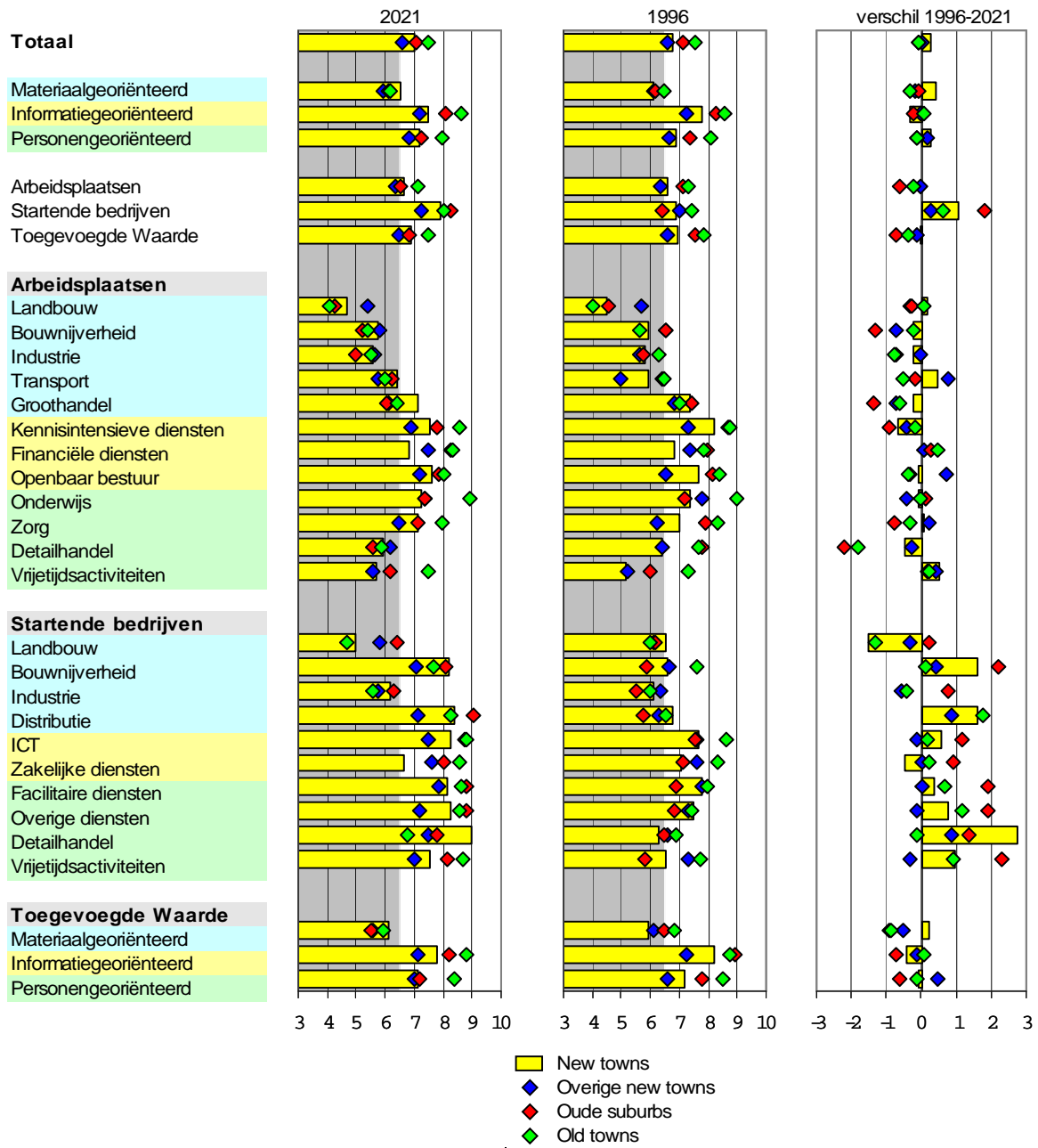
Figuur 4.13 Overzicht rapportcijfers Economisch rapport 1996-2021

Thema/ indicator	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
TOTAAL	6.79	6.78	6.79	6.79	6.84	6.86	6.87	6.92	6.98	6.98	6.95	6.96	6.99
Materiaalgeoriënteerd	6.11	6.13	6.15	6.16	6.18	6.20	6.25	6.29	6.26	6.31	6.30	6.30	6.35
Informatiegeoriënteerd	7.76	7.69	7.75	7.73	7.79	7.80	7.75	7.78	7.85	7.83	7.82	7.78	7.81
Personengeoriënteerd	6.89	6.86	6.82	6.80	6.84	6.86	6.85	6.93	7.03	7.03	6.95	6.98	7.00
Arbeidsplaatsen	6.59	6.58	6.59	6.57	6.61	6.61	6.61	6.60	6.62	6.57	6.59	6.59	6.67
Startende bedrijven	6.86	6.82	6.82	6.84	6.88	6.90	6.98	7.19	7.34	7.41	7.32	7.29	7.27
Toegevoegde Waarde	6.94	6.96	6.98	6.98	7.04	7.08	7.07	7.09	7.11	7.15	7.10	7.12	7.15
Arbeidsplaatsen													
Landbouw	4.5	4.5	4.5	4.6	4.5	4.5	4.5	4.6	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5
Bouwnijverheid	5.9	6.0	6.0	5.9	5.7	5.7	5.9	5.8	5.6	5.6	5.6	5.6	5.8
Industrie	5.8	5.8	5.7	5.7	5.7	5.7	5.7	5.7	5.7	5.6	5.7	5.7	5.8
Transport	5.9	5.9	6.1	6.2	6.3	6.2	6.2	6.1	6.2	6.1	6.3	6.2	6.2
Groothandel	7.4	7.4	7.4	7.4	7.5	7.4	7.3	7.2	7.1	7.1	7.1	7.1	7.2
Kennisintensieve diensten	8.2	8.1	8.1	8.1	8.1	8.2	8.1	8.1	8.1	8.0	7.9	8.0	8.1
Financiële diensten	6.8	6.8	6.9	7.0	7.0	7.0	7.0	7.2	7.3	7.3	7.4	7.4	7.4
Openbaar bestuur	7.7	7.6	7.7	7.5	7.6	7.6	7.5	7.6	7.5	7.5	7.6	7.5	7.5
Onderwijs	7.4	7.4	7.5	7.5	7.6	7.4	7.5	7.4	7.5	7.3	7.3	7.4	7.4
Zorg	7.0	7.1	7.1	7.1	7.1	7.3	7.2	7.2	7.2	7.2	7.2	7.2	7.2
Detailhandel	6.4	6.3	6.2	6.1	6.1	6.0	5.9	5.9	5.9	5.9	5.8	5.8	5.9
Vrijetijdsactiviteiten	5.2	5.1	5.1	5.1	5.2	5.2	5.2	5.1	5.1	5.0	5.1	5.1	5.2
Startende bedrijven													
Landbouw	6.5	6.5	6.4	6.0	6.0	6.0	5.9	5.7	5.5	5.3	5.2	5.2	4.8
Bouwnijverheid	6.6	6.6	6.6	6.6	6.4	6.6	6.7	7.0	6.9	7.0	6.8	6.7	6.7
Industrie	6.1	6.2	6.2	6.0	5.8	5.8	5.7	6.3	6.2	6.2	5.9	5.9	5.9
Distributie	6.8	6.7	6.7	6.8	7.1	7.1	7.2	7.3	7.3	7.4	7.4	7.7	7.7
ICT	7.7	7.6	7.7	8.0	8.2	8.3	8.4	8.6	8.6	8.6	8.4	8.5	8.5
Zakelijke diensten	7.1	6.9	7.0	7.0	7.1	7.0	7.0	7.1	7.3	7.4	7.5	7.2	7.1
Facilitaire diensten	7.8	7.8	7.8	7.8	8.0	7.8	7.9	8.0	8.4	8.1	7.8	7.4	7.5
Overige diensten	7.5	7.3	7.4	7.3	7.2	7.2	7.4	7.6	7.6	7.7	7.6	7.8	7.7
Detailhandel	6.3	6.2	6.2	6.2	6.3	6.3	6.5	7.1	7.5	7.6	7.5	7.5	7.5
Vrijetijdsactiviteiten	6.5	6.7	6.5	6.5	6.5	6.6	6.5	6.6	6.9	7.1	7.0	7.3	7.4
Toegevoegde Waarde													
Materiaalgeoriënteerd	5.9	6.0	6.0	6.1	6.2	6.2	6.3	6.2	6.2	6.3	6.3	6.3	6.4
Informatiegeoriënteerd	8.2	8.2	8.2	8.1	8.2	8.2	8.1	8.1	8.1	8.0	8.0	8.1	8.1
Personengeoriënteerd	7.2	7.2	7.1	7.1	7.1	7.2	7.1	7.2	7.3	7.3	7.1	7.2	7.2

Figuur 4.13 Overzicht rapportcijfers Economisch rapport 1996-2021, vervolg

Thema/ indicator	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
TOTAAL	6.91	6.94	6.90	6.95	6.94	6.91	6.86	6.86	6.87	6.88	6.94	6.99	7.04
Materiaalgeoriënteerd	6.19	6.26	6.24	6.31	6.27	6.28	6.26	6.32	6.33	6.37	6.41	6.45	6.51
Informatiegeoriënteerd	7.76	7.71	7.60	7.59	7.58	7.51	7.45	7.46	7.47	7.42	7.44	7.45	7.46
Personengeoriënteerd	6.94	6.98	6.96	7.03	7.04	7.00	6.95	6.92	6.94	6.96	7.03	7.10	7.16
Arbeidsplaatsen	6.63	6.66	6.63	6.63	6.62	6.59	6.56	6.59	6.59	6.59	6.60	6.62	6.63
Startende bedrijven	7.20	7.24	7.27	7.42	7.43	7.42	7.35	7.27	7.38	7.43	7.64	7.74	7.91
Toegevoegde Waarde	7.02	7.05	6.95	6.99	6.96	6.94	6.87	6.87	6.83	6.85	6.85	6.89	6.90
Arbeidsplaatsen													
Landbouw	4.6	4.6	4.6	4.6	4.6	4.6	4.6	4.6	4.6	4.5	4.6	4.7	4.7
Bouwnijverheid	5.7	5.7	5.7	5.8	5.7	5.7	5.5	5.5	5.5	5.6	5.7	5.8	5.7
Industrie	5.8	5.7	5.7	5.7	5.6	5.6	5.6	5.6	5.7	5.7	5.7	5.6	5.6
Transport	6.1	6.3	6.2	6.2	6.2	6.1	6.1	6.1	6.2	6.3	6.3	6.4	6.4
Groothandel	7.2	7.2	7.1	7.1	7.0	7.1	7.1	7.2	7.1	7.1	7.1	7.1	7.1
Kennisintensieve diensten	8.1	8.0	7.9	7.9	7.9	7.8	7.7	7.7	7.6	7.6	7.6	7.6	7.5
Financiële diensten	7.4	7.4	7.3	7.2	6.9	6.7	6.8	6.8	6.9	6.9	6.9	6.8	6.8
Openbaar bestuur	7.6	7.6	7.5	7.4	7.4	7.4	7.4	7.4	7.6	7.6	7.6	7.6	7.6
Onderwijs	7.4	7.4	7.4	7.4	7.3	7.3	7.3	7.3	7.3	7.3	7.3	7.3	7.3
Zorg	7.2	7.2	7.2	7.1	7.2	7.1	7.1	7.1	7.1	7.1	7.1	7.1	7.1
Detailhandel	5.7	5.7	5.8	5.8	6.0	5.9	5.9	6.0	5.9	5.9	5.9	6.0	6.0
Vrijtijdsactiviteiten	5.2	5.2	5.3	5.5	5.4	5.4	5.5	5.5	5.6	5.6	5.7	5.7	5.7
Startende bedrijven													
Landbouw	4.9	4.9	4.8	4.8	4.9	4.8	4.7	4.8	5.0	5.0	4.9	5.0	5.0
Bouwnijverheid	6.8	6.8	7.1	7.0	7.1	7.1	7.3	7.4	7.5	7.6	7.8	8.0	8.2
Industrie	6.0	6.0	6.4	6.4	6.2	6.3	6.5	6.4	6.3	6.0	6.1	6.1	6.2
Distributie	7.3	7.3	7.2	7.7	7.8	7.9	7.8	7.9	8.2	8.3	8.3	8.3	8.4
ICT	8.7	8.7	8.1	8.0	8.3	8.2	8.3	8.2	8.2	8.1	8.2	8.2	8.2
Zakelijke diensten	6.8	6.8	6.9	7.0	6.9	6.7	6.6	6.6	6.5	6.4	6.5	6.5	6.6
Facilitaire diensten	7.7	7.7	7.7	7.8	7.8	8.0	7.9	8.0	7.9	8.1	8.2	8.2	8.2
Overige diensten	7.3	7.3	7.3	7.5	7.6	7.5	7.4	7.0	7.4	7.6	7.9	7.9	8.3
Detailhandel	7.6	7.7	7.8	8.0	7.8	8.0	7.8	7.8	7.8	8.1	8.7	8.9	9.0
Vrijtijdsactiviteiten	7.5	7.4	7.4	7.5	7.6	7.4	7.4	7.4	7.4	7.3	7.4	7.4	7.5
Toegevoegde Waarde													
Materiaalgeoriënteerd	6.0	6.2	6.1	6.1	6.1	6.1	6.0	6.1	6.0	6.1	6.0	6.1	6.1
Informatiegeoriënteerd	8.1	7.9	7.8	7.8	7.8	7.8	7.8	7.8	7.8	7.8	7.8	7.8	7.8
Personengeoriënteerd	7.2	7.2	7.1	7.2	7.1	7.1	7.0	7.0	7.0	7.0	7.0	7.1	7.1

Figuur 4.14 Rapportcijfers economie new towns en benchmarkgebieden, 1996-2021

Figuur 4.15 Omgevingsanalyse economische prestaties

	t.o.v. bruto RR									t.o.v. netto RR								
	Nieuwegein	Capelle	Lelystad	Helmond	Zoetermeer	Almere	Purmerend	Nissewaard	TOTAAL	Nieuwegein	Capelle	Lelystad	Helmond	Zoetermeer	Almere	Purmerend	Nissewaard	TOTAAL
Totaal	0.5	-0.7	0.5	-0.4	-0.1	-1.1	-1.8	-2.3	-0.7	0.9	1.1	0.5	0.8	0.0	-0.2	-0.6	-0.4	0.3
Materiaal	1.4	-1.1	0.4	0.7	0.2	-0.2	-0.8	-2.5	-0.2	1.1	-0.1	-0.1	0.9	0.1	-0.3	-1.2	-1.1	-0.1
Informatie	-0.6	-0.1	0.0	-1.6	0.0	-1.7	-3.4	-2.5	-1.2	0.1	2.3	0.6	0.5	0.4	0.0	-1.1	-0.2	0.3
Personen	0.4	-0.7	1.0	-0.6	-0.8	-1.6	-1.4	-1.7	-0.7	1.2	1.5	1.1	0.7	-0.5	-0.3	0.4	0.3	0.5
Arbeitsplaatsen	0.7	-0.5	0.5	-0.5	-0.1	-1.1	-1.6	-2.0	-0.6	1.0	0.6	0.2	0.5	-0.1	-0.4	-0.8	-0.9	0.0
Starters	-0.2	-0.8	0.4	-0.3	-0.5	0.0	-1.2	-2.0	-0.6	0.5	1.4	1.6	0.9	0.4	0.7	-0.1	0.7	0.8
Toegevoegde waarde	0.8	-0.8	0.4	-0.4	0.1	-1.7	-2.3	-2.7	-0.8	1.2	1.5	0.2	1.0	0.0	-0.6	-0.8	-0.5	0.2
<u>Arbeitsplaatsen</u>																		
Landbouw	0.0	-0.8	-0.1	-0.4	-1.0	0.5	1.4	0.5	0.0	-1.2	-3.2	-1.8	-2.8	-1.5	-0.5	0.3	-1.4	-1.5
Bouwnijverheid	2.7	0.1	0.2	0.5	-0.6	-0.3	0.2	-2.3	0.1	1.7	-0.9	-1.2	-0.5	0.1	-1.8	-2.0	-1.8	-0.8
Industrie	0.2	-2.4	0.9	1.3	0.3	-0.1	-0.5	-1.8	-0.3	-0.4	-3.3	-0.2	1.6	-0.4	-1.2	-1.7	-1.4	-0.9
Transport	1.9	-2.6	-0.5	-0.3	-0.4	-1.4	-1.5	-2.1	-0.9	3.1	-0.5	-1.0	0.5	-0.3	0.2	-0.7	-0.6	0.1
Groothandel	1.4	2.1	0.2	0.2	1.8	0.7	-1.2	-2.1	0.4	1.7	1.7	0.4	0.9	0.8	0.6	-0.5	-1.9	0.5
Kennisintensieve diensten	0.4	0.5	0.2	-1.4	0.4	-1.7	-3.9	-3.3	-1.1	1.1	2.6	0.5	1.0	0.6	-0.2	-1.6	-1.2	0.3
Financiële diensten	-2.0	0.5	-1.1	-2.0	-0.3	-3.4	-3.8	-2.3	-1.8	-1.2	3.0	-1.3	0.4	0.3	-0.4	-1.7	-1.1	-0.3
Openbaar bestuur	-0.7	-1.4	1.6	-1.0	0.2	-0.4	-2.2	-0.9	-0.6	0.2	1.2	2.2	1.0	1.5	0.8	-1.0	1.5	0.9
Onderwijs	-0.3	-1.8	-0.3	-0.9	-0.4	-1.1	-2.5	-2.2	-1.2	0.8	1.2	-0.5	1.5	-0.5	0.3	-0.8	0.2	0.3
Zorg	1.0	-0.3	1.2	-0.1	-1.8	-1.1	-0.2	-1.9	-0.4	1.8	2.7	1.2	0.9	-1.9	-0.2	1.3	-0.5	0.7
Detailhandel	2.1	0.5	1.2	-0.1	0.6	-1.7	-0.6	-0.3	0.2	1.6	-1.3	0.0	-0.5	0.2	-1.3	-0.5	-1.6	-0.4
Vrijtijdsactiviteiten	-1.4	-2.5	0.7	-2.4	-0.7	-3.4	-3.7	-3.3	-2.1	-0.4	0.7	0.1	-1.2	-0.1	-0.9	-1.2	-0.6	-0.5
<u>Starters</u>																		
Landbouw	-1.2	-1.5	0.1	-0.5	-2.0	0.3	0.9	-0.5	-0.6	-2.3	-1.4	-1.8	-2.7	0.0	-0.9	-0.1	-0.8	-1.3
Bouwnijverheid	1.8	-1.4	1.9	1.6	-1.0	1.3	0.6	-1.2	0.4	1.1	1.5	2.9	1.1	0.5	0.7	-0.9	1.8	1.1
Industrie	-0.7	-2.1	1.0	0.2	-0.8	0.9	-0.1	-1.8	-0.4	-0.9	-0.5	1.6	-0.6	-0.7	1.1	-0.3	0.4	0.0
Distributie	-1.3	-0.7	0.0	-0.2	-0.7	-0.2	-0.9	-1.5	-0.7	-0.1	1.3	1.4	2.3	0.3	1.2	0.7	1.0	1.0
ICT	0.0	0.3	0.5	-2.3	-0.2	-0.2	-1.5	-1.7	-0.7	0.8	1.4	1.9	-0.2	-0.3	0.8	0.2	0.8	0.7
Zakelijke diensten	-2.5	-1.1	-0.9	-2.0	-1.4	-1.7	-3.1	-3.1	-2.0	-1.8	0.8	0.1	-0.6	-1.1	0.0	-1.0	-1.2	-0.6
Facilitaire diensten	0.0	-0.8	0.0	-0.1	-0.9	-0.4	-1.8	-2.0	-0.7	0.6	1.2	1.1	1.4	-0.2	0.6	-0.5	0.4	0.6
Overige diensten	-1.0	-0.4	-0.1	-0.5	-0.1	0.0	-1.4	-1.8	-0.7	0.1	2.3	1.3	0.1	0.9	1.1	0.8	1.3	1.0
Detailhandel	3.1	-0.1	1.4	1.6	1.3	1.4	-0.1	-1.7	0.9	3.4	1.9	2.8	3.9	2.3	1.1	0.2	0.7	2.0
Vrijtijdsactiviteiten	-1.4	-1.4	0.1	-1.5	-0.9	-0.8	-1.5	-2.9	-1.3	0.1	1.3	1.6	0.4	-0.1	0.7	-0.1	0.8	0.6
<u>Toegevoegde waarde</u>																		
Materiaalgeoriënteerd	1.9	-1.5	-0.1	0.8	0.8	-0.9	-1.7	-4.0	-0.6	1.6	0.0	-1.0	1.4	0.1	-0.8	-1.7	-2.2	-0.3
Informatiegeoriënteerd	-0.3	0.1	0.2	-1.4	0.3	-1.9	-3.8	-2.1	-1.1	0.5	3.1	0.7	0.7	0.9	-0.1	-1.0	0.3	0.6
Personengeoriënteerd	0.3	-0.8	1.4	-1.0	-1.3	-2.5	-1.6	-1.5	-0.9	1.2	1.9	1.4	0.7	-1.0	-0.7	0.8	0.9	0.6

Weergegeven is het verschil in rapportcijfer tussen de New Town en de bijbehorende relevante regio

4.4 Sociaal-economische prestaties

In de door Bureau Louter ontwikkelde Monitor Sociaal-Economische Prestaties wordt de ontwikkeling van achttien indicatoren in de periode 2005-2022 gevolgd voor de new towns en vergeleken met de ontwikkeling in de drie benchmarkgroepen en de relevante regio. Omdat hier vooral ontwikkelingen van belang zijn, wordt de Monitor Sociaal-Economische Prestaties voor de new towns voornamelijk besproken

in paragraaf 6.1. Hier wordt ingegaan op de huidige situatie. De totaalscores, die zijn gebaseerd op tien 'kernindicatoren' voor het jaar 2022 staan in figuur 4.16.

De tien 'kernindicatoren' zijn (steeds gemeten voor de periode 2005-2022);

- Percentage inwoners van 67 jaar of ouder ('vergrijzing')
- Demografische druk (inwoners jonger dan 18 jaar plus aantal inwoners ouder dan 66 jaar gedeeld door aantal inwoners van 18-66 jaar)
- Bruto participatiegraad (percentage van inwoners van 15-74 jaar dat werkt of actief zoekt naar werk)
- Netto participatiegraad (percentage van inwoners van 15-74 jaar dat werkt)
- Opleidingsindex beroepsbevolking (indicator voor gemiddeld opleidingsniveau van de beroepsbevolking): het aantal middelbaar opgeleiden plus twee maal het aantal hoog opgeleiden gedeeld door de som van het aantal laag, middelbaar en hoog opgeleiden
- Het totale werkloosheidspercentage
- De gemiddelde verkoopprijs van woningen
- Het aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar ('werkgelegenheidsfunctie')
- Gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden
- Gemiddeld inkomen per persoon

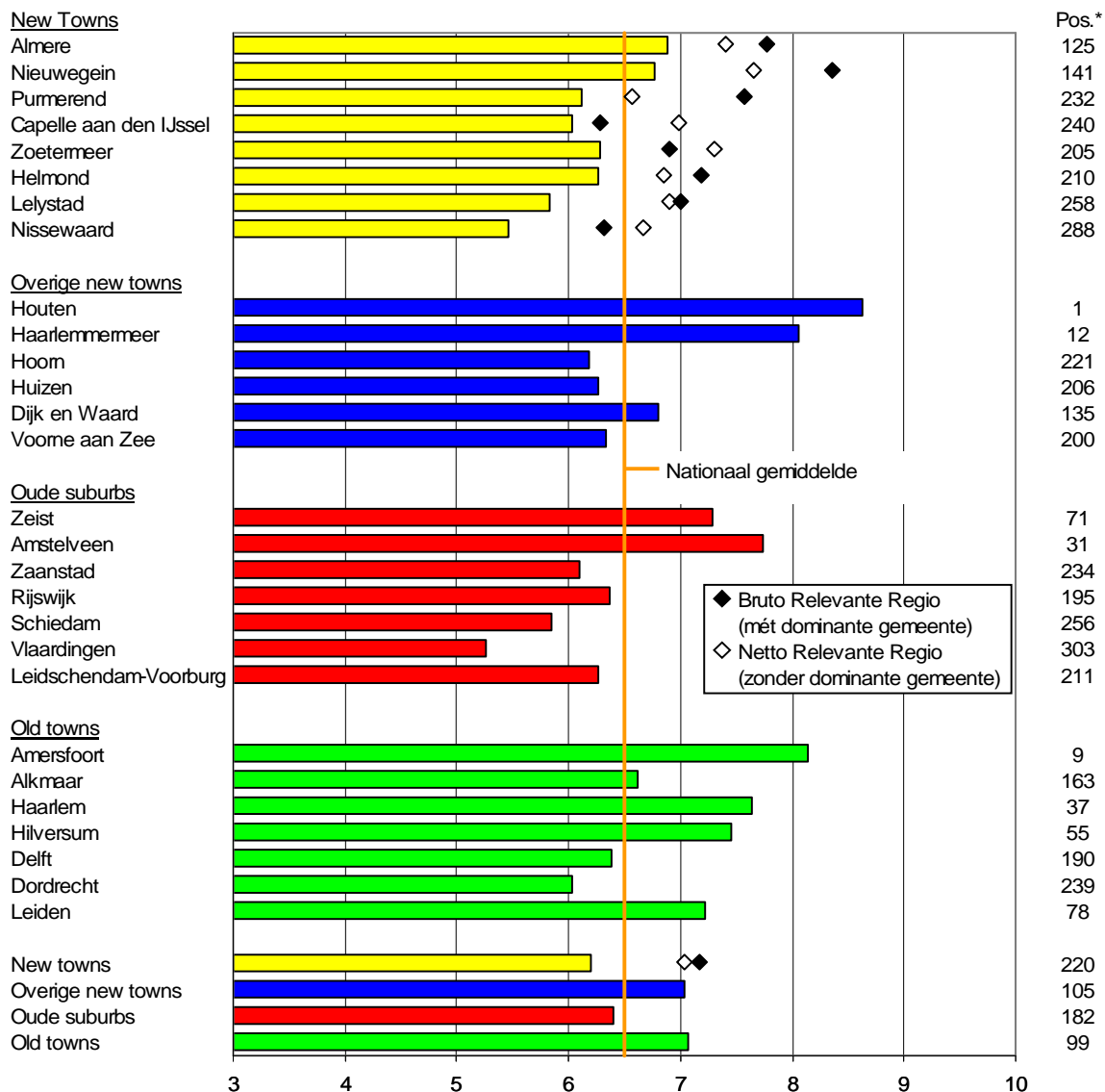
Het gaat dus om een combinatie van gegevens op het gebied van demografie, arbeidsmarkt, woningmarkt, economie en (materiële) welvaart. Om tot een totaalscore te komen zijn de indicatoren steeds zodanig berekend dat een hoge score altijd als 'gunstig' kan worden beschouwd. Dat geldt voor een *lage* demografische druk (een relatief groot deel van de bevolking is potentieel beschikbaar voor de arbeidsmarkt), een *lage* vergrijzingsgraad (relatief weinig druk op de zorg) en een *lage* werkloosheid.

Het gemiddelde voor de new towns blijft iets achter bij het gemiddelde voor de oude suburbs en ruim bij het gemiddelde voor de overige new towns en de old towns (op de gemeentelijke ranglijst zouden de new towns en de oude suburbs respectievelijk op de plaatsen 218 en 190 staan). Tussen individuele new towns bestaan verschillen. Almere en Nieuwegein presteren beide bovengemiddeld, de andere zes new towns scoren benedengemiddeld. Nissewaard is rode lantaarn drager.

Bij de overige new towns scoort vooral Houten zeer gunstig (de eerste plaats van alle 337 gemeenten in Nederland). Hier is overigens ook sprake van enkele gemeenten met een benedengemiddelde score, namelijk Hoorn, Huizen en Voorne aan Zee. Bij de oude suburbs gelden ook aanzienlijke onderlinge verschillen: Zeist en vooral Amstelveen scoren hier zeer hoog, terwijl Vlaardingen duidelijk achterblijft. Tussen old towns zijn er ook verschillen. Amersfoort scoort zeer hoog en ook Haarlem, Hilversum en Leiden presteren ruim bovengemiddeld. Daarentegen scoren Delft en Dordrecht benedengemiddeld. Enkele uitzonderingen daargelaten is hier weer het patroon herkenbaar van een wat beter dan de Zuidvleugel scorende Noordvleugel van de Randstad.

De new towns zijn weer vergeleken met hun bruto en netto relevante regio's. De scores voor de new towns als groep liggen lager dan voor de netto relevante regio's en de bruto relevante regio's. Lagere scores dan hun relevante regio's resulteren overigens voor *alle* individuele new towns. De scores voor de bruto relevante regio zijn vijf maal hoger dan voor de netto relevante regio, namelijk voor Lelystad, Helmond, Almere, Nieuwegein en vooral Purmerend. In dat geval zijn de sociaal-economische prestaties van de dominante gemeente hoger dan van de netto relevante regio (het suburbane deel). Voor Capelle, Zoetermeer en Nissewaard geldt het omgekeerde. De verklaring is dat de dominante gemeenten in de Zuidvleugel (Rotterdam en Den Haag) duidelijk lagere sociaal-economische prestaties kennen dan de dominante gemeenten in de Noordvleugel (Amsterdam en Utrecht).

Figuur 4.16 Posities sociaal-economische prestaties voor new towns en benchmarkgemeenten

*) Positie in ranglijst 337 gemeenten

4.5 Tevredenheid met het leven

In tegenstelling tot paragraaf 4.1 tot en met paragraaf 4.4 is de score op 'tevredenheid met het leven' slechts gebaseerd op één indicator, namelijk een vraag in de WoON-enquête, waarbij respondenten een rapportcijfer mochten toekennen op de vraag 'hoe tevreden zij zijn met hun leven'. Ook hier zijn weer de posities in de ranglijst van 337 gemeenten bepaald. Onderzoek in eigen beheer van Bureau Louter heeft uitgewezen dat persoonlijke kenmerken (zoals bijvoorbeeld leeftijd, opleidingsniveau, inkomen en gezondheid) invloed hebben op de mate van tevredenheid met het leven. Dit was mogelijk omdat informatie op individueel niveau (maar geanonimiseerd) beschikbaar was. Vooral een goede gezondheid blijkt een goede voorspeller te zijn voor de mate waarin men tevreden is met het leven (in sterkere mate dan inkomen, hoewel ook dat een duidelijk positief effect heeft). Daarnaast echter bleken ook

omgevingsfactoren die samenhangen met de woonaantrekkelijkheid een positieve invloed te hebben op de tevredenheid met het leven. Aan het einde van deze paragraaf wordt daar kort op ingegaan.

Figuur 4.17 Omgevingsanalyse sociaal-economische prestaties

Indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
	Almere	Nieuwegein	Helmond	Zoetermeer	Purmerend	Capelle	Lelystad	Nissewaard	Almere	Nieuwegein	Helmond	Zoetermeer	Purmerend	Capelle	Lelystad	Nissewaard
Ontwikkeling inwoners	0.3	-2.3	-0.3	-1.3	-1.3	-1.6	-0.4	-2.4	1.0	-0.3	1.0	-1.0	-0.3	-1.9	0.2	-2.2
Etniciteit: % niet-Westers	0.0	0.2	-0.2	-0.3	-0.8	-0.4	-0.1	-0.9	0.9	1.3	2.3	0.5	0.3	1.9	1.9	1.9
Etniciteit: % Westers	-1.4	0.1	0.5	-1.3	-2.2	-0.7	0.6	-0.9	-0.6	1.3	2.5	-0.6	-0.1	1.5	1.2	1.4
% inwoners 67 jaar of ouder	0.1	-2.0	0.5	-1.3	-2.3	-2.2	-1.0	-1.5	1.7	-0.1	2.3	-0.8	-0.3	-0.2	0.0	1.0
Demografische druk	-0.4	-1.1	-0.1	-2.1	-1.1	-2.0	-1.0	-1.3	1.6	1.9	2.3	-2.0	0.6	2.2	-0.2	1.4
Bruto participatiegraad	0.4	-2.5	-0.5	0.1	-0.4	0.2	-2.0	0.2	0.6	-1.1	-0.3	-1.1	0.1	-1.3	-1.7	-1.0
Netto participatiegraad	0.4	-2.4	-0.4	0.1	0.3	0.7	-1.6	0.6	0.2	-1.3	-0.5	-1.1	0.2	-1.4	-1.7	-1.1
Opleidingsindex beroepsbevolking	-2.5	-1.7	-2.4	-1.3	-4.0	-0.4	-1.0	-2.9	-0.6	-0.6	-0.9	-1.4	-0.9	0.1	-0.8	-1.0
Werkloosheidspercentage	0.3	-0.4	-0.5	0.3	1.0	0.8	-0.2	0.9	-0.4	-1.2	-1.3	-0.3	-0.5	-1.1	-1.2	-1.2
WW'ers per inwoner 18-66 jaar	-1.0	-2.0	-2.4	-0.4	0.2	0.2	-1.1	-0.2	-0.5	-2.0	-2.6	-1.0	-1.1	-3.0	-3.2	-2.6
Bijstandsgerechtigden per inw. 18-66 jr.	1.2	-0.1	-0.7	0.7	1.8	1.2	-0.9	1.4	-0.4	-0.9	-1.9	-0.6	0.2	-1.7	-1.4	-2.0
Gemiddelde woningprijzen	-2.0	-2.1	-0.9	-1.2	-1.8	-0.8	-0.9	-1.5	-1.3	-2.3	-1.4	-1.2	0.2	-1.7	-0.4	-2.0
Gemiddelde WOZ-waarde	-2.4	-2.4	-1.4	-0.8	-1.7	-0.3	-1.3	-1.4	-1.5	-2.5	-1.9	-1.0	0.1	-1.6	-1.2	-2.2
Ontwikkeling arbeidsplaatsen	0.2	-2.4	0.6	-1.3	-2.6	-3.5	-0.4	-2.1	1.0	-1.2	1.1	-0.9	-0.5	-1.6	0.0	-1.6
Arbidsplaatsen per inw. 18-66 jaar	-3.8	0.2	-2.0	-1.4	-4.5	-0.9	-0.9	-4.5	-4.2	0.3	-2.1	-1.6	-2.8	-2.3	-2.5	-3.5
Besteedbaar inkomen per huish.	0.3	-2.2	-0.6	0.1	0.0	0.8	-1.4	0.6	-1.2	-3.2	-1.9	-0.8	-0.4	-2.6	-1.3	-2.6
Gemiddeld inkomen per persoon	-1.7	-2.1	-1.5	-0.7	-1.7	0.9	-1.4	0.2	-1.6	-2.4	-1.7	-1.0	-0.4	-1.5	-1.0	-2.2
Vermogen per huishouden	-1.6	-2.1	-1.0	-0.8	-0.4	0.8	-1.1	-0.5	-2.6	-3.6	-2.6	-1.4	-0.9	-2.3	-2.1	-3.0

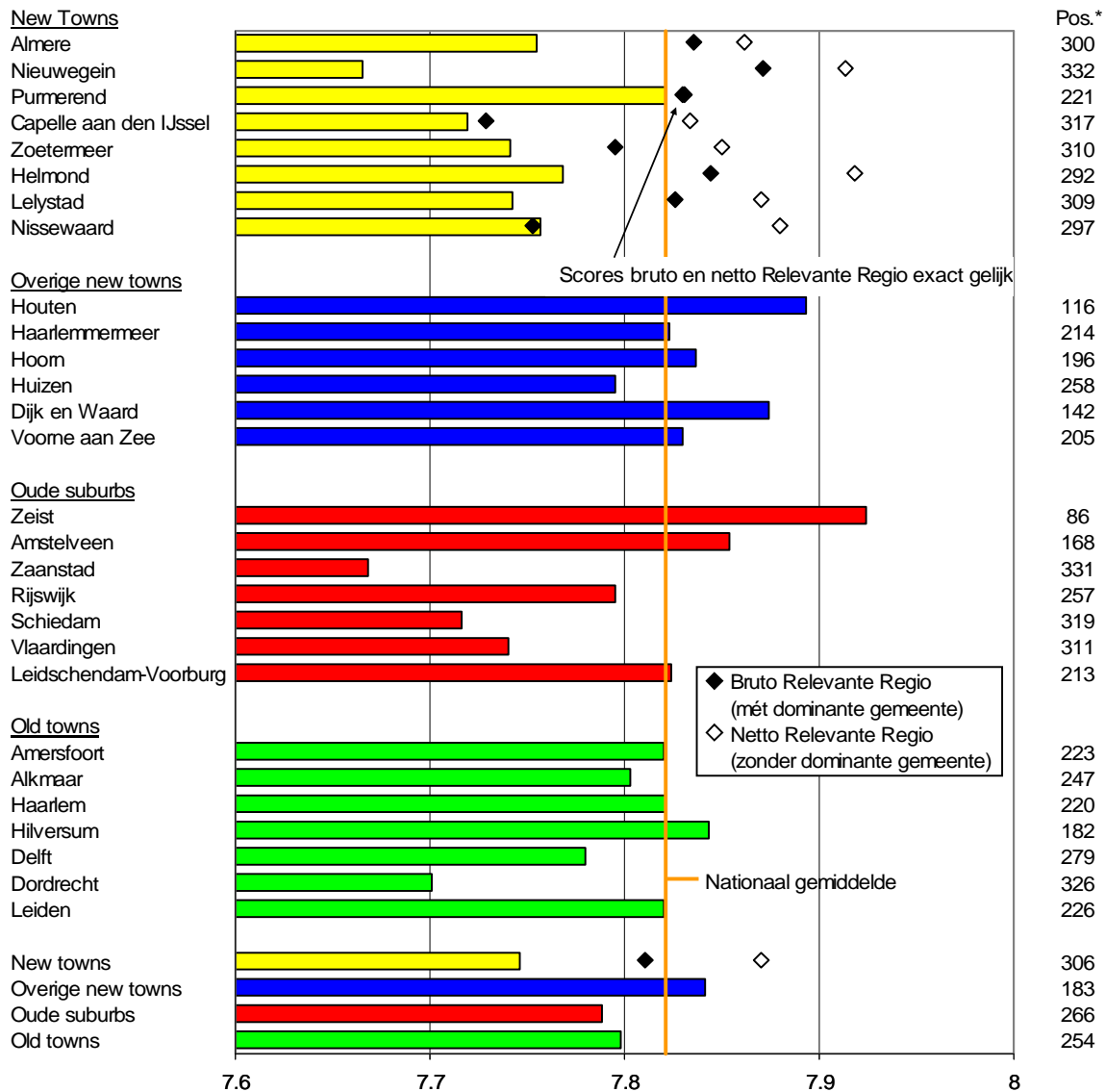
In figuur 4.18 staan de gemiddelde scores per new town en per benchmarkgemeente. Dit zijn de gemiddelde rapportcijfers die de respondenten hebben toegekend. Opvallend is hier de lage gemiddelde score voor de new towns. De overige new towns scoren duidelijk hoger en ook de oude suburbs en de old towns scoren hoger dan het new towns gemiddelde.

Vrijwel alle new towns staan bij de vijftig gemeenten met de laagste score van de 337 gemeenten. De uitzondering is Purmerend, dat overigens ook benedengemiddeld scoort. Ook in de benchmarkgemeenten resulteren veelal geen hoge posities op de ranglijst. Slechts Zeist, Houten, Amstelveen en Dijk en Waard scoren bovengemiddeld (in alle gevallen gemeenten in de Noordvleugel van de Randstad). In de groep oude suburbs is sprake van grote onderlinge verschillen: gemeenten als Zaanstad, Schiedam en Vlaardingingen scoren lager dan Zeist en Amstelveen. Bij de old towns valt de relatief lage score van Dordrecht op. Verder zijn de onderlinge verschillen niet groot.

In het algemeen geldt dus dat new towns, wat grotere suburbs en old towns (ofte wel: verstedelijkte gebieden) relatief laag scoren. Hoge scores worden vaak gerealiseerd door landelijke gemeenten.

Een vergelijking met de scores voor de bruto en netto relevante regio leert dat de groep new towns duidelijk achterblijft bij de bruto relevante regio en nog meer bij de netto relevante regio. Voor alle individuele new towns resulteert een score op tevredenheid met het leven die duidelijk achterblijft bij hun netto relevante regio. Vooral voor Nieuwegein is het verschil groot. Dit is opmerkelijk omdat het bij de netto relevante regio's voornamelijk om suburbane gemeenten gaat (net als bij de new towns - enigszins met uitzondering van Lelystad). Bij de vergelijking tussen new towns en hun bruto relevante regio valt op dat het verschil voor de beide 'Rotterdamse new towns' (Nissewaard en Capelle) nihil of zeer klein is. Dat hangt vooral samen met de zeer lage score voor de dominante gemeente Rotterdam.

Figuur 4.18 Posities 'Tevredenheid met het leven' voor new towns en benchmarkgemeenten

*) Positie in ranglijst 337 gemeenten

In 2019 heeft Bureau Louter onderzoek verricht naar de factoren die verschillen in de tevredenheid met het leven beïnvloeden. Daarbij werd gebruik gemaakt van microdata, waarbij de resultaten dus per respondent (en niet voor totalen per gebied) bekend waren. Dit is ontleend aan de WoON-enquête van 2018, met een aantal deelnemers van ongeveer 60 duizend.

In tabel 4.3 is aangegeven welke 'verklarende variabelen' een statistisch significante invloed hebben (in positieve of negatieve zin) op de score voor de 'tevredenheid met het leven'. De respondenten konden daarvoor een rapportcijfer van één tot en met tien toekennen. De verschillende verklarende variabelen zijn door Bureau Louter verdeeld naar vier 'thema's', namelijk persoonskenmerken, de persoonlijke positie, de woning en de woonomgeving. Het gaat om een algemene analyse: er is geen specifieke aandacht besteed aan de new towns en ook heeft geen update plaatsgevonden naar 2021 (de meest recente versie van de WoON-enquête). Er zou bijvoorbeeld kunnen worden onderzocht in hoeverre de feitelijke gemiddelde

feitelijke beoordeling per new town afwijkt van wat op grond van de verklarende variabelen verwacht mocht worden.

Tabel 4.3 Verklarende factoren voor verschil in tevredenheid met leven

Thema	Verklarende variabelen	t-waarde
Persoonskenmerken	Leeftijd 17-24 jaar	-6.1
	Leeftijd 25-34 jaar	-12.8
	Leeftijd 35-44 jaar	-12.8
	Leeftijd 45-54 jaar	-14.5
	Leeftijd 55-64 jaar	-9.3
	Leeftijd 65 jaar of ouder	0.0
	Leeftijd van het jongste kind: 0-4 jaar	6.9
	Leeftijd van het jongste kind: 5-12 jaar	3.7
	Leeftijd van het jongste kind: 13-17 jaar	0.1
	Volgt opleiding hbo/wo	3.0
	Hoogste opleiding master	5.5
Persoonlijke positie	Arbeidsongeschikt	-7.3
	Bijstandsuitkering	-6.6
	WW-uitkering	-2.7
	Besteedbaar huishoudinkomen	5.4
	Gezondheid	61.8
	Geen langdurige aandoening	5.8
Woning	Langdurige aandoening partner	-9.2
	Tevredenheid met de huidige woning	34.6
Woonomgeving	Tevredenheid met de streek	18.3
	Gunstige verwachtingen over ontwikkeling streek in de komende jaren	6.6
	Verantwoordelijkheidsgevoel leefbaarheid in buurt	9.0
	Tevredenheid met de woonomgeving	12.4
	Binding met de buurt	8.8
	Betrokkenheid bij de buurt	9.0
	Tevredenheid met nabijheid winkels voor dagelijkse boodschappen	8.6
Nabijheid strand	3.0	

Toelichting: de t-waarde is een maat voor de waarschijnlijkheid dat sprake is van een (positieve of negatieve) invloed van de verklarende variabele op de 'te verklaren variabele' (de tevredenheid met het leven). Bij een score van 2.0 is sprake van een kans van 95% dat de verklarende variabele een positieve invloed heeft op de beoordeling van de kwaliteit van het leven, bij een score van -2.0 is sprake van een kans van 95% dat de verklarende variabele een negatieve invloed heeft op de kwaliteit van het leven. Naarmate de t-waarde hoger is, zal het effect (positief of negatief) op de beoordeling van de tevredenheid met het leven groter zijn.

Bij de beoordeling van de resultaten geldt dat de effecten voor elke verklarende variabele zodanig zijn bepaald dat rekening wordt gehouden met de invloed van alle andere verklarende variabelen. Dit is de zogenaamde 'ceteris paribus' clausule: wat is het effect van een verklarende variabele als aan alle andere verklarende variabelen voor elke respondent dezelfde score zou gelden.

Uit de resultaten kan onder andere het volgende worden afgeleid.

- Bij de leeftijdsklassen gaat het om de afwijking van de leeftijdsklasse 65 jaar of ouder. Alle andere verklarende variabelen gelijk veronderstellend geldt dat alle leeftijdsklassen minder tevreden zijn met hun leven dan 65-plussers.
- Kinderen verhogen het 'levensgeluk', althans als het om jonge kinderen gaat: bij kinderen in de leeftijdsklasse 13-17 jaar ('pubers') wegen de positieve en negatieve effecten ongeveer tegen elkaar op.
- Studenten hbo/wo zijn meer tevreden met hun leven dan gemiddeld. Het effect is overigens niet heel groot.
- Ook degenen met als hoogste opleiding een master zijn wat tevredener met hun leven dan gemiddeld. Dat is onafhankelijk van het inkomen dat ook is meegewogen in de statistische analyse.

- Een aantal verklarende variabelen valt onder de 'persoonlijke positie'. Daaruit blijkt dat arbeidsongeschikten en mensen met een bijstandsuitkering minder tevreden zijn met hun leven dan gemiddeld. Dat geldt ook voor mensen met een WW-uitkering. Dat effect is overigens minder groot, waarschijnlijk omdat hier meer dan bij arbeidsongeschiktheid of bij het ontvangen van een bijstandsuitkering sprake is van een tijdelijke situatie.
- Een goede gezondheid (gebaseerd op de vraag of men een goed ervaren gezondheid heeft) scoort van alle verklarende variabelen duidelijk het hoogst. Als er geen sprake is van een langdurige aandoening (deze verklarende variabele heeft een meer permanent karakter dan een slechte gezondheid, waar soms wat aan gedaan kan worden) heeft dat een extra positief effect, terwijl de tevredenheid met het leven afneemt wanneer de partner een langdurige aandoening heeft.
- Het besteedbaar huishoudensinkomen heeft een positief effect op de tevredenheid met het leven, maar het effect is veel kleiner dan bijvoorbeeld gezondheid. Daarbij geldt dat inkomen vaak een belangrijke voorwaarde is voor een hoge score op andere verklarende variabelen, zoals gezondheid, de tevredenheid met de woning en het feit dat mensen met een uitkering hun 'ontevredenheid' mogelijk vooral baseren op het feit dat hun inkomen daardoor lager is. Hier ligt nog ruimte voor verder onderzoek.
- De tevredenheid met de woning scoort zeer hoog. Een 'fijn huis' om in te leven draagt blijkbaar bij aan de tevredenheid met het leven. Zoals al eerder aangegeven hangt de kwaliteit van de woning voor een belangrijk deel samen met het inkomen en/of vermogen, zodat materiële welvaart voor een deel 'verstopt' zit in de waardering voor de woning.
- Naast alle persoonlijke kenmerken blijkt ook de woonomgeving een aanvullend positief effect te hebben op de tevredenheid met het leven. Door verbeteringen in de woonomgeving in een gebied (buurt, wijk, gemeente, streek - al naar gelang het type kenmerk van de woonomgeving) kan de tevredenheid met het leven dus positief worden beïnvloed.
- De 'tevredenheid met de woonomgeving' heeft een positief effect op de tevredenheid met het leven. Een nadeel van deze verklarende variabele is dat voor ieder individu de opvatting over wat de kwaliteit van de woonomgeving bepaalt zal verschillen (zie ook paragraaf 4.2).
- Waarschijnlijk wordt de 'tevredenheid met de woonomgeving' geassocieerd met de directe omgeving (bijvoorbeeld de buurt). Men kijkt echter niet alleen naar de directe omgeving, maar ook naar de streek waarin men woont: de 'tevredenheid met de streek' heeft een sterk positieve invloed op de tevredenheid met het leven. Dat geldt ook voor de verwachtingen hoe de streek zich de komende jaren zal ontwikkelen. Optimisme of pessimisme daarover heeft ook invloed op de tevredenheid met het leven.
- Mensen die zich verantwoordelijk voelen voor de leefbaarheid in de buurt zijn ook tevredener met het leven. Het kan dat zij geluk ontleen aan bijvoorbeeld vrijwilligerswerk, maar het kan ook dat deze groep mensen in het algemeen wat tevredener/optimistischer in het leven staat.
- 'Binding aan de buurt' en 'betrokkenheid bij de buurt' behoren tot dezelfde familie, maar meten net iets anders. Bij 'binding aan de buurt' gaat het om de mate waarin men het eens is met de volgende vijf stellingen: 'Het is vervelend om in deze buurt te wonen'; 'Als het mogelijk is, ga ik uit deze buurt verhuizen'; 'Ik ben gehecht aan deze buurt'; 'Ik voel mij thuis in deze buurt'; 'Steeds meer buurtgenoten verhuizen ergens anders naar toe'. Bij een versie van de stellingen waarbij ze alle in positieve zin zijn geformuleerd kan een totaalscore worden bepaald. Als sprake is van een sterke binding aan de buurt, houdt dat in dat men tevreden is met de woonomgeving en dat heeft blijkbaar een positief effect op de tevredenheid met het leven.
- De score op 'betrokkenheid bij de buurt' is ontleend aan de volgende zes stellingen (ook alle weer zo nodig in positieve zin geformuleerd): 'Ik heb veel contact met mijn directe buren'; 'Ik heb veel contact met andere buurtbewoners'; 'In de buurt gaat men op een prettige manier met elkaar om'; 'Ik woon in een gezellige buurt waar mensen elkaar helpen en samen dingen doen'; 'Mensen kennis elkaar vaak in deze buurt'; 'Ik ben tevreden met de bevolkingssamenstelling in de buurt'. De betrokkenheid bij de buurt blijkt ook een significant positief effect te hebben op de

tevredenheid met het leven. Waar 'binding aan de buurt' samen kan hangen met allerlei factoren (bijvoorbeeld het voorzieningenniveau of de natuurlijke omgeving of de veiligheid/het ontbreken van overlast) is deze verklarende variabele direct gekoppeld aan de sociale cohesie in de buurt (hoe gaan mensen met elkaar om). Een hoge score daarop blijkt bij te dragen aan de tevredenheid met het leven.

- De tevredenheid met de nabijheid van winkels voor de dagelijkse boodschappen blijkt ook een duidelijk positief effect te hebben op de tevredenheid met het leven. In de WoON-enquête is helaas niet gevraagd naar de betekenis van de nabijheid van andere typen 'basisvoorzieningen', zoals bijvoorbeeld een basisschool voor gezinnen met jonge kinderen of een huisarts. Wellicht is de nabijheid van winkels voor de dagelijkse boodschappen overigens ook representatief voor de nabijheid van basisvoorzieningen in het algemeen. Een achteruitgang van het voorzieningenniveau zou dan een negatief effect hebben op de tevredenheid met het leven.
- De nabijheid van strand is gemeten op gemeentelijk niveau (omdat hiernaar niet werd gevraagd in de enquête). Bekend is slechts de gemeente waar de respondent woont en niet het exacte adres. Het inbrengen van dergelijke verklarende variabelen 'van buiten de enquête' kan dan ook slechts plaatsvinden wanneer verschillen vooral relevant zijn op het niveau van gemeenten en niet op het niveau van buurten. Voor de nabijheid van strand is daarvan uitgegaan. De nabijheid van strand blijkt een positief effect te hebben op de tevredenheid met het leven.

5 Uitwerking naar thema's

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van indicatoren die vallen onder relevante thema's en subthema's. Dat heeft deels betrekking op de 'standaardproducten', die centraal stonden in hoofdstuk 4. Daarnaast zijn extra thema's en subthema's en daaronder vallende indicatoren toegevoegd. In paragraaf 5.1 wordt een overzicht gegeven. Vervolgens is toegelicht op welke manier tot de keuze van indicatoren is gekomen. In paragraaf 5.2 staan de resultaten per thema. Bijlage III.2 bevat een korte toelichting per indicator. In paragraaf 5.3 wordt aandacht besteed aan de verschillen tussen new towns en hun relevante regio. In paragraaf 5.4 tenslotte staat een specifiek thema centraal, namelijk 'sociale veiligheid'.

5.1 Keuze thema's, subthema's en indicatoren

In tabel 5.1 staan de gekozen thema's en subthema's. In totaal zijn er vijftien thema's, met als zestiende thema een aantal totaalscores voor de 'standaardproducten' van Bureau Louter (zie ook hoofdstuk 4). Per thema zijn er één, twee of drie subthema's (in totaal 33, exclusief 'totaalscores').

Tabel 5.1 Selectie van thema's en subthema's

Thema	Subthema
1. Economie	1a. Economische prestaties 1b. Centrumfunctie voorzieningen
2. Demografie	1c. Vestigingsplaatsfactoren 2a. Leeftijdsopbouw 2b. Migratiestromen
3. Arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie	2c. Samenstelling bevolking 3a. Werkloosheid 3b. Arbeidsparticipatie
4. Materiële welvaart	3c. Woon-werk balans
5. Wonen	4a. Inkomen en vermogen 5a. Woningprijzen
6. Woon aantrekkelijkheid	5b. Kenmerken woningvoorraad
7. Gezondheid	6a. Waardering woonomgeving 7a. Situatie gezondheid 7b. Preventief/leefstijl 7c. Zorgkosten
8. Sociale cohesie en saamhorigheid	8a. Oordelen sociale cohesie
9. Veiligheid en criminaliteit	9a. Criminaliteit/ondermijning 9b. Verkeersveiligheid 9c. Overlast
10. Onderwijs en human capital	10a. Opleidingsniveau 10b. Onderwijsvolgenden 10c. Onderwijsresultaten
11. Klimaat, milieu, natuur en energie	11a. Klimaat en energie 11b. Milieu 11c. Natuur
12. Politiek en samenleving	12a. Betrokkenheid 12b. Politieke partijen
13. Dichtheid	13a. Dichtheid
14. Mobiliteit	14a. Bereikbaarheid per auto 14b. Openbaar vervoer
15. Voorzieningen	15a. Maatschappelijke voorzieningen 15b. Commerciële voorzieningen
16. Totaalscores	16a. Totaalscores

Om tot een lijst van indicatoren te komen zijn vele honderden potentiële indicatoren onderzocht. Bronnen die zijn onderzocht om geschikte gegevens (en daaruit af te leiden indicatoren) voor dit onderzoek te vinden, zijn onder andere:

- CBS Statline
- Onderzoek Toplocaties van Bureau Louter voor Elsevier Weekblad.
- Onderzoek Beste Gemeente van Bureau Louter voor Elsevier Weekblad.
- WoonOnderzoek Nederland (WoON-enquête) van het CBS
- Enquête Beroepsbevolking (CBS)
- Monitoren en onderzoeken als de Leefbaarometer, het ecologisch kapitaal van Telos, en de onderwereldkaart van RTL Nieuws.
- Gezondheidsmonitor (RIVM, GGD's)
- Gegevens over luchtverontreiniging van het RIVM
- RIVM Atlas Leefomgeving
- Portals als Zicht Op Wijken, Waar Staat Je Gemeente, Zicht op Ondernijning, de KIS-Wijkmonitor en de Politie-monitor. Gegevens kunnen overigens slechts worden gebruikt indien het mogelijk is ze te downloaden (zie ook hierna).
- Stichting LISA (Landelijk InformatieSysteem van Arbeidsplaatsen) voor werkgelegenheid en toegevoegde waarde (aangekochte gegevens)
- Gegevens van DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs)
- Microbestanden over afstanden/reistijden (OpenStreetView)
- De Basisadministratie Adressen en Gebouwen (BAG)
- Locatus (gegevens over winkelruimte)
- Kantorenbestand Rudolf Bak (inmiddels ook Locatus)
- IBIS (Integraal Bedrijventerreinen Informatie Systeem)
- Vastgoeddata.nl
- Vektis Open Data Zorgverzekeringswet
- CBS OViN (Onderzoek Verplaatsingsgedrag in Nederland) en de opvolger ODiN (Onderweg in Nederland)

Alle indicatoren zijn getoetst op de volgende criteria:

- Als belangrijkste criterium uiteraard: zijn de gegevens relevant voor het onderzoek?
- Zijn de gegevens landsdekkend, op exact dezelfde wijze gemeten en statistisch betrouwbaar?
- Zijn de basisgegevens beschikbaar of te achterhalen in de vorm van 'getallen'? Informatie die alleen via figuren in 'dashboards' beschikbaar is (zonder achterliggende cijfers) is niet bruikbaar omdat gegevens voor alle gemeenten in Nederland nodig zijn.
- In hoeverre is sprake van doublures (indicatoren die hetzelfde of vrijwel hetzelfde zeggen)? Op die wijze kan het aantal potentiële indicatoren worden verminderd.
- Soms kan (ook om het aantal te presenteren scores wat te beperken) gebruik worden gemaakt van 'samengestelde indicatoren'. Bureau Louter heeft daar veel ervaring mee. Ook wordt soms gebruik gemaakt van door anderen ontwikkelde samengestelde indicatoren (zoals Telos voor ecologisch kapitaal, de Leefbaarometer, RTL Nieuws; zie ook bij de 'bronnen', zoals hiervoor besproken).
- Soms zijn indicatoren verouderd. Dat geldt bijvoorbeeld voor gegevens uit de Bodemstatistiek en ook voor sommige indicatoren uit WoON (daar komen in elke versie - een driejaarlijkse cyclus - weer nieuwe vragen bij en vallen er andere af). Bij het beoordelen of 'verouderde' gegevens opgenomen worden of niet, zijn twee criteria van belang: (1) Hoe belangrijk is een indicator en zegt de indicator iets wezenlijk anders dan andere indicatoren waarvoor recentere gegevens beschikbaar zijn? (2) Hoe veranderlijk is de indicator door de tijd? Als er weinig veranderingen in de tijd zijn, zal het een minder groot bezwaar zijn als gegevens wat verouderd zijn (denk

bijvoorbeeld aan 'Nabijheid binnenwater'. Voor alle indicatoren is gebruik gemaakt van de meest recente gegevens (waarbij het soms om bundeling van een aantal jaren gaat).

- Nadat een database van basisgegevens is gemaakt (uit bestaande, waar nodig geactualiseerde, databases van Bureau Louter, in combinatie met gerichte aanvullende indicatoren) volgt een slag om de basisgegevens om te zetten naar indicatoren. Daarbij is het onder andere van belang dat gegevens vergelijkbaar worden gemaakt tussen gemeenten door te schalen naar omvang. De norm waarmee geschaald wordt, verschilt tussen indicatoren. Voorbeelden zijn het totaal aantal inwoners, inwoners in een bepaalde leeftijdsklasse en het aantal woningen.
- Er vinden uitvoerige controles plaats. Wanneer sprake is van duidelijke fouten in basisbestanden vinden correcties plaats (waarbij overigens alleen basisgegevens worden gebruikt waarbij slechts incidenteel sprake is van fouten). Binnen de selectie van gegevens ontbreken soms waarnemingen voor gemeenten. Die gegevens zijn door Bureau Louter 'opgevuld' aan de hand van statistische technieken (bijvoorbeeld het toekennen van de gemiddelde score van de vijf meest gelijkende gemeenten). Van ontbrekende gegevens is overigens slechts incidenteel sprake: in het geheel niet voor de acht new towns, incidenteel voor de benchmarkgemeenten en ook slechts in een klein aantal gevallen voor de overige gemeenten. Bij het uitvoeren van controles (en eventuele correcties) is, waar het gaat om voor dit project nieuwe gegevens en daaruit afgeleide indicatoren, de meeste aandacht besteed aan de acht new towns, vervolgens aan de benchmarkgemeenten en het minst aan de overige gemeenten.
- Vervolgens worden de resultaten omgezet in tabellen en figuren zodat verschillen tussen de gemiddelde scores voor new towns met het nationaal gemiddelde en de gemiddelden voor de drie benchmarkgroepen zichtbaar worden en onderlinge verschillen tussen new towns worden blootgelegd.

In tabel III.2.1 in bijlage III.2 staan alle indicatoren. Ze zijn gebundeld naar subthema (cursief en onderstreept) en thema (vet weergegeven). Soms is sprake van samengestelde indicatoren. Die zijn in de linker kolom met geel aangegeven. Het gaat daarbij om scores die zijn opgebouwd uit verschillende typen indicatoren. Daarnaast is onderscheid gemaakt tussen indicatoren waarbij een 'oordeel' kan worden toegekend in de zin van 'gunstig' of 'ongunstig' en *neutrale* indicatoren (waarbij een dergelijk oordeel niet kan worden gegeven). Bij samengestelde indicatoren gaat het per definitie om situaties waarbij aan de score een oordeel (gunstig of ongunstig) wordt gekoppeld, omdat het anders niet mogelijk zou zijn geweest om de onderliggende indicatoren (gewogen) op te tellen. 'Neutrale samengestelde indicatoren komen dus niet voor. Om te voorkomen dat indicatoren als 'stigmatiserend' worden beschouwd voor bepaalde bevolkingsgroepen (bijvoorbeeld naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en etniciteit/nationaliteit) zijn alle indicatoren waarbij sprake is van een aandeel van een bevolkingsgroep in een totaal als 'neutraal' beschouwd. De neutrale indicatoren zijn in tabel III.2.1 groen gemarkeerd.

Bij de economische prestaties wordt onderscheid gemaakt naar drie brede typen economische activiteiten. Dat verdient enige toelichting:

- materiaalgeoriënteerde activiteiten houden zich bezig met de productie en distributie van materiële goederen. Tot dit type activiteiten worden gerekend landbouw, industrie, bouwnijverheid, groothandel en transport
- informatiegeoriënteerde activiteiten houden zich bezig met het verkrijgen, verwerken en verstrekken van informatie. Tot dit type activiteiten worden gerekend kennisdiensten, financiële diensten en openbaar bestuur
- personengeoriënteerde activiteiten houden zich bezig met persoonlijke dienstverlening aan consumenten. Tot dit type activiteiten worden gerekend onderwijs, zorg, detailhandel en vrijetijdsactiviteiten

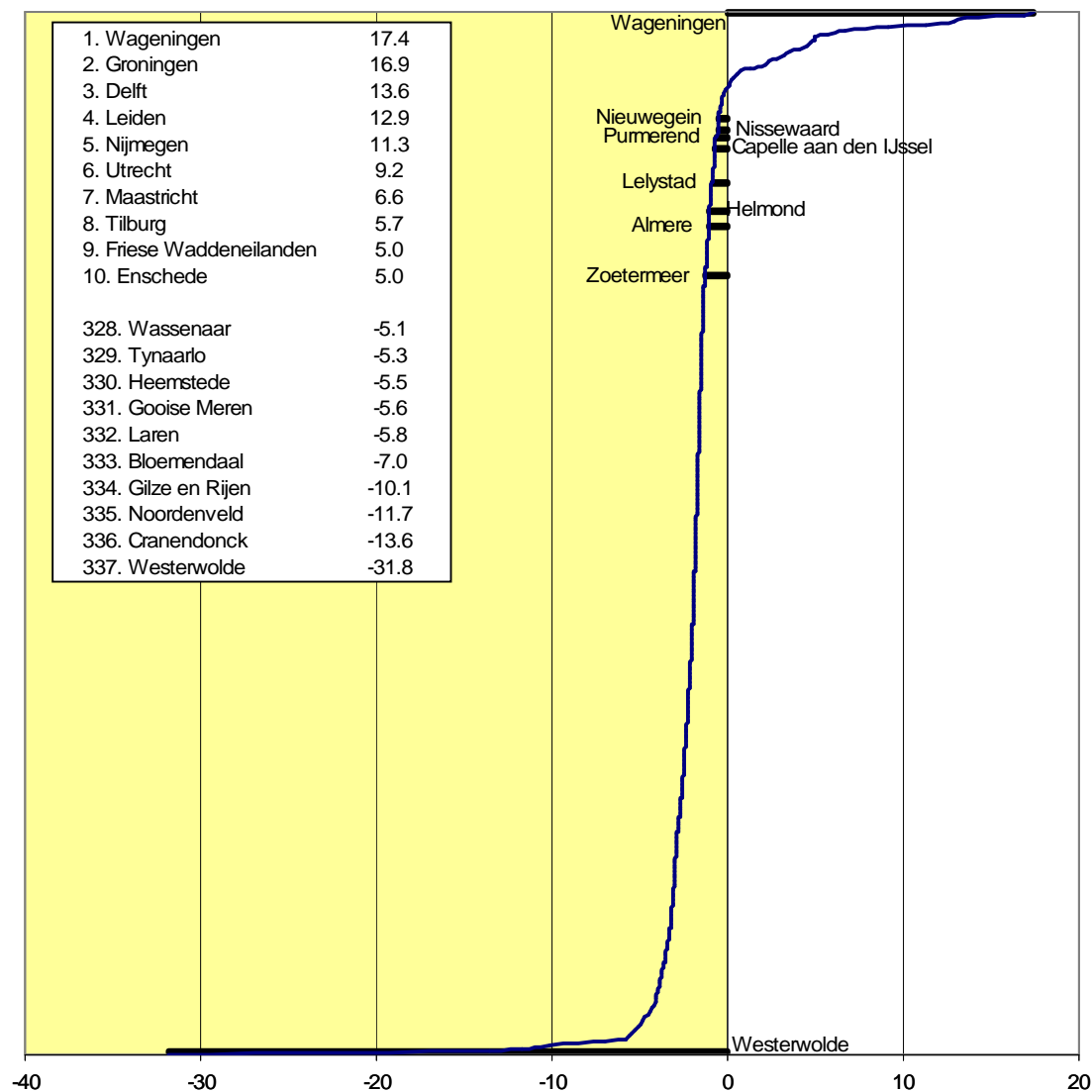
5.2 Resultaten per thema

Om indicatoren onderling vergelijkbaar te maken, zijn ze alle omgezet in 'rapportcijfers' met een gemiddelde van 6.5, een minimum van 3 en een maximum van 10. Bij de verdeling naar rapportcijfers wordt daarbij een vast stramien gevolgd, waarbij evenveel gemeenten bovengemiddeld scoren als benedengemiddeld. Dat kan er soms toe leiden dat indicatoren een vrij hoog rapportcijfer krijgen, maar toch onder het nationaal gemiddelde scoren. Een (vrij extreem) voorbeeld hiervan is het migratiesaldo in de leeftijdsklasse 17-21 jaar. Daar wordt hier op ingegaan. Dergelijke 'scheef verdeelde' indicatoren vormen overigens de (sporadische) uitzondering en niet de regel.

Daarnaast heeft Bureau Louter bij veel indicatoren specifieke bewerkingen uitgevoerd omdat rechtstreeks overnemen uit bijvoorbeeld CBS Statline een vertekend beeld zou geven. Daarvan worden hier, ter illustratie, twee voorbeelden gegeven, die beide betrekking hebben op energiegebruik

In figuur 5.1 staat een illustratie voor het migratiesaldo in de leeftijdsklasse 17-21 jaar.

Figuur 5.1 Migratiesaldo 17-21 jaar per duizend inwoners, 2013-2022, gemiddeld per jaar

Weergegeven is de inkomende min uitgaande binnenlandse migratie in de leeftijdsklasse 17-21 jaar per duizend inwoners van de totale bevolking in de periode 2013-2022 (gemiddeld per jaar). Bij binnenlandse migratiesaldi is het nationaal gemiddelde altijd per definitie gelijk aan 0. Er blijken slechts 25 gemeenten te zijn met een positief migratiesaldo. De top-10 maakt duidelijk dat de top-10 bestaat uit negen universiteitsteden en de Friese Waddeneilanden (op plaats 9). Op Terschelling staat het Maritiem Instituut Willem Barentsz. Studenten verhuizen naar Terschelling op het moment dat zij daar gaan studeren (in de leeftijdsklasse 17-21 jaar) en verhuizen veelal weer terug op het moment dat zij 22 jaar of ouder zijn. Dat geldt ook voor de universiteitsteden. Verhuizingen om aan een universiteit te gaan studeren komen meer voor dan verhuizingen om bij een hbo-instelling te gaan studeren (vaak reist men dan heen er weer om onderwijs te volgen vanuit het ouderlijk huis).

Aan de andere kant van het spectrum (de top-10 van gemeenten met het sterkst negatieve migratiesaldo) bevinden zich twee typen gemeenten. Ten eerste een viertal gemeenten die gedurende de periode 2013-2022 (of een deel daarvan) de status hadden van centrale opvanglocatie (col) of procesopvanglocatie (pol). Asielzoekers komen hier binnen (geregistreerd als internationale migratie), hun asielaanvraag wordt daar behandeld en vervolgens verhuizen ze door naar elders in het land. Dat wordt dan als een binnenlandse migratie geregistreerd. Voor Westerwolde (Ter Apel), Cranendonck (Budel), Noordenveld (Veenhuizen) en Gilze Rijen (Gilze) resulteert dus administratief een sterk negatief binnenlands migratiesaldo (overigens niet alleen in de leeftijdsklasse 17-21 jaar, maar ook in andere leeftijdsklassen). Ten tweede een groep met 'luxe gemeenten' (met een hoge materiële welvaart). Hier is de reden dat jongeren uit de leeftijdsklasse relatief vaak aan een universiteit gaan studeren en daarom ook verhuizen.

Voor de new towns resulteert weliswaar een negatief migratiesaldo in de leeftijdsklasse 17-21 jaar, maar de mate waarin is lager dan in veel andere gemeenten, waardoor zij volgens de vaste toekenning toch een vrij hoog rapportcijfer krijgen. Jongeren uit new towns gaan relatief weinig naar de universiteit en als dat zo is, reizen ze vaak heen en weer vanuit het ouderlijk huis omdat universitair onderwijs veelal binnen aanvaardbare afstand wordt aangeboden. Nieuwegein (vlakbij Utrecht) neemt positie 35 in, Zoetermeer positie 86.

Energieverbruik

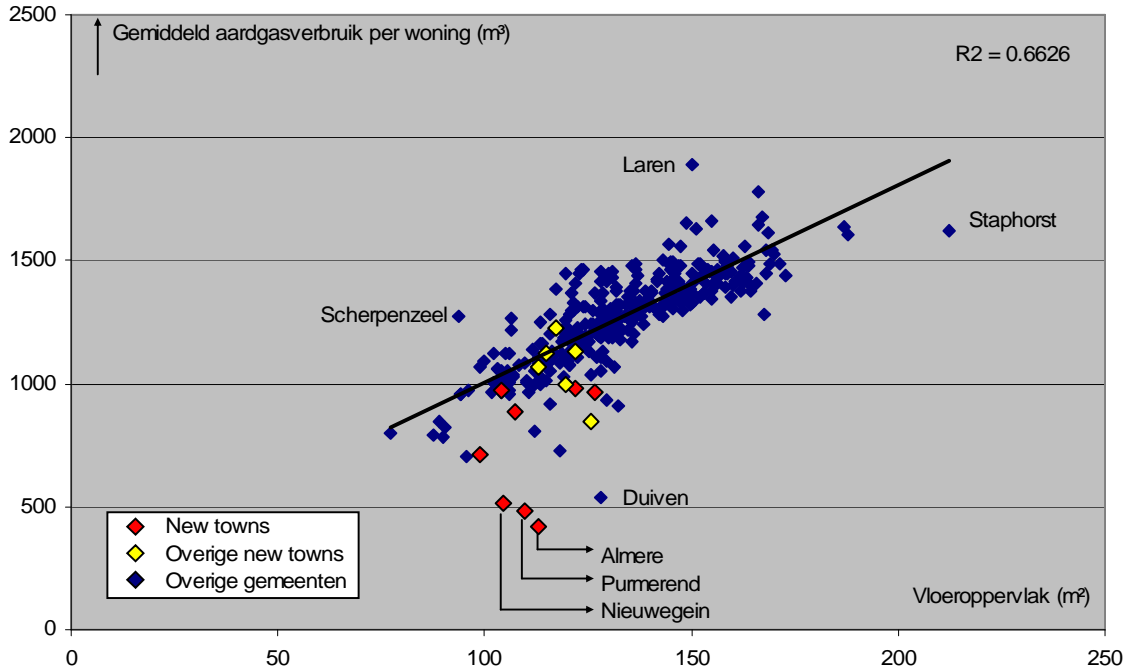
Op CBS Statline staan gegevens over het gemiddeld aardgasverbruik en het gemiddeld elektriciteitsverbruik per woning. Dit is in dit onderzoek niet rechtstreeks overgenomen, maar bewerkt tot een nieuwe indicator, namelijk het verbruik per vierkante meter. Daarvoor bestaan twee redenen:

- Het aardgas- en elektriciteitsverbruik is afhankelijk van de grootte van de woning. Bij meer vloeroppervlak mag ook meer verbruik worden verwacht.
- Wanneer stadsverwarming beschikbaar is, zal het aardgasverbruik per woning ook lager zijn in een gemeente.

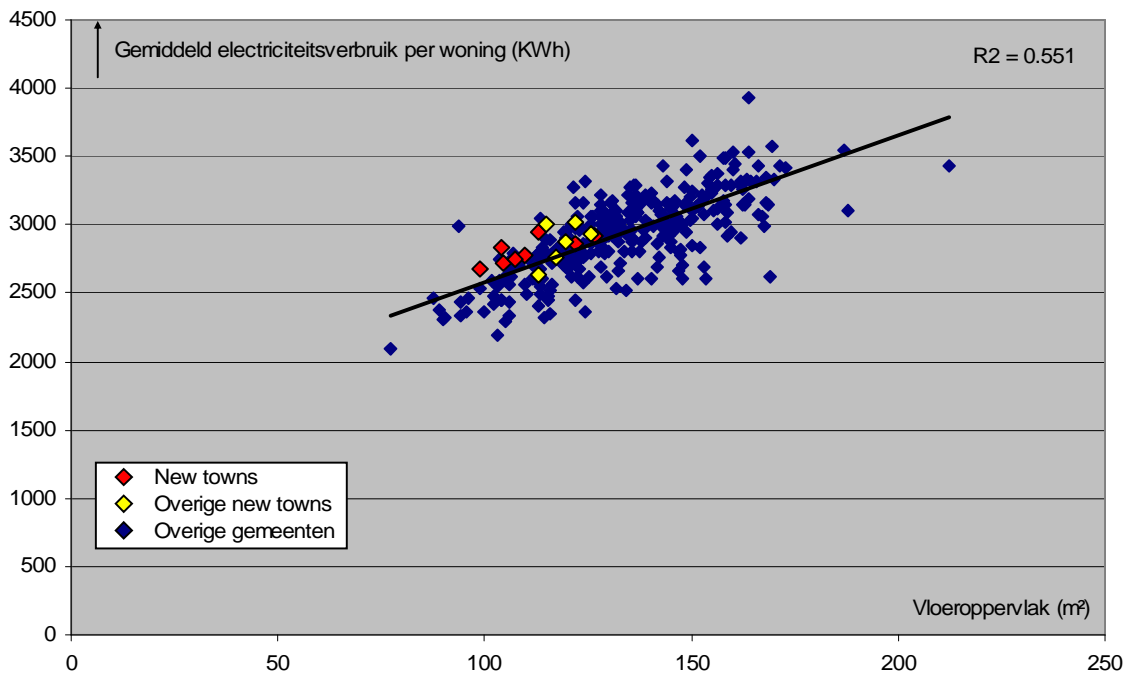
In figuur 5.2 staan het gemiddeld aardgasverbruik en het gemiddeld elektriciteitsverbruik per woning (op de verticale as) en het gemiddelde oppervlak van woningen (op de horizontale as). Het statistisch verband blijkt vrij sterk te zijn. In figuur 5.2a (met het aardgasverbruik) blijkt echter sprake te zijn van een aantal 'uitbijters' met een veel lager gemiddeld aardgasverbruik dan verwacht op basis van het gemiddeld vloeroppervlak van de woningen. Dat gaat om Almere, Purmerend, Nieuwegein en Duiven. Ook andere new towns en sommige van de overige new towns kennen een lager dan verwacht aardgasverbruik. Voor het elektriciteitsverbruik geldt dat niet: daar is het verbruik in de new towns eerder wat hoger dan verwacht. Stadsverwarming vormt een alternatief voor aardgasverbruik (maar niet voor elektriciteit). In figuur 5.3 staat het deel van de woningen dat is aangesloten op stadsverwarming, geordend van hoog naar laag. Dit aandeel is het hoogst in Purmerend (ruim zestig procent). Het blijkt dat er 51 gemeenten zijn waar de woningen deels zijn aangesloten op stadsverwarming. Voor het overgrote deel van de gemeenten is er dus geen sprake van stadsverwarming. Wat hier opvalt is dat er in veel van de voormalige groeikernen stadsverwarming is aangelegd. Dat geldt voor zeven van de acht new towns (met vooral in Purmerend, Almere en Nieuwegein een groot aandeel aangesloten woningen). Nissewaard vormt hier de uitzondering. Ook in twee kleine voormalige groeikernen (de 'kleine new towns' in figuur 5.2) zijn veel woningen

aangesloten op stadsverwarming (Duiven en Westervoort). Verder is er nog stadsverwarming in twee van de zes overige new towns. Rechts in figuur 5.3 staat het aardgasverbruik per vierkante meter vloeroppervlak, zoals berekend door Bureau Louter (waarbij een hoge positie is toegekend aan gemeenten met een laag aardgasverbruik per vierkante meter woonvloeroppervlak).

Figuur 5.2 Verband energieverbruik en omvang woningen

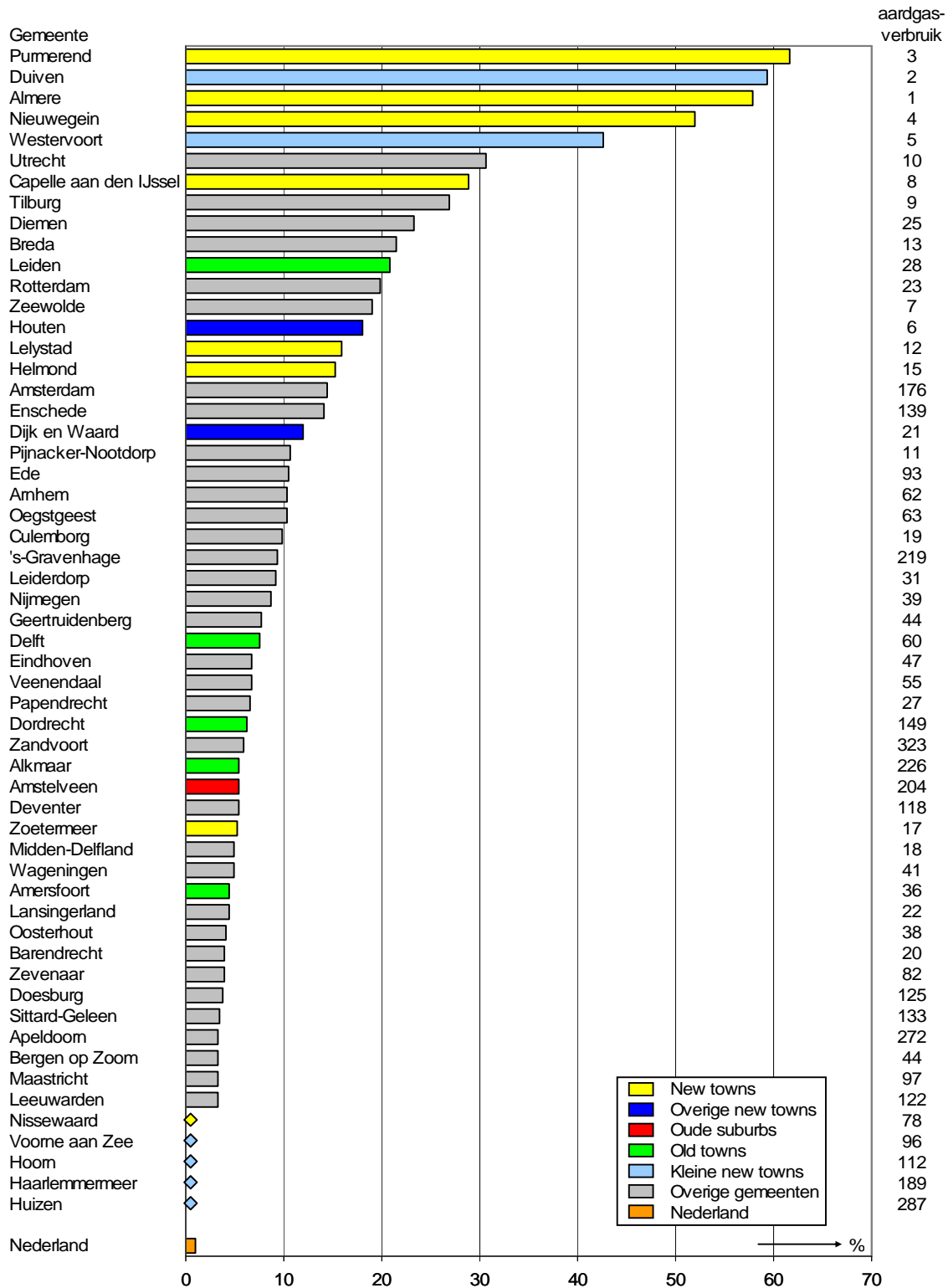

a. Aardgasverbruik

b. Electriciteitsverbruik

Figuur 5.3 Deel woningen dat is aangesloten op stadsverwarming

Aardgasverbruik: in m3 per vierkante meter woonvloeroppervlak (hoogste positie voor het laagste verbruik). Weergegeven is de positie op de ranglijst van 337 gemeenten.

Er bestaat een verband tussen het deel van de woningen dat is aangesloten op stadsverwarming en het gemiddeld aardgasverbruik per vierkante meter woonvloeroppervlak: de top-5 komt geheel overeen (in een iets andere volgorde) en de tien gemeenten met het laagste verbruik per vierkante meter staan alle in de top-15 van gemeenten naar het deel van de woningen dat is aangesloten op stadsverwarming. Er zijn echter ook uitbijters: in Amsterdam, Enschede en Den Haag is ongeveer tien tot vijftien procent van de woningen aangesloten op stadsverwarming, maar wat betreft het aardgasverbruik per vierkante meter woonvloeroppervlak behoren zij niet tot de top. Dat heeft te maken met de lage energiezuinigheid van de woningen in veel steden.

De indicatoren waar hier voor is gekozen om recht te doen aan gemeentelijke verschillen in woonoppervlak zijn 'laag aardgasverbruik, residu' en 'lage electriciteitslevering, residu'. Dit is berekend als het verwachte verbruik volgens het in figuur 5.2 gevonden verband tussen verbruik en gemiddeld vloeroppervlak gedeeld door het feitelijk verbruik. Als het feitelijk verbruik lager is dan verwacht, resulteert dan een hoge score, die wordt omgezet in een hoog rapportcijfer.

Een benchmarkanalyse voor de new towns

Na deze beschouwingen over het meten van indicatoren, die illustratief zijn voor veel meer gemaakte keuzes, wordt nu aangegeven welke indicatoren zijn geselecteerd. Daarbij is steeds gebruik gemaakt van eenzelfde type figuren (zie de figuren 5.4 tot en met 5.19). Om voldoende ruimte voor de figuren te waarborgen zijn de titels van de indicatoren zo kort mogelijk gehouden, waarbij soms ook gebruik wordt gemaakt van afkortingen. Zoals al in de vorige paragraaf aangegeven staat de betekenis van de indicatoren in tabel III.2.1 in bijlage III.2. Er is onderscheid gemaakt naar drie typen indicatoren, namelijk (in de figuren steeds geordend van boven naar beneden):

- neutrale indicatoren. Hieraan wordt geen oordeel toegekend in de zin van 'gunstig of ongunstig'. In het deel van de figuur met de staafdiagrammen en stippen zijn de staafjes (gemiddelde scores voor de acht new towns) lichtgrijs weergegeven. De scores voor de individuele new towns (het rechter deel van de figuren) lopen van donkergeel (een lage score - die dus niet moet worden opgevat als 'ongunstig') tot donkergroen (een hoge score);
- 'samengestelde oordeel-indicatoren'. Een hoge score wordt daarbij als gunstig beoordeeld, een lage score als ongunstig. De staafjes zijn hier lichtblauw weergegeven. De scores voor de individuele new towns (het rechter deel van de figuren) lopen van donkerblauw (een lage score - die hier moet worden opgevat als 'ongunstig') tot donkerrood (een hoge score). Een samengestelde oordeel indicator bestaat altijd uit twee of meer oordeel-indicatoren.
- 'oordeel-indicatoren'. Een hoge score wordt daarbij als gunstig beoordeeld, een lage score als ongunstig. De staafjes zijn hier lichtgeel weergegeven. De scores voor de individuele new towns (het rechter deel van de figuren) lopen van donkerblauw (een lage score - die hier moet worden opgevat als 'ongunstig') tot donkerrood (een hoge score).

Bij de gele/groene kleuren en blauwe/rode kleuren in het rechter deel van de figuur zijn de kleuren van donkergeel naar donkergroen en van donkerblauw naar donkerrood steeds verdeeld volgens 5% -10% - 15% - 20% - 20% - 15% - 10% - 5% van het aantal waarnemingen. Van de in totaal 337 gemeenten (waarvan hier alleen voor de acht new towns de scores worden weergegeven) zijn dus steeds 17 gemeenten donkergeel, donkergroen, donkerblauw en donkerrood, terwijl er steeds 66 of 67 gemeenten zijn met de meest lichtgele, lichtgroene, lichtblauwe en lichtrode kleur. Per indicator kunnen overigens alle acht new towns een blauwe tint hebben (als ze alle benedengemiddeld score) of juist alle new towns een rode tint (als ze alle bovengemiddeld presteren).

Omdat deze figuren belangrijk zijn om een beeld te krijgen van de positie die new towns innemen, wordt de interpretatie ervan toegelicht in het onderstaande kader.

Leesinstructie figuur 5.4 tot en met 5.19

Linker deel van de figuur

Per indicator zijn de scores van hoog naar laag geordend. Om ze onderling vergelijkbaar te maken zijn vervolgens 'rapportcijfers' toegekend volgens een vast stramien, met een minimum van 3 en een maximum van 10. De kans op een 6.5 is daarbij groter dan de kans op een 3.0 of 10.0.

In de figuur staat links voor elke indicator de 'positie'. Daarbij is de ongewogen gemiddelde score voor de new towns berekend en is bepaald op welke plaats in de ranglijst van 337 gemeenten de new towns dan volgens die gemiddelde score zouden staan. Voor 'materiaal economische prestaties' (in figuur 5.4) is dat bijvoorbeeld positie 170 (vrijwel volgens het nationaal gemiddelde).

In de figuren zijn de rapportcijfers weergegeven in de vorm van staafjes en stippen:

- Bij de staafjes gaat het om het ongewogen gemiddelde van de rapportcijfers voor de new towns.
- Bij de stippen gaat het om de ongewogen gemiddelden van de rapportcijfers voor de gemeenten die vallen binnen de benchmarkgroepen 'overige new towns', 'oude suburbs' en 'old towns'. In figuur 2.1 staat een kaart met de gemeenten die binnen deze groepen vallen.
- Bij de stippen voor bruto relevante regio (mét dominante gemeente) en de netto relevante regio (zonder dominante gemeente) gaat het om de op basis van het inwonertal over de gemeenten die binnen de relevante regio vallen gewogen rapportcijfers. In figuur 2.2 staan per new town kaarten met de 'relevante regio' en de 'dominante gemeente'. De new towns zelf tellen niet mee bij het bepalen van de scores.
- Opgemerkt moet worden dat het bij de 'netto regionale regio' (zonder de dominante gemeente) voornamelijk om suburbane gemeenten gaat (vergelijkbaar met de new towns). Dat zou dus ook als een benchmark voor de new towns kunnen worden beschouwd. Dat geldt veel minder voor de 'bruto relevante regio', omdat de dominante gemeenten ('kernsteden') geheel andere functies vervullen dan de new towns.
- Het gemiddelde voor alle Nederlandse gemeenten is *altijd* een 6.5 (de verticale oranje lijn).

De new towns kunnen worden vergeleken met de drie benchmarkgroepen en met de twee typen relevante regio's. Ligt het uiteinde van het staafje links van een stip, dan is de score voor de new town lager, ligt het uiteinde van het staafje rechts van een stip, dan is de score voor de new town hoger.

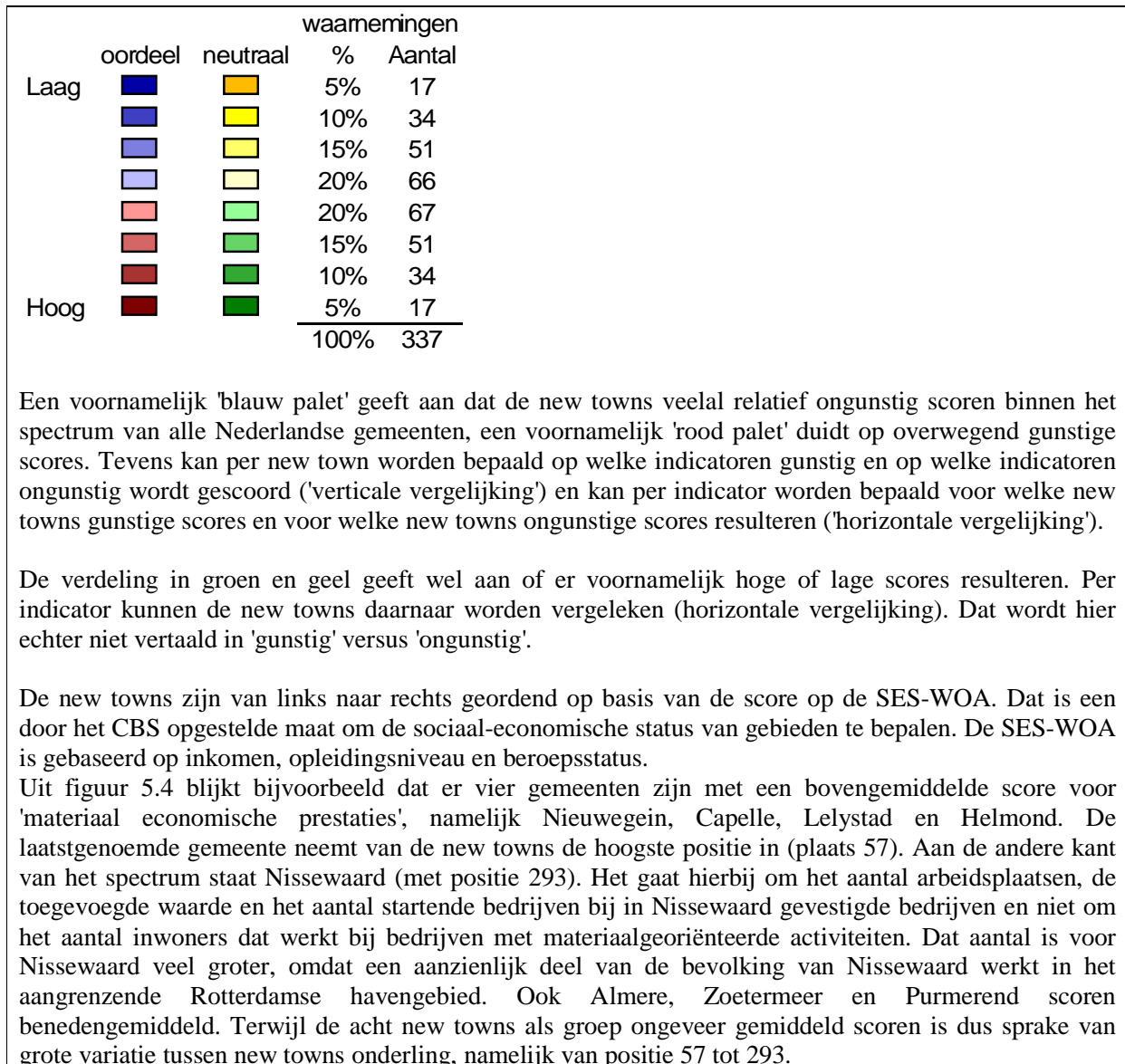
Scores kunnen dus voor de new towns worden vergeleken *tussen de verschillende indicatoren* (dat geldt overigens ook voor de benchmarkgroepen en de twee typen relevante regio's), maar ook *per indicator* tussen new towns en de benchmarkgroepen en de twee relevante regio's.

Zoals ook in de hoofdtekst is aangegeven geldt dat er drie typen indicatoren zijn:

- Neutrale indicatoren. Daarvoor worden hier de scores niet als 'gunstig' of 'ongunstig' beoordeeld (hoewel de lezer er mogelijk wel een interpretatie aan kan geven).
- Samengestelde oordeel-indicatoren. Deze zijn samengesteld uit meerdere oordeel-indicatoren. Hier geldt: naarmate het cijfer hoger is, wordt dat als gunstiger beschouwd.
- Oordeel-indicatoren. Naarmate het cijfer daarvoor hoger is, wordt dat als gunstiger beschouwd. Er wordt op gewezen dat de indicatoren hierbij altijd zo zijn berekend dat een hoog cijfer gunstig is (bijvoorbeeld: 'weinig problematische schulden').

Rechter deel van de figuur

De getallen geven de posities van de individuele new towns in de ranglijst van 337 gemeenten weer. Voor het visuele aspect is dat tevens omgezet in een kleurschakering in acht tinten. Daarbij is voor oordeel-indicatoren een rood-blauw verdeling aangehouden en voor neutrale indicatoren een groen-geel verhouding. In onderstaande figuur staat de verdeling van de waarnemingen over de acht kleurtinten.

De figuren kunnen op verschillende manier gelezen worden:

- Een algemeen beeld voor het thema en de subthema's: scoren de staafjes veelal bovengemiddeld of benedengemiddeld.
- Een vergelijking van de scores voor de new towns met de drie benchmarkgroepen en de relevante regio (bruto en netto): liggen de uiteinden van de staafjes meestal links van de stippen (lagere scores) of rechts daarvan (hogere scores) en in hoeverre is er daarbij sprake van verschillen tussen benchmarkgroepen en de relevante regio.
- Een beschouwing per individuele indicator.
- Aan het rechterdeel kan op het niveau van de subthema's (drie 'blokken') een indruk worden verkregen hoe de new towns in het algemeen scoren voor een bepaald subthema: overheersen rode kleuren (bovengemiddelde prestaties) of blauwe kleuren (benedengemiddelde prestaties).
- De prestaties van de acht new towns voor individuele indicatoren (zoals hiervoor bijvoorbeeld voor de economische prestaties van materiaalgeoriënteerde activiteiten).

Per thema zullen slechts de meest opvallende resultaten kort worden benoemd. Dit hoofdstuk biedt vooral achtergrondinformatie over bepaalde thema's en subthema's. Naast de benchmarkanalyse staat aan het einde van deze paragraaf ook een overzicht van de belangrijkste scores op de economische prestaties en de sociaal-economische prestaties, waarin ook verschillen tussen de acht new towns zichtbaar zijn gemaakt. Om niet te veel in detail te treden, zullen de resultaten voor de individuele new towns hier niet altijd worden besproken. Het palet van rode en blauwe kleuren (en soms geel en groen) geeft echter wel direct een beeld van de 'prestaties' van de individuele new towns (vergelijk in figuur 5.4 bijvoorbeeld de scores op de indicatoren voor Nieuwegein met die voor Nissewaard).

Benchmarkanalyse Economie (figuur 5.4)

De economische prestaties van de new towns zijn bovengemiddeld voor informatiegeoriënteerde activiteiten en personeegeoriënteerde activiteiten en gemiddeld voor (veel ruimte vragende) materiaalgeoriënteerde activiteiten. Wat de werkgelegenheidsfunctie betreft (het aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar) scoren de new towns ongeveer gemiddeld, met vooral een hoge score op informatiegeoriënteerde activiteiten ('de kantorensector'). Het aantal zelfstandigen blijft wat achter bij het nationaal gemiddelde. De new towns kennen alles bij elkaar dus geen zwakke economische positie, hoewel ze voor vrijwel alle indicatoren (met uitzondering van arbeidsplaatsen in materiaalgeoriënteerde activiteiten) wel duidelijk achterblijven bij de bruto relevante regio. Dat geldt niet ten opzichte van de netto relevante regio (de new towns scoren dan vaak zelf beter), wat duidelijk maakt dat in het algemeen vooral de dominante gemeenten de economische kar in de regio trekken.

Voor zorg en onderwijs scoren de new towns bovengemiddeld, wat duidt op een (bescheiden) centrumfunctie op dat gebied. Voor detailhandel en vrijetijdsactiviteiten (de 'commerciële voorzieningen') is dat niet het geval. Dat geldt voor detailhandel overigens ook voor de benchmarks. De new towns scoren lager dan de bruto relevante regio en de old towns. De new towns leveren voor plaatsen van hun omvang een bescheiden voorzieningenfunctie, doordat zij een historisch gegroeid achterland missen, zoals daar bij de grote steden en ook de old towns bijvoorbeeld wel sprake van is.

De new towns scoren bovengemiddeld wat betreft nationale ligging en agglomeratie-effecten (waarbij ze veelal wel lager scoren dan de benchmarks) en kennen geen bovengemiddelde regionale centrumfunctie. Op deze liggingsaspecten scoren zij veelal lager dan de benchmarks en de bruto relevante regio.

De new towns worden gekenmerkt door veel kantoorruimte, een gemiddeld areaal aan winkelruimte en een benedengemiddeld areaal aan bedrijventerreinen. Dit patroon is overigens ook zichtbaar bij de benchmarks en de bruto relevante regio's. Wat bedrijventerreinen betreft presteren de new towns zelfs wat gunstiger dan hun benchmarks.

Benchmarkanalyse Demografie (figuur 5.5)

Binnen het thema demografie is veel sprake van 'neutrale indicatoren'. Daar waar sprake is van oordeel-indicatoren zijn de indicatoren hier, maar ook elders in dit hoofdstuk zo weergegeven dat voor een als gunstig beoordeelde score altijd een hoog rapportcijfer resulteert. Dat geldt bijvoorbeeld voor een 'laag relatief aantal overledenen' en 'weinig risicojongeren'. Dan blijkt dat de new towns gunstig scoren op indicatoren die samenhangen met de leeftijdsopbouw. Dat is overigens een momentopname: uit paragraaf 6.2 blijkt dat de komende jaren sprake zal zijn van een sterke vergrijzing. De gunstige scores op leeftijdsopbouw gelden overigens veelal ook voor de benchmarks en zeker voor de bruto relevante regio's. Dat de new towns bovengemiddeld scoren op het migratiesaldo van 17-21 jaar, terwijl er sprake is van een negatief saldo, is toegelicht aan het begin van deze paragraaf (zie figuur 6.1).

Uit de samenstelling van de bevolking blijkt onder andere dat die een sterk internationaal karakter kent. Zie de indicatoren 'Percentage niet-Westers', 'Percentage Westers', '% uit vluchtelingenlanden', '% uit MOE-landen' en het '% uit West-Europa'. Het gemiddeld opleidingsniveau ligt iets onder het nationaal gemiddelde (zie hier overigens de verschillen tussen Zoetermeer en Capelle enerzijds en Nissewaard en Helmond anderzijds). Een aandachtspunt vormen hier de ongunstige scores op maatwerkarrangementen (jeugd, Participatiewet en WMO) en het grote aantal hoogrisicojongeren.

Benchmarkanalyse Arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie (figuur 5.6)

het beeld dat uit de subthema's werkloosheid en arbeidsparticipatie opdoemt kan worden beschouwd als zorgelijk. Met uitzondering van de relatief gunstige werkloosheidscijfers (althans in vergelijking met andere delen van Nederland) voor inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond en de regionale bruto participatiegraad voor hoog opgeleiden (wat vanuit de optiek van het bedrijfsleven duidt op relatief veel aanbod van hoog opgeleiden in de regionale omgeving) scoren de new towns laag tot zeer laag in vergelijking tot het nationaal gemiddelde. Dat is overigens niet uniek voor de new towns. Zo scoren de oude suburbs, de old towns en in nog sterkere mate de bruto relevante regio ook ongunstig. De overige new towns en de netto relevante regio scoren hier vrijwel steeds gunstiger dan de new towns (maar toch ook vaak lager dan het nationaal gemiddelde). Dit is een algemeen verschijnsel: met uitzondering van degenen met een niet-Westerse migratieachtergrond kleurt vrijwel het gehele palet aan de rechterzijde van de figuur blauw (vaak donkerblauw) voor werkloosheid. In iets minder mate geldt dat ook voor het subthema arbeidsparticipatie.

Uit de resultaten voor de woon-werk balans blijkt onder andere de specifieke positie van de oude suburbs: zij liggen alle tegen grote steden aan, waardoor daar een groot deel van de werkzame beroepsbevolking op gericht is (zie de hoge score op 'unieke pendeloriëntatie' en het lage aandeel van degenen die in de eigen woongemeente werken, terwijl tegelijkertijd sprake is van een lage gemiddelde woon-werk afstand). Dit beeld resulteert ook voor de new towns Nieuwegein en Capelle, maar veel minder voor Lelystad.

Benchmarkanalyse Materiële welvaart (figuur 5.7)

Ook het beeld voor de materiële welvaart ziet er niet gunstig uit voor de new towns. Met uitzondering van '% inkomen bovenste 20%' (het percentage van de inwoners dat behoort tot de 20% met het hoogste inkomen in Nederland; zie bijlage III.2, tabel III.2.1) en het gemiddeld besteedbaar inkomen per inwoner resulteren lage tot zeer lage rapportcijfers (zie bijvoorbeeld 'weinig problematische schulden'). Het rechter deel van de figuur kleurt dan ook bijna helemaal blauw. Voor alle indicatoren scoren de new towns hier lager (vaak veel lager) dan de overige new towns en de netto relevante regio's. Voor zes van de negen indicatoren scoren de new towns zelfs het laagst van alle gebieden waarmee wordt vergeleken.

Benchmarkanalyse Wonen (figuur 5.8)

Op de gemiddelde woningprijzen scoren de new towns lager dan het nationaal gemiddelde en vooral dan alle gebieden waarmee is vergeleken. Purmerend en (in iets mindere mate) Almere scoren relatief hoog dankzij hun ligging in de schaduw van Amsterdam (de gemeente met de hoogste gemiddelde vierkante meterprijzen voor woningen in Nederland): daarvan gaat voor de omgeving van Amsterdam een prijsopdrijvend effect uit.

Bij de kenmerken van de woningvoorraad is vaak sprake van neutrale indicatoren. Opvallend (maar niet verrassend) is de hoge score op het gemiddeld bouwjaar (veel recente woningen) en de zeer lage spreiding in bouwjaren: de new towns zijn veelal grotendeels in korte tijd 'uit de grond gestampt'. Ook het aandeel van woningen in bezit van woningcorporaties is hoog in de new towns. Dat geldt overigens ook voor de oude suburbs, de old towns en de bruto relevante regio (inclusief dominante gemeente), maar duidelijk minder voor de overige new towns en de netto relevante regio. Een aantal kenmerken van de woningvoorraad kan ook als oordeel-indicator worden beschouwd. Enigszins met uitzondering van de omvang van de buitenruimte van woningen scoren de new towns daar laag tot zeer laag op (staat van onderhoud van de woningen, de tevredenheid met de huidige woning, de aanwezigheid van monumentale bebouwing en de aantrekkelijkheid van de bebouwing). Ook voor het onderdeel Wonen van de Leefbaarometer van het ministerie van BZK resulteert overigens een zeer lage score. In het rechter deel van de figuur kleurt vrijwel het gehele palet blauw (vaak donkerblauw)

Benchmarkanalyse Woon aantrekkelijkheid (figuur 5.9)

In de Woon aantrekkelijkheidscan zijn de new towns uitvoerig beoordeeld op grond van een groot aantal indicatoren, gebundeld naar kenmerken en rubrieken. In figuur 5.9 is naar andere bronnen gekeken, namelijk de al eerder genoemde Leefbaarometer van het ministerie van BZK (de samengestelde

indicatoren die representatief worden geacht voor de fysieke omgeving en het voorzieningsniveau) en resultaten uit de WoON-enquête van het CBS. Met uitzondering van de indicator Leefbaarometer Voorzieningen, waar het gemiddelde omhoog wordt getrokken door Nieuwegein, resulteren zeer ongunstige scores voor de new towns. Met de al genoemde uitzondering kleurt het gehele palet aan de rechterzijde van de figuur blauw en voor gemeenten als Nissewaard, Almere, Capelle en Lelystad hoofdzakelijk donkerblauw. Dat bevestigt de resultaten in paragraaf 4.2 en de resultaten in figuur 5.19 (zie later: de totaalscore voor de woonaantrekkelijkheid volgens Bureau Louter). Uitzonderingen daargelaten blijven de new towns ook achter bij de andere in de figuur weergegeven typen gemeenten (die overigens veelal ook benedengemiddelde scores). Een aandachtspunt is hier ook dat de new towns niet alleen stelselmatig lager scoren dan de overige new towns, maar ook dan de netto relevante regio's. Dat gebied mag als een concurrent worden beschouwd op de woningmarkt. De lagere woonaantrekkelijkheid wordt ook weerspiegeld in relatief lage woningprijzen (zie figuur 5.8).

Benchmarkanalyse Gezondheid (figuur 5.10)

Voor gezondheid zijn veel indicatoren verzameld, die zijn gebundeld naar drie subthema's, namelijk de 'situatie' (indicaties voor de gezondheidstoestand), preventie & leefstijl ('voorkomen is beter dan genezen') en de zorgkosten. Bij dat laatste gaat het om analyses van gegevens van Vektis over de zorgkosten per gemeente, onderscheiden naar een aantal categorieën kosten. Bureau Louter heeft daarbij voor de leeftijdsopbouw gecorrigeerde kosten per inwoner bepaald.

Slechts incidenteel resulteren voor de new towns bovengemiddelde scores, namelijk voor het percentage niet-zware drinkers in de bevolking (een gunstige score voor de new towns en bijvoorbeeld ook voor de oude suburbs omdat de daar vrij sterk in de bevolking vertegenwoordigde moslims veelal niet drinken) en de lage kosten voor verzorging en verpleging (als gevolg van het vooralsnog lage aantal 75-plussers; na correctie voor de leeftijdsopbouw resulteren voor verzorging/verpleging kosten boven het nationaal gemiddelde).

Aan de rechterkant van de figuur overheersen weer blauwe kleuren. Voor sommige new towns resulteren voor slechts drie van de 24 'gezondheidsindicatoren' bovengemiddelde scores (gunstiger dan het nationaal gemiddelde), namelijk voor Lelystad, Nissewaard en Zoetermeer. Ook zorgelijk is dat de new towns voor maar liefst veertien indicatoren lager scoren dan *alle* gebieden waarmee vergeleken wordt.

Benchmarkanalyse Sociale cohesie en saamhorigheid (figuur 5.11)

Hier kleurt het volledige palet aan de rechterzijde van de figuur blauw. Voor Zoetermeer en Almere scoren alle acht indicatoren bij de laagste vijftig posities op de ranglijst van 337 gemeenten en voor Purmerend zeven indicatoren. Voor alle acht indicatoren resulteren dan ook gemiddelde scores voor de new towns die ver achterblijven bij het nationaal gemiddelde. Overigens scoren ook de bruto relevante regio's met de new towns vergelijkbare scores. Omdat de netto relevante regio's hoger scoren (soms zelfs bijna gemiddeld), betekent dit dus dat de dominante gemeenten zeer laag scoren op sociale cohesie (nog lager dan de new towns). Ook de oude suburbs scoren laag en in iets mindere mate de old towns. De overige new towns scoren gunstiger dan de new towns, maar wel lager dan het nationaal gemiddelde.

Benchmarkanalyse Veiligheid en criminaliteit (figuur 5.12)

Hier is een onderscheid gemaakt naar drie subthema's, namelijk criminaliteit & ondermijning, verkeersveiligheid en overlast. Slechts op de hinder die wordt ondervonden op wegen waar men maximaal vijftig kilometer per uur mag rijden (die hier onder 'verkeersveiligheid' is gerangschikt) scoren de new towns rond het gemiddelde. Verder resulteren slechts benedengemiddelde scores (soms ruim). Ook hier scoren de overige new towns en de netto relevante regio's vrijwel steeds gunstiger dan de new towns. De bruto relevante regio's scoren voor de meeste (vijftien van de negentien) indicatoren nog ongunstiger dan de new towns en ook voor de old towns en de oude suburbs resulteren vaak lage scores (en geen enkele keer een bovengemiddelde score). Aan de rechterkant kleurt het palet weer hoofdzakelijk blauw. Voor geen enkele of voor slechts één indicator een bovengemiddelde score resulteert voor Nieuwegein, Almere, Capelle en Helmond.

Benchmarkanalyse Onderwijs en human capital (figuur 5.13)

Ook hier zijn drie subthema's onderscheiden, namelijk het opleidingsniveau, kenmerken van onderwijsvolgenden en onderwijsresultaten. Deels gaat het om neutrale indicatoren, deels om oordeel-indicatoren.

In de new towns is de verdeling over de opleidingsniveaus laag, middelbaar en hoog vrijwel gelijk aan het nationaal gemiddelde. Het gemiddeld opleidingsniveau is daarmee lager dan in alle gebieden waarmee wordt vergeleken (evenals het percentage hoog opgeleiden in de leeftijdsklasse 18-30 jaar). Vooral in de old towns en de bruto relevante regio's is het gemiddeld opleidingsniveau hoog. In iets mindere mate geldt dat voor de oude suburbs. Voor de netto relevante regio's en de overige suburbs liggen de scores voor het opleidingsniveau iets boven het nationaal gemiddelde.

Een relatief groot deel van de jongeren uit de new towns volgt mbo-onderwijs, vooral in de richting economie (met Almere en Lelystad op plaats 1 en 2 van *alle* Nederlandse gemeenten!). In de overige gebieden zijn die aandelen lager, met uitzondering van de richting techniek (ongeveer gelijke aandelen in de overige new towns en de netto relevante regio's als in de new towns). Het gemiddeld niveau waarop voortgezet onderwijs wordt gevolgd (vmbo kader/basis, vmbo gemengd/theoretisch, havo, vwo respectievelijk mbo1, mbo2, mbo3 en mbo4) ligt in de new towns onder het nationaal gemiddelde en ook onder het niveau van alle gebieden waarmee wordt vergeleken. Eerder werd al geconstateerd dat er vanuit de new towns relatief weinig jongeren aan een universiteit gaan studeren. Dat hangt samen met het relatief lage gemiddeld niveau waarop voortgezet onderwijs wordt afgerond.

De onderwijsresultaten zijn ook niet bemoedigend. De gemiddelde resultaten op het gemiddeld schooladvies, de achterstandsscore en het percentage vroegtijdig schoolverlaters wijzen alle de verkeerde kant uit voor de new towns. Aan de rechterkant kleurt de figuur ook volledig blauw. Lelystad scoort bijvoorbeeld zeer laag op dit subthema. De new towns blijven veelal ook achter bij de prestaties van de gebieden waarmee wordt vergeleken, vooral wat betreft het gemiddeld schooladvies.

Benchmarkanalyse Klimaat, milieu, natuur en energie (figuur 5.14)

Voor drie subthema's (klimaat & energie, milieu en natuur) zijn in totaal achttien indicatoren opgesteld. Het gaat hier soms om complexe indicatoren. Zie bijvoorbeeld het begin van deze paragraaf, bij de figuren 5.2 en 5.3). In bijlage III.2 staat een beschrijving van de indicatoren.

De new towns scoren afwisselend hoger of lager dan het nationaal gemiddelde op de indicatoren. Duidelijk is echter dat de new towns voor vrijwel alle indicatoren onder klimaat & energie gunstiger (en veelal veel gunstiger) scoren dan de oude suburbs en de old towns, alsmede (soms in wat mindere mate) dan de bruto relevante regio's. Vrijwel alle new towns scoren zeer goed op het aardgasverbruik per vierkante meter woonvloeroppervlak, onder andere doordat in zeven van de acht new towns voor een kleiner of groter deel woningen zijn aangesloten op stadsverwarming. Het lage aardgasverbruik hangt ook samen met het hoge gemiddelde energielabel van woningen in de new towns.

Op milieu (luchtverontreiniging en fijnstof) scoren de new towns benedengemiddeld en ook lager dan de overige new towns. De prestaties zijn hier beter dan voor de oude suburbs en de bruto relevante regio.

Bij 'natuur' is deels sprake van 'aangelegde natuur'. De indicator 'variëteit groen' heeft namelijk betrekking op parken en plantsoenen (vaak binnen de bebouwde kom). Daarop scoren de new towns goed. Daarentegen gaat het bij groen en natuur in omgeving' om zaken als bos, nat en droog natuurlijk terrein en heuvellandschap. Op dat laatste scoren de new towns veel minder goed, met overigens voor Almere en Lelystad (met onder andere de Oostvaardersplassen), alsmede Helmond wat hogere scores. Ook op de nabijheid van binnenwater resulteren hoge scores voor de new towns. Bij het subthema natuur valt op dat de scores voor de verschillende onderscheiden gebieden waarmee wordt vergeleken vrij veel op elkaar lijken.

Benchmarkanalyse Politiek en samenleving (figuur 5.15)

Betrokkenheid is gemeten met behulp van vier indicatoren. De new towns scoren overwegend laag tot zeer laag. Met uitzondering van het percentage mantelzorgers in Helmond en de mate waarin de inwoners zich verantwoordelijk voelen voor de leefbaarheid in Capelle geldt dat voor alle scores (zie bijvoorbeeld

Almere). En met uitzondering van het percentage mantelzorgers presteren de new towns ongunstiger dan alle gebieden waarmee is vergeleken.

Bij het subthema politieke partijen is door Bureau Louter een indeling naar vijf 'partijtypen' gemaakt. Een relatief groot deel van de plaatselijke bevolking stemt rood-progressief of conservatief. Het deel van de inwoners dat confessioneel stemt is het laagst van de partijtypen. Slechts in Capelle is daarvoor sprake van een bovengemiddelde score. Op groen-progressieve partijen wordt in de new towns meer gestemd dan gemiddelde in Nederland, maar wel minder dan in alle vijf typen gebieden waarmee wordt vergeleken. En op conservatieve partijen wordt juist meer gestemd dan in alle andere vijf typen gebieden.

Benchmarkanalyse Dichtheid (figuur 5.16)

Er zijn drie indicatoren berekend die representatief zijn voor de dichtheid in gemeenten. In bijlage III.2, tabel III.2 is dat toegelicht. Bij de eerste twee begrippen (ruimte-intensiteit en aandeel bebouwd in oppervlakte) gaat het om de dichtheid in de gemeente als geheel. Lelystad scoort daar relatief laag op. Bij de 'dichtheid bebouwd gebied' gaat het om de dichtheid binnen het bebouwd gebied, waardoor gemeenten met veel 'buitengebied' vergelijkbaar worden gemaakt met gemeenten met weinig 'buitengebied'. Capelle is de gemeente met de hoogste scores op de drie typen indicatoren, gevolgd door Zoetermeer en Nieuwegein. In die gemeenten zal uitbreiding van de woningvoorraad hoofdzakelijk binnen het bestaand stedelijk gebied moeten plaatsvinden. Wat betreft de dichtheid binnen het bebouwd gebied scoren de new towns wat hoger dan de overige new towns en de netto relevante regio is, maar minder hoog dan de old towns,

Benchmarkanalyse Mobiliteit (figuur 5.17)

Voor de bereikbaarheid over de weg (de aansluiting op het snelwegen en N-wegen net) scoren de new towns ongeveer gemiddeld. Naast vrij hoge scores voor Nieuwegein, Almere en Purmerend scoren Lelystad en Helmond vrij laag. De gemiddelde filedruk is vrij hoog en daarom is sprake van een ongunstige score. Alle geselecteerde (typen) gebieden scoren daarop overigens benedengemiddeld.

De new towns presteren uitstekend op openbaar vervoer. De tevredenheid met het openbaar vervoer is zeer hoog. Dat geldt voor alle new towns: ze staan alle in de top-50. De bereikbaarheid met de trein is bovengemiddeld voor alle new towns, met uitzondering van Nissewaard, dat wel een metrostation heeft, maar geen treinstation. Nissewaard scoort daarom goed op de bereikbaarheid via overig openbaar vervoer. Slechts voor Helmond is geen sprake van dat laatste. Overigens scoort de bereikbaarheid met het openbaar vervoer in de oude suburbs, de old towns en de bruto relevante regio nog hoger dan voor de new towns (die op hun buurt weer beter scoren dan de overige new towns en de netto relevante regio).

Benchmarkanalyse Voorzieningen (figuur 5.18)

Op voorzieningen presteren de new town overwegend bovengemiddeld. Hierbij moet bedacht worden dat sommige indicatoren enigszins 'scheef' verdeeld zullen zijn (zie figuur 5.1; zij het niet in de mate als daar). Benedengemiddeld zijn de scores slechts voor 'beoordeling kwaliteit ziekenhuizen' (bewerking van gegevens van de Zorgatlas), het aanbod van recreatiemogelijkheden en het aanbod van cafés. Er zij aan herinnerd dat de voorzieningen niet noodzakelijk in de eigen gemeente gevestigd behoeven te zijn: voor typen voorzieningen met een lage afstandsgevoeligheid kan ook aanbod in andere gemeenten (op een voor dat type voorzieningen aanvaardbare afstand) bijdragen aan de score (denk aan ziekenhuizen, hoger onderwijs en musea). Zo scoort voor het aanbod van culturele voorzieningen bijvoorbeeld het (ten opzichte van grote steden decentraal gelegen) Lelystad als enige van de acht new towns benedengemiddeld.

Een vergelijking met andere gebieden leert dat de old towns en de bruto relevante regio's vrijwel altijd hoger scoren dan de new towns. De enige uitzondering is de beoordeelde *kwaliteit* van ziekenhuizen. Onderzoek van Bureau Louter voor het Van Weel Bethesda Ziekenhuis wees uit dat er sprake is van een negatief verband tussen de mate van verstedelijking waar het ziekenhuis is gevestigd en de beoordeling van de kwaliteit. Ook in de oude suburbs is veelal sprake van een hogere score op voorzieningen dan in de new towns. De overige new towns scoren soms hoger en soms lager dan de new towns. Ook de scores

voor de netto relevante regio's liggen in dezelfde orde van grootte als de new towns. Wat betreft de individuele new towns is er, wanneer het aantal bovengemiddelde scores als uitgangspunt wordt genomen, sprake van een groep met veel (twaalf, dertien of veertien) bovengemiddelde scores, namelijk Helmond, Nieuwegein, Purmerend, Capelle en Zoetermeer. En er is een groep met wat minder (vijf, zes of zeven) bovengemiddelde scores, namelijk Lelystad, Almere en Nissewaard.

Benchmarkanalyse Totaalscores (figuur 5.19)

Het totaalbeeld is opgebouwd uit het eindresultaat van vier standaardproducten van Bureau Louter, aangevuld met de tevredenheid met het leven (zie ook hoofdstuk 4).

Bovengemiddeld scoort de groep new towns slechts voor de economische prestaties. Met name voor brede welvaart, woonaantrekkelijkheid en tevredenheid met het leven zouden de gemiddelde scores voor de new towns leiden tot een lage plaats op de ranglijst van 337 gemeenten, namelijk positie 300 of lager. Slechts met uitzondering van de economische prestaties scoren de new towns lager dan alle vijf gebieden waarmee wordt vergeleken. Dat geldt niet alleen ten opzichte van de old towns en de bruto relevante regio's, maar ook ten opzichte van de oude suburbs, de overige new towns en de netto relevante regio's (voor deze drie typen gemeenten met uitzondering van de economische prestaties).

Het rechter deel van de figuur kleurt weer voornamelijk blauw, met uitzondering van de economische prestaties. Nissewaard scoort zelfs vijf maal benedengemiddeld (waaronder vier maal bij de laatste vijftig posities).

Samenvatting economische prestaties (figuur 5.20)

In paragraaf 4.3 stond een analyse van de economische prestaties. In figuur 5.20 staat daarvan een samenvatting met de resultaten voor de totaalscores en de resultaten daarvoor per new town.

De economische prestaties lopen van ongeveer gemiddeld (materiaalgeoriënteerde activiteiten en arbeidsplaatsen) tot 'sub-top' (starters). Voor de totaalscore, toegevoegde waarde, personeengeoriënteerde activiteiten en vooral informatiegeoriënteerde activiteiten resulteren ruim bovengemiddelde scores.

Met uitzondering van materiaalgeoriënteerde activiteiten scoren de old towns overigens nog gunstiger. Dat geldt ook voor de bruto relevante regio's, terwijl de new towns gelijk aan (materiaalgeoriënteerd en arbeidsplaatsen) of beter (de overige totaalscores) scoren dan de netto relevante regio's. Zoals al eerder geconstateerd: vooral de dominante gemeenten dragen de economie. De new towns scoren vrijwel gelijk aan de oude suburbs, waarbij de oude suburbs wel beter scoren op informatiegeoriënteerde activiteiten. De economische prestaties liggen boven die van de overige new towns. Die zijn in figuur 5.20 overigens bepaald exclusief Haarlemmermeer, in tegenstelling tot paragraaf 4.3.

De new towns zijn in het rechter deel van de figuur van links naar rechts geordend van de gemeente met de hoogste positie op de gemeentelijke ranglijst (Nieuwegein) tot de gemeente met de laagste positie op de gemeentelijke ranglijst (Nissewaard). Nieuwegein, Capelle, Lelystad en Helmond scoren op alle 'totaalscores' bovengemiddeld, voor Zoetermeer en Almere is dat wisselend, terwijl Purmerend en Lelystad veelal benedengemiddeld scoren.

Samenvatting sociaal-economische prestaties (figuur 5.21)

In paragraaf 4.4 stond een analyse van de sociaal-economische prestaties, wat betreft de huidige situatie. In hoofdstuk 6 zal nog worden ingegaan op ontwikkelingen in de tijd (de periode 2005-2022). In figuur 5.21 staan de resultaten per 2022 weergegeven, zowel ten opzichte van de drie benchmarks als ten opzichte van de relevante regio.

In de new towns zijn zowel inwoners met een Westerse als, vooral, met een niet-Westerse migratieachtergrond bovengemiddeld vertegenwoordigd. Wat het deel niet-Westers betreft geldt dat voor alle new towns, waarbij Helmond de enige new town is waarbij de score op Westers hoger is dan op niet-Westers. Dit zijn de enige neutrale indicatoren. Verder gaat het om oordeel-indicatoren, die kunnen worden beoordeeld in de zin van gunstig of ongunstig. Dan blijkt dat de new towns bovengemiddeld scoren voor de demografische indicatoren (ontwikkeling inwoners, percentage 67-plussers, demografische druk; zie overigens paragraaf 6.2 voor de verwachte ontwikkelingen), ongeveer gemiddeld voor de

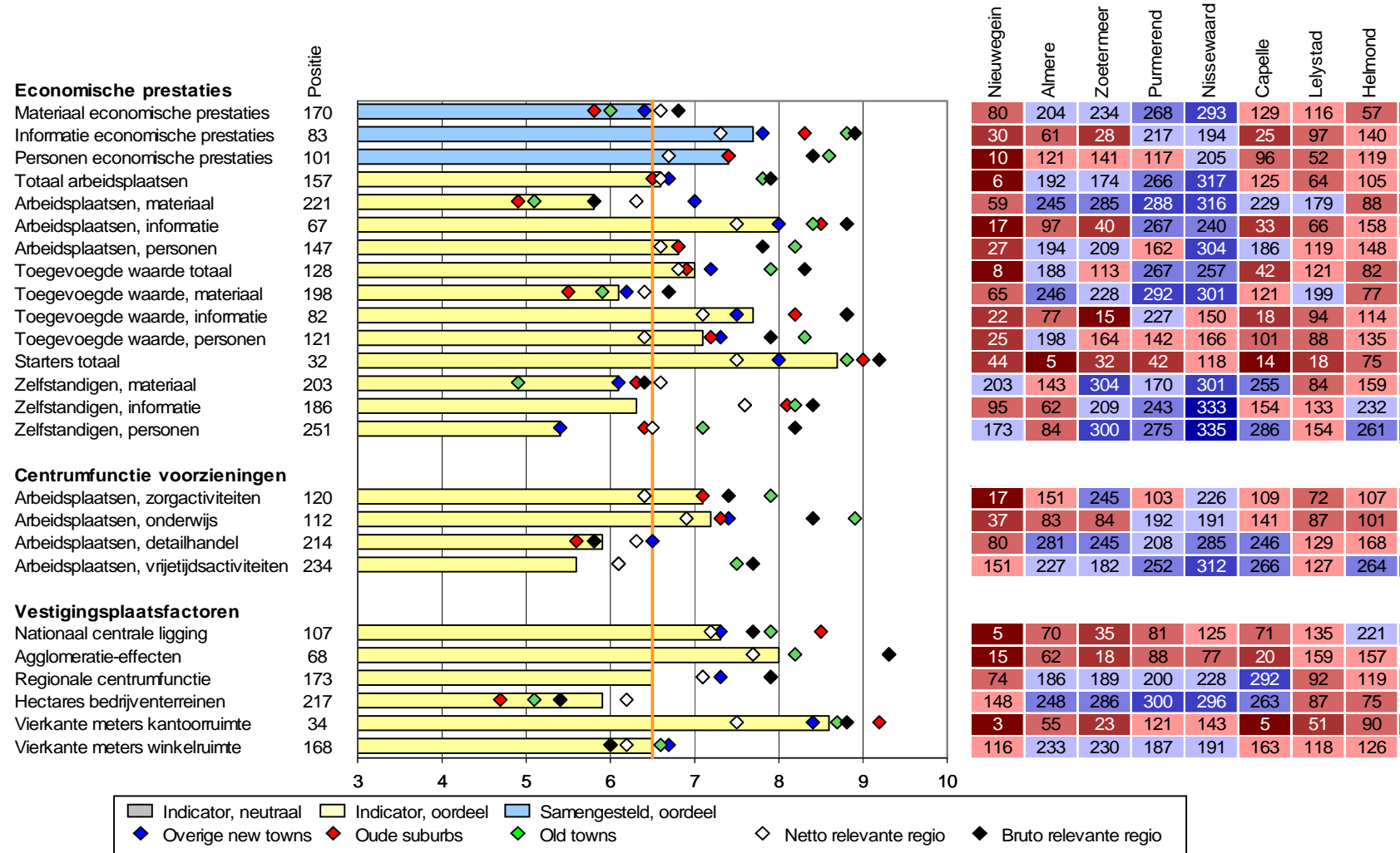
economische prestaties (ontwikkeling en werkgelegenheidsfunctie: arbeidsplaatsen per inwoner van 18-66 jaar) en ongunstig voor alle andere indicatoren (voor arbeidsmarkt, woningmarkt en materiële welvaart). Vooral op de indicatoren die samenhangen met werkloosheid (werkloosheidspercentage, WW, bijstand) en het vermogen per huishouden presteren de new towns benedengemiddeld.

Voor de oordeel-indicatoren presteren de new towns vrijwel altijd ongunstiger dan de drie benchmarks. Slechts voor negen van de 48 maal dat een vergelijking kan worden gemaakt presteren de new towns vergelijkbaar of beter. Voor geen enkele indicator presteren de new towns gunstiger dan de old towns.

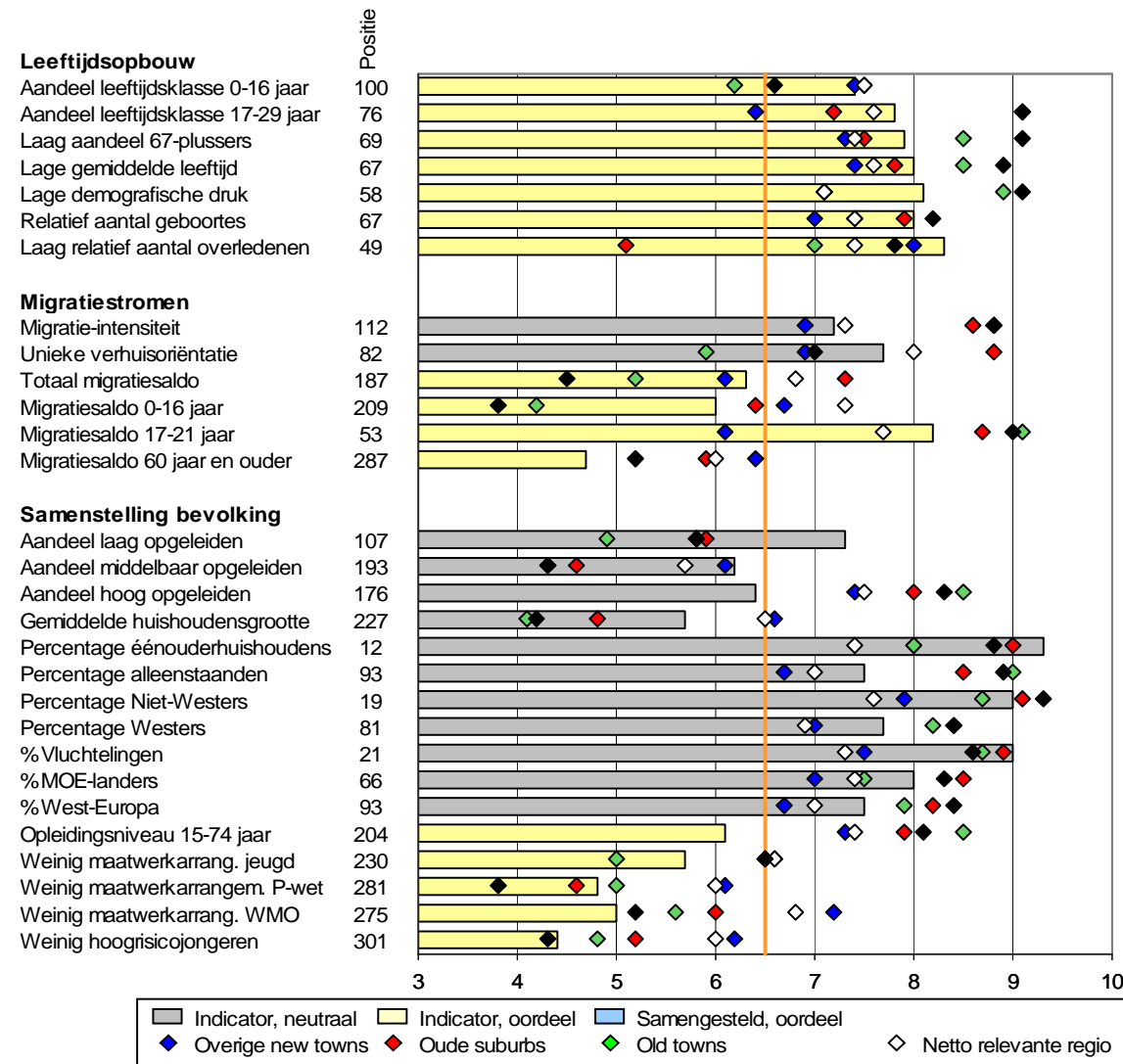
Alle new towns scoren (vooralsnog) bovengemiddeld op het aantal 67-plussers en op de demografische druk, terwijl slechts Capelle en Nissewaard in de periode 2005-2022 een benedengemiddelde ontwikkeling van het aantal inwoners kenden. Aan de andere kant van het spectrum scoren alle new towns benedengemiddeld op de netto participatiegraad, op het werkloosheidspercentage, op het aantal bijstandsgerechtigden, op het besteedbaar inkomen per huishouden en op het gemiddeld vermogen per huishouden, terwijl voor de bruto participatiegraad, het aantal WW'ers en de WOZ-waarde van de woningen slechts één maal een bovengemiddelde score resulteert.

Een vergelijking met de bruto en netto relevante regio's leert dat voor de oordeel-indicatoren slechts incidenteel gunstiger scoren voor de new towns. Dat geldt voor het aantal 67-plussers en de demografische druk ten opzichte van de netto relevante regio's en voor het werkloosheidspercentage en het aantal bijstandsgerechtigden ten opzichte van de bruto relevante regio's. Eerder is er al op gewezen dat vooral de bij de netto relevante regio's achterblijvende prestaties zorgwekkend zijn. De gemeenten in de netto relevante regio's zouden namelijk wat betreft aspecten als ligging binnen Nederland en ten opzichte van grote steden met de new towns vergelijkbare gemeenten moeten zijn. Er is dus blijkbaar 'iets' waardoor de new town structureel ongunstiger scoren.

Figuur 5.4 Benchmarkanalyse Economie

Figuur 5.5 Benchmarkanalyse Demografie

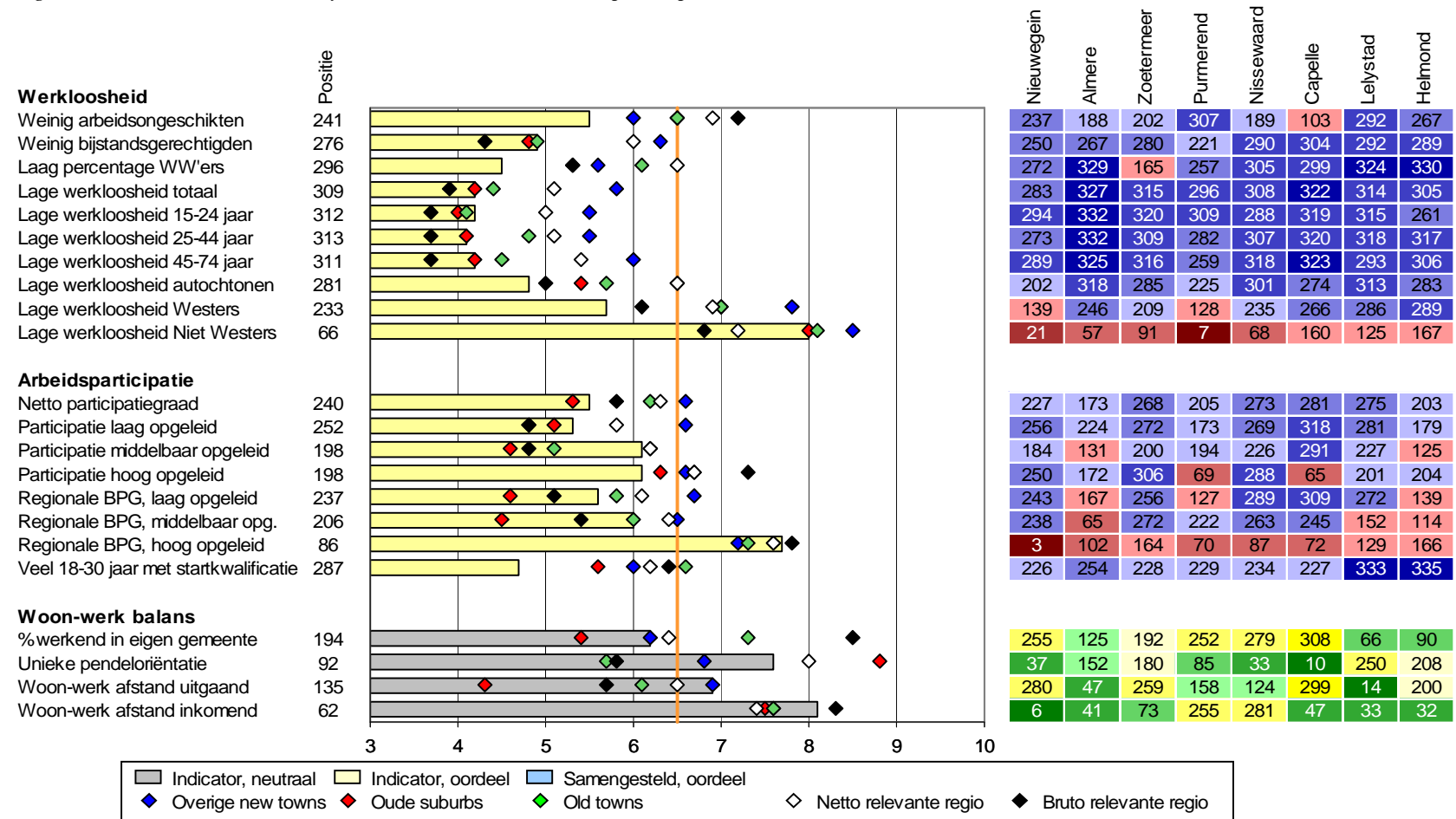

Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
181	25	75	219	128	139	43	136
75	43	141	92	160	98	58	45
116	3	84	106	101	127	35	34
94	6	76	132	106	113	32	56
63	15	126	42	78	115	58	21
84	17	99	101	67	112	42	102
24	3	32	143	60	153	43	92

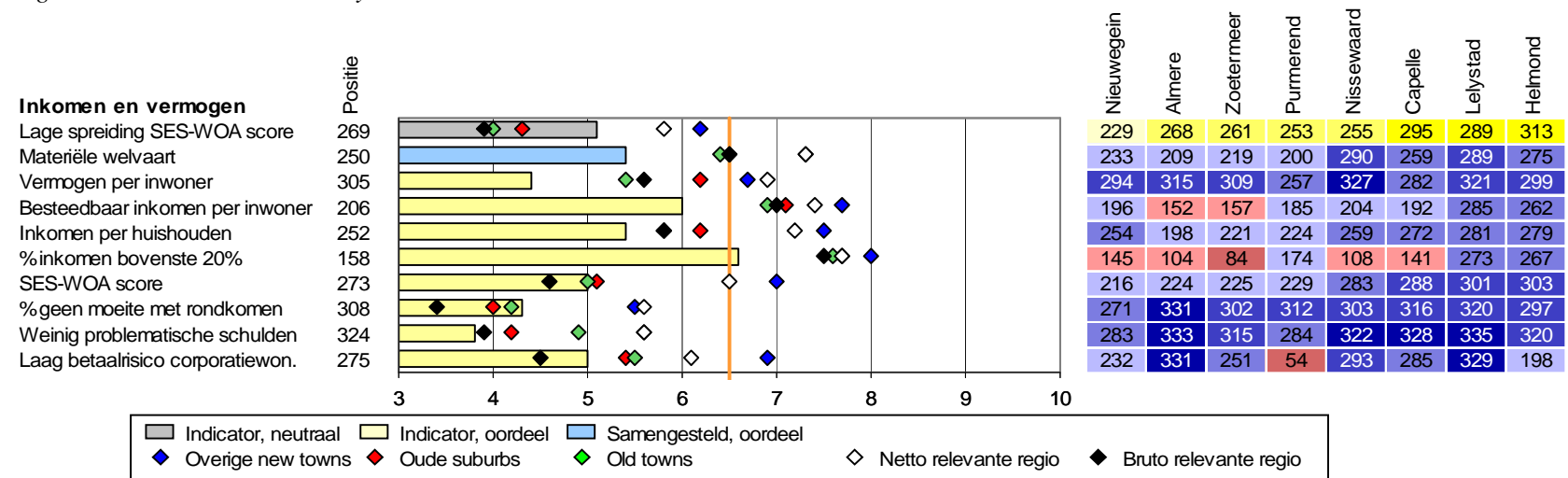
67	60	168	199	234	85	71	120
52	158	106	128	51	3	222	232
211	132	271	71	201	230	177	168
275	185	135	137	99	268	205	277
35	70	86	41	39	45	56	65
332	278	319	86	325	199	262	226

148	183	209	150	50	198	55	16
236	202	221	109	37	218	187	272
120	129	105	207	313	113	239	229
273	95	214	239	236	285	187	228
51	3	5	15	10	1	9	46
65	185	111	97	116	49	105	98
20	4	14	26	29	8	12	49
92	76	78	137	102	70	62	24
38	9	1	55	71	5	47	52
130	102	136	187	87	105	25	4
144	123	167	181	121	125	48	12
143	136	113	203	314	123	259	292
224	199	305	124	297	272	141	108
283	245	318	214	259	321	291	262
123	158	246	335	317	278	247	305
304	307	316	319	287	246	281	327

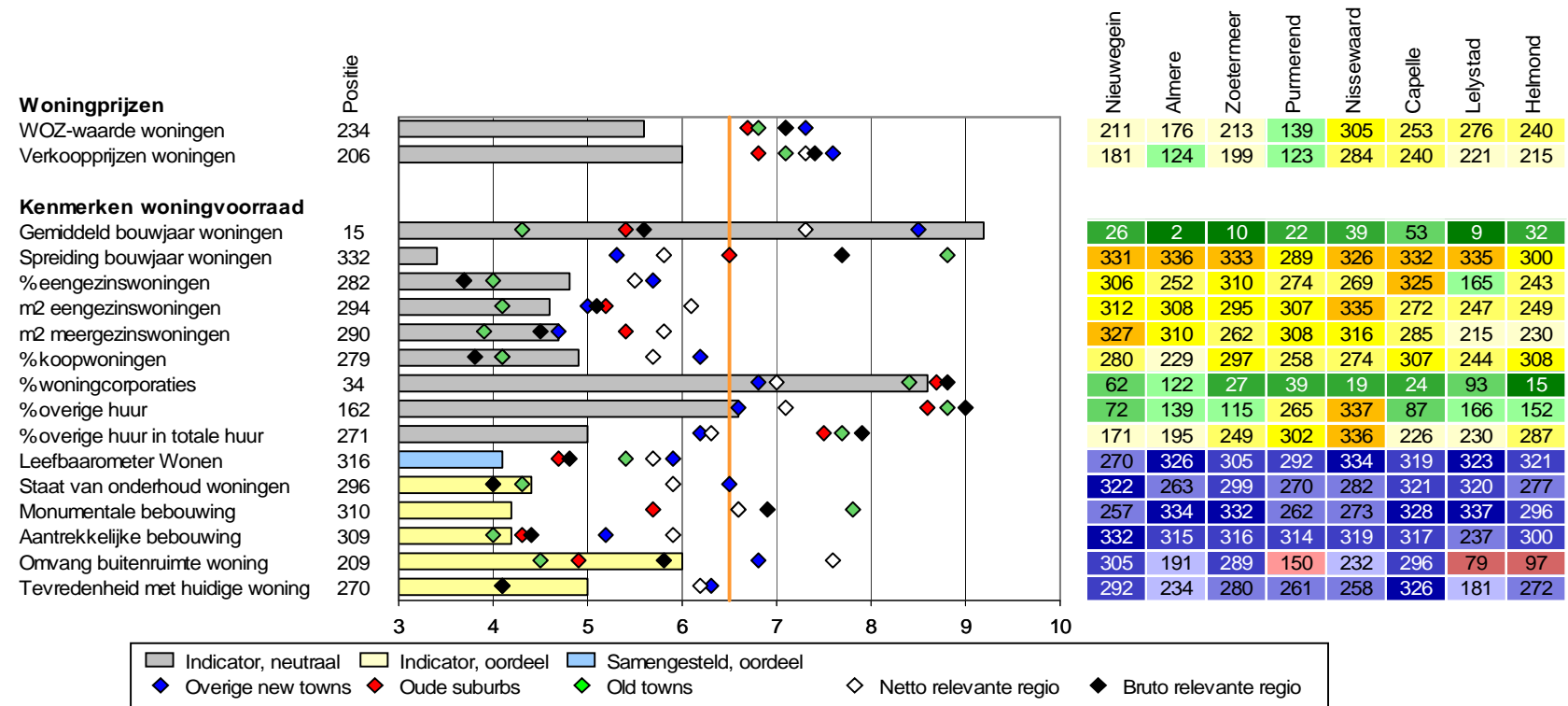
Figuur 5.6 Benchmarkanalyse Arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie

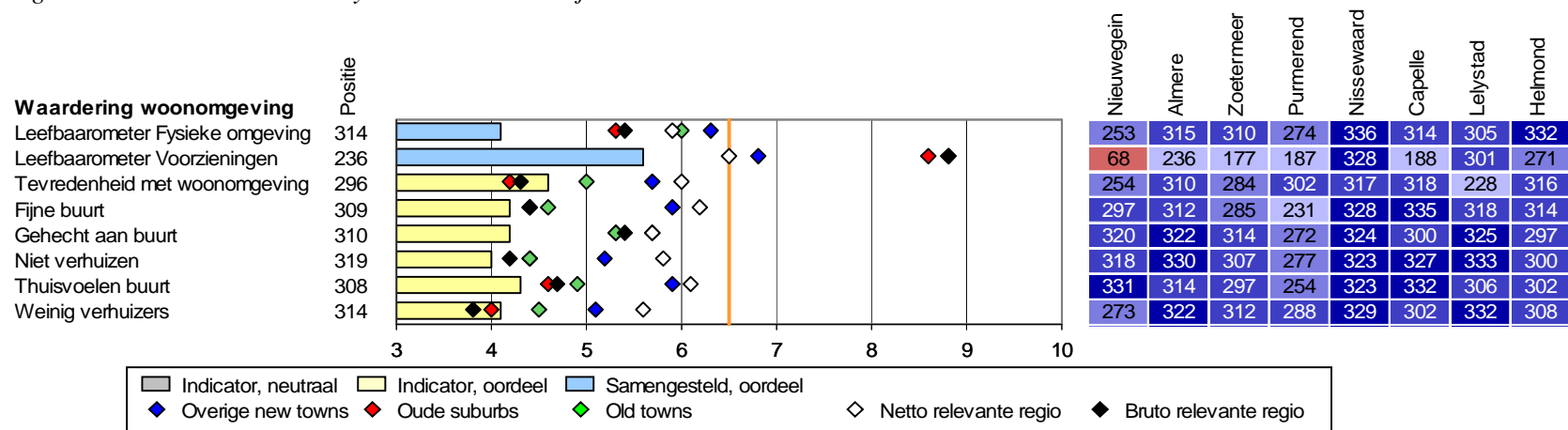
Figuur 5.7 Benchmarkanalyse Materiële welvaart

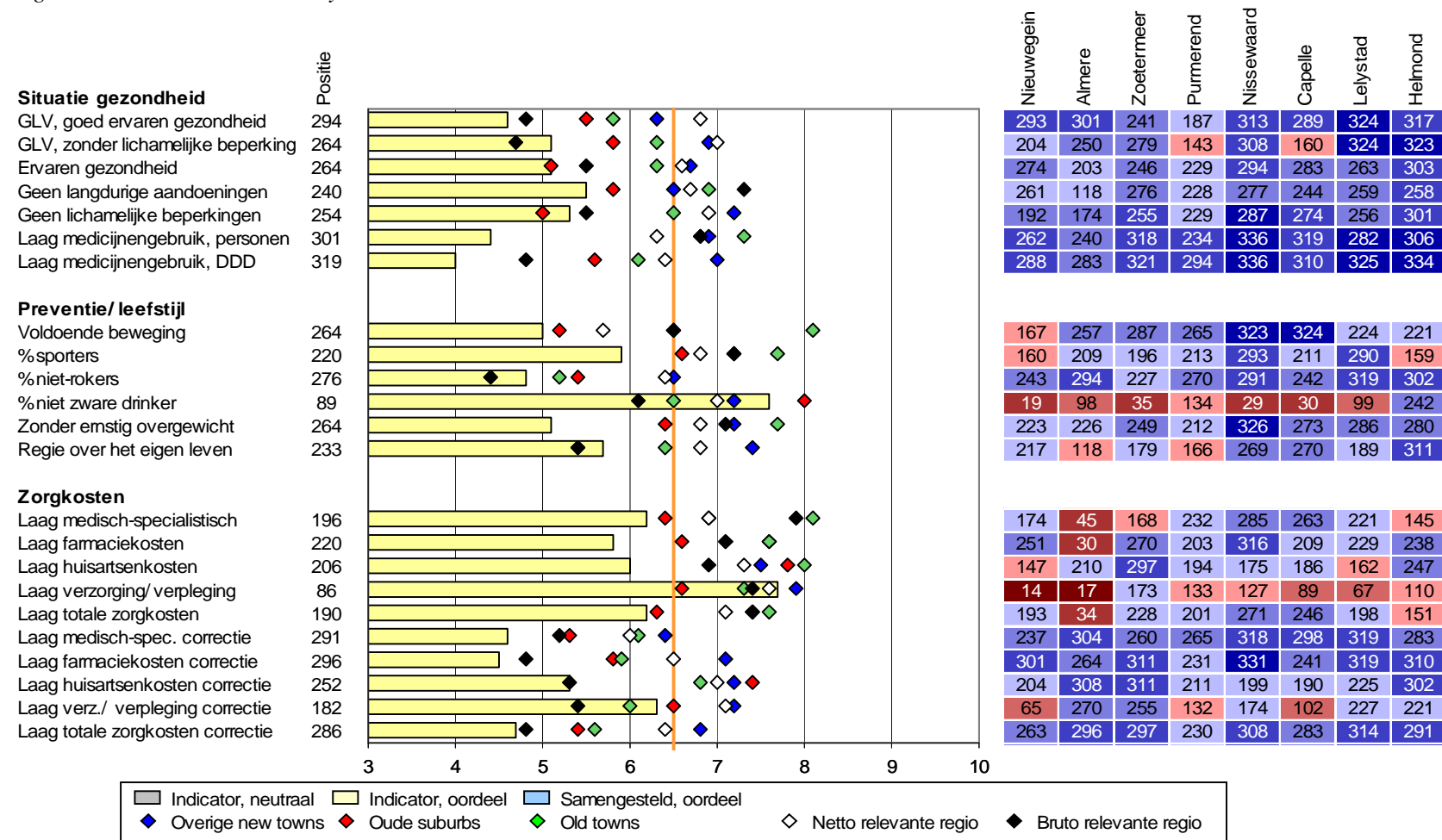
Figuur 5.8 Benchmarkanalyse Wonen

Figuur 5.9 Benchmarkanalyse Woon aantrekkelijkheid

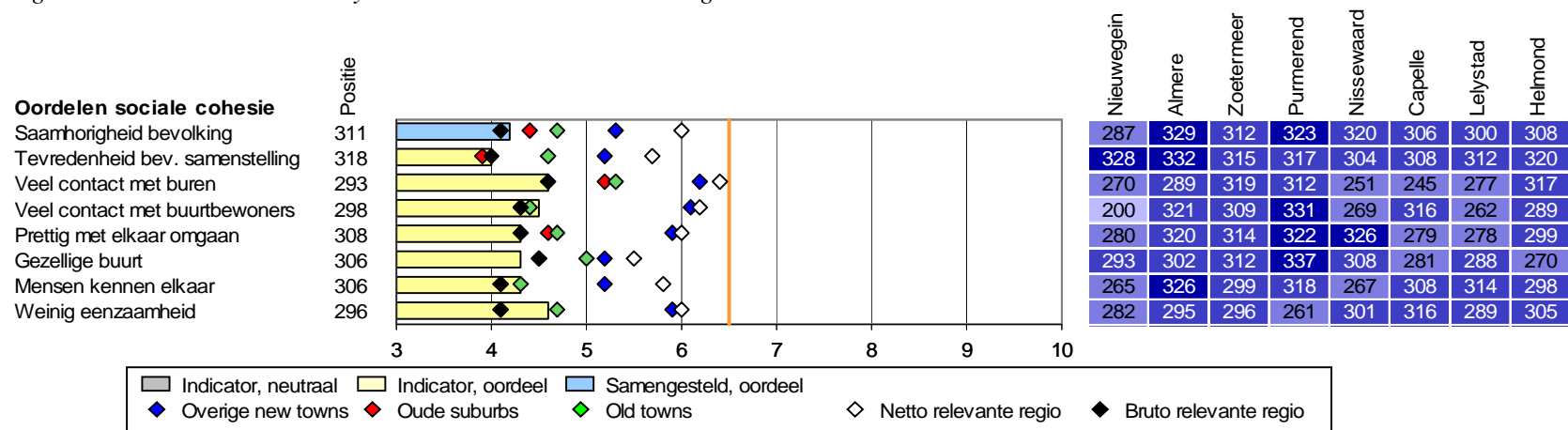

Figuur 5.10 Benchmarkanalyse Gezondheid

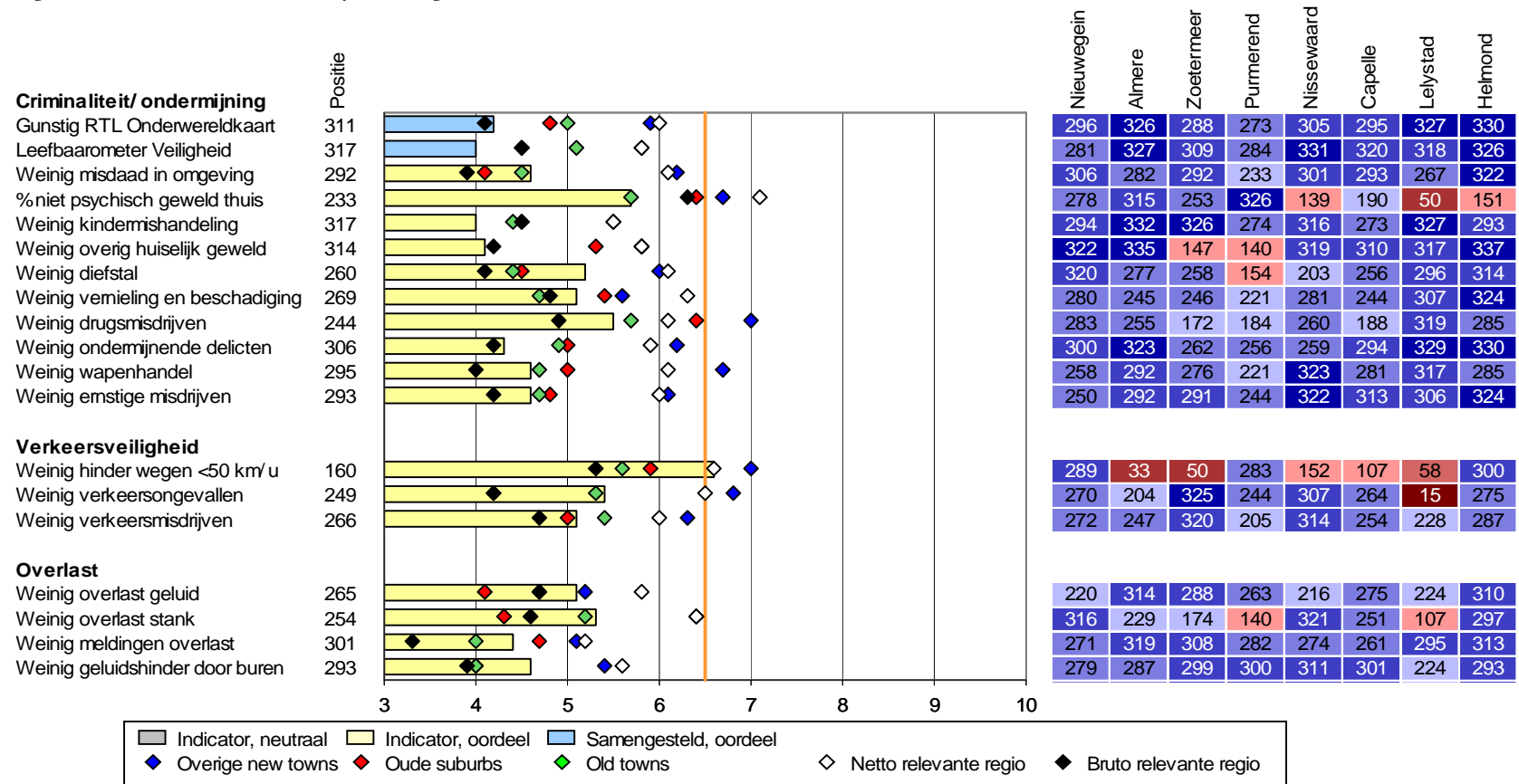

*) GLV: Gemiddelde levensverwachting

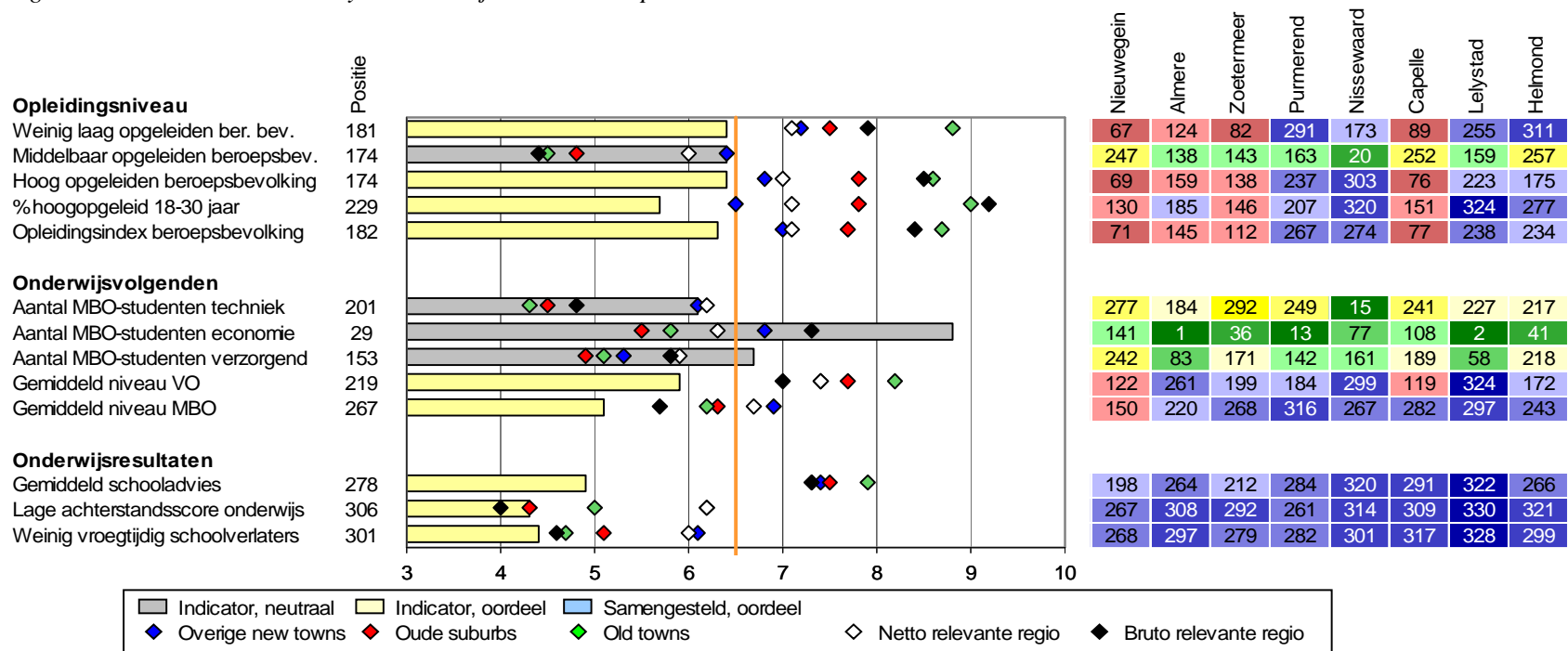
Figuur 5.11 Benchmarkanalyse Sociale cohesie en saamhorigheid

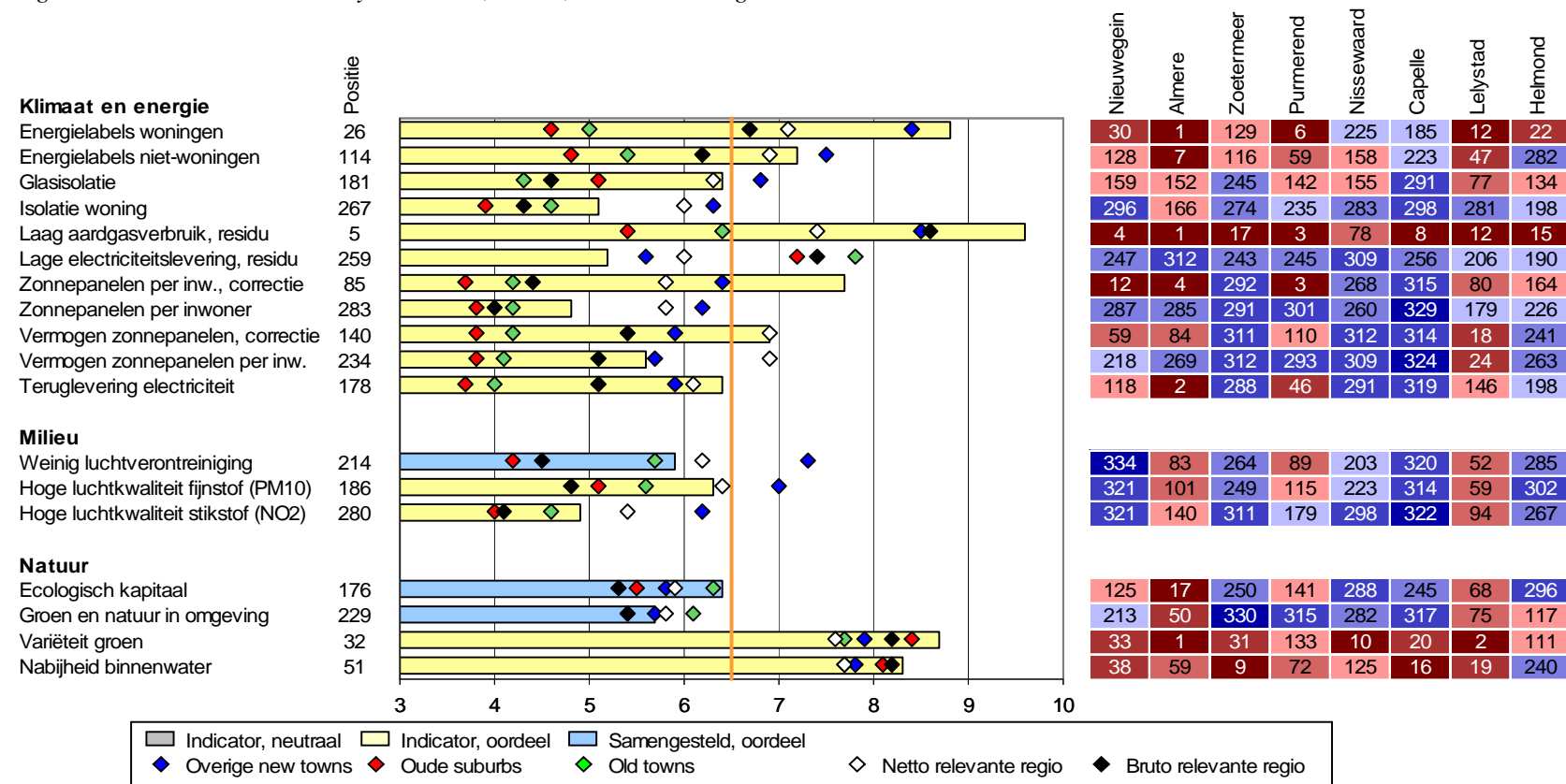
Figuur 5.12 Benchmarkanalyse Veiligheid en criminaliteit

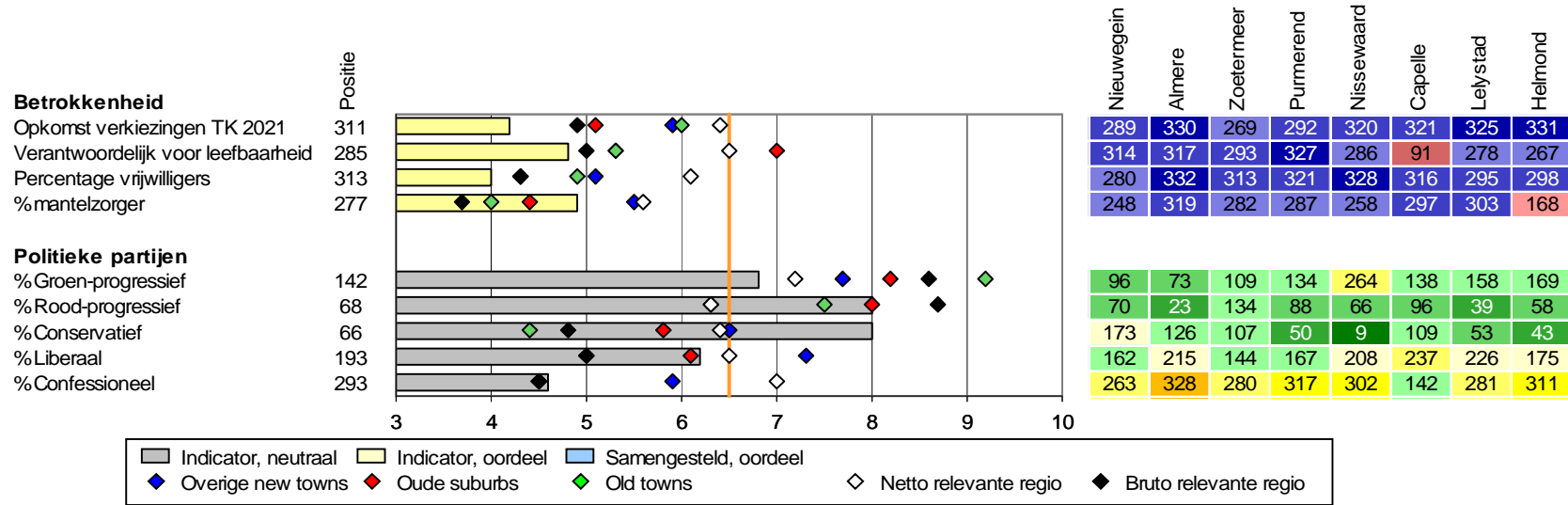
Figuur 5.13 Benchmarkanalyse Onderwijs en human capital

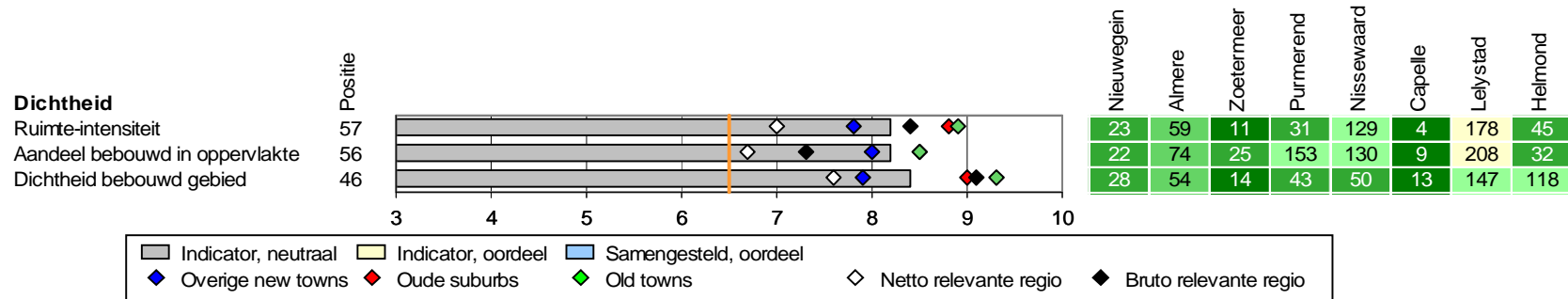
Figuur 5.14 Benchmarkanalyse Klimaat, milieu, natuur en energie

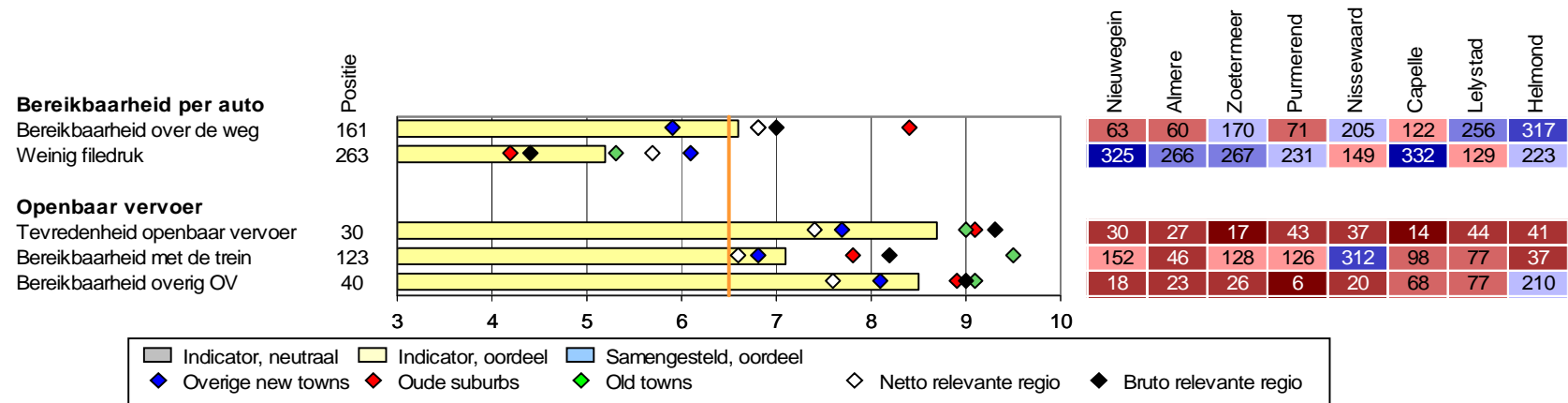
Figuur 5.15 Benchmarkanalyse Politiek en samenleving

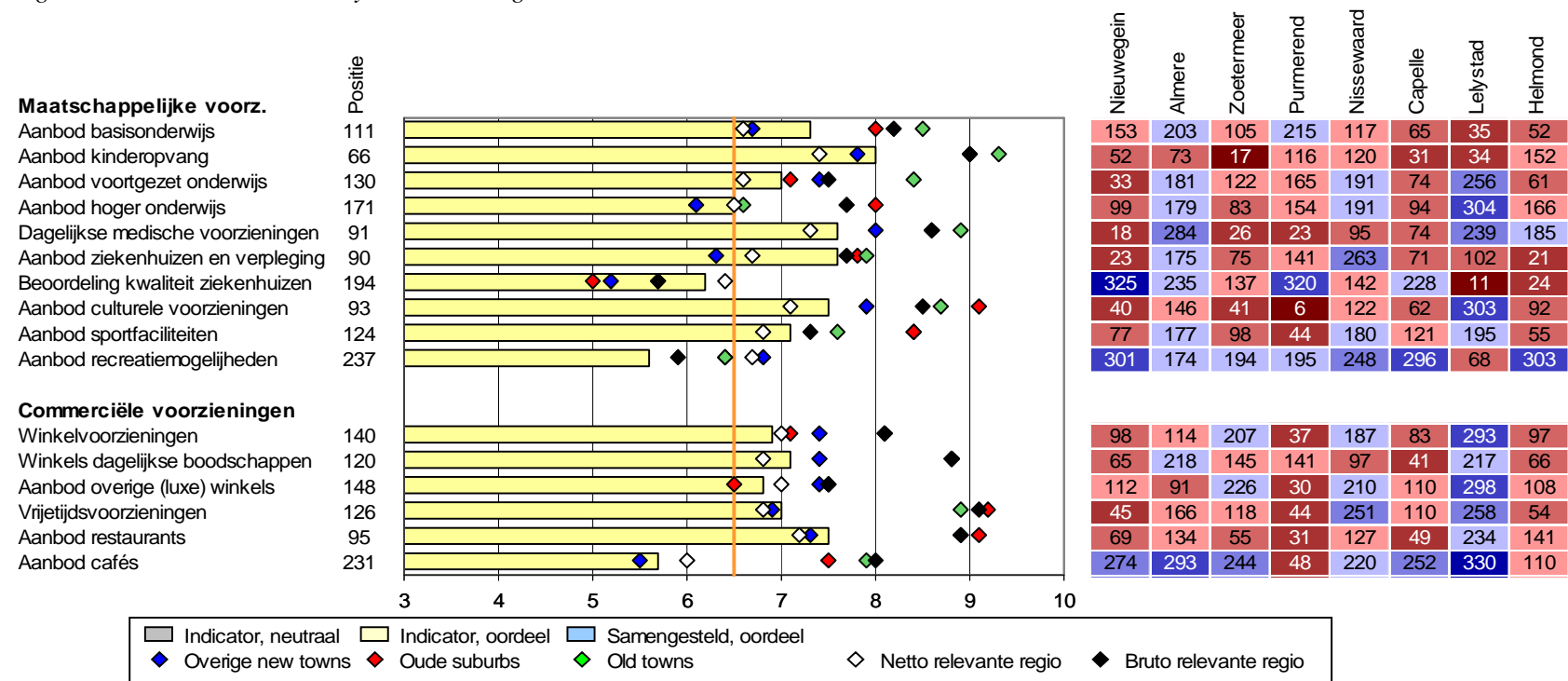
Figuur 5.16 Benchmarkanalyse Dichtheid

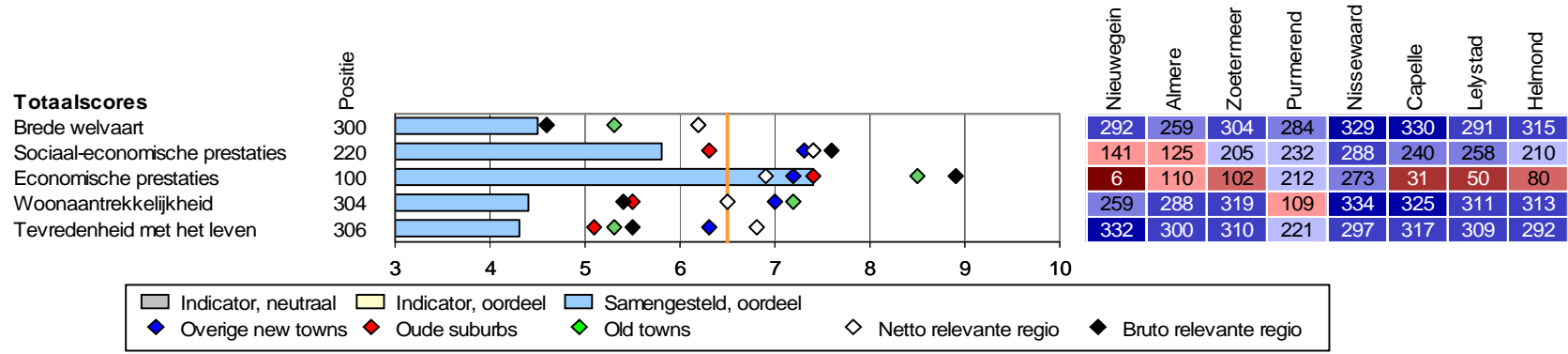
Figuur 5.17 Benchmarkanalyse Mobiliteit

Figuur 5.18 Benchmarkanalyse Voorzieningen

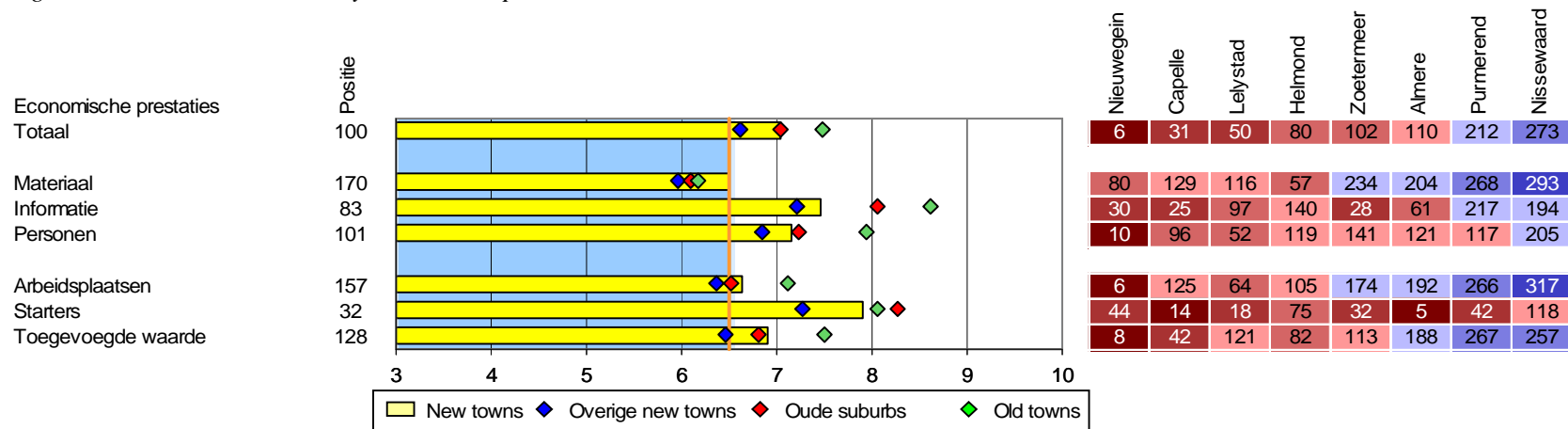

Figuur 5.19 Benchmarkanalyse Totaalscores

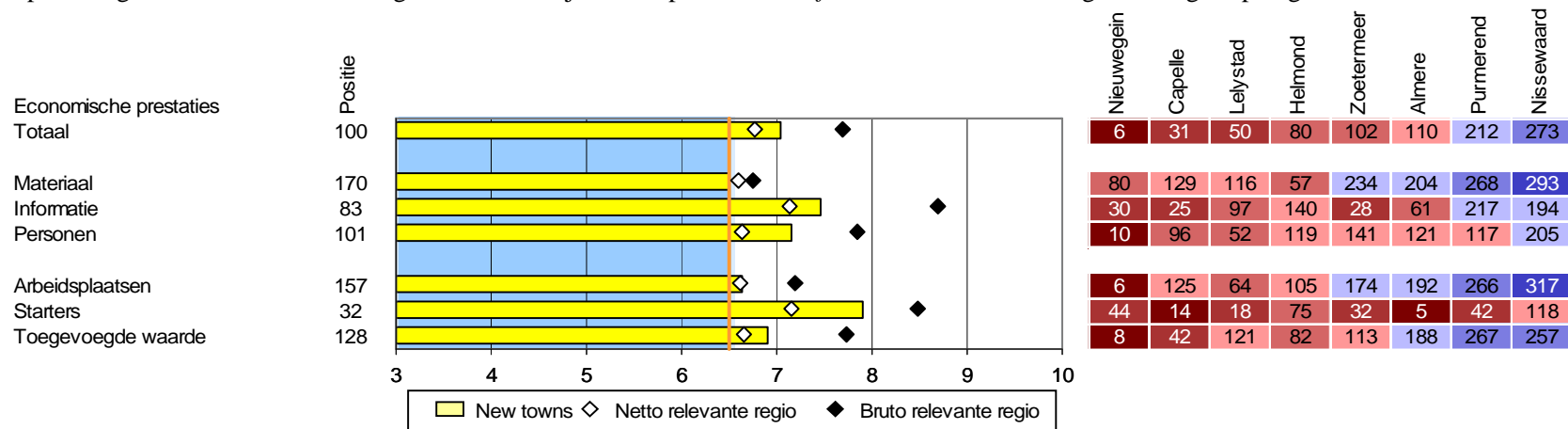

Samenvatting economische prestaties

Figuur 5.20 Benchmarkanalyse economie prestaties

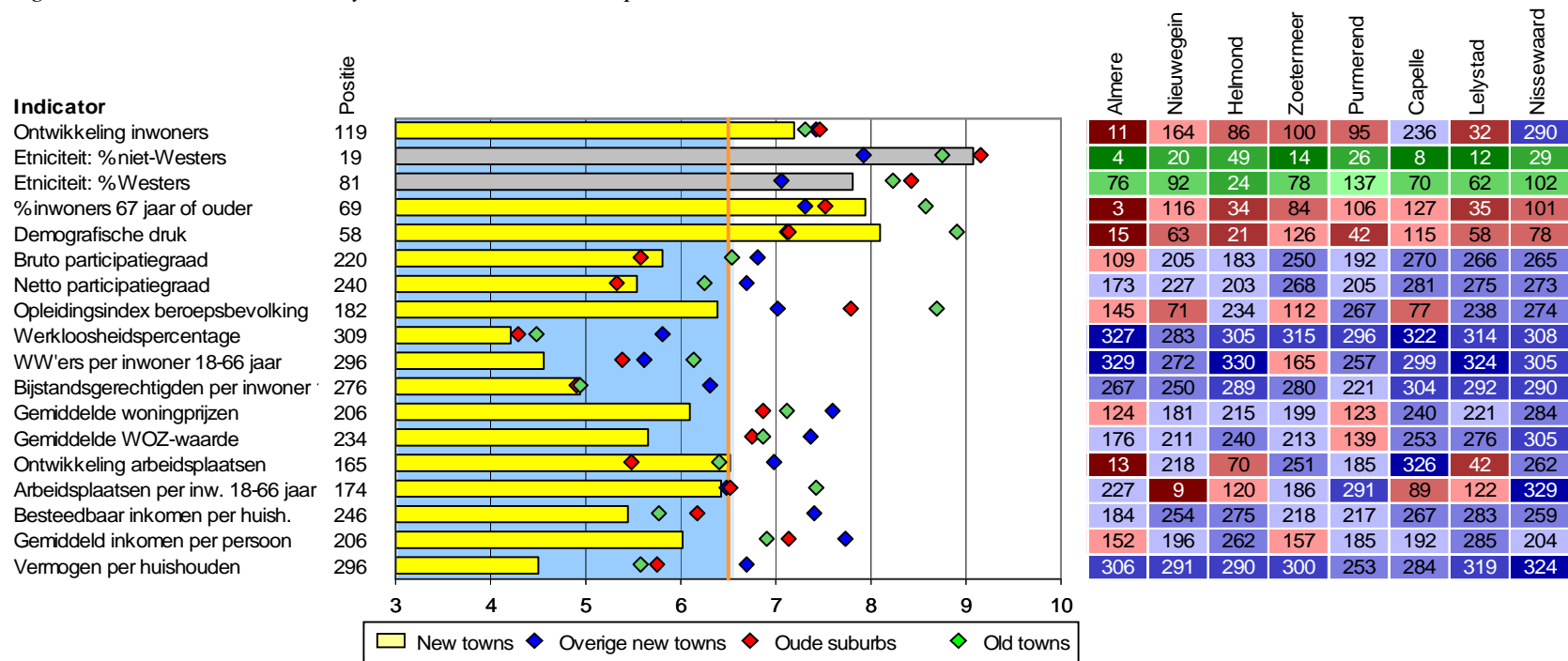

Opmerking: de scores voor de overige new towns zijn hier bepaald *exclusief* Haarlemmermeer, in tegenstelling tot paragraaf 4.3.

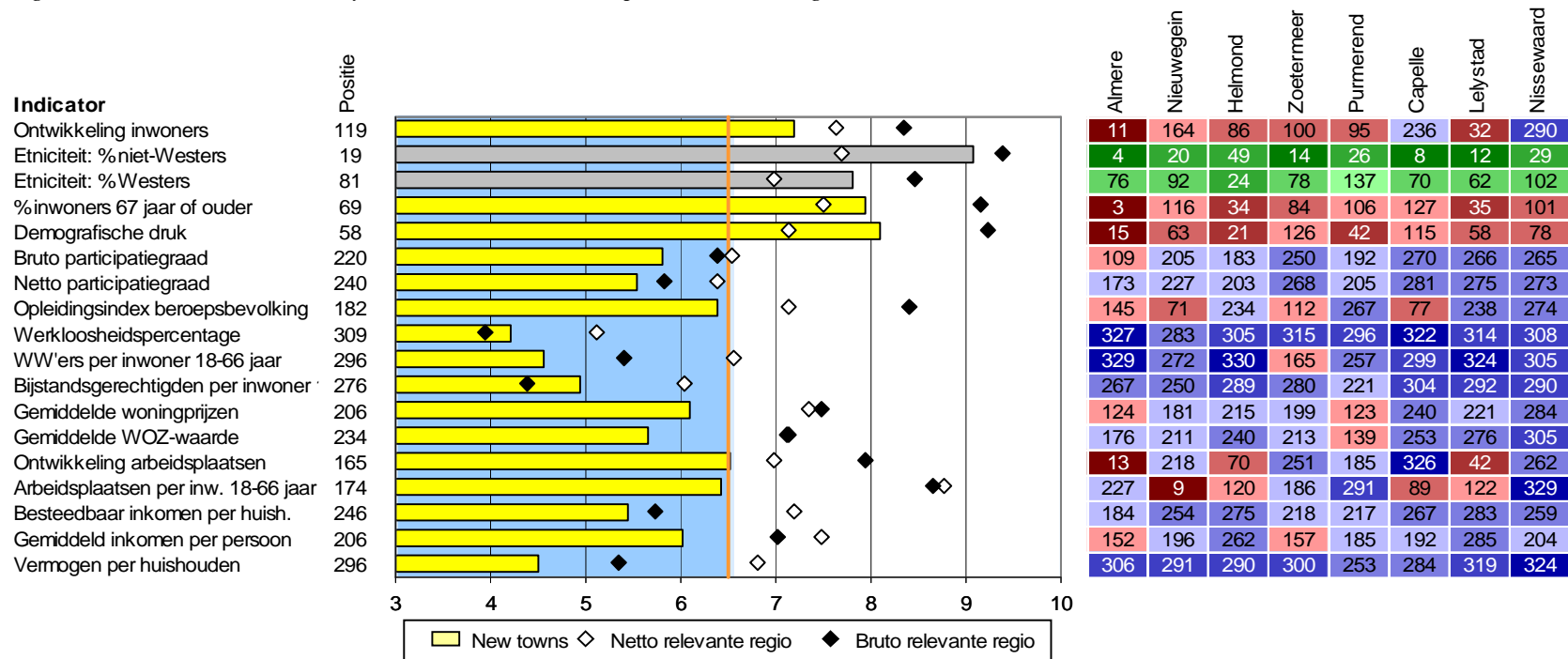

Samenvatting sociaal-economische prestaties

Figuur 5.21 Benchmarkanalyse sociaal-economische prestaties

Figuur 5.21 Benchmarkanalyse sociaal-economische prestaties, vervolg

5.3 Verschillen tussen new towns en hun relevante regio

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan verschillen tussen new towns en hun relevante regio, zowel met als zonder de dominante gemeenten (respectievelijk de bruto relevante regio en de netto relevante regio). In figuur 5.22 tot en met 5.37 staan de resultaten. Aan de linkerkant zijn de verschillen ten opzichte van de bruto relevante regio weergegeven, aan de rechterkant de verschillen ten opzichte van de netto relevante regio. Daarbij is als volgt te werk gegaan:

- Het uitgangspunt zijn de scores per indicator voor de new towns, hun bruto relevante regio en hun netto relevante regio. Op basis van die scores is bepaald welke positie ingenomen zou worden in de ranglijst van 337 gemeenten en tot welk rapportcijfer (met één decimaal) dat zou leiden.
- Per indicator en per new town is vervolgens het verschil in rapportcijfer tussen de new town en de relevante regio bepaald. Scoort de new town hoger, dan resulteert een positieve score, scoort de new town lager, dan resulteert een negatieve score. In bijlage IV staan alle aldus bepaalde verschillen. In rode letters staan negatieve verschillen (score voor new town lager dan voor relevante regio). Er moet aan worden herinnerd dat in het geval van oordeel-indicatoren en samengestelde indicatoren een positief verschil als gunstig kan worden beoordeeld (voor de new towns), maar dat dit bij neutrale indicatoren niet het geval is.
- In figuur 5.22 tot en met 5.37 is voor elke indicator een rangorde aangebracht voor de new towns. De new towns met de hoogste score krijgt een 1, de new town met de laagste score een 8.
- In figuur 5.22 tot en met 5.37 wordt weer gebruik gemaakt van kleurtinten (rood-blauw voor oordeel-indicatoren en samengestelde indicatoren; groen-geel voor neutrale indicatoren). Daar wordt hier wit aan toegevoegd indien er geen sprake is van een verschil tussen new town en relevante regio (105 maal). De positieve scores (hogere score voor de new town dan voor de relevante regio: 1383 maal) worden vervolgens van hoog naar laag geordend (van donkere naar lichte kleuren) op basis van 10%, 20%, 30% en 40% van de waarnemingen. Datzelfde gebeurt voor de negatieve scores (2192 maal).

Ook hier is een 'leesinstructie' opgesteld, waarin een en ander wordt samengevat.

Leesinstructie figuur 5.22 tot en met 5.37

Berekend is het verschil in rapportcijfer tussen de new town en de relevante regio (twee versies, namelijk bruto en netto). Per indicator is vervolgens voor elke indicator en per type relevante regio voor de acht new towns de rangorde bepaald van de meest gunstige score (bij oordeel-indicatoren) of hoogste score (bij neutrale indicatoren) in vergelijking met de relevante regio tot de meest ongunstige score (bij oordeel-indicatoren) of laagste score (bij neutrale indicatoren) in vergelijking met de relevante regio: respectievelijk positie 1 en 8. De new towns zijn gerangschikt van 1 tot 8.

Daarnaast zijn kleurschakeringen aangebracht. Daardoor zijn voor alle indicatoren per new town voor beide typen relevante regio de verschillen van hoog naar laag geordend. Het gaat daarbij om 3.680 scores (225 indicatoren en vijf totaalscores maal 8 new towns maal 2 vergelijkingen). Wanneer er geen verschil in rapportcijfer is tussen new town en relevante regio is de kleur wit toegekend (dit is 105 maal het geval). Wanneer de score van de new town hoger is dan van de relevante regio (1.383 maal: de rode kleuren), zijn van het grootste verschil (meest donker gekleurd) naar het kleinste verschil (meest licht gekleurd) respectievelijk 10% - 20% - 30% en 40% van de waarnemingen toegekend. Hetzelfde geldt voor de situaties waarbij de score voor de new town lager is dan voor de relevante regio (2.192 maal: de blauwe kleuren).

Ook hier moet er weer op worden gewezen dat het rood/blauwe palet wel als gunstig versus ongunstig voor de new town kan worden beschouwd, maar het groen/gele palet niet.

De figuren geven aan hoe een new town ervoor staat binnen de relevante omgeving. Dit wordt aangeduid als een 'omgevingsanalyse'. Het voert te ver om de resultaten allemaal tot in detail te beschrijven en te duiden. Bij de interpretatie van de resultaten geldt in ieder geval het volgende:

- In het linker deel van de figuur (de vergelijking met de bruto relevante regio) is de positie van de new town in de bruto relevante regio bepaald. Daarbij weegt de dominante gemeente dus mee. Voor sommige thema's/subthema's resulteren relatief gunstige scores voor de dominante gemeente. Dat geldt bijvoorbeeld voor economische prestaties, voor de voorzieningenfunctie en voor de bereikbaarheid. In die situaties kan een betere score voor de new town (een rode kleur) als een goede prestatie worden beschouwd. In andere gevallen scoren de dominante gemeenten veelal ongunstig tot zeer ongunstig. Omdat de dominante gemeenten vaak een groot aandeel innemen binnen de bruto relevante regio's weegt die score zwaar mee. Een hogere score voor de new town kan er dan soms op duiden dat de new town niet zo zeer 'beter', maar 'minder slecht' scoort dan de bruto relevante regio. Het is daarom aan te bevelen om de resultaten van de 'omgevingsanalyse' steeds in combinatie te zien met de scores volgens de 'benchmarkanalyse' (zie paragraaf 5.2): een eventuele hogere score van een new town ten opzichte van de bruto relevante regio wordt dan in perspectief geplaatst.
- In het rechter deel van de figuur (de vergelijking met de netto relevante regio) zijn de prestaties van de new town vergeleken met de netto relevante regio (zonder de dominante gemeente). De gemeenten die deel uitmaken van de netto relevante regio (waartoe hier de new town zelf niet is gerekend) zouden 'vergelijkbaar' moeten zijn met de new towns (zelfde ligging binnen Nederland en vergelijkbare ruimtelijke positionering ten opzichte van de dominante gemeente). Of de scores voor bepaalde indicatoren (voor zover het gaat om oordeel-indicatoren) als 'gunstig' of 'ongunstig' moeten worden beschouwd kan daarom beter worden afgemeten aan de vergelijking met de netto relevante regio dan aan de vergelijking met de bruto relevante regio.

Om de 'prestaties' te beoordelen komt de netto relevante regio het meest in aanmerking als vergelijkingsmaatstaf (het rechter deel van de figuren; zie de lichtblauw gekleurde gemeenten in figuur 2.2). Dan kan onder andere het volgende worden geconcludeerd (waarbij 'relatief' hier steeds is ten opzichte van de netto relevante regio):

- Vooral Nieuwegein en Capelle leveren relatief sterke economische prestaties en in wat mindere mate geldt dat ook voor Lelystad en Helmond (figuur 5.22). Als groep scoren de new towns zeker niet minder dan de netto relevante regio's, maar er bestaan duidelijke verschillen tussen new towns.
- Wat betreft de demografie zijn er geen grote verschillen tussen new towns en de netto relevante regio voor de leeftijdsopbouw en migratiestromen, maar scoren de new towns relatief zwak op de samenstelling van de bevolking (figuur 5.23).
- Op arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie presteren new towns relatief zwak, vooral op werkloosheid (figuur 5.24). Er bestaan wel verschillen tussen new towns: Purmerend en Almere presteren relatief gunstiger ten opzichte van hun netto relevante regio dan de andere new towns.
- De new towns presteren over de hele linie relatief ongunstig op materiële welvaart. Het minst geldt dat nog voor Purmerend en Zoetermeer (figuur 5.25).
- Ook op wonen (indicatoren die betrekking hebben op de woningen) blijven de prestaties van de new towns veelal achter bij hun netto relevante regio (figuur 5.26). Ook hier presteert Purmerend minder ongunstig dan de andere new towns. Hetzelfde beeld resulteert voor de woonaantrekkelijkheid (niet de woningen zelf, maar de woonomgeving; zie figuur 5.27).
- Met uitzondering van één indicator (het percentage zware drinkers) blijven de prestaties van de new towns voor gezondheid vrijwel steeds achter bij hun netto relevante regio (soms met uitzondering van Almere en/of Helmond; zie figuur 5.28).

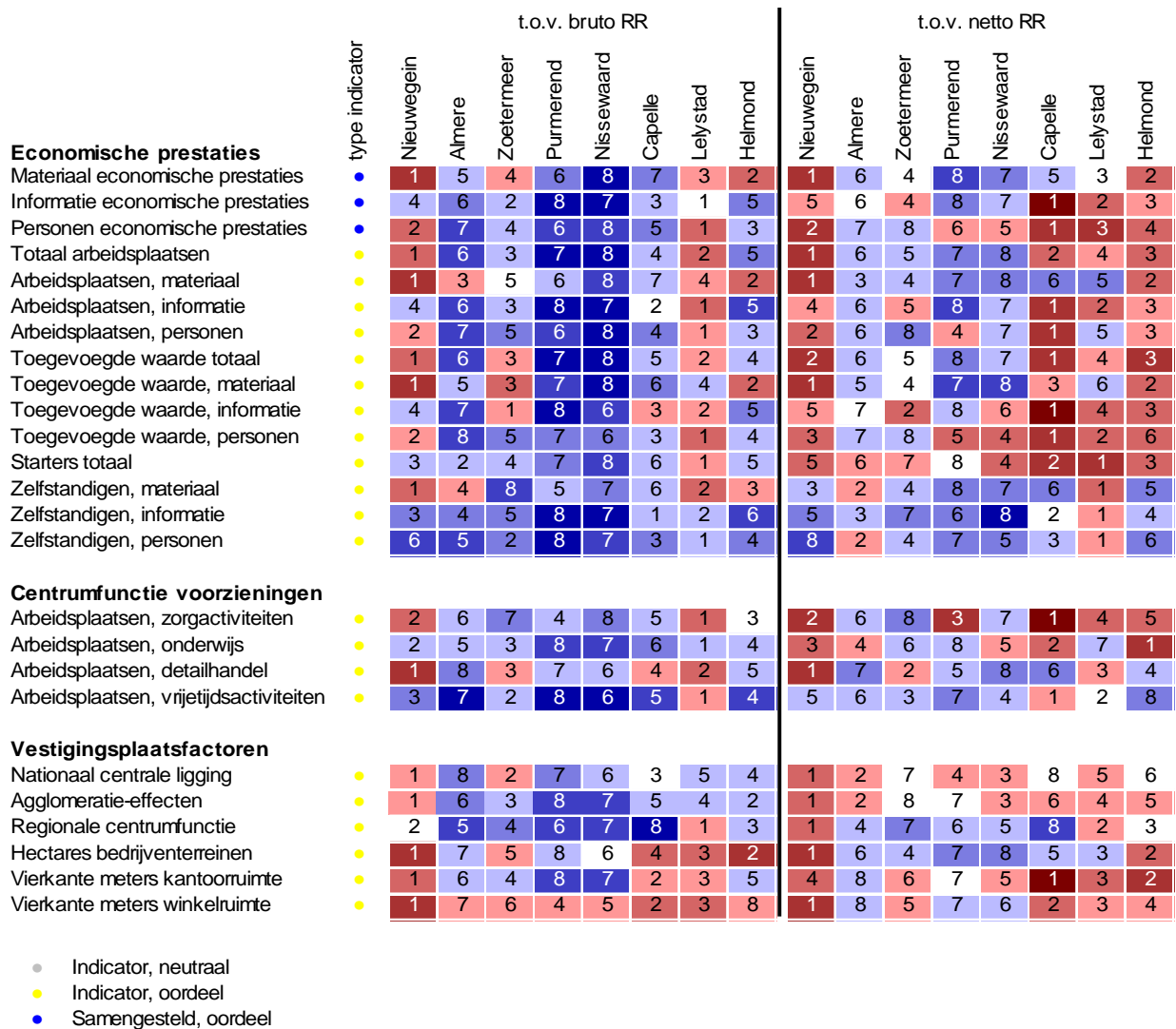
- Op sociale cohesie en saamhorigheid presteren de new towns vrijwel zonder uitzondering ongunstiger dan hun netto relevante regio (figuur 5.29). De achterstand op de netto relevante regio is het kleinst voor Zoetermeer en is vooral voor Helmond groot.
- Op veiligheid en criminaliteit scoren new towns veelal ongunstiger dan hun netto relevante regio (figuur 5.30). De grootste uitzondering daarop vormt Purmerend, waarvoor hoofdzakelijk gunstiger scores dan voor de netto relevante regio resulteren. In wat minder mate geldt dat ook voor Zoetermeer.
- Ook voor onderwijs en human capital presteren de new towns, enkele uitzonderingen daargelaten, ongunstiger dan hun netto relevante regio (figuur 5.31).
- Voor klimaat, milieu, natuur en energie zijn er ongeveer evenveel gunstiger als ongunstiger scores voor de new towns (figuur 5.32). Met name Almere scoort op alle drie subthema's (klimaat & energie, milieu en natuur) gunstiger dan de netto relevante regio. Ook voor Purmerend resulteren vaak hoge scores, maar dat geldt niet voor Nissewaard, Capelle en Helmond.
- Evenals voor sociale cohesie en saamhorigheid zijn de scores voor 'betrokkenheid' (een onderdeel van politiek en samenleving; zie figuur 5.33) vrijwel steeds relatief laag.
- Voor mobiliteit presteren de new towns wel vaak relatief gunstig. Dat geldt vooral voor openbaar vervoer (figuur 5.35).
- Ook voor het thema voorzieningen zijn er meer relatief gunstige dan relatief ongunstige scores voor de new towns (figuur 5.36). Er bestaan aanzienlijke verschillen tussen new towns: Nieuwegein en vooral Capelle scoren duidelijk beter dan hun netto relevante regio (mede doordat hun inwoners mee profiteren van de nabijheid van de voorzieningen in Utrecht en Rotterdam) en Almere en Zoetermeer blijven veelal achter bij hun netto relevante regio.
- Tenslotte zijn de prestaties van de new towns ook vergeleken met hun netto relevante regio voor de vijf totaalscores (figuur 5.37). Voor economische prestaties scoren dan vijf new towns beter dan hun netto relevante regio (vooral Capelle en Nieuwegein). Voor de andere vier totaalscores (brede welvaart, sociaal-economische prestaties, woonaantrekkelijkheid en tevredenheid met het leven) resulteert echter geen enkele maal een betere score voor de new towns dan hun netto relevante regio (en slechts voor de woonaantrekkelijkheid voor Purmerend een gelijke score). Purmerend scoort nog het minst ongunstig ten opzichte van de netto relevante regio (met uitzondering van economische prestaties) en ook Capelle scoort relatief gunstig. Aan de andere kant van het spectrum staan Nissewaard met duidelijk ongunstiger scores dan de netto relevante regio en, in iets mindere mate, Nieuwegein⁵.

In het algemeen lijken de scores voor de new towns achter te blijven bij de scores voor hun netto relevante regio's. Dat kan als volgt worden onderbouwd. In totaal zijn er 187 'oordeel-indicatoren' (waarvoor scores als 'gunstig' of 'ongunstig' kunnen worden beoordeeld). Dat leidt tot 187 maal acht (new towns) is 1496 scores. Daarvan is in 3.1% van de gevallen sprake van een vrijwel gelijke score voor de new towns en de netto relevante regio, in 27.7% van de gevallen van een hogere score voor de new towns en in 69.3% van de gevallen van een lagere score voor de new towns. Er bestaan echter duidelijke verschillen tussen thema's. Indien als eenvoudige maatstaf het aandeel van gunstiger scores voor new towns dan voor hun relevante regio's in het totaal aantal gunstiger of ongunstiger scores wordt bepaald (dus zonder de situaties waarin de score vrijwel gelijk is), dan resulteren voor mobiliteit, voorzieningen, economie,

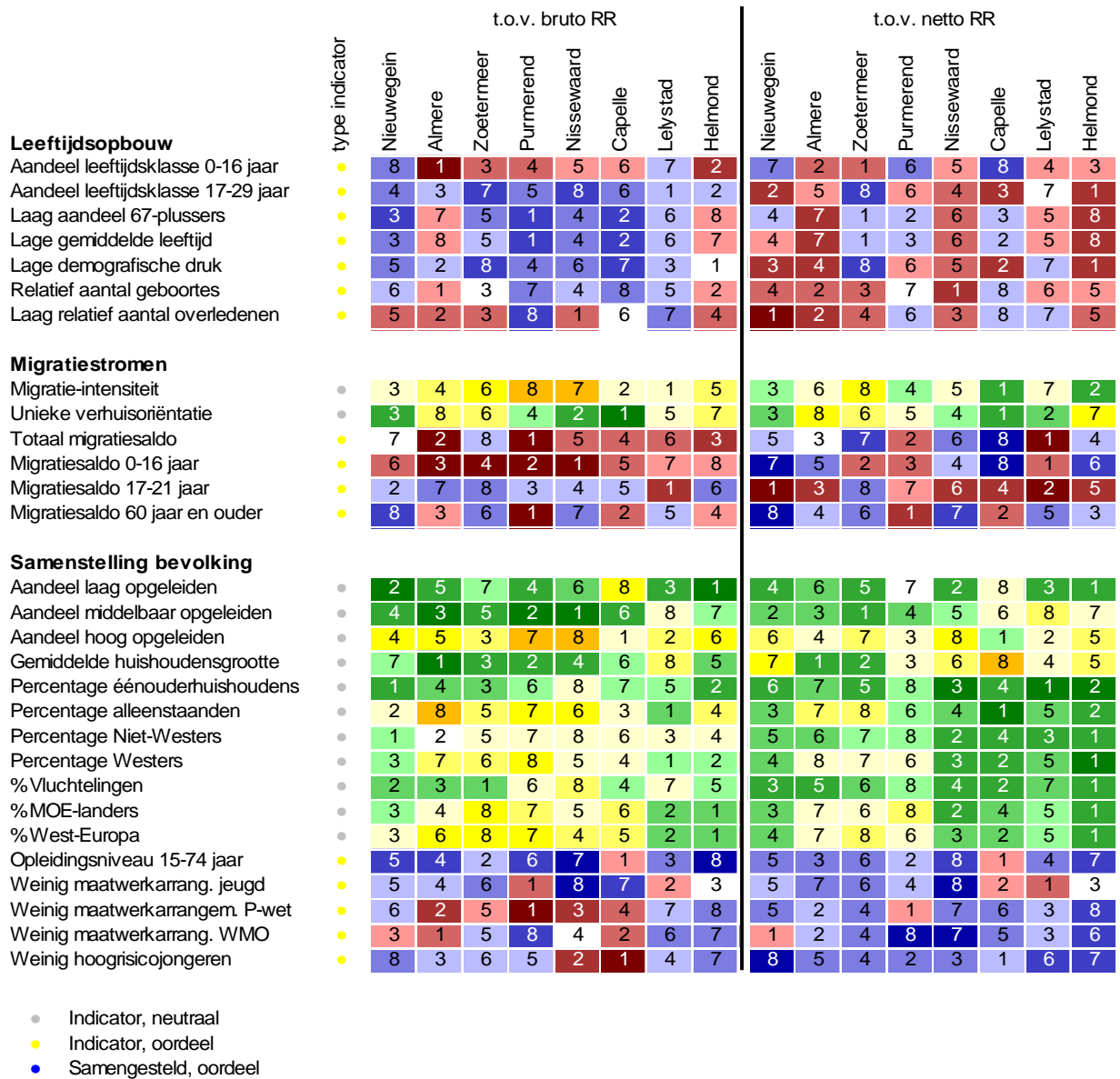
⁵ Nogmaals wordt er op gewezen dat de scores hier, in tegenstelling tot paragraaf 5.2, relatief zijn ten opzichte van de netto relevante regio. Dat Nieuwegein in figuur 5.37 laag scoort, hangt mede samen met de hoge scores in de netto relevante regio van Nieuwegein (die scores zijn veelal hoger dan in de andere netto relevante regio's). De posities van Nieuwegein in de ranglijst van de acht new towns zouden volgens figuur 5.19 voor brede welvaart, sociaal-economische prestaties, economische prestaties, woonaantrekkelijkheid en tevredenheid met het leven respectievelijk zijn: 4, 2, 1, 2 en 8. Met uitzondering van 'tevredenheid met het leven' zijn die posities in alle gevallen hoger dan in figuur 5.37. Nieuwegein scoort dus in het algemeen zeker niet slecht, maar bevindt zich meer dan andere new towns in een goed presterende omgeving.

klimaat/milieu/natuur/energie en demografie respectievelijk aandelen van 62.5%, 57.3%, 53.8%, 49.3% en 45.3%. Daarvoor presteren new towns dus niet of nauwelijks minder dan hun netto relevante regio's. Voor de overige tien thema's ligt dit aandeel veel lager, namelijk van 1.6% tot 18.4%. De aandelen zijn het laagst voor sociale cohesie en saamhorigheid (1.6%), betrokkenheid (binnen politiek en samenleving: 3.2%), materiële welvaart (4.2%) en woonaantrekkelijkheid (5.1%). Daarnaast zijn de aandelen ook laag voor onderwijs en human capital (7.4%), wonen (8.3%), gezondheid (11.0%), veiligheid en criminaliteit (17.7%) en arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie (18.4%). Er zijn dus diverse thema's waarvoor de new towns niet alleen in het algemeen, maar ook in vergelijking met hun netto relevante regio's laag scoren.

Figuur 5.22 Omgevingsanalyse Economie

Figuur 5.23 Omgevingsanalyse Demografie

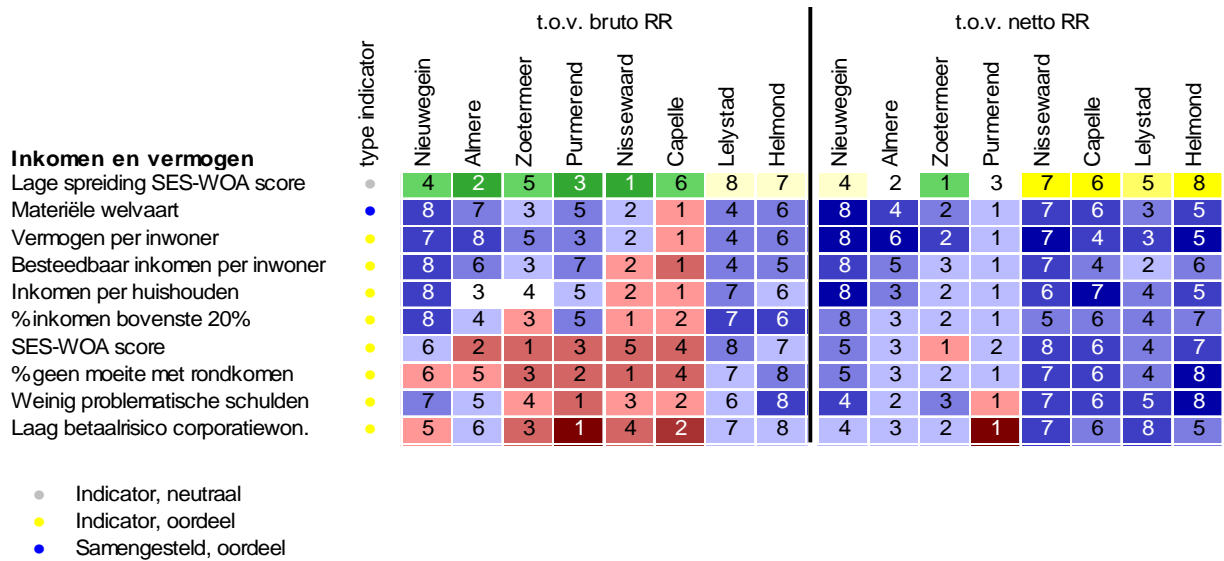

Figuur 5.24 Omgevingsanalyse Arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie

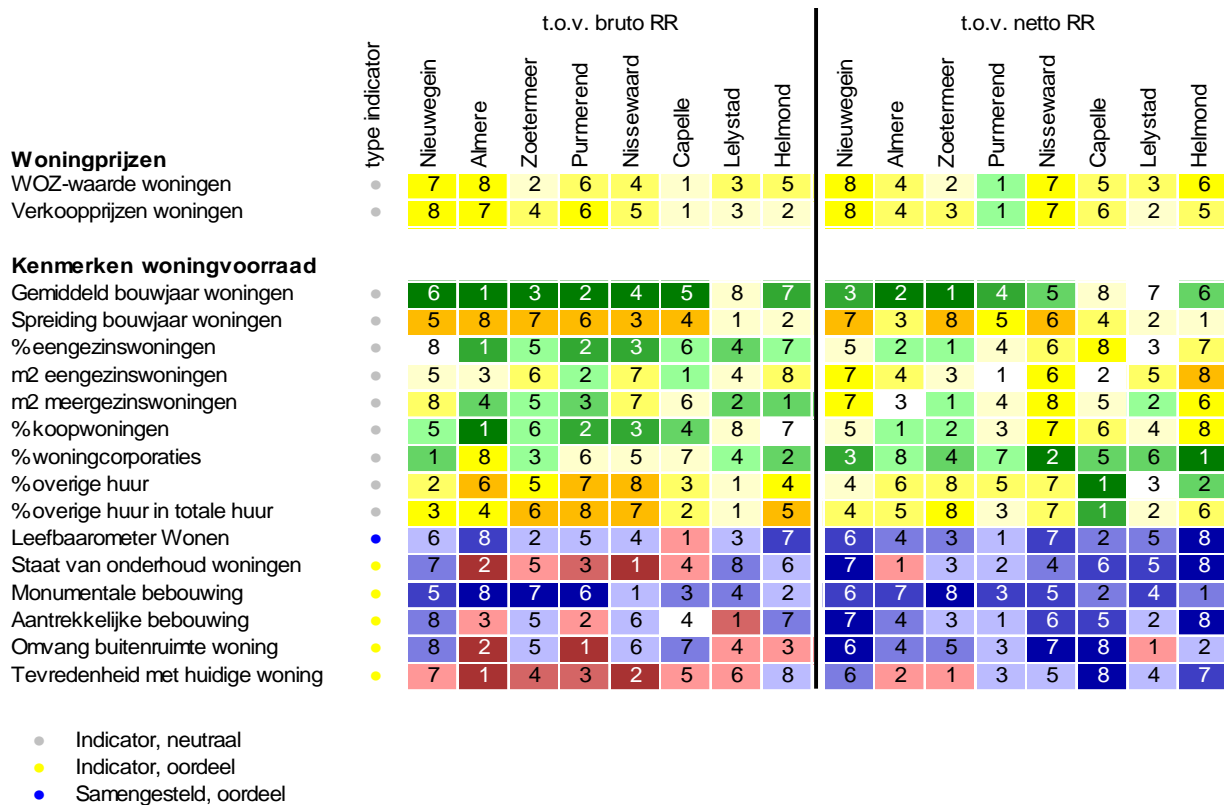
type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Werkloosheid																
Weinig arbeidsongeschikten	5	4	3	8	2	1	6	7	3	1	8	2	5	4	7	6
Weinig bijstandsgerechtigden	6	4	5	1	2	3	8	7	4	2	3	1	8	6	5	7
Laag percentage WW'ers	7	5	4	2	3	1	6	8	4	1	2	3	5	7	8	6
Lage werkloosheid totaal	7	4	5	1	2	3	6	8	6	2	1	3	7	4	8	5
Lage werkloosheid 15-24 jaar	5	6	4	2	1	3	7	8	5	2	1	4	3	6	7	8
Lage werkloosheid 25-44 jaar	7	5	4	1	2	3	6	8	6	2	3	1	4	5	7	8
Lage werkloosheid 45-74 jaar	8	3	5	1	2	4	6	7	8	2	3	1	7	5	6	4
Lage werkloosheid autochtonen	7	8	3	6	2	1	5	4	3	2	4	1	8	7	6	5
Lage werkloosheid Westers	6	8	3	5	1	2	4	7	5	2	6	1	8	7	3	4
Lage werkloosheid Niet Westers	3	8	5	4	1	2	7	6	6	3	7	1	4	8	5	2
Arbeidsparticipatie																
Netto participatiegraad	8	3	5	4	2	1	7	6	6	1	5	2	4	7	8	3
Participatie laag opgeleid	5	2	4	1	3	6	8	7	7	1	4	2	5	6	8	3
Participatie middelbaar opgeleid	4	1	3	2	5	7	8	6	2	3	1	4	6	8	7	5
Participatie hoog opgeleid	8	5	6	2	7	1	3	4	8	3	7	1	5	2	6	4
Regionale BPG, laag opgeleid	5	2	3	1	4	6	8	7	7	1	3	2	6	5	8	4
Regionale BPG, middelbaar opg.	7	1	5	2	6	3	8	4	5	1	3	2	7	6	8	4
Regionale BPG, hoog opgeleid	1	8	2	5	6	3	7	4	2	7	4	1	6	3	8	5
Veel 18-30 jaar met startkwalificatie	6	8	3	5	2	1	4	7	3	2	6	1	5	4	7	8
Woon-werk balans																
%werkend in eigen gemeente	4	5	3	6	7	8	1	2	6	2	4	8	7	5	3	1
Unieke pendeloriëntatie	4	6	8	3	2	1	7	5	2	8	7	5	4	1	3	6
Woon-werk afstand uitgaand	8	1	6	2	3	7	4	5	8	3	7	5	4	6	2	1
Woon-werk afstand inkomend	5	6	1	8	7	2	4	3	3	6	4	7	8	2	5	1

- Indicator, neutraal
- Indicator, oordeel
- Samengesteld, oordeel

Figuur 5.25 Omgevingsanalyse Materiële welvaart

Figuur 5.26 Omgevingsanalyse Wonen

Figuur 5.27 Omgevingsanalyse Woon aantrekkelijkheid

type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Waardering woonomgeving																
Leefbaarometer Fysieke omgeving	3	8	6	5	4	1	2	7	6	5	4	1	7	2	3	8
Leefbaarometer Voorzieningen	1	7	5	6	8	3	2	4	3	6	8	2	5	1	4	7
Tevredenheid met woonomgeving	7	6	4	5	3	2	1	8	5	4	2	3	7	6	1	8
Fijne buurt	7	3	2	1	5	4	6	8	4	2	3	1	7	6	5	8
Gehecht aan buurt	6	8	4	7	5	2	3	1	7	1	2	3	8	4	5	6
Niet verhuizen	6	5	3	1	4	2	8	7	4	3	2	1	6	5	7	8
Thuisvoelen buurt	8	4	2	1	6	3	5	7	6	3	2	1	7	5	4	8
Weinig verhuizers	5	3	4	1	6	2	8	7	4	1	3	2	7	6	5	8

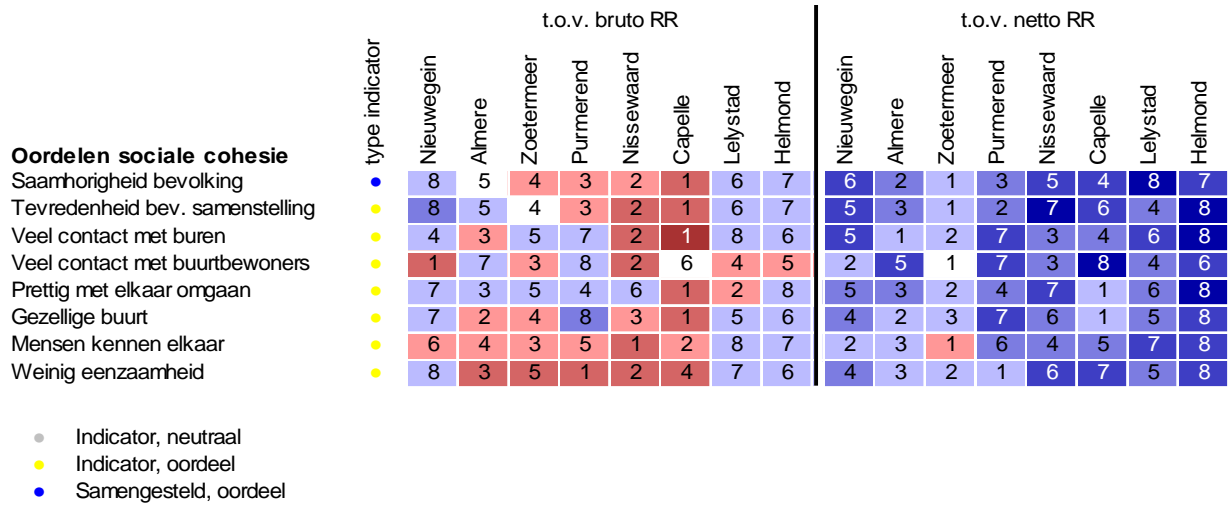
Figuur 5.28 Omgevingsanalyse Gezondheid

type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Situatie gezondheid																
GLV, goed ervaren gezondheid	7	5	3	1	4	2	8	6	4	3	2	1	6	8	7	5
GLV, zonder lichamelijke beperking	6	3	5	2	4	1	8	7	3	2	5	1	6	4	8	7
Ervaren gezondheid	8	3	4	5	2	1	7	6	4	2	3	1	5	7	8	6
Geen langdurige aandoeningen	8	2	5	7	3	1	4	6	4	1	8	2	6	3	5	7
Geen lichamelijke beperkingen	8	3	4	5	2	1	7	6	3	1	4	2	7	8	6	5
Laag medicijngebruik, personen	5	7	6	4	3	1	2	8	6	3	8	1	4	2	7	5
Laag medicijngebruik, DDD	7	3	2	5	4	1	6	8	5	1	2	4	7	8	3	6
Preventie/ leefstijl																
Voldoende beweging	6	7	5	8	2	3	1	4	1	5	8	6	2	4	3	7
%sporters	6	8	2	7	5	1	3	4	3	4	8	2	7	1	5	6
%niet-rokers	6	3	4	2	5	1	7	8	5	2	3	1	7	6	4	8
%niet zware drinker	3	1	6	2	4	5	8	7	5	7	1	4	6	8	3	2
Zonder ernstig overgewicht	8	7	4	6	3	1	2	5	7	2	8	1	5	4	3	6
Regie over het eigen leven	7	1	2	3	4	5	8	6	8	2	3	1	4	6	7	5
Zorgkosten																
Laag medisch-specialistisch	4	2	3	8	6	5	7	1	3	1	6	5	4	7	8	2
Laag farmaciekosten	8	1	5	3	6	2	7	4	7	1	8	3	6	5	4	2
Laag huisartsenkosten	5	7	8	6	2	3	1	4	1	5	8	6	4	7	3	2
Laag verzorging/ verpleging	3	1	5	8	4	2	7	6	2	1	6	8	5	7	3	4
Laag totale zorgkosten	7	1	5	6	4	3	8	2	3	1	7	6	4	8	5	2
Laag medisch-spec. correctie	5	8	2	6	4	1	7	3	2	5	1	4	7	6	8	3
Laag farmaciekosten correctie	6	3	4	2	5	1	8	7	7	1	4	2	6	3	5	8
Laag huisartsenkosten correctie	5	7	8	3	2	1	4	6	2	7	8	3	5	6	1	4
Laag verz./ verpleging correctie	2	7	6	3	4	1	5	8	1	8	7	2	4	5	3	6
Laag totale zorgkosten correctie	5	4	6	1	3	2	8	7	3	2	4	1	7	8	5	6

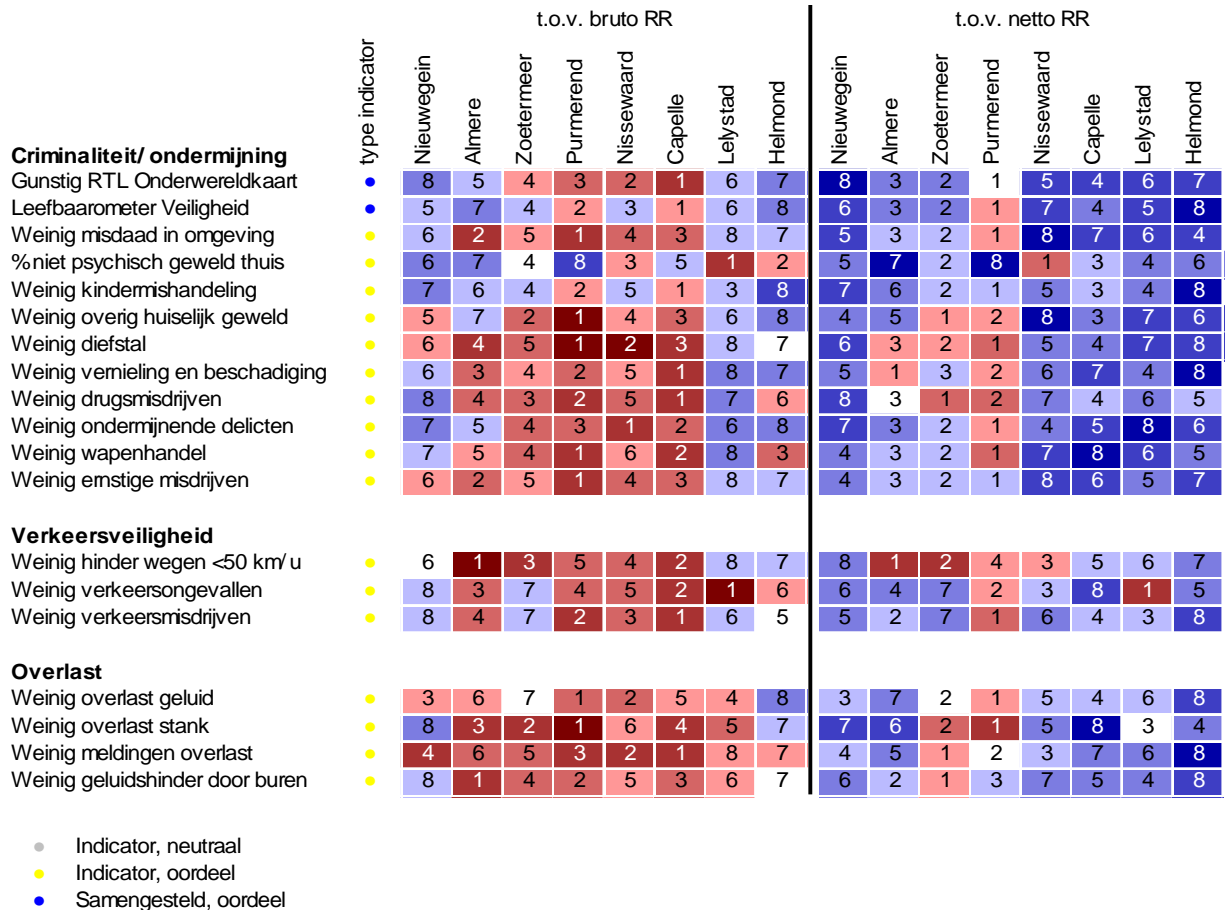
*) GLV: Gemiddelde levensverwachting

- Indicator, neutraal
- Indicator, oordeel
- Samengesteld, oordeel

Figuur 5.29 Omgevingsanalyse Sociale cohesie en saamhorigheid

Figuur 5.30 Omgevingsanalyse Veiligheid en criminaliteit

Figuur 5.31 Omgevingsanalyse Onderwijs en human capital

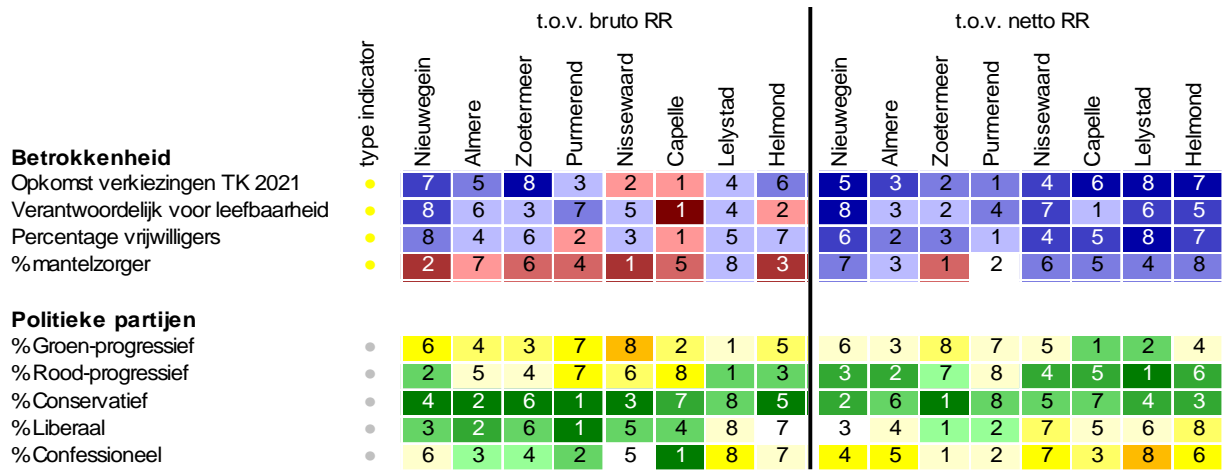
type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Opleidingsniveau																
Laag opgeleiden beroepsbevolking	5	3	6	1	7	8	4	2	6	7	3	4	8	5	2	1
Middelbaar opgeleiden beroepsbev.	5	2	4	3	1	6	8	7	4	3	1	5	2	8	6	7
Hoog opgeleiden beroepsbevolking	3	6	4	8	7	1	2	5	4	6	8	3	7	1	5	2
% hoogopgeleid 18-30 jaar	4	5	3	6	8	2	1	7	3	4	8	2	5	1	6	7
Opleidingsindex beroepsbevolking	4	6	3	8	7	1	2	5	2	3	8	6	7	1	4	5
Onderwijsvolgenden																
Aantal MBO-studenten techniek	4	2	6	3	1	7	8	5	4	1	3	5	2	6	8	7
Aantal MBO-studenten economie	5	1	3	4	7	8	6	2	7	4	1	8	3	6	5	2
Aantal MBO-studenten verzorgend	4	1	3	2	7	8	6	5	5	2	1	4	3	7	6	8
Gemiddeld niveau VO	3	8	6	5	4	1	7	2	4	7	6	1	8	3	5	2
Gemiddeld niveau MBO	2	1	4	6	3	5	7	8	2	1	4	3	6	8	7	5
Onderwijsresultaten																
Gemiddeld schooladvies	6	8	1	7	5	4	3	2	4	7	3	2	5	8	6	1
Lage achterstandsscore onderwijs	6	5	3	1	4	2	7	8	5	2	3	1	6	7	4	8
Weinig vroegtijdig schoolverlaters	7	3	5	1	2	4	8	6	4	1	3	2	7	6	5	8

Figuur 5.32 Omgevingsanalyse Klimaat, milieu, natuur en energie

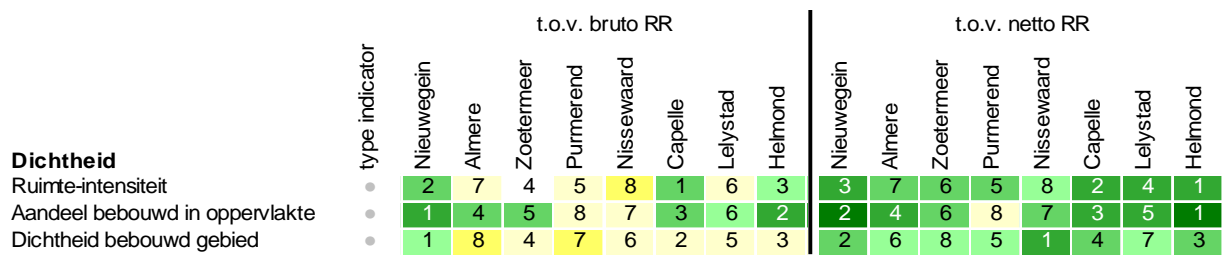
type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Klimaat en energie																
Energie labels woningen	5	1	4	2	7	6	8	3	3	2	5	1	7	8	6	4
Energie labels niet-woningen	6	1	4	2	3	5	7	8	6	1	3	2	5	7	4	8
Glasisolatie	3	1	5	2	4	8	6	7	3	1	2	7	4	8	5	6
Isolatie woning	7	1	4	2	5	3	8	6	5	1	3	2	7	4	8	6
Laag aardgasverbruik, residu	5	2	3	1	8	6	7	4	2	3	5	1	7	4	8	6
Lage electriciteitslevering, residu	3	8	4	5	7	6	1	2	4	7	6	5	3	1	8	2
Zonnepanelen per inw., correctie	3	2	5	1	4	6	8	7	3	2	5	1	7	8	4	6
Zonnepanelen per inwoner	8	2	5	3	1	6	4	7	6	4	1	3	5	8	2	7
Vermogen zonnepanelen, correctie	3	2	5	1	7	6	4	8	1	3	5	2	7	6	4	8
Vermogen zonnepanelen per inw.	1	3	5	4	6	7	2	8	1	7	4	3	5	6	2	8
Teruglevering energie	3	1	4	2	5	6	8	7	3	1	4	2	5	6	7	8
Milieu																
Weinig luchtverontreiniging	8	1	6	2	3	4	5	7	8	1	3	2	7	6	4	5
Hoge luchtkwaliteit fijnstof (PM10)	8	1	5	2	3	4	7	6	8	3	2	1	6	7	4	5
Hoge luchtkwaliteit stikstof (NO2)	8	1	7	2	3	4	6	5	8	1	3	2	6	4	5	7
Natuur																
Ecologisch kapitaal	5	1	6	2	4	3	7	8	4	3	7	1	6	5	2	8
Groen en natuur in omgeving	6	1	8	7	2	3	4	5	7	2	8	6	5	4	1	3
Variëteit groen	2	1	5	8	4	6	3	7	2	5	7	8	3	6	1	4
Nabijheid binnenwater	2	6	3	7	8	4	1	5	1	8	3	7	6	4	2	5

- Indicator, neutraal
- Indicator, oordeel
- Samengesteld, oordeel

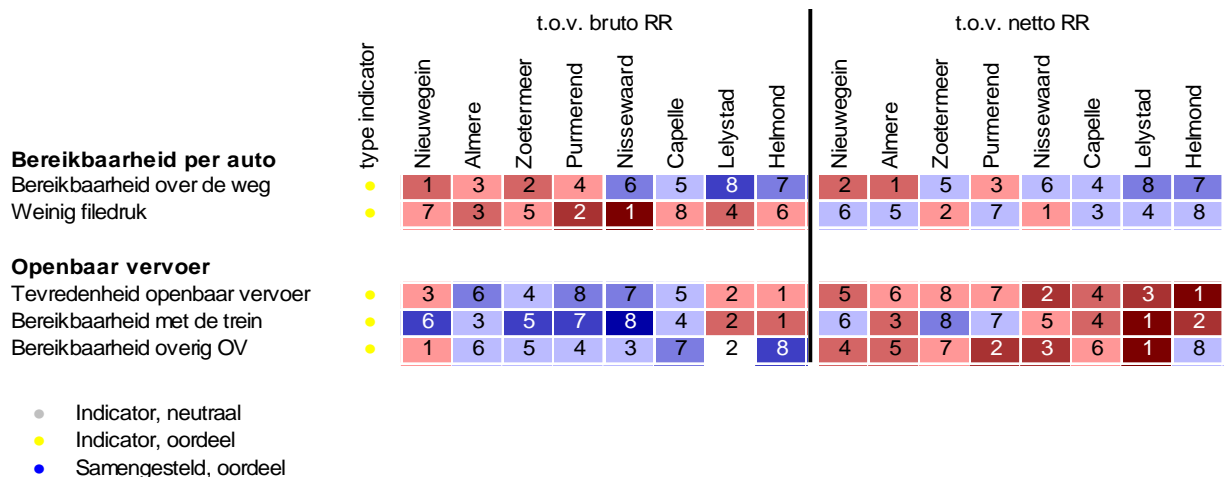
Figuur 5.33 Omgevingsanalyse Politiek en samenleving

Figuur 5.34 Omgevingsanalyse Dichtheid

Figuur 5.35 Omgevingsanalyse Mobiliteit

Figuur 5.36 Omgevingsanalyse Voorzieningen

type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Maatschappelijke voorz.																
Aanbod basisonderwijs	3	8	5	7	6	4	1	2	5	8	7	6	2	3	4	1
Aanbod kinderopvang	3	6	2	8	7	4	1	5	4	8	5	7	2	3	1	6
Aanbod voortgezet onderwijs	1	6	2	5	8	4	7	3	2	4	7	6	5	1	8	3
Aanbod hoger onderwijs	3	8	1	5	6	2	4	7	8	2	6	1	4	3	7	5
Dagelijkse medische voorzieningen	2	8	3	6	5	4	1	7	3	8	5	4	1	2	6	7
Aanbod ziekenhuizen en verpleging	2	7	4	6	8	5	1	3	3	8	6	7	4	5	1	2
Beoordeling kwaliteit ziekenhuizen	7	6	3	8	2	5	1	4	6	8	1	7	2	5	3	4
Aanbod culturele voorzieningen	3	8	4	2	6	5	7	1	5	8	7	4	2	3	6	1
Aanbod sportfaciliteiten	1	8	6	3	7	5	4	2	2	8	6	1	7	5	3	4
Aanbod recreatiemogelijkheden	6	3	2	5	7	8	1	4	6	4	1	3	8	7	2	5
Commerciële voorzieningen																
Winkelvoorzieningen	1	8	2	5	6	3	7	4	1	5	6	4	7	2	8	3
Winkels dagelijkse boodschappen	2	8	6	7	5	4	1	3	2	8	6	7	4	1	5	3
Aanbod overige (luxe) winkels	2	7	1	4	6	3	8	5	1	3	6	4	7	2	8	5
Vrijtijdsvoorzieningen	2	8	6	4	7	5	3	1	3	7	8	5	4	2	6	1
Aanbod restaurants	1	8	4	6	7	5	3	2	4	8	7	3	5	1	6	2
Aanbod cafés	4	8	6	3	5	7	1	2	7	6	8	1	3	2	5	4

Figuur 5.37 Omgevingsanalyse Totaalscores

type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Totaalscores																
Brede welvaart	8	1	5	4	3	2	7	6	8	2	3	1	6	5	4	7
Sociaal-economische prestaties	8	5	2	7	3	1	6	4	5	3	7	1	8	4	6	2
Economische prestaties	2	6	3	7	8	5	1	4	2	6	5	8	7	1	4	3
Woonattractiviteit	6	7	3	1	4	2	5	8	5	6	2	1	8	3	4	7
Tevredenheid met het leven	8	5	4	3	1	2	6	7	8	3	4	1	5	2	6	7

- Indicator, neutraal
- Indicator, oordeel
- Samengesteld, oordeel

5.4 Specifiek thema: sociale veiligheid

In de Veiligheidsmonitor staat veel informatie over wat door het CBS op Statline wordt aangeduid als 'sociale veiligheid'. De Veiligheidsmonitor omvat echter informatie over een breder palet aan relevante (sub)thema's dan op Statline staat, waaronder 'veiligheidsbeleving'.

Door Bureau Louter zijn uit de Veiligheidsmonitor achttien indicatoren samengesteld. Soms betreft dat één vraag uit de Veiligheidsmonitor, soms een combinatie van meerdere vragen. Een voordeel van de Veiligheidsmonitor is dat het inzicht verschaft in aspecten die niet zichtbaar worden in andere statistieken.

Een nadeel is dat de resultaten slechts beschikbaar zijn voor de 52 grootste gemeenten (naar inwonertal) en niet naar alle gemeenten in Nederland.

Om de relatieve 'prestaties' van gemeenten te bepalen, is hier geen vertaling gemaakt naar 'rapportcijfers', maar zijn de resultaten omgezet in zogenaamde 'z-scores'. Positieve scores corresponderen met een gemiddelde score boven het gemiddelde van de gemeenten, negatieve scores met een benedengemiddelde score.

Wanneer slechts scores bekend zijn voor de 52 grootste gemeenten (veelal gaat het daarbij om steden) zal voor diverse indicatoren sprake zijn van 'bias' in de richting van ongunstige scores, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid en criminaliteit. Wanneer dan afwijkingen van het gemiddelde voor de 52 gemeenten worden bepaald, resulteren in relatieve zin gunstiger scores dan wanneer de score ten opzichte van *alle* gemeenten zouden worden bepaald. Dat geldt ook voor de new towns: de scores en posities worden hier bepaald ten opzichte van grote gemeenten (meestal steden) en niet ten opzichte van alle gemeenten.

Om vast te stellen in hoeverre er verschillen bestaan tussen de 52 gemeenten en de overige gemeenten is door Bureau Louter de gemiddelde z-score voor de overige 285 gemeenten ('de kleine gemeenten') berekend. Dat is mogelijk omdat naast de scores voor de 52 grote gemeenten ook een totaalscore voor Nederland bekend is. Voor de statistici onder ons: voor de 52 gemeenten kan het gemiddelde en de standaarddeviatie worden bepaald en kan de gemiddelde score voor de 285 gemeenten worden bepaald. Aan de hand daarvan is het ook mogelijk om een z-score voor de 'rest van Nederland' te bepalen. In figuur 5.38 zijn die scores ook weergegeven.

Niet alle new towns en gemeenten die deel uitmaken van de drie benchmarkgroepen behoren tot de 52 grootste gemeenten van Nederland. Ook is het niet mogelijk om scores voor de relevante regio's te bepalen (omdat daarvoor te veel gemeenten ontbreken). Van de new towns is geen informatie beschikbaar over Capelle en Nieuwegein, van de overige new towns is slechts informatie beschikbaar over Hoorn en Haarlemmermeer en van de oude suburbs ontbreken Rijswijk en Zeist. Voor de old towns zijn wel scores voor alle gemeenten bekend.

De indeling in gemeentetypen wijkt hier af van de elders in dit rapport gebruikte indeling. Er is één groep van zeven new towns gemaakt, namelijk de zes new towns waarvoor gegevens beschikbaar zijn, aangevuld met Hoorn. Als benchmarkgebieden fungeren de oude suburbs (echter exclusief Rijswijk en Zeist) en (alle) old towns.

De resultaten staan in figuur 5.38. Daarbij heeft een ordening plaatsgevonden naar de subthema's uit paragraaf 5.2. De gemiddelde scores voor de new towns zijn weer weergegeven door middel van staafjes, en voor de benchmarks (en voor de 'rest van Nederland': de overige 285 gemeenten) met stippen. De indicatoren zijn steeds zodanig berekend dat een positieve score als 'gunstig' moet worden beschouwd en een negatieve score als 'ongunstig'.

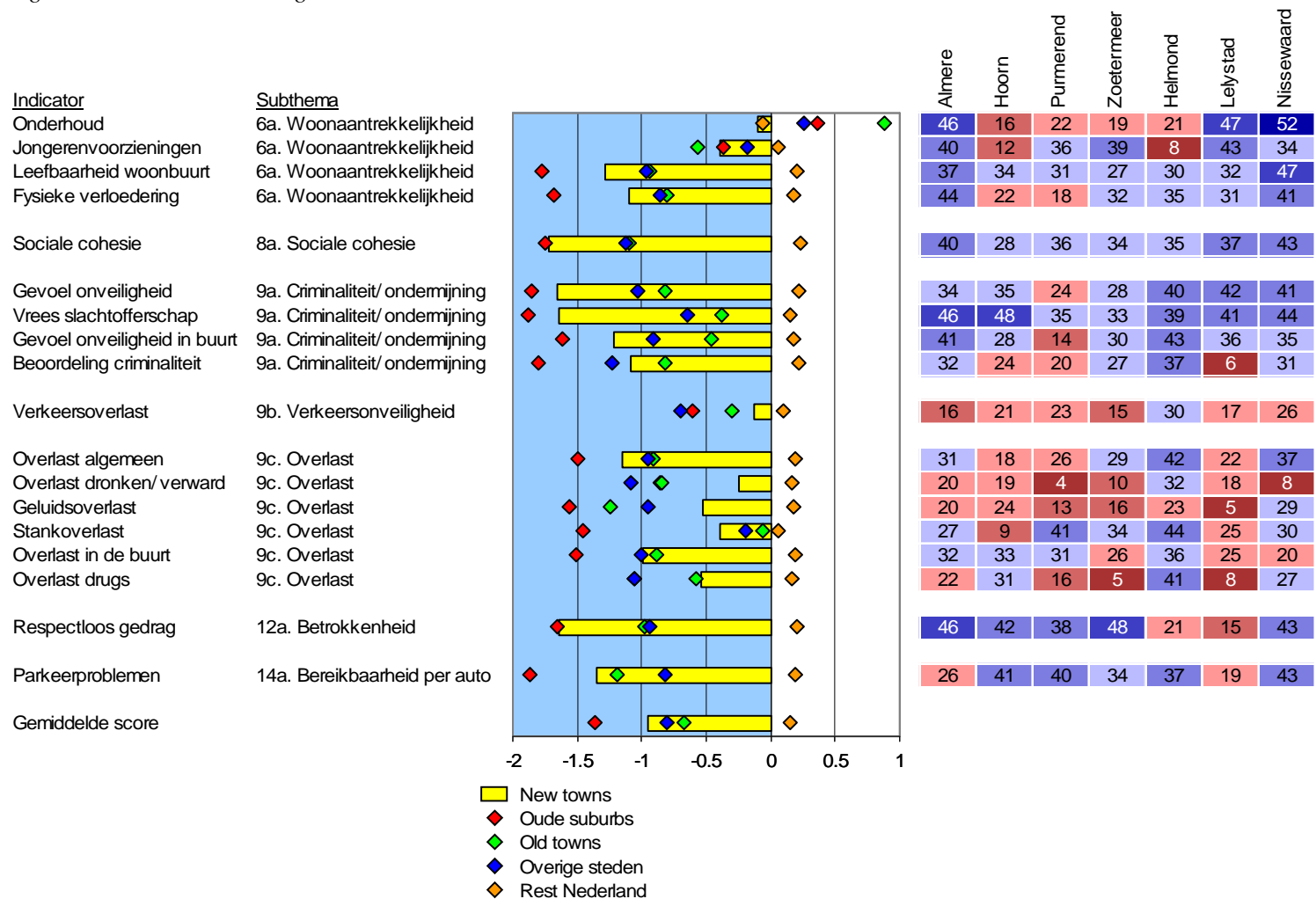
De indicatoren bestaan uit de volgende vragen uit de Veiligheidsmonitor (waarbij het steeds gaat over oordelen van de respondenten):

- Onderhoud: onderhoud van stoepen, straten en pleintjes; onderhoud van plantsoenen en parken; kwaliteit straatverlichting
- Jongerenvoorzieningen: speelplekken voor kinderen; voorzieningen voor jongeren
- Leefbaarheid woonbuurt: toegekend rapportcijfer voor de leefbaarheid van de woonbuurt
- Fysieke verloederings: percentage mensen dat overlast ervaart van één of meer vormen van fysieke verloederings: rommel op straat, vernield straatmeubilair (vuilnisbakken, bankjes), bekladde muren of gebouwen, hondenpoep
- Sociale cohesie: totaalscore gebaseerd op zes vragen over sociale cohesie

- Gevoel onveiligheid: gewogen score van degenen die aangeven zich 'wel eens' onveilig te voelen en degenen die aangeven zich 'vaak' onveilig te voelen (met meer gewicht voor 'vaak')
- Vrees slachtofferschap: samengestelde score van de ingeschatte kans dat men slachtoffer wordt van zakkenrollerij, beroving op straat, inbraak in de woning en/of mishandeling
- Gevoel onveiligheid in buurt: samengestelde score op basis van zeven mogelijke situaties dat men zich onveilig voelt
- Beoordeling criminaliteit: toegekend rapportcijfer voor de mate van veiligheid in de buurt
- Verkeersoverlast: score bepaald op basis van de mate waarin men aangeeft last te hebben van autoverkeer dat te hard rijdt en/of agressief gedrag in het verkeer
- Overlast algemeen: totaalscore voor de mate waarin men aangeeft overlast te ervaren voor zeventien typen overlast
- Overlast dronken/verward: score voor de mate waarin men overlast ervaart van dronken mensen op straat en/of verwarde personen
- Geluidsoverlast: percentage van de inwoners dat aangeeft veel geluidsoverlast te ervaren
- Stankoverlast: percentage van de inwoners dat aangeeft veel stankoverlast te ervaren
- Overlast in de buurt: samengestelde score op basis van de mate waarin men overlast ervaart door buurtbewoners, lastiggevallen wordt op straat en/of rondhangende jongeren
- Overlast drugs: samengestelde score op basis van mate waarin men overlast ervaart van personen die drugs gebruiken en/of drugshandel
- Respectloos gedrag: samengestelde indicator voor de mate waarin men respectloos gedrag ervaart ('gedrag waarbij de normen van goed fatsoen worden overschreden') door onbekenden op straat, onbekenden in openbaar vervoer, personeel van winkels en bedrijven, personeel van overheidsinstanties en of bekenden
- Parkeerproblemen: personen die veel overlast ervaren van parkeerproblemen, bijvoorbeeld verkeerd geparkeerde auto's of te weinig parkeerplekken

In het algemeen scoort 'de rest van Nederland' (de 285 gemeenten die niet tot de 52 grootste in Nederland behoren) hoger dan het nationaal gemiddelde (verder hier aangeduid als 'de overige gemeenten'). Slechts voor onderhoud is dat niet het geval. Daarvoor scoren de oude suburbs, de overige steden en vooral de old towns hoger (maar blijven de new towns wat achter). Voor alle andere zeventien indicatoren scoren de overige gemeenten bovengemiddeld, terwijl alle vier typen gemeenten steeds benedengemiddeld scoren. De mate waarin verschilt echter. Uit de gemiddelde score voor de achttien indicatoren kan worden ontleend dat de oude suburbs het meest ongunstig scoren, gevolgd door de new towns. De minst ongunstige score realiseren de old towns. De new towns realiseren de meest ongunstige score voor onderhoud, maar nemen verder voornamelijk de voorlaatste plaats in (elf maal), waarbij veelal de oude suburbs nog lager scoren (en voor jongerenvoorzieningen de old towns). De overige steden scoren van de onderscheiden typen gemeenten het laagst op verkeersoverlast en overlast door dronken of verwarde mensen. Dat zijn de indicatoren waarvoor de new towns na de overige gemeenten het hoogst scoren. Geconcludeerd kan worden dat, hoewel de oude suburbs nog ongunstiger scoren, de new towns zeer matig scoren op sociale veiligheid. Met name de scores op sociale cohesie zijn laag, terwijl de new towns ook zeer ongunstig scoren op het gevoel voor onveiligheid en de vrees voor slachtofferschap. Tevens ervaren de inwoners van de new town veel 'respectloos gedrag'.

Figuur 5.38 Sociale veiligheid

6 Overzicht ontwikkelingen in de tijd

Voor een groot aantal indicatoren is in hoofdstuk 5 de positie van de new towns vergeleken met hun netto relevante regio, met hun bruto relevante regio en met de drie benchmarkgroepen. Ook zijn de new towns onderling vergeleken. Dat geeft aan waar de new towns nu 'staan'. Daarnaast is het van belang om inzicht te krijgen in 'waar ze vandaan' komen. Daar wordt in paragraaf 6.1 op ingegaan (ontwikkelingen in het verleden). En het is van belang enig gevoel te krijgen waar de new towns zich heen bewegen (in een situatie waarin geen sprake is van ingrijpende beleidswijzigingen - een 'business-as-usual' scenario). Daaraan wordt aandacht besteed in paragraaf 6.2, voor wat betreft demografische ontwikkelingen.

6.1 Ontwikkelingen in het verleden

Niet voor alle indicatoren is het mogelijk om ontwikkelingen in de tijd te bepalen (door ontbreken van geschikte gegevens). Maar het is ook de vraag of dat nodig c.q. gewenst is. Om een breed beeld te schetsen van de 'sociaal-economische prestaties' heeft Bureau Louter een instrument ontwikkeld om ontwikkelingen sinds 2005 op het gebied van demografie, arbeidsmarkt, woningmarkt, economie en materiële welvaart te bundelen. Geselecteerd zijn achttien indicatoren, waarvan er tien als 'kernindicatoren' zijn beschouwd. Daarvoor wordt een totaalscore bepaald: de tien kernindicatoren zijn geordend van hoog naar laag, er is een rapportcijfer aan toegekend volgens een vast stramien en vervolgens is daar het ongewogen gemiddelde van berekend. Voor de kernindicatoren geldt dat gegevens sinds 2005 beschikbaar zijn en lopen tot en met 2022.

De achttien indicatoren staan in figuur 6.2. De tien kernindicatoren zijn gemarkeerd met een rood sterretje. De volgende indicatoren verdienen nog enige toelichting (voor degenen die hoofdstuk 5 niet hebben gelezen):

- 5. Demografische druk: het aantal inwoners jonger dan 18 jaar plus ouder dan 66 jaar ten opzichte van het aantal inwoners van 18-66 jaar. Indien deze score lager is, zal het deel van de bevolking dat potentieel beschikbaar is voor de arbeidsmarkt groter zijn. Dat is gunstig.
- 6. Bruto participatiegraad: het percentage inwoners van 15-74 jaar dat werkt of actief zoekt naar werk.
- 7. Netto participatiegraad: het percentage inwoners van 15-74 jaar dat werkt.
- 8. Opleidingsindex beroepsbevolking: een indicatie van het gemiddeld opleidingsniveau van de beroepsbevolking, berekend als het aantal middelbaar opgeleiden plus twee maal het aantal hoog opgeleiden gedeeld door de som over het aantal laag, middelbaar en hoog opgeleiden.

Er is voor de 337 gemeenten een ranglijst voor de totaalscore bepaald voor het meest recente jaar waarvoor gegevens over alle indicatoren beschikbaar zijn (2022). Tevens is een ranglijst opgesteld voor de verandering in totaalscore in de periode 2005-2022: het rapportcijfer in 2022 minus het rapportcijfer in 2005. In tabel 6.1 staan de tien hoogst en de tien laagst scorende gemeenten voor de situatie in 2022 en de tien gemeenten met de hoogste en met de laagste ontwikkeling van het rapportcijfer in de periode 2005-2022.

De top-10 van hoogst scorende gemeenten in 2022 bestaat naast Son en Breugel uitsluitend uit Randstadgemeenten, namelijk vijf gemeenten in Utrecht (waarvan drie in de top-4), drie in Zuid-Holland (rond Delft; tuinbouwgemeenten) en één in Noord-Holland (Aalsmeer: ook een tuinbouwgemeente). Ook de top-10 van laagst scorende gemeenten is ruimtelijk sterk geclusterd, namelijk vier gemeenten in zuidoostelijk Limburg, en vijf gemeenten in oostelijk Groningen, aangevuld met Emmen. Die laatste zes gemeenten vormen zelfs een aaneengesloten gebied, evenals Brunssum/ Landgraaf/ Kerkrade.

Van dergelijke ruimtelijke clusters is geen sprake in de top-10 voor de ontwikkeling van de sociaal-economische prestaties. Er zijn echter wel functionele gelijkenissen. Zo staan vijf gemeenten met de meest gunstige ontwikkeling van de sociaal-economische prestaties in de top-22 wat betreft de relatieve

vertegenwoordiging van confessionele partijen (CDA, SGP en ChristenUnie), namelijk Urk, Rijssen-Holt en Kampen, Tubbergen en Wierden (Hendrik-Ido-Ambacht staat op positie 50), terwijl er daarnaast twee grote steden in de top-10 staan, namelijk Amsterdam en Rotterdam (met Utrecht op plaats 12; deze drie grote steden staan juist bij de zes laagst scorende gemeenten wat betreft het percentage stemmers op confessionele partijen). In de top-10 van gemeenten met de meest *ongunstige* ontwikkeling van sociaal-economische prestaties is er minder sprake van dergelijke patronen, waarbij wel opgemerkt moet worden dat er vier new towns in de top-10 staan (Zoetermeer, Huizen, Nieuwegein en Capelle).

Tabel 6.1 Situatie 2022 en ontwikkeling 2005-2022 voor sociaal-economische prestaties: top-10

Situatie 2022				Ontwikkeling 2005-2022			
Pos	Hoogste 10 Gemeente	Pos	Laagste 10 Gemeente	Pos	Hoogste 10 Gemeente	Pos	Laagste 10 Gemeente
1	Houten	337	Vaals	1	Rijssen-Holt en Kampen	337	Zoetermeer
2	Lansingerland	336	Kerkrade	2	Urk	336	Huizen
3	Utrecht	335	Brunssum	3	Amsterdam	335	Goirle
4	Renswoude	334	Pekela	4	Rotterdam	334	Wijk bij Duurstede
5	Pijnacker-Nootdorp	333	Stadskanaal	5	Son en Breugel	333	Stede Broec
6	Midden-Delfland	332	Westerwolde	6	Tubbergen	332	Nieuwegein
7	Aalsmeer	331	Eemsdelta	7	Hendrik-Ido-Ambacht	331	Waterland
8	Bunnik	330	Oldambt	8	Kampen	330	Edam-Volendam
9	Son en Breugel	329	Landgraaf	9	Wierden	329	Nuenen c.a.
10	Amersfoort	328	Emmen	10	Steenwijkerland	328	Capelle

In figuur 6.1a staat de ontwikkeling van de totaalscore voor de new towns en de drie benchmarkgroepen. Links staat het rapportcijfer (score), rechts de positie die zou worden ingenomen in de ranglijst van 337 gemeenten. Enkele jaren uitgezonderd (van 2017 naar 2018 als meest recente jaar) zijn de sociaal-economische prestaties van de new towns afgenomen (relatief ten opzichte van de nationale trend). Evenals bij de overige new towns begon die afname vanaf 2009 (het eerste jaar na de kredietcrisis, waarbij niet duidelijk is of daarbij sprake is van een oorzakelijk verband). Voor de twee andere typen benchmarkgebieden was juist sprake van een verbetering, overigens in een verschillende periode (voor de old towns in de eerste vijf jaar, voor de oude suburbs in de meest recente vijf jaar). Momenteel scoren de new towns iets lager dan de oude suburbs en ruim lager dan de overige new towns en de old towns (zie ook figuur 4.16).

In figuur 6.1b staat de ontwikkeling van de bruto relevante regio (inclusief de dominante gemeente) en van de netto relevante regio (exclusief de dominante gemeente). Wat opvalt is dat de sociaal-economische prestaties van de bruto relevante regio's zijn toegenomen (overigens niet meer sinds 2018) en van de netto relevante regio's iets zijn afgenomen (ook hier recentelijk niet meer). Terwijl de gemiddelde score voor de bruto relevante regio's in 2005 nog het laagste was van de drie in figuur 6.1b weergegeven gebiedstypen, was die in 2022 het hoogste.

Dat wordt verklaard door de gunstige ontwikkeling van de dominante gemeenten: Amsterdam, Rotterdam en Utrecht staan in de top-10 (zie tabel 6.1), Eindhoven op 13 en Den Haag op 98 (duidelijk lager, maar nog wel met een bovengemiddelde ontwikkeling). Opvallend is dat de ontwikkeling van de new towns ongunstiger was dan van hun netto relevante regio's (exclusief de dominante gemeente, dus in feite vooral suburbaan gebied), ook hier weer met recentelijk een minder ongunstige ontwikkeling.

In figuur 6.2 staat de ontwikkeling van de achttien individuele indicatoren voor de new towns en de drie benchmarkgroepen. In bijlage V staan soortgelijke grafieken, maar dan voor de bruto en netto relevante regio's.

De figuur vereist een toelichting. In het linker deel van de figuur staat de ontwikkeling. Weergegeven zijn het Nederlands gemiddelde en de ongewogen gemiddelden voor de new towns en de drie benchmarkgebieden. In het rechter deel van de figuur zijn de ontwikkelingen als index van het Nederlands

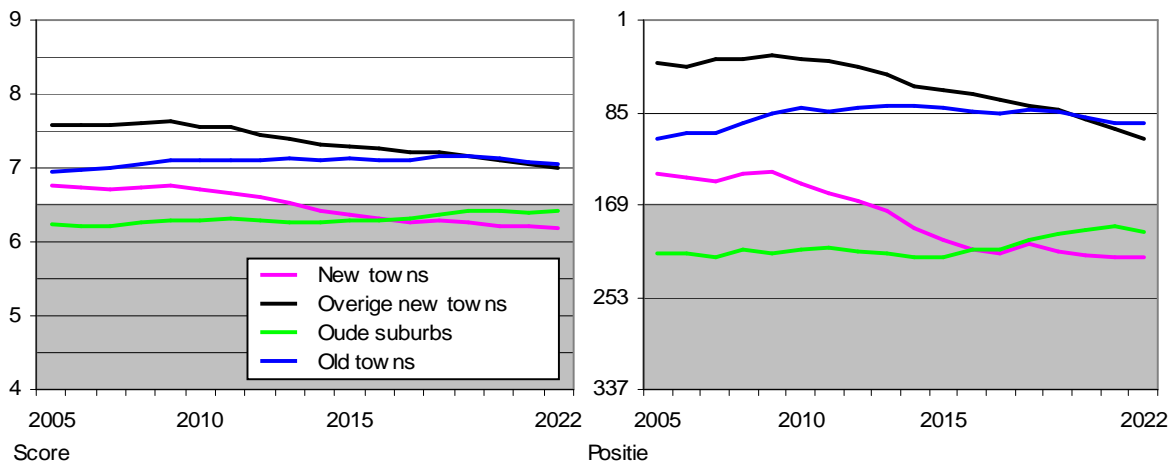
gemiddelde bepaald. Bij een stijgende lijn is de ontwikkeling sterker dan het nationaal gemiddelde, bij een dalende lijn minder sterk.

De achtergrondkleuren in het rechter deel hebben de volgende betekenis:

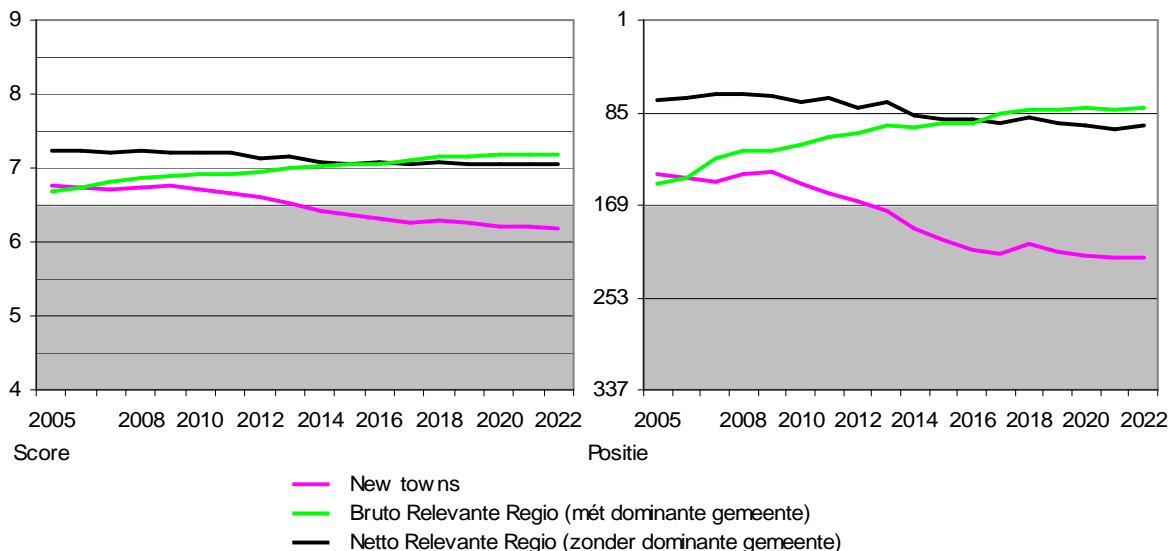
- blauw: scores kunnen niet worden opgevat als 'gunstig' of 'ongunstig' (neutrale indicatoren)
- grijs: een hoge score kan worden opgevat als gunstig
- geel: een hoge score moet worden opgevat als ongunstig (zoals een hoge werkloosheid)

De tien kernindicatoren (waarop de totaalscore is gebaseerd) zijn herkenbaar gemaakt doordat er rechts bovenin de figuur een sterretje is geplaatst.

Figuur 6.1a Sociaal-Economische Prestaties, gemiddelde acht new towns en benchmarkgebieden

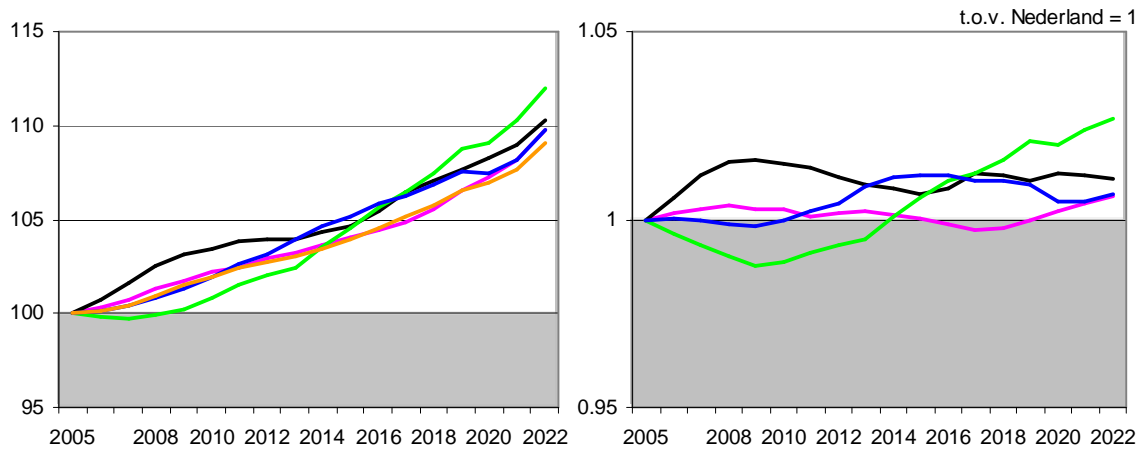

Figuur 6.1b Sociaal-Economische Prestaties, gemiddelde acht new towns en relevante regio's

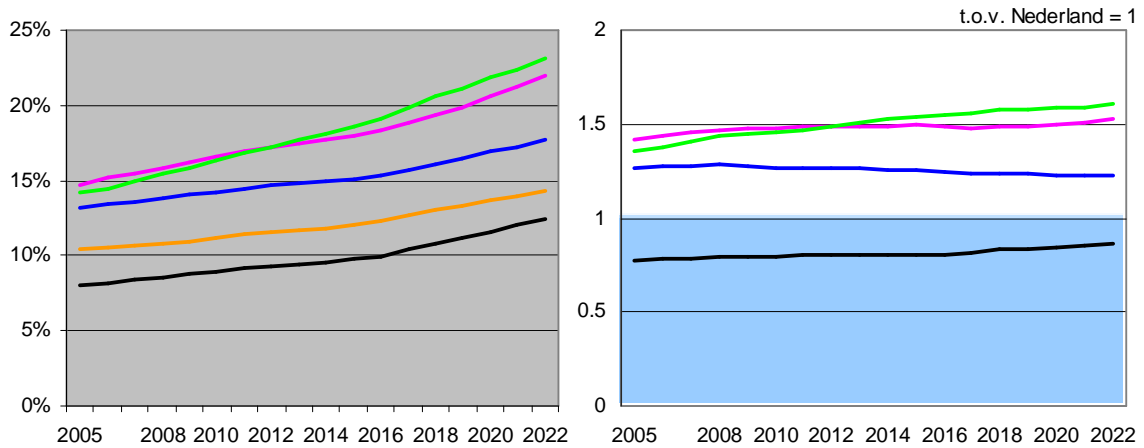

Bij de bespreking van de resultaten wordt vooral ingegaan op het rechter deel van de figuur (de relatieve ontwikkeling ten opzichte van het Nederlands gemiddelde). Er moet op worden gewezen dat de schaal van de figuren tussen de indicatoren sterk verschilt. Dat is van belang bij de interpretatie van de resultaten.

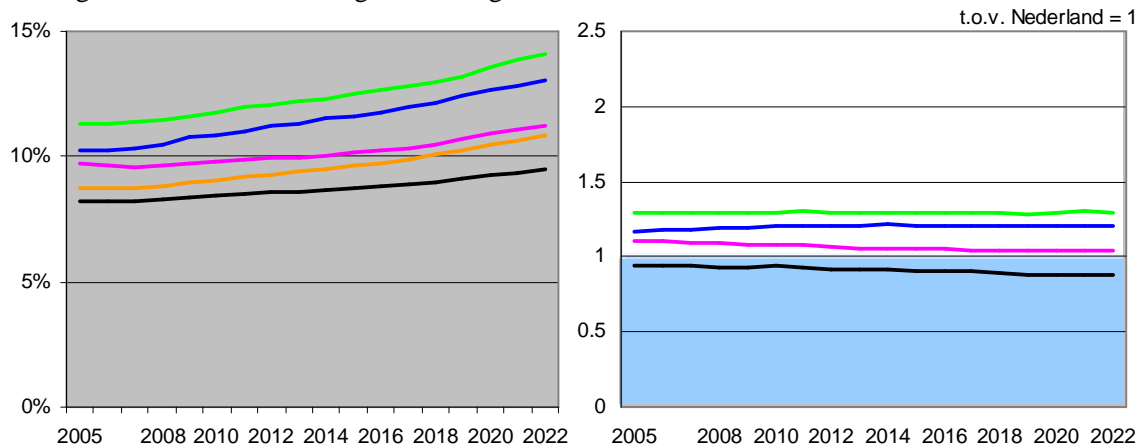
Figuur 6.2 Monitor Sociaal-Economische Prestaties 2005-2022, new towns en benchmarkgebieden

1. Aantal inwoners (2005=100)

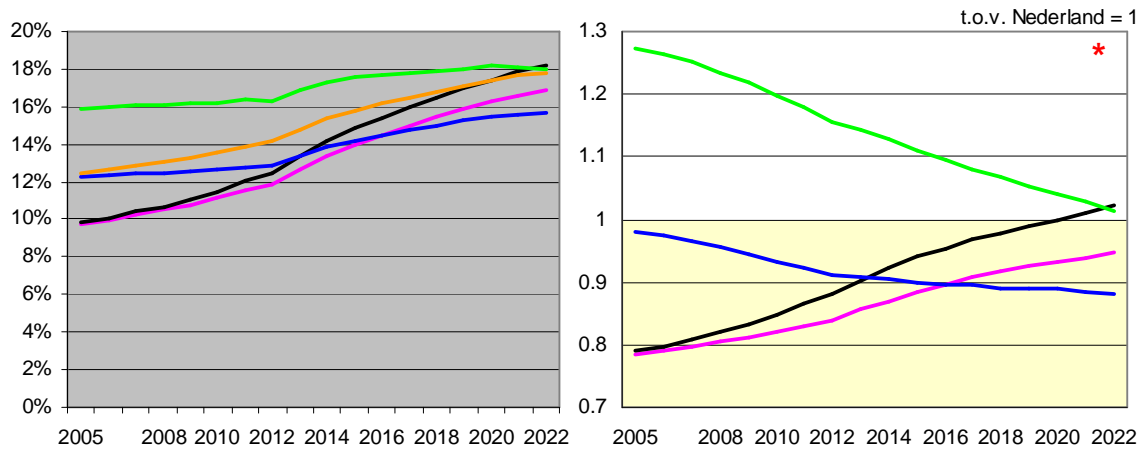
2. Percentage met niet-Westerse migratieachtergrond in totaal aantal inwoners

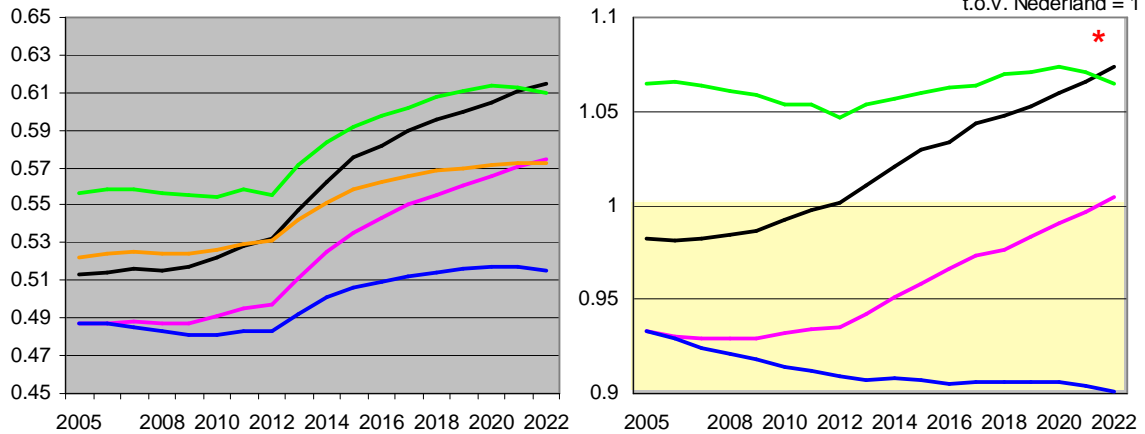
3. Percentage met Westerse migratieachtergrond in totaal aantal inwoners

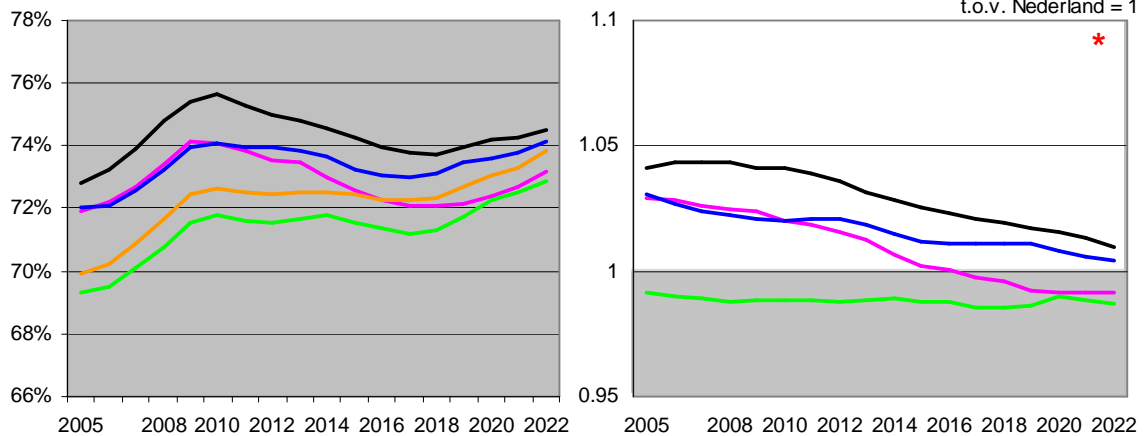
Figuur 6.2 Vervolg

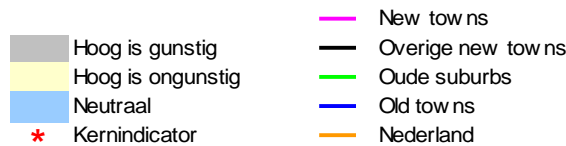
4. Percentage inwoners 67 jaar of ouder

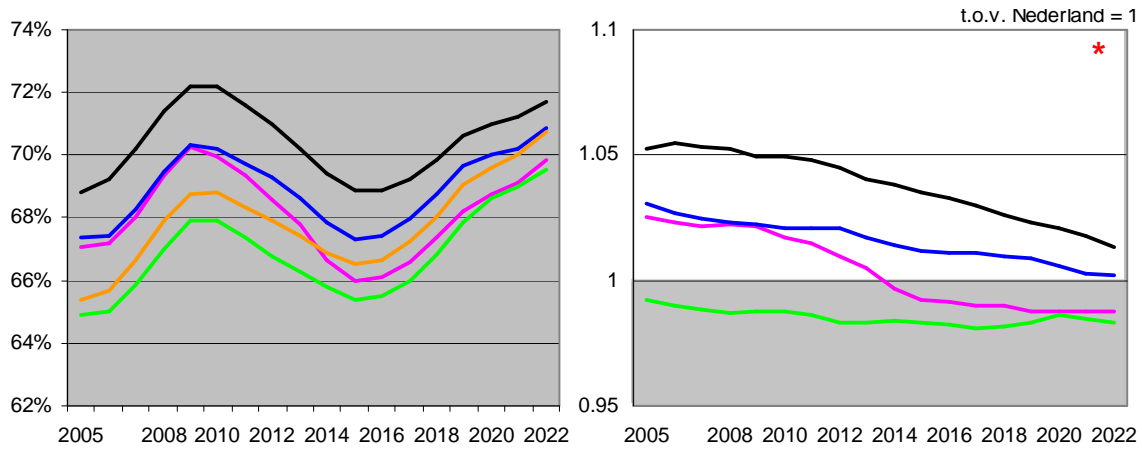
5. Demografische druk

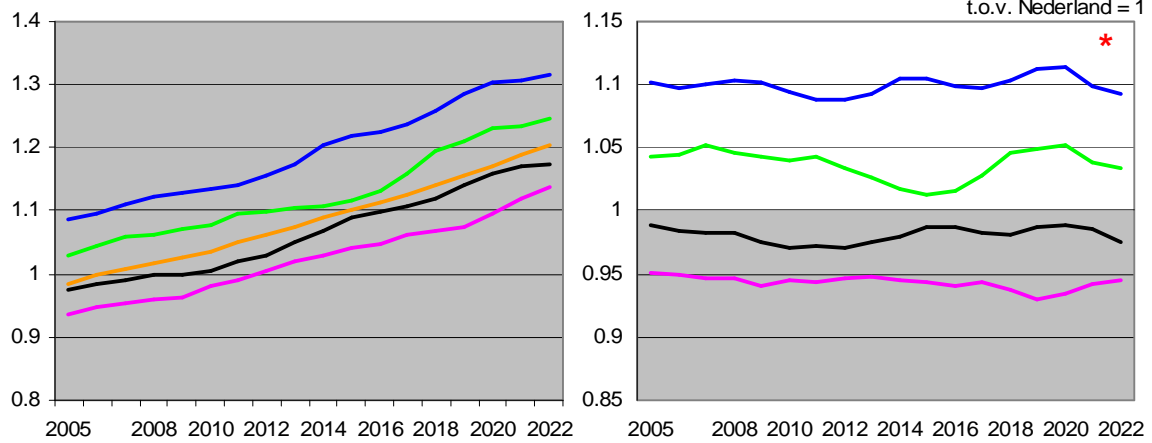
6. Bruto participatiegraad

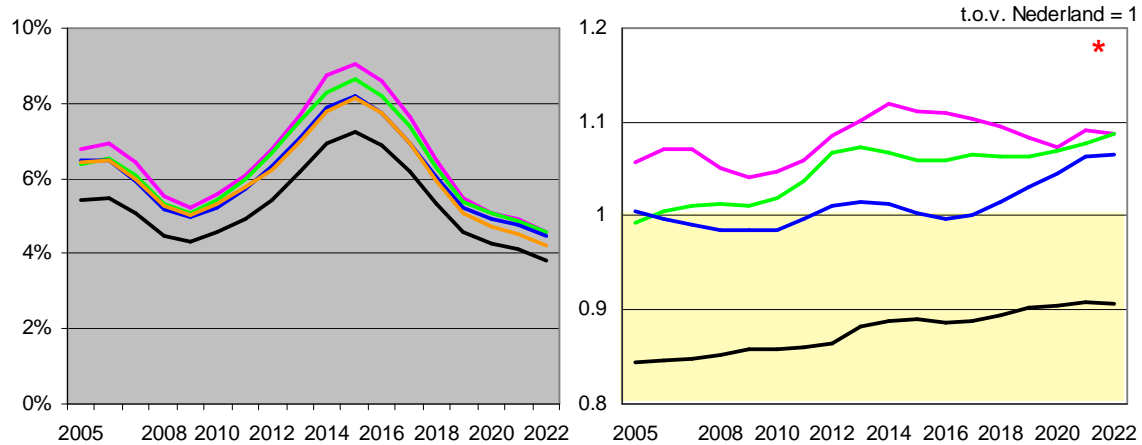
Figuur 6.2 Vervolg

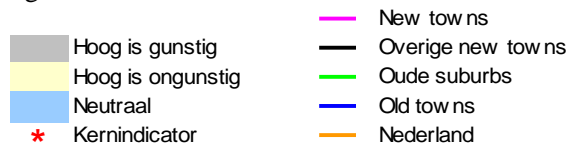
7. Netto participatiegraad (totaal)

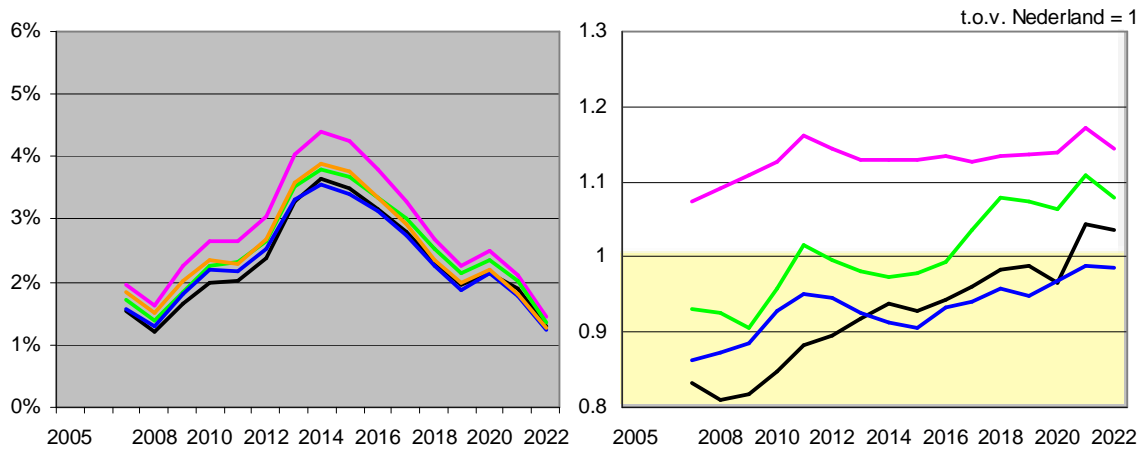
8. Opleidingsindex beroepsbevolking

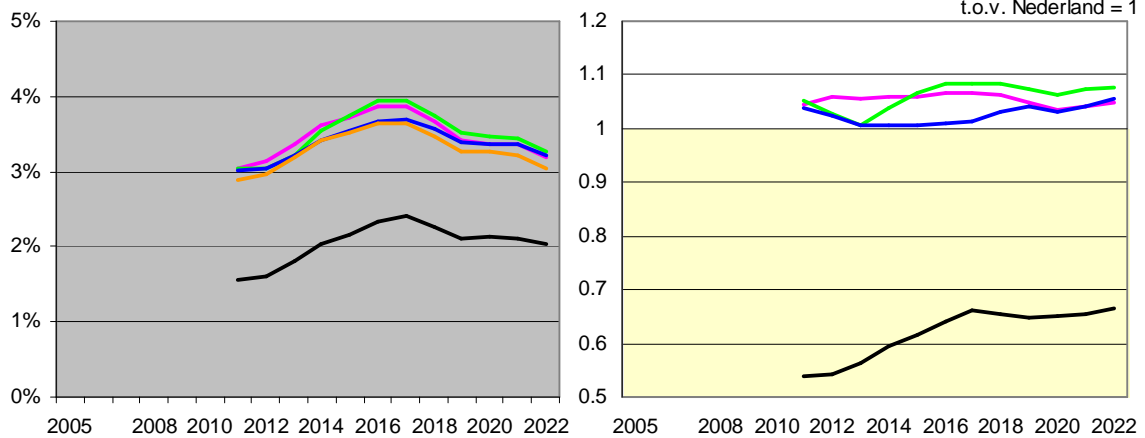
9. Werkloosheidspercentage totaal

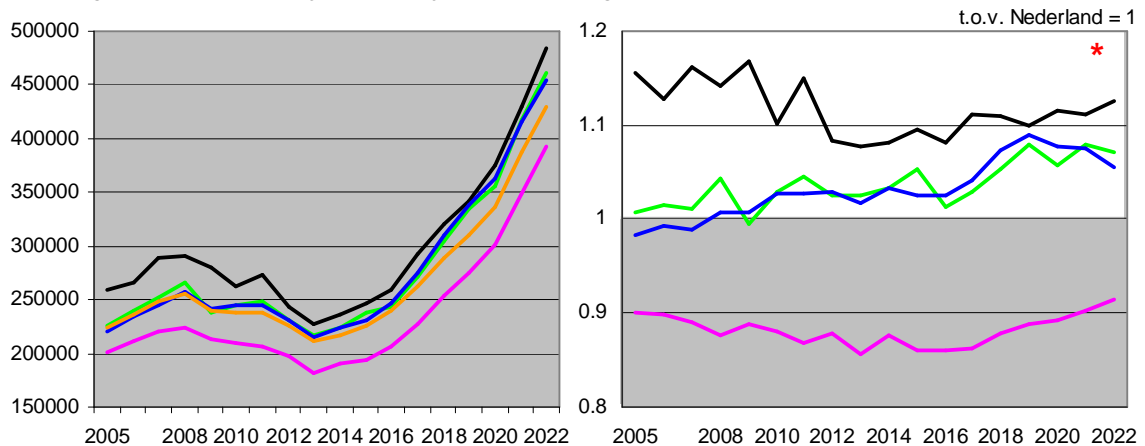
Figuur 6.2 Vervolg

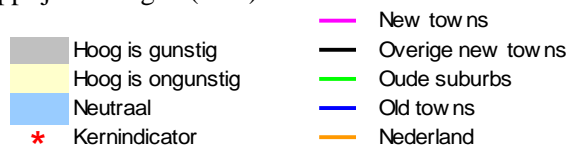
10. Percentage inwoners 18-66 jaar met WW-uitkering

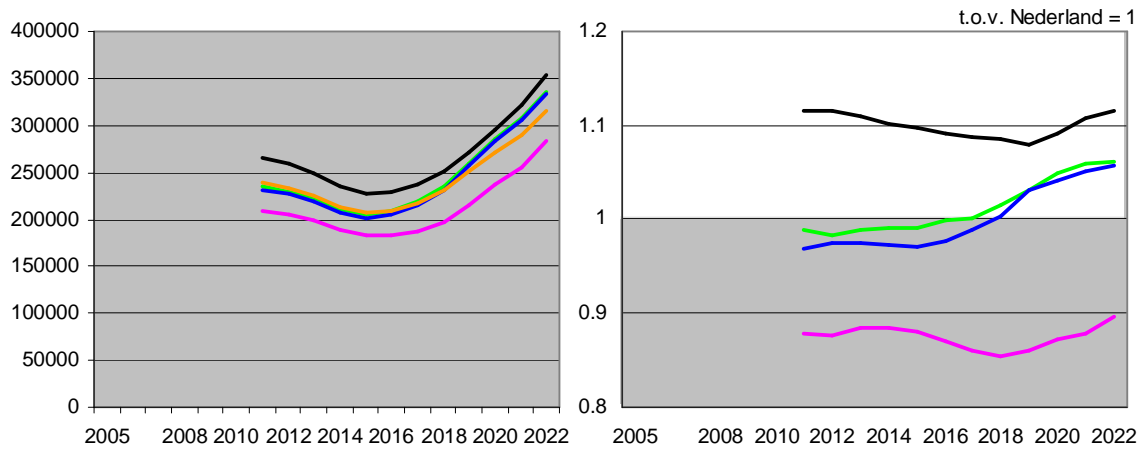
11. Percentage inwoners 18-66 jaar met bijstandsuitkering

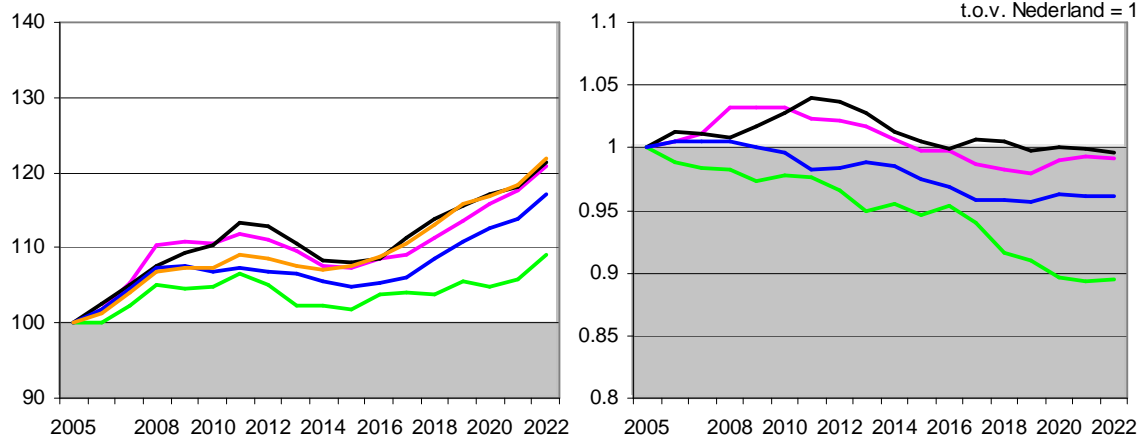
12. Gemiddelde verkoopprijs woningen (in €)

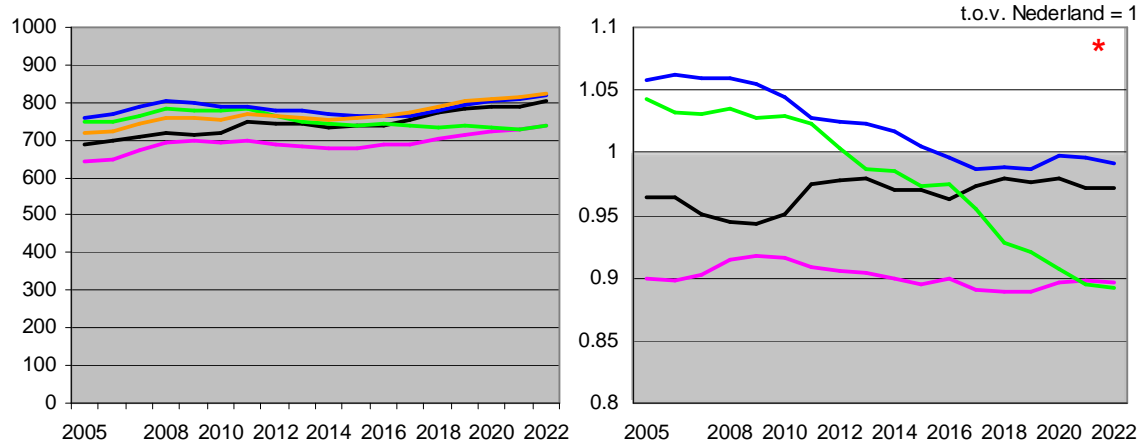
Figuur 6.2 Vervolg

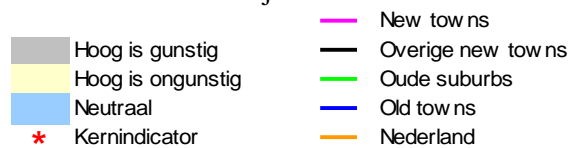
13. Gemiddelde WOZ-waarde (in €)

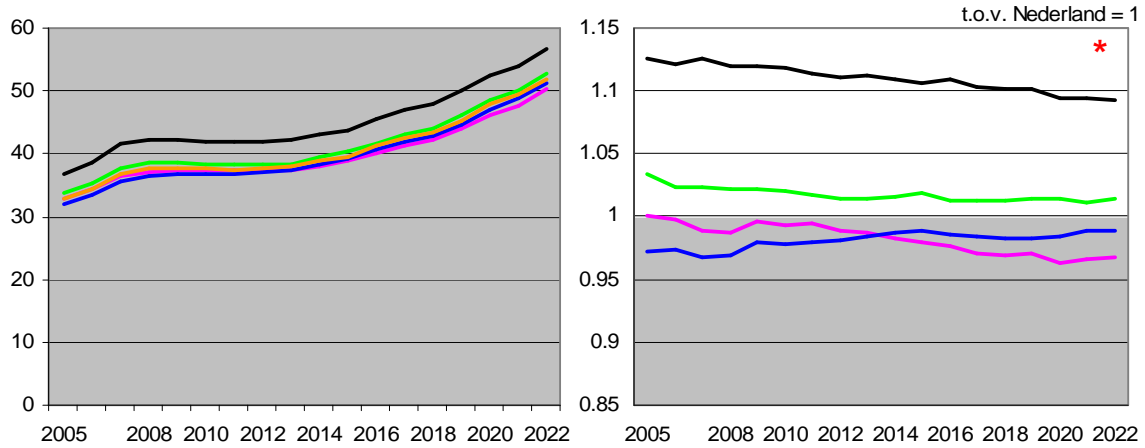
14. Aantal arbeidsplaatsen (2005=100)

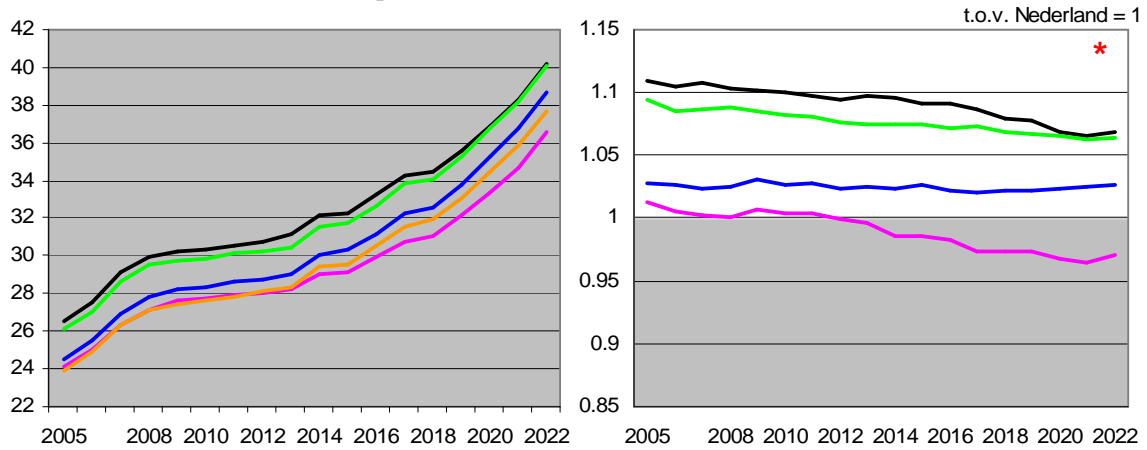
15. Arbeidsplaatsen per 1.000 inwoners 18-66 jaar

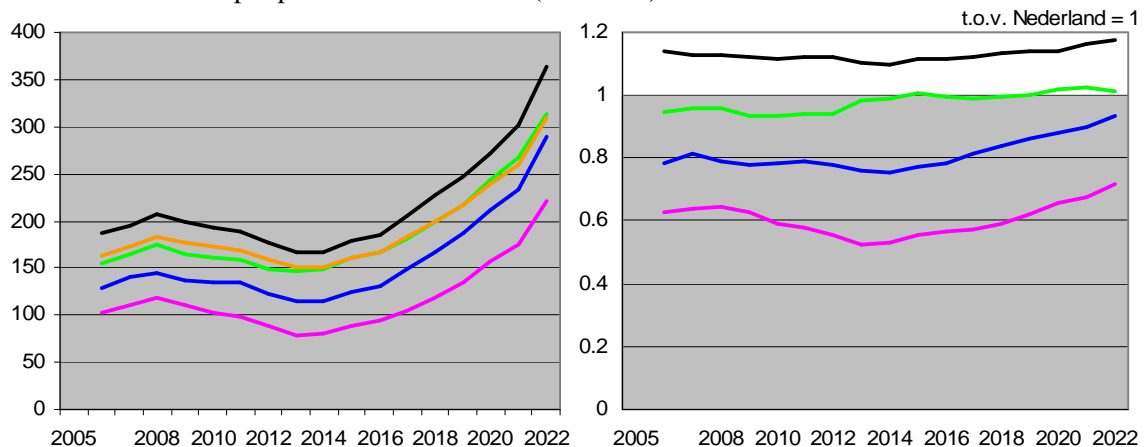
Figuur 6.2 Vervolg

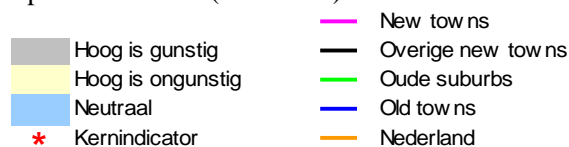
16. Gemiddeld besteedbaar inkomen per huishoudens (* € 1.000)

17. Gemiddeld inkomen per persoon met inkomen (* €1.000)

18. Gemiddeld vermogen per huishoudens (* € 1.000)

Het aantal inwoners in de new towns heeft zich ongeveer volgens de nationale trend ontwikkeld, met een lichte versnelling in de ontwikkeling sinds 2017 (zie figuur 6.2.1 rechts: de lijn voor de new towns stijgt vanaf 2017). Het meest opvallend is hier de ontwikkeling van de oude suburbs. Zij kenden sinds 2009 een bovengemiddelde groei. Uit figuur V.1.1 blijkt dat de bruto relevante regio in alle jaren een sterkere groei kende dan de nationale trend. Aangezien de ontwikkeling van de netto relevante regio veel lager was, is dat vooral te danken aan de dominante gemeenten. Evenals de new towns kenden de netto relevante regio's recentelijk een wat sterkere ontwikkeling dan de nationale trend.

De new towns kennen een hoger aandeel van inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond dan het nationaal gemiddelde en dat aandeel nam in de periode 2005-2022 ook sterker toe dan de nationale trend (zie figuur 6.2.2). Dat laatste geldt ook voor de overige new towns, maar dan op een duidelijk lager niveau. In de oude suburbs ontwikkelde het aandeel zich nog sterker dan in de new towns en ligt het inmiddels ook boven het niveau van de new towns. In de old towns bleef de ontwikkeling juist wat achter bij de nationale trend. Uit figuur V.1.2 blijkt dat het aandeel in de bruto relevante regio zeer hoog is, maar zich wel minder sterk ontwikkelde dan de nationale trend. In de netto relevante regio's ligt het aandeel veel lager (inmiddels wel iets boven het nationaal gemiddelde), maar neemt het wel gestaag toe (evenals in de new towns).

Het aandeel van inwoners met een Westerse migratieachtergrond ligt in de new towns iets boven het Nederlands gemiddelde, maar de ontwikkeling bleef wel wat achter bij de nationale trend (zie figuur 6.2.3). Dat geldt ook voor de overige new towns (waar het aandeel in de totale bevolking ook wat onder het nationaal gemiddelde ligt). De aandelen liggen zowel in de oude suburbs als in de old towns wat hoger dan het nationaal gemiddelde (en de new towns) en bleven in de periode 2005-2022 ongeveer gelijk. In de bruto relevante regio's is sprake van een oververtegenwoordiging van inwoners met een Westerse migratieachtergrond en neemt die oververtegenwoordiging ten opzichte van het nationaal gemiddelde ook verder toe. Dat wordt weer verklaard door de sterke vertegenwoordiging en ontwikkeling in de dominante gemeenten, want in de netto relevante regio is sprake van een ondervertegenwoordiging en bovendien van een ontwikkeling die iets achterbleef bij de nationale trend.

De vergrijzing laat opvallende ontwikkelingen zien (zie figuur 6.2.4). Voor alle gebieden is sprake van een toename, maar voor de new towns en in nog sterkere mate de overige new towns is die veel sterker dan in de old towns in vooral de oude suburbs. Dat hangt samen met ontwikkelingen in het verleden: veel nieuwbouw in een korte tijd zorgt voor een sterke toename in de leeftijdsklasse 25-45 jaar (jonge gezinnen), die na ruim twee tot vier decennia doorschuiven naar de leeftijdsklasse 67 jaar of ouder. De oude suburbs hebben die fase al hoofdzakelijk doorlopen, terwijl de new towns zich inmiddels in deze fase bevinden. Dat is ook terug te zien in het rechter deel van de figuur: de toename is in de new towns en de overige new towns veel sterker dan de nationale trend en in de old towns en de oude suburbs juist minder sterk. In de bruto relevante regio blijft de ontwikkeling van de vergrijzing achter bij de nationale trend, terwijl die zich in de netto relevante regio juist sterker ontwikkelt (zie figuur V.1.4). Dat wordt weer verklaard door ontwikkelingen in de dominante gemeente (veel 'jonge aanwas' en mede daardoor een relatief bescheiden toename van de vergrijzingsgraad: de 'noemer' stijgt relatief snel).

De demografische druk is sinds 2005 nationaal en per gebied toegenomen (zie figuur 6.2.5). In de new towns en overige new towns is daar echter meer sprake van dan in de old towns en oude suburbs (waar recentelijk de demografische druk zelfs iets is afgenomen). In de old towns bleef de ontwikkeling zelfs achter bij de nationale trend. Uit figuur V.1.5 blijkt dat in de bruto relevante regio de demografische druk onder het nationaal gemiddelde ligt, terwijl bovendien de ontwikkeling achterblijft bij de nationale trend. Dat is weer volledig het gevolg van ontwikkelingen in de dominante gemeente, want in de netto relevante regio is sprake van een sterkere ontwikkeling dan de nationale trend (overigens iets minder sterk dan in de new towns).

Na deze demografische ontwikkelingen wordt aandacht besteed aan ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Hierbij moet worden opgemerkt dat de indicatoren in de figuren 6.2.6 tot en met 6.2.9 zijn berekend als 3-jaars gemiddelden ('2022' is dus het gemiddelde van 2020, 2021 en 2022). Ten eerste laat figuur 6.2.6 de ontwikkeling van de bruto participatiegraad zien. Deze vertoont een golfpatroon met groei in de tweede

helft van de jaren nul, daarna een langdurige periode van stabilisatie (en in sommige gebieden zelfs afname) en sinds 2018 weer groei. De ontwikkeling bleef in de new towns, en vanaf 2010 ook in de overige new towns, achter bij de nationale trend. In wat mindere mate geldt dat ook voor de old towns, maar niet voor de oude suburbs: daar liep de ontwikkeling in de pas met de nationale trend. De verschillen tussen de vier typen gebieden zijn voor de bruto participatiegraad kleiner geworden. Uit figuur V.1.6 blijkt dat de bruto participatiegraad in de bruto relevante regio's vrijwel gelijk is aan het nationaal gemiddelde en ook in de pas loopt met de nationale trend. In de netto relevante regio bleef de ontwikkeling van de bruto participatiegraad achter bij de nationale trend, maar in minder sterke mate dan in de new towns.

De patronen voor de netto participatiegraad (zie figuur 6.2.7) zijn globaal vergelijkbaar met de patronen voor de bruto participatiegraad, maar op een wat lager niveau. Het verschil tussen de twee participatiegraden is het aantal werklozen (voor zover zij actief naar werk zoeken - volgens de CBS-definitie).

Het gemiddeld opleidingsniveau van de beroepsbevolking neemt gestaag toe, zowel nationaal als in elk type gebied (zie figuur 6.2.8). Uit het rechter deel van de figuur blijkt dat de ontwikkeling in de new towns en hun drie typen benchmarkgebieden ongeveer de nationale trend volgt: de lijnen blijven min of meer 'horizontaal', met wat schommelingen door de tijd. Ook de volgorde blijft gelijk: het gemiddeld opleidingsniveau is het hoogst in de old towns, gevolgd door de oude suburbs. Onder het nationaal gemiddelde scoren de overige new towns en in nog wat sterkere mate de new towns. Ook in de bruto relevante regio's (zie figuur V.1.8) ontwikkelt het gemiddeld opleidingsniveau van de beroepsbevolking zich ongeveer volgens de nationale trend en blijven de netto relevante regio's (exclusief de dominante gemeenten) daar iets bij achter (met sinds 2019 een licht herstel).

Het werkloosheidspercentage schommelt nationaal en per gebied vrij sterk in de periode 2005-2022 (zie figuur 6.2.9). Voor het rechter deel van de figuur geldt hier dat een stijgende lijn een *ongunstige* ontwikkeling inhoudt: de werkloosheid stijgt dan namelijk sterker dan de nationale trend. Dat blijkt zowel voor de new towns als voor de drie typen benchmarkgebieden te gelden. De ontwikkeling van de new towns is daarbij nog het minst ongunstig (de kleinste toename tussen 2005 en 2022). Terwijl het werkloosheidspercentage in de new towns in 2005 hoger was dan in de oude suburbs en de new towns, was daar in 2022 niet of nauwelijks sprake meer van. De werkloosheid in de overige new towns was in de gehele periode het laagst van de vier typen gebieden. Zowel in de bruto relevante regio's als in de netto relevante regio's heeft de werkloosheid zich wat ongunstiger ontwikkeld dan de nationale trend (zie figuur V.1.9), waarbij het niveau wel duidelijk hoger is in de bruto relevante regio (als gevolg van de relatief hoge werkloosheid in de dominante gemeenten).

In figuur 6.2.10 staat de ontwikkeling van het aantal WW'ers. Dat is een deel van de werklozen uit figuur 6.2.9, namelijk het deel dat vrij kort werkloos is. Hiervoor ontbreken gegevens voor de jaren 2005 en 2006. De ontwikkelingen tussen de linker delen van figuur 6.2.9 en 6.2.10 zijn ongeveer vergelijkbaar, met als verschil dat het percentage WW'ers zich (ten opzichte van de nationale trend) in de overige new towns en de oude suburbs wat ongunstiger heeft ontwikkeld dan het werkloosheidspercentage. Zowel in de bruto relevante regio als in de netto relevante regio heeft het percentage WW'ers zich ongunstiger ontwikkeld dan de nationale trend (zie figuur V.1.10), met in de bruto relevante regio's een wat hoger niveau dan in de netto relevante regio's (maar wel lager dan in de new towns).

Bij het percentage bijstandsgerechtigden (zie figuur 6.2.11) gaat het deels om mensen die nog kansen hebben op de arbeidsmarkt, maar deels ook om mensen waarvoor dat veel minder geldt (een 'granieten bestand' van mensen die al vijf of meer jaar een bijstandsuitkering ontvangen). Hiervoor zijn pas sinds 2011 gegevens beschikbaar. In de new towns, de oude suburbs en de old towns lag het bijstandspercentage de afgelopen tien jaar steeds iets boven het nationaal gemiddelde en bleef het verschil ten opzichte van het nationaal gemiddelde ongeveer gelijk (met wat kleine schommelingen door de tijd). In de overige new towns ligt het percentage bijstandsgerechtigden duidelijk beneden het nationaal gemiddelde, maar neemt dat verschil wel af (tot en met 2017 overigens). Dat is dus een ongunstige ontwikkeling, maar nog steeds wel vanaf een laag niveau. Opvallend is dat het percentage bijstandsgerechtigden zich relatief gunstig ontwikkelt in de bruto relevante regio's. Omdat in de netto relevante regio's sprake is van een (heel licht) ongunstiger ontwikkeling dan de nationale trend, is die afname aan de dominante gemeenten te danken.

Wel ligt het niveau in de bruto relevante regio's nog duidelijk hoger dan in de netto relevante regio's (zie figuur V.1.11).

Als indicatoren voor de woningmarkt zijn de verkoopprijzen van woningen en de WOZ-waarde gebruikt. Het verschil is dat de ontwikkeling van de verkoopprijzen van woningen met enige vertraging doorwerkt in de WOZ-waarde.

De verkoopprijzen zijn sinds 2013 in een steeds sneller tempo toegenomen (zie het linker deel van figuur 6.12). De oude suburbs en de old towns kenden een wat sterkere toename dan de nationale trend (een stijgende lijn in het rechter deel van de figuur). In zowel de new towns als de overige new towns bleef de ontwikkeling eerst achter bij de nationale trend, maar is sinds ongeveer 2015 sprake geweest van een bovengemiddelde ontwikkeling. In de periode 2005-2018 zijn de verkoopprijzen in de bruto relevante regio's duidelijk sterker gestegen dan de nationale trend (overigens sinds 2018 niet meer). In de netto relevante regio was eerder sprake van een bij de nationale trend achterblijvende ontwikkeling (zie figuur V.1.12). De relatief sterke groei in de bruto relevante regio hangt dus vooral samen met bovengemiddelde prijsstijgingen in de dominante gemeenten. Sinds 2014 liggen de gemiddelde verkoopprijzen in de dominante gemeenten hoger dan in de netto relevante regio's. Opvallend is wel dat de verkoopprijzen in de new towns sinds 2017 sneller stijgen dan in de relevante regio's.

Zoals al aangegeven volgt de gemiddelde WOZ-waarde (zie figuur 6.2.13 en V.1.13) de verkoopprijzen met een lichte vertraging in de tijd.

De ontwikkeling van de economie is in de monitor Sociaal-Economische Prestaties zichtbaar gemaakt aan de hand van twee indicatoren. Het aantal arbeidsplaatsen vertoonde nationaal, na een 'pauze' als gevolg van de kredietcrisis, sinds 2015 een gestage groei (waarop de coronacrisis slechts een beperkte en tijdelijke invloed had), zo blijkt uit figuur 6.2.14. Met uitzondering van de tweede helft van de jaren nul bleef de ontwikkeling in de new towns achter bij de nationale trend (een dalende lijn in de grafiek sinds de kredietcrisis, overigens met herstel in de meest recente jaren). De ontwikkeling in de gehele periode 2005-2022 was overigens vergelijkbaar met de nationale ontwikkeling en vrijwel gelijk aan de ontwikkeling in de overige new towns. Die ontwikkeling was gunstiger dan in de old towns en de oude suburbs, vooral in de tweede helft van de jaren nul en ten opzichte van de oude suburbs ook sinds 2016. De ontwikkeling in de twee typen relevante regio's is opvallend (zie figuur V.1.14). Gedurende de gehele periode sinds 2005 nam het aantal arbeidsplaatsen in de bruto relevante regio's sterker toe dan in de netto relevante regio's. De procentuele groei in de dominante gemeenten was dus hoger geweest dan het nationaal gemiddelde en dan in de netto relevante regio's (voornamelijk suburbaan gebied). De ontwikkeling in de netto relevante regio's was vrijwel exact gelijk aan de ontwikkeling in de new towns.

De ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen hangt deels samen met de ontwikkeling in het aantal inwoners: meer inwoners betekent meer omzetmogelijkheden voor economische activiteiten die zijn gericht op consumentenbestedingen en een uitbreiding van de inwoners van 18-66 jaar (het 'potentieel arbeidsaanbod') verhoogt de kansen op het werven van personeel (waardoor minder belemmeringen bestaan voor groei). De ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar (de 'werkgelegenheidsfunctie') doet daar recht aan. Uit het rechter deel van figuur 6.2.15 blijkt dat de werkgelegenheidsfunctie in de new towns en de oude suburbs onder het nationaal gemiddelde ligt (ongeveer tien procent) en in de old towns en de overige suburbs bijna op het nationaal gemiddelde. Bij de overige new towns wordt dat overigens volledig veroorzaakt door Schiphol (in de gemeente Haarlemmermeer), met zeer veel werkgelegenheid. Sinds 2005 heeft de werkgelegenheidsfunctie in de new towns en de overige new towns zich ongeveer ontwikkeld volgens de nationale trend (met lichte schommelingen in de tijd) en bleef deze in de old towns en vooral de oude suburbs achter bij de nationale trend. Momenteel ligt de werkgelegenheidsfunctie in de new towns op hetzelfde niveau als in de oude suburbs, terwijl in 2005 nog sprake was van een aanzienlijke achterstand. Uit figuur V.1.15 blijkt dat de werkgelegenheidsfunctie zowel in de bruto relevante regio's (inclusief dominante gemeente) als in de netto relevante regio (exclusief dominante gemeente) vrijwel gelijk is gebleven. De sterke groei van het aantal arbeidsplaatsen (zie figuur V.1.14) is in de bruto relevante regio samengegaan met een sterke groei

van het aantal inwoners van 18-66 jaar. Ofte wel: een stijgende 'teller' in de breuk waarmee de werkgelegenheidsfunctie wordt berekend, ging gepaard met een even sterke toename van de 'noemer'.

Tenslotte staan er drie indicatoren in de monitor Sociaal-Economische Prestaties die representatief zijn voor de materiële welvaart. Het gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden lag in de new towns in 2022 iets onder het nationaal gemiddelde (zie het rechter deel van figuur 6.2.16). Het verschil met de overige new towns is hier opvallend; Daar ligt het gemiddeld inkomen per huishouden duidelijk hoger. De ontwikkeling van het inkomen per huishouden is achtergebleven bij de nationale trend. Enige nuance is hier op zijn plaats, want het gaat om slechts 0.2% per jaar, waarbij overigens het grootste deel van het 'verlies' werd geboekt in de afgelopen tien jaar. Ook in de overige new towns en de oude suburbs bleef de ontwikkeling enigszins achter bij de nationale trend. Dit in tegenstelling tot de old towns, die een lichte stijging ten opzichte van de nationale trend realiseerden. Uit figuur V.1.16 blijkt dat in de bruto relevante regio sprake is geweest van een wat sterkere toename dan de nationale trend, terwijl de ontwikkeling in de netto relevante regio (exclusief de dominante gemeente) wat is achtergebleven bij de nationale trend. Dat wordt verklaard door een gunstiger ontwikkeling in de dominante gemeente dan in de netto relevante regio (de 'suburbane' delen), waarbij ook momenteel nog wel sprake is van een achterstand van de dominante gemeenten ten opzichte van de netto relevante regio van ongeveer zes procent (0.98 versus 1.04 - zie het rechter deel van figuur V.1.16).

Soortelijke ontwikkelingen zijn zichtbaar voor het gemiddeld inkomen per persoon met inkomen (zie figuur 6.2.17). De niveaus verschillen echter (vergelijk de rechter delen van figuur 6.2.16 en 6.2.17). Dat hangt samen met verschillen in de gemiddelde huishoudensgrootte. Ook het gemiddeld inkomen per persoon met inkomen is afgenomen in de new towns, de overige new towns en de oude suburbs en in dit geval ongeveer gelijk gebleven in de old towns. De 'achterstand' van de new towns op de old towns en de oude suburbs is hier wat groter dan bij het inkomen per huishouden. Uit figuur V.1.17 blijkt dat ook per persoon met inkomen de ontwikkeling voor de bruto relevante regio (inclusief de dominante gemeente) boven de nationale trend ligt en voor de netto relevante regio eronder. Dat is een ontwikkeling van de afgelopen tien jaar. Wel is het verschil tussen de twee hier kleiner dan bij het inkomen per huishouden. Dat hangt samen met het feit dat in de dominante gemeenten het aantal personen met inkomen per huishouden lager is dan in de netto relevante regio's (met een meer suburbaan karakter en een wat groter aandeel van tweeverdieners).

Tenslotte staat in figuur 6.2.18 de ontwikkeling van het gemiddeld vermogen per huishouden. Het vermogen is het saldo van bezit en schulden. Wat betreft het bezit is het van belang is dat eigen woningbezit meetelt bij het vermogen. De verdeling is nationaal 57% eigen woningbezit, 12% spaar- en banktegoeden, 3% effecten en 18% overig onroerend goed en bezittingen, aanmerkelijk belang en ondernemingsvermogen. Daartegenover staan schulden. Dat gaat voor 86% om hypotheekschulden. Per saldo vormt eigen woningbezit 45% van het vermogen (bezittingen min schulden). De ontwikkeling van het vermogen (zie het linker deel van de figuur) vertoont dan ook een soortgelijk patroon als de ontwikkeling van de verkoopprijzen van woningen (zie figuur 6.2.12), met vijf jaar durende negatieve gevolgen van de kredietcrisis en daarna een sterke stijging. Hoewel de relatie niet exact één-op-één is, komt dit ook in het rechter deel van figuur 6.2.18 naar voren. Zo stijgt het gemiddeld vermogen de laatste jaren in de new towns sterker dan de nationale trend, terwijl in die periode ook de woningprijzen in de new towns sterker toenamen dan de nationale trend. Dat het niveau lager is in de new towns dan in alle drie typen benchmarkgebieden hangt onder andere samen met de wat lagere gemiddelde WOZ-waarde (en waarschijnlijk ook met het feit dat, doordat de woningvoorraad wat jonger is, er ook meer sprake is van hogere hypotheekschulden als percentage van de woningwaarde, zodat het gemiddeld vermogen - bezit min schulden - ook lager is in de new towns). Uit figuur V.1.18 blijkt dat het gemiddeld vermogen in de bruto relevante regio lager is dan in de netto relevante regio (en dus in de dominante gemeenten lager dan in de suburbane delen van de relevante regio). Wat betreft het woningbezit hangt dat niet samen met de gemiddelde WOZ-waarde (die is juist wat hoger in de bruto relevante regio - zie figuur V.1.13), maar wel met het lagere aandeel eigen woningbezit in de bruto relevante regio dan in de netto relevante regio (zie figuur 5.5 bij '% koopwoningen'). De ontwikkeling van de gemiddelde WOZ-waarde (zie figuur V.1.13)

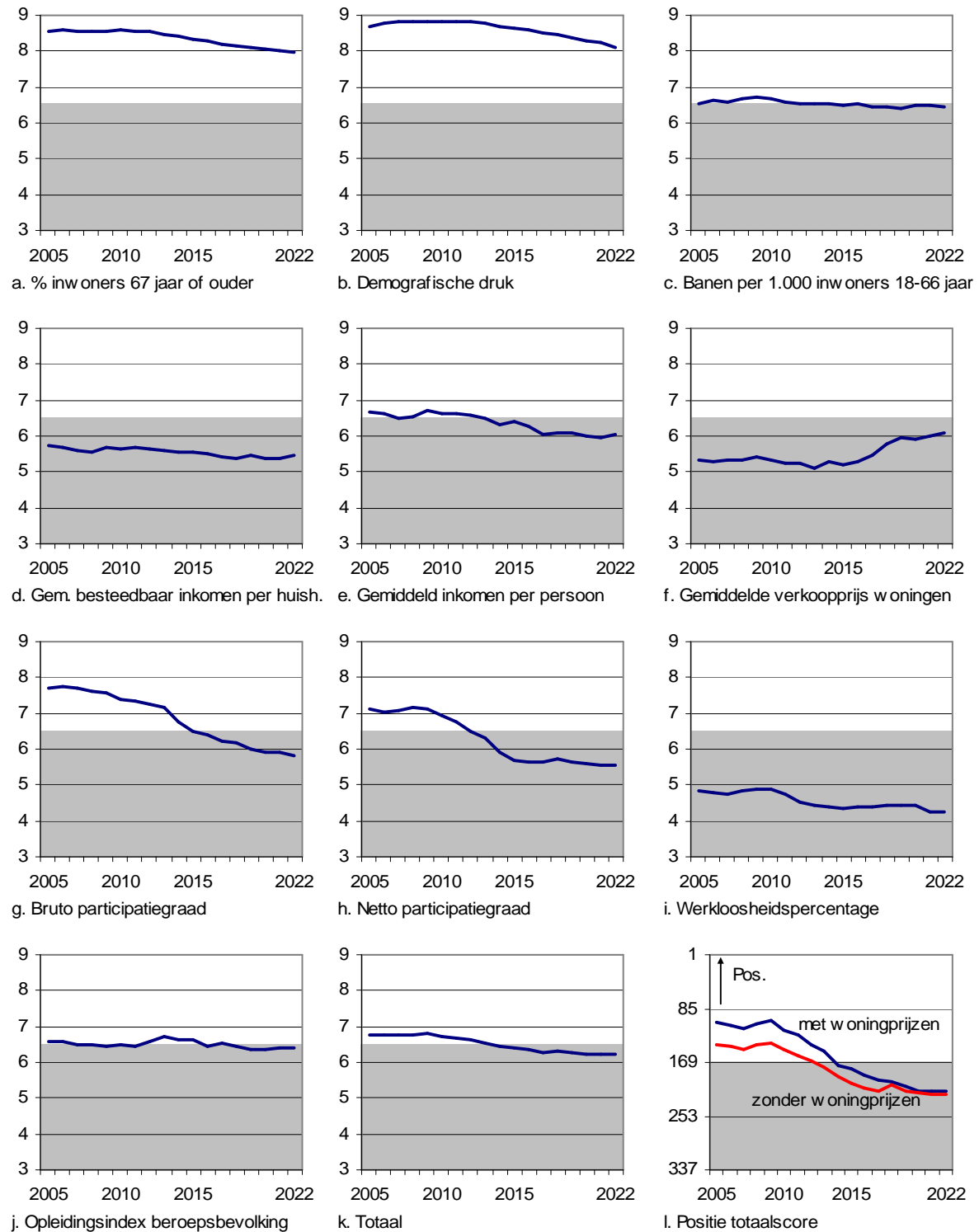
komt terug in de sterkere stijging van het vermogen per huishouden in de bruto relevante regio in figuur V.1.18.

Samenvattend beeld kernindicatoren voor new towns

In figuur 6.3 staat, samenvattend, de ontwikkeling van de scores voor alle tien kernindicatoren in de periode 2005-2022. De rapportcijfers zijn zodanig toegekend dat een 'gunstige' score resulteert in een hoog rapportcijfer (zoals een laag percentage 67-plussers, een lage demografische druk en een laag werkloosheidspercentage). Uit de figuur blijkt dat de teruglopende totaalscore het gevolg is van een afnemende score voor een aantal kernindicatoren (zoals vooral de participatie op de arbeidsmarkt), maar dat er ook een uitzondering is, namelijk de gemiddelde verkoopprijs, terwijl een kernindicator als het aantal banen per duizend inwoners van 18-66 jaar (de werkgelegenheidsfunctie) ongeveer gelijk blijft.

Zoals nog in hoofdstuk 8 zal worden besproken wordt de ontwikkeling van de lokale woningprijzen in sterke mate bepaald door regionale ontwikkelingen. Vooral in de grote steden zijn de woningprijzen sterk gestegen en dat heeft ook een prijsopdrijvend effect gehad op de woningprijzen in gemeenten in hun omgeving (zoals de new towns). De ontwikkeling van de woningprijzen zegt dus niet uitsluitend (en mogelijk zelfs niet voor een groot deel) iets over de *lokale* woonaantrekkelijkheid. Om de invloed van de indicator gemiddelde woningprijzen op de score voor de sociaal-economische prestaties te meten, staat daarom in figuur 6.3l zowel de positie die de new towns in de gemeentelijke ranglijst in zouden nemen voor alle tien kernindicatoren als voor negen kernindicatoren (exclusief de verkoopprijzen van woningen). Dan blijkt dat zonder de verkoopprijzen de terugval van de new towns in positie op de ranglijst nog groter zou zijn geweest. Dat geldt, evenals voor de totaalscore gebaseerd op alle tien kernindicatoren, vooral voor de periode 2009-2017. Sinds 2017 wisten de new towns beter de gemiddelde gemeentelijke ontwikkeling te volgen. Exclusief de verkoopprijzen van woningen zakten de new towns overigens ook in die periode verder op de ranglijst, met uitzondering van de periode 2020-2022. Dat waren de coronajaren en het is niet zeker dat deze recente ontwikkeling representatief is voor toekomstige ontwikkelingen in de new towns. Desalniettemin kan worden geconstateerd dat de 'vrije val' in de periode 2009-2017 is afgeremd in de afgelopen vijf jaar. Het is daarbij niet zeker of dat een tijdelijke opleving is of een voorbode van een meer structurele ontwikkeling in de goede richting. Daarvoor zullen voortgaande (en geïntensiveerde) inspanningen nodig zijn, want op een aantal thema's (vooral in het sociale domein) die wat minder zijn opgenomen in de Monitor Sociaal-Economische Prestaties scoren de new towns zeer matig (denk aan sociale cohesie en saamhorigheid, gezondheid, woonaantrekkelijkheid en veiligheid & criminaliteit).

Figuur 6.3 Ontwikkeling rapportcijfers kernindicatoren , gemiddelde new towns 2005-2021

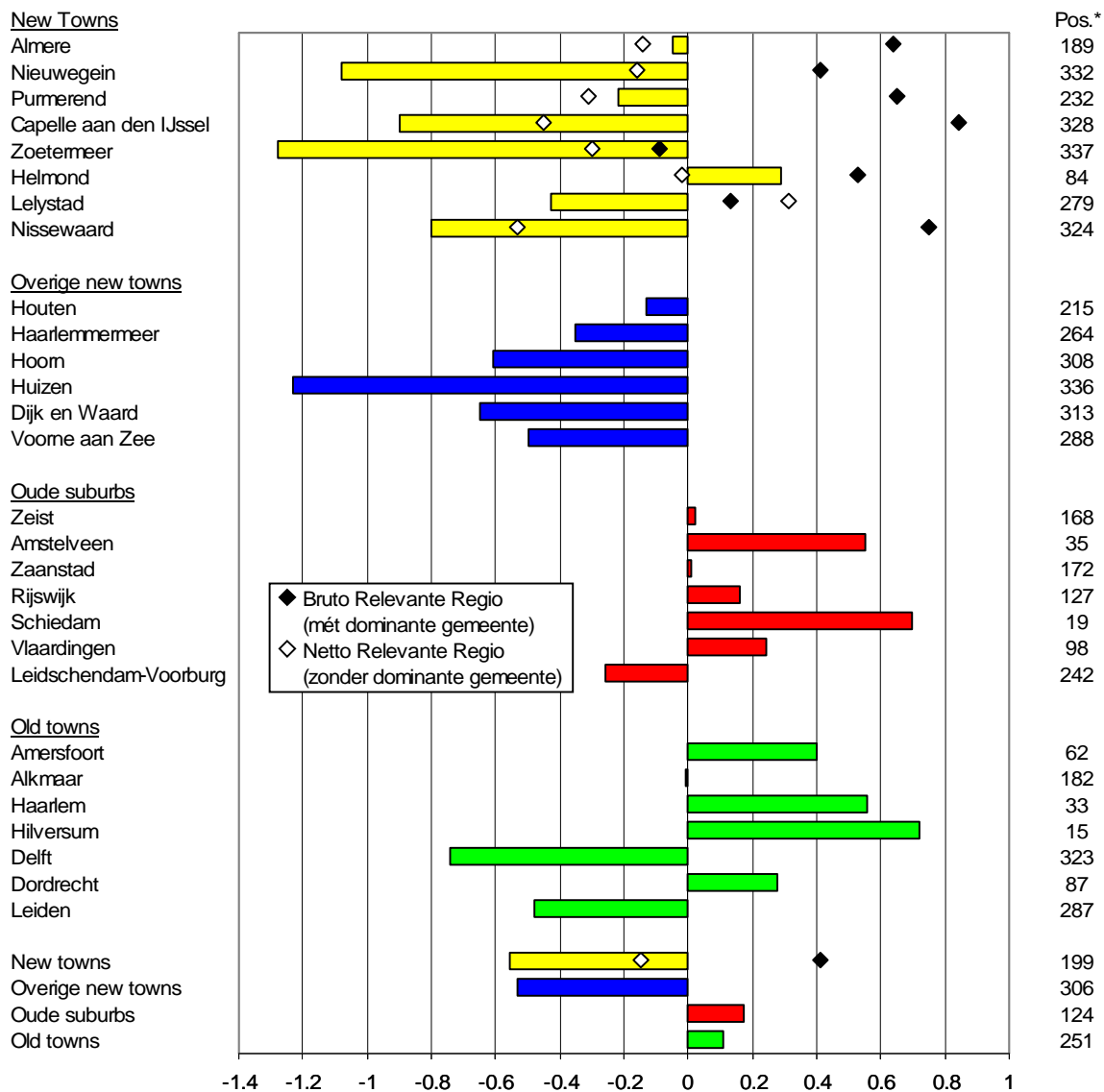

Ontwikkelingen per new town

Na het algemene beeld van de ontwikkelingen in new towns, vergeleken met de drie benchmarkgroepen en met hun relevante regio's, worden nu verschillen tussen individuele new towns blootgelegd.

In figuur 6.4 staat de ontwikkeling van de individuele gemeenten die deel uitmaken van de groep new towns of van één van de drie benchmarkgroepen, alsmede de gemiddelde scores voor die groepen. Tevens is per new town de score voor de bruto relevante regio en de netto relevante regio weergegeven. Bij de scores gaat het om de verandering in rapportcijfer van de totaalscore voor de sociaal-economische prestaties tussen 2005 en 2022.

Figuur 6.4 Ontwikkeling Sociaal-Economische Prestaties 2005-2022

*) Positie in ranglijst 337 gemeenten

Met uitzondering van Helmond zijn de scores op de sociaal-economische prestaties voor alle new towns achtergebleven bij de nationale trend (een negatieve score in de figuur). Dat geldt overigens ook voor de overige new towns. Almere en Houten hebben hun positie bijna kunnen handhaven, terwijl Zoetermeer,

Huizen en Nieuwegein sterk terugvielen (zie ook tabel 6.1). In de oude suburbs en de old towns is het beeld anders: naast gemeenten met een bij de nationale trend achterblijvende ontwikkeling (zoals Delft, Leiden en Leidschendam-Voorburg: steeds in de Zuidvleugel van de Randstad) zijn er ook diverse old towns of oude suburbs met een gunstiger ontwikkeling van de sociaal-economische prestaties dan de nationale trend, zoals Amstelveen, Haarlem, Hilversum en Amersfoort in de Noordvleugel van de Randstad - maar opvallend genoeg ook Schiedam in de Zuidvleugel. Gemiddeld zijn de ontwikkelingen in de new towns en de overige new towns ongunstiger geweest dan in de old towns en oude suburbs.

Opvallend is dat de ontwikkeling in de bruto relevante regio's (inclusief de dominante gemeente) veelal gunstiger is dan in de netto relevante regio's. Dat hangt samen met het feit dat dominante gemeenten als Amsterdam, Rotterdam en Utrecht, maar ook Eindhoven en, in wat mindere mate, Den Haag een zeer gunstige ontwikkeling van de sociaal-economische prestaties hebben gekend (zie ook tabel 6.1). Het verschil tussen bruto en netto relevante regio is zeer groot voor Capelle en Nissewaard: Rotterdam heeft een veel gunstiger ontwikkeling van de sociaal-economische prestaties gekend dan de netto relevante regio (zonder Rotterdam). Daarbij moet wel worden opgemerkt dat Rotterdam vanaf een zeer lage basis kwam in 2005. Rotterdam ging tussen 2005 en 2022 van positie 305 naar positie 215 en Amsterdam van positie 137 naar positie 22 (Utrecht ging van positie 33 naar positie 3, Eindhoven van 187 naar 85 en Den Haag van 207 naar 188). Lelystad is een uitzondering, maar daarvoor is de 'dominante gemeente' ook geen kernstad van een stadsgewest (zie figuur I.1), maar een andere new town (Almere).

In figuur 6.5a zijn alle gemeenten in Nederland gepositioneerd naar hun score op de sociaal-economische prestaties ('situatie 2022') en de ontwikkeling in de periode 2005-2022. Bij vergelijken met het gemiddelde over de 337 gemeenten (de verticale lijn bij 6.5 en de horizontale lijn bij 0) ontstaan vier kwadranten. Rechtsboven bevinden zich de 'goed presterende gemeenten', linksonder de 'matig presterende gemeenten', rechtsonder de 'terugvallende gemeenten' (hoge huidige, maar zich wel ongunstig ontwikkelende score) en linksboven de 'opkomende gemeenten' (lage huidige, maar zich wel gunstig ontwikkelende score). In figuur 6.5b staat een uitsnede voor de new towns, de overige new towns en de gemiddelden voor de vier typen gemeenten. De old towns scoren dan bij de goed presterende gemeenten en de oude suburbs bij de opkomende gemeenten (hoewel ze beide dicht bij het midden liggen). De overige new towns worden gekenmerkt als terugvallende gemeenten en de new towns als de matig presterende gemeenten. Bij de new towns en de overige new towns valt vooral de ongunstige score voor ontwikkeling op. Nissewaard, Capelle, Zoetermeer (alle in de Zuidvleugel) kennen van de new towns de meest ongunstige positie in de figuur (vooral door de ongunstige ontwikkeling). Van de overige new towns voegt Huizen zich daarbij. Nieuwegein ontwikkelt zich in hoog tempo richting het kwadrant 'matig presterende gemeenten'. Vergeleken met de andere new towns en overige new towns gunstig scoren Helmond, Almere, Haarlemmermeer (wel met een ongunstige ontwikkeling) en vooral Houten.

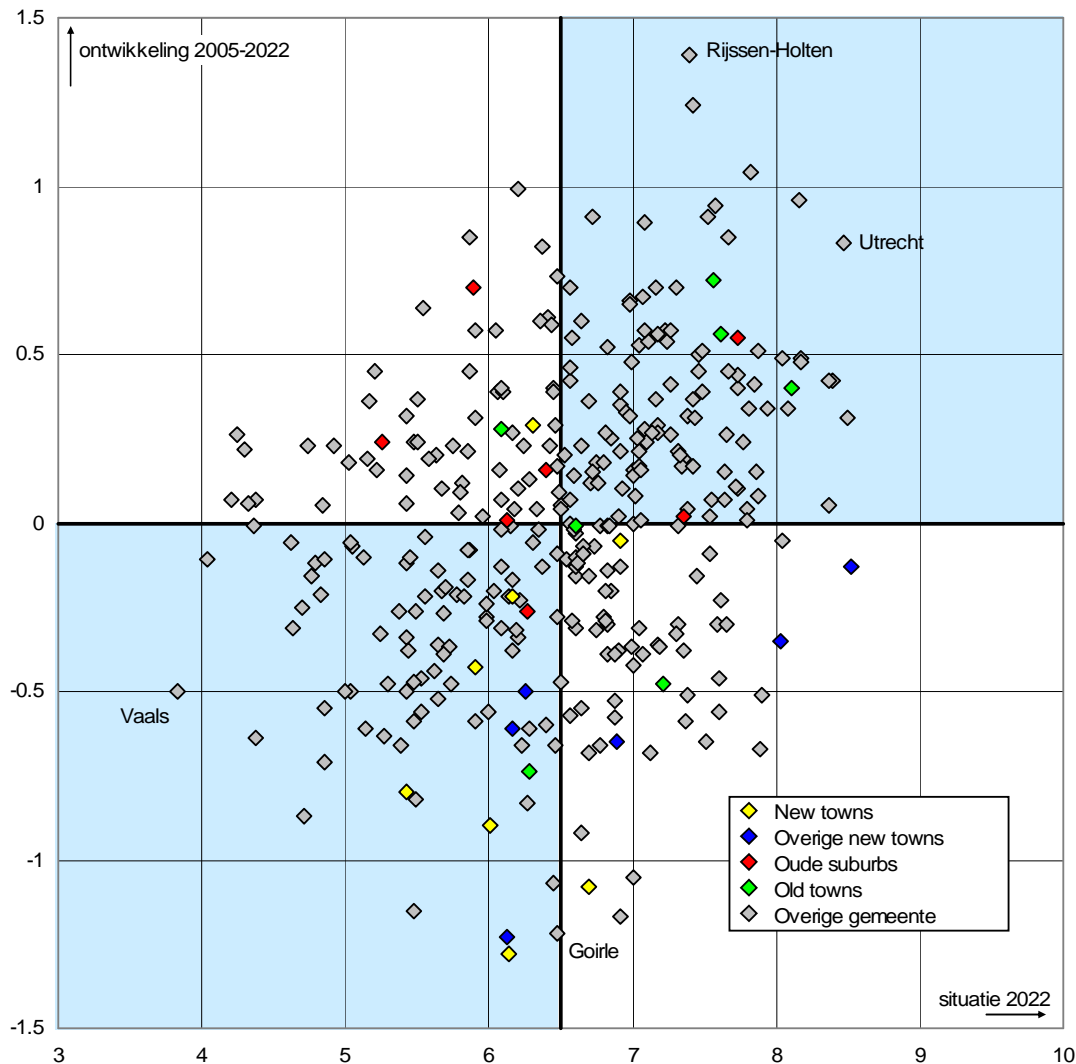
De exacte ontwikkeling van de sociaal-economische prestaties per new town staat in figuur 6.6. Vergeleken is hier met hun netto en bruto relevante regio. De scores voor de drie benchmarkgroepen zijn steeds gelijk aan figuur 6.1a (en dus ook per new town gelijk). Om de overzichtelijkheid van de figuur te vergroten zijn die lijntjes daarom hier niet weergegeven. Links in de figuur staat steeds het rapportcijfer, rechts de positie die wordt ingenomen (door de new town) of zou worden ingenomen (door de bruto relevante regio en de netto relevante regio) in de ranglijst van 337 gemeenten.

Eerst wordt de ontwikkeling van de bruto relevante regio's (inclusief dominante gemeente) vergeleken met de ontwikkeling van de netto relevante regio's (exclusief dominante gemeente). Dan geldt het volgende:

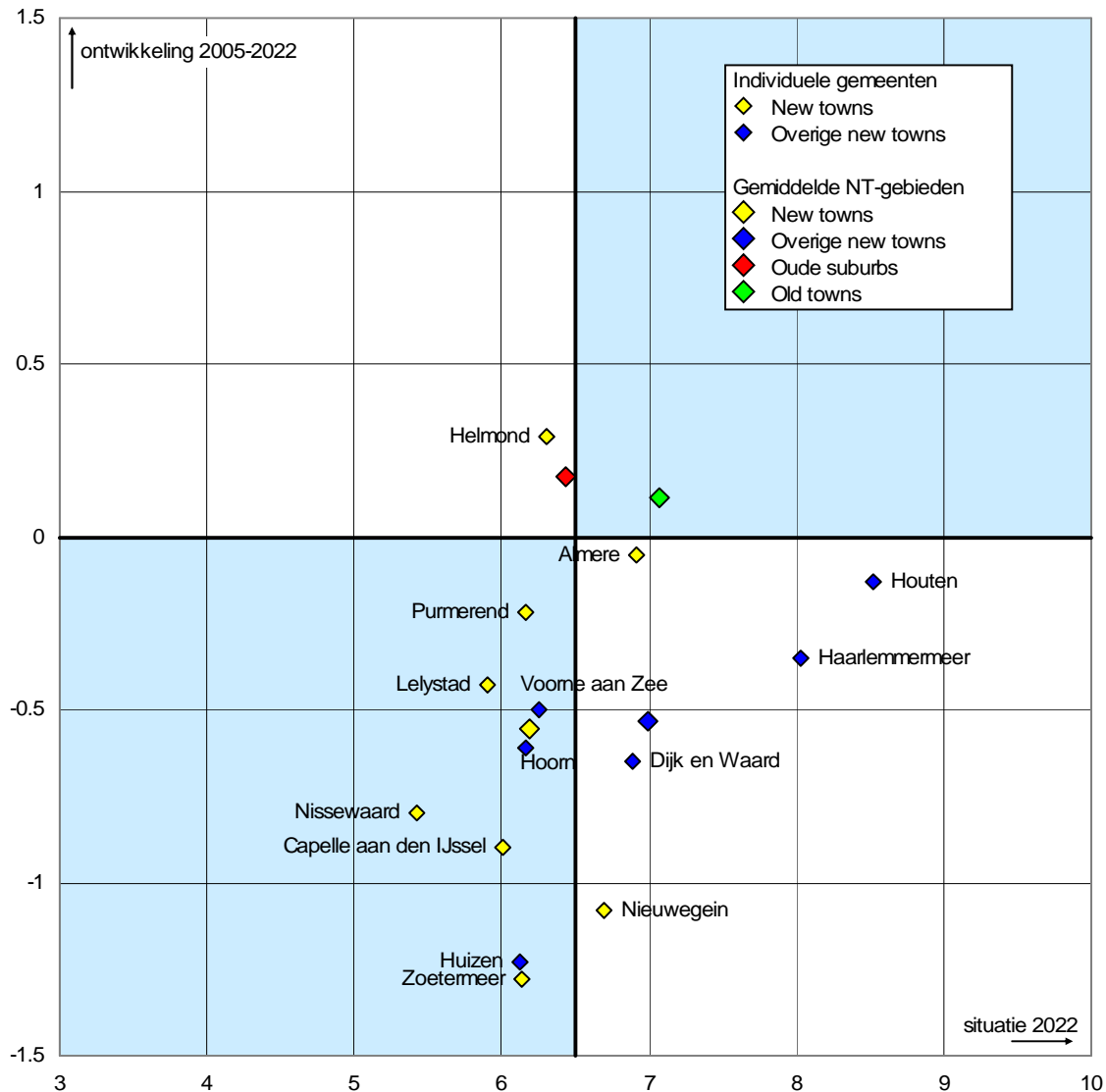
- Voor twee new towns ontwikkelt de bruto relevante regio zich gunstiger dan de netto relevante regio, scoort de bruto relevante regio nu nog (iets lager), maar in sprake van een 'inhaalslag'. Dat betreft Capelle en Nissewaard. De verklaring is dat de ontwikkeling van de sociaal-economische prestaties in Rotterdam zeer gunstig is geweest, maar wel vanaf een zeer laag niveau. Wat hier opvalt is dat de ontwikkeling in de netto relevante regio achterblijft bij de nationale trend (evenals in de new towns Capelle en Nissewaard). De opkomst van Rotterdam lijkt hier dus ten koste te zijn gegaan van de omgeving.

- Voor vier new towns ontwikkelt de bruto relevante regio zich gunstiger dan de netto relevante regio, waarbij sprake is van een uitbreiding van de voorsprong van de bruto relevante regio op de netto relevante regio (en dus van de dominante gemeente op de suburbane omgeving). De netto relevante regio valt daarbij niet (Helmond) of slechts in bescheiden mate (Almere, Nieuwegein, Purmerend) terug. Groei van de dominante gemeente gaat hier dus wat minder 'ten koste' van hun suburbane omgeving. Dat geldt ook voor de new towns Almere en Helmond, terwijl Purmerend slechts in bescheiden mate terugvalt. De uitzondering is hier Nieuwegein, waar de achterblijvende ontwikkeling bij de nationale trend veel duidelijker zichtbaar is dan in de netto relevante regio.
- Er zijn twee specifieke situaties. Ten eerste is er geen verschil in ontwikkeling tussen de bruto en netto relevante regio van Lelystad. Daar is Almere de dominante gemeente - en niet de kernstad van een stadsgewest. Ten tweede Zoetermeer. Voor de dominante gemeente Den Haag was daar, vergeleken met de andere dominante gemeenten sprake van een bescheiden positieve ontwikkeling van de sociaal-economische prestaties. Dat bood niet voldoende compensatie voor het terugvallen van de netto relevantere regio, waardoor als enige van de acht new towns een bij de nationale trend achterblijvende ontwikkeling heeft plaatsgevonden voor de bruto relevante regio.

Figuur 6.5a Ontwikkeling en situatie rapportcijfers Sociaal-Economische Prestaties, alle gemeenten

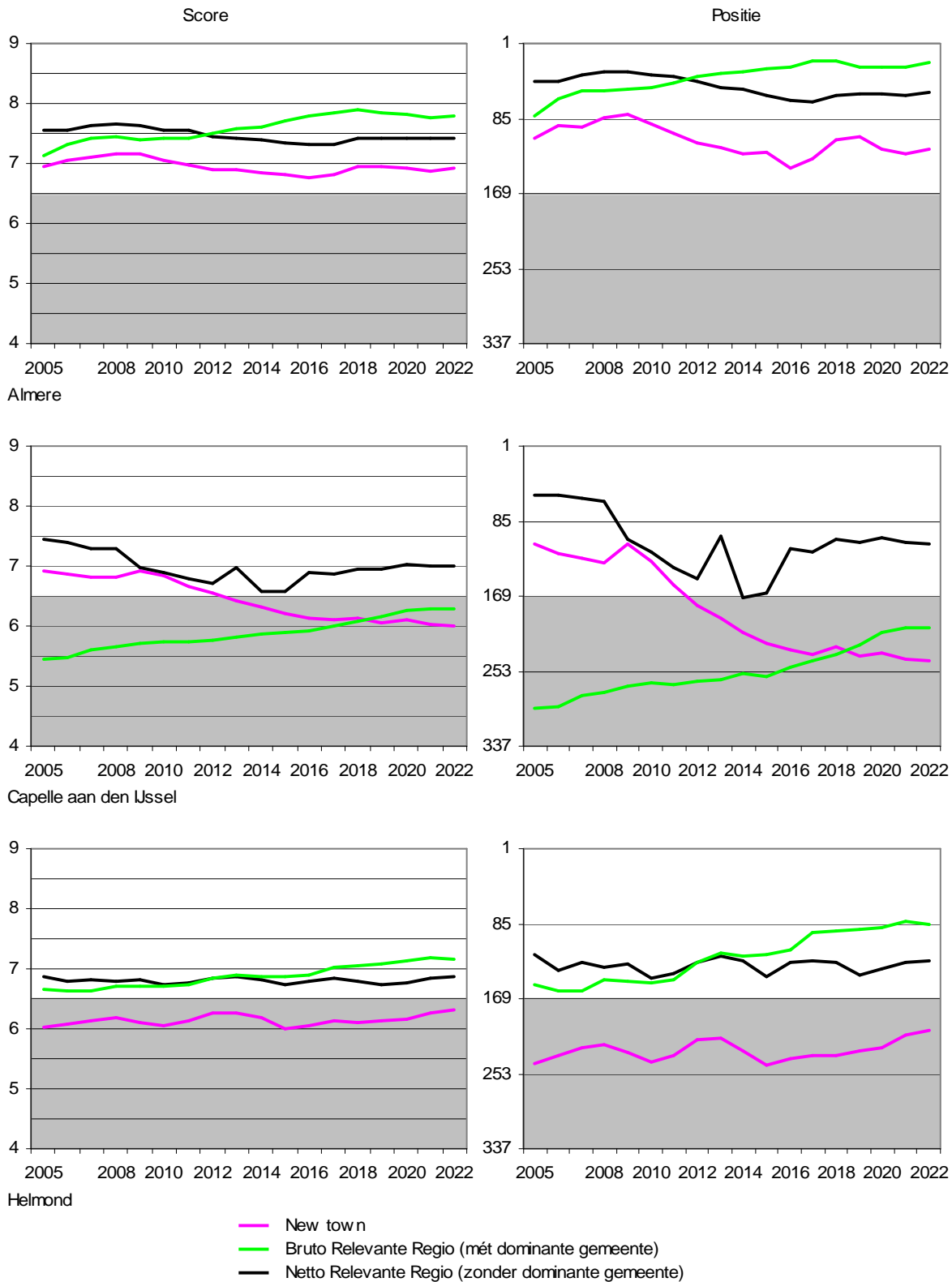
Figuur 6.5b *Idem, alleen new towns en overige new towns*

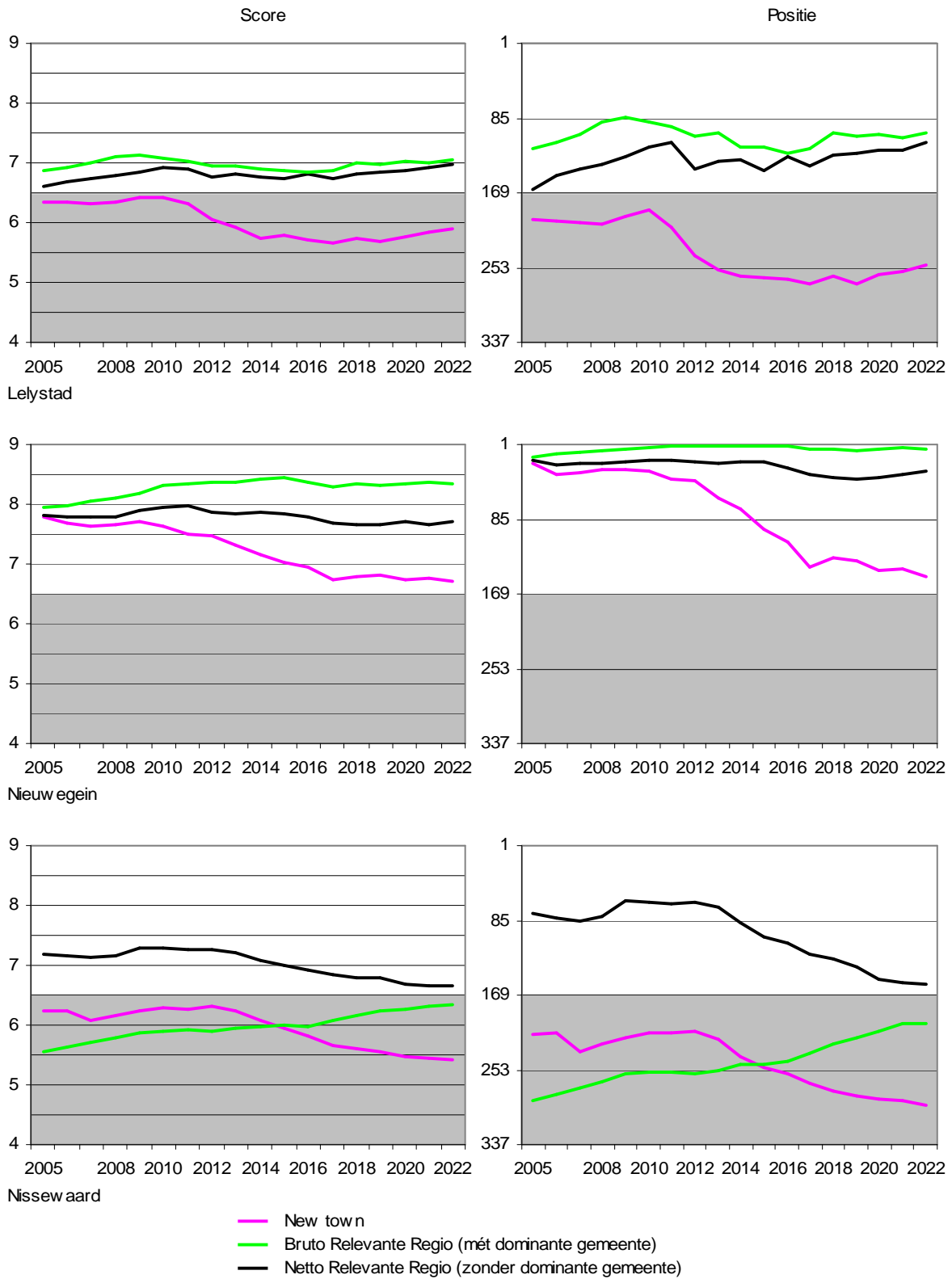
Figuur 6.6 maakt aannemelijk dat voor de ontwikkeling van de sociaal-economische prestaties in een new town de relevante regio van belang is: regent het daar, dan drupt (of wellicht miezert) het in de new town.

Tenslotte staat in figuur 6.7 de ontwikkeling van de achttien indicatoren per new town, berekend als de gemiddelde jaarlijkse procentuele ontwikkeling. Dat is zo berekend omdat de periode waarvoor gegevens beschikbaar zijn niet voor elke indicator gelijk is. De acht new towns zijn geordend van de meest gunstige ontwikkeling van de totaalscore in de periode 2005-2022 (Helmond) tot de meest ongunstige ontwikkeling (Zoetermeer): zie figuur 6.4. Naast de new towns (de staafjes) zijn weergegeven het nationaal gemiddelde (verticale oranje lijn), het ongewogen gemiddelde voor de new towns (verticale blauwe lijnen) en per new town de scores voor de bruto relevante regio (inclusief dominante gemeente) en de netto relevante regio (exclusief dominante gemeente). Bij een lichtrode achtergrondkleur wordt een hoge positieve ontwikkeling (of een lage negatieve ontwikkeling) als *ongunstig* beschouwd. Zo scoort in figuur 6.7 bijvoorbeeld Lelystad het meest gunstig op de ontwikkeling van het aantal WW'ers (sterkste afname).

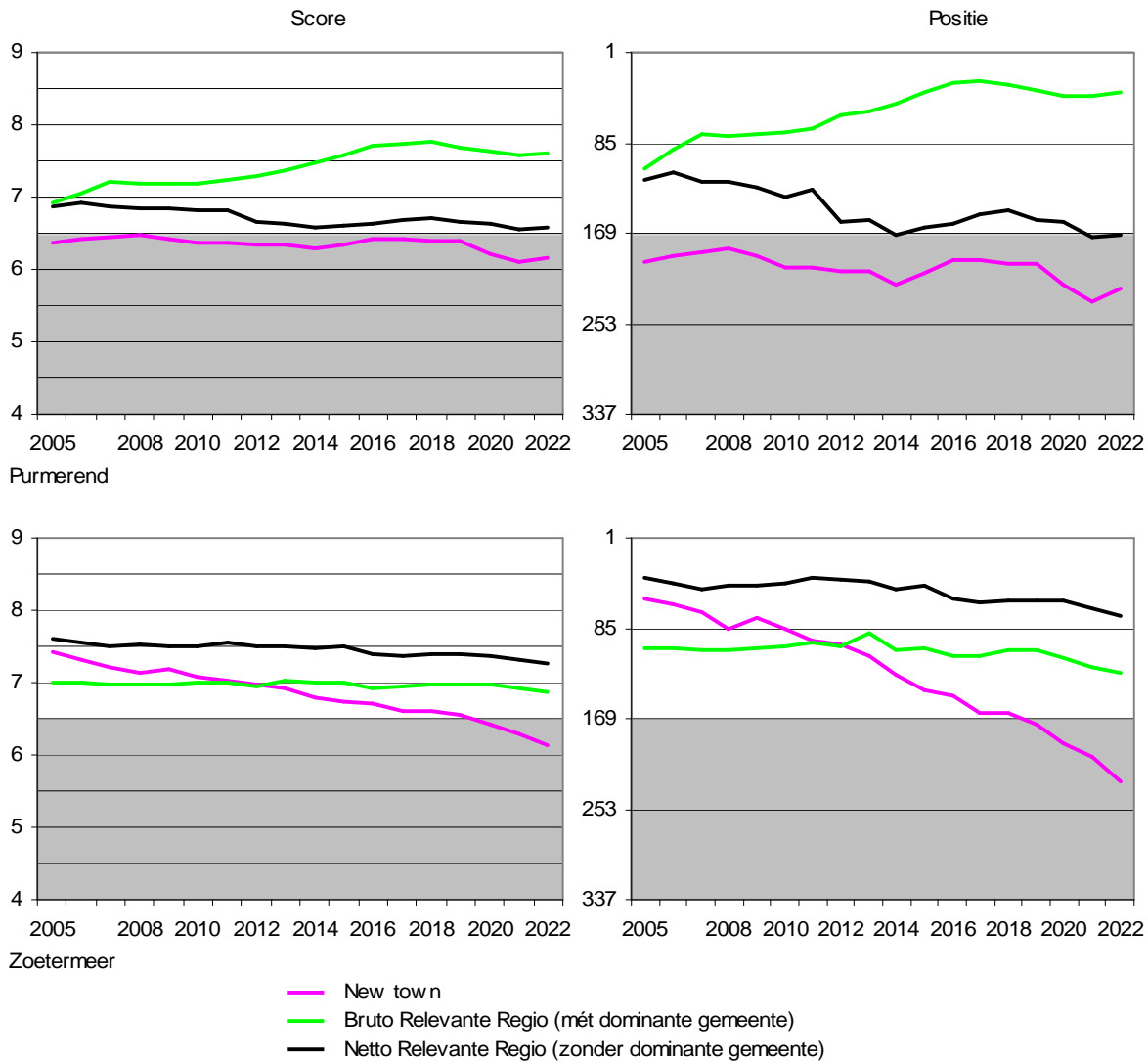
Figuur 6.6 Sociaal-Economische Prestaties per new town en hun relevante regio

Figuur 6.6 Vervolg

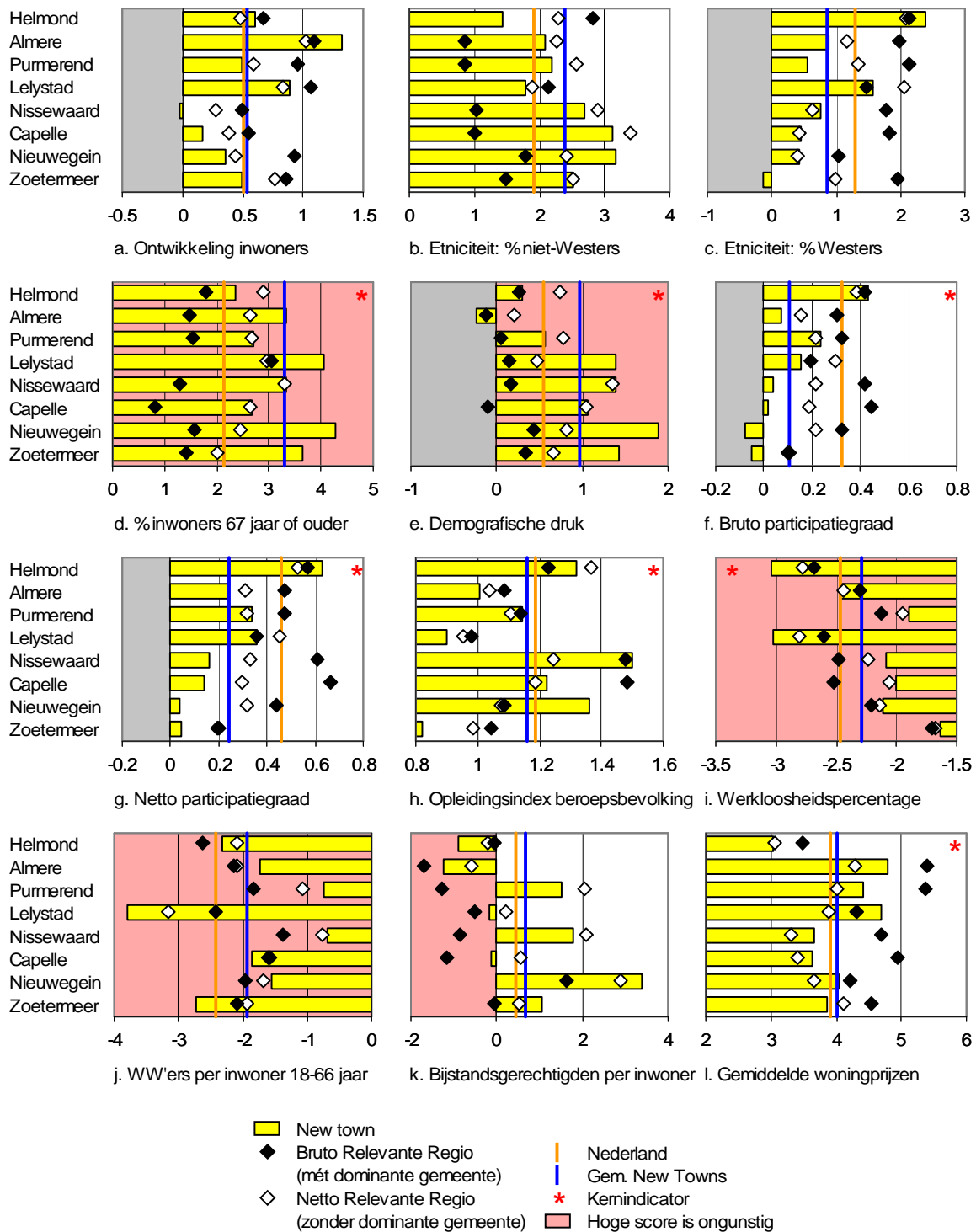

Figuur 6.6 Vervolg

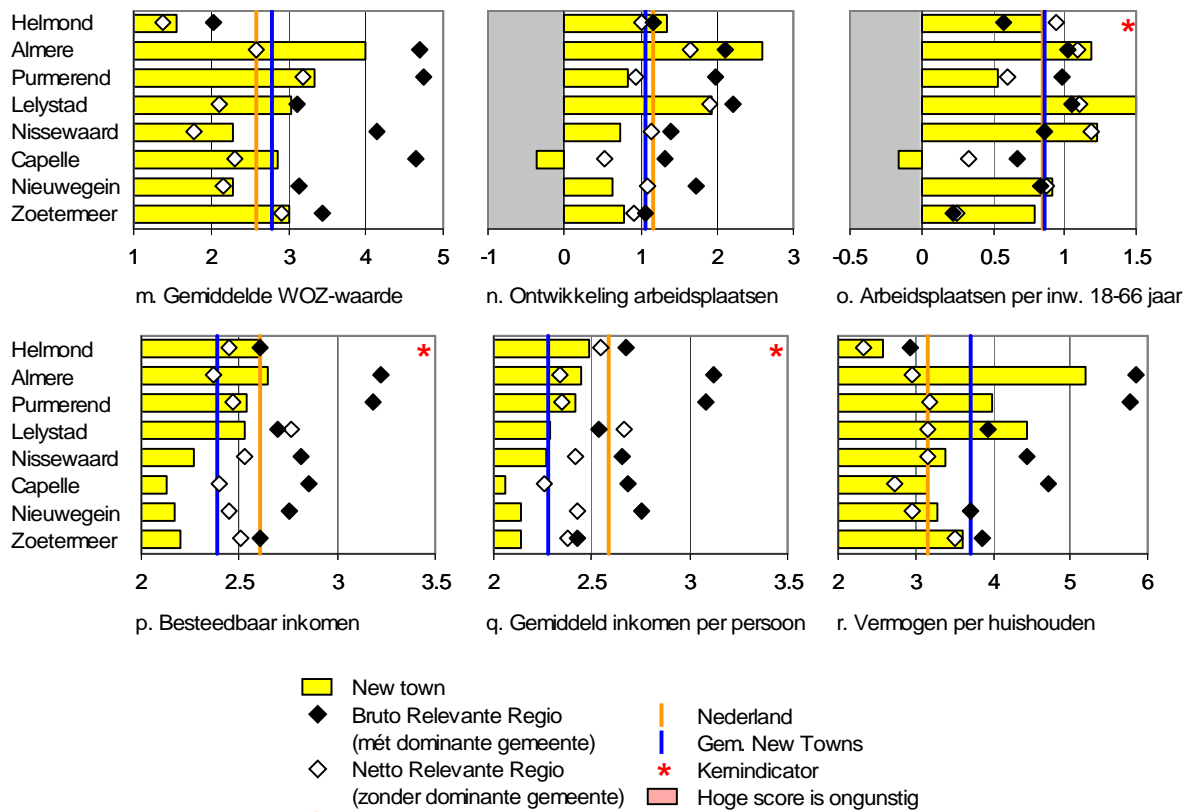
In figuur 6.7 kan per indicator de ontwikkeling tussen de new towns onderling worden vergeleken, kan worden bepaald of die ontwikkeling onder of boven het nationaal gemiddelde en/of het new towns gemiddelde ligt (en hoe de ontwikkeling in de new towns als groep zich verhoudt tot de nationale ontwikkeling - door vergelijken van de twee verticale lijntjes) en hoe per new town de ontwikkeling zich verhoudt tot de ontwikkeling in de bruto relevante regio en de netto relevante regio. Ook is direct zichtbaar of de ontwikkeling hoger is in de bruto relevante regio dan in de netto relevante regio (en dus hoe de ontwikkeling in de dominante gemeente zich verhoudt tot de netto relevante regio). Daarbij wordt er nogmaals op gewezen dat de relevante regio voor Lelystad anders moet worden beschouwd dan voor de andere new towns omdat voor Lelystad geen sprake is van een kernstad van een stadsgewest als dominante gemeente, maar een andere new town (Almere).

Figuur 6.7 Ontwikkeling indicatoren Sociaal-Economische Prestaties per new town

Toelichting: De getallen op de assen geeft de ontwikkelingen in procenten per jaar weer. Veelal betreft dit de periode 2005-2022, soms een kortere periode (zie figuur 6.2.).

Figuur 6.7 Vervolg

Toelichting: De getallen op de assen geeft de ontwikkelingen in procenten per jaar weer. Veelal betreft dit de periode 2005-2022, soms een kortere periode (zie figuur 6.2.).

Het voert te ver om alle achttien indicatoren te bespreken. Wel zal enige aandacht worden besteed aan twee van de vijf rood gekleurde figuren (de nummer d, e, i, j en k) omdat het 'omgekeerde teken' daar de interpretatie ingewikkeld maakt.

Het percentage inwoners van 67 jaar en ouder (zie figuur 6.7d) neemt gemiddeld in de new towns (de blauwe verticale lijn) sterker toe dan het nationaal gemiddelde (de oranje verticale lijn). Dat wordt als ongunstig beschouwd, gezien het verlies aan arbeidspotentieel en de toenemende druk op de zorg (bij een al krappe arbeidsmarkt in die sector). In alle new towns ligt de groei boven het nationaal gemiddelde: het minst in Helmond en het meest in Nieuwegein, Lelystad en Zoetermeer. In alle new towns is de groei ook hoger dan in de bruto relevante regio (inclusief de dominante gemeente), maar niet altijd dan in de netto relevante regio. In de netto relevante regio (met een suburbaan karakter) van Purmerend, Capelle en Nissewaard neemt de vergrijzing even snel toe als in de new town en in de netto relevante regio van Helmond zelfs sneller. Een algemeen kenmerk is ook dat, voor zover de dominante gemeente een kernstad van een stadsgewest is, de ontwikkeling van de vergrijzing in de bruto relevante regio lager is dan in de netto relevante regio (dankzij de relatief bescheiden groei in de dominante gemeente).

Het werkloosheidspercentage (zie figuur 6.7i) is nationaal sterker gedaald (gunstiger) dan gemiddeld in de new towns (het oranje verticale lijntje ligt links van het blauwe verticale lijntje). Er bestaan verschillen tussen de new towns. Helmond en Nissewaard kennen een relatief sterke afname van het werkloosheidspercentage, terwijl de ontwikkeling in Zoetermeer minder gunstig is. Ten opzichte van de bruto relevante regio kennen Helmond, Lelystad en in iets mindere mate Almere een gunstiger (sterkere) afname van de werkloosheid dan hun bruto relevante regio, terwijl de ontwikkeling in de new towns Purmerend, Nissewaard en Capelle juist wat minder gunstig was (minder sterke afname). Ook valt hier de

ten opzichte van de andere bruto relevante regio's ongunstiger ontwikkeling in de bruto relevante regio van Zoetermeer op. Dat valt ook samen met een relatief bescheiden afname van het werkloosheidspercentage in Zoetermeer. Voor de kansen op de arbeidsmarkt van een new town is weliswaar werkgelegenheid in de eigen gemeente van belang, maar zeker ook in de bruto relevante regio voor die new town, omdat velen uit de new town daar werken (zie hoofdstuk 3). Uit figuur 5.3 blijkt bijvoorbeeld dat wat betreft het percentage van degenen die in hun eigen woonplaats werken Capelle op plaats 308 staat (in slechts 29 gemeenten is het deel van de werkzame bevolking dat is aangewezen op bedrijven en instellingen die buiten de eigen gemeente zijn gevestigd nog groter dan in Capelle), Nissewaard op plaats 279, Nieuwegein op plaats 255 (zelfs ondanks de vele arbeidsplaatsen in de eigen gemeente) en Purmerend op plaats 252. Dit vormt weer een onderbouwing van de stelling dat naast algemene processen de specifieke regionale context ook een rol speelt voor verschillen tussen new towns.

Ontwikkeling economische prestaties new towns

In paragraaf 4.3 zijn economische prestaties van new towns blootgelegd. Hier wordt zicht gegeven op de ontwikkeling van de economische prestaties in de periode 1996-2021. Naast de totale economische prestaties van de new towns, de drie benchmarkgebieden en de relevante regio's, wordt voor die zelfde gebieden een onderscheid gemaakt naar drie brede typen economische activiteiten en wordt de ontwikkeling van de totale economische prestaties per individuele new town getoond. Bij de overige new towns zijn de scores bepaald zonder Haarlemmermeer, de nummer één op de ranglijst voor economische prestaties van 337 gemeenten die Bureau Louter jaarlijks opstelt in opdracht van Elsevier Weekblad. Dat is vooral te danken aan Schiphol. De economie van Haarlemmermeer wordt daarom niet representatief geacht voor de economische prestaties van de gemiddelde new town.

De economische prestaties van de new towns lagen de afgelopen 25 jaar steeds boven het nationaal gemiddelde (zie figuur 6.8). Bovendien was sprake van een lichte verbetering. Dat is de resultante van een toename van het rapportcijfer in de tien-jaars periode 1996-2006, daarna een afname in de tien-jaars periode 2006-2016 en tenslotte weer een toename in de afgelopen vijf-jaars periode (2016-2021). De new towns presteren inmiddels beter dan de oude suburbs, terwijl in 1996 nog sprake was van een achterstand. De economische prestaties blijven achter bij de old towns, maar liggen boven de economische prestaties van de new towns. In de overige new towns zijn de economische prestaties in de afgelopen tien jaar ook wat afgenomen.

De new towns presteren momenteel wat beter dan de netto relevante regio's (zonder de dominante gemeenten), terwijl in de tweede helft van de jaren negentig nog sprake was van een lichte achterstand. De new towns blijven wel duidelijk achter bij de bruto relevante regio's. Dat hangt samen met de uitstekende economische prestaties van de meeste (niet alle) dominante gemeenten: in de ranglijst van 337 gemeenten voor Elsevier Weekblad stond Rotterdam op plaats 2, Amsterdam op plaats 5, Eindhoven op plaats 9 en Utrecht op plaats 12 (steeds gemeten ten opzichte van het aantal inwoners). Den Haag (plaats 63) en Almere (plaats 110) nemen wat bescheidener posities in, maar presteren ook bovengemiddeld. De dominante gemeenten trekken de prestaties van de bruto relevante regio's omhoog. Bovendien zijn de economische prestaties van de bruto relevante regio's in de periode 1996-2021 gestaag toegenomen.

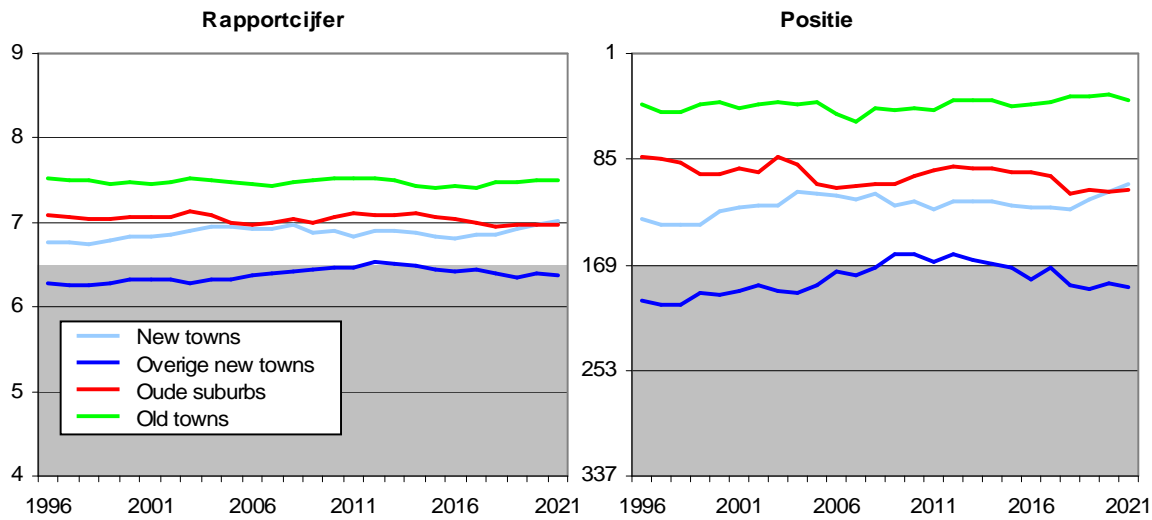
Bij een onderscheid naar drie brede typen economische activiteiten (zie het einde van paragraaf 5.1 voor de afbakening daarvan) blijkt dat de new towns gemiddeld presteren voor materiaalgeoriënteerde activiteiten, ruim bovengemiddeld voor personeegeoriënteerde activiteiten en nog wat hoger voor informatiegeoriënteerde activiteiten (zie figuur 6.9). Voor de informatiegeoriënteerde activiteiten vielen de prestaties wat terug, vooral sinds de kredietcrisis, voor de personeegeoriënteerde activiteiten was sprake van een lichte toename van de prestaties (vooral sinds 2018) en ook de materiaalgeoriënteerde activiteiten verbeterden hun prestaties, vooral in het begin en aan het einde van de periode 1996-2021.

Vergeleken met de drie benchmarkgebieden valt op dat voor materiaalgeoriënteerde activiteiten de andere drie benchmarkgebieden lager scoren dan de new towns en ook dan de andere twee typen brede economische activiteiten binnen hun eigen gebied. Activiteiten als landbouw, industrie, bouwnijverheid,

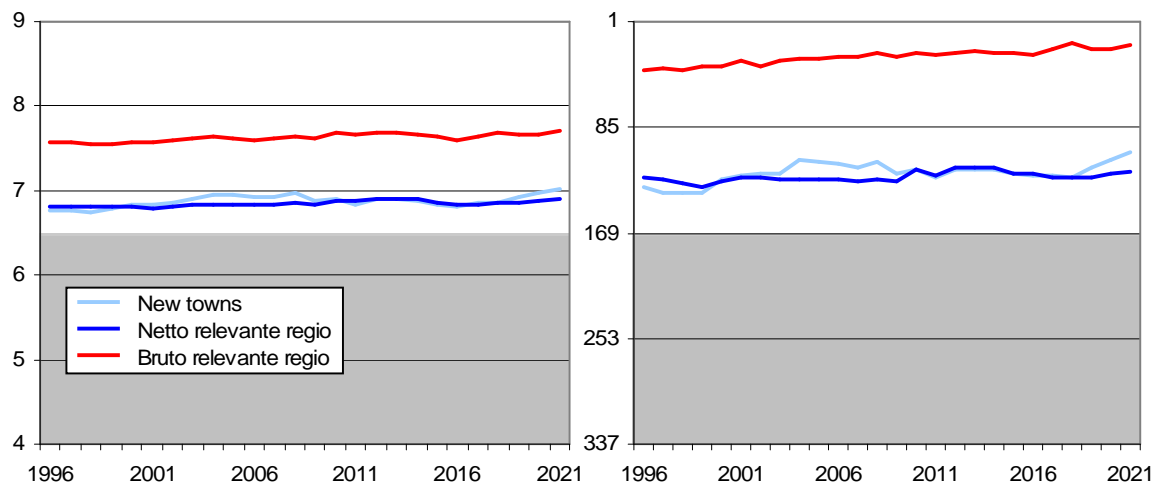
groothandel en transport vragen veel ruimte (vaak op bedrijventerreinen). En in dichtbevolkte gemeenten als de new towns, de oude suburbs en de old towns is de ruimte schaars (en duur). In de oude suburbs en de old towns vielen de economische prestaties ook wat terug in de afgelopen 25 jaar.

De economische prestaties van informatiegeoriënteerde activiteiten (de 'kantorensector') zijn goed in de new towns en ook beter dan in de overige new towns. De oude suburbs en de old towns scoren hier echter nog beter op. De old towns en de overige new towns wisten hun positie te handhaven in de periode 1996-2021, de oude suburbs vielen iets terug.

Figuur 6.8 Economische prestaties, new towns, benchmarkgebieden en relevante regio's

a. New towns en drie benchmarkgebieden

b. New towns en relevante regio's

Toelichting:

Hier en in de figuren 6.9, 6.10 en 6.11 wordt links het rapportcijfer voor de economische prestaties getoond. Dat is gebaseerd op een gewogen intelling van scores op 25 indicatoren, in alle gevallen uitgedrukt per duizend inwoners van 18-66 jaar. Rechts staat de positie die met de score ingenomen zou worden op de ranglijst van 337 gemeenten.

Ook wat betreft personegeoriënteerde activiteiten (representatief voor de mate waarin een gemeente een voorzieningsfunctie vervult binnen de regio) presteren de new towns beter dan de overige new towns, maar blijven ze achter bij de oude suburbs en de old towns. De achterstand op de oude suburbs is hier overigens kleiner dan bij de informatiegeoriënteerde activiteiten. Momenteel presteren de old towns ongeveer gelijk aan de situatie in 1996 (met een verbetering sinds 2015), de old towns iets minder goed en kenden de overige new towns een lichte verbetering van hun prestaties.

Uit de vergelijking met de netto en bruto relevante regio's (zie figuur 6.10) blijkt dat de scores voor materiaalgeoriënteerde vrijwel gelijk zijn aan de prestaties van zowel de bruto relevante regio's (een kleine achterstand) als de netto relevante regio's (een kleine voorsprong). Zowel voor informatiegeoriënteerde activiteiten als voor personegeoriënteerde activiteiten scoren de new towns momenteel iets hoger dan de netto relevante regio en ruim lager dan de bruto relevante regio. In de bruto relevante regio's namen de economische prestaties de afgelopen 25 jaar wat af voor materiaalgeoriënteerde activiteiten en wat toe voor informatiegeoriënteerde en personegeoriënteerde activiteiten. Opvallend in figuur 6.10 is dat de economische prestaties en de verdeling daarvan over de drie brede typen economische activiteiten van de new towns sterk lijken op de economische prestaties van de netto relevante regio's (voornamelijk suburbaan gebied). De bruto relevante regio's presteren duidelijk beter, vooral voor informatie- en personegeoriënteerde activiteiten als gevolg van de economische kracht van de dominante gemeenten.

Uit paragraaf 4.3 bleek dat de new towns, met uitzondering van Nissewaard en Purmerend goede tot zeer goede (Nieuwegein) economische prestaties leveren. In figuur 6.11 staat de ontwikkeling in de tijd, naast de new town zelf ook voor de netto relevante regio en de bruto relevante regio. De new towns staan in de volgorde van de positie op de ranglijst voor economische prestaties in 2021. In tabel 6.2 staat een samenvatting van de resultaten, met indicatieve plussen en minnen voor de prestaties van de new towns.

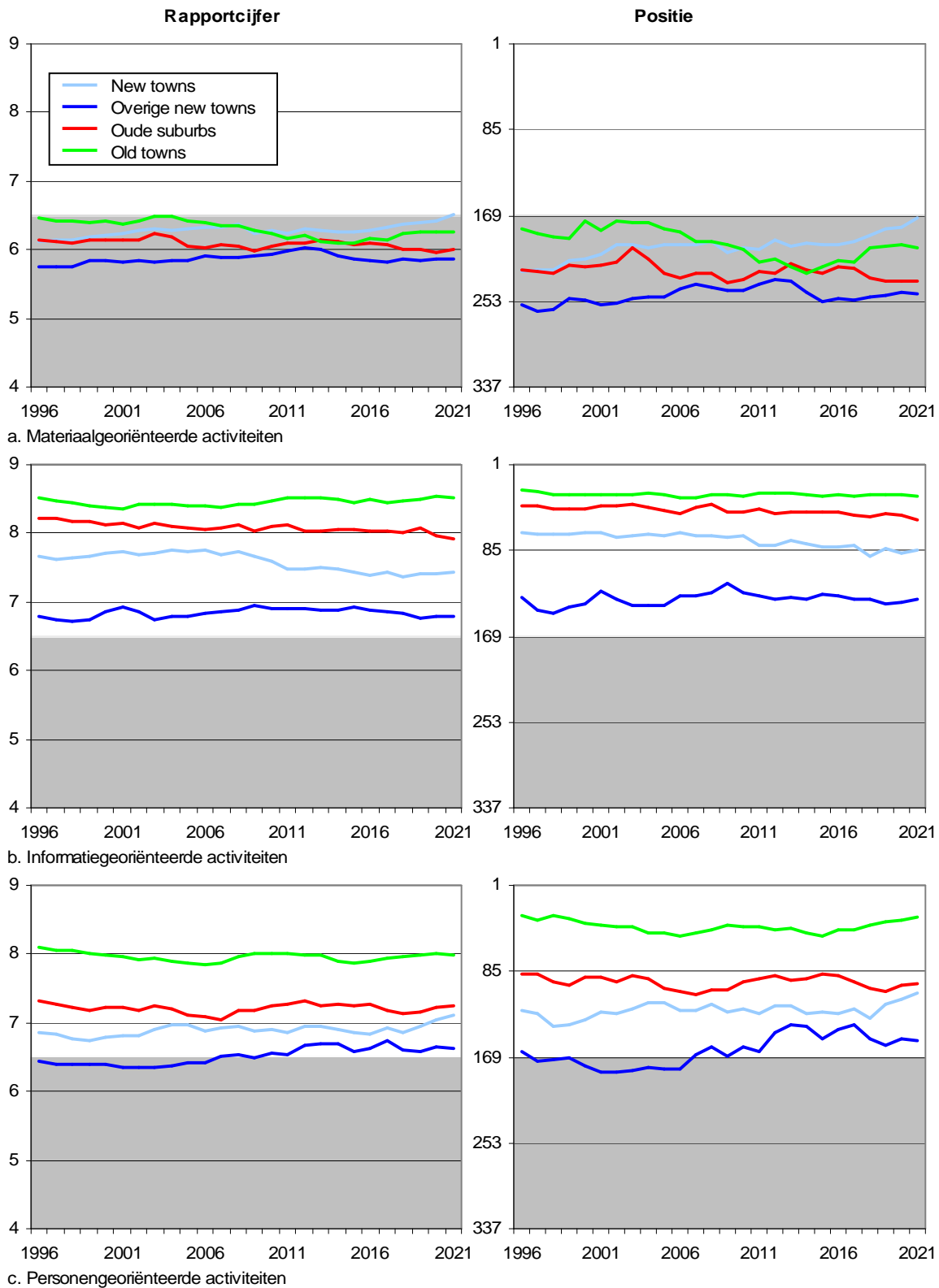
Tabel 6.2 Samenvatting economische prestaties new towns

New town	Score 2021	Ontwikkeling 1996-2021	t.o.v. netto relevante regio 2021	t.o.v. bruto relevante regio 2021
Nieuwegein	+++	+	+	+
Capelle	++	++	+	-
Lelystad	++	+	+	+
Helmond	+	0	+	--
Zoetermeer	+	++	+	0
Almere	+	-	0	--
Purmerend	-	+	-	---
Nissewaard	--	+	-	---

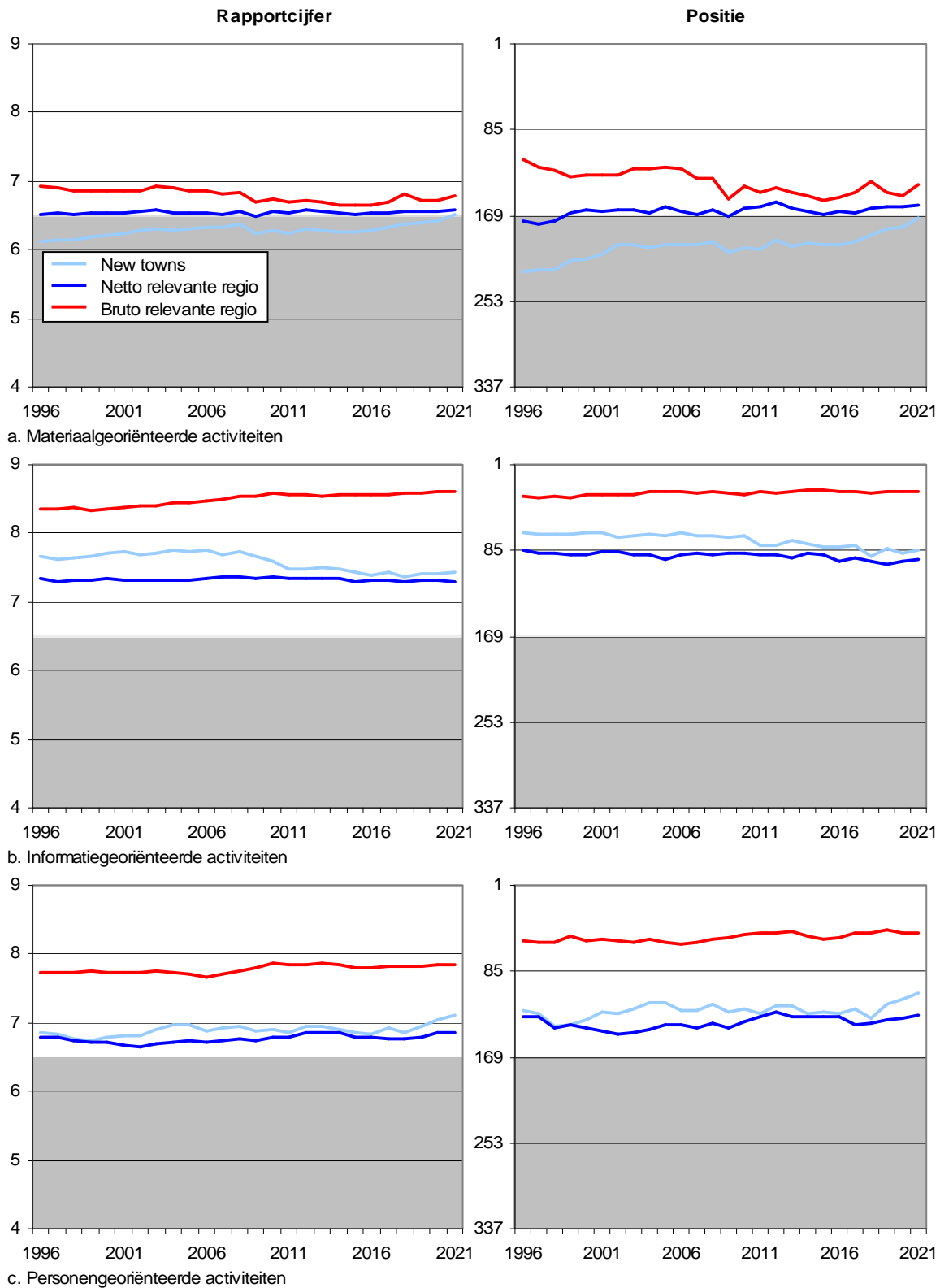
Niet alleen presteren zes van de acht new towns bovengemiddeld, maar ook zes van de acht new towns hebben in de periode 1996-2021 een bovengemiddelde ontwikkeling gekend. Slechts voor Almere was sprake van een lichte achteruitgang. Vergeleken met de netto relevante regio (voornamelijk suburbane gebieden) presteren vijf van de acht new towns beter en slechts twee new towns lager. Vergeleken met omliggende suburbane gebieden presteren de new towns dus veelal wat beter. Dat is niet het geval wanneer wordt vergeleken met de bruto relevante regio (inclusief de dominante gemeente). Vijf maal kennen de new towns dan een achterstand, waarvan vier maal een ruime tot zeer ruime. Toch zijn er ook twee new towns die beter presteren dan hun bruto relevante regio, namelijk Nieuwegein en Lelystad.

Uit figuur 6.11 blijkt dat voor zes van de acht bruto relevante regio's sprake is van hoge (Helmond en Nieuwegein) tot zeer hoge (Capelle, Nissewaard, Almere, Purmerend) economische prestaties. Vooral Rotterdam en Amsterdam spelen daarin een belangrijke rol. In de vier bruto relevante regio's met Amsterdam of Rotterdam als dominante gemeente zijn de economische prestaties ook nog verder verbeterd sinds 1996.

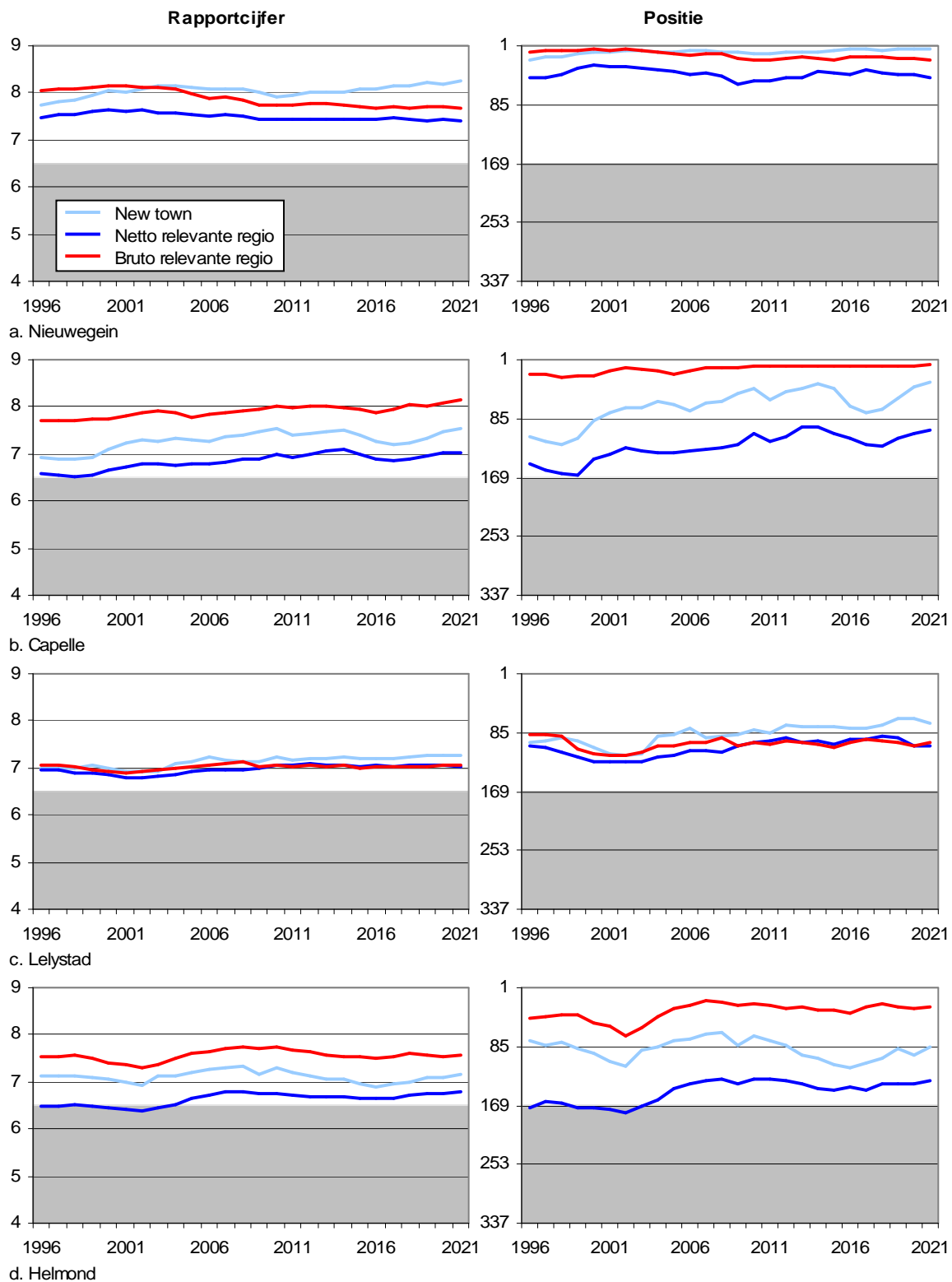
Figuur 6.9 Economische prestaties new towns en benchmarkgebieden, typen economische activiteiten

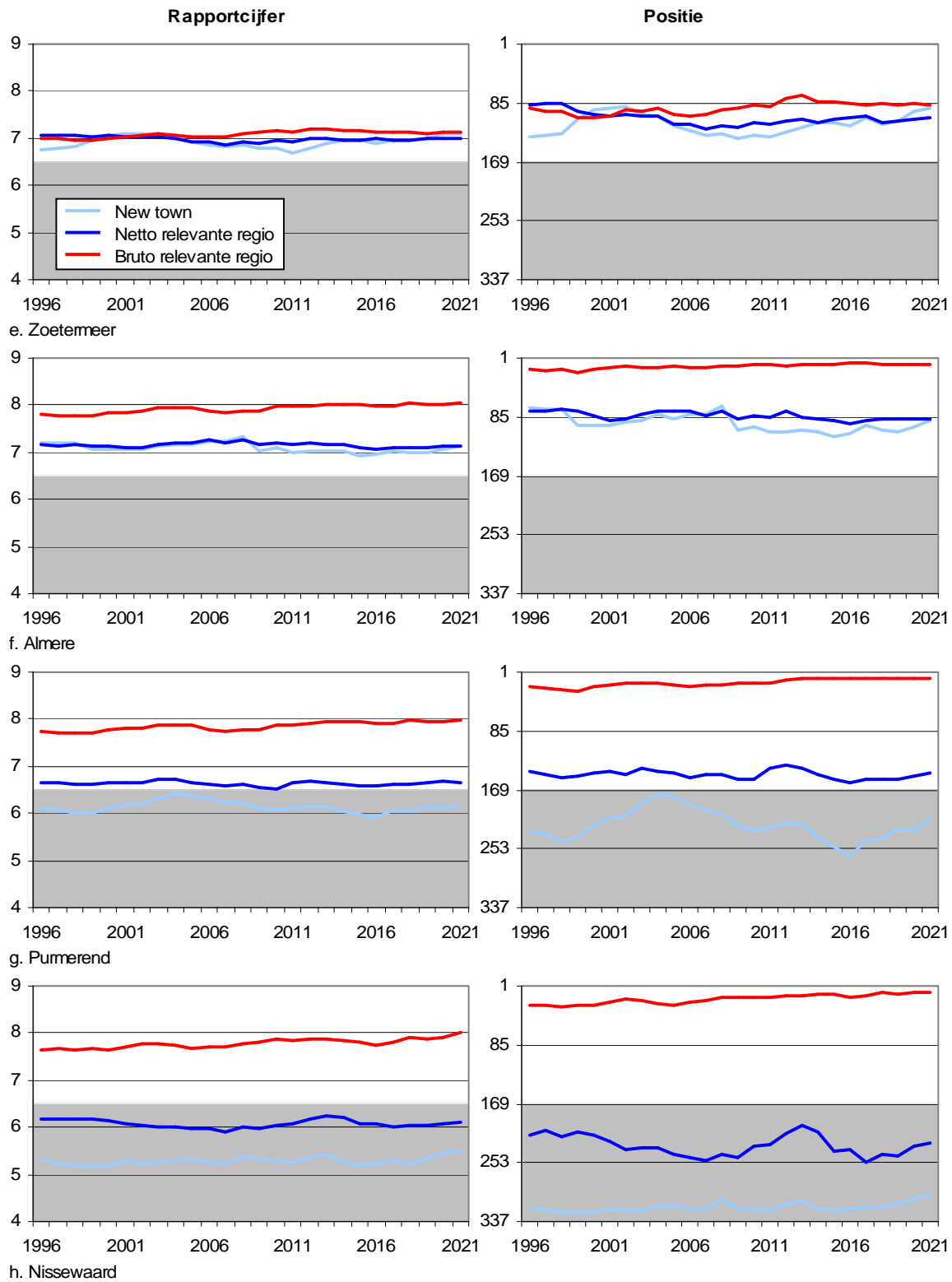
Figuur 6.10 Economische prestaties new towns en relevante regio's, typen economische activiteiten

Figuur 6.11 Economische prestaties per individuele new town

Figuur 6.11 Economische prestaties per individuele new town, vervolg

6.2 Prognoses ontwikkeling aantal inwoners tot 2040

In figuur 6.12 tot en met 6.16 staat de ontwikkeling van het aantal inwoners in de periode 1950-2040. De historische gegevens (1950-2024) zijn berekend door Bureau Louter. Daarbij is gecorrigeerd voor gemeentelijke herindelingen en zijn specifieke berekeningen gemaakt voor Flevoland. De prognoses (2024-2040) zijn ontleend aan het PRIMOS-model, dat jaarlijks in opdracht van het Rijk wordt opgesteld door ABF Research. Het gaat hier om de meest recente, onlangs verschenen versie, waarin dus ook actuele woningbouwplannen zijn verwerkt. Onderscheid is gemaakt tussen figuur 6.12 met de acht new towns die in dit onderzoek centraal staan en figuur 6.13, met de overige (zes) new towns. In figuur 6.14 staan de gemiddelden voor de new towns en de overige new towns. Deze figuren hebben betrekking op de ontwikkeling in de periode 1950-2024. In figuur 6.12 en figuur 6.14a is tevens de ontwikkeling voor de relevante regio's weergegeven. Omdat voor de overige zes new towns geen relevante regio is afgebakend, is dat in figuur 6.14b niet gebeurd.

Resultaten van de op het PRIMOS-model gebaseerde prognoses staan in figuur 6.15 en figuur 6.16. In figuur 6.15 is de verwachte gemiddelde jaarlijkse ontwikkeling van het aantal inwoners in de periode 2024-2040 weergegeven voor de acht new towns, de zes overige new towns, het gemiddelde voor die twee typen new towns en het gemiddelde voor de benchmarkgroepen 'oude suburbs' en 'old towns'. Voor de new towns is tevens de verwachte ontwikkeling voor de bruto relevante regio, de netto relevante regio en de dominantie gemeente weergegeven. In figuur 6.15 kunnen dus de new towns onderling worden vergeleken, kan worden vergeleken met de benchmarkgroepen en kan per new town worden bepaald hoe de verwachte ontwikkeling zich verhoudt tot hun relevante omgeving. In figuur 6.16 is de verwachte gemiddelde jaarlijkse ontwikkeling in de periode 2024-2040 vergeleken met twee periodes van zestien jaar in het verleden, namelijk 2008-2024 en 1992-2008. Toegevoegd zijn hier per new town de bruto relevante regio en de netto relevante regio. In de figuur staan tevens de zes individuele overige new towns, alsmede de gemiddelden voor de diverse gebiedstypen (onder 'Totalen'). Aan de hand hiervan wordt zichtbaar of de prognoses onder of boven de bevolkingsontwikkeling in het verleden liggen.

Uit figuur 6.12 tot en met figuur 6.16 kan het volgende worden afgeleid:

- In alle new towns lag de relatieve ontwikkeling van het aantal inwoners in de periode 1950-2024 (veelal ruim) boven de nationale ontwikkeling (in 1950 lag de score voor de new town dan onder de nationale score). Voor Helmond resulteerde de laagste groei sinds 1950 (zie figuur 6.12e).
- Veelal was de groei vooral hoog in de jaren zeventig en tachtig. Dat geldt voor Lelystad, Nieuwegein en Zoetermeer en inclusief de jaren zestig voor Capelle, Nissewaard en Purmerend. Uitzonderingen zijn Almere en Helmond, waar het zwaartepunt van de groei lag in de jaren tachtig, negentig en de eerste helft van de jaren nul. De zes overige new towns realiseerden de hoogste bevolkingsgroei veelal in de jaren zeventig en tachtig, met soms al een 'aanloop' in de jaren zestig (zie figuur 6.13). Daarvan wijken af Haarlemmermeer (geleidelijke groei over de hele periode - waarbij moet worden aangetekend dat new town Hoofddorp hier slechts een deel van de totale gemeente vormt) en Houten (groei in de jaren tachtig, negentig en nul: wat later dan in de andere new towns).
- De new towns en de overige new towns volgden een vergelijkbaar groeipad in de periode 1950-2024 (zie figuur 6.14): na een 'aanloop' in de jaren zestig kenden beide typen new towns een sterke groei in de jaren zeventig, tachtig en negentig. Na een verdere groei in de eerste helft van de jaren nul van deze eeuw vlakke de groei af. Daarbij kenden de new towns gemiddeld gedurende de twintigste eeuw wel een sterkere groei dan de overige new towns (de new towns starten vanaf een lager niveau in 1950 dan de overige new towns) en was de ontwikkeling sinds de eeuwwisseling vrijwel gelijk. Uit figuur 6.12 en 6.13 blijkt dat over de gehele periode 1950-2024 new town Helmond de laagste groei heeft gekend (de hoogste 'startwaarde' in 1950), maar dat de plaatsen twee tot en met zes worden ingenomen door 'overige new towns' (startwaarden van 20 tot 30). Houten heeft een wat lagere startwaarde in 1950 en is de enige van de overige new towns waar in 1980 het aantal inwoners minder dan twintig procent van het huidige aantal inwoners was.

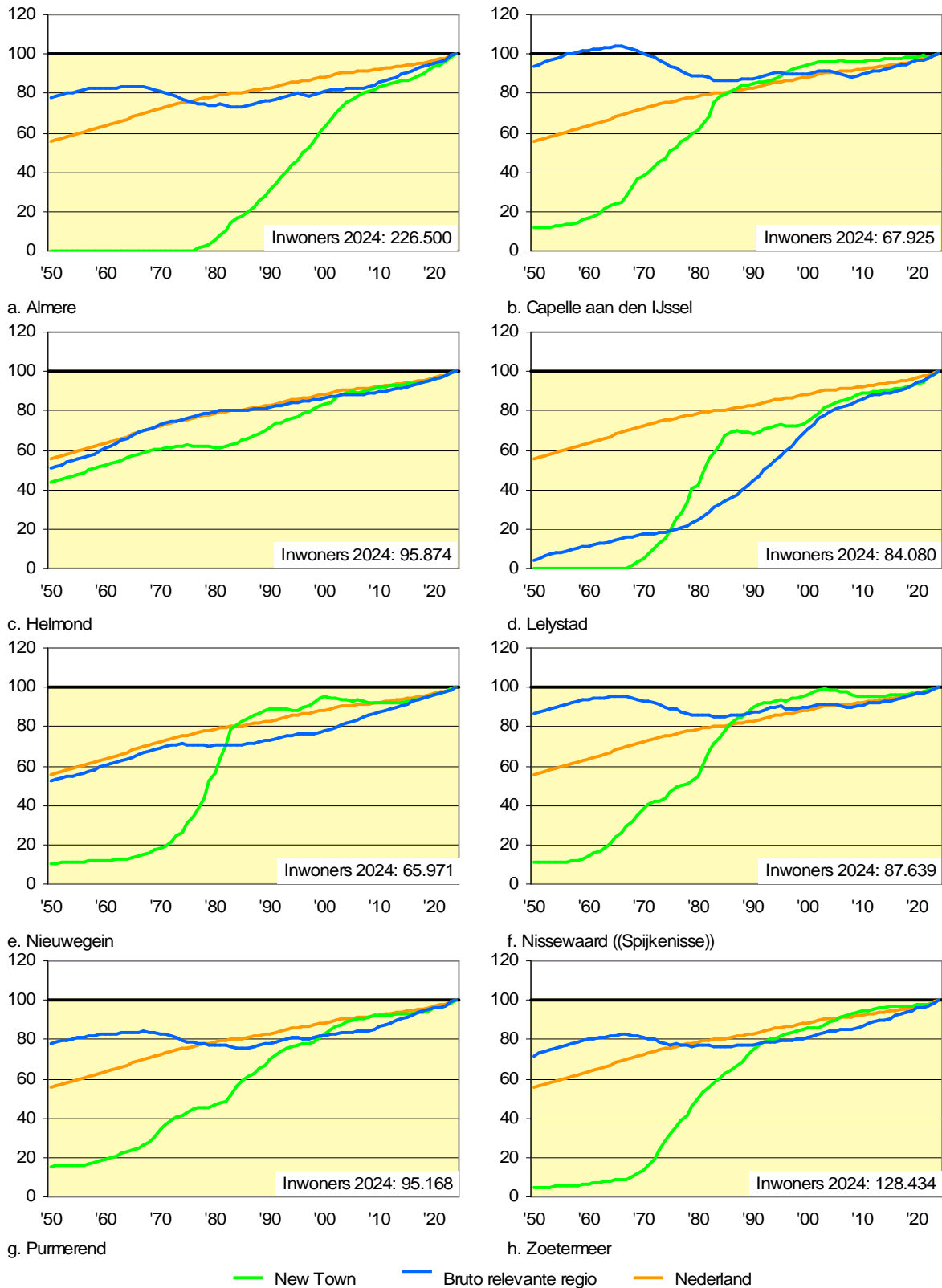
In de dertig jaar daarna realiseerde Houten een zeer sterke procentuele groei⁶. Van de new towns bestonden Almere en Lelystad nog niet in 1950 en was Zoetermeer nog een klein dorp. Ook Nieuwegein, Nissewaard (inclusief de kleine kernen in de voormalige gemeente Bernisse), Capelle en Purmerend startten in 1950 vanaf een lagere startwaarde dan de meeste van de overige new towns.

- Slechts met uitzondering van Huizen neemt het aantal inwoners naar verwachting in alle new towns en overige new towns toe tot 2040, waarbij in Voorne aan Zee (met de voormalige groeikern Hellevoetsluis) de verwachte bevolkingsgroei duidelijk lager is dan het nationaal gemiddelde. Ook voor Nissewaard wordt een lagere groei verwacht dan het nationaal gemiddelde (zie figuur 6.15). Tot 2040 wordt voor tien van de veertien new towns een sterkere bevolkingsgroei voorzien dan het nationaal gemiddelde, namelijk voor Capelle, Purmerend, Helmond, Nieuwegein, Lelystad en vooral Almere bij de new towns en bij de overige new towns voor Hoorn, Dijk en Waard, Houten en vooral Haarlemmermeer. Opvallend is dat zich onder de vier laagst scorende gemeenten drie gemeenten uit de Zuidvleugel van de Randstad bevinden, terwijl Capelle lager scoort dan het gemiddelde voor de new towns.
- Voor de acht new towns kan de bevolkingsontwikkeling ook worden vergeleken met de bevolkingsontwikkeling in hun (bruto) relevante regio (zie figuur 6.12 en figuur 6.14a). Voor alle new towns is sinds 1950 sprake geweest van een sterkere bevolkingsontwikkeling dan in de relevante regio. Het minst geldt dat voor Helmond. Vooral de relevante regio van Lelystad kende een hoge bevolkingsgroei (veel hoger dan in de overige relevante regio's). De reden daarvoor is dat die relevante regio voornamelijk bestaat uit gemeenten die in 1950 nog niet bestonden (Almere, Dronten en Zeewolde; zie figuur 2.2d). Sinds de eeuwwisseling realiseerden de new towns echter niet of nauwelijks een sterkere bevolkingsgroei dan hun relevante regio. In Capelle, Lelystad, Nieuwegein, Nissewaard en Zoetermeer was in die periode weliswaar sprake van een groei van het aantal inwoners, maar was die groei lager dan in de bruto relevante regio.
- Tot 2040 zal de bevolking naar verwachting sterker groeien dan in de bruto relevante regio in de new towns Almere en Nieuwegein, maar blijft de ontwikkeling in de andere zes new towns achter bij hun bruto relevante regio (zie figuur 6.15). Vergeleken met de netto relevante regio (zonder de dominante gemeente) wordt naast Almere en Nieuwegein ook een sterkere groei voorzien voor Helmond, Lelystad en Nissewaard. Wat opvalt is dat de verwachte groei voor zes van de acht dominante gemeenten hoger is dan voor de rest van de relevante regio (de netto relevante regio) en vijf maal dan voor de new town. De verwachte groei voor de twee dominante gemeenten in de Zuidvleugel van de Randstad (Rotterdam en Den Haag) is lager dan voor de dominante gemeenten in de Noordvleugel (Amsterdam, Utrecht en - voor Lelystad - Almere). Eindhoven zal naar verwachting sterker groeien dan Helmond.
- De bevolkingsgroei in de bruto relevante regio laat ook zien wat de 'marktkansen' zijn voor de toename van de woningvoorraad in de new towns. Naarmate de groei in de relevante regio (waarmee intensieve relaties bestaan, ook op het gebied van migratie: een groot deel van de verhuizingen van personen vindt over korte afstand plaats) hoger is, zullen ook de marktkansen voor de new towns stijgen. Uit figuur 6.15 blijkt dat de verwachte bevolkingsgroei het hoogst is in de bruto relevante regio's van Lelystad, Almere, Helmond en Helmond (de invloedssfeer van Amsterdam en Eindhoven) en het laagst in de relevante regio's van Nissewaard, Capelle, Nieuwegein en Zoetermeer (de invloedssfeer van Zuidvleugel van de Randstad en Utrecht), maar dat in alle bruto relevante regio's sprake is van een boven het nationaal gemiddelde liggende verwachte bevolkingsgroei.

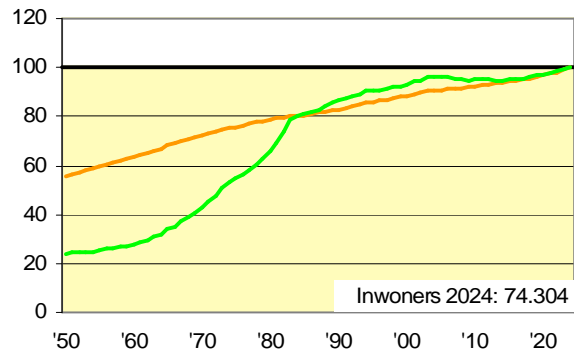
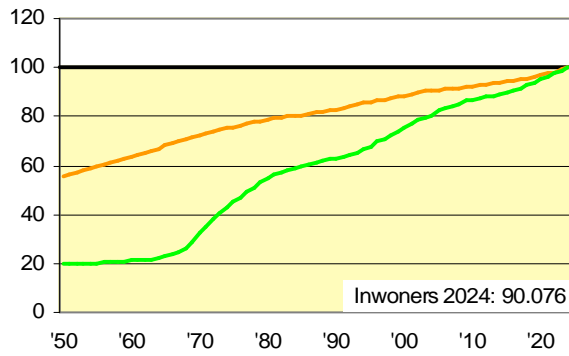
⁶ Houten is een intrigerende new town met een deels van de andere new towns afwijkend profiel (in gunstige zin). Zo is Houten bijvoorbeeld de gemeente met de hoogste scores op de Sociaal-Economische Prestaties van *alle* Nederlandse gemeenten (zie paragraaf 4.4). Mogelijk vormt de late 'take-off' van Houten daarvoor een verklaring (een wat jongere woningvoorraad en nog minder sterke vergrijzing van de bevolking). Ook kan de opbouw van de woningvoorraad een rol spelen. Dat is hier overigens niet onderzocht.

- Uit de scores voor de totalen per type gemeenten voor de verwachte bevolkingsontwikkeling tot 2040 (zie figuur 6.15) blijkt dat de new towns naar verwachting ruim boven het nationaal gemiddelde presteren en een vrijwel gelijke ontwikkeling zullen kennen als hun bruto relevante regio's. Daarbij blijven zij iets achter bij de dominante gemeenten, maar is de verwachte bevolkingsgroei hoger dan in de netto relevante regio (waarvoor overigens ook een groei boven het nationaal gemiddelde wordt verwacht). In de oude suburbs is de verwachte groei nog iets hoger dan in de old towns, maar in de overige new towns en de old towns lager.
- Uit figuur 6.16 blijkt dat de bevolkingsgroei met uitzondering van Nieuwegein in alle new towns en overige new towns in de periode 1992-2008 hoger was dan in 2008-2024 (de lichtrode stip ligt rechts van de donkerrode stip). Dit werd al eerder geconstateerd: vrijwel in alle new towns is de groei de laatste jaren duidelijk afgevlakt. Vooral Almere, Lelystad en Houten realiseerden in de periode 1992-2008 een sterke groei. Huizen valt op doordat dit de enige (overige) new town is met een (heel lichte) afname van het aantal inwoners. Dat geldt zelfs voor alle drie periodes. Terwijl de groei in de twee typen new towns terugviel tussen 1992-2008 en 2008-2024 (zie de 'Totalen' in figuur 6.16), was de groei in de old towns en de oude suburbs in de periode 2008-2024 juist hoger dan in de periode 1992-2008. In de dominante gemeenten was sprake van een groeiversnelling (hogere groei in 2008-2024 dan in 1992-2008) en in de netto relevante regio's juist van een lichte groeivertraging. De extra groei in de periode 2008-2024 ten opzichte van de periode 1992-2008 in de bruto relevante regio's werd vooral gerealiseerd in de dominante gemeenten.
- Uit de vergelijking tussen de ontwikkeling in de periode 2008-2024 en de verwachting voor de periode 2024-2040 voor de 'Totalen' blijkt dat nationaal sprake zal zijn van een lichte groeivertraging. Dat geldt ook voor de dominante gemeenten en de netto relevante regio's (en dus ook voor de bruto relevante regio's) en daarnaast voor de old towns. Voor de overige new towns wordt een gelijke ontwikkeling in de beide periodes voorzien, terwijl zowel voor de new towns als de oude suburbs een lichte groeiversnelling wordt voorzien.
- Van de acht new towns realiseren er zeven naar verwachting een groeiversnelling in de periode 2024-2040 ten opzichte van de periode 2008-2024. Dat geldt vooral voor Nieuwegein en, in iets mindere mate, Capelle, Almere en Lelystad. De enige new town met een (heel lichte) verwachte groeivertraging is Zoetermeer. Van de overige new towns wordt voor Haarlemmermeer een omvangrijke groeiversnelling voorzien en voor Dijk en Waard en Voorne aan Zee een groeivertraging.
- In de netto relevante regio's wordt, in tegenstelling tot de new towns, juist zeven maal een groeivertraging verwacht (met Almere als enige uitzondering). Voor alle acht new towns geldt dat de verandering in ontwikkeling tussen 2024-2040 en 2008-2024 hoger was dan voor hun netto relevante regio. Dat houdt in dat alle new towns tot 2040 een groter aandeel in de bevolkingsgroei in de netto relevante regio's voor hun rekening nemen dan in de periode 2008-2024.

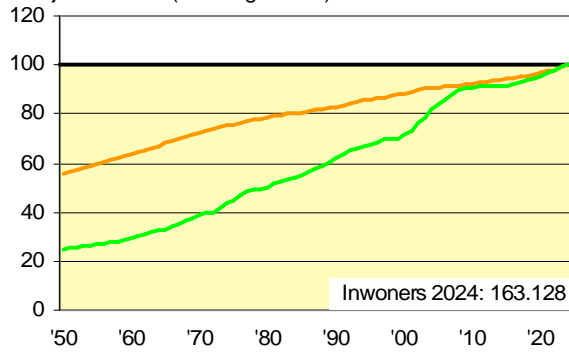
Figuur 6.12 Ontwikkeling aantal inwoners in New Towns index 2024 = 100, 1950-2024

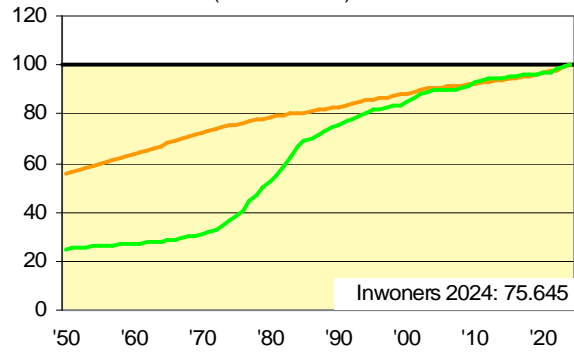
6.13 *Ontwikkeling aantal inwoners in overige New Towns index 2024 = 100, 1950-2024*

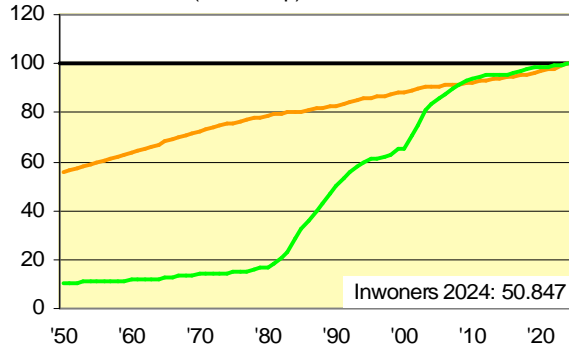
a. Dijk en Waard (Heerhugowaard)

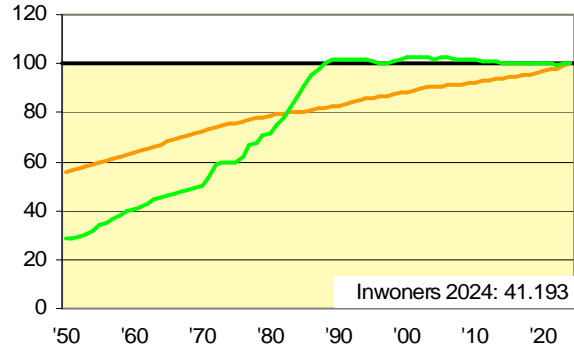
b. Voome aan Zee (Hellevoetsluis)

c. Haarlemmermeer (Hoofddorp)

d. Hoom

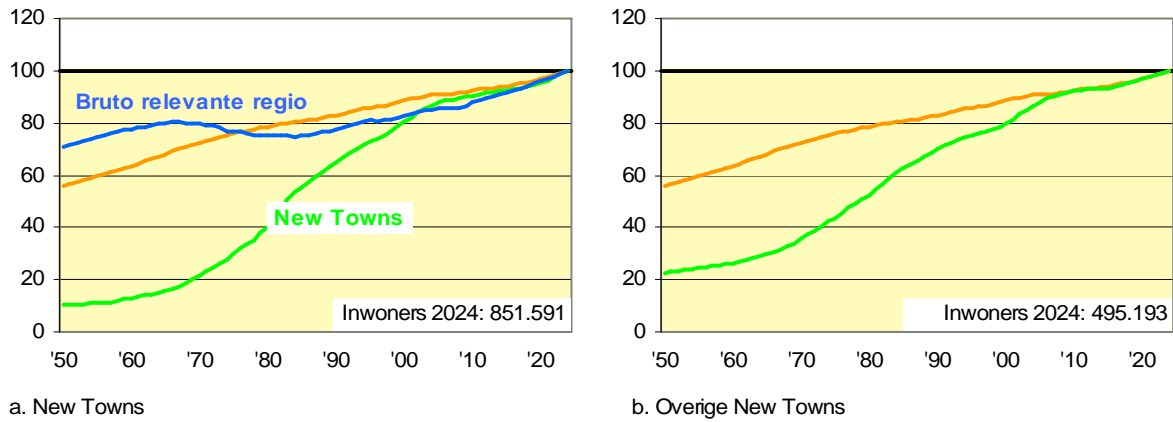

e. Houten

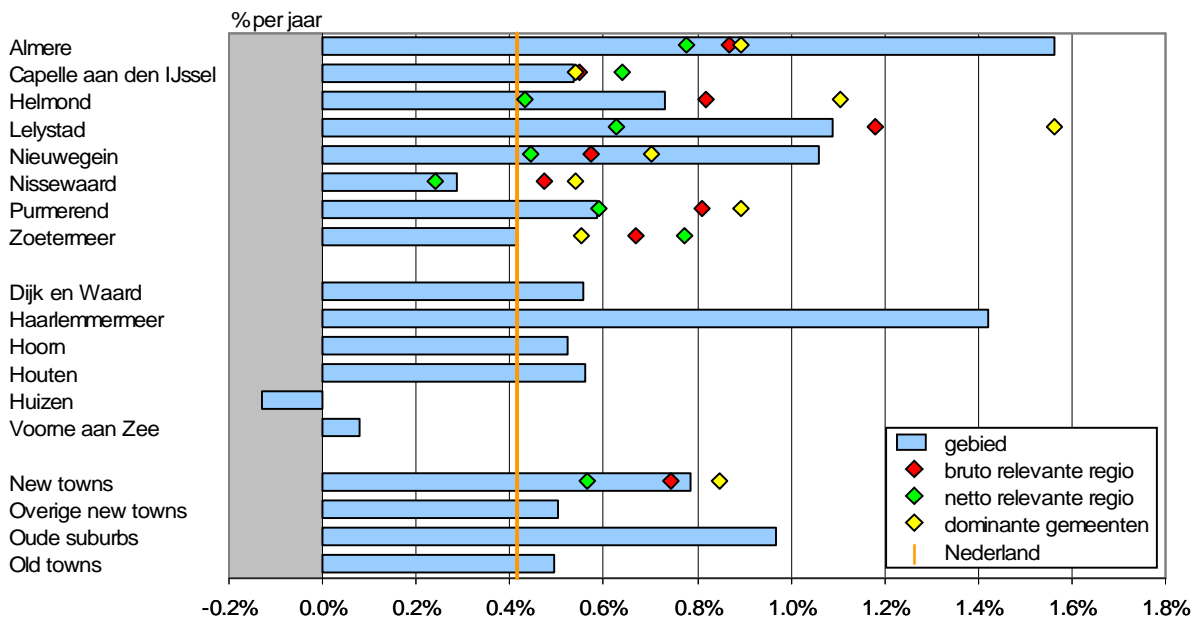
f. Huizen

— New Town — Nederland

Figuur 6.14 Ontwikkeling aantal inwoners, totaal new towns en overige new town index 2024 = 100, 1950-2024

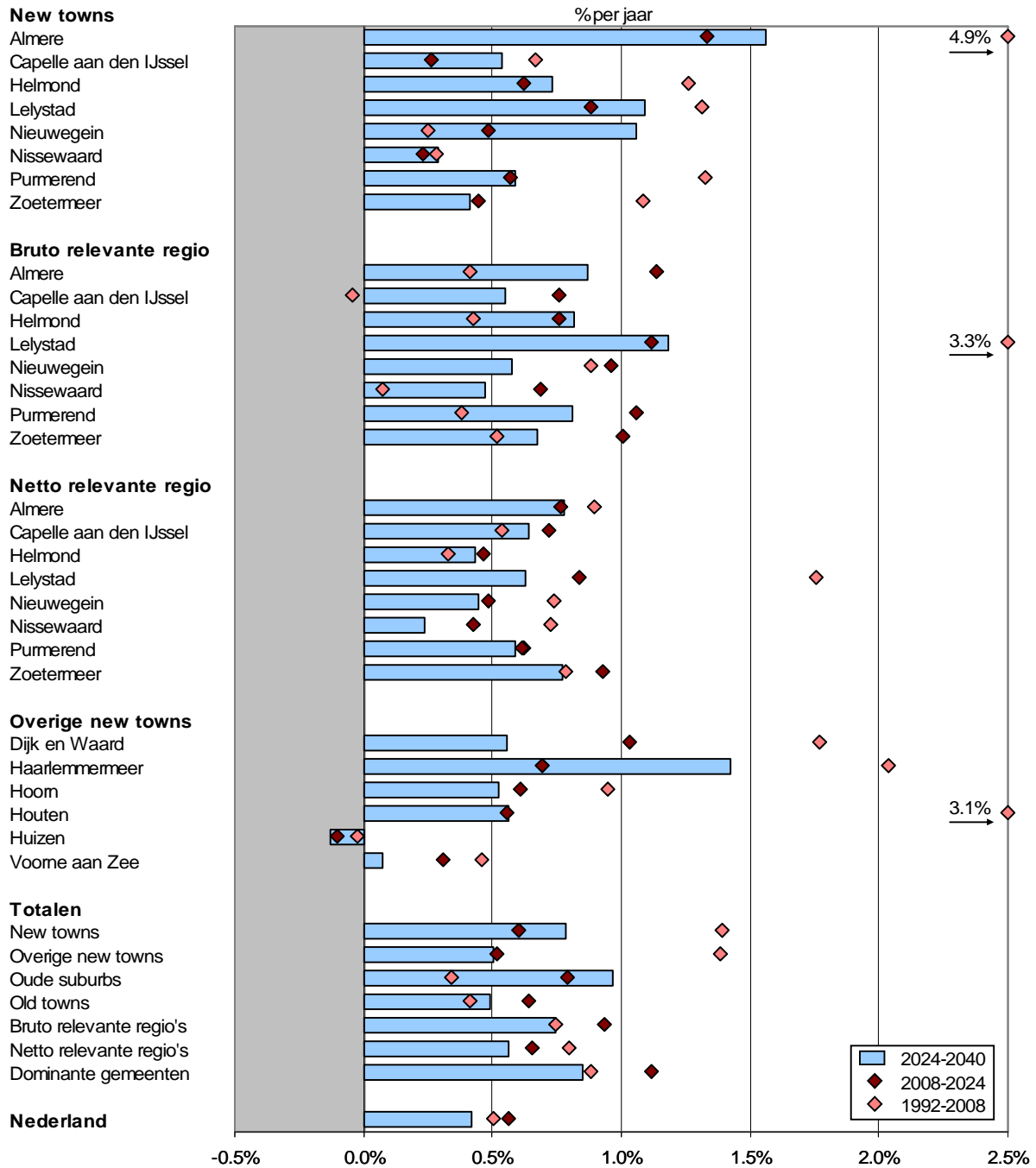

Figuur 6.15 Ontwikkeling inwoners 2024-2040 (% per jaar)

Opmerking:
Bij de scores voor de new towns totaal en de drie benchmarkgroepen gaat het om ongewogen gemiddelden.

Figuur 6.16 Ontwikkeling inwoners 1992-2040 (% per jaar)

7 Verschillen tussen en binnen new towns

Er bestaan overeenkomsten tussen new towns, maar ook verschillen. In dit hoofdstuk is onderzocht welke new towns veel op elkaar lijken, waarvoor sprake is van (grote) verschillen en in hoeverre de verschillen met andere new towns groter of kleiner zijn dan met de benchmarkgroepen. Tevens is zicht gegeven op de mate waarin de scores op indicatoren van de new towns meer of minder verschillen tussen new towns dan gemiddeld voor alle gemeenten in Nederland. Dat gebeurt ook voor de drie benchmarkgroepen (zie paragraaf 7.1). Vervolgens is in paragraaf 7.2 bepaald in hoeverre in de new towns de binnengemeentelijke verschillen (tussen buurten) groter of kleiner zijn dan gemiddeld in Nederland.

7.1 Verschillen tussen new towns

Om verschillen tussen gemeenten te berekenen is gebruik gemaakt van het Gelijkenisprofiel (zie ook paragraaf 2.1). Daarin zijn gemeentelijke verschillen in scores gebaseerd op 124 indicatoren. Per gemeente kan een 'bijzonderheidscore' worden bepaald. Dat kan bijvoorbeeld ten opzichte van het nationaal gemiddelde. Naarmate de score lager is, lijkt een gemeente meer op het nationaal gemiddelde, naarmate de score hoger is, wijkt de gemeente meer af van het nationaal gemiddelde⁷. In tabel 7.1 staat de top-15 van meest 'bijzondere' gemeenten in Nederland en de top-10 van meest 'gemiddelde' gemeenten.

In de top-15 staat geen enkele new town en ook geen enkele gemeente uit één van de benchmarkgroepen. Dat geldt ook voor de lijst van tien 'meest gemiddelde' gemeenten van Nederland. Uit de tabel blijkt ook dat het predikaat 'bijzondere gemeente' niet altijd positief kan worden beoordeeld. Het gaat in feite om de meest van het nationaal gemiddelde afwijkende gemeenten. Uit de 'typering' in tabel 7.1 blijkt dat er in de top-15 drie gemeenten staan met een (zeer) *hoge* materiële welvaart. Inde top-25 staan verder nog Heemstede en Wassenaar. Maar er staan ook vier gemeenten bij met een (zeer) *lage* materiële welvaart. In de top-50 is dit type gemeenten zelfs veertien maal vertegenwoordigd (zes maal in zuidoostelijk Limburg, vijf maal in oostelijk Groningen, twee maal in noordoostelijk Fryslân en Schiedam). Tevens staan er twee gemeenten in met een typische protestants christelijke signatuur. In de top-50 geldt dat verder nog voor Renswoude, Zwartewaterland, Tubbergen, Reimerswaal en Bunschoten. Alle vier grote steden staan in de top-12. Drie daarvan zijn universiteitssteden en dat geldt ook voor Groningen. Met uitzondering van Enschede en Tilburg staan alle universiteitsteden in de top-50. Dat geldt dus voor zes van de acht kernsteden (exclusief de vier grote steden) met een universiteit, terwijl dat voor de overige zestien kernsteden (exclusief de vier grote steden) slechts drie maal geldt. De vestiging van een universiteit draagt dus (via een groot aantal indicatoren waarop dat direct of indirect invloed heeft) bij aan de mate van bijzonderheid van een gemeente.

Bij de tien 'meest gemiddelde gemeenten' in Nederland staan zeven gemeenten uit Noord-Brabant en drie uit Gelderland. In de totale top-50 is Noord-Brabant twintig maal vertegenwoordigd en Gelderland veertien maal. Daarnaast is West-Nederland nog elf maal vertegenwoordigd (zes maal Zuid-Holland, drie maal Utrecht en twee maal Noord-Holland; bij Zuid-Holland en Utrecht gaat het voornamelijk om gemeenten in het Groene Hart). Tenslotte zijn nog vertegenwoordigd twee gemeenten uit Limburg (Venray en Weert; beide grenzend aan Noord-Brabant) en Overijssel, Drenthe en Flevoland elk één maal. Groningen, Zeeland en Fryslân staan elk met geen enkele gemeente in de top-50. In figuur 7.1 zijn de gemeentelijke bijzonderheidscores op de kaart gezet. 'Gemiddelde gemeenten' komen dus slechts sporadisch voor in de nationaal decentraal gelegen delen van Nederland. In Zeeland, het noordelijk deel van het Noorden en zuidelijk Limburg resulteren vooral hoge bijzonderheidscores. Dat geldt ook voor de

⁷ In technische zin verloopt de berekening als volgt: voor elke indicator zijn zogenaamde 'z-scores' opgesteld. Daarbij is sprake van een gemiddelde van nul en een standaarddeviatie van één. De kans op een score van hoger dan 2 is 2.5%, de kans op een score van minder dan -2 ook. Vervolgens wordt het kwadraat van de z-scores bepaald en over de 124 indicatoren gesommeerd.

meest verstedelijkte delen van de Randstad. Lage bijzonderheidscores (dus: vooral volgens het nationaal gemiddelde scorend) komen vooral voor in Noord-Brabant en Gelderland (met uitzondering van de kernsteden), in delen van het Groene Hart, van het noordelijk deel van Noord-Holland en het zuidelijk deel van Fryslân.

Tabel 7.1 Bijzonderheidscores van gemeenten in Nederland: vijftien hoogste en tien laagste scores

Positie	Gemeente	Bijzonderheidscore	Typering	Provincie
1	Amsterdam	390.2	Vier grote steden, universiteit	Noord-Holland
2	Urk	369.1	Protestants christelijk	Flevoland
3	Rotterdam	344.1	Vier grote steden, universiteit	Zuid-Holland
4	Vaals	325.8	Lage materiële welvaart	Limburg
5	Laren	322.4	Hoge materiële welvaart	Noord-Holland
6	Utrecht	301.7	Vier grote steden, universiteit	Utrecht
7	Heerlen	295.7	Kernstad, lage materiële welvaart	Limburg
8	Bloemendaal	292.2	Hoge materiële welvaart	Noord-Holland
9	Groningen	288.8	Kernstad, universiteit	Groningen
10	Pekela	281.9	Lage materiële welvaart	Groningen
11	Staphorst	281.4	Protestants christelijk	Overijssel
12	Den Haag	280.8	Vier grote steden	Zuid-Holland
13	Friese Waddeneilanden	278.4	Eilanden	Fryslân
14	Kerkrade	277.2	Lage materiële welvaart	Limburg
15	Blaricum	269.2	Hoge materiële welvaart	Noord-Holland
328	Oosterhout	35.6		Noord-Brabant
329	Heusden	35.5		Noord-Brabant
330	Dongen	33.2		Noord-Brabant
331	Geldrop-Mierlo	31.7		Noord-Brabant
332	Overbetuwe	31.6		Gelderland
333	Land van Cuijk	29.7		Noord-Brabant
334	Etten-Leur	28.7		Noord-Brabant
335	Boxtel	27.5		Noord-Brabant
336	Zevenaar	26.4		Gelderland
337	Wijchen	24.4		Gelderland

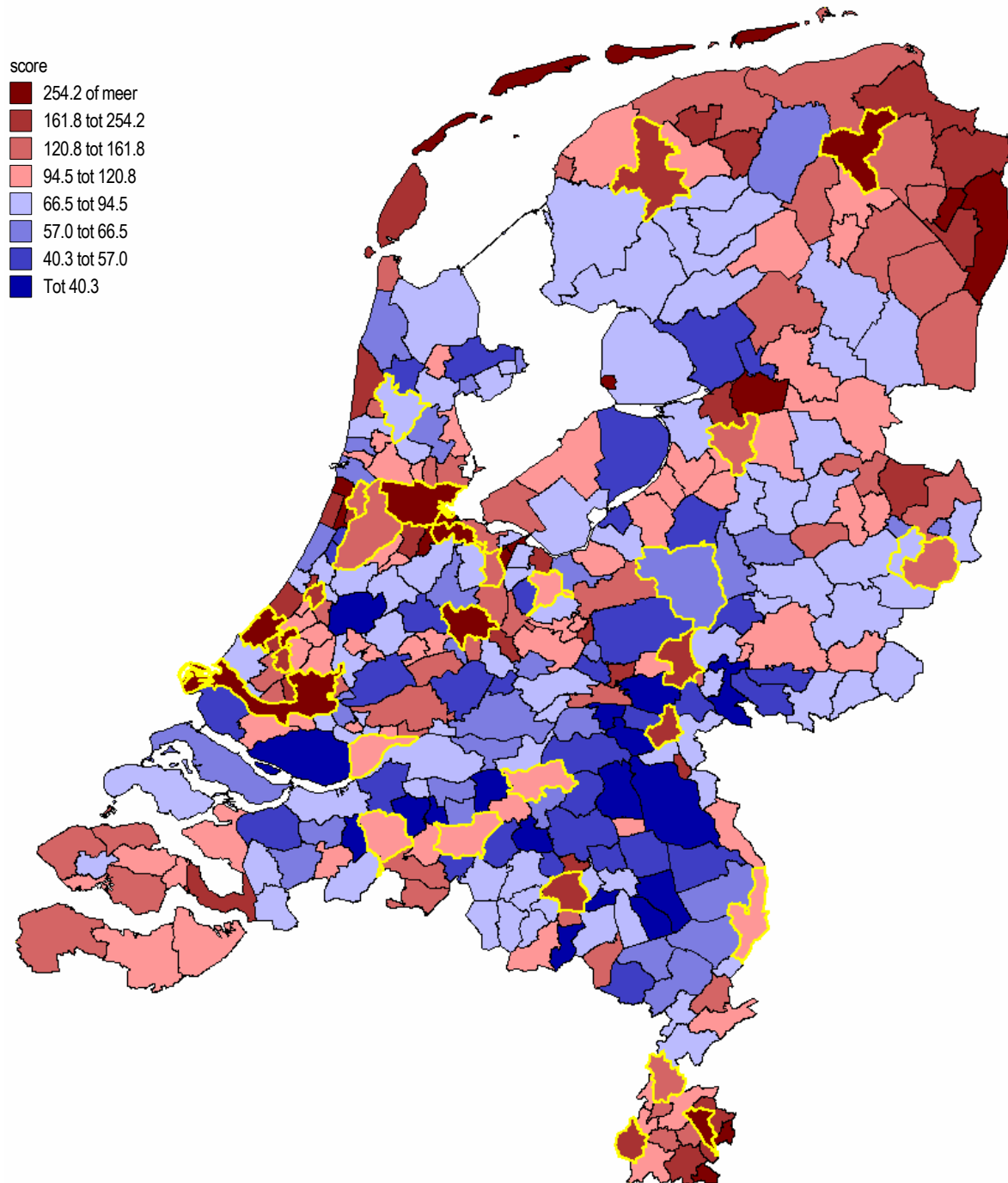
New towns staan geen enkele keer in de top-50, maar dat geldt wel voor enkele gemeenten uit de benchmarks, namelijk de universiteitssteden Delft (plaats 20) en Leiden (plaats 27) en de suburbs Schiedam (plaats 23), Amstelveen (plaats 30) en Rijswijk (plaats 42). De acht new towns nemen de volgende positie in wat betreft hun bijzonderheidscore op de ranglijst van 337 gemeenten:

Almere	plaats 52
Capelle	plaats 75
Nieuwegein	plaats 97
Lelystad	plaats 106
Nissewaard	plaats 115
Zoetermeer	plaats 165
Helmond	plaats 218
Purmerend	plaats 257

Almere wijkt dus, wat betreft de 124 indicatoren in het Gelijkenisprofiel, het meest af van het nationaal gemiddelde (de hoogste bijzonderheidscore), terwijl Purmerend daar het meest op lijkt. Onder de new towns bevinden zich echter geen extreem bijzondere of gemiddelde gemeenten. Gemiddeld nemen de acht new towns positie 136 in. De gemiddelde positie bij 337 gemeenten is 169. De gemiddelde new town wijkt daar niet veel van af. De old towns komen uit op een gemiddelde positie van 96 en de oude suburbs op een gemiddelde positie van 74. Zij wijken dus gemiddeld wat meer af van de 'Nederlandse norm' dan de new towns. Voor de overige new towns resulteert een gemiddelde positie van 226. Exclusief

Haarlemmermeer (dat plaats 53 inneemt) zou positie 261 resulteren. Zij kennen daarmee van alle vier typen gemeente (de new towns en de drie benchmarks) het meest op het nationaal gemiddelde lijkende profiel. Voorne aan Zee staat bijvoorbeeld op plaats 306 en Dijk en Waard zelfs op positie 318. Dat zijn dus in vrij sterke mate 'gemiddelde gemeenten'.

Figuur 7.1 Bijzonderheidscore per gemeente

Naast de afwijking van het nationaal gemiddelde kunnen ook verschillen tussen paren van gemeenten worden bepaald. Dit wordt de 'ongelijkheidsmaat' genoemd. Terwijl met de bijzonderheidscore de afwijking van het nationaal gemiddelde wordt bepaald, wordt met de ongelijkheidsmaat het verschil tussen twee gemeenten (of groepen van gemeenten gemeten), ook weer door per indicator het kwadraat van de verschillen in z-scores te berekenen en vervolgens over de 124 indicatoren op te tellen. Totaal zijn er 113.232 mogelijke combinaties. Daarvan blijken Urk en Amsterdam het meest van elkaar te verschillen (zie tabel 7.2b) en blijken Etten-Leur en Oosterhout het meest op elkaar te lijken (zie tabel 7.2a).

Tabel 7.2 De mate van gelijkheid tussen paren van gemeenten

Positie	Gemeente 1		Gemeente 2	
	Gemeente	Provincie	Gemeente	Provincie
1	Etten-Leur	Noord-Brabant	Oosterhout	Noord-Brabant
2	Opsterland	Fryslân	Westerkwartier	Groningen
3	Horst aan de Maas	Limburg	Peel en Maas	Limburg
4	Ridderkerk	Zuid-Holland	Zwijndrecht	Zuid-Holland
5	Oosterhout	Noord-Brabant	Waalwijk	Noord-Brabant
6	Haaksbergen	Overijssel	Hof van Twente	Overijssel
7	Asten	Noord-Brabant	Deurne	Noord-Brabant
8	Deurne	Noord-Brabant	Gemert-Bakel	Noord-Brabant
9	Breda	Noord-Brabant	's-Hertogenbosch	Noord-Brabant
10	Elburg	Gelderland	Oldebroek	Gelderland

Toelichting: Gemeenteparen die aan elkaar grenzen zijn geel gemarkeerd.

a. Gemeenteparen met de grootste mate van gelijkheid

Positie	Gemeente 1		Gemeente 2	
	Gemeente	Provincie	Gemeente	Provincie
1	Urk	Flevoland	Amsterdam	Noord-Holland
2	Urk	Flevoland	Laren	Noord-Holland
3	Urk	Flevoland	Vaals	Limburg
4	Urk	Flevoland	Bloemendaal	Noord-Holland
5	Urk	Flevoland	Rotterdam	Zuid-Holland
6	Laren	Noord-Holland	Pekela	Groningen
7	Amsterdam	Noord-Holland	Staphorst	Overijssel
8	Amsterdam	Noord-Holland	Dantumadiel	Fryslân
9	Amsterdam	Noord-Holland	Tubbergen	Overijssel
10	Urk	Flevoland	Maastricht	Limburg

b. Gemeenteparen met grootste onderling verschil

In de top-10 van gemeenteparen die het meest op elkaar lijken gaat het vijf maal om Brabantse gemeenten. Dat is ook de provincie met de meeste 'gemiddelde gemeenten' in de top-10 en de top-50.

Opvallend is dat Urk maar liefst zes maal in de top-10 van gemeenteparen met de grootste onderlinge verschillen staat, waaronder de volledige top-5. Ook Amsterdam staat vier maal in de top-10. Dat zijn ook de twee gemeenten met de hoogste bijzonderheidscore: zij wijken niet alleen sterk af van het nationaal gemiddelde, maar ook van diverse andere gemeenten.

In de top-50 leveren twaalf gemeenten driekwart (75 van 100) van alle posities, namelijk Urk (twintig maal), Amsterdam (tien maal), Bloemendaal en Rotterdam (zes maal), Laren, Pekela en Staphorst (vijf maal), Blaricum, Heerlen en Kerkrade (vier maal), Utrecht en Vaals (drie maal). Het gaat om drie G4-steden, drie gemeenten met een hoge materiële welvaart, vier gemeenten met een lage materiële welvaart en twee gemeenten met een protestants christelijke signatuur. Zij staan alle ook in de top-15 met de hoogste bijzonderheidscore (de afwijking van het nationaal gemiddelde).

new town lijkt, ondanks de van de andere new towns afwijkende ligging binnen Nederland en het feit dat Helmond op het moment van aanwijzen als new town al een aanzienlijke omvang had (zie figuur 6.12a).

Dijk en Waard lijkt het meest op het gemiddelde van de overige new towns. Verder staat alleen Huizen in de top-10. De andere gemeenten die binnen de groep overige new towns vallen, staan alle ruim buiten de top-10. Dat geldt vooral voor Houten en Haarlemmermeer. In de top-10 staan diverse gemeenten in of grenzend aan de Randstad met een suburbaan karakter. Blijkbaar is dat typerend voor het gemiddelde profiel van de overige new towns: zij hebben wat minder dan de acht new towns stedelijke kenmerken en wat meer een suburbaan karakter.

In de top-10 van gemeenten die het meest lijken op de gemiddelde oude suburbs komen gemeenten uit die groep zelf drie maal voor. Verder staat Vlaardingen op 11, Zeist op 18, Amstelveen op 32 en Schiedam op 37. Opvallend is hier dat de eerste twee plaatsen worden ingenomen door de Zuid-Hollandse new towns Zoetermeer en Capelle. Zoetermeer lijkt dus zowel het meest op de gemiddelde new town als het meest op de gemiddelde oude suburb. In het algemeen hebben de new towns meer gelijkheid met de oude suburbs dan de overige new towns, maar daar zijn uitzonderingen op, zoals bijvoorbeeld Hoorn.

Het beeld voor de old towns is glashelder: zij staan alle in de top-12 van gemeenten die op de gemiddelde old town lijken. Die top-12 wordt aangevuld met vier andere kernsteden, namelijk de vier Brabantse steden en Gouda: een grote regionale kern in de Randstad. De new towns lijken gemiddeld wat meer op de old towns dan de overige new towns, met ook hier weer Hoorn als opvallende uitzondering.

In de top-3 van gemeenten die het minst lijken op de vier typen gemeenten is Urk vier maal en Staphorst drie maal vertegenwoordigd. De vier typen gemeenten vertonen dus vooral weinig gelijkheid met protestants christelijke gemeenten. Daarnaast staan de Friese Waddeneilanden en Pekela beide twee maal in een top-3. De new towns lijken het minst op de luxe suburbane gemeente Bloemendaal. Laren staat op nummer vier in de ranglijst van minst op de new towns lijkende gemeenten, Blaricum op vijf, Heemstede op tien en Wassenaar op twaalf. In de top-tien staan verder nog de protestants christelijke gemeenten Staphorst, Veere, Tubbergen en Renswoude. Typerend is dat gemeenten met een lage materiële welvaart (zie tabel 7.1) niet tot de gemeenten behoren die het minst lijken op de new towns. Wat betreft aspecten die samenhangen met (lage) materiële welvaart vertonen de new towns overeenkomsten met dat type gemeenten.

In tabel 7.4 is per individuele new town aangegeven met welke gemeenten de grootste mate van gelijkheid bestaat. In het eerste deel van de tabel staan de vier 'noordelijke new towns', in het tweede deel de vier 'zuidelijke new towns' (drie in Zuid-Holland en Helmond). Veelal is sprake van een grote tot zeer grote mate van gelijkheid met andere new towns. Per new town is vervolgens de ongelijkheidsmaat met de vier typen gemeenten bepaald en is in de tabel weergegeven op welke positie in de ranglijst de vier typen gemeenten dan zouden komen. Daaruit blijkt dat voor elke van de acht new towns de mate van gelijkheid het grootst is met het new towns gemiddelde. De 'nummer twee' verschilt per new town: vier maal zijn dat de oude suburbs, twee maal de old towns, één maal de overige new towns en één maal delen de overige new towns en de old towns de tweede plaats. Het is dus niet zo dat de new towns meer op de overige new towns lijken dan op de twee andere benchmarkgroepen. Het tegendeel is eerder waar. Voor vier new towns resulteert van de vier typen gemeenten zelfs het grootste verschil met de new towns voor de overige new towns (Almere, Nieuwegein, Zoetermeer en Capelle).

Opvallend is dat 'old town' Dordrecht maar liefst zeven van de acht maal in de top-10 van de new towns staat (en voor Purmerend op plaats 27). Lelystad lijkt het meest op Almere en dat geldt andersom ook. Zo vormen ook Zoetermeer en Capelle een koppel. Voor Nieuwegein is Zoetermeer de gemeente met de grootste gelijkheid. Dat geldt in dit geval andersom niet omdat Capelle en Dordrecht nog meer op Zoetermeer lijken dan Nieuwegein.

De positie van Helmond is opvallend. In paragraaf 2.1 werd geconstateerd dat Helmond niet lager scoort dan andere new towns wat betreft de gelijkheid met het new towns gemiddelde. Toch resulteert in tabel slechts plaats 38, terwijl voor de overige new towns hogere posities gelden. De verklaring is dat Helmond weliswaar veel op de andere new towns lijkt. Zo staat Helmond voor zes van de zeven andere new towns

in de top-10 van meest gelijkende gemeenten. Dat aantal wordt verder slechts bereikt door Zoetermeer. Voor Helmond geldt echter tevens dat er veel andere gemeenten zijn, die nog meer op Helmond lijken dan de gemiddelde new town. Uit tabel 7.4 blijkt dat het hierbij, wat betreft de top-10, gaat om regionale kernen die veelal buiten de Randstad liggen (met uitzondering van Dordrecht) en van oudsher zijn gericht op productie en distributie (materiaalgeoriënteerde activiteiten). Vijf van die gemeenten (waaronder de top-3) liggen in Nood-Brabant. Ook voor de andere new towns is het niet altijd zo dat een andere new town de meest gelijkende gemeente is. Voor Purmerend is dat het nabijgelegen Hoorn, dat tot de overige new towns behoort (maar overigens wel vijf maal in de top-10 van een new town staat (en verder nog op de plaatsen 16, 18 en 22). En Maassluis lijkt het meest op Nissewaard.

In totaal staan new towns 24 maal in de top-10 van meest gelijkende gemeenten van een andere new town. De overige new towns zijn zeven maal vertegenwoordigd (waarvan Hoorn vijf maal), de oude suburbs zes maal (waarbij Vlaardingen in de top-10 van alle drie new towns uit Zuid-Holland) en de old towns zeven maal (waarbij het overigens uitsluitend om Dordrecht gaat). In totaal staan de 28 gemeenten dus 44 maal in één van de acht top-10 lijsten, terwijl dat voor de overige 309 gemeenten 36 maal geldt.

Tabel 7.4 *Gelijkenis van new towns met individuele gemeenten*

Almere		Lelystad		Nieuwegein		Purmerend	
Pos.	Gemeente	Pos.	Gemeente	Pos.	Gemeente	Pos.	Gemeente
1	Lelystad	1	Almere	1	Zoetermeer	1	Hoorn
2	Zoetermeer	2	Hoorn	2	's-Hertogenbosch	2	Heemskerk
3	Hoorn	3	Dordrecht	3	Dordrecht	3	Zaanstad
4	Dordrecht	4	Tiel	4	Gorinchem	4	Maassluis
5	Helmond	5	Almelo	5	Zwijndrecht	5	Nissewaard
6	Capelle	6	Zoetermeer	6	Gouda	6	Zoetermeer
7	Zaanstad	7	Deventer	7	Tiel	7	Velsen
8	Purmerend	8	Helmond	8	Breda	8	Dijk en Waard
9	Tiel	9	Enschede	9	Capelle	9	Geldrop-Mierlo
10	Deventer	10	Hengelo	10	Helmond	10	Helmond
13	Nissewaard	16	Purmerend	16	Hoorn	11	Voorne aan Zee
19	Nieuwegein	22	Capelle	19	Haarlemmermeer	36	Huizen
31	Dijk en Waard	24	Nieuwegein	33	Purmerend	38	Lelystad
54	Huizen	27	Nissewaard	43	Lelystad	40	Nieuwegein
78	Voorne aan Zee	50	Dijk en Waard	65	Nissewaard	47	Capelle
87	Haarlemmermeer	88	Huizen	66	Dijk en Waard	53	Almere
131	Houten	98	Voorne aan Zee	69	Almere	170	Haarlemmermeer
		157	Haarlemmermeer	83	Huizen	187	Houten
		201	Houten	98	Houten		
				109	Voorne aan Zee		
334	Fr. Waddeneilanden	334	Laren	334	Fr. Waddeneilanden	334	Bloemendaal
335	Bloemendaal	335	Blaricum	335	Urk	335	Staphorst
336	Laren	336	Bloemendaal	336	Bloemendaal	336	Urk
5	New towns	11	New towns	31	New towns	24	New towns
58	Overige new towns	91	Overige new towns	62	Overige new towns	54	Overige new towns
43	Oude suburbs	96	Oude suburbs	58	Oude suburbs	101	Oude suburbs
38	Old towns	91	Old towns	38	Old towns	114	Old towns

Toelichting Per type gemeenten zijn steeds de top-10 van meest gelijkende gemeente en de drie minst gelijkende gemeenten weergegeven. Buiten de top-10 zijn slechts de new towns en de overige new towns weergegeven. Onderin de tabel is aangegeven welke positie de vier typen gemeenten op basis van hun gemiddelde scores zouden staan in de gemeentelijke ranglijst.

Tabel 7.4 Gelijkenis van new towns met individuele gemeenten, vervolg

Zoetermeer		Capelle		Nissewaard		Helmond	
Pos.	Gemeente	Pos.	Gemeente	Pos.	Gemeente	Pos.	Gemeente
1	Capelle	1	Zoetermeer	1	Maassluis	1	Roosendaal
2	Dordrecht	2	Dordrecht	2	Vlaardingen	2	Bergen op Zoom
3	Nieuwegein	3	Vlaardingen	3	Purmerend	3	Oss
4	Zwijndrecht	4	Gouda	4	Zwijndrecht	4	Tiel
5	Almere	5	Zwijndrecht	5	Zoetermeer	5	Dordrecht
6	Gouda	6	Schiedam	6	Voorne aan Zee	6	Hengelo
7	Purmerend	7	Nieuwegein	7	Helmond	7	Oosterhout
8	Vlaardingen	8	Maassluis	8	Ridderkerk	8	Venlo
9	Hoorn	9	Zaanstad	9	Dordrecht	9	Etten-Leur
10	Maassluis	10	Helmond	10	Westervoort	10	Hoorn
11	Lelystad	12	Almere	12	Capelle	25	Purmerend
12	Nissewaard	14	Nissewaard	21	Lelystad	27	Nieuwegein
14	Helmond	16	Purmerend	25	Almere	29	Zoetermeer
29	Huizen	18	Hoorn	22	Hoorn	32	Lelystad
38	Dijk en Waard	19	Lelystad	35	Dijk en Waard	44	Nissewaard
77	Voorne aan Zee	41	Huizen	36	Nieuwegein	47	Capelle
80	Haarlemmermeer	71	Dijk en Waard	61	Huizen	54	Almere
100	Houten	72	Haarlemmermeer	167	Haarlemmermeer	57	Dijk en Waard
		93	Voorne aan Zee	230	Houten	105	Voorne aan Zee
		114	Houten			107	Huizen
						141	Haarlemmermeer
						210	Houten
334	Staphorst	334	Bloemendaal	334	Blaricum	334	Laren
335	Fr.Waddeneilanden	335	Urk	335	Laren	335	Blaricum
336	Urk	336	Fr. Waddeneilanden	336	Bloemendaal	336	Bloemendaal
7	New towns	9	New towns	12	New towns	38	New towns
50	Overige new towns	68	Overige new towns	76	Overige new towns	101	Overige new towns
37	Oude suburbs	21	Oude suburbs	92	Oude suburbs	108	Oude suburbs
44	Old towns	38	Old towns	134	Old towns	88	Old towns

Toelichting Per type gemeenten zijn steeds de top-10 van meest gelijkende gemeente en de drie minst gelijkende gemeenten weergegeven. Buiten de top-10 zijn slechts de new towns en de overige new towns weergegeven. Onderin de tabel is aangegeven welke positie de vier typen gemeenten op basis van hun gemiddelde scores zouden staan in de gemeentelijke ranglijst.

In de tabel zijn alle new towns en overige new towns weergegeven, ook als ze niet in de top-10 staan. Met Hoorn als belangrijke uitzondering, vertonen de overige new towns veelal minder gelijkenis met de new towns dan de new towns zelf. Een andere uitzondering is de top-10 positie van Voorne aan Zee in de ranglijst van Nissewaard. Purmerend wijkt hier iets van af. Daarvoor is de gelijkenis met de overige new towns vaak groter dan met de new towns, waarbij overigens de verschillen met Haarlemmermeer en Houten vrij groot zijn.

Er bestaat een grote mate van overeenkomst in de top-3 lijstjes van de minst op de new towns lijkende gemeenten. Bloemendaal staat daar maar liefst zeven (van de maximaal acht) maal bij. Ook andere luxe suburbane gemeenten als Laren (vier maal) en Blaricum (drie maal) zijn sterk vertegenwoordigd. Dat geldt ook voor de protestants christelijke gemeente Urk (vier maal) en Staphorst (twee maal). Tenslotte staan de Friese Waddeneilanden op vier van de acht lijsten.

Evenals voor de acht new towns is bepaald welke gemeenten het meest lijken op de zes gemeenten die deel uitmaken van de groep overige new towns (zie tabel 7.5).

Bij de overige new towns valt in de eerste plaats op dat de posities die de gemiddelde overige new towns zouden innemen op de ranglijst van de individuele overige new towns naar mate van gelijkenis, duidelijk lager zijn dan bij de acht new towns (vergelijk tabel 7.4 met tabel 7.5). De overige new towns lijken dan

ook meer een heterogene groep te vormen (met aanzienlijke onderlinge verschillen) dan de new towns, die veel meer een homogene groep vormen met een vrij sterke onderlinge gelijkens. Toch is de gelijkens van de individuele overige new towns met de gemiddelden voor de vier typen gemeenten meestal nog het grootst met het gemiddelde van de overige new towns. Hoorn vormt daarop de grote uitzondering: de gelijkens met de new towns is daarvoor aanzienlijk groter dan met de overige new towns. Dit werd al eerder duidelijk (zie onder andere de resultaten in tabel 7.4). Hoorn lijkt dan ook meer op de new towns dan op de overige new towns.

Ook uit de individuele ranglijsten van de gemeenten die vallen onder de overige new towns blijkt dat er niet vaak sprake is van een grote gelijkens tussen twee gemeenten uit deze groep. Slechts drie maal is sprake van een positie in de top-10, namelijk wat betreft de gelijkens tussen Hoorn en Dijk en Waard (wederzijds, overigens slechts op plaats 9 en 10), terwijl ook Voorne aan Zee en Dijk en Waard vrij veel op elkaar lijken. Soms lijken new towns ook sterk op een gemeente die behoort tot de overige new towns. Zo lijkt Nieuwegein vrij sterk op Haarlemmermeer (beide in ieder geval met een sterke economie), lijken Purmerend en Helmond vrij veel op Hoorn (en nemen ook andere new towns vrij hoge posities in op de ranglijst) en lijkt Purmerend vrij veel op Voorne aan Zee. Incidenteel staan ook oude suburbs (twee maal) en old towns (drie maal) in de top-10, waarbij Alkmaar het meest op Hoorn lijkt.

Tabel 7.5 Gelijkenis van overige new towns met individuele gemeenten, vervolg

Houten		Huizen		Haarlemmermeer		Hoorn	
Pos.	Gemeente	Pos.	Gemeente	Pos.	Gemeente	Pos.	Gemeente
1	Leusden	1	Soest	1	Uithoorn	1	Alkmaar
2	Stichtse Vecht	2	Stichtse Vecht	2	Nieuwegein	2	Deventer
3	Woerden	3	Baarn	3	Woerden	3	Purmerend
4	Teylingen	4	IJsselstein	4	Alphen aan den Rijn	4	Dordrecht
5	Overbetuwe	5	Culemborg	5	's-Hertogenbosch	5	Roosendaal
6	Soest	6	Rheden/ Rozendaal	6	Best	6	Gouda
7	Zuidplas	7	Heemskerk	7	Barendrecht	7	Zaanstad
8	De Bilt	8	Leiderdorp	8	Breda	8	Helmond
9	Barendrecht	9	Leidschendam-Voorburg	9	Velsen	9	Hengelo
10	De Ronde Venen	10	Lisse	10	Amersfoort	10	Dijk en Waard
39	Huizen	20	Dijk en Waard	24	Houten	15	Lelystad
43	Dijk en Waard	31	Zoetermeer	30	Dijk en Waard	18	Zoetermeer
61	Haarlemmermeer	32	Voorne aan Zee	36	Zoetermeer	30	Nieuwegein
92	Nieuwegein	37	Purmerend	62	Hoorn	37	Almere
119	Zoetermeer	57	Hoorn	71	Helmond	56	Capelle
127	Voorne aan Zee	60	Houten	73	Capelle	62	Huizen
156	Hoorn	93	Capelle	89	Purmerend	71	Nissewaard
157	Purmerend	101	Nieuwegein	90	Voorne aan Zee	82	Voorne aan Zee
205	Helmond	115	Helmond	92	Huizen	137	Haarlemmermeer
206	Capelle	134	Nissewaard	134	Nissewaard	167	Houten
255	Nissewaard	177	Lelystad	142	Almere		
260	Almere	193	Haarlemmermeer	148	Lelystad		
264	Lelystad	195	Almere				
334	Rotterdam	334	Staphorst	334	Westerwolde	334	Urk
335	Kerkrade	335	Pekela	335	Vaals	335	Staphorst
336	Pekela	336	Urk	336	Pekela	336	Bloemendaal
208	New towns	108	New towns	88	New towns	27	New towns
83	Ov. new towns	66	Overige new towns	58	Overige new towns	87	Overige new towns
212	Oude suburbs	156	Oude suburbs	107	Oude suburbs	86	Oude suburbs
193	Old towns	146	Old towns	76	Old towns	52	Old towns

Toelichting: zie toelichting bij tabel 7.4

Tabel 7.5 Gelijkenis van overige new towns met individuele gemeenten, vervolg

Dijk en Waard		Voorne aan Zee	
Pos.	Gemeente	Pos.	Gemeente
1	Alphen a. d. Rijn	1	Beuningen
2	Hillegom	2	Dijk en Waard
3	Etten-Leur	3	Purmerend
4	Geldrop-Mierlo	4	Geldrop-Mierlo
5	Boxtel	5	Steenbergen
6	Overbetuwe	6	Heemskerk
7	Dongen	7	Heusden
8	Medemblik	8	Dongen
9	Hoorn	9	Velsen
10	Harderwijk	10	Lisse
18	Purmerend	11	Nissewaard
28	Voorne aan Zee	30	Huizen
57	Huizen	90	Hoorn
89	Helmond	116	Zoetermeer
108	Zoetermeer	124	Helmond
124	Houten	172	Nieuwegein
151	Nissewaard	190	Houten
152	Nieuwegein	218	Haarlemmermeer
174	Lelystad	232	Capelle
178	Haarlemmermeer	234	Lelystad
210	Almere	269	Almere
231	Capelle		
334	Laren	334	Urk
335	Rotterdam	335	Rotterdam
336	Amsterdam	336	Amsterdam
147	New towns	145	New towns
77	Overige new towns	96	Overige new towns
254	Oude suburbs	255	Oude suburbs
235	Old towns	282	Old towns

Toelichting: zie toelichting bij tabel 7.4

In de top-10 van Houten en Huizen staan vooral suburbane gemeenten uit de Randstad, in de top-10 van Haarlemmermeer een aantal kernsteden en plaatsen uit het Groene Hart. Ook de top-10 van meest gelijkende gemeenten van Hoorn heeft een meer 'stedelijk' karakter dan de meer suburbane top-10 van Houten en Huizen. In de top-10 van Dijk en Waard staan veel Brabantse en Gelderse suburbs, terwijl in de top-10 van Voorne aan Zee naast Brabantse suburbs opvallend genoeg ook diverse gemeenten uit de minder sterk verstedelijkte delen van Noord-Holland staan.

In tabel 7.6 staat een samenvattend overzicht voor de gemeenten die behoren tot de new towns en overige new towns met de positie die de gemiddelde new towns, gemiddelde overige new towns, gemiddelde oude suburbs en gemiddelde old towns zouden innemen op de gemeentelijke ranglijst voor de mate van gelijkenis. Steeds is met groen aangegeven het type gemeente met de grootste gelijkenis per new town en met rood het type gemeente met de kleinste gelijkenis (het grootste verschil).

Daaruit blijkt, zoals al eerder geconstateerd, dat elke new town van de vier typen gemeenten het meest lijkt op het gemiddelde voor de new towns en dat ook hoge posities zouden worden ingenomen op de ranglijst (van positie 5 voor Almere tot positie 38 voor Helmond). Voor de helft van de new towns zijn de overige new towns het type gemeente met de *minste* gelijkenis.

Voor de overige new towns geldt veelal ook dat van de vier typen gemeenten de meeste gelijkenis bestaat met het gemiddelde voor het 'eigen type gemeenten' (de overige new towns), maar dat de posities die de

gemiddelde overige new town zou innemen op de ranglijst voor de overige new towns veel lager is dan de positie van de 'eigen groep' (de new towns) voor de new towns. Duidelijk is ook dat Hoorn meer gelijkenis vertoont met de new towns dan met de overige new towns.

Tevens is in tabel 7.6 de gemiddelde positie voor de acht new towns en voor de zes overige new towns bepaald. Dan blijkt onder andere dat de drie benchmarkgroepen gemiddeld ongeveer even veel lijken op de new towns. Ook blijkt dat de mate van gelijkenis met de new towns voor alle drie benchmarkgroepen nog groter is dan de gelijkenis van de overige new towns met het gemiddelde van hun eigen type gemeente (de positie 70, 70 en 73 versus 78). Ook is duidelijk dat de new towns veel meer lijken op de oude suburbs en de old towns dan de overige new towns.

Tabel 7.6 Overzicht posities van groepsgemiddelden typen gemeenten op ranglijst per new town

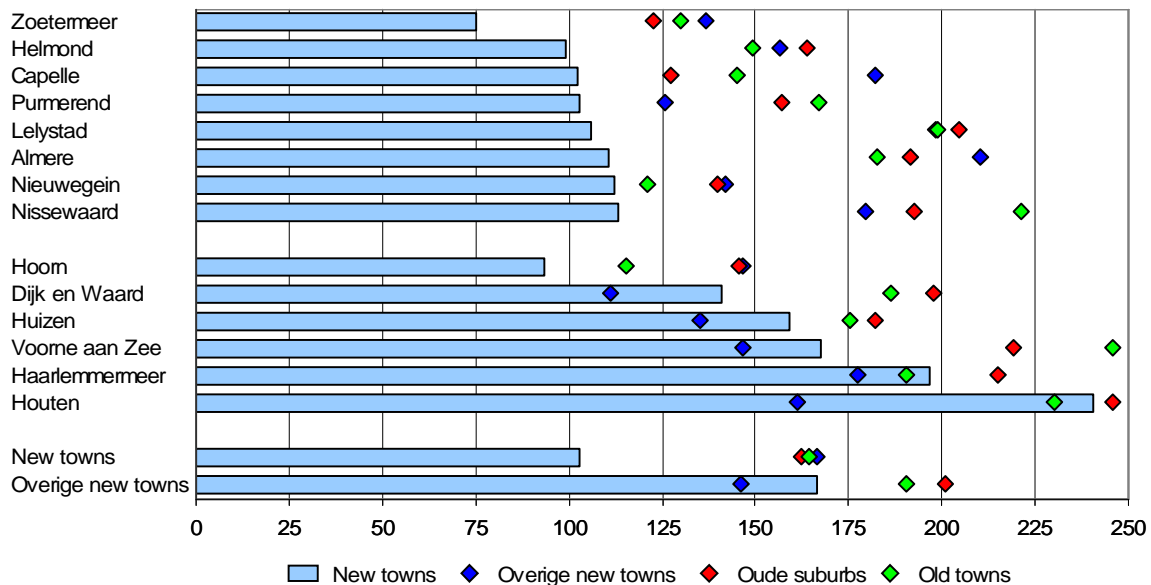
Gemeente	Positie die zou worden ingenomen op ranglijst van gemeente in:			
	New towns	Overige new towns	Oude suburbs	Old towns
Almere	5	58	43	38
Lelystad	11	91	96	91
Nieuwegein	31	62	58	38
Purmerend	24	54	101	114
Zoetermeer	7	50	37	44
Capelle	9	68	21	38
Nissewaard	12	76	92	134
Helmond	38	101	108	88
New towns gemiddeld	17	70	70	73
Houten	208	83	212	193
Huizen	108	66	156	146
Haarlemmermeer	88	58	107	76
Hoorn	27	87	86	52
Dijk en Waard	147	77	254	235
Voorne aan Zee	145	96	255	282
Overige new towns gemiddeld	121	78	178	164

 Grootste mate van gelijkenis Kleinste mate van gelijkenis (grootste verschil)

Tenslotte staat in figuur 7.7 de score op de ongelijkheidsmaat, waarmee het verschil wordt gemeten tussen de new towns en overige new towns en het groepsgemiddelde voor de vier typen gemeenten.

Eerder werd al aangegeven dat voor Helmond de gemiddelde new town niet hoger op de ranglijst voor de mate van gelijkenis staat, doordat er (in veel sterkere mate dan voor de andere new towns) veel gemeenten zijn die nog meer op Helmond lijken dan de andere new towns. In figuur 7.7 wordt direct de mate van gelijkenis gemeten en wordt niet naar posities op de ranglijst gekeken. Dan blijkt dat Helmond na Zoetermeer de new town is die het meest op het gemiddelde profiel (gebaseerd op 124 indicatoren) van de new towns lijkt. Ook valt op dat Hoorn, dat niet is aangesloten bij de New Towns Alliantie, na Zoetermeer de meeste gelijkenis vertoont met de new towns (ook ruim meer dan met de overige new towns). Voor de overige new towns is de gelijkenis met het gemiddelde van de overige new towns ook veelal duidelijk minder groot dan de gelijkenis van de new towns met hun groepsgemiddelde. Dijk en Waard vormt daar enigszins een uitzondering op: het verschil met de gemiddelde overige new town is daarvoor ongeveer gelijk aan het verschil voor Nieuwegein en Nissewaard met hun groepsgemiddelde.

Figuur 7.2 Ongelijkheidsmaat ten opzichte van typen gemeenten per new town en overige new town

Toelichting: Hoe hoger de score, hoe groter de mate van ongelijkheid tussen de new town/ overige new town en het gemiddelde per type gemeente.

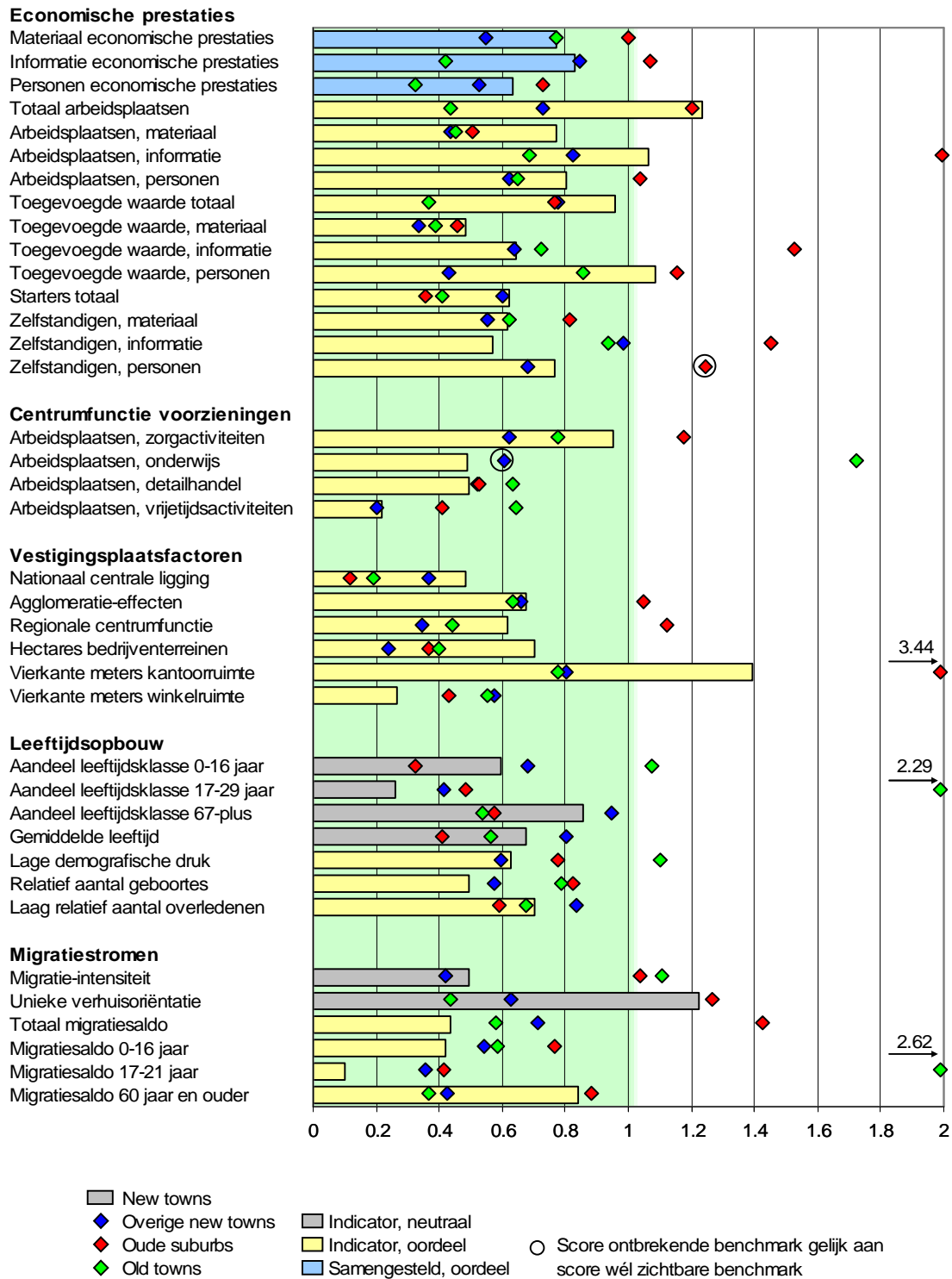
Ongelijkheden tussen gemeenten per type gemeenten voor indicatoren

Naast de vraag in hoeverre new towns onderling verschillen, hoe die verschillen zich verhouden tot andere gemeenten in Nederland en wat de verschillen zijn met de benchmarks, kan ook worden onderzocht voor welke indicatoren de grootste verschillen bestaan tussen de new towns. Datzelfde kan worden gedaan voor de overige new towns, voor de oude suburbs en voor de old towns. De ongelijkheden zijn bepaald door de standaarddeviatie te bepalen. Dat is een maat die hoger is narmate er sprake is van grotere verschillen tussen gemeenten. Omdat de eenheden waarin de verschillende indicatoren zijn gemeten onderling onvergelykbaar zijn, heeft een extra bewerking plaatsgevonden. Naast de standaarddeviatie voor de vier typen gemeenten is namelijk ook de standaarddeviatie voor alle gemeenten in Nederland bepaald (de 'nationale standaarddeviatie'). De standaarddeviaties voor de vier typen gemeenten zijn daardoor gedeeld. Bij een score hoger dan 1 is de mate van ongelijkheid tussen de gemeenten voor de new towns, de overige new towns, de oude suburbs en de old towns dan groter dan het nationaal gemiddelde, bij een score lager dan 1 is de mate van ongelijkheid kleiner dan het nationaal gemiddelde.

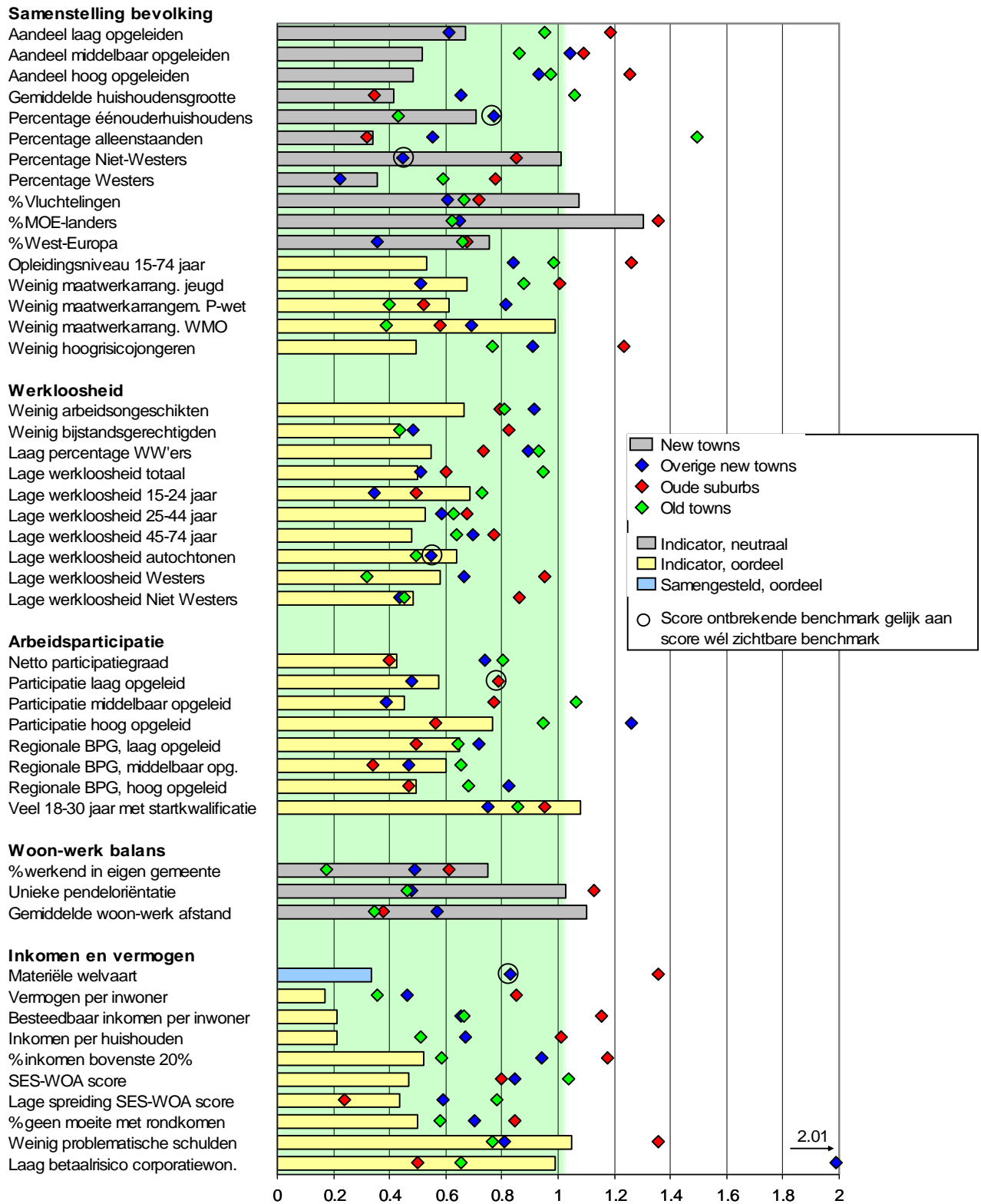
In figuur 7.3 staat de mate van ongelijkheid voor de indicatoren die in hoofdstuk 5 zijn onderzocht. De staafjes geven weer de scores voor de new towns weer, de stippen de scores voor de drie benchmarks. In totaal zijn er 225 indicatoren onderscheiden en vijf totaalscores.

Het algemene beeld is dat het verschil tussen new towns veelal kleiner is dan het nationaal gemiddelde (het gemiddelde voor alle gemeenten in Nederland). In totaal resulteert voor 27 indicatoren (twaalf procent) een bovengemiddelde ongelijkheid tussen de acht new towns, vergeleken met het nationaal gemiddelde. Voor de overige new towns geldt dat 33 maal, voor de old towns 25 maal en voor de oude suburbs maar liefst 60 maal.

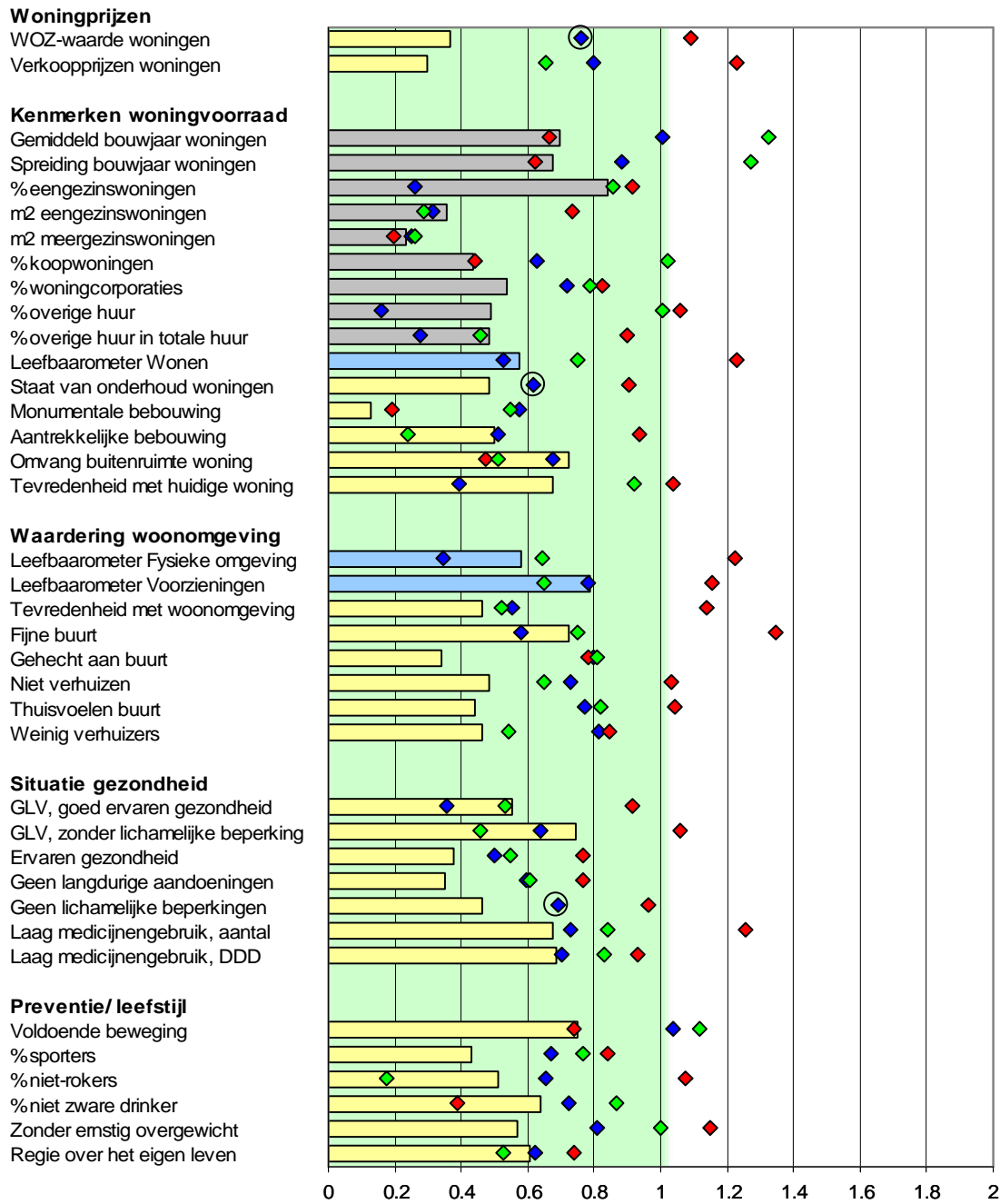
Figuur 7.3 Ongelijkheden tussen gemeenten per type gemeenten voor indicatoren

Figuur 7.3 Ongelijkheden tussen gemeenten per type gemeenten voor indicatoren, vervolg

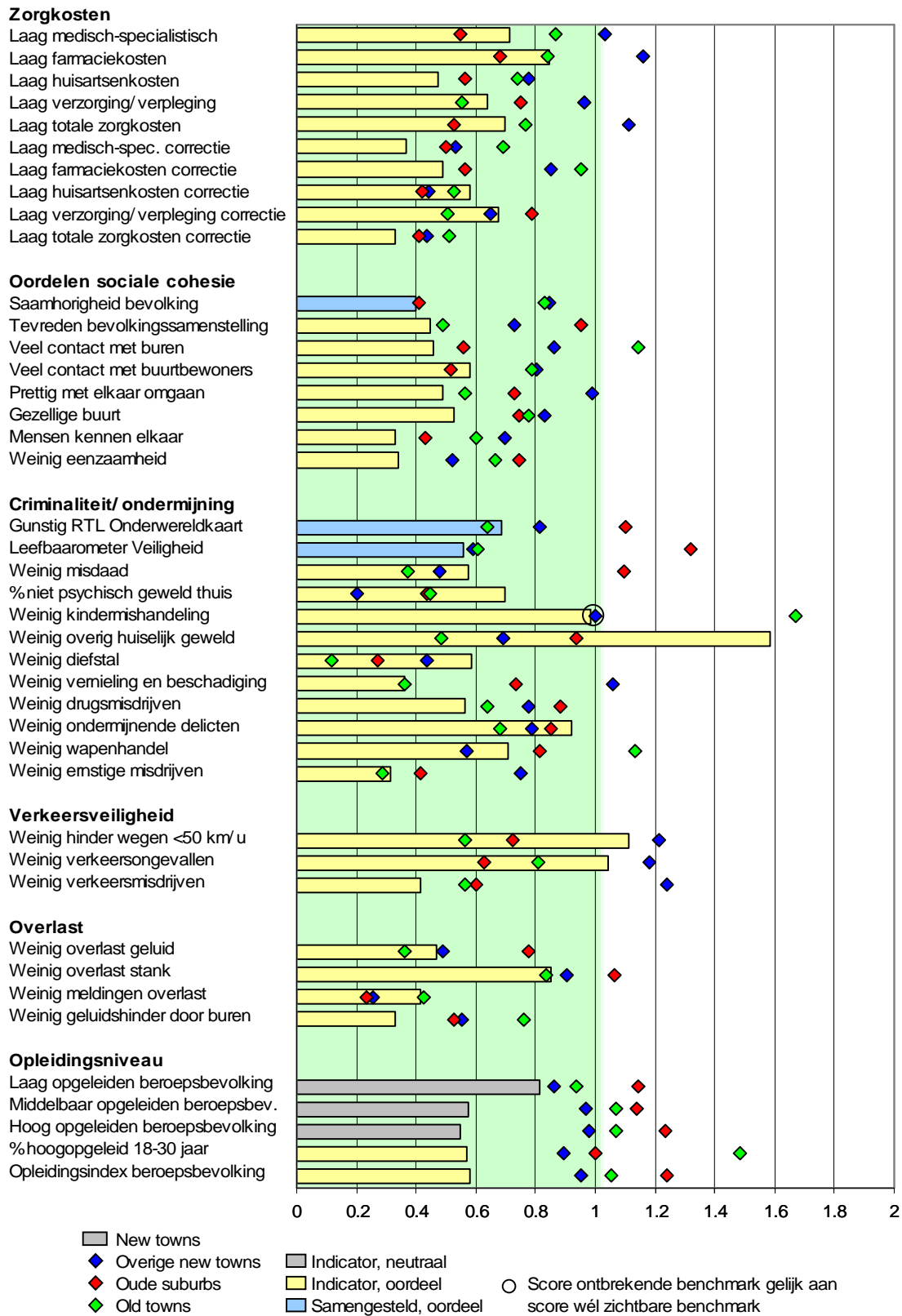
Figuur 7.3 Ongelijkheden tussen gemeenten per type gemeenten voor indicatoren, vervolg

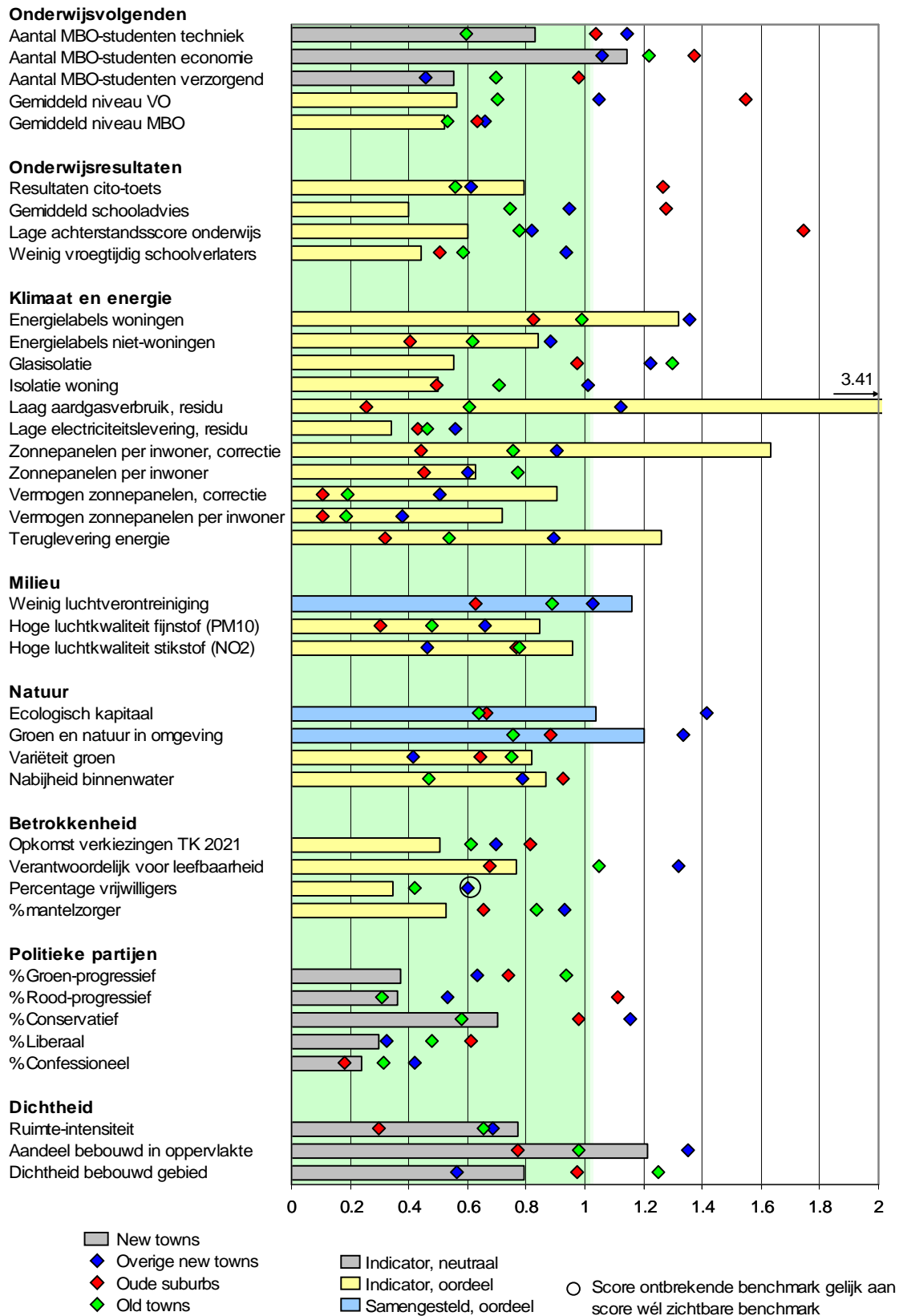
*) GLV: Gemiddelde levensverwachting

- New towns
- ◆ Overige new towns
- ◆ Oude suburbs
- ◆ Old towns
- Indicator, neutraal
- Indicator, oordeel
- Samengesteld, oordeel
- Score ontbrekende benchmark gelijk aan score wél zichtbare benchmark

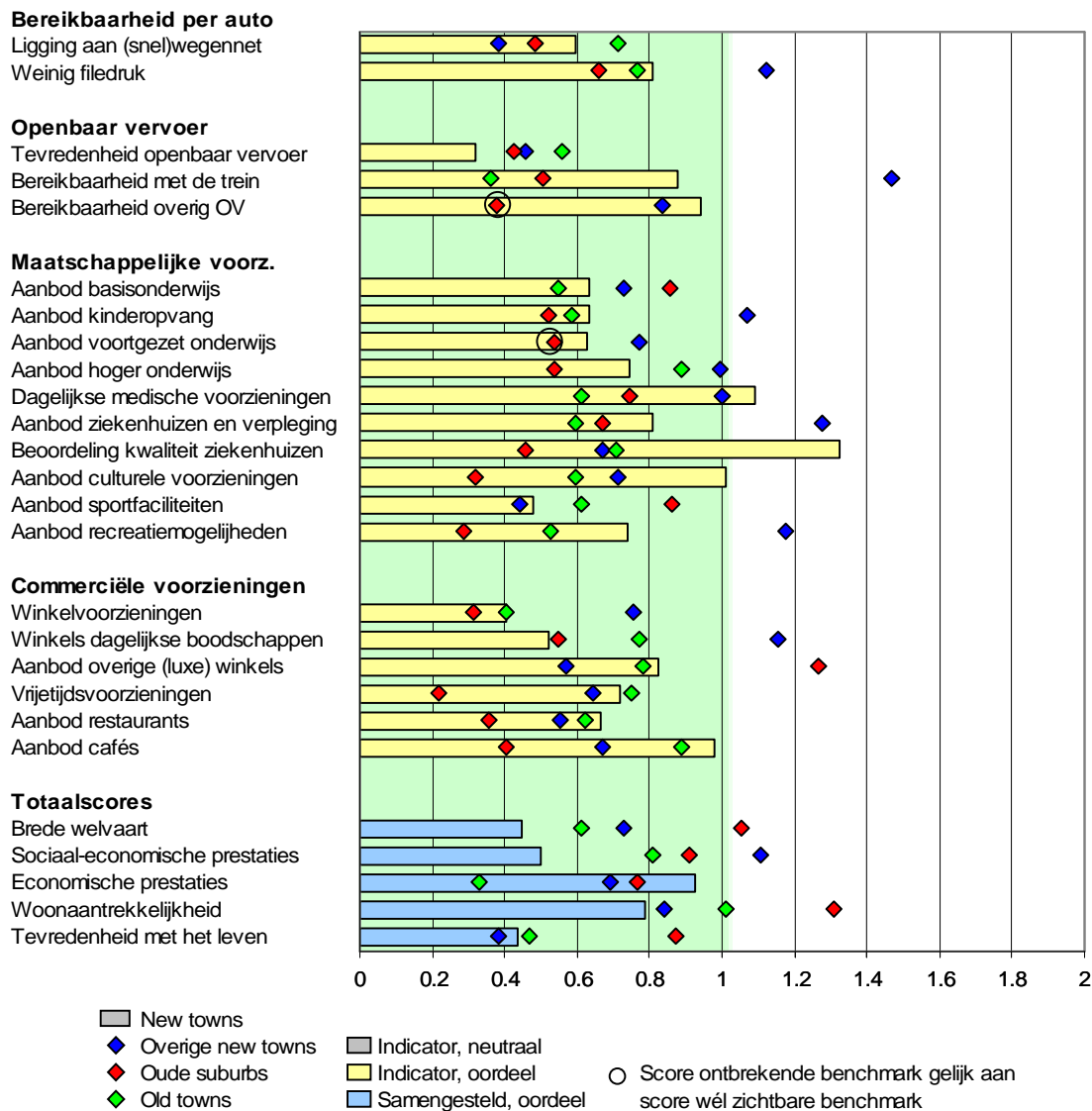
Figuur 7.3 Ongelijkheden tussen gemeenten per type gemeenten voor indicatoren, vervolg

Figuur 7.3 Ongelijkheden tussen gemeenten per type gemeenten voor indicatoren, vervolg

Figuur 7.3 Ongelijkheden tussen gemeenten per type gemeenten voor indicatoren, vervolg

Wat de totaalscores betreft (helemaal achteraan in de figuur) zijn de onderlinge verschillen tussen de new towns voor brede welvaart, sociaal-economische prestaties en de mate van tevredenheid met het leven klein. Voor de woon aantrekkelijkheid en de economische prestaties zijn de onderlinge verschillen wat groter, maar nog steeds onder het nationaal gemiddelde. Vergeleken met de drie benchmarks zijn de verschillen in de new towns lager voor de brede welvaart, de sociaal-economische prestaties en de woon aantrekkelijkheid lager. Voor de tevredenheid met het leven zijn de verschillen slechts voor de overige new towns nog iets kleiner. Slechts voor de economische prestaties zijn de onderlinge verschillen tussen de new towns wat groter dan voor de drie benchmarks. Hierbij moet worden opgemerkt dat de scores voor economische prestaties voor de overige new towns zijn bepaald exclusief Haarlemmermeer, omdat Schiphol daar zeer bepalend is voor het resultaat. Duidelijk is ook dat voor de vijf totaalscores de oude suburbs de grootste onderlinge verschillen vertonen. Drie maal kennen de oude suburbs de grootste onderlinge verschillen van alle vier typen gemeenten (waarvan twee maal boven het nationaal

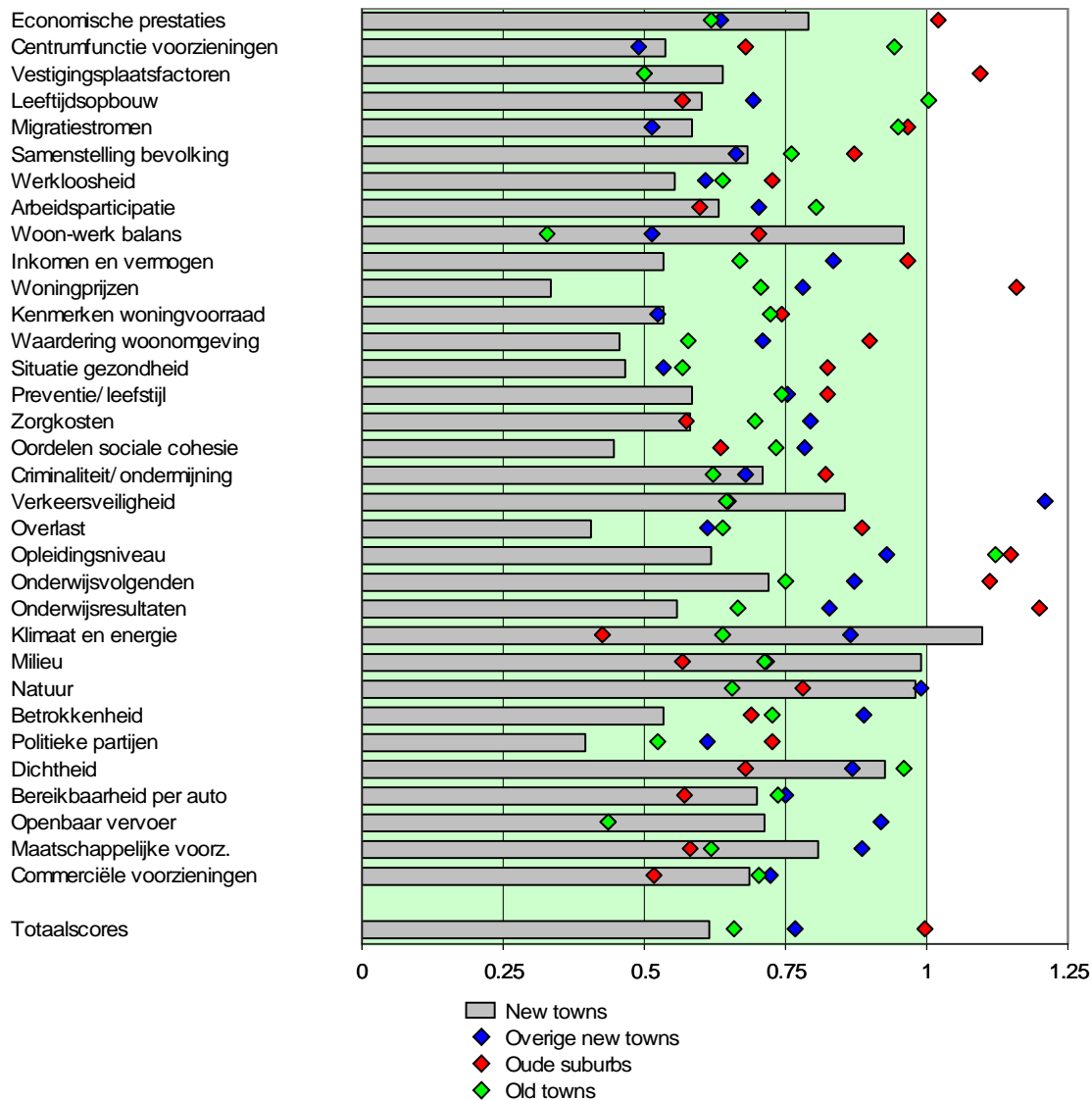
gemiddelde) en twee maal moeten de oude suburbs slechts één ander type gemeenten voor laten gaan (voor economische prestaties en sociaal-economische prestaties).

Bij de verdere bespreking van de resultaten gaat de aandacht slechts uit naar de new towns en dan vooral naar de situaties waarbij sprake is van bovengemiddelde verschillen (met 'bovengemiddeld' wordt hier bedoeld: 'boven het nationaal gemiddelde'). Informatie over individuele new towns kan worden ontleend aan de figuren 5.1 tot en met 5.16. In het rechterdeel van die figuren staat per new town de positie in de ranglijst van 337 gemeenten. Zo blijkt de bovengemiddelde score voor 'totaal arbeidsplaatsen' bijvoorbeeld samen te hangen met de zeer hoge score voor Nieuwegein en de lage tot zeer lage scores voor Purmerend en Nissewaard. Bij de relatieve vertegenwoordiging van arbeidsplaatsen in informatiegeoriënteerde activiteiten scoren Nieuwegein en Zoetermeer hoog en Purmerend en Nissewaard laag. En bij de toegevoegde waarde van personeegeoriënteerde activiteiten scoort opnieuw Nieuwegein zeer hoog (onder andere dankzij het ziekenhuis) en Almere en Nissewaard ruim benedengemiddeld. Bij het aantal vierkante meter kantoorruimte scoren Nieuwegein en Capelle zeer hoog. Ondanks het feit dat er geen zeer laag scorende new towns zijn, leidt dat toch tot bovengemiddelde verschillen.

Bij de unieke verhuisoriëntatie blijkt Capelle zeer hoog te scoren (zie figuur 5.2), als gevolg van de grote verhuisstromen naar en vanuit Rotterdam. Voor Lelystad en Helmond is juist sprake van een benedengemiddelde unieke verhuisoriëntatie. Een aantal maal kennen de new towns ook bovengemiddelde verschillen voor bepaalde herkomstgroepen. Zo kennen Lelystad en vooral Helmond een hoog aandeel MOE-landers in de bevolking, terwijl dat voor Purmerend in mindere mate geldt. Wat betreft het percentage inwoners uit vluchtelingenlanden neemt Zoetermeer de eerste plaats in van alle gemeenten in Nederland en scoren ook Almere en Capelle hoog. Voor andere new towns geldt dat wat minder. Weliswaar scoren alle new towns hier bovengemiddeld, maar juist in de kop en de staart van de ranglijst zijn de verschillen vaak groot: het verschil in score tussen plaats 1 en 5 is in het algemeen veel groter dan het verschil in score tussen plaats 167 en plaats 171.

Per subthema zijn voor de indicatoren die daarbinnen vallen in figuur 7.9 de gemiddelde scores op de ongelijkheden/verschillen tussen gemeenten binnen een groep bepaald.

Figuur 7.4 Gemiddelde intergemeentelijke ongelijkheden, new towns en benchmarkgroepen

Opmerking: Voor openbaar vervoer zijn de scores voor de old towns en de oude suburbs precies gelijk.

Op het niveau van de 33 subthema's blijkt in de new towns slechts één maal sprake te zijn van verschillen tussen new towns die groter zijn dan de verschillen tussen alle gemeenten in Nederland, namelijk voor klimaat en energie. Dat hangt vooral samen met het feit dat in een aantal new towns wel sprake is van stadsverwarming en in andere new towns niet. Dat heeft bijvoorbeeld grote invloed op het aardgasverbruik per woning en het aantal zonnepanelen per inwoner. Subthema's waarvoor de new towns relatief geringe intergemeentelijke verschillen kennen zijn de woningprijzen, de sociale cohesie, de mate van overlast en het stemgedrag (zie 'politieke partijen'). De scores kunnen hier niet worden geïnterpreteerd in de zin van 'gunstig' of 'ongunstig'. Zo kan een lage ongelijkheidscore bijvoorbeeld inhouden dat (vrijwel) alle buurten even ongunstig scoren op de indicatoren die vallen onder een subthema. En een hoge ongelijkheidscore kan betekenen dat (vrijwel) alle buurten gunstig scoren, maar dat een aantal buurten zo extreem gunstig scoort dat er toch sprake is van aanzienlijke verschillen tussen buurten die 'gewoon gunstig' scoren en een

aantal buurten die 'zeer gunstig' scoren. De scores in figuur 7.8 en figuur 7.9 moeten daarom altijd in samenhang worden gezien met de figuren 15.1 tot en met 15.16.

Figuur 7.9 geeft ook inzicht in de mate waarin er binnen het ene type gemeenten sprake is van grotere verschillen tussen de gemeenten die er binnen vallen dan in het andere type gemeenten. De totaalscores, die het gemiddelde vormen van de 33 onderscheiden subthema's maken duidelijk dat de intergemeentelijke verschillen het kleinst zijn voor de new towns, op korte afstand gevolgd door de old towns. Duidelijk grotere intergemeentelijke verschillen vertonen de oude suburbs. Hun mate van ongelijkheid is gelijk aan de mate van ongelijkheid voor alle gemeenten in Nederland. Bovengemeentelijke intergemeentelijke verschillen gelden voor de oude suburbs voor de drie subthema's die vallen onder het thema 'onderwijs en human capital', namelijk opleidingsniveau, onderwijsvolgenden en onderwijsresultaten, voor gemiddelde woningprijzen, voor vestigingsplaatsfactoren voor bedrijvigheid en voor economische prestaties.

Incidenteel is ook voor andere typen gemeenten sprake van bovengemiddelde intergemeentelijke verschillen, namelijk voor verkeersveiligheid voor de overige new towns en voor het gemiddeld opleidingsniveau van de beroepsbevolking van de old towns.

7.2 Verschillen binnen new towns

Naast verschillen *tussen* new towns zijn er ook verschillen *binnen* new towns. Dat is hier bepaald op basis van verschillen tussen buurten binnen een gemeente. Niet voor alle indicatoren zijn hiervoor gegevens beschikbaar. In figuur 7.10 staat een selectie. De binnengemeentelijke ongelijkheid is per indicator voor alle new towns en alle gemeenten uit de drie benchmarks bepaald als de met het aantal inwoners per buurt gewogen standaarddeviatie over de scores van de buurten in een gemeente. Evenals in paragraaf 7.1 zijn de ongelijkheidsmaten vervolgens berekend als index van de ongelijkheid over alle buurten in Nederland. Om tot totaalscores per type gemeente te komen (de staafjes en stippen in het linker deel van de figuur) zijn de ongewogen gemiddelden over de gemeenten die vallen binnen een type gemeente berekend. Op basis van de scores voor de 79 indicatoren is tevens de gemiddelde ongelijkheidscore per gemeente bepaald. Totaal worden de gemeenten dus vergeleken naar tachtig aspecten. De interpretatie is als volgt: hoe hoger de score, hoe groter de verschillen tussen buurten. Bij een score hoger dan 1 zijn de verschillen tussen buurten groter dan het nationaal gemiddelde.

Voor de individuele scores per new town (zie het rechter deel van de figuur) zijn eerst alle scores voor de 28 gemeenten naar tachtig aspecten (totaal 2.240 waarnemingen) geordend van hoog naar laag. De scores die boven het nationaal gemiddelde liggen (gebaseerd op de mate van ongelijkheid tussen alle buurten in Nederland, die voor alle indicatoren op 1 is gesteld) zijn vervolgens naar roodtinten verdeeld op basis van 10% - 20% - 30% - 40% van de waarnemingen. Hetzelfde is gedaan voor de scores die onder het nationaal gemiddelde liggen (blauwtinten). De figuren kleuren overwegend blauw omdat er meer scores voor de ongelijkheid zijn die onder het nationaal gemiddelde liggen dan erboven. Tevens is de positie in de ranglijst van 28 gemeenten weergegeven.

Wat direct opvalt is dat in de groep new towns voor slechts vier van de tachtig indicatoren sprake is van meer verschillen tussen buurten binnen de gemeente dan verschillen tussen alle buurten in Nederland, namelijk voor de demografische druk, het aantal bijstandsgerechtigden, het percentage woningen in bezit van woningcorporaties en het gemiddelde energielabel voor niet-woningen. Dat geldt voor de new towns als groep. Voor individuele new towns is er meer sprake van bovengemiddelde binnengemeentelijke verschillen, namelijk voor 99 van de in totaal 640 waarnemingen (een percentage van 15.5%, terwijl dat aandeel op het niveau van subthema's 5% bedraagt). Zie daartoe de rood gekleurde cellen in het rechter deel van de figuur. De new towns zijn van links naar rechts geordend naar de totaalscore voor de mate van binnengemeentelijke verschillen tussen buurten: die zijn het kleinst voor Nieuwegein en het grootst voor Capelle. Er is sprake van een duidelijke tweedeling tussen de new towns:

- een groep van vier new towns met relatief weinig binnengemeentelijke verschillen tussen buurten. Dat geldt voor Nieuwegein, Zoetermeer, Purmerend en Almere. Voor elk van deze vier new towns geldt dat de verschillen tussen buurten slechts voor één van tachtig indicatoren groter is dan het nationaal gemiddelde
- een groep van ook vier new towns met relatief veel binnengemeentelijke verschillen tussen buurten. Dat geldt voor Nissewaard, Helmond, Lelystad en Capelle met respectievelijk 20, 25, 23 en 26 bovengemiddelde binnengemeentelijke verschillen. Voor Nissewaard kan dat mede samenhangen met het feit dat, meer dan voor de andere new towns, een deel van die gemeente naast Spijkenisse uit kleine kernen en buitengebied bestaat.

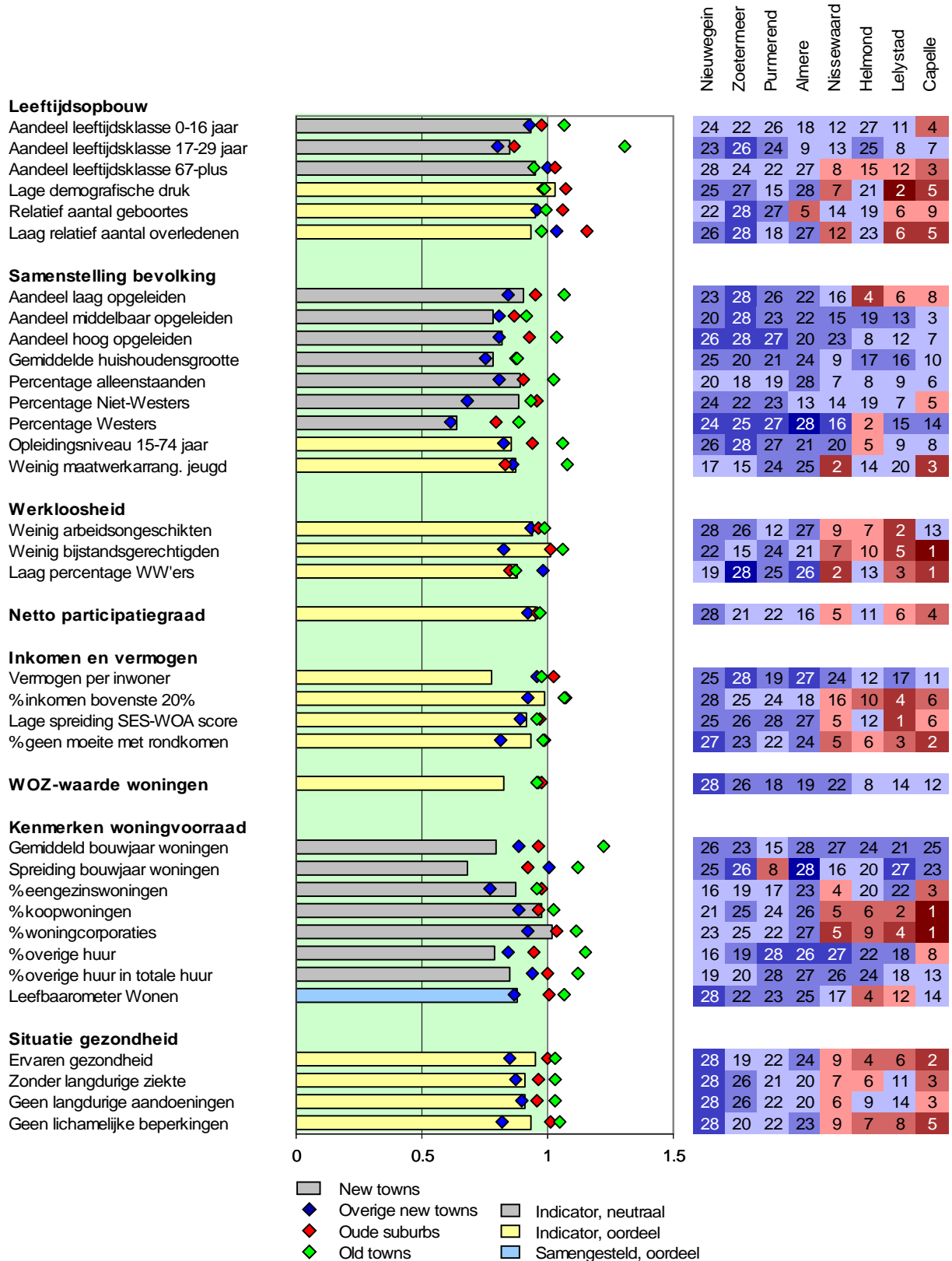
Ook tussen subthema's bestaan verschillen in de mate van verschillen tussen buurten. Binnen de in totaal 21 subthema's waarbij voor minstens één indicator een ongelijkheidsmaat kan worden berekend, kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

- Geen enkele maal bovengemiddelde binnengemeentelijke verschillen: WOZ-waarde woningen, weinig geluidshinder door burens (beide geen enkele maal van 8 waarnemingen), natuur, betrokkenheid, dichtheid, openbaar vervoer (elk geen enkele maal van 16 waarnemingen), commerciële voorzieningen (geen enkele maal van 48 waarnemingen) en maatschappelijke voorzieningen (geen enkele maal van 72 waarnemingen). Wat betreft de voorzieningen zijn er uiteraard wel verschillen tussen buurten binnen de new towns, maar zij zijn kleiner dan de verschillen tussen alle buurten in Nederland (met enerzijds een zeer mager voorzieningenniveau in veel landelijke gebieden en anderzijds een hoog voorzieningenniveau in steden). De new towns scoren veelal iets boven het nationaal gemiddelde (zie figuur 5.15) en voor de meeste buurten binnen de new towns is in ieder geval sprake van een redelijk aanbod van voorzieningen binnen aanvaardbare afstand, zeker wanneer dat met grote delen van het landelijk gebied in Nederland wordt vergeleken. Ook de totaalscore voor de binnengemeentelijke verschillen scoort altijd onder het nationaal gemiddelde
- Een aandeel bovengemiddelde binnengemeentelijke verschillen dat onder het totale percentage over alle waarnemingen blijft (15.5%), maar wel groter is dan nul. Dat geldt voor de samenstelling van de bevolking en voor het stemgedrag (zie politieke partijen). Slechts in Capelle is sprake van bovengemiddelde verschillen tussen buurten in het stemgedrag. Dat geldt vooral voor het percentage conservatieve stemmen en het percentage liberale stemmen.
- Een tiental subthema's waarvoor sprake is van meer dan gemiddelde binnengemeentelijke verschillen (meer dan 15.5% van de waarnemingen). Die worden hieronder kort besproken, geordend naar het deel van de waarnemingen waarvoor sprake is van bovengemiddelde binnengemeentelijke verschillen.

De meeste bovengemiddelde binnengemeentelijke verschillen resulteren voor het subthema 'werkloosheid', namelijk voor tien van de 24 waarnemingen (42%). De verschillen tussen de vier new towns met weinig binnengemeentelijke verschillen en de vier new towns met veel binnengemeentelijke verschillen zijn hier groot. Met name in Lelystad is sprake van grote verschillen tussen buurten.

Ook voor het subthema 'situatie gezondheid' is sprake van relatief veel bovengemiddelde binnengemeentelijke verschillen, ook weer vooral tussen de twee groepen van vier new towns. In Nieuwegein zijn de verschillen bijvoorbeeld steeds het kleinst van de 28 gemeenten, terwijl Capelle relatief grote verschillen tussen buurten kent. Bij 'weinig diefstallen' en 'netto participatiegraad' (die beide uit één indicator bestaan), scoren drie van de acht new towns bovengemiddeld (hoger dan het nationaal gemiddelde voor alle buurten in Nederland). Ook voor het subthema 'leeftijdsopbouw' is regelmatig sprake van bovengemiddelde binnengemeentelijke verschillen (veertien van de 48 waarnemingen: 29%). Vooral Capelle vertoont hier vaak grote verschillen tussen buurten.

Figuur 7.5 Ongelijkheid binnen gemeenten

Figuur 7.5 Ongelijkheid binnen gemeenten, vervolg

Preventie/ leefstijl

- Voldoende beweging
- % sporters
- % niet-rokers
- % niet zware drinker
- Zonder ernstig overgewicht
- Regie over het eigen leven

Weinig eenzaamheid

Weinig diefstal

Weinig geluidshinder door buren

Klimaat en energie

- Energielabels woningen
- Energielabels niet-woningen
- Zonnepanelen per inwoner
- Vermogen zonnepanelen per inwoner
- Teruglevering energie

Natuur

- Groen en natuur in omgeving
- Nabijheid binnenwater

Betrokkenheid

- Percentage vrijwilligers
- % mantelzorger

Politieke partijen

- % Groen-progressief
- % Rood-progressief
- % Conservatief
- % Liberaal
- % Confessioneel

Dichtheid

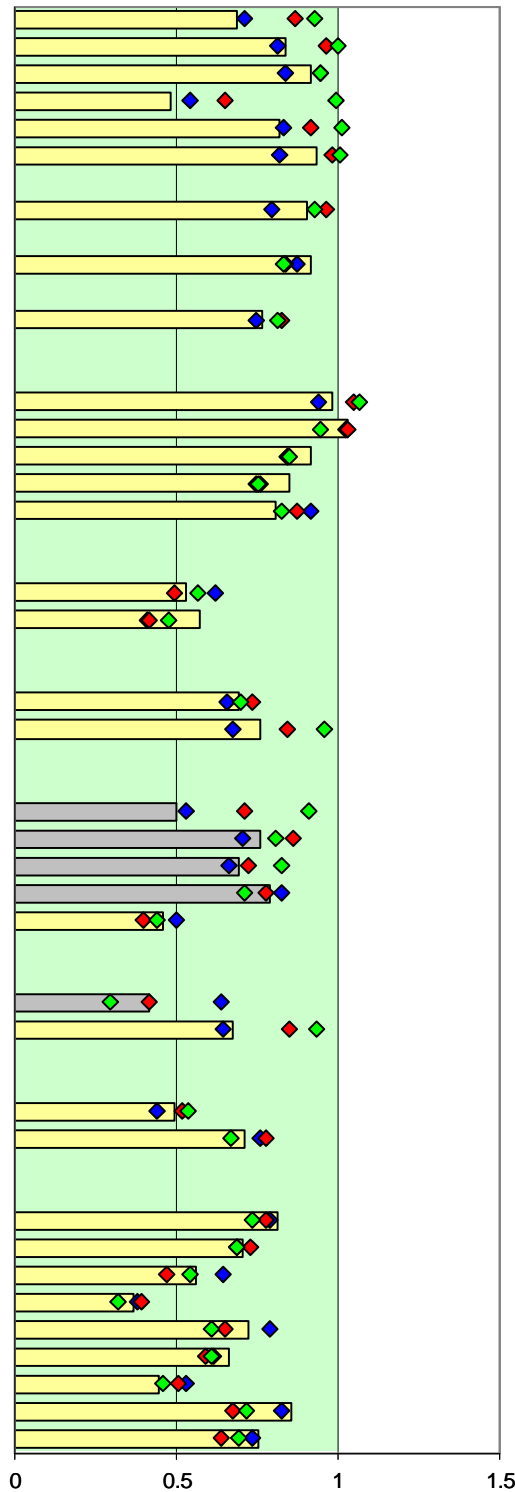
- Aandeel bebouwd in oppervlakte
- Dichtheid bebouwd gebied

Openbaar vervoer

- Bereikbaarheid met de trein
- Bereikbaarheid overig OV

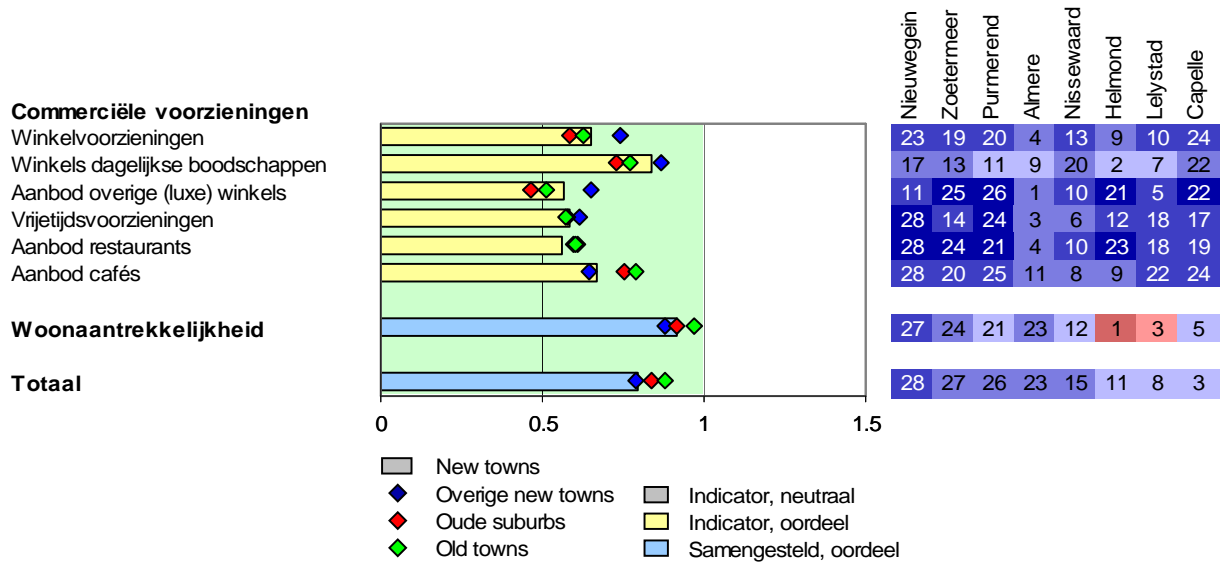
Maatschappelijke voorz.

- Aanbod basisonderwijs
- Aanbod kinderopvang
- Aanbod voortgezet onderwijs
- Aanbod hoger onderwijs
- Dagelijkse medische voorzieningen
- Aanbod ziekenhuizen en verpleging
- Aanbod culturele voorzieningen
- Aanbod sportfaciliteiten
- Aanbod recreatiemogelijkheden

	Nieuwegein	Zoetermeer	Purmerend	Almere	Nissewaard	Helmond	Lelystad	Capelle
Voldoende beweging	28	26	22	27	18	19	20	11
% sporters	28	27	22	25	17	5	9	10
% niet-rokers	26	22	20	27	9	1	3	7
% niet zware drinker	26	28	23	27	24	19	16	20
Zonder ernstig overgewicht	28	27	23	24	8	4	12	6
Regie over het eigen leven	28	22	20	25	9	2	8	4
Weinig eenzaamheid								
	28	21	23	25	8	2	3	6
Weinig diefstal								
	10	27	26	24	19	6	1	4
Weinig geluidshinder door buren								
	28	24	22	25	2	1	3	10
Klimaat en energie								
Energielabels woningen	13	4	17	26	24	27	12	11
Energielabels niet-woningen	25	23	27	22	4	17	3	1
Zonnepanelen per inwoner	16	23	27	9	6	15	2	4
Vermogen zonnepanelen per inwoner	25	18	23	3	9	4	1	19
Teruglevering energie	27	28	10	24	16	12	11	5
Natuur								
Groen en natuur in omgeving	23	22	19	15	13	11	17	14
Nabijheid binnenwater	23	20	4	1	25	27	2	16
Betrokkenheid								
Percentage vrijwilligers	27	28	24	18	14	2	1	19
% mantelzorger	22	21	26	20	19	16	12	11
Politieke partijen								
% Groen-progressief	20	25	27	22	28	12	23	17
% Rood-progressief	26	27	28	21	12	3	9	11
% Conservatief	28	26	25	17	24	1	11	12
% Liberaal	27	10	24	20	15	1	9	18
% Confessioneel	10	26	17	28	8	12	11	1
Dichtheid								
Aandeel bebouwd in oppervlakte	23	23	2	9	14	16	15	17
Dichtheid bebouwd gebied	16	27	28	18	17	22	23	14
Openbaar vervoer								
Bereikbaarheid met de trein	24	13	8	9	27	14	22	7
Bereikbaarheid overig OV	28	27	4	14	5	10	13	18
Maatschappelijke voorz.								
Aanbod basisonderwijs	24	28	15	4	5	20	1	22
Aanbod kinderopvang	27	24	16	2	14	20	8	25
Aanbod voortgezet onderwijs	19	13	4	22	7	9	18	15
Aanbod hoger onderwijs	13	25	22	1	16	17	20	5
Dagelijkse medische voorzieningen	26	10	17	12	19	2	11	14
Aanbod ziekenhuizen en verpleging	14	11	19	2	15	6	18	9
Aanbod culturele voorzieningen	23	26	18	3	12	19	28	11
Aanbod sportfaciliteiten	17	1	8	6	7	2	5	15
Aanbod recreatiemogelijkheden	15	19	3	5	1	13	21	8

Figuur 7.5 Ongelijkheid binnen gemeenten, vervolg

Voor drie subthema's zijn de verschillen tussen buurten voor een kwart van de waarnemingen groter dan het nationaal gemiddelde, namelijk inkomen & vermogen (met vooral in Lelystad grote binnengemeentelijke verschillen), eenzaamheid (bovengemiddelde verschillen in Helmond en Lelystad) en de woon aantrekkelijkheid (ook bovengemiddelde verschillen in Helmond en Lelystad).

Voor klimaat en energie liggen voor negen van de veertig waarnemingen de verschillen tussen buurten boven het nationaal gemiddelde. Dat geldt vooral voor Lelystad en wat de indicatoren betreft voor de gemiddelde energielabels voor woningen.

Bij de kenmerken van de woningvoorraad valt vooral het percentage koopwoningen en het percentage woningen van woningcorporaties op. Bovengemiddelde binnengemeentelijke verschillen resulteren voor de vier new towns waarvoor ook in het algemeen grote binnengemeentelijke verschillen bestaan, terwijl voor de andere vier new towns juist sprake is van relatief kleine binnengemeentelijke verschillen.

Vergeleken met de drie benchmarks scoren de new towns vrijwel gelijk met de overige new towns voor de totaalscore (het gemiddelde voor de ongelijkheidscores voor alle indicatoren) en is er in de oude suburbs en de old towns iets meer sprake van verschillen tussen buurten. Tussen subthema's is sprake van verschillende patronen. Zo zijn voor 'samenstelling bevolking' voor old towns de binnengemeentelijke verschillen bijvoorbeeld voor alle indicatoren groter dan voor de new towns en in nog sterkere mate dan voor de overige new towns. Binnengemeentelijke verschillen in de WOZ-waarde van woningen zijn in alle drie benchmarks groter dan in de new towns. Wat betreft kenmerken van de woningvoorraad zijn de binnengemeentelijke verschillen in de old towns voor elke indicator hoger dan in de new towns. Dat geldt ook voor de gezondheid (zowel voor directe meting van de gezondheid als voor preventie/leefstijl).

Bij veel subthema's vallen overigens ook de kleine verschillen tussen de vier typen gemeenten op (en het feit dat het patroon van scores voor de verschillende indicatoren binnen een subthema ook ongeveer vergelijkbaar is). Zie bijvoorbeeld de netto participatiegraad, de woon aantrekkelijkheid, het aantal diefstallen en geluidshinder door burens bij subthema's met één indicator en klimaat & energie, maatschappelijke voorzieningen en commerciële voorzieningen bij subthema's met meerdere indicatoren.

Geconcludeerd kan worden dat er tussen de vier typen gemeenten geen grote verschillen wat betreft de binnengemeentelijke verschillen, waarbij die binnengemeentelijke verschillen over het geheel genomen voor de twee typen new towns wel wat kleiner zijn dan voor de old towns. Tevens zijn er enkele specifieke subthema's waarvoor met name de old towns wat grotere binnengemeentelijke verschillen vertonen dan de new towns (zoals de samenstelling van de bevolking en de kenmerken van de

Bureau Louter, 17 september 2024

M23.004 Kwantitatieve analyse new towns

woningvoorraad). Het meest opvallende resultaat is dat er sprake lijkt te zijn van een viertal new towns met wat kleinere binnengemeentelijke verschillen (Nieuwegein, Zoetermeer, Purmerend en Almere) en een viertal new towns met wat grotere binnengemeentelijke verschillen (Nissewaard, Helmond, Lelystad en Capelle). De verschillen tussen die twee groepen zijn niet spectaculair, maar wel vrij systematisch voor de diverse subthema's.

8 Epiloog: enige beschouwingen

Afsluitend volgen in dit hoofdstuk enkele 'beschouwingen' over de positie waarin de new towns zich bevinden. Het gaat daarbij nadrukkelijk niet om 'vergezichten' (wat valt er te verwachten) en 'handelingsperspectief' (welke acties zijn wenselijk) en al helemaal niet om 'adviezen'. Dit deel van het onderzoek (de 'kwantitatieve analyse') had vooral als doel de feiten op een rijtje te zetten: welke ontwikkelingen zijn zichtbaar en hoe verhouden kenmerken en prestaties van de new towns zich tot andere gebiedstypen. Het abstractieniveau is in dit afsluitende hoofdstuk hoger dan de dagelijkse problematiek waarmee new towns kampen. Het gaat hier om gestaag verlopende processen op terreinen als 'economie', 'woningmarkt' en 'arbeidsmarkt'.

Van belang is in de eerste plaats dat de new towns geen eilanden vormen. Elke new town functioneert binnen een regionale omgeving, waarbij sprake is van wederzijdse beïnvloeding: tussen de new town en aangrenzende gemeenten en soms ook wat verder weg gelegen gemeenten met meer 'massa' (bijvoorbeeld de betekenis van Amsterdam voor Purmerend). Voorbeelden van 'wederzijdse beïnvloeding' tussen gemeenten zijn woon-werk stromen, verhuizingen en het gebruik maken van voorzieningen. Er ontstaan dan 'relaties' tussen gemeenten, waarbij de intensiteit van die relaties in het algemeen afneemt met de afstand/reistijd en toeneemt met de 'massa' van de herkomst- en bestemmingsgemeente.

Als voorbeeld van dit principe van ruimtelijke interactie en 'spill-over effecten' dienen hier de gemiddelde verkoopprijzen van woningen (in euro's per vierkante meter). Vervolgens wordt een viertal aspecten besproken die (mede) bepalend zijn voor het 'strategisch perspectief' van de new towns, zowel als groep als individueel. De vier aspecten zijn:

- regionale situering;
- externe oriëntatie
- beschikbaarheid van open ruimte
- regionale concurrentiepositie én samenwerkingsmogelijkheden

Het is van belang te constateren dat de acht gemeenten die de New Towns Alliantie vormen veel gemeenschappelijke aandachtspunten kennen (bijvoorbeeld op het gebied van vergrijzing, gezondheid, sociale cohesie, veiligheid & criminaliteit en jeugd - zie *Zorgen voor New Towns; Van groeikern tot aandachtsgebied*), maar dat er ook verschillen bestaan, bijvoorbeeld op het gebied van economische prestaties, via voorzieningen en via klimaat, milieu, natuur & energie.

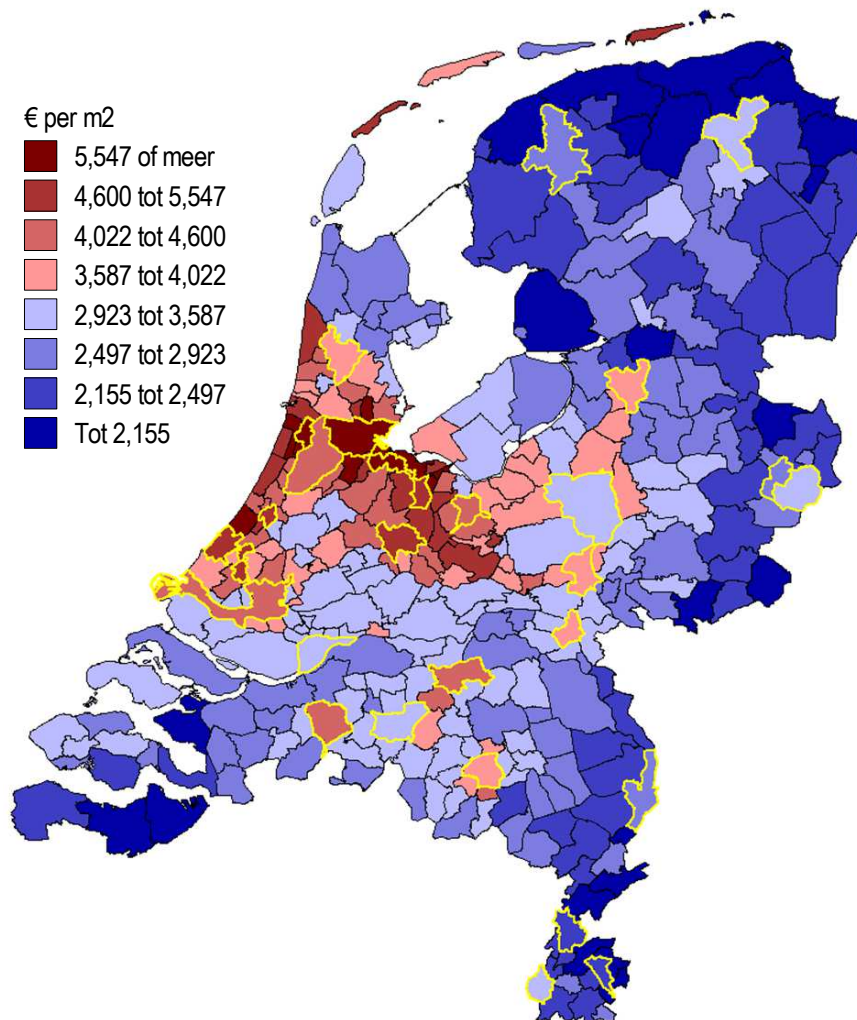
Voorbeeld van 'spill-over effecten': verschillen in gemeentelijke woningprijzen

In figuur 8.1 staan de gemiddelde verkoopprijzen van woningen per gemeente. Om te corrigeren voor verschillen in omvang van woningen zijn de prijzen per vierkante meter weergegeven. De hoogste prijzen resulteren voor Amsterdam (overigens met grote verschillen tussen delen van de stad), langs de kust en in het Gooi/Utrechtse Heuvelrug. Daarnaast scoren steden (geel omkaderd) veelal hoger dan hun omgeving. Uit onderzoek van Bureau Louter blijkt dat, na correctie voor kenmerken van woningen, verschillen in vierkante meterprijzen voor tweederde deel worden bepaald door de regionale economische kracht en voor eenderde deel door lokale verschillen in woonaantrekkelijkheid. Hier is echter vooral van belang dat er lokale 'pieken' zichtbaar zijn in het kaartbeeld (een donkerder rode kleur of een lichtere blauwe kleur dan hun omgeving) en dat de gemiddelde vierkante meter prijzen vervolgens afnemen naarmate de afstand tot de piek groter wordt (tenzij men dichterbij een andere piek komt). Dit patroon is niet perfect omdat niet alleen afstand tot de pieken van belang is, maar ook verschillen in lokale woonaantrekkelijkheid (zie bijvoorbeeld het verschil tussen Bergen en Dijk en Waard - beide dichtbij Alkmaar).

Vervolgens is het de vraag *waarom* dit ruimtelijk patroon resulteert: wat zijn de 'achterliggende mechanismen'. Als voorbeeld wordt hier uitgegaan van gewenste verhuizingen binnen Amsterdam (omdat de kenmerken van de woning niet meer passen bij de woonwensen) of een gewenste verhuizing naar

Amsterdam. Daaraan kan bijvoorbeeld ten grondslag liggen dat men gaat werken in Amsterdam, daar een opleiding wil gaan volgen of dichtbij het hoogwaardige culturele voorzieningenaanbod van Amsterdam wil wonen. Wanneer voor veel mensen geldt dat zij een voorkeur hebben om in Amsterdam te wonen, zal dat de woningprijzen opdrijven, vooral indien er weinig woningen bijkomen. Degenen die de hoge woonlasten niet kunnen dragen, zullen op zoek gaan naar een alternatief buiten Amsterdam. De afstand/reistijd tot Amsterdam willen zij echter zo beperkt mogelijk houden. Aangezien dat voor veel mensen geldt, zal dat ook een prijsopdrijvend effect hebben op de direct aan Amsterdam grenzende gemeenten. Daardoor worden de vierkante meter prijzen ook daar mogelijk te hoog en gaat men zoeken naar de tweede ring van gemeenten rond Amsterdam, waardoor ook daar (in iets mindere mate dan in de direct aangrenzende gemeenten) een prijsopdrijvend effect resulteert. Dat geldt bijvoorbeeld voor de new towns Purmerend en Almere. Herhaald moet daarbij worden dat niet alleen de afstand/reistijd tot Amsterdam bepalend is, maar ook de woonaantrekkelijkheid van de gemeente zelf (waarbij de nabijheid van zee/strand en/of natuur bijvoorbeeld tot hogere woningprijzen leidt).

Figuur 8.1 Gemeentelijke verschillen in gemiddelde vierkante meterprijzen van woningen

Toelichting: Weergegeven zijn de gemiddelde verkoopprijzen van woningen per vierkante meter in alle gemeenten van Nederland voor het jaar 2022 (gebaseerd op gegevens van het Kadaster). Geel omkaderd zijn 28 kernsteden volgens de indeling van Bureau Louter (zie bijlage I).

De factor afstand speelt niet alleen op de woningmarkt een rol. Andere voorbeelden waarbij afstand/reistijd (en dus de 'ruimtelijke situering' - zie hierna) een rol speelt, zijn:

- de locatie van bedrijven: nabijheid van veel klanten, afnemers en toeleveranciers zorgt voor minder reiskosten. Bovendien zit men dan dicht op relevante informatie/nieuwtjes. In de vakliteratuur wordt dit aangeduid als 'agglomeratievoordelen';
- in het verlengde hiervan: wanneer bedrijven (al dan niet vrijwillig) wensen te verplaatsen, zullen zij vaak ook liefst op zo kort mogelijke afstand van hun oorspronkelijke locatie blijven. Daardoor hebben zij meer kans hun personeel te behouden, blijven ze goed bereikbaar voor bestaande klanten en kunnen zij contact houden met afnemers en toeleveranciers;
- op de arbeidsmarkt is reistijd/afstand ook van belang: slechts een deel van de werknemers werkt in de eigen woongemeente (zie hoofdstuk 3) en nabije mogelijkheden buiten de eigen gemeente, zowel geredeneerd vanuit bedrijven (waar is er arbeidsaanbod?) als vanuit de beroepsbevolking (waar zijn er baankansen?) bieden dan een alternatief;
- een laatste voorbeeld is reistijd/afstand relevant voor voorzieningen met een bovenlokale functie (delen van het onderwijs, de zorg, vrijetijdsactiviteiten - zoals cultuur - en winkels met niet-dagelijkse goederen), ook hier weer zowel vanuit de voorzieningen zelf geredeneerd (wat is het regionaal 'marktpotentieel') als vanuit de gebruikers van voorzieningen⁸.

Kortom, waar een new town ligt, bepaalt mede de kansen en bedreigingen. Uiteraard blijft lokaal beleid van groot belang, maar de regionale context waarbinnen een new town functioneert is ook relevant (en verschilt tussen new towns).

1. Regionale situering

Op verschillende plaatsen in dit rapport is er op gewezen dat de ruimtelijke context (of 'regionale situering') door de werking van 'spill-over effecten' invloed heeft op het functioneren van een gemeente. Met name de vergelijking met de bruto en netto relevante regio (de 'omliggende regio') is vaak gemaakt. Daarnaast zijn ter illustratie soms kaarten getoond. In figuur 8.2 zijn de figuren 4.5 (voor woonaantrekkelijkheid) en 4.12 (voor de werkgelegenheidsfunctie) herhaald, waarbij de 'omliggende regio' voor de woonaantrekkelijkheid minder ruim is (binnen tien kilometer rond een punt op de kaart) dan voor de werkgelegenheidsfunctie (binnen twintig kilometer rond een punt op de kaart).

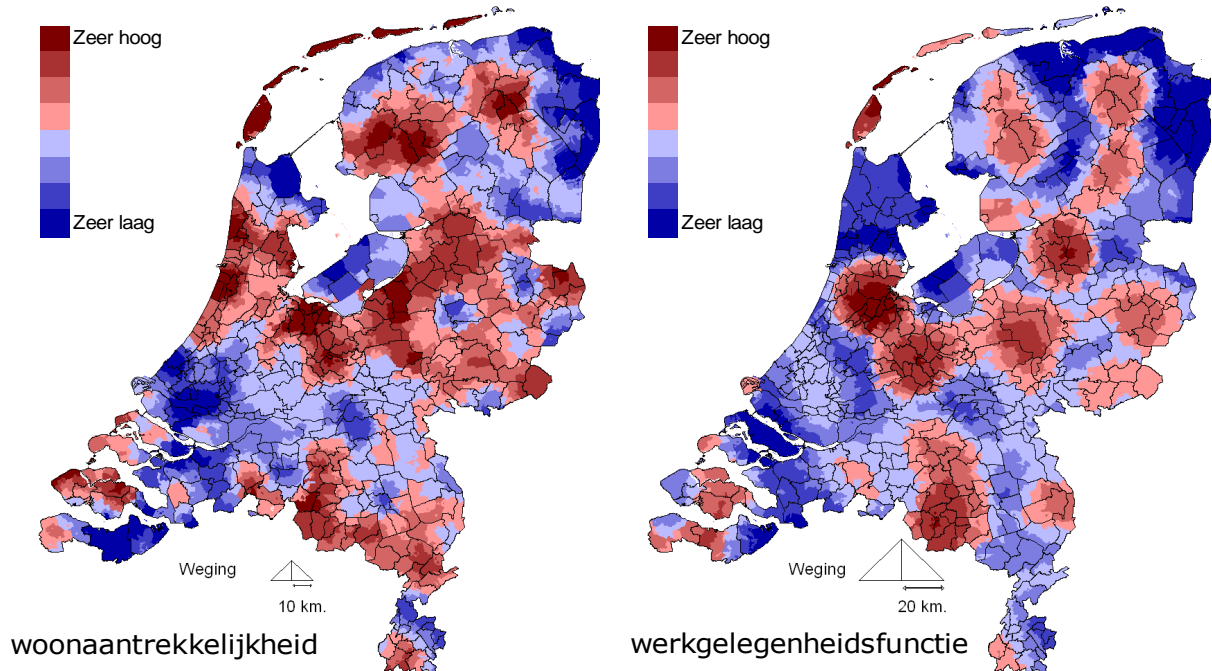
In tabel 8.1 is per new town aangegeven of binnen de omliggende regio sprake is van een benedengemiddelde of bovengemiddelde score op de woonaantrekkelijkheid en de werkgelegenheidsfunctie. Daaruit blijkt dat voor new towns in de Noordvleugel van de Randstad soms bovengemiddelde scores resulteren (Purmerend voor woonaantrekkelijkheid en Nieuwegein voor de werkgelegenheidsfunctie) en dat Helmond ongeveer volgens het regionaal gemiddelde presteert op de werkgelegenheidsfunctie. Voor alle drie new towns in de Zuidvleugel van de Randstad en voor de twee new towns in Flevoland resulteren echter benedengemiddelde scores voor zowel de woonaantrekkelijkheid als de werkgelegenheidsfunctie.

Bij de werkgelegenheidsfunctie moet nog worden opgemerkt dat deze niet representatief is voor de *totale* economische prestaties, maar slechts voor de mate waarin bedrijven en instellingen voor werkgelegenheid zorgen. In paragraaf 4.3 werd ingegaan op de economische prestaties van gemeenten zoals die jaarlijks door Bureau Louter worden bepaald voor Elsevier Weekblad. Naast arbeidsplaatsen spelen daarin ook de toegevoegde waarde (de verdiende euro's bij bedrijven en instellingen) en het aantal startende bedrijven

⁸ Zo is er in de new towns zelf slechts beperkt aanbod van hbo-onderwijs en in het geheel geen aanbod van universitair onderwijs, maar geldt voor het grootste deel van de new towns wel dat een verhuizing om hoger onderwijs te gaan volgen niet noodzakelijk is omdat er binnen aanvaardbare afstand sprake is van aanbod van hoger onderwijs. Dat remt de 'brain drain' af (vertrek van hoog opgeleiden en/of van jongeren die elders hoger onderwijs gaan volgen). In landelijke gebieden in nationaal decentraal gelegen delen van Nederland is daar veel meer sprake van.

(een indicator voor ondernemerschap) een rol. Daarop scoort onder andere de Zuidvleugel van de Randstad duidelijk beter dan op de werkgelegenheidsfunctie.

Figuur 8.2 Regionale verschillen woonaantrekkelijkheid en werkgelegenheidsfunctie

Tabel 8.1 Boven- en benedengemiddelde woonaantrekkelijkheid en werkgelegenheidsfunctie in de regionale omgeving van new towns

New town	Score ten opzichte van nationaal gemiddelde	
	Woonantrekkelijkheid	Werkgelegenheidsfunctie
Almere	-	-
Lelystad	-	-
Purmerend	+	-
Nieuwegein	-	+
Zoetermeer	-	-
Capelle	-	-
Nissewaard	-	-
Helmond	-	0

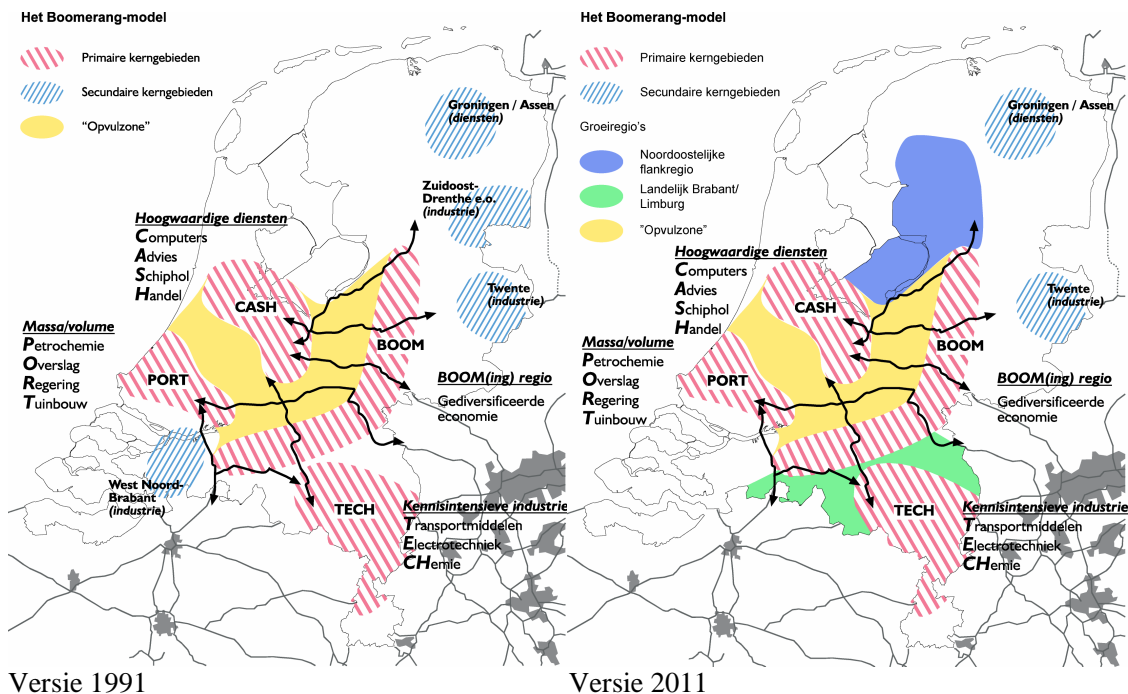
In het Boomerangmodel heeft Peter Louter in 1991 (destijds werkzaam bij de Erasmus Universiteit) aan de hand van indicatoren die iets zeggen over economische vernieuwing (zoals bijvoorbeeld kansrijke bedrijvigheid en jonge bedrijvigheid) een inschatting gemaakt van regionale verschillen in het economisch 'ontwikkelingspotentieel'. Daaruit kwamen vier 'primaire kerngebieden', vier kleinere 'secundaire kerngebieden' en een 'Opvulzone' (een gebied dat profiteert van de ligging tussen primaire kerngebieden: het Groene Hart, het Rivierengebied en de Veluwe) naar voren. Een update in 2011 leerde dat het ontwikkelingspotentieel van Zuidoost-Drenthe en West-Brabant was teruggevallen, terwijl twee 'groeizones' waren opgekomen, namelijk een Noordoostelijke flankregio (met onder andere Lelystad) en landelijk Brabant/Limburg. Kenmerkend voor de vier primaire kerngebieden is het volgende:

- de BOOM-regio bestaat uit een reeks 'booming' middelgrote steden rond de Randstad, van Breda tot Zwolle in de vorm van een Boomerang. Deze steden en hun randgemeenten kennen een gediversificeerde economie zonder duidelijke specialisaties en danken hun groei aan de gunstige

ligging langs 'corridors' tussen de Randstad en economische zwaartepunten in het binnenland en buitenland;

- de CASH-regio komt overeen met de Noordvleugel van de Randstad. Hier zijn vooral hoogwaardige diensten geconcentreerd⁹. Kenmerkend is dat het om economische sectoren gaat, waarbij groei van de toegevoegde waarde resulteert in extra werkgelegenheid. Dit vertaalt zich momenteel in een hoge werkgelegenheidsfunctie in de meest verstedelijkte delen van de Noordvleugel van de Randstad (zie figuur 8.2). Purmerend, Almere en Nieuwegein liggen aan de randen van de CASH-regio.
- de PORT-regio komt overeen met de Zuidvleugel van de Randstad. Naast de Rijksoverheid is deze kernregio vooral gespecialiseerd in kapitaalsintensieve economische activiteiten (veel 'massa/volume'). Hier is sprake van groei van de toegevoegde waarde, maar die wordt vooral gebruikt voor investeringen in gebouwen en installaties. Groei van de toegevoegde waarde vertaalt zich minder dan in de Noordvleugel in groei van het aantal banen. Deze verwachting (uit 1991, toen het volgens de algemene opinie nog prima leek te gaan in de Zuidvleugel) lijkt uitgekomen te zijn, gezien de lage huidige werkgelegenheidsfunctie in de PORT-regio. Zoetermeer, Capelle en Nissewaard liggen aan de randen van de PORT-regio.
- de TECH-regio specialiseert zich in technologisch hoogwaardige industrie. In het Boomerangmodel werd ervan uitgegaan dat dit het gebied was met het hoogste 'technologisch potentieel'. Dat vond begin jaren negentig weinig steun omdat bedrijven als Philips en DAF het toen moeilijk hadden. Met name in het westelijk deel van de TECH-regio (tegenwoordig 'Brainport Eindhoven', met onder andere Helmond) heeft dat ook tot groei van de werkgelegenheid geleid. Momenteel is daar sprake van een hoge werkgelegenheidsfunctie, vooral in het westelijk deel van de Brainport.

Figuur 8.3 Boomerangmodel van Bureau Louter

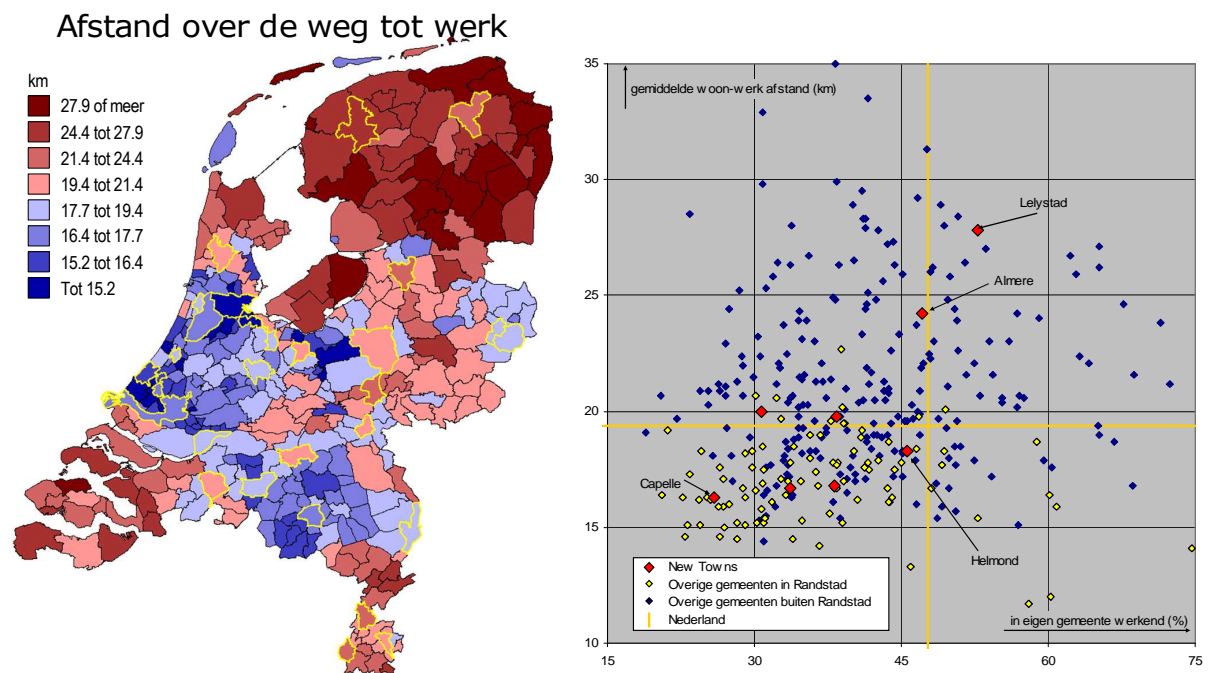
⁹ In 1991 was het begrip 'ICT' nog niet ingeburgerd. Dat is in het Boomerangmodel aangeduid als 'Computers'.

Tenslotte is specifiek voor zeven van de acht new towns nog een aspect van de regionale situering van belang, namelijk de ligging ten opzichte van de 'Randstading' (het deel van de Randstad met de hoogste verstedelijking: van Amersfoort/Utrecht, via Hilversum naar Amsterdam/Haarlem, vervolgens met Leiden als schakelpunt naar Den Haag/Delft/Rotterdam/Dordrecht). Een ligging op de 'binnenring' van de Randstad levert voordelen voor bewoners en bedrijven omdat zij zich op meerdere delen van de Randstad kunnen richten. Dat geldt bijvoorbeeld voor Nieuwegein, Zoetermeer en Capelle: dat zijn gemeenten met vrij hoge economische prestaties. Voor gebieden op de 'buitenring' van de Randstad geldt dat zij voornamelijk op één (groot)stedelijk gebied zijn gericht. Dat geldt vooral voor Purmerend (ten opzichte van Amsterdam) en Nissewaard (ten opzichte van Rotterdam) en in wat mindere mate voor Almere (dat weliswaar vooral op Amsterdam is gericht, maar tevens op de A6-as ligt: tussen de Noordvleugel en noordoostelijk Nederland; ook Lelystad profiteert daarvan). Vooral Nissewaard en Purmerend realiseren lage economische prestaties, Almere en Lelystad scoren bovengemiddeld.

2 Externe oriëntatie

In hoofdstuk 3 is uitvoerig aandacht besteed aan relatiepatronen op het gebied van pendel, verhuizingen en verplaatsingen voor het gebruik van voorzieningen. Daarbij werd aangegeven dat het voor new towns als Almere en Lelystad van veel groter belang is dat hun 'eigen' voorzieningenaanbod en werkgelegenheid op peil zijn dan voor new towns als Nieuwegein en Capelle die grenzen aan hun dominante gemeente. 'Zelfredzaamheid' is voor Almere en Lelystad meer noodzakelijk dan voor Capelle en Nieuwegein (die mee kunnen liften op het voorzieningenaanbod en de werkgelegenheid in respectievelijk Rotterdam en Utrecht). Purmerend, Zoetermeer, Nissewaard en Helmond nemen een tussenpositie in.

Figuur 8.4 Arbeidsmarktorientatie werkzame beroepsbevolking per gemeente

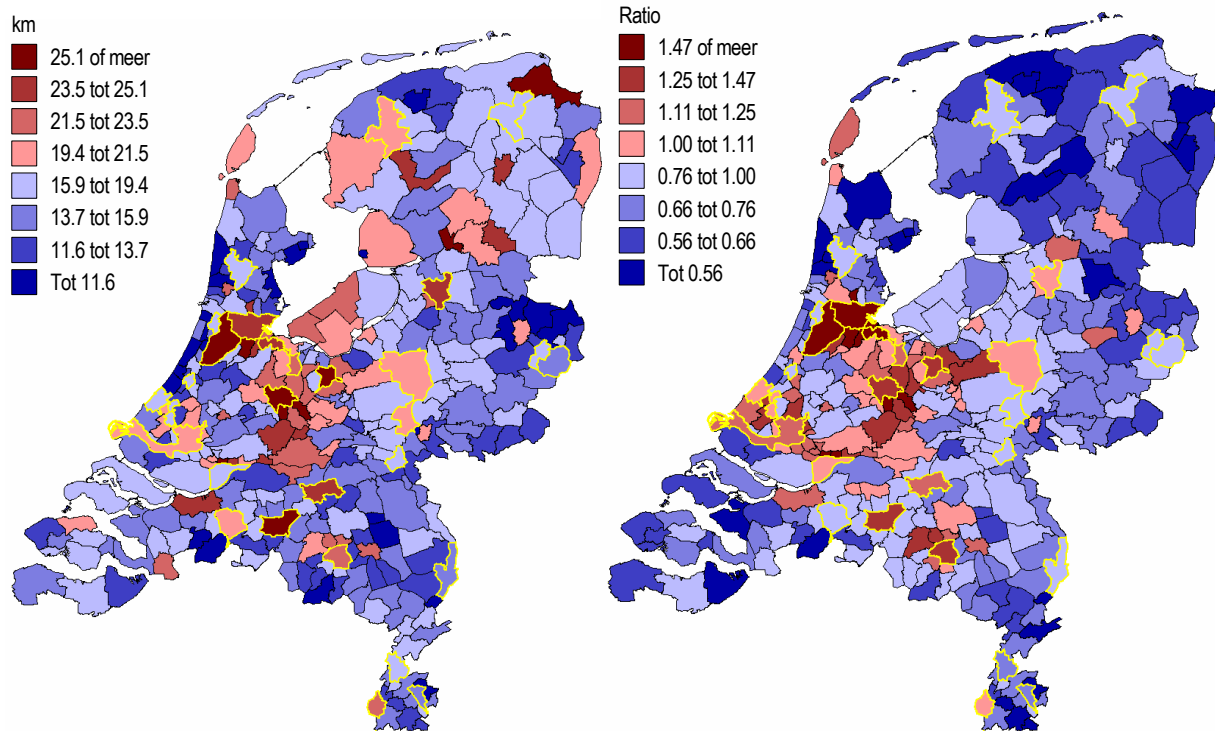

a. Gemiddelde woon-werk afstand uitgaande pendel b. % binnengemeentelijke pendel en woon-werk afstand

Toelichting: Links staat de afstand over de weg (in kilometers) van de werkzame beroepsbevolking naar hun werkplaats (inclusief degenen die in hun woongemeente werken). Rechts staat een 'scatterdiagram' met op de verticale as de gemiddelde woon-werk afstand van de werkzame beroepsbevolking en op de horizontale as het deel van de werkzame beroepsbevolking dat in de eigen gemeente werkt.

Als illustratie van verschillen in 'externe oriëntatie' wordt hier ingegaan op pendelstromen (woon-werk verkeer). In figuur 8.4 wordt geredeneerd vanuit de (werkzame) inwoners, in figuur 8.5 vanuit de bedrijven en instellingen in gemeenten: wat zijn daarvoor de gemiddelde afstanden over de weg die hun personeel moet afleggen? Tevens is daar de verhouding van de gemiddelde afstand over de weg van de inkomende pendel versus de gemiddelde afstand over de weg van de uitgaande pendel bepaald.

Figuur 8.5 Gemiddelde woon-werk afstand inkomende pendel en werk-woon ratio

a. Gemiddelde woon-werk afstand inkomende pendel

b. Ratio afstand inkomende versus uitgaande pendel

Bij de uitgaande pendel (zie figuur 8.4) zijn de gemiddelde woon-werk afstanden in vrijwel alle gemeenten in de Randstad en in grote delen van Noord-Brabant benedengemiddeld en in grote delen van nationaal decentraal gelegen delen van Nederland bovengemiddeld (vrijwel alle gemeenten in het Noorden, Zeeland, Midden- en Zuid-Limburg, de Achterhoek en noordelijk Noord-Holland). Daarbij is wel van belang dat de verschillen in termen van reistijden veel kleiner zijn, omdat in de 'blauwe gebieden' veel meer sprake is van files dan in de 'rode gebieden'. De gemiddelde woon-werk afstanden voor de new towns op de binnenring van de Randstad zijn lager dan voor new towns op de buitenring. Dat kan samenhangen met de ruimere keuze uit banen binnen korte afstand voor inwoners van gemeenten op de binnenring dan voor inwoners van gemeenten op de buitenring.

Uit figuur 8.4b blijkt dat de Randstadgemeenten (de gele stippen) voornamelijk een benedengemiddeld aandeel van in de eigen woongemeente werkenden kennen en dat de gemiddelde woon-werk afstanden van hun werkzame beroepsbevolking veelal lager zijn dan gemiddeld. Dat hangt enerzijds samen met het gemiddeld kleine oppervlak van gemeenten in de Randstad (zodat men al snel buiten de eigen gemeente werkt) en anderzijds met het feit dat er, door de hoge dichtheden, buiten de eigen gemeente vaak op korte afstand werkgelegenheidsconcentraties te vinden zijn. Bij de new towns valt het grote verschil op tussen Capelle (en in wat mindere mate Zoetermeer en Nieuwegein) met een klein aandeel in de eigen gemeente werkenden en lage gemiddelde woon-werk afstanden en Almere en Lelystad (met ruim bovengemiddelde woon-werk afstanden). Wat betreft de arbeidsmarkt zijn de inwoners van Capelle, Zoetermeer en

Nieuwegein dus meer extern georiënteerd, maar zijn de gemiddelde woon-werk afstanden voor inwoners van Almere en Lelystad wel duidelijk groter (omdat zij, indien zij niet in eigen gemeente werken, direct grote afstanden af moeten leggen naar hun werkplaats). Indien een groter deel van de werkzame beroepsbevolking in Almere en Lelystad in de eigen gemeente zou werken, zou dat een dempend effect hebben op de gemiddelde woon-werk afstanden. Voor new towns als Capelle, Zoetermeer en Nieuwegein is dat minder het geval.

Voor de inkomende woon-werk stromen resulteert een duidelijk ander beeld (zie figuur 8.5a). Hier zijn het vaak de (geel omkaderde) kernsteden waarvoor hoge gemiddelde woon-werk afstanden resulteren voor het daar werkende personeel en scoort ook de Noordvleugel van de Randstad (vooral langs de A2-as, met een uitloper tot 's-Hertogenbosch) veelal hoog. Dat kan samenhangen met het feit dat in de kernsteden en de Noordvleugel van de Randstad vooral banen voor hoog opgeleiden zijn geconcentreerd (die gemiddeld over aanzienlijk grotere afstanden pendelen dan middelbaar en laag opgeleiden). Hier is het opvallend dat (naast Almere, Lelystad en Helmond) ook voor Nieuwegein, Zoetermeer en Capelle bovengemiddelde woon-werk afstanden resulteren. Dat hangt onder andere samen met de goed via de snelweg bereikbare concentraties van bedrijvigheid in die gemeenten. Purmerend en Nissewaard (in de buitenring van de Randstad) zijn minder goed bereikbaar, waardoor de werknemers van bedrijven en instellingen in die new towns op gemiddelde duidelijk kortere afstand wonen. Opvallend is hier in het algemeen dat voor maar liefst zes van de acht new towns geldt dat de gemiddelde woon-werk afstand voor inkomende pendel bovengemiddeld is. Een mogelijke verklaring is dat de gunstige ligging aan het snelwegennet van de bedrijvigheid hier opweegt tegen reistijdverlies door files.

Wordt de verhouding bepaald van de gemiddelde afstand van de inkomende pendel ten opzichte van de gemiddelde afstand van de uitgaande pendel (zie figuur 8.5b) dan komt een ruimtelijk patroon naar voren, waarbij in de Randstad de afstanden voor inkomende stromen veelal groter zijn dan de afstanden voor uitgaande stromen en andersom buiten de Randstad. Uitzonderingen zijn de minder verstedelijkte delen in de Randstad (zoals het Groene Hart met lage scores) en sommige gemeenten in Noord-Brabant en oostelijk Nederland (voornamelijk kernsteden en regionale kernen met hoge scores). Door de oogharen kijkend zijn hier een A1-as, een A2-as en een A13/A15-as in te ontwaren in de Randstad en uitlopers daarvan richting Gelderland. Bij de new towns kan weer een onderscheid worden gemaakt tussen de new towns in de buitenring van de Randstad (Purmerend, Almere en Nissewaard) met kleinere afstanden voor inkomende pendel dan voor uitgaande pendel en de new towns in de binnenring van de Randstad (Zoetermeer, Capelle en Nieuwegein) met grotere afstanden voor de inkomende pendel dan voor de uitgaande pendel.

Woon-werk stromen vormen een voorbeeld van 'externe oriëntatie'. Op de buitenring van de Randstad moeten de inwoners van new towns gemiddeld grotere afstanden afleggen om naar hun werk te gaan dan op de binnenring. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor voorzieningen en voor verhuisalternatieven. Waar sommige new towns kunnen 'lenen' van de werkgelegenheid en voorzieningen in nabijgelegen grote gemeenten, geldt voor andere new towns dat zij meer genoodzaakt zijn om hun eigen aanbod (werk, voorzieningen, woningen) op orde te hebben.

3. Beschikbaarheid van open ruimte

Onder andere in paragraaf 2.3 is erop gewezen dat sommige new towns vrijwel zijn 'volgebouwd' (waarbij er ook rekening mee moet worden gehouden dat voor schijnbaar 'open gebieden' restricties kunnen bestaan voor verdere bebouwing - zoals bijvoorbeeld aan de noordzijde en westzijde van Zoetermeer), terwijl er in andere new towns nog sprake is van uitbreidingsmogelijkheden. In Lelystad, Almere, Purmerend en Nissewaard is er nog veel open ruimte beschikbaar voor verdere bebouwing. In Capelle, Zoetermeer en Nieuwegein is dat veel minder het geval. Helmond neemt een tussenpositie in. Het kan daarbij zowel om ruimte voor bedrijvigheid gaan als om ruimte voor woningbouw. Ook is transformatie binnen de bestaande ruimte denkbaar. Het kan daarbij bijvoorbeeld gaan om vervanging van kantoorruimte door

woningen. Dergelijke plannen bestaan momenteel onder andere voor Zoetermeer en Capelle. Ook verdere verdichting vormt een mogelijkheid om de bedrijvigheid en/of de bevolking te laten groeien.

Wat betreft nieuwe woonbebouwing is het ook van belang naar welk type woningen vraag is en tevens in welk type buurt men wil wonen. Dat is recentelijk door Bureau Louter onderzocht in opdracht van de gemeente Zoetermeer¹⁰. De bron daarvoor vormde de WoON-enquête van het CBS. De volgende peilingen van woonvoorkeuren uit de WoON-enquête werden geselecteerd:

- Gewenste buurt heeft veel vrijstaande woningen
- Gewenste buurt heeft veel twee onder een kap woningen
- Gewenste buurt heeft veel rijwoningen
- Gewenste buurt heeft veel etagewoningen met maximaal vier verdiepingen (verder kortweg aangeduid als 'etagewoningen')
- Gewenste buurt heeft veel flatgebouwen

Resultaten zijn nationaal en per gemeente beschikbaar. Dit geeft inzicht in de vraag naar welke bebouwingstypen in de buurt de voorkeur uitgaat. Daarbij zijn door Bureau Louter nog twee samenvoegingen doorgevoerd, namelijk 'vrijstaand plus 2 onder 1 kap' en 'etagewoningen en flatgebouwen'.

In tabel 8.2 staan de nationale gemiddelden en de gemiddelden voor Zoetermeer. Daaruit blijkt dat de nationale voorkeuren voor buurten met vrijstaande woningen, 2 onder 1 kap woningen en rijwoningen vrij gelijk verdeeld zijn. Daarnaast blijkt dat er weinig mensen zijn die een voorkeur hebben voor een buurt met veel flatwoningen. Als etagewoningen en flatgebouwen gezamenlijk als 'een voorkeur voor hoogbouw' worden beschouwd, blijkt dat één op de zes mensen het liefst in een buurt met veel hoogbouw woont. Dat geldt ook voor Zoetermeer. Binnen de laagbouw bestaat er in Zoetermeer een wat grotere voorkeur voor rijwoningen dan gemiddeld in Nederland.

Tabel 8.2 Nationaal gemiddelde voorkeuren voor buurten naar typen woningen en andere buurtkenmerken

Type voor keur	Deel dat die voorkeur heeft	
	Nationaal	Zoetermeer
Voorkeur voor vrijstaande woningen	27.4%	23.3%
Voorkeur voor 2 onder 1 kap woningen	29.3%	26.7%
Voorkeur voor rijwoningen	26.9%	32.7%
Voorkeur voor etagewoningen	12.7%	12.9%
Voorkeur voor flatwoningen	3.7%	4.4%
<i>Voorkeur voor vrijstaand of 2 onder 1 kap</i>	<i>56.7%</i>	<i>50.0%</i>
<i>Voorkeur voor etagewoningen of flatgebouwen</i>	<i>16.4%</i>	<i>17.3%</i>

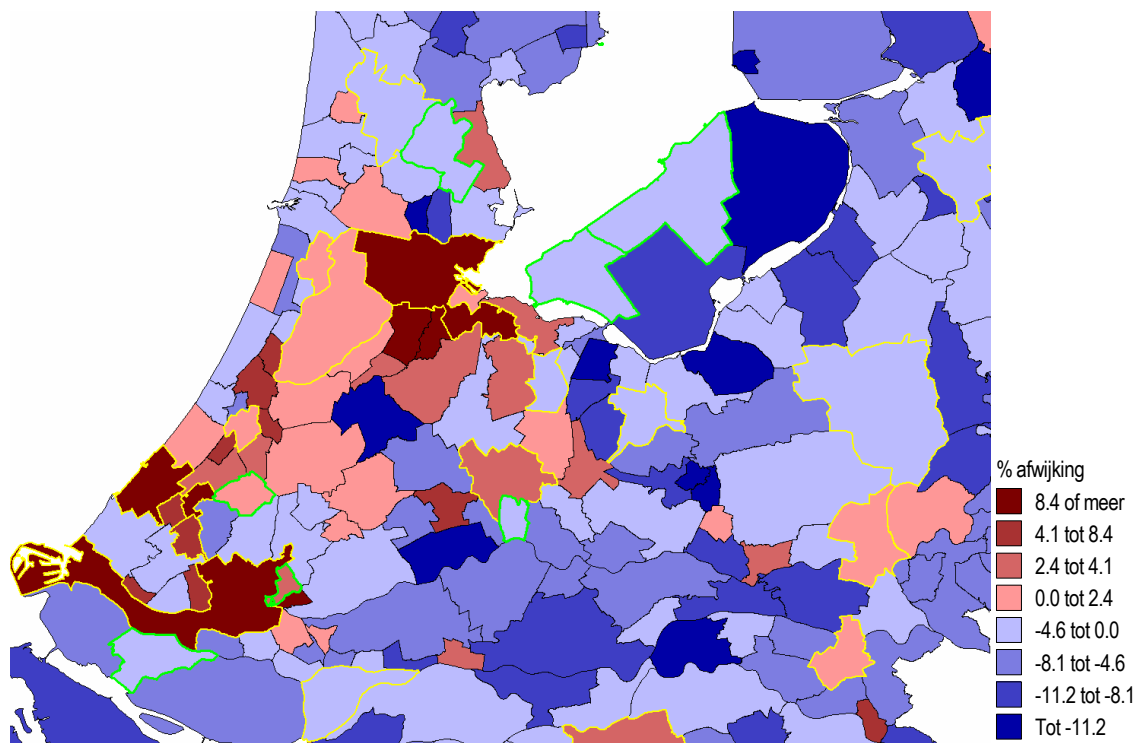
In Figuur 8.6 staat een kaartbeeld met het deel van de inwoners met een voorkeur voor een buurt met veel etagewoningen en flatgebouwen voor een uitsnede van Nederland, namelijk de Randstad en direct aangrenzende gebieden. Daarin zijn Zoetermeer en de new towns groen omkaderd en de kernsteden uit de gebiedsindeling van Bureau Louter (zie bijlage I) geel.

Vooraf in kernsteden in de harde kern van de Randstad (Utrecht, Amsterdam/Haarlemmermeer/Haarlem, Leiden, Den Haag, Delft en Rotterdam) resulteren bovengemiddelde scores. Dat geldt voor kernsteden aan 'de randen van de Randstad' (Amersfoort, Hilversum, Alkmaar en Dordrecht) minder. Met uitzondering van Zoetermeer en Capelle zijn de voorkeuren voor dit type bebouwing voor alle groeikernen benedengemiddeld (in lichte mate). Er zijn in ieder geval twee mogelijke verklaringen voor dit resultaat.

¹⁰ Bureau Louter (2023) *De woonaantrekkelijkheid van Zoetermeer*

Ten eerste is er in stedelijke gebieden relatief veel aanbod van hoogbouw, zodat degenen die een voorkeur hebben voor een buurt met veel hoogbouw ook eerder in stedelijke gebieden zullen gaan wonen. Ten tweede kan het zo zijn dat sommige respondenten hun voorkeuren bij de beantwoording van de vragen hebben aangepast naar hun financiële mogelijkheden. De aangegeven 'voorkeuren' geven dan niet noodzakelijk aan waar men zou *willen* wonen, maar waar men zou *kunnen* wonen.

Figuur 8.6 Deel van inwoners met voorkeur voor buurt met veel etagewoningen en flatgebouwen

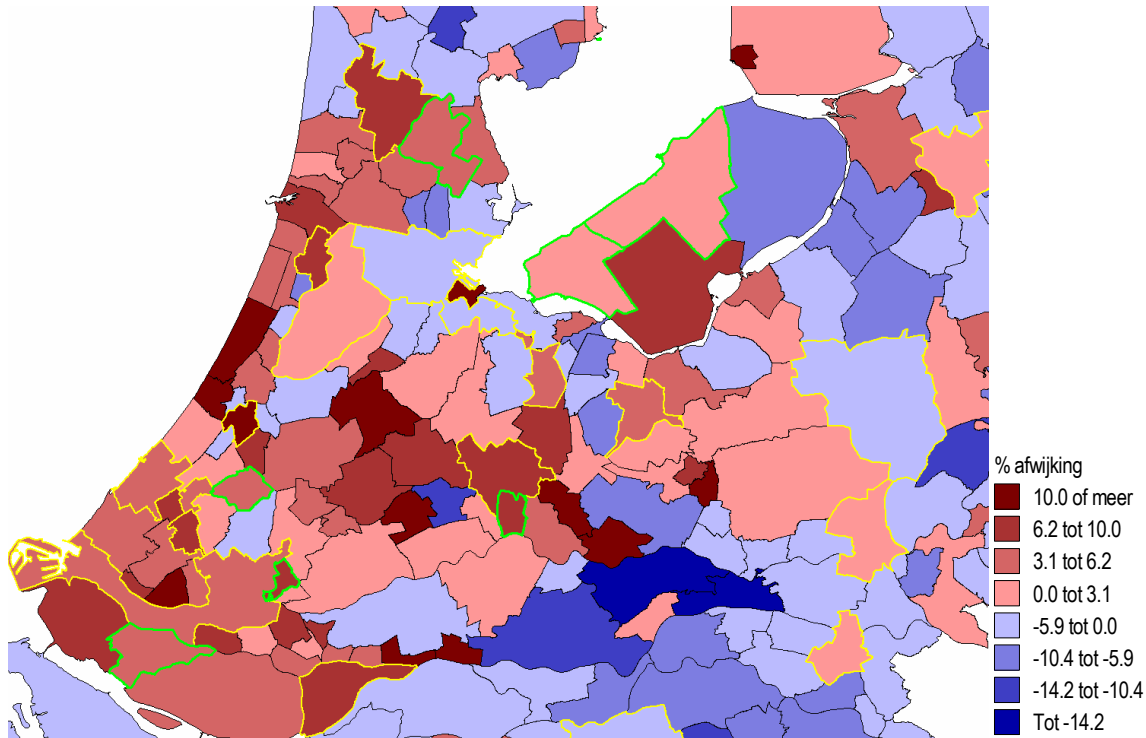
Toelichting: Het nationaal gemiddelde deel van inwoners voor een buurt met veel etagewoningen en flatgebouwen bedraagt 16.4%. Dat betekent dus dat in gemeenten met de meest donkerrode kleur minstens 24.8% van de inwoners een voorkeur heeft voor een buurt met veel etagewoningen en flatgebouwen.

In figuur 8.7 staat een soortgelijke kaart, maar dan met het deel van de inwoners met een voorkeur voor buurten met veel rijwoningen. Daaruit blijkt dat in alle zeven new towns de inwoners een voorkeur hebben voor rijwoningen (geen hoogbouw, maar wel betaalbaar). Dat betreft overigens alleen de voorkeuren van de inwoners van de new towns zelf, niet van degenen die er eventueel zouden willen gaan wonen¹¹. In figuur 8.8 staat het deel van de inwoners dat een voorkeur heeft voor een buurt met veel vrijstaande en 2 onder 1 kap woningen (de duurdere segmenten van de laagbouw). Alle new towns scoren daarop benedengemiddeld (met weer de kanttekening dat het hierbij gaat om de voorkeuren van de *huidige* inwoners), terwijl in veel aangrenzende gemeenten een bovengemiddelde voorkeur resulteert voor dit type buurten. Wanneer de woningbouwprogramma's uitsluitend worden gebaseerd op de voorkeuren van de huidige bewoners, zal dat mogelijk leiden tot het verder oplopen van sociaal-economische achterstanden in de new towns. Daarbij kan gedacht worden aan de bevolkingsamenstelling, materiële welvaart,

¹¹ Uit tabel 3.1 blijkt dat van de verhuizingen naar een woning in de new towns veertig tot vijftig procent van buiten de eigen gemeente komt (en in Nieuwegein en Capelle zelfs respectievelijk 64% en 69%). Hier liggen in principe dus kansen om via het (nieuwe) woningaanbod de bevolkingsamenstelling te beïnvloeden.

werkloosheid, gezondheid en veiligheid & criminaliteit (zie paragraaf 5.3; zie voor ontwikkelingen in de tijd figuur 6.7).

Figuur 8.7 Deel van inwoners met voorkeur voor buurt met veel rijwoningen

Toelichting: Het nationaal gemiddelde deel van inwoners voor een buurt met veel rijwoningen bedraagt 26.9%. Dat betekent dus dat in gemeenten met de meest donkerrode kleur minstens 36.9% van de inwoners een voorkeur heeft voor een buurt met veel rijwoningen.

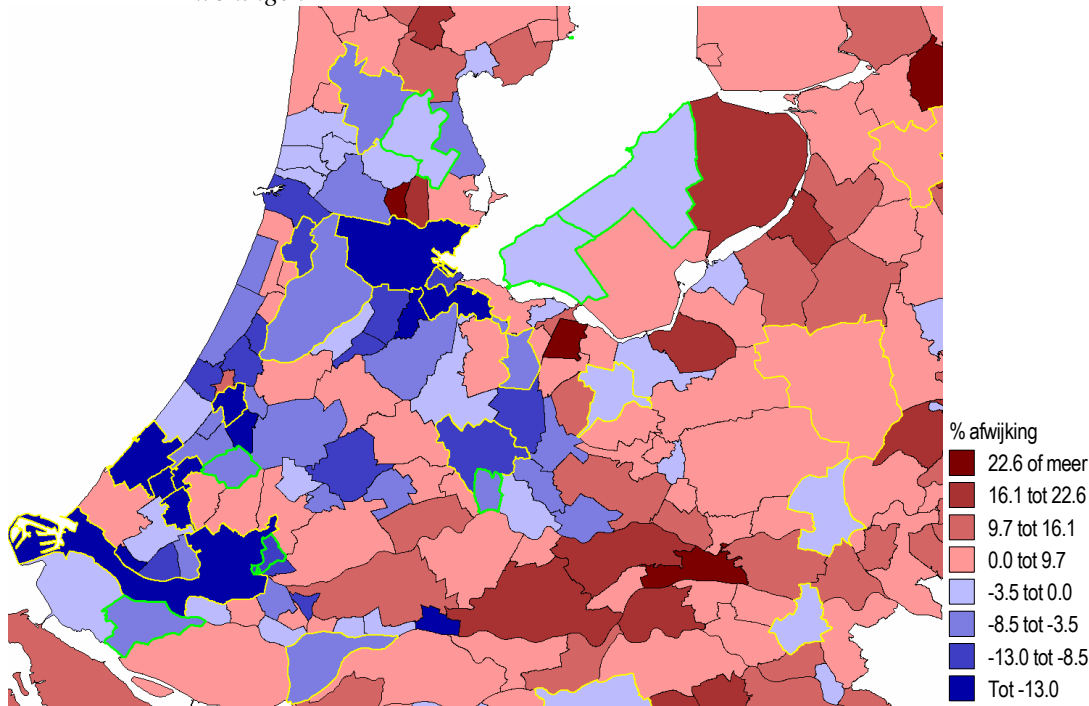
4. Regionale concurrentiepositie én samenwerkingsmogelijkheden

Tenslotte is de positie die new towns innemen binnen hun relevante regio van belang. Eerder is al aangegeven dat de new towns daarbij zowel met de bruto relevante regio kunnen worden vergeleken (inclusief de dominante gemeente) als met de netto relevante regio (exclusief de dominante gemeente). Gezien de specifieke kenmerken van de dominante gemeente (veelal een centrum van werkgelegenheid en voorzieningen, maar ook van sociale problematiek) vormt de netto relevante regio meer de 'benchmark' voor de new towns dan de bruto relevante regio.

Binnen de bruto relevante regio is zowel sprake van concurrentie tussen gemeenten als van onderlinge positieve beïnvloeding indien het gebied als geheel een gunstige ontwikkeling doormaakt (als gevolg van de in het begin van dit hoofdstuk beschreven 'spill-over effecten' op het gebied van de arbeidsmarkt, voorzieningen en aantrekkelijke woonmilieus). New towns profiteren van ligging binnen een krachtige regio (een gezamenlijk belang). Zij moeten echter tevens streven naar een sterke eigen positie binnen die regio om te voorkomen dat sprake zal zijn van een ontwikkeling in de richting van een zwakke economische structuur (laagwaardige bedrijvigheid), een zwakke positie op de woningmarkt (vooral woningen in het goedkope segment) en een zwakke sociaal-economische structuur (een concentratie van kansarmen). Gedacht kan worden aan regionale samenwerking op het gebied van bedrijventerreinen, grootschalige kantoorlocaties en afstemming over de ruimtelijke spreiding van grootschalige

(bovenlokale) voorzieningen, aan afstemming van het onderwijsaanbod op de vraag naar arbeid en aan een regionale woonvisie, waarbij in woningbouwprogramma's niet alleen de lokale woningmarkt leidend is, maar afspraken op regionaal niveau worden gemaakt. Het streven zou kunnen zijn om te komen tot een regionale 'taakverdeling'¹². Omdat de regionale context daarbij voor elke new town uniek is, vormt het opstellen van een visie op regionale samenwerking geen onderdeel van dit onderzoek. Wel leveren de statistieken en analyses in dit rapport een uitgangspunt om te bepalen welke kansen en bedreigingen er zijn en wat sterke en zwakke punten van de new towns zijn (ook vergeleken met hun relevante omgeving).

Figuur 8.8 Deel van inwoners met voorkeur voor buurt met veel vrijstaande en 2 onder 1 kap woningen

Toelichting: Het nationaal gemiddelde deel van inwoners voor een buurt met veel vrijstaande en 2 onder 1 kap woningen bedraagt 56.7%. Dat betekent dus dat in gemeenten met de meest donkerrode kleur minstens 79.3% van de inwoners een voorkeur heeft voor een buurt met veel vrijstaande en 2 onder 1 kap woningen.

Strategisch perspectief

Hier wordt indicatief een 'strategisch perspectief' geschetst. Dat is geen vaststaand gegeven, maar is illustratief voor een denkrichting hoe de uitgangspositie van new towns kan worden beoordeeld. Er zijn criteria gekozen om invulling te geven aan de vier hiervoor besproken 'relevante aspecten'. De criteria kunnen echter worden aangepast, waarna mogelijk de beoordelingen wijzigen. Wél lijken de geselecteerde relevante aspecten de basis voor een beoordeling. Nogmaals moet worden benadrukt dat in dit deel van het onderzoek geen aandacht wordt besteed aan een 'handelingsperspectief'. Een 'strategisch perspectief' is abstract en heeft betrekking op de grote lijnen, een handelingsperspectief is veel concreter en is gekoppeld aan beleid.

Hoewel in tabel 8.3 wordt ingegaan op verschillen tussen new towns (in strategisch perspectief), moet worden benadrukt dat de acht new towns vooral veel gemeen hebben (zie paragraaf 7.1 en zie het rapport 'Zorgen voor New Towns').

¹² Zie voor een uitwerking daarvan, vooral op economisch gebied, Louter, P.J. (1992) *Economische structuurverandering en regionale specialisatie*. Erasmus Universiteit.

Tabel 8.3 *Indicatief overzicht relevante aspecten voor strategisch perspectief new towns*

New town	Relevante aspecten			
	Regionale situering	Externe oriëntatie	Open ruimte	Concurrentiepositie
Lelystad	+/-	--	++	-
Almere	+	-	+	-
Purmerend	+/-	+/-	+	+/-
Nieuwegein	+	+	-	-
Zoetermeer	-	+/-	-	-
Capelle	-	+	--	-
Nissewaard	--	+/-	+	--
Helmond	+/-	+/-	+/-	--

Toelichting:

Per new town is aan de hand van één of meer criteria bepaald of de uitgangspositie van een aspect kan worden beoordeeld als gunstig (+), ongunstig (-) of onduidelijk (+/-: zowel gunstige als ongunstige punten):

- Bij de 'regionale situering' zijn de criteria de ruime omgeving (de Noordvleugel van de Randstad, de Zuidvleugel van de Randstad en Brainport Eindhoven) en de ligging binnen die ruime omgeving (in de Randstad: op de binnenring of de buitenring van de Randstad; in Brainport: aan de westzijde of de oostzijde).
- Bij de 'externe oriëntatie' is in deze uitwerking vooral de afstand tot de 'dominante gemeente' (of andere concentraties van werkgelegenheid en voorzieningen) van belang.
- Bij 'open ruimte' is de beschikbaarheid van (uitbreidings)ruimte voor bebouwing het criterium. Daarin bestaan tussen de acht new towns grote onderlinge verschillen.
- Bij 'concurrentiepositie' tenslotte is vooral de vergelijking met de netto relevante regio van belang. Als voorbeeld is hier uitgegaan van de woonaantrekkelijkheid (zonder de rol die woningprijzen vervullen). Andere criteria zijn echter ook denkbaar, zoals de concurrentiepositie voor bedrijvigheid en voorzieningen.

De *regionale situering* wordt gunstiger ingeschat voor new towns in/nabij de Noordvleugel van de Randstad dan voor new towns in/nabij de Zuidvleugel van de Randstad, terwijl daarnaast ligging op de binnenring of de buitenring van de Randstad nog een rol speelt. Dat leidt tot een bovengemiddelde regionale situering voor Almere en Nieuwegein, een benedengemiddelde regionale situering voor Zoetermeer, Capelle en Nissewaard en een situatie waarbij plussen en minnen elkaar ongeveer opheffen voor Lelystad, Purmerend en Helmond.

Nieuwegein en Capelle scoren gunstig op de *externe oriëntatie* door de nabijheid van Utrecht en Rotterdam, terwijl Almere en vooral Lelystad juist ongunstig scoren (door de vrij grote afstand tot stedelijke concentraties van voorzieningen en bedrijvigheid). Purmerend, Zoetermeer, Nissewaard en Helmond nemen tussenposities in.

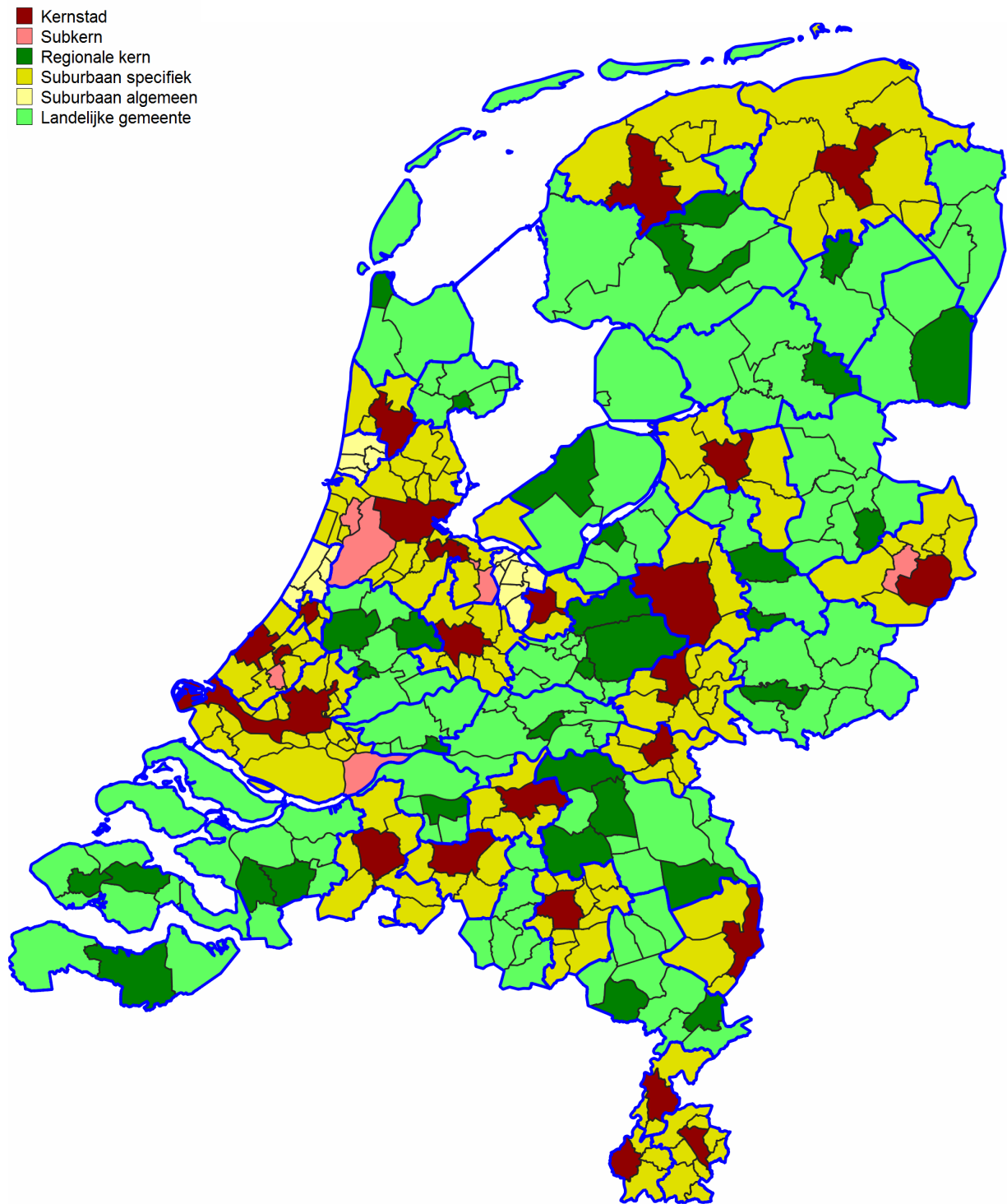
Nissewaard, Almere, Purmerend en vooral Lelystad kennen nog veel *open ruimte* voor verdere bebouwing. Daarbij hangt het overigens soms van provinciaal beleid af in hoeverre die ruimte inderdaad voor bestemmingen als bedrijvigheid en woningen gebruikt mag worden. In Nieuwegein, Zoetermeer en Capelle is er niet of nauwelijks ruimte voor nieuwe bebouwing. Transformatie en/of verdichting zijn daar de enige mogelijkheden om een uitbreiding van de voorraad gebouwen te bereiken. Helmond neemt een tussenpositie in.

Voor *concurrentiepositie* is hier slechts uitgegaan van één voorbeeld, namelijk de woonaantrekkelijkheid (in vergelijking met de netto relevante regio per new town). Purmerend is dan de enige new town waarvoor geen benedengemiddelde score resulteert. Een lage woonaantrekkelijkheid kan worden gecompenseerd door lagere vierkante meter prijzen van woningen, maar dat zal leiden tot selectieve migratieprocessen. De concurrentiepositie kan ook worden bepaald voor thema's als de nabijheid van voorzieningen en bedrijvigheid (de arbeidsmarkt).

Bijlage I Gebiedsindeling volgens Bureau Louter

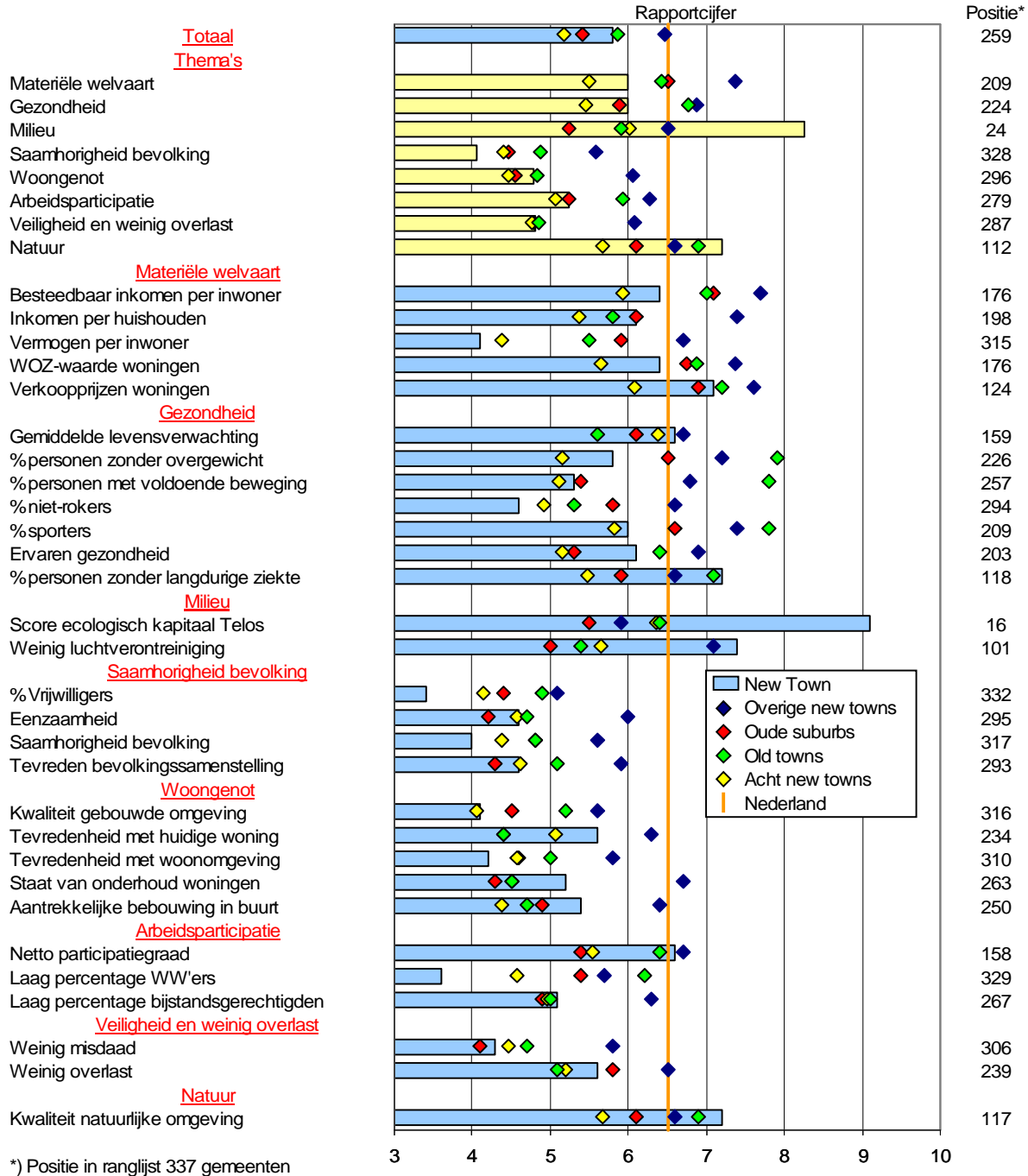
Op basis van de omvang van pendelstromen zijn gemeentetypen afgebakend (zie figuur I.1). De 22 stadsgewesten bestaan uit een kernstad (en soms nevenkernen) en suburbane gemeenten. De kernsteden zijn geselecteerd op grond van hun functie als werkgelegenheidscentrum (met als criterium een minimumgrens aan inkomend woon-werk verkeer). Vervolgens zijn gemeenten waar vandaan minstens 15% van de werkzame beroepsbevolking in de kernstad werkt toegewezen aan het stadsgewest. Binnen de stadsgewesten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Enschede/Hengelo liggen ook enkele subkernen (Haarlemmermeer, Haarlem en Hilversum; Dordrecht; Delft; Hengelo). Zij vervullen zelf een belangrijke werkgelegenheidsfunctie, maar zijn tevens in vrij sterke mate gericht op de kernstad (tussen 10% en 20% pendelt naar de hoofdkern). De overgebleven gemeenten zijn onderverdeeld in 22 landelijke gebieden en drie suburbane gebieden. Binnen de landelijke gebieden is veelal sprake van één of meer regionale kernen (zie figuur I.1). Uitzonderingen zijn Oost-Groningen en Boxtel/Bladel e.o., waar geen sprake is van een duidelijke regionale kern. Regionale kernen zijn gemeenten die niet aan het criterium voldoen om als kernstad te worden geselecteerd, maar toch een belangrijke werkgelegenheidsfunctie en voorzieningsfunctie vervullen voor hun omgeving. Daarnaast is er nog een derde type gebieden, namelijk suburbane regio's/gebieden. Dat zijn combinaties van gemeenten die niet voldoen aan het criterium dat 15% of meer van hun werkzame beroepsbevolking in één nabijgelegen kernstad werkt, maar waarbij wel een groot deel van de werkzame beroepsbevolking pendelt naar omliggende stadsgewesten. Er zijn drie suburbane regio's, elk zonder een regionale kern, namelijk Duin- en Bollenstreek (gericht op de stadsgewesten Den Haag, Leiden en Amsterdam), Beverwijk/Castricum (gericht op de stadsgewesten Amsterdam en Alkmaar; binnen stadsgewest Amsterdam zijn de gemeenten binnen deze regio zowel op Haarlem als Amsterdam gericht, en ook enigszins op Haarlemmermeer) en Huizen/Soest (gericht op de stadsgewesten Amsterdam, Utrecht en Amersfoort). Er zijn daardoor in indeling twee typen suburbane gemeenten, namelijk 'suburbaan specifiek' (voor een groot deel gericht op één kernstad) en 'suburbaan algemeen' (gericht op verschillende kernsteden). In het rapport wordt dit onderscheid overigens niet gemaakt en wordt gesproken over 'suburbane gemeenten' (de combinatie van beide typen).

Figuur I.1 Gemeentetypen

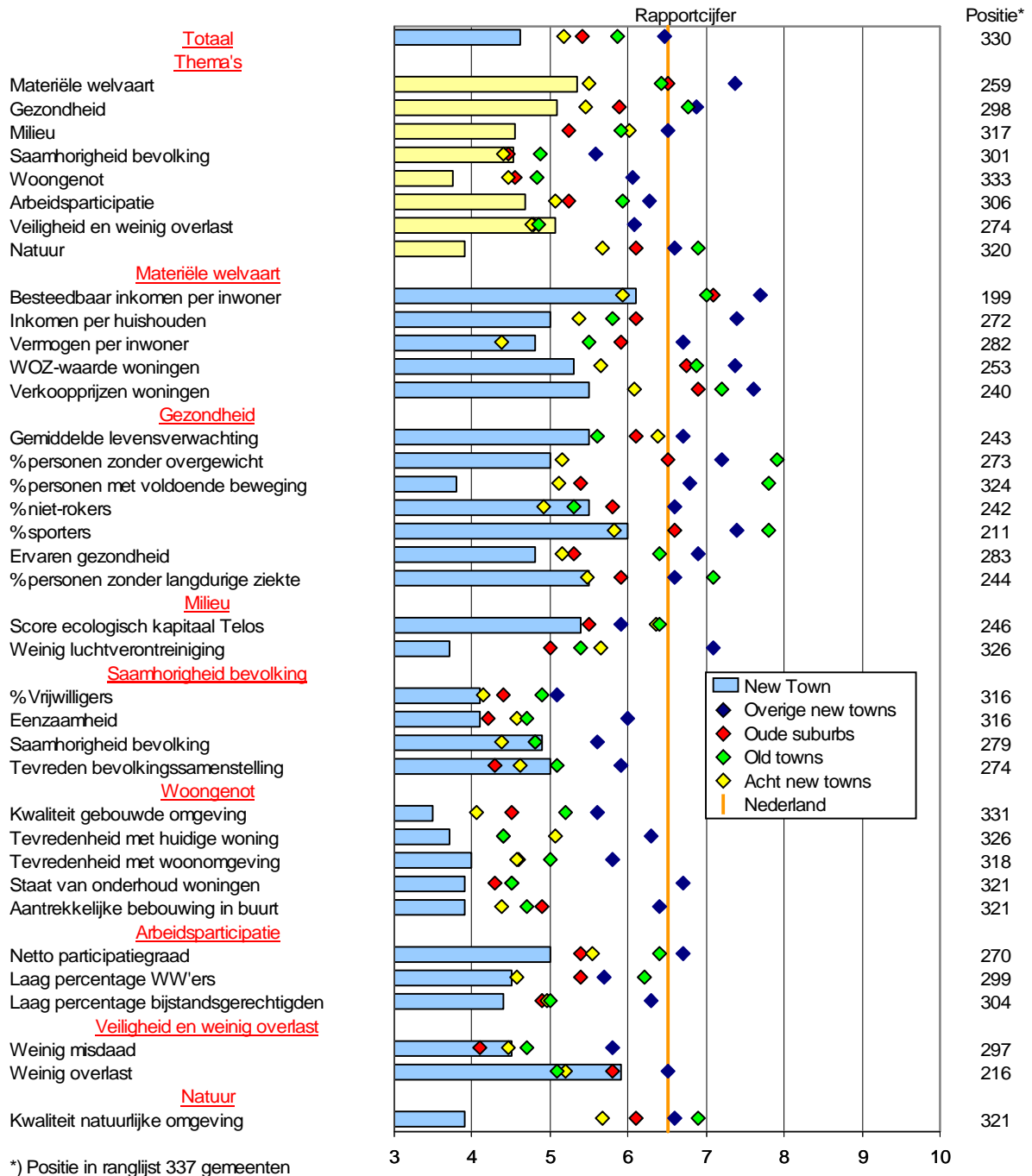

Bijlage II Profiel brede welvaart per new town

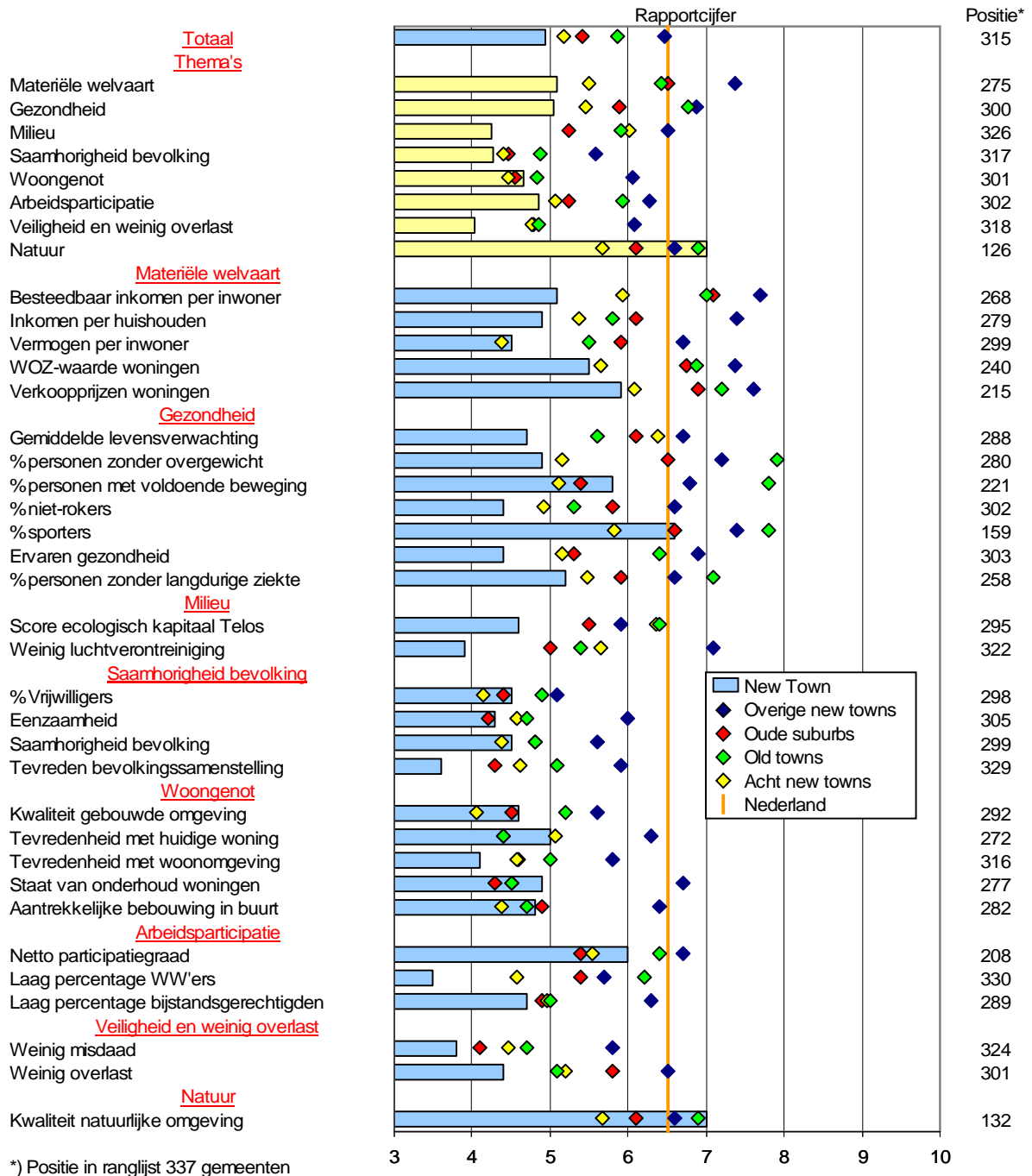
Figuur II.1a Profiel Brede Welvaart, benchmarkversie: Almere

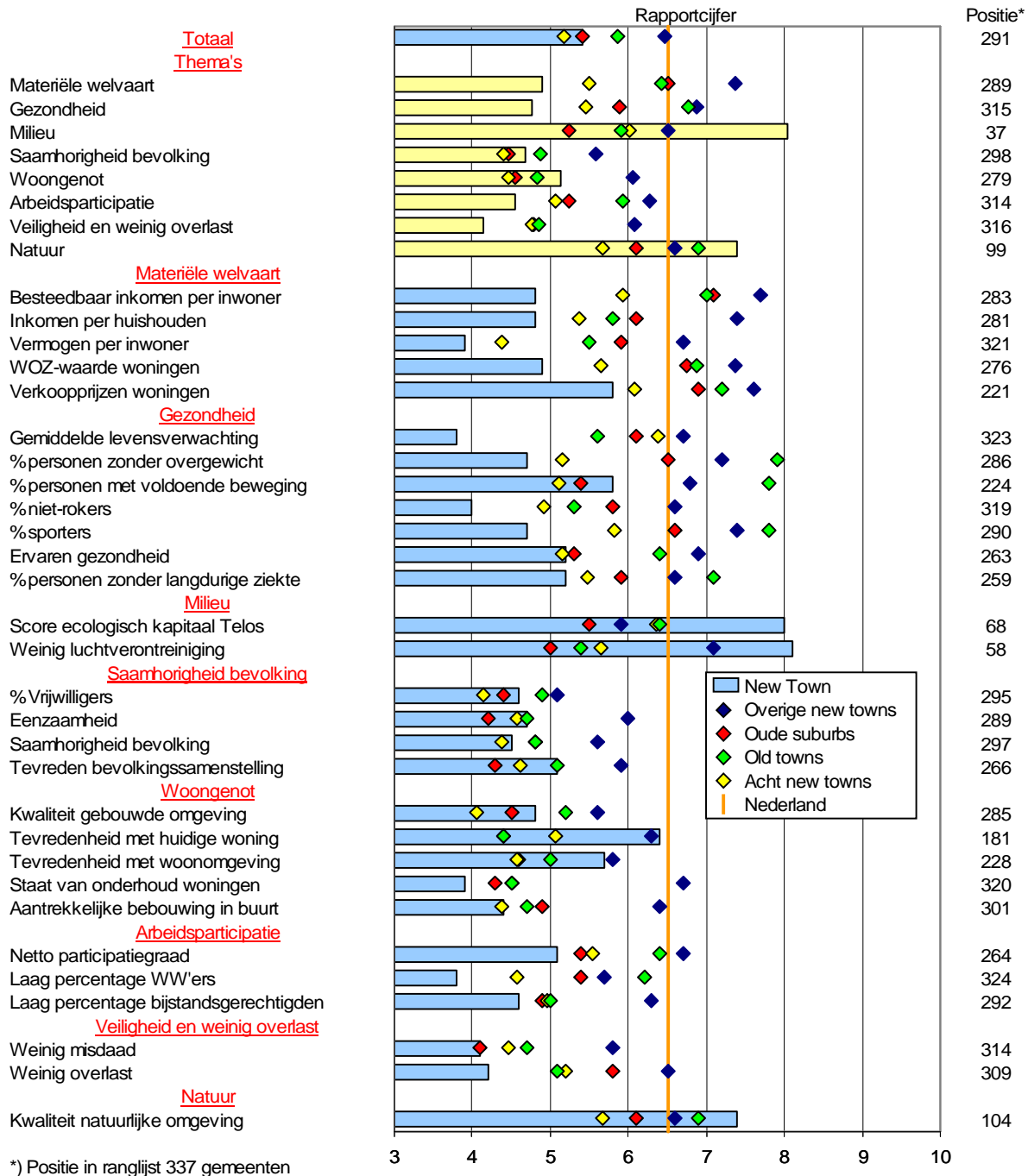
Figuur II.1b Profiel Brede Welvaart, benchmarkversie: Capelle aan den IJssel

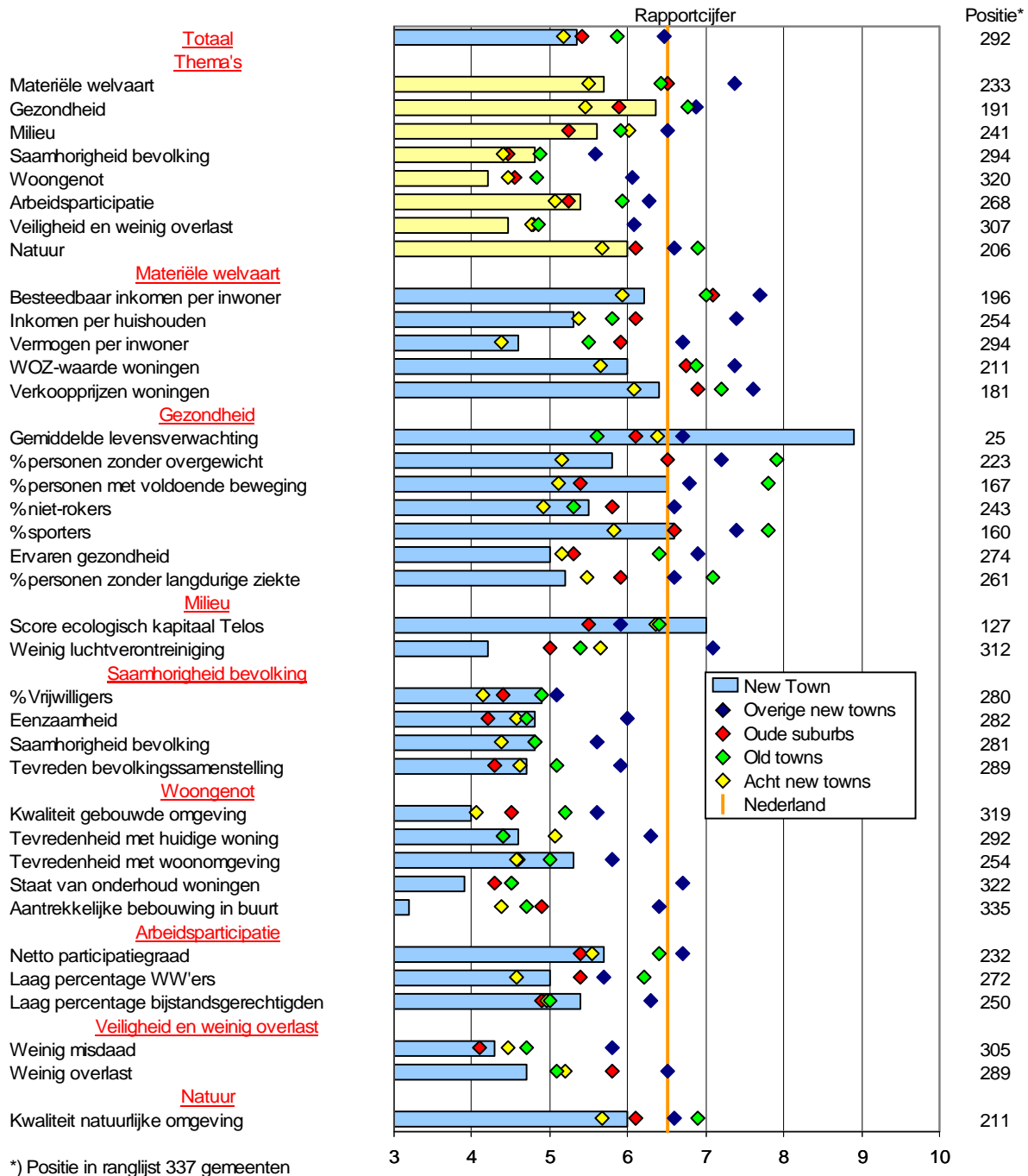
Figuur II.1c Profiel Brede Welvaart, benchmarkversie: Helmond

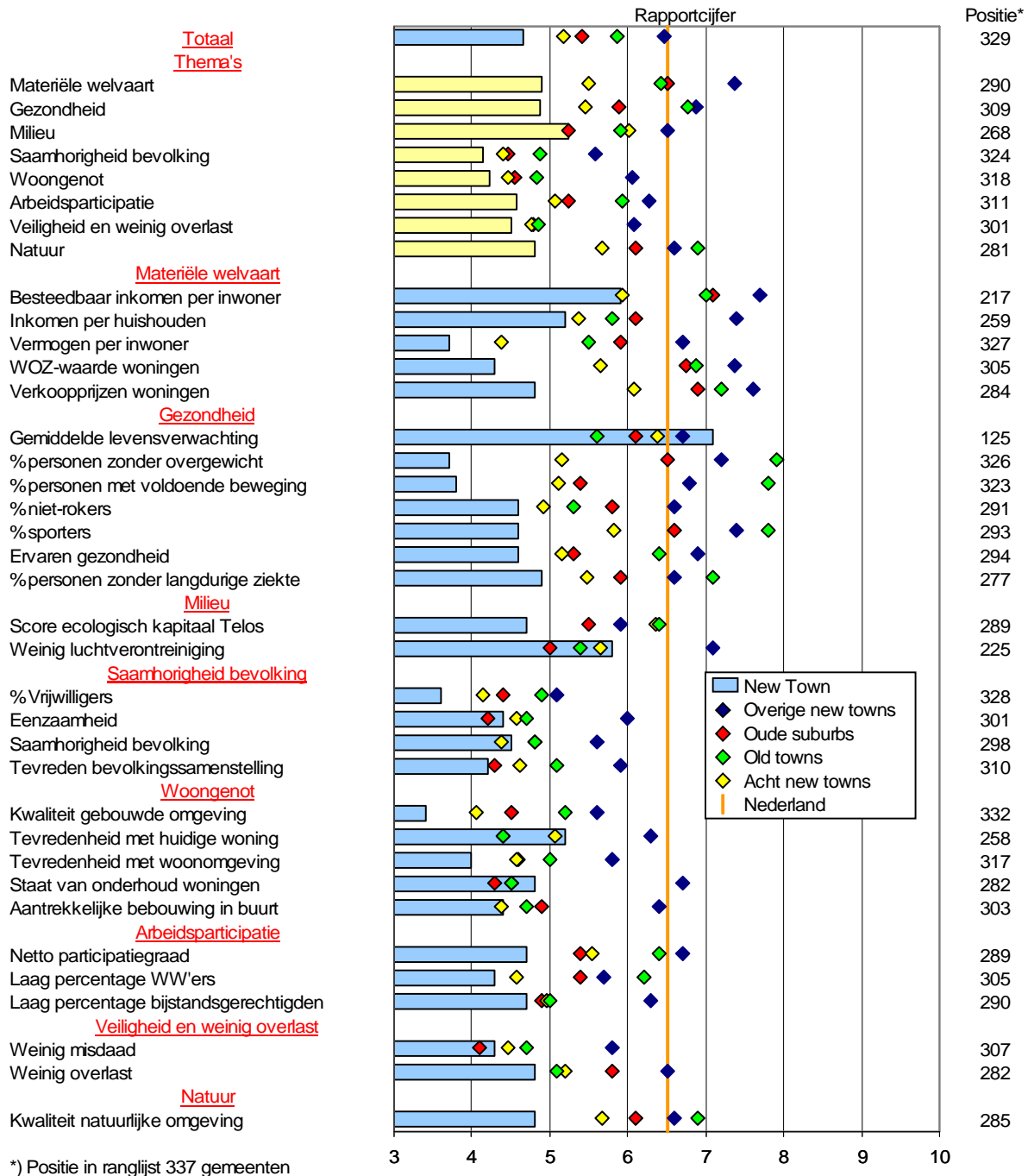
Figuur II.1d Profiel Brede Welvaart, benchmarkversie: Lelystad

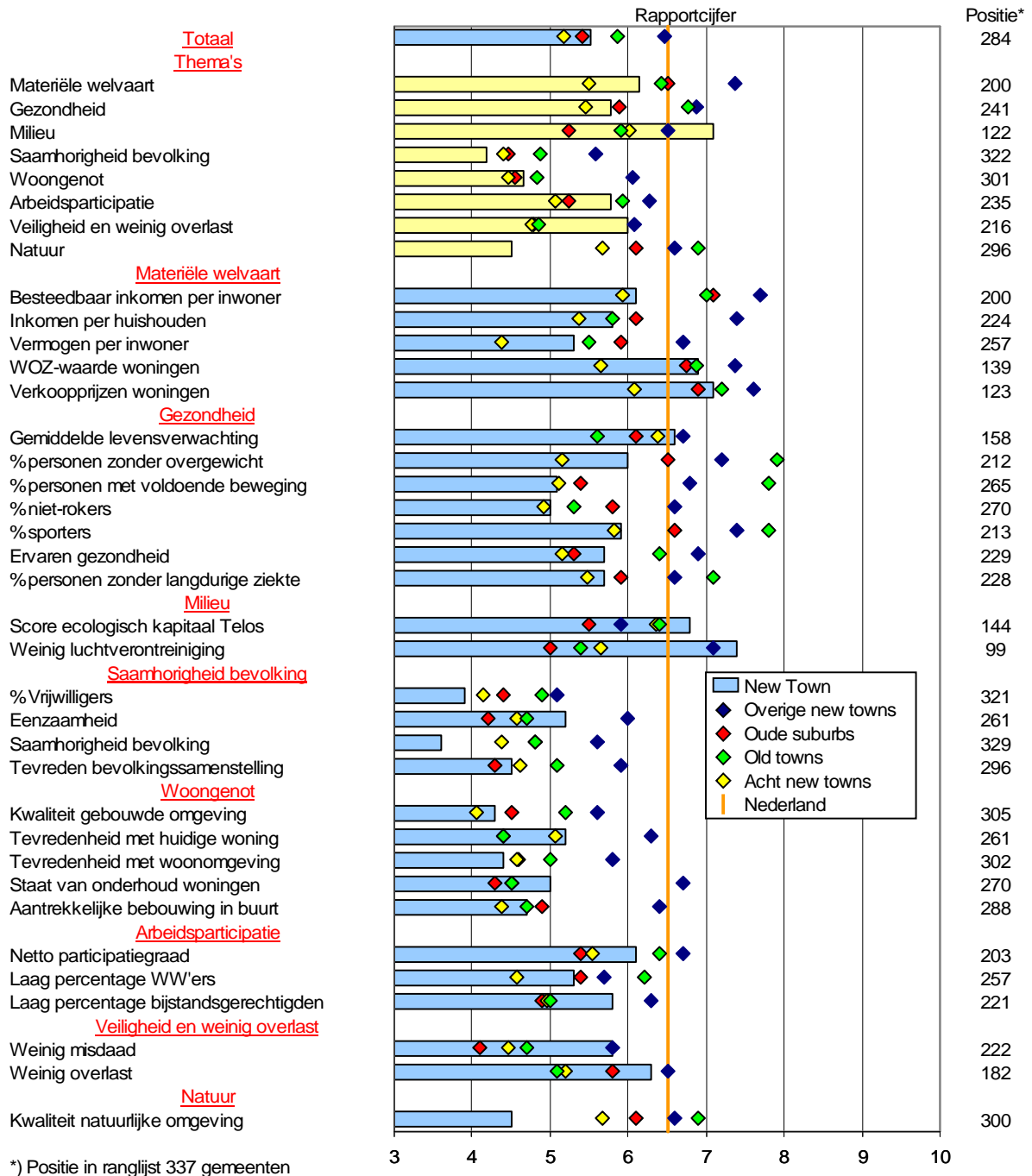
Figuur II.1e Profiel Brede Welvaart, benchmarkversie: Nieuwegein

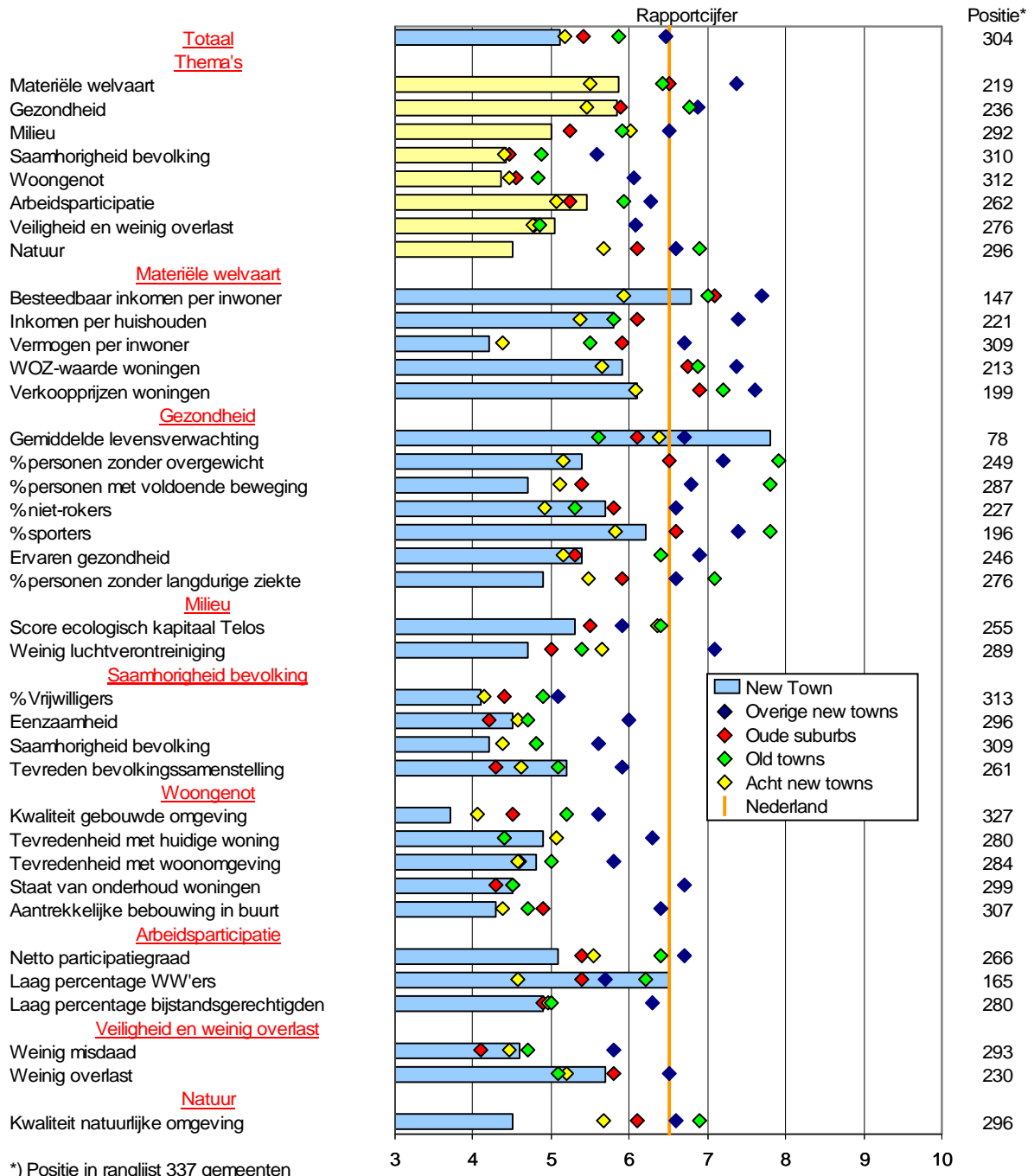
Figuur II.1f Profiel Brede Welvaart, benchmarkversie: Nissewaard

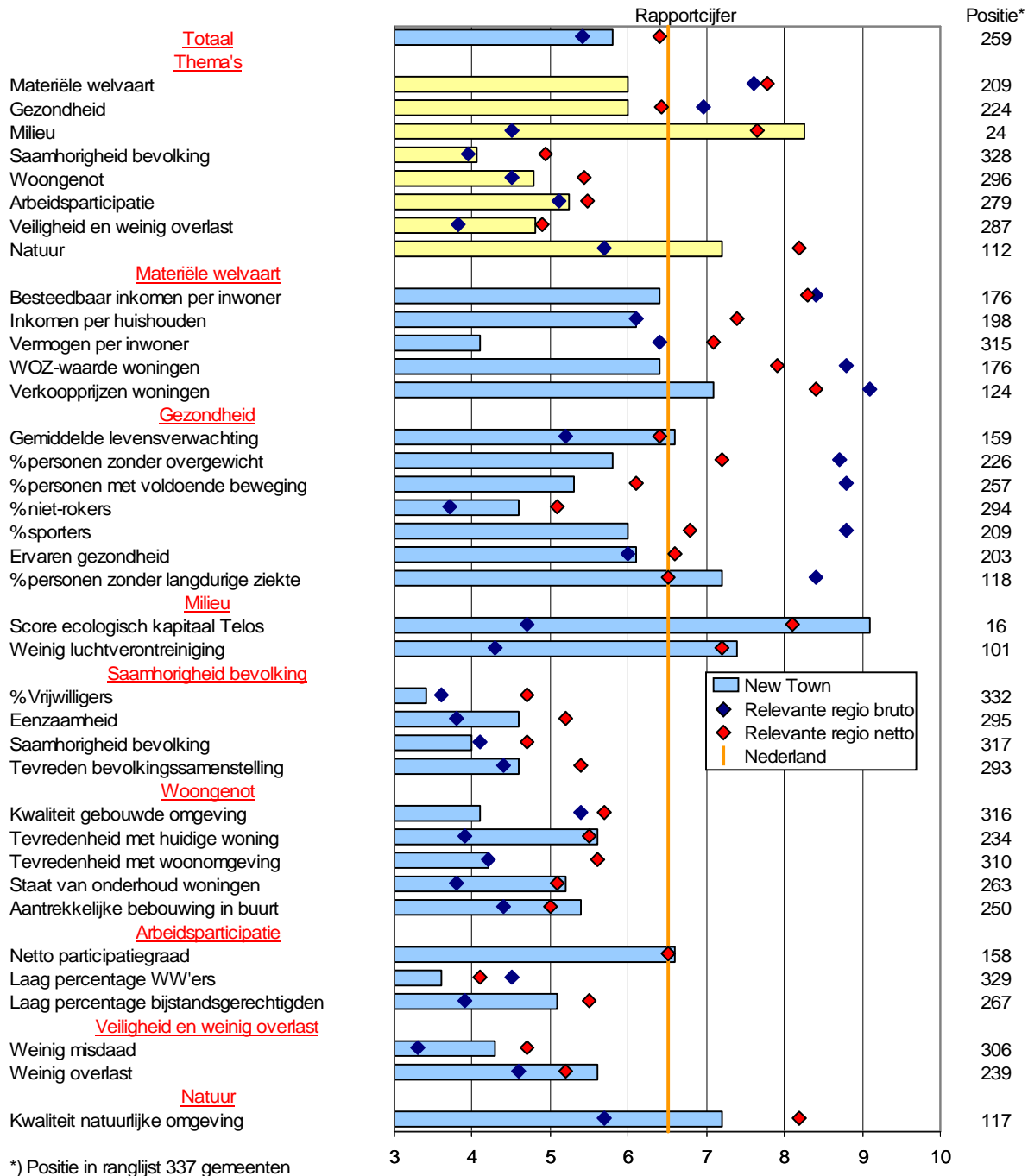
Figuur II.1g Profiel Brede Welvaart, benchmarkversie: Purmerend

Figuur II.1h Profiel Brede Welvaart, benchmarkversie: Zoetermeer

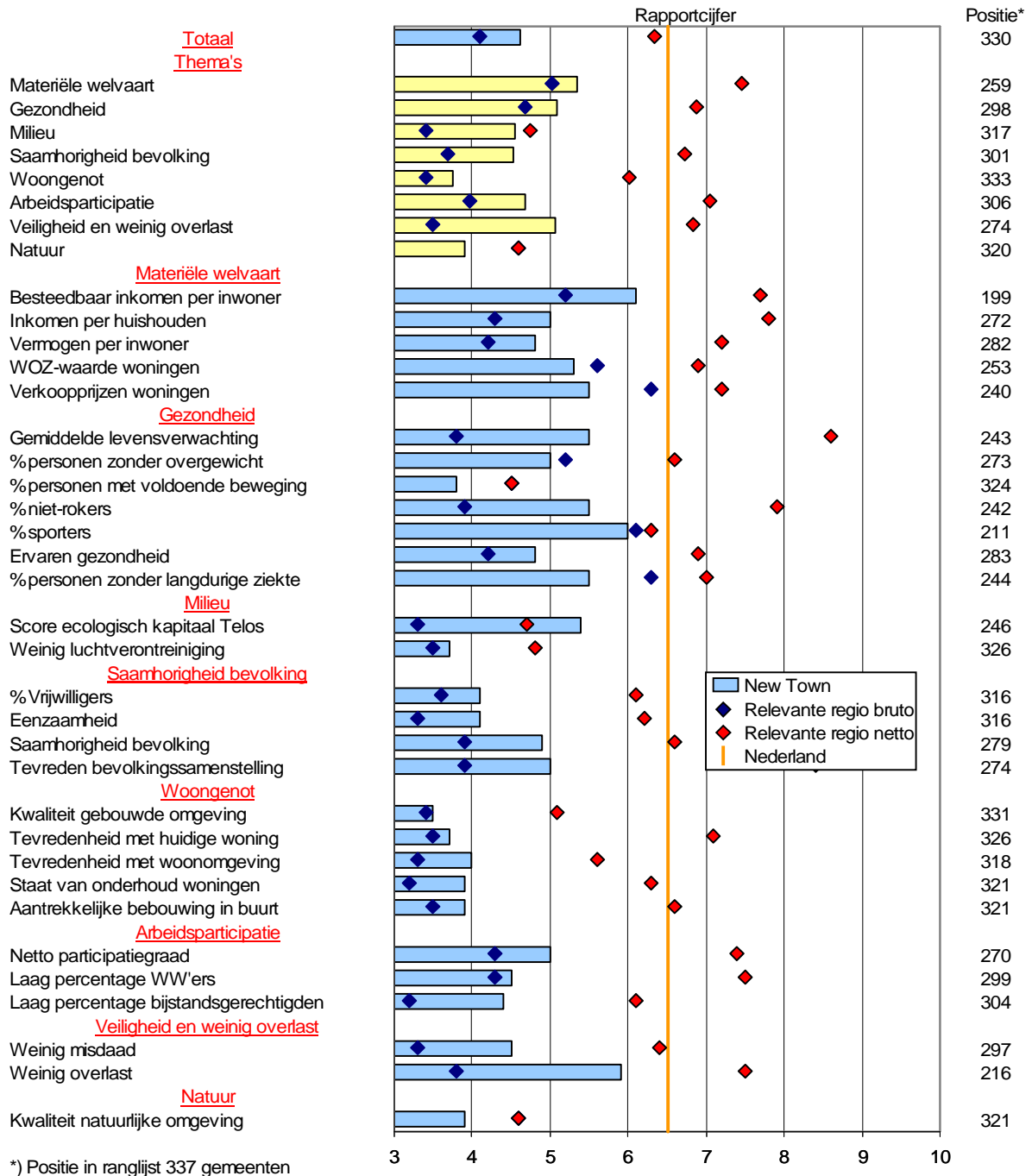

Figuur II.2a Profiel Brede Welvaart, omgevingsversie: Almere

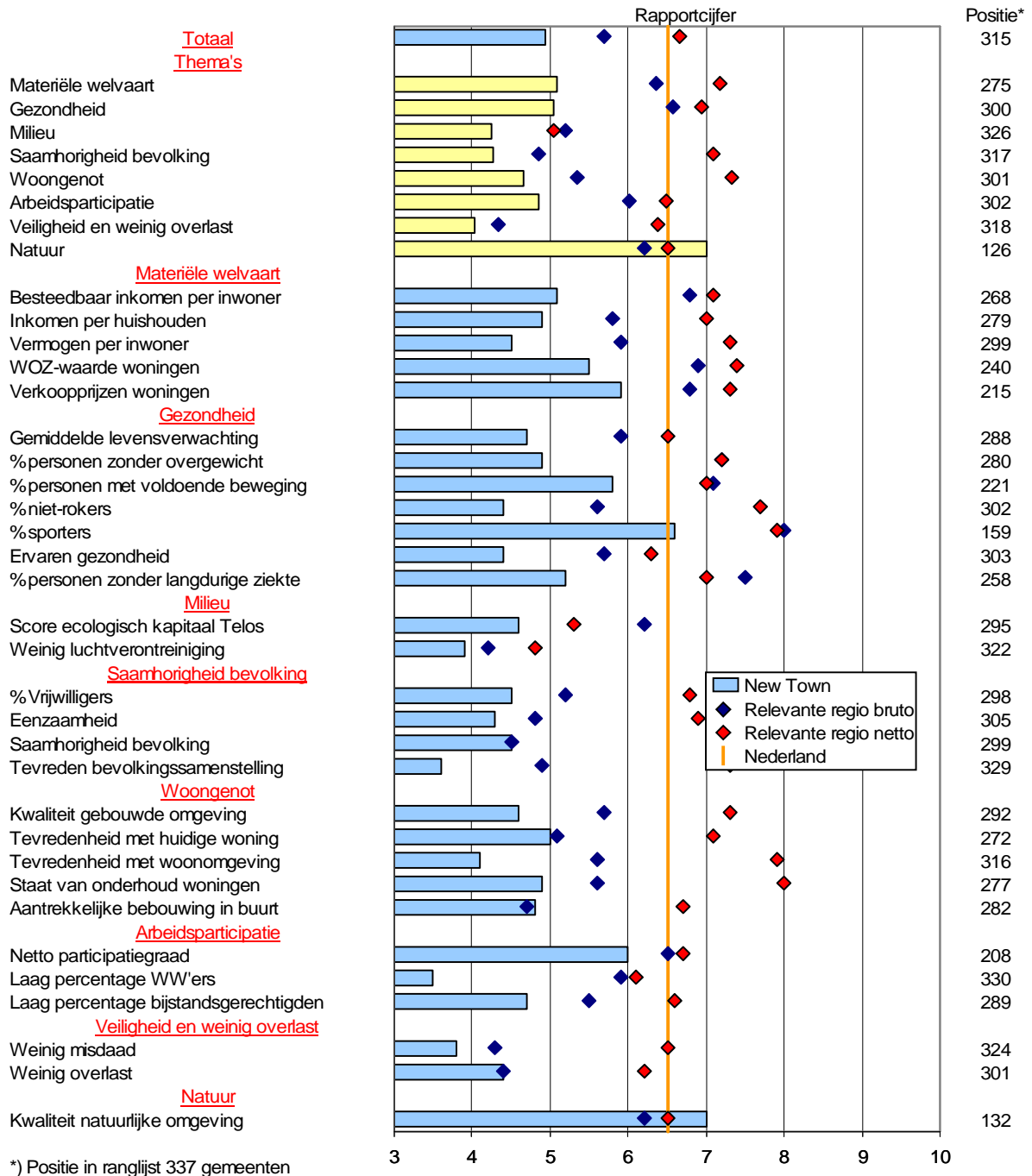

*) Positie in ranglijst 337 gemeenten

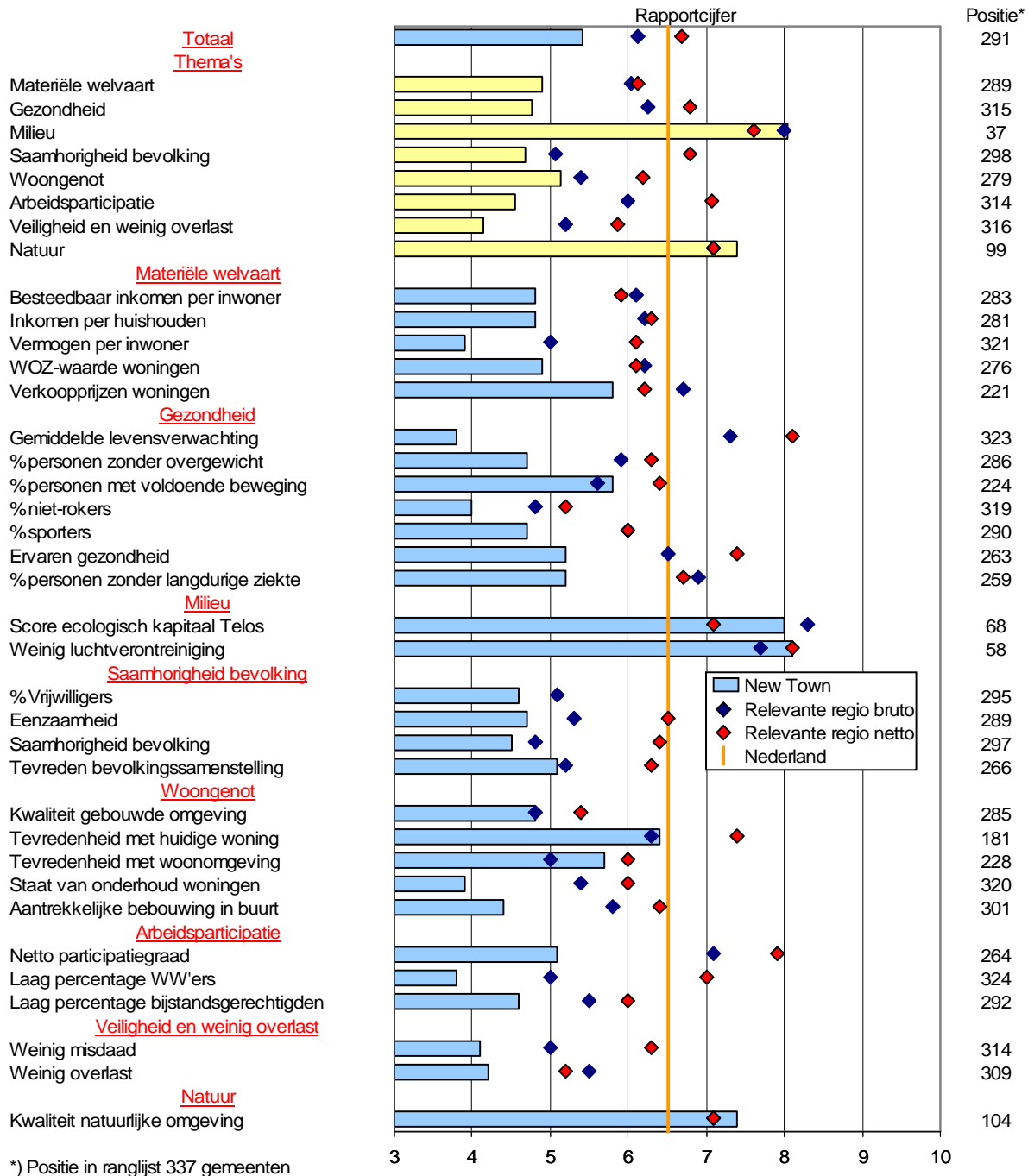
Figuur II.2b Profiel Brede Welvaart, omgevingsversie: Capelle aan den IJssel

Figuur II.2c Profiel Brede Welvaart, omgevingsversie: Helmond

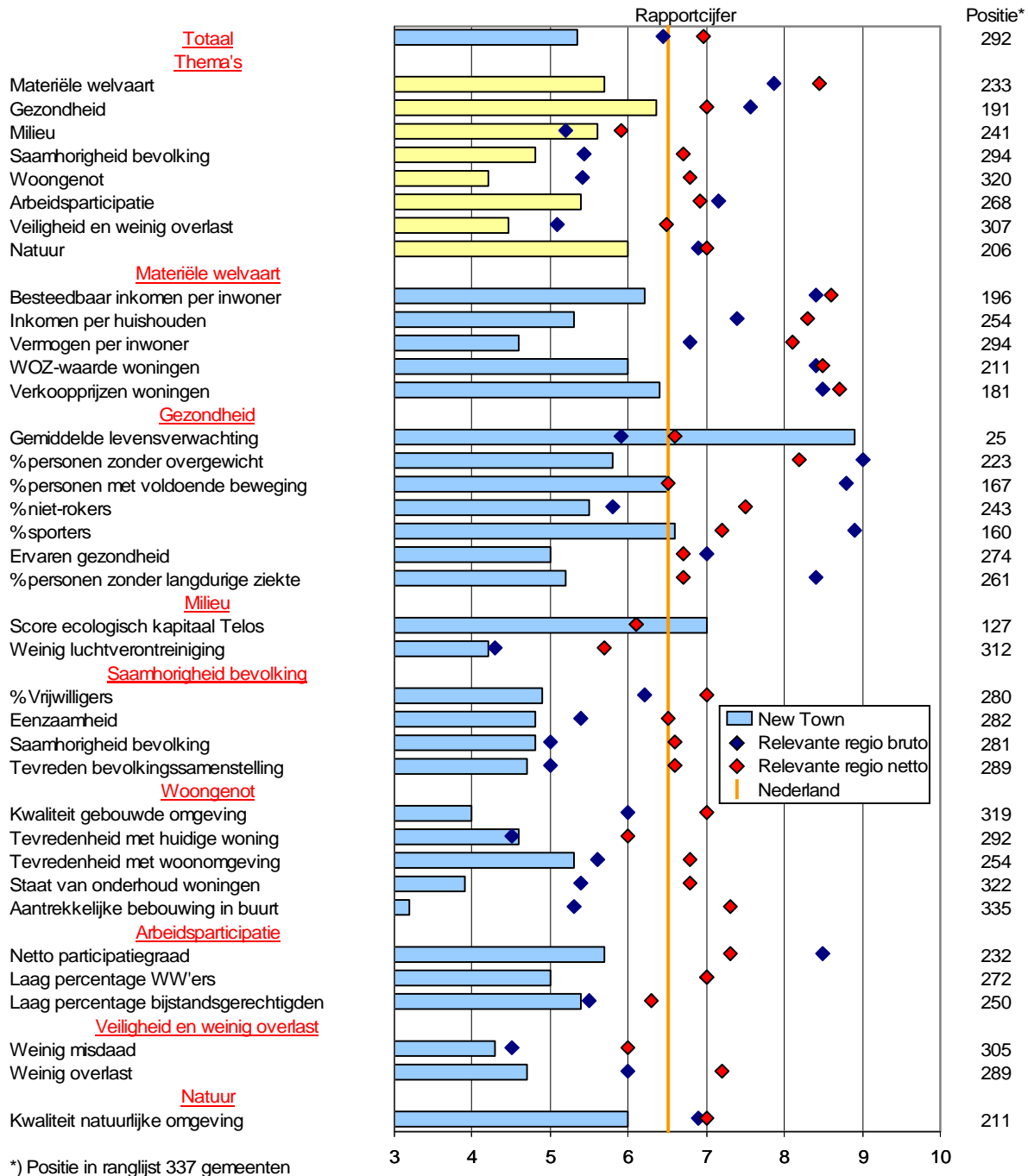

Figuur II.2d Profiel Brede Welvaart, omgevingsversie: Lelystad

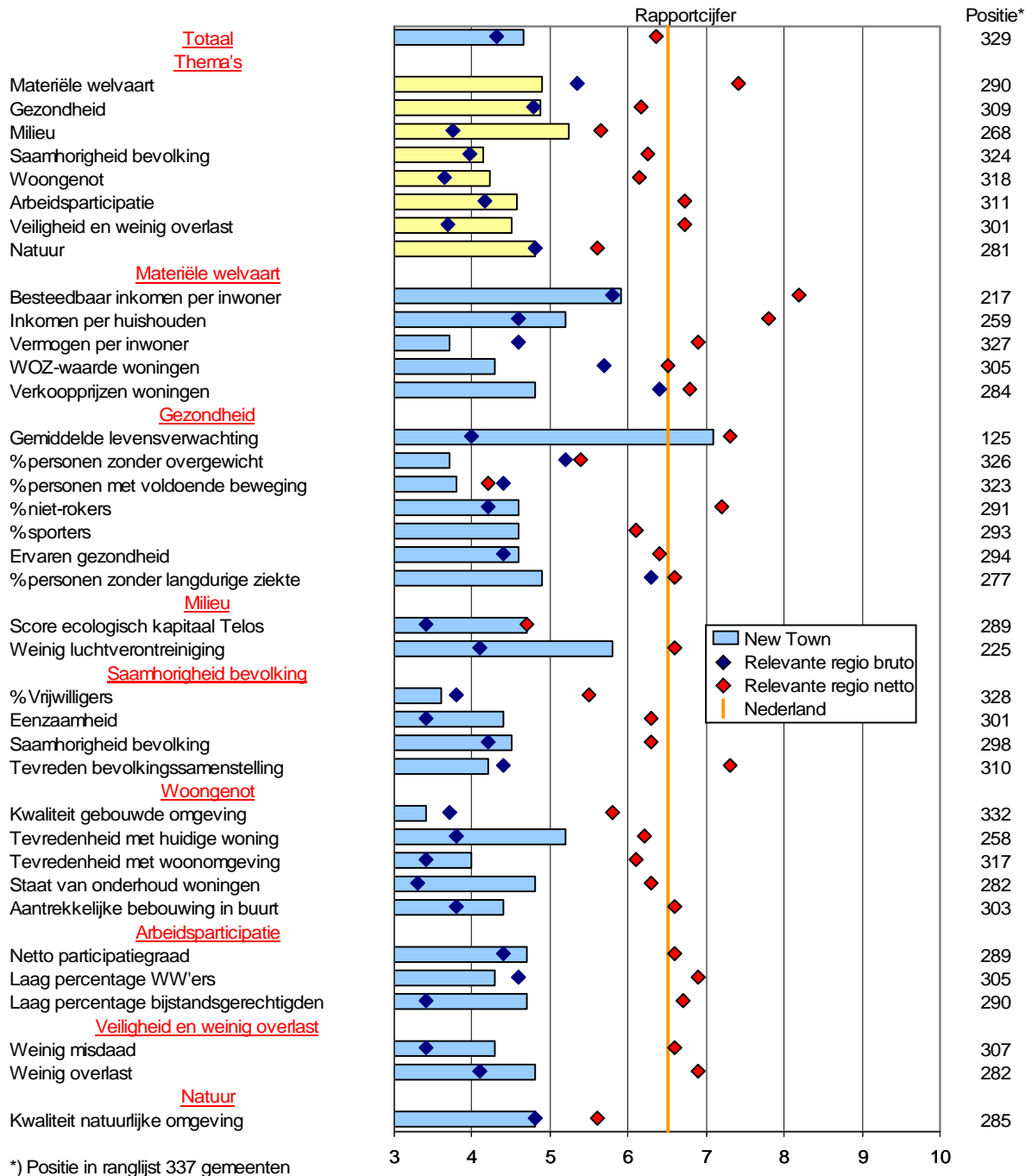

*) Positie in ranglijst 337 gemeenten

Figuur II.2e Profiel Brede Welvaart, omgevingsversie: Nieuwegein

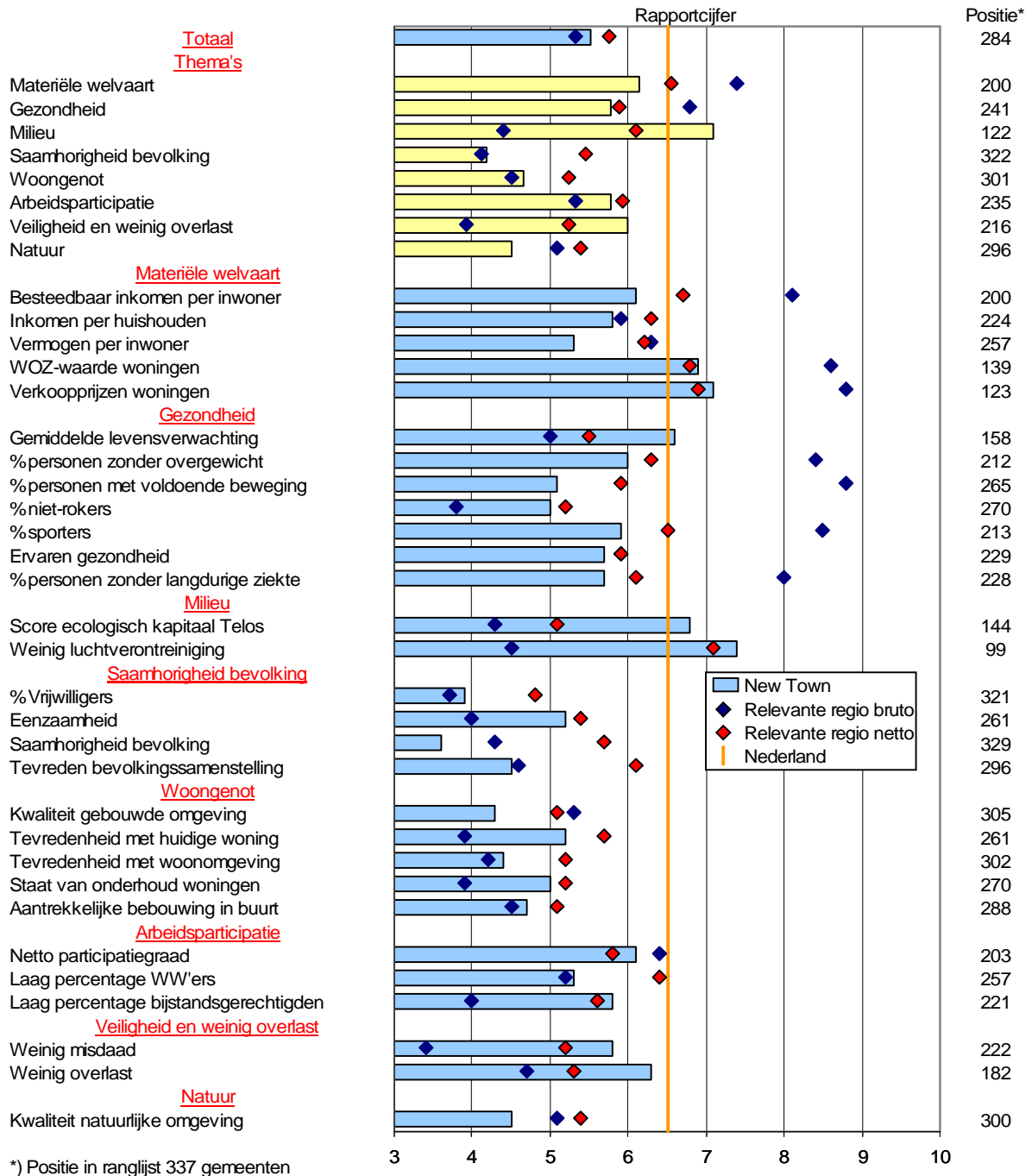

Figuur II.2f Profiel Brede Welvaart, omgevingsversie: Nissewaard

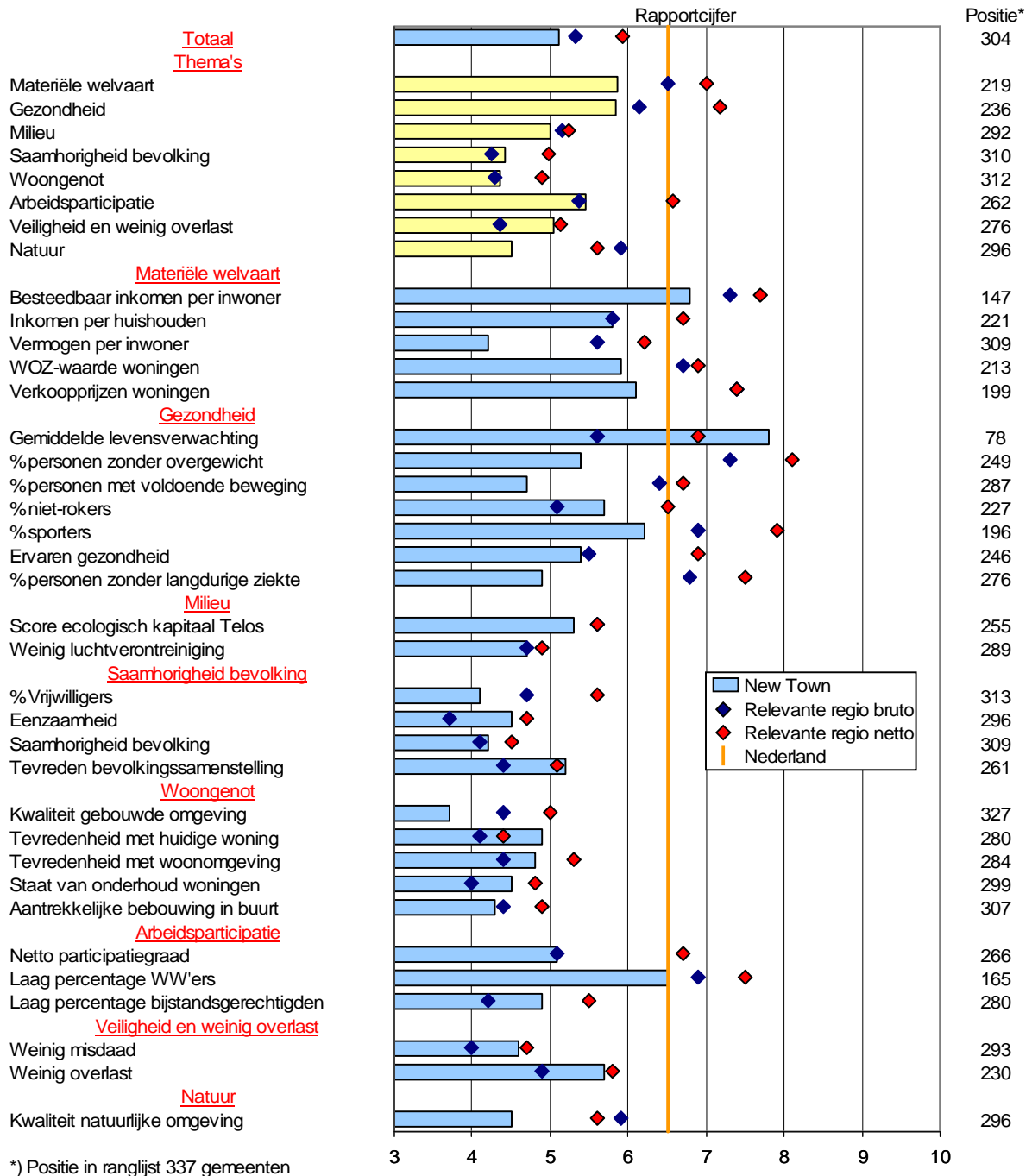
*) Positie in ranglijst 337 gemeenten

Figuur II.2g Profiel Brede Welvaart, omgevingsversie: Purmerend

*) Positie in ranglijst 337 gemeenten

Figuur II.2h Profiel Brede Welvaart, omgevingsversie: Zoetermeer

*) Positie in ranglijst 337 gemeenten

Bijlage III Toelichting bij geselecteerde indicatoren

In deze bijlage staan technische toelichting (voor zover die niet in de hoofdtekst staan). Het gaat respectievelijk om:

- Bijlage III.1 Technische toelichting bij het bepalen van de resultaten voor de woonaantrekkelijkheid
- Bijlage III.2 Toelichting indicatoren per thema en subthema

Bijlage III.1 Technische toelichting Woon aantrekkelijkheid

De scores voor de woon aantrekkelijkheid van gemeenten en buurten worden bepaald aan de hand van een groot aantal indicatoren, die hoofdzakelijk gemeten zijn (registratiegegevens) en gedeeltelijk zijn ontleend aan een grote enquête van het CBS (de zogenaamde WoON-enquête). Om de verschillende indicatoren te 'wegen' naar hun relatief belang is gebruik gemaakt van een grootschalige, door Bureau Louter uitgevoerde, enquête. Eerst wordt hier ingegaan op het bepalen van de gewichten (paragraaf III.1), vervolgens op de keuze en berekening van de indicatoren (paragraaf III.2).

III.1.1 Gewichten

Door Bureau Louter is een grote enquête gehouden, waaraan 6.500 mensen ('de respondenten') hebben deelgenomen. Een belangrijke reden voor het houden van de enquête was het vaststellen van het relatief belang van de verschillende aspecten die de woon aantrekkelijkheid bepalen¹³. In tabel III.1 staan de 'gewichten' op het niveau van elf rubrieken (zie paragraaf III.2). De elf rubrieken zijn verder onderverdeeld naar kenmerken en indicatoren (zie tabel III.2, later in deze bijlage).

Tabel III.1 Gewichten elf rubrieken volgens 'gemiddelde Nederlander'

Rubriek	Gewicht (%)
Onderwijs en kinderopvang	8.57
Medische zorg	8.60
Winkelvoorzieningen	9.09
Vrijtijdsactiviteiten	10.58
Gebouwde omgeving	5.51
Natuurlijke omgeving	10.46
Weinig overlast in omgeving	6.92
Veilige omgeving	10.13
Opbouw bevolking	9.15
Rustige omgeving	12.59
Bereikbaarheid	8.40

De resultaten zijn opgebouwd vanuit alle buurten met minstens 200 inwoners (met uitzondering van buurten die voornamelijk bestaan uit een studentenflat, een verzorgings- of verpleeghuis of een azc) per indicator een score is bepaald. Dit betreft 10.265 buurten. Vanaf het buurtniveau zijn scores op het niveau van gemeenten bepaald door de scores gewogen (op basis van het aantal inwoners per buurt) in te tellen. Ook nieuw is dat dit jaar niet is uitgegaan van zogenaamde 'z-scores' (waarbij soms sprake kan zijn van grote positieve of negatieve uitschieters voor specifieke indicatoren - indien dat indicatoren met een aanzienlijk gewicht zijn, kan dat een aanzienlijk effect hebben op het totaalresultaat). Er is gewerkt met (op de oorspronkelijke scores gebaseerde) 'rapportcijfers'. Deze zijn vastgesteld binnen een range van minimaal 3.0 en maximaal 10.0, verdeeld naar tienden van punten, met een gemiddelde van 6.5 voor elke indicator en volgens een vaste verdeling waarbij cijfers 'in het midden' een grotere kans hebben dan cijfers aan de 'uitersten' (de kans op een cijfer van 6.5 is groter dan op een cijfer van 3.0 of 10.0).

¹³ Daarnaast werd in de enquête voor een groot aantal voorzieningen gevraagd aan te geven wat de maximaal aanvaarbare afstand is die men bereid is te verplaatsen om gebruik te maken van dat type voorzieningen. Op basis daarvan zijn afstandsgevoeligheidsfuncties opgesteld, die zijn toegepast om de (in deze bijlage besproken) 'potentialscores' te bepalen.

III.1.2 Indicatoren woonaantrekkelijkheid

Om na te gaan waar in Nederland de woonaantrekkelijkheid het hoogst is, zijn gemeenten en buurten vergeleken naar elf rubrieken, alle opgebouwd uit één of meer kenmerken (totaal 34). Die kenmerken zijn op hun beurt weer opgebouwd uit één of meer indicatoren (totaal 122), waarvoor scores zijn bepaald. De gegevens zijn zo actueel mogelijk en afkomstig uit diverse bronnen. Bij vrijwel alle gebruikte indicatoren heeft door Bureau Louter een bewerking van basisgegevens plaatsgevonden.

Bij diverse kenmerken (met name bij voorzieningen) is bepaald wat de omvang, de nabijheid, de variëteit en de kwaliteit is. Wordt als voorbeeld basisscholen genomen, dan is de 'omvang' de omzet/productie per hoofd van de bevolking binnen de voor basisscholen relevante omgeving. Daartoe zijn 'potentiaalscores' bepaald, waarbij de bijdrage van omliggende buurten aan de potentiaalscore van een buurt is bepaald als de som van de 'massa' in die omliggende buurten (bijvoorbeeld gemeten in termen van omzet/productie, banen, aantal leerlingen of aantal ziekenhuisbedden) maal het deel van de bevolking waarvoor de afstand tot een gebied aanvaardbaar is om gebruik te maken van een voorziening. Deze 'afstandsgevoeligheid' is groter naarmate de afstand groter is en verschilt tussen typen voorzieningen (de afstandsgevoeligheid is voor huisartsen bijvoorbeeld veel groter dan voor ziekenhuizen: veel meer mensen vinden bijvoorbeeld een afstand van vijf kilometer tot een ziekenhuis aanvaardbaar dan een afstand van vijf kilometer tot een huisarts). De basisgegevens zijn voor de omzet/productie van voorzieningen ontleend aan het LISA-bestand en vervolgens uitvoerig bewerkt door Bureau Louter. De 'nabijheid' is de afstand tot de dichtstbijzijnde basisschool (gegevens van het CBS). De 'variëteit' is het aantal basisscholen binnen een relevante omgeving (gegevens van het CBS). De reikwijdte van de relevante omgeving is per indicator afzonderlijk bepaald aan de hand van de resultaten van de ten behoeve van dit onderzoek door Bureau Louter uitgevoerde enquête (de vraag naar de afstand die men bereid is af te leggen voor het gebruik van een voorziening). De 'kwaliteit' is bepaald aan de hand van een zeer grote enquête van het CBS (Woononderzoek Nederland: WoON) waarin naar allerlei oordelen wordt gevraagd. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens van ZorgKaart Nederland om ruimtelijke verschillen over de tevredenheid met het aanbod van zorgvoorzieningen te bepalen.

Hier volgt eerst een meer algemene, globale, beschrijving van de elf rubrieken waaruit de woonaantrekkelijkheid is opgebouwd, nader onderverdeeld naar kenmerken en indicatoren (bijlage III.1.2.1). Voor degenen die een nauwkeuriger beeld willen krijgen van de gebruikte gegevens, volgt daarna een specifieke beschrijving van alle subindicatoren en de wijze waarop die berekend zijn (bijlage III.1.2.2).

III.1.2.1 Algemene beschrijving indicatoren woonaantrekkelijkheid

Er zijn elf rubrieken, namelijk:

1. Onderwijs en kinderopvang
2. Medische zorg
3. Winkelvoorzieningen
4. Vrijtijdsactiviteiten
5. Gebouwde omgeving
6. Natuurlijke omgeving
7. Weinig overlast in omgeving
8. Veilige omgeving
9. Opbouw bevolking
10. Rustige omgeving
11. Lokale bereikbaarheid

Hier wordt een korte toelichting gegeven bij de elf rubrieken en is aangegeven welke kenmerken eronder vallen. Dat gebeurt hier slechts in hoofdlijnen. In paragraaf III.1.2 zal specifiek worden ingegaan op de indicatoren waaruit de kenmerken vervolgens zijn opgebouwd.

1. Onderwijs en kinderopvang

Deze rubriek is vooral van belang voor huishoudens met schoolgaande kinderen. Het CBS berekent voor alle inwoners per gemeente en buurt de gemiddelde afstand tot allerlei voorzieningen, zoals bijvoorbeeld een basisschool, een kinderdagverblijf en buitenschoolse opvang. Ook bepaalt het CBS voor allerlei typen voorzieningen hoeveel er van binnen een bepaalde afstand beschikbaar zijn. Daarnaast is nog gebruik gemaakt van specifieke gegevensbronnen, bijvoorbeeld van DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs) van het Ministerie van OCW.

Binnen deze rubriek zijn vier rubrieken onderscheiden.

Aanbod basisonderwijs

Dit kan van belang worden geacht door huishoudens met kinderen in de leeftijd van 4-11 jaar.

Aanbod kinderopvang

Dit kan van belang zijn voor huishoudens met kinderen van 0-3 jaar (kinderdagverblijven) en/of kinderen van 4-11 jaar (buitenschoolse opvang).

Aanbod voortgezet onderwijs

Dit kan van belang zijn voor huishoudens met kinderen van 12-17 jaar. Hier is tevens mbo-onderwijs aan toegevoegd. Veelal wonen kinderen van 12-17 jaar (nog) niet zelfstandig.

Aanbod hoger onderwijs

Dit kan een overweging vormen voor huishoudens met kinderen in de leeftijd van 17-24 jaar (of kinderen in het voortgezet onderwijs die naar verwachting hoger onderwijs gaan volgen) omdat een (steeds groter) deel van de studenten thuis blijft wonen (met name in het hbo). Ook voor degenen die het ouderlijk huis verlaten om te gaan studeren is een korte afstand van hun nieuwe woonadres tot de instelling waar zij onderwijs volgen aantrekkelijk.

2. Medische zorg

Aanbod dagelijkse medische zorg

Hierbij gaat het om huisartsen, huisartsenposten, fysiotherapeuten, apotheken en tandartsen. Voor dit type medische zorg wordt nabijheid veelal van belang geacht (hoewel dat voor tandartsen bijvoorbeeld minder geldt dan voor huisartsen). Aan de hand van gegevens van Zorgatlas Nederland is ook aandacht besteed aan verschillen in kwaliteit in het aanbod van huisartsen. De mate waarin gebruik wordt van medische zorg neemt toe met de leeftijd (en daarmee ook het gewicht dat er aan wordt toegekend).

Overige medische zorg

Dit betreft typen medische zorg waarvan minder frequent gebruik wordt gemaakt, zoals een ziekenhuis (en buitenpoliklinieken), zodat nabijheid een minder grote rol speelt dan bij 'dagelijkse medische zorg'. Ook de kwaliteit van wijkverpleging wordt hierin meegewogen, alsmede de kwaliteit van verpleeg- en verzorgingshuizen in de omgeving (waardoor bij opname daarin niet over grote afstand verhuisd hoeft te worden - en men vaak op korte afstand van familie kan blijven wonen). Gegevens over de kwaliteit zijn weer ontleend aan Zorgatlas Nederland.

3. Winkelvoorzieningen

Een ruim aanbod aan winkels binnen aanvaardbare afstand is voor velen van belang, met name voor degenen die niet in het bezit zijn van een auto. Op basis van het verschil in 'afstandsgevoeligheid' zijn twee typen winkels onderscheiden.

Aanbod dagelijkse boodschappen

Hierbij gaat het om supermarkten en andere typen winkels waar veelvuldig gebruik van wordt gemaakt, waardoor de aanvaardbare afstand ook vrij kort is.

Aanbod overige winkels

Dit betreft winkels waar meer incidenteel gebruik van wordt gemaakt. Nabijheid speelt daarom een minder belangrijke rol. In economische termen gaat het hier om 'luxe artikelen'. Dit wil niet zeggen dat alle goederen uit deze typen winkels als 'luxe artikelen' moeten worden beschouwd, maar wel dat er (in tegenstelling tot basisbehoeften, zoals voedsel) veelal keuzevrijheid bestaat bij de aanschaf. Soms wordt ook verschil gemaakt tussen 'boodschappen doen' (bij winkels voor de 'dagelijkse boodschappen') en (fun)shoppen, waarvan bij deze 'overige winkels' vaak sprake is (zoals kleding/mode of het bezoek aan een meubelboulevard). In die zin kan dit type winkels ook bijdragen aan de 'ambiance' van een buurt.

4. Vrijtijdsactiviteiten

Hieronder vallen vijf typen voorzieningen (kenmerken).

Aanbod cafés

Hierbij moet worden opgemerkt dat de nabijheid van cafés binnen korte afstand ook voor overlast kan zorgen. Hier (en soms voor andere typen voorzieningen ook - zij het in wat mindere mate) is dus sprake van een 'niet-lineair verband': op korte afstand hebben cafés een dempend effect op de woonaantrekkelijkheid, maar op wat grotere afstand gaat het voordeel van aanbod (op loopafstand of eventueel fietsafstand) zwaarder wegen dan de overlast. Na een omslagpunt (boven een bepaalde afstand) gaat de afstand weer een negatieve invloed uitoefenen op de bijdrage aan de woonaantrekkelijkheid, omdat de vereiste verplaatsing om er gebruik van te maken te lang wordt. Van dergelijke 'niet-lineaire verbanden' is geen gebruik gemaakt in dit onderzoek. Indirect wordt dit echter meegewogen in de scores binnen de rubrieken 'weinig overlast in omgeving' en 'veilige omgeving'. Een voorbeeld: in Amsterdam zal in het centrum van de binnenstad zowel sprake zijn van voordelen (nabijheid voorzieningen) als nadelen (hinder van die voorzieningen) en hangt het dus van de individuele gewichten af hoe men dit gebied beoordeelt. In het gebied rond de kern van de binnenstad (de 'Grachtengordel') kent men nog steeds de voordelen (hoewel men een wat grotere afstand af zal moeten leggen), maar ondervindt men veel minder hinder. Volgens de gewichten van de 'gemiddelde Nederlander' krijgt dit gebied (bij meewegen van gemak en ongemak) daardoor een hogere waardering dan de kern van de binnenstad.

Aanbod restaurants

Dit is inclusief cafetaria's.

Aanbod culturele voorzieningen

Hieronder vallen musea, theaters/podiumkunsten en bioscopen.

Aanbod sportfaciliteiten

Hieronder vallen zwembaden, sportterreinen en sporthallen/fitnesscentra/sportscholen.

Aanbod recreatiemogelijkheden

Naast dagrecreatieve terreinen worden hierbij (met een lager gewicht) ook verblijfsrecreatieve terreinen gerekend, omdat de plaatselijke bevolking soms gebruik kan maken van de voorzieningen op die terreinen.

5. Gebouwde omgeving

Hieronder valt slechts één kenmerk.

Gebouwde omgeving

Bij de gebouwde omgeving is enerzijds rekening gehouden met de concentratie en nabijheid van historische bebouwing, met name de nabijheid van Rijksmonumenten. De gegevens zijn afkomstig van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De historische bebouwing hoeft niet noodzakelijk in de 'eigen' buurt te zijn geconcentreerd. Via de afstandsgevoeligheid voor de nabijheid van een historische binnenstad zijn hier potentiaalscores berekend. Hiermee wordt dus bepaald of men op korte afstand van gebieden met veel historische bebouwing woont.

Anderzijds is bepaald of sprake is van aantrekkelijke, ruime bebouwing in het algemeen, los van de vraag of dat om historische bebouwing gaat of niet.

Tenslotte is de concentratie van historische gebouwen in de eigen buurt (in de directe omgeving) bepaald.

6. Natuurlijke omgeving

De kwaliteit van de natuurlijke omgeving heeft zowel betrekking op water ('blauw': via twee kenmerken) als land ('groen': gemeten via één kenmerk, maar wel met een groot aantal indicatoren).

Nabijheid recreatief binnenwater

Door Bureau Louter is een maat opgesteld voor de nabijheid van binnenwater. Daarin zijn meegewogen de nabijheid van (al dan niet recreatieve) plassen en meren, rivieren, overig binnenwater, randmeren (Veerse Meer, Veluwemeer) en grote meren (IJsselmeer, Zeeuwse wateren).

Nabijheid strand

Daarnaast is de afstand tot strand meegewogen. De afstandsgevoeligheid is groter naarmate men dichterbij het strand woont. Een verschil van vijf kilometer legt daarbij veel meer gewicht in de schaal bij afstanden van vijf kilometer of tien kilometer dan bij afstanden van 195 of 200 kilometer.

Groen en natuur in omgeving

Door de nabijheid van parken en plantsoenen mee te wegen wordt recht gedaan aan de nabijheid van 'stedelijk groen'. Daardoor kunnen ook meer verstedelijkte gebieden met weinig 'natuur' toch nog groenvoorzieningen bieden in de vorm van parken en plantsoenen.

Voor 'bos en natuur' zijn diverse subindicatoren onderscheiden. Het Planbureau voor de Leefomgeving berekende per gemeente bijvoorbeeld een rapportcijfer voor de 'beleving' van het landschap. Dat gebeurde op basis van onderzoek van Alterra, onderdeel van het kennisinstituut Wageningen University & Research Centre. Dit rapportcijfer is samengesteld uit de aanwezigheid van positieve en negatieve landschapkenmerken en beoordeling hiervan door de inwoners. Naast deze indicator is de nabijheid van bos en (natte en droge) natuur meegewogen. Ook is bepaald of sprake is van een heuvelachtige omgeving. Tevens spelen door Telos en de Rijksuniversiteit Groningen opgestelde indicatoren een rol. Voor details wordt verwezen naar paragraaf III.1.2.2.

7. Weinig overlast in omgeving

De mate van overlast is deels gebaseerd op geregistreerde ('gemeten') vernielingen (op basis van de Politiemonitor) en deels op oordelen van inwoners over de mate waarin zij overlast ondervinden, met een onderscheid naar type overlast. Deze oordelen komen uit het WoonOnderzoek Nederland (WoON). De gegevens zijn door Bureau Louter uitvoerig bewerkt met statistische methodieken om tot buurtscores te komen, zoals onder andere schattingsmethodieken om via achtergrondkenmerken van bewoners van een buurt te komen tot schattingen voor indicatoren. Deze methode, die door Bureau Louter al ruim tien jaar wordt toegepast (onder andere in het kader van het onderzoek voor Elsevier Weekblad) wordt tegenwoordig 'SMAP' genoemd (SMall Area estimates for Policymakers).

Er zijn drie kenmerken onderscheiden.

Weinig rommel en vernieling

Naast de gemeten vernielingen is de score voor dit kenmerk gebaseerd op ondervonden hinder als gevolg van bekladding, vernieling en rommel.

Weinig overlast door jongeren

Dit is bepaald op basis van de ondervonden hinder door jongeren.

Weinig overlast buren/omwonenden

Dit is bepaald op basis van de ondervonden hinder door buren en door omwonenden.

8. Veilige omgeving

Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen verkeersveiligheid en misdaad.

Verkeersveiligheid

Als representatief voor de verkeersveiligheid is beschouwd het aantal (gemeten) verkeersmisdrijven (op basis van gegevens uit de Politiemonitor, waarbij geregistreerd wordt naar de locatie waar delicten hebben plaatsgevonden - en niet naar de woonplaats van de dader).

Weinig misdaad in omgeving

Dit betreft het aantal aangiften van vermogensdelicten en geweldsmisdrijven per duizend inwoners. Deze ('gemeten') informatie komt uit de Politiemonitor en is aangevuld met oordelen uit WoON over angst om te worden beroofd of lastiggevallen.

9. Opbouw bevolking

Hierbij is een onderscheid gemaakt naar drie kenmerken (de bevolkingssamenstelling, de saamhorigheid van de bevolking en de sociale status van de woonbebouwing).

Bevolkingssamenstelling

De samenstelling van de bevolking wordt bepaald aan de hand van het percentage uitkeringsontvangers ten opzichte van dat in de regio en de oordelen van inwoners over de bevolkingssamenstelling uit het WoON.

Saamhorigheid bevolking

In WoON beoordelen inwoners de saamhorigheid in hun woonomgeving via een aantal vragen. Gevraagd is of ze al dan niet prettig contact hebben met hun buren en buurtbewoners, of ze de buurt gezellig vinden, of zij zich verantwoordelijk voelen voor de leefbaarheid in hun buurt, of men prettig met elkaar omgaat en of mensen elkaar kennen. Deze gegevens zijn door Bureau Louter uitvoerig bewerkt met statistische methodieken om tot buurtcores te komen (onder andere via de SMAP-methode).

Daarnaast is het percentage vrijwilligers bepaald, alsmede het percentage van de inwoners dat zich eenzaam voelt. Het gaat hierbij om resultaten uit een zeer grote enquête van het RIVM en de GGD's (de 'gezondheidsmonitor', met een half miljoen respondenten).

Sociale status woonomgeving

De sociale status van de woonomgeving is bepaald aan de hand van het aantal huishoudens met een hoog inkomen en het gemiddelde inkomen in verhouding tot de omliggende regio. Inkomensgegevens komen van het CBS.

10. Rustige omgeving

Of sprake is van een 'rustige omgeving' wordt bepaald aan de hand van vier kenmerken. Wat 'gezonde' betreft, gaat het daarbij om omgevingsfactoren die de gezondheid beïnvloeden, zoals de mate van luchtverontreiniging en overlast door stank of geluid. Over de gezondheid van inwoners van een buurt zijn op zich gegevens bekend, maar aangezien er sterke verbanden bestaan met sociaal-economische indicatoren zoals bijvoorbeeld opleidingsniveau, wordt daardoor niet zozeer gemeten of sprake is van een gezonde woonomgeving, maar wordt (indirect) de samenstelling van de bevolking gemeten. Daarmee wordt dus niet de woonaantrekkelijkheid gemeten.

Rust en ruimte in de omgeving

Of sprake is van rust en ruimte is op verschillende ruimtelijke schaalniveaus bepaald. De bevolkingsdichtheid op buurt-, wijk-, gemeente- en regionaal niveau vormt een indicator voor rust en ruimte. Een lage dichtheid wordt als gunstig beschouwd. Hoge dichtheden brengen op zich ook voordelen met zich mee, maar dat wordt al gemeten bij andere rubrieken (zoals diverse typen voorzieningen en de aansluiting op het openbaar vervoer).

Weinig luchtverontreiniging

In weinig verstedelijkte gebieden is veelal sprake van relatief weinig luchtverontreiniging, uitzonderingen daargelaten zoals gebieden die worden doorsneden door drukke snelwegen of met veel intensieve veehouderij.

Weinig overlast door stank en geluid

Er zijn diverse bronnen van geluid en stank in het onderzoek betrokken. Niet voor alle bronnen zijn overigens (buurt)scores bekend. Zo ontbreken gegevens over laagfrequent geluid: een bron van hinder die (volgens informatie op nationaal niveau) sterk toeneemt (en kan leiden tot ingrijpende gezondheidsklachten, zoals ernstige slapeloosheid), maar waar merkwaardig genoeg in onderzoeken met een onderscheid naar locaties, zoals bijvoorbeeld de Gezondheidsmonitor, niet naar wordt gevraagd.

Weinig hinder van verkeer

Uit het WoON-onderzoek komen oordelen in hoeverre men last heeft van verkeer. Tevens is de mate waarin men hinder ondervindt van files gemeten.

Parkeermogelijkheden

In dichtbevolkte gebieden zijn er minder mogelijkheden voor (onbetaald) parkeren. Dat kost dus (zoek)tijd en/of geld voor degenen die een auto bezitten.

11. Lokale bereikbaarheid

Bij bereikbaarheid over de weg worden drie kenmerken onderscheiden, namelijk bereikbaarheid over de weg, bereikbaarheid met de trein en bereikbaarheid met het overige openbaar vervoer (bus, tram, metro). Het gaat daarbij puur om de lokale bereikbaarheid als gevolg van aansluitingen op de (weg) infrastructuur en opstapplaatsen voor het openbaar vervoer. Het gaat niet om de bereikbaarheid van voorzieningen, want dat is al verwerkt via de potentiaalscores (op basis van afstand over de weg).

Bereikbaarheid over de weg

Hierbij is bepaald wat de afstand is tot de dichtstbijzijnde oprit naar een provinciale weg en naar een Rijksweg. Tevens is bepaald wat de gemiddelde snelheid over de weg is vanuit een buurt naar locaties binnen 20 kilometer.

Bereikbaarheid met de trein

De bereikbaarheid per trein is bepaald met CBS-gegevens over de nabijheid van treinstations en overstapstations. Ook is vastgesteld welk deel van de bevolking regelmatig met de trein reist.

Bereikbaarheid overig openbaar vervoer

Dit is bepaald aan de hand van een door Bureau Louter opgestelde indicator voor de frequentie van aankomst en vertrek van openbaar vervoer (per bus, tram en metro) en op basis van de mate van tevredenheid met het openbaar vervoer volgens WoON.

III.1.2.2 Specifieke beschrijving indicatoren woonaantrekkelijkheid

In tabel III.2 staan de onderscheiden subindicatoren, gebundeld naar kenmerk en indicator. Er zijn vier typen bronnen:

- CBS WoON. De WoON-enquête (WoonOnderzoek Nederland) betreft een nationale enquête, met ongeveer 70 duizend respondenten per jaar. Door Bureau Louter is uitgegaan van gemiddelde scores voor de twee meest recent beschikbare versies van WoON. Dit vormde de basis voor aspecten die samenhangen met hinder/overlast en het sociaal klimaat en soms voor andere typen indicatoren. In de WoON-enquête wordt gevraagd om op een vier- of vijfpuntsschaal een oordeel te geven. Door Bureau Louter zijn gemiddelde score per gemeente bepaald. Vervolgens zijn met behulp van SMAP-modellen scores per buurt geschat.
- CBS Buurt. Deze gegevensbron levert informatie op buurtniveau (totaal meer dan 10 duizend buurten met minstens 200 inwoners) over aspecten die samenhangen met de nabijheid en variëteit van voorzieningen en met bereikbaarheid. De 'nabijheid' is de afstand tot de dichtstbijzijnde voorziening (bijvoorbeeld een basisschool), de 'variëteit' is het aantal voorzieningen van een bepaald type binnen een gegeven afstand (bijvoorbeeld het aantal basisscholen binnen een kilometer). Het CBS berekent dat voor verschillende afstandsbegrenzings. Op grond van de resultaten van onze enquête over de afstand waarover verschillende aspecten van de woonaantrekkelijkheid van belang zijn, is daarvoor een gewogen totaalscore berekend per buurt en type voorziening.
- LISA. De potentiaalscores voor de omzet/productie per inwoner voor diverse typen voorzieningen zijn ontleend aan gegevens van de Stichting LISA.
- Specifieke bronnen. Hierbij zijn door Bureau Louter specifieke berekeningen gemaakt, soms door combinatie van verschillende gegevensbronnen. Per rubriek wordt na tabel III.2 aangegeven hoe de subindicatoren zijn berekend.

Invloed buitenland

Per indicator is ook beoordeeld of het buitenland bijdraagt aan de score van een subindicator door eerst te bepalen voor welke indicatoren het buitenland een rol zou kunnen spelen en vervolgens te kijken naar de afstandsgevoeligheid per indicator aan de hand van onze enquête onder 6.500. Via literatuurstudie is daarna bepaald voor welke indicatoren de grens een extra 'remmend' effect heeft en voor welke niet. Tenslotte zijn relevante indicatoren herberekend inclusief het effect van het buitenland. Voor een gemeente als Vaals zorgt het 'buitenlandeffect' voor een aanzienlijke stijging op de ranglijst, vooral als gevolg van de nabijheid van Aachen. Ook voor andere gemeenten aan de grens heeft het buitenland effect, maar in mindere mate dan voor Vaals. Voor een gemeente als Hulst is de afstand over de weg tot Antwerpen en Gent bijvoorbeeld groter dan de afstand van Gorinchem tot Rotterdam en Utrecht.

Tabel III.2 Elf rubrieken, 34 kenmerken, 122 indicatoren

Rubriek/kenmerk	Indicator	Bron	HAN	
Onderwijs en kinderopvang				
Aanbod basisonderwijs	Afstand basisschool	CBS Buurt		
	Variëteit basisscholen	CBS Buurt		
Aanbod kinderopvang	Potentiaal leerlingen basisonderwijs	Specifiek		
	Potentiaal omzet basisscholen	LISA		
	Afstand kinderdagverblijf	CBS Buurt		
	Variëteit kinderdagverblijven	CBS Buurt		
	Afstand buitenschoolse opvang	CBS Buurt		
	Variëteit buitenschoolse opvang	CBS Buurt		
Aanbod voortgezet onderwijs	Potentiaal omzet kinderopvang	LISA		
	Potentiaal leerlingen voortgezet onderwijs	Specifiek		
	Potentiaal omzet voortgezet onderwijs	LISA		
	Potentiaal omzet mbo	LISA		
	Potentiaal leerlingen speciaal onderwijs	Specifiek		
Aanbod hoger onderwijs	Nabijheid middelbaar onderwijs	Specifiek		
	Nabijheid hoger onderwijs	Specifiek		
	Potentiaal omzet hbo	LISA		
	Potentiaal omzet wo (wetenschappelijk onderwijs)	LISA		
	Variëteit hoger onderwijs	Specifiek		
Medische zorg				
Aanbod dagelijkse medische zorg	Afstand huisarts	CBS Buurt		
	Variëteit huisartsen	CBS Buurt		
	Potentiaal aantal huisartsen	Specifiek		
	Kwaliteit huisartsen	Specifiek		
	Potentiaal omzet huisartsen	LISA		
	Afstand huisartsenpost	CBS Buurt		
	Afstand apotheek	CBS Buurt		
	Potentiaal omzet apotheken	LISA		
	Potentiaal aantal fysiotherapeuten	Specifiek		
	Potentiaal omzet fysiotherapeuten	LISA		
	Potentiaal omzet tandartsen	LISA		
	Potentiaal aantal tandartsen	Specifiek		
	Aanbod ziekenhuizen en verpleging	Potentiaal omzet ziekenhuizen	LISA	
		Potentiaal omzet paramedische praktijken	LISA	
		Potentiaal aantal ziekenhuisbedden	Specifiek	
		Afstand poliklinieken	Specifiek	
Kwaliteit ziekenhuizen		Specifiek		
Kwaliteit wijkverpleging		Specifiek		
Kwaliteit verpleeghuizen		Specifiek		
Winkelvoorzieningen				
Aanbod dagelijkse boodschappen	Afstand supermarkt	CBS Buurt		
	Variëteit supermarkten	\CBS Buurt		
	Afstand overige winkels	CBS Buurt		
	Variëteit overige winkels	CBS Buurt		
	Potentiaal omzet supermarkten	LISA		
	Potentiaal omzet dagelijkse levensmiddelen	LISA		
Aanbod overige (luxe) winkels	Potentiaal omzet overige winkels	LISA		

Bureau Louter, 17 september 2024

M23.004 Kwantitatieve analyse new towns

Rubriek/kenmerk	Indicator	Bron	HAN
Vrijtijdsactiviteiten			
Aanbod cafés	Afstand café	CBS Buurt	A
	Variëteit cafés	CBS Buurt	A
	Potentiaal omzet cafés	LISA	A
Aanbod restaurants	Afstand restaurants	CBS Buurt	A
	Variëteit restaurants	CBS buurt	A
	Potentiaal omzet restaurants	LISA	A
	Afstand cafetaria	CBS Buurt	A
	Variëteit cafetaria's	CBS Buurt	A
	Potentiaal omzet cafetaria's	LISA	A
Aanbod culturele voorzieningen	Afstand museum	CBS Buurt	A
	Variëteit musea	CBS Buurt	A
	Potentiaal omzet musea	LISA	A
	Afstand podiumkunsten	CBS Buurt	A
	Variëteit podiumkunsten	CBS Buurt	A
	Potentiaal omzet podiumkunsten	LISA	A
	Afstand bioscoop	CBS Buurt	A
	Variëteit bioscopen	CBS buurt	A
	Potentiaal omzet bioscopen	LISA	A
	Aanbod sportfaciliteiten	Afstand zwembad	CBS Buurt
Potentiaal omzet zwembaden		LISA	
Afstand sportterreinen		CBS Buurt	
Nabijheid sportterreinen		Specifiek	
Potentiaal omzet sporthallen/fitness		LISA	
Aanbod recreatiemogelijkheden	Afstand dagrecreatief terrein	CBS Buurt	
	Afstand verblijfsrecreatief terrein	CBS Buurt	
	Nabijheid recreatieterreinen	Specifiek	
Gebouwde omgeving			
Monumentale bebouwing	Historisch decor	Specifiek	A
	Monumentale gebouwen	Specifiek	A
Aantrekkelijke, ruime bebouwing	Aantrekkelijke, ruime bebouwing	Specifiek	
Natuurlijke omgeving			
Nabijheid binnenwater	Nabijheid binnenwater	Specifiek	
Nabijheid strand	Nabijheid strand	Specifiek	
Groen en natuur in omgeving	Afstand groen	CBS Buurt	
	Variëteit groen	Specifiek	
	Afstand bos	CBS Buurt	
	Afstand droog natuurlijk terrein	CBS Buurt	
	Afstand nat natuurlijk terrein	CBS Buurt	
	Variëteit natuur	Specifiek	
	Kwaliteit natuur	Specifiek	
	Ecologisch kapitaal	Specifiek	
	Heuvellandschap	Specifiek	
	Aantrekkelijke natuur	Specifiek	
Weinig overlast in omgeving			
Weinig rommel en vernieling	Weinig bekladding	CBS WoON	H
	Weinig vernieling	CBS WoON	H
	Weinig rommel	CBS WoON	H
	Weinig gemeten vernieling	Specifiek	H
	Weinig overlast door jongeren	CBS WoON	H
Weinig overlast buren/omwonenden	Weinig overlast door buren	CBS WoON	H
	Weinig overlast door omwonenden	CBS WoON	H

Bureau Louter, 17 september 2024

M23.004 Kwantitatieve analyse new towns

Rubriek/kenmerk	Indicator	Bron	HAN
Veilige omgeving			
Verkeersveiligheid	Weinig verkeersmisdrijven	Specifiek	H
Weinig misdad in omgeving	Weinig angstgevoelens	CBS WoON	H
	Weinig gemeten geweldsmisdrijven	Specifiek	H
	Weinig gemeten vermogensdelicten	Specifiek	H
Opbouw bevolking			
Bevolkingssamenstelling	Tevreden met bevolkingssamenstelling	WoON	H
	% uitkeringen t.o.v. regio	Specifiek	H
Saamhorigheid bevolking	Veel contact met buren	CBS WoON	H
	Veel contact met buurtbewoners	CBS WoON	H
	Verantwoordelijkheid voor leefbaarheid	CBS WoON	H
	Prettig met elkaar omgaan	CBS WoON	H
	Gezellige buurt	CBS WoON	H
	Mensen kennen elkaar	CBS WoON	H
	Weinig eenzaamheid	Specifiek	H
	Veel vrijwilligerswerk	Specifiek	H
Sociale status woonomgeving	Deel inkomens bij bovenste 20%	Specifiek	
	Gemiddeld inkomen t.o.v. regio	Specifiek	
Rustige omgeving			
Rust en ruimte in de omgeving	Rust en ruimte in de omgeving	Specifiek	H
Weinig luchtverontreiniging	Weinig luchtverontreiniging	Specifiek	H
Weinig overlast door stank en geluid	Weinig stank	Specifiek	H
	Weinig geluidshinder door wegen	Specifiek	H
	Weinig overige geluidshinder	Specifiek	H
Weinig hinder van verkeer	Weinig last van verkeer	CBS WoON	H
	Weinig last van files	Specifiek	H
Veel parkeermogelijkheden	Veel parkeermogelijkheden	Specifiek	H
Lokale bereikbaarheid			
Bereikbaarheid over de weg	Nabijheid provinciale/Rijkswegen	Specifiek	
	Lokale aansluiting op wegennet	Specifiek	
Bereikbaarheid met de trein	Bereikbaarheid per trein	Specifiek	
Bereikbaarheid overig openbaar vervoer	Tevredenheid openbaar vervoer	CBS WoON	
	Bereikbaarheid openbaar vervoer	Specifiek	

Typering ambiance, harmonie en natuur

Via de HAN-indeling in tabel III.2 zijn subindicatoren ingedeeld naar de mate waarin sprake is van 'ambiance' (of 'reuring' of 'belevenis') of 'harmonie', aangevuld met 'natuur'. Bij *ambiance* gaat het voornamelijk om vrijetijdsactiviteiten, aangevuld met gebouwde omgeving. Daarbij gaat het om monumentale bebouwing: veelal te vinden in binnensteden. Dat draagt bij aan de ambiance van een buurt. Bij *harmonie* worden alle subindicatoren meegewogen die vallen onder de rubrieken 'weinig overlast in omgeving', 'veilige omgeving', 'rustige omgeving' en de kenmerken bevolkingssamenstelling en saamhorigheid bevolking onder de rubriek 'opbouw bevolking'.

Tot *natuur* zijn gerekend alle indicatoren die vallen onder de rubriek 'natuurlijke omgeving', aangevuld met het kenmerk 'aanbod recreatiemogelijkheden' (omdat daar waar sprake is van recreatiegebieden vaak - overigens niet altijd - sprake is van een aantrekkelijke natuurlijke omgeving).

Naast *ambiance*, *harmonie* en *natuur* zijn ook nog totaalscores bepaald voor '*voorzieningen*'. Dat betreft alle indicatoren die vallen onder de rubrieken onderwijs & kinderopvang, medische zorg, winkelvoorzieningen en vrijetijdsactiviteiten. Wat betreft vrijetijdsactiviteiten overlapt dat deels met *ambiance*.

Voor de *specifieke* indicatoren uit tabel III.2 staan hieronder de beschrijvingen.

1 Onderwijs en kinderopvang

Potentiaal leerlingen basisonderwijs: de gegevens over het aantal leerlingen in het basisonderwijs per inwoner (voor individuele vestigingen) zijn ontleend aan DUO. Op basis van de specifieke afstandsgevoeligheid voor basisonderwijs zijn potentiaalscores bepaald.

Potentiaal leerlingen voortgezet onderwijs: de gegevens over het aantal leerlingen per vestiging in het voortgezet onderwijs zijn ontleend aan DUO. Op basis van de specifieke afstandsgevoeligheid voor voortgezet onderwijs zijn potentiaalscores bepaald.

Potentiaal leerlingen speciaal onderwijs: de gegevens over het aantal leerlingen per inwoner in het speciaal onderwijs (voor individuele vestigingen) zijn ontleend aan DUO. Op basis van de specifieke afstandsgevoeligheid voor speciaal onderwijs zijn potentiaalscores bepaald.

Nabijheid middelbaar onderwijs: beoordeeld is hoe dicht inwoners in de buurt van middelbare scholen wonen, en daarbij uit minstens twee scholen kunnen kiezen. Dat is gedaan voor elk van vier niveaus: vwo, havo, vmbo TL en overig vmbo. Hetzelfde is gedaan met betrekking tot mbo-instellingen (ROC's), vervolgens is van beide scores het gewogen gemiddelde genomen met als gewicht 2/3 (voortgezet onderwijs) resp. 1/3 (mbo), omdat ongeveer de helft van degenen die voortgezet onderwijs hebben afgerond naar het mbo gaat. De gegevens zijn ontleend aan DUO, maar Bureau Louter heeft extra bewerkingen doorgevoerd om een uitsplitsing te maken van mbo-scholen naar individuele vestigingen.

Nabijheid hoger onderwijs: het aantal studenten bij hbo- en wo-instellingen, met een met de afstand tot een gemeente afnemende bijdrage (gebaseerd op informatie uit onze enquête). Bij hbo-instellingen is onderscheid gemaakt naar verschillende vestigingen (informatie verzameld door Bureau Louter uit verschillende bronnen). Incidenteel is daarvan voor universiteiten ook sprake (zoals de afdeling Den Haag van de Universiteit Leiden en de Roosevelt Academy in Middelburg (onderdeel van de Rijksuniversiteit Utrecht). Deze potentiaalscore is bepaald per inwoner.

Variëteit hoger onderwijs: Het aantal verschillende opleidingen op hbo- of wo-niveau dat kan worden gevolgd, gewogen met de afstandsvervalfunctie voor hoger onderwijs, met een onderscheid naar verschillende wo- en hbo-vestigingen. De basisgegevens zijn ontleend aan DUO en bewerkt door Bureau Louter.

2 Medische zorg

Potentiaal aantal huisartsen: het aantal huisartsen per inwoner, gewogen met de afstandsvervalfunctie voor huisartsen. De basisgegevens zijn ontleend aan de Zorgatlas Nederland en bewerkt door Bureau Louter.

Kwaliteit huisartsen: beoordeling van de kwaliteit van huisartsen (naar adres van de huisarts) op basis van door Bureau Louter bewerkte gegevens uit de Zorgatlas Nederland. Er is een potentiaalscore berekend op basis van de afstandsvervalfunctie voor huisartsen.

Potentiaal aantal fysiotherapeuten: het aantal fysiotherapeuten per inwoner, gewogen met een afstandsvervalfunctie voor fysiotherapeuten. De basisgegevens zijn ontleend aan de Zorgatlas Nederland en bewerkt door Bureau Louter.

Potentiaal aantal tandartsen: het aantal tandartsen per inwoner, gewogen met de afstandsvervalfunctie voor tandartsen. De basisgegevens zijn ontleend aan de Zorgatlas Nederland en bewerkt door Bureau Louter.

Potentiaal aantal ziekenhuisbedden: het aantal ziekenhuisbedden met een met de afstand tot een ziekenhuis afnemende bijdrage (gebaseerd op informatie uit onze enquête). Academische ziekenhuizen krijgen een zwaarder gewicht. Deze potentiaalscore wordt bepaald per inwoner. Bij de berekeningen zijn ook ziekenhuizen in het buitenland (België en Duitsland) meegewogen. De scores voor buurten in grensregio's worden daardoor soms hoger dan wanneer alleen zou worden uitgegaan van 'Nederlandse' ziekenhuizen.

Afstand poliklinieken: op basis van verschillende bronnen is door Bureau Louter de locatie van poliklinieken bepaald (zowel poliklinieken bij ziekenhuizen als buitenpoliklinieken). Vervolgens is de afstand over de weg tot de dichtstbijzijnde polikliniek bepaald

Kwaliteit ziekenhuizen: beoordeling van de kwaliteit van ziekenhuizen (naar adres van het ziekenhuis) via door Bureau Louter bewerkte gegevens uit de Zorgatlas Nederland. Er is een potentiaalscore berekend op basis van de afstandsvervalfunctie voor ziekenhuizen.

Kwaliteit wijkverpleging: beoordeling van de kwaliteit van wijkverpleging (naar adres van de wijkverplegingsorganisatie) via door Bureau Louter bewerkte gegevens uit de Zorgatlas Nederland. Er is een potentiaalscore berekend op basis van een afstandsvervalfunctie voor wijkverpleging.

Kwaliteit verpleeghuizen: beoordeling van de kwaliteit van verpleeghuizen (naar adres van de verpleeghuizen) via door Bureau Louter bewerkte gegevens uit de Zorgatlas Nederland. Er is een potentiaalscore berekend op basis van een afstandsvervalfunctie voor verpleeghuizen.

Afstand ziekenhuis: de afstand over de weg tot het dichtstbijzijnde ziekenhuis (in Nederland of over de grens in België of Duitsland). Daarbij zijn kleine ziekenhuizen (minder dan 500 arbeidsplaatsen) uitgezonderd omdat daar veelal slechts een beperkt aantal behandelingen wordt aangeboden.

4 Vrijtijdsactiviteiten

Nabijheid sportterreinen: het gemiddelde van het oppervlak sportterreinen gedeeld door het totale landoppervlak en van het oppervlak sportterreinen per inwoner. Daarbij is gebruik gemaakt van een afstandsvervalfunctie die is gebaseerd op vragen daarover in onze enquête.

Nabijheid recreatieterrein: het gemiddelde van het oppervlak recreatieterrein gedeeld door het totaal landoppervlak en van het oppervlak recreatieterrein per inwoner. Daarbij is gebruik gemaakt van een afstandsvervalfunctie, die is gebaseerd op vragen daarover in onze enquête. Het oppervlak recreatieterrein is het gewogen gemiddelde over dagrecreatief en verblijfsrecreatief terrein, met als gewichten 2 respectievelijk 1. De bron voor het oppervlak recreatieterrein is de CBS Bodemstatistiek.

5 Gebouwde omgeving

Historische binnenstad: het aantal Rijksmonumenten per vierkante kilometer, met een afstandsvervalfunctie op basis van de resultaten uit onze enquête (waarin gevraagd werd naar de afstand waarover men de aanwezigheid van een binnenstad aanvaardbaar acht). De score is bepaald per buurt en vervolgens via het aantal inwoners per buurt gewogen opgeteld tot een gemeentescore.

Monumentale gebouwen: het percentage monumentale gebouwen in de woningvoorraad in de buurt (en indien er geen monumentale gebouwen zijn in de buurt zelf in omliggende buurten)

Aantrekkelijke bebouwing. Het gaat hierbij vooral om een omgeving met ruime woningen, op een ruim perceel, in een wat hogere prijsklasse. Deze subindicator is berekend aan de hand van een gewogen gemiddelde van de volgende aspecten:

- het gemiddeld aantal vierkante meter woonoppervlak per woning (per buurt)
- het gemiddeld tuinoppervlak per woning. Dit is berekend per wijk, aan de hand van gegevens van het Kadaster
- de gemiddelde woz-waarde van de woningen in een buurt, in verhouding tot het gemiddelde binnen de regio

6 Natuurlijke omgeving

Nabijheid binnenwater: een samengestelde indicator waarbij de nabijheid van de volgende typen binnenwater in de berekeningen is meegenomen: recreatief binnenwater, overig binnenwater, het Veerse Meer en het Randmeer (tussen Flevoland en het vasteland), de grote rivieren (Rijn, Maas en IJssel) en enkele watergebieden die geschikt zijn voor zeilen (IJsselmeer, Haringvliet, Hollands Diep, Grevelingen, Volkerak en Oosterschelde).

Nabijheid strand: voor elke buurt is de rijtijd tot het dichtstbijzijnde strand bepaald. Vervolgens is daar een waardering aan toegekend via een afstandsvervalfunctie, die is gebaseerd op de enquête met 6.500

respondenten, waarin onder andere naar de afstandsgevoeligheid van kenmerken van de woonaantrekkelijkheid werd gevraagd.

Variëteit groen: het oppervlak aan parken en plantsoenen (uit de Bodemstatistiek) per inwoner respectievelijk per vierkante kilometer. Daarbij is het gemiddelde van die twee scores bepaald. De bijdrage neemt af naarmate de afstand groter is. Deze afstandsvervalfunctie is gebaseerd op de resultaten van onze enquête.

Kwaliteit natuur: rapportcijfer voor de kwaliteit van de leefomgeving, afkomstig uit het Compendium voor de Leefomgeving (op basis van onderzoek van Alterra).

Variëteit natuur: het aandeel bos en open natuurlijk terrein in het totaal landoppervlak, beide uit de CBS Bodemstatistiek.

Ecologisch kapitaal: een door Telos ontwikkelde indicator waarmee de kwaliteit van de natuurlijke omgeving wordt gewaardeerd.

Heuvellandschap: verschillen in hoogte in de omgeving zijn bepaald door eerst per buurt de afwijking van de gemiddelde hoogte in het gebied met een straal van 5 kilometer rond de buurt te bepalen ('hoogteverschillen'). Vervolgens zijn voor elke buurt de hoogteverschillen binnen een straal van 5 kilometer bepaald (met een invloed die recht evenredig afneemt met de afstand). Hierdoor kan ook een gebied dat 'aan de voet' van heuvellandschap ligt nog van de nabijheid daarvan profiteren.

Aantrekkelijke natuur: deze indicator is gebaseerd op de zogenaamde 'Greenmapper'. In dit door de Rijksuniversiteit Groningen ontwikkelde instrument is aan bijna 9 duizend personen gevraagd om met een 'marker' op een Google Maps kaart 'aantrekkelijke natuur' aan te geven. Deze punten zijn door de RUG beschikbaar gesteld voor dit onderzoek. Bureau Louter heeft nog een correctie doorgevoerd voor de bevolkingsdichtheid in verschillende delen van Nederland. Mensen zijn namelijk beter bekend met hun directe omgeving, waardoor natuur in de omgeving van dichtbevolkte gebieden meer geselecteerd wordt wanneer niet voor dergelijke nabijheidseffecten gecorrigeerd wordt.

7 Weinig overlast in omgeving

Weinig gemeten vernieling: gemiddeld aantal misdrijven (vernielingen) per inwoner (Politiemonitor)

8 Veilige omgeving

Weinig verkeersmisdrijven: gemiddeld aantal verkeersmisdrijven per inwoner (Politiemonitor)

Weinig gemeten geweldsmisdrijven: gemiddeld aantal geweldsmisdrijven per inwoner (Politiemonitor)

Weinig gemeten vermogensdelicten: gemiddeld aantal vermogensdelicten per inwoner (Politiemonitor)

9 Opbouw bevolking

% uitkeringen t.o.v. regio: het aantal uitkeringsgerechtigden per inwoner in een buurt ten opzichte van de omgeving. Voor de omgeving neemt de bijdrage aan de score van de omliggende buurten af naarmate de afstand groter is, met een maximum van 30 kilometer.

Weinig eenzaamheid: een aan de Gezondheidsmonitor (RIVM) ontleende score voor eenzaamheid per buurt onder inwoners van 19 jaar of ouder, gebaseerd op elf uitspraken over emotionele en/of sociale eenzaamheid. Daarbij is ook rekening gehouden met de mate van ernst van de eenzaamheid.

Veel vrijwilligers: dit is het percentage personen van 19 jaar en ouder dat de vraag "Doet u vrijwilligerswerk?" met "ja" beantwoordt. Hieronder wordt verstaan: "werk dat in georganiseerd verband (bijvoorbeeld sportvereniging, kerkbestuur, school) onbetaald wordt uitgevoerd".

% inkomen in bovenste 20%: percentage inwoners met een inkomen in de hoogste 20 procent.

Gemiddeld inkomen t.o.v. regio: inkomen per inwoner van de gemeente ten opzichte van de regio. Voor de regio neemt de bijdrage aan de score van de buurten af naarmate de afstand groter is, met een maximum van 30 kilometer.

10 Rustige omgeving

Rust en ruimte in de omgeving: gebaseerd op acht indicatoren. Ten eerste zijn scores bepaald voor de dichtheid van inwoners en arbeidsplaatsen per vierkante kilometer respectievelijk voor het deel van het landoppervlak dat is bebouwd. Ten tweede is een onderscheid gemaakt naar vier ruimtelijke schaalniveaus (buurt, wijk, kern en regio). Kruising levert acht dichtheidscores op, die zijn gewogen naar de vraag in de enquête van Bureau Louter op welk schaalniveau (buurt, wijk, kern of regio) de 6.500 respondenten 'rust en ruimte' relevant achten.

Weinig luchtverontreiniging: uit gegevens van het RIVM is de luchtverontreiniging voor zeer gedetailleerde gebieden beschikbaar. Op basis daarvan heeft Bureau Louter de mate van luchtverontreiniging bepaald op het niveau van buurten en gemeenten. Omdat het om de woonaantrekkelijkheid gaat, is bepalend daarbij hoeveel mensen hinder en/of schadelijke gevolgen voor hun gezondheid ondervinden van de luchtverontreiniging. Als bronnen voor luchtverontreiniging worden beschouwd de stoffen koolmonoxide, elementaire koolstof, fijnstof, ammoniak, stikstofdioxide, ozon en zwaveldioxide. Op basis van literatuuronderzoek is door Bureau Louter een weging aangebracht naar de mate waarin de verschillende stoffen bijdragen aan de hinder die wordt ondervonden van de luchtverontreiniging.

Weinig stank: in de WoON-enquête is gevraagd naar de mate waarin met overlast door stank ervaart. Dat is bekend op gemeentelijk niveau. Daarnaast is in de enquête van Bureau Louter gevraagd naar de ervaren overlast door stank (waarbij de pc6 van de respondent bekend is). Combinatie van deze gegevens en toepassen van SMAP-technieken levert een schatting per buurt van de overlast door stank.

Weinig geluidshinder door wegen: op basis van gegevens uit een grootscheeps onderzoek (de Gezondheidsmonitor volwassenen en ouderen van het RIVM) is bepaald welk percentage van de inwoners per buurt aangeeft ernstige geluidshinder te ondervinden van verkeer op wegen waar hoogstens vijftig kilometer per uur mag worden gereden.

Weinig overige geluidshinder: dit is bepaald op basis van de volgende drie typen geluidshinder:

- hinder van spoorwegen. Gemeten via de Gezondheidsmonitor. Dit betreft het percentage van de inwoners dat aangeeft ernstige geluidshinder door spoorwegen te ondervinden.
- hinder van vliegtuigen. Gemeten via de Gezondheidsmonitor. Dit betreft het percentage van de inwoners dat aangeeft ernstige geluidshinder door vliegtuigen te ondervinden.
- Overlast door geluid. in de WoON-enquête is op gemeentelijk niveau bepaald in hoeverre inwoners hinder door geluid ondervinden. Via SMAP-technieken is dat door Bureau Louter omgezet naar buurtscores.

Weinig last van files: het ontbreken van files wordt positief beoordeeld. De VerkeersInformatieDienst bepaalt de filedruk door het aantal kilometers files te vermenigvuldigen met de duur van de file. De filedruk is bepaald per gemeente. Door Bureau Louter is dit omgerekend naar regionale scores (binnen een straal van twintig kilometer, waarbij de bijdrage van die gemeente recht evenredig afneemt met de afstand en evenredig is met de oppervlakte van een gemeente binnen de totale oppervlakte van alle gemeenten binnen een straal van 20 kilometer), omdat inwoners van een gemeente hun verplaatsingen met de auto niet beperken tot de eigen gemeente.

Veel parkeermogelijkheden: in de WoON-enquête is gevraagd hoe men de parkeermogelijkheden waardeert. Dat is bekend op gemeentelijk niveau. Daarnaast is in de enquête van Bureau Louter gevraagd naar het oordeel over de parkeermogelijkheden (waarbij de pc6 van de respondent bekend is). Combinatie van deze gegevens en toepassen van SMAP-technieken levert een schatting per buurt van de parkeermogelijkheden.

11 Lokale bereikbaarheid

Nabijheid provinciale/Rijkswegen: het hoofdwegennet bestaat uit snelwegen en provinciale wegen. Voor de inwoners van een gemeente is bepaald wat de gemiddelde afstand is tot een afslag van de provinciale weg of snelweg (waarbij voor de afstand tot een provinciale weg de afstand tot een snelweg is aangehouden indien die afstand kleiner is dan tot de dichtstbijzijnde afslag van een

provinciale weg). Deze indicator is dus puur lokaal bepaald. Er is geen rekening gehouden met de nabijheid over de weg voor aspecten als voorzieningen en banen. Daarmee zou namelijk sprake zijn van dubbeltellingen met andere (sub)indicatoren die vallen onder de diverse typen voorzieningen.

Lokale aansluiting op wegennet: de gemiddelde snelheid met de auto over de weg binnen een straal van twintig kilometer hemelsbreed. Bij het afbakenen van het gebied van twintig kilometer hemelsbreed is gecorrigeerd voor natuurlijke barrières, zoals water (wanneer geen sprake is van een tunnel of brug).

Bereikbaarheid per trein: het is complex om een goede indicator voor de bereikbaarheid per trein vast te stellen. Hier is gekozen voor een samengestelde indicator, die per buurt bestaat uit de volgende bestanddelen:

- De gemiddelde afstand tot het dichtstbijzijnde NS-station voor inwoners in een buurt
- De gemiddelde afstand tot het dichtstbijzijnde IC-station voor inwoners in een buurt
- Het percentage van de inwoners van een gemeente dat voor reizen over meer dan dertig kilometer gebruik maakt van de trein: voor alle buurten wordt uitgegaan van de gemeentelijke score.
- Idem, maar dan exclusief reizen om studieredenen

Openbaar vervoer: hiermee wordt de bereikbaarheid per bus, metro en tram bepaald. Gebruik is gemaakt van gegevens uit OpenStreetView. Eerst is Nederland verdeeld in een fijnmazig grid. Vervolgens is het aantal vertrekkende bussen, metro's en trams bepaald per week bepaald en voor elke buurt berekend per vierkante kilometer. Daarbij is uitgegaan van potentiaalscores van een kilometer, met een met de afstand aflopende invloed.

III.2 Toelichting indicatoren per thema en subthema

Per indicator is in tabel III.2.1 aangegeven hoe de scores zijn bepaald. Bij lichtgroen gemarkeerde indicatoren gaat het om 'neutrale indicatoren'. Daarvoor wordt hier geen oordeel gegeven of een score als 'gunstig' of 'ongunstig' moet worden beschouwd. Bij geel gemarkeerde indicatoren gaat het om 'samengestelde indicatoren'.

Tabel III.2.1 Lijst met thema's, subthema's en indicatoren

Indicatoren/subthema/thema	Toelichting
1. Economie	
<u><i>1a Economische prestaties</i></u>	
Materiaal economische prestaties	Totaalscore uit het jaarlijkse onderzoek van Bureau Louter voor <i>Elsevier Weekblad</i> voor materiaalgeoriënteerde activiteiten.
Informatie economische prestaties	Idem, voor informatiegeoriënteerde activiteiten.
Personen economische prestaties	Idem, voor personeegeoriënteerde activiteiten.
Totaal arbeidsplaatsen	Totaal aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar.
Arbeidsplaatsen, materiaal	Idem, voor materiaalgeoriënteerde activiteiten.
Arbeidsplaatsen, informatie	Idem, voor informatiegeoriënteerde activiteiten.
Arbeidsplaatsen, personen	Idem, voor personeegeoriënteerde activiteiten.
Toegevoegde waarde totaal	Toegevoegde waarde (productie min de inkoop van goederen en diensten) in euro's per duizend inwoners van 18-66 jaar.
Toegevoegde waarde materiaal	Idem, voor materiaalgeoriënteerde activiteiten.
Toegevoegde waarde, informatie	Idem, voor informatiegeoriënteerde activiteiten.
Toegevoegde waarde, personen	Idem, voor personeegeoriënteerde activiteiten.
Starters totaal	Aantal startende bedrijven per duizend inwoners van 18-66 jaar.
Zelfstandigen, materiaal	Aantal zelfstandigen per duizend inwoners van 18-66 jaar in materiaalgeoriënteerde activiteiten.
Zelfstandigen, informatie	Idem, voor informatiegeoriënteerde activiteiten.
Zelfstandigen, personen	Idem, voor personeegeoriënteerde activiteiten.
<u><i>1b Centrumfunctie voorzieningen</i></u>	
Arbeidsplaatsen, zorgactiviteiten	Aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar in zorgactiviteiten.
Arbeidsplaatsen, onderwijs	Idem, in onderwijs.
Arbeidsplaatsen, detailhandel	Idem, in detailhandel.
Arbeidsplaatsen, vrijetijdsactiviteiten	Idem, in vrijetijdsactiviteiten.
<u><i>1c Vestigingsplaatsfactoren</i></u>	
Nationaal centrale ligging	Ligging binnen Nederland. Het gebied rond Utrecht heeft hier de hoogste score.
Agglomeratie-effecten	Nationale verschillen in dichtheid aan economische activiteiten. De regio's Amsterdam en Den Haag/Rotterdam hebben hier de hoogste scores.
Regionale centrumfunctie	Dichtheid van bevolking en bedrijvigheid ten opzichte van de omgeving (binnen een straal van twintig kilometer. Dit is indicatief voor de mate waarin een centrumfunctie verwacht mag worden, met name wat betreft voorzieningen. Voorbeelden van gemeenten die hier hoog op scores zijn Zwolle en Groningen.
Hectares bedrijventerreinen	Uitgegeven netto hectares bedrijventerreinen per duizend inwoners van 18-66 jaar.
Vierkante meters kantoorruimte	Vierkante meter kantooroppervlak per duizend inwoners van 18-66 jaar.
Vierkante meters winkelruimte	Vierkante meter winkelruimte per duizend inwoners van 18-66 jaar.
2. Demografie	
<u><i>2a Leeftijdsopbouw</i></u>	
Aandeel leeftijdsklasse 0-16 jaar	Percentage inwoners, jonger dan 17 jaar in het totaal aantal inwoners.

Bureau Louter, 17 september 2024

M23.004 Kwantitatieve analyse new towns

Aandeel leeftijdsklasse 17-29 jaar	Idem, voor de leeftijdsklasse 17-29 jaar.
Aandeel leeftijdsklasse 67-plus	Idem voor 67 jaar of ouder. Hier is besloten om toch het predikaat 'oordeel-indicator' mee te geven omdat de zorgkosten <i>gemiddeld</i> omhoog gaan met de leeftijd. Dit neemt niet weg dat individuele 67-plussers gezonder kunnen zijn dan individuele twintigers.
Lage gemiddelde leeftijd	Gemiddelde leeftijd van inwoners. Bij de beslissing om hier het predikaat 'oordeel-indicator' toe te kennen, geldt een soortgelijke argumentatie als bij het aandeel 67-plussers.
Lage demografische druk	De demografische druk is het deel van de inwoners dat niet beschikbaar is voor de arbeidsmarkt ten opzichte van degenen waarvoor dit wel geldt (de 'potentiële beroepsbevolking'). De score wordt berekend als (aantal inwoners van jonger dan 18 jaar plus aantal inwoners van ouder dan 66 jaar) gedeeld door aantal inwoners van 18-66 jaar. Een lage demografische druk wordt is gunstig, omdat het deel van de bevolking dat in potentie beschikbaar is voor de arbeidsmarkt dan groot is.
Relatief aantal geboortes	Geboortes per duizend inwoners.
Laag relatief aantal overledenen	Aantal overleden per duizend inwoners. Een lage score wordt hier beschouwd als gunstig.
<u>2b Migratiestromen</u>	
Migratie-intensiteit	Het aantal verhuisde personen (binnen de gemeente, naar de gemeente en vanuit de gemeente) per duizend inwoners (gemiddelde in de periode 2013-2022).
Unieke verhuisoriëntatie	Het percentage van de totaal binnenlandse uitgaande migratie (verhuizingen van personen) naar de gemeente met het hoogste aandeel (afgezien van degenen die binnen hun eigen gemeente verhuizen).
Totaal migratiesaldo	Inkomende min uitgaande binnenlandse verhuizingen per duizend inwoners, gemiddelde 2013-2022.
Migratiesaldo 0-16 jaar	Idem, voor de leeftijdsklasse 0-16 jaar. Dit is representatief voor verhuizingen van gezinnen.
Migratiesaldo 17-21 jaar	Idem, voor de leeftijdsklasse 17-21 jaar. Dit gaat onder om verhuizingen om elders onderwijs te gaan volgen.
Migratiesaldo 60 jaar en ouder	Idem, voor de leeftijdsklasse 60 jaar en ouder. Dit gaat om verhuizingen van (bijna) gepensioneerden en senioren.
<u>2c Samenstelling bevolking</u>	
Aandeel laag opgeleiden	Het percentage van de inwoners van 15-74 jaar met een laag opleidingsniveau (vmbo, drie jaar havo/vwo en mbo1). Door het CBS wordt de leeftijdsklasse 15-74 jaar aangehouden.
Aandeel middelbaar opgeleiden	Idem, voor middelbaar opgeleiden (havo/vwo, mbo2/mbo3/mbo4)
Aandeel hoog opgeleiden	Idem voor hoog opgeleiden (hbo, wo)
Gemiddelde huishoudensgrootte	Gemiddeld aantal inwoners per huishouden.
Percentage éénouderhuishoudens	Percentage éénouderhuishoudens binnen het totaal aantal huishoudens (leeftijd 30-64 jaar).
Percentage alleenstaanden	Percentage alleenstaanden in het totaal aantal huishoudens.
Percentage Niet-Westers	Percentage inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond in de totale bevolking.
Percentage Westers	Percentage inwoners met een Westerse migratieachtergrond in de totale bevolking.
% Vluchtelingen	Het percentage inwoners in het totaal uit een herkomstland waarvoor een groot deel uit vluchtelingen bestaat (zowel degenen die in als degenen die buiten Nederland zijn geboren). Als zodanig zijn geselecteerd Afghanistan, Eritrea, Ethiopië, Irak, Iran, (voormalig) Joegoslavië, Oekraïne, Somalië, Syrië en Vietnam.
% MOE-landers	Het percentage inwoners in het totaal met als herkomstland één van de tien MOE-landen (Midden- en Oost-Europa: Bulgarije, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Polen, Roemenië, Slovenië, Slowakije en Tsjechië).
% West-Europa	Het percentage inwoners in het totaal met als herkomstland West-Europa (inclusief Skandinavië).
Opleidingsniveau 15-74 jaar	Gemiddeld opleidingsniveau van de bevolking in de leeftijdsklasse 15-74 jaar. Dit is berekend als het aantal middelbaar opgeleiden plus twee maal het aantal hoog opgeleiden gedeeld door de som over laag, middelbaar en hoog opgeleiden.
Weinig maatwerkarrang. jeugd	Het aantal maatwerkarrangementen in het kader van de jeugdzorg per duizend inwoners.

Bureau Louter, 17 september 2024

M23.004 Kwantitatieve analyse new towns

Weinig maatwerkarrang. P-wet	Het aantal maatwerkarrangementen in het kader van de participatiewet per duizend inwoners.
Weinig maatwerkarrang. WMO	Het aantal maatwerkarrangementen in het kader van de WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning) per duizend inwoners.
Weinig hoogrisicojongeren	Het percentage jongeren (tot en met 23 jaar) dat door een 'risicomodel' wordt beschouwd als potentiële jonge drugsverdachte. Dit is gebaseerd op cijfers van het platform Zicht op Ondernijning, dat in opdracht van overheden data-onderzoek doet naar criminele ondernijning. Zicht op Ondernijning ontwikkelde een methode om te onderzoeken in hoeverre jongeren in potentie jonge aanwas voor drugsriminaliteit zijn. Hiervoor is gekeken naar kenmerken en omstandigheden van drugsverdachten.

3. Arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie

3a Werkloosheid

Weinig arbeidsongeschikten	Het percentage arbeidsongeschikten van het aantal inwoners van 18-66 jaar.
Weinig bijstandsgerechtigden	Het percentage bijstandsgerechtigden van het aantal inwoners van 18-66 jaar.
Laag percentage WW'ers	Het percentage inwoners met een WW-uitkering als percentage van het aantal inwoners van 18-66 jaar.
Lage werkloosheid totaal	Werkloosheidspercentage volgens de Enquête Beroepsbevolking (EBB).
Lage werkloosheid 15-24 jaar	Idem, voor de leeftijdsklasse 15-24 jaar.
Lage werkloosheid 25-44 jaar	Idem, voor de leeftijdsklasse 25-44 jaar.
Lage werkloosheid 45-74 jaar	Idem, voor de leeftijdsklasse 45-74 jaar.
Lage werkloosheid autochtonen	Idem, voor autochtonen.
Lage werkloosheid Westers	Idem, voor personen met een Westerse migratieachtergrond.
Lage werkloosheid Niet Westers	Idem, voor personen met een Niet-Westerse migratieachtergrond.

3b Arbeidsparticipatie

Netto participatiegraad	Percentage van het aantal inwoners van 15-74 jaar met betaalde arbeid.
Participatie laag opgeleid	Idem, voor laag opgeleiden.
Participatie middelbaar opgeleid	Idem, voor middelbaar opgeleiden.
Participatie hoog opgeleid	Idem voor hoog opgeleide.
Regionale BPG, laag opgeleid	De bruto participatiegraad (percentage van de inwoners van 15-74 jaar dat werkt of actief zoekt naar werk) voor laag opgeleiden, binnen een straal van 15 kilometer.
Regionale BPG, middelbaar opg.	De bruto participatiegraad (percentage van de inwoners van 15-74 jaar dat werkt of actief zoekt naar werk) voor middelbaar opgeleiden, binnen een straal van 20 kilometer.
Regionale BPG, hoog opgeleid	De bruto participatiegraad (percentage van de inwoners van 15-74 jaar dat werkt of actief zoekt naar werk) voor hoog opgeleiden, binnen een straal van 30 kilometer.
Veel 18-30 jaar met startkwalificatie	Het deel van de inwoners van 18-30 jaar die geen onderwijs meer volgen met een startkwalificatie op de arbeidsmarkt (minstens een diploma op het niveau van havo, vwo of mbo2).

3c Woon-werk balans

% werkend in eigen gemeente	Deel van de in een gemeente wonende werknemers dat in de eigen woonplaats werkt (exclusief zelfstandigen).
Unieke pendeloriëntatie	Het percentage van de totaal uitgaande pendel naar de gemeente met het hoogste aandeel (afgezien van de woonplaats van de werknemers).
Gemiddelde woon-werk afstand	De gemiddelde woon-werk afstand voor werknemers (exclusief zelfstandigen).

4. Materiële welvaart

4a Inkomen en vermogen

Lage spreiding SES-WOA score	De ongelijkheid in sociaal-economische status binnen een gebied, gebaseerd op de door het CBS opgestelde SES-WOA score.
Materiële welvaart	Door Bureau Louter opgestelde samengestelde indicator voor materiële welvaart op basis van vijf indicatoren (inkomen per inwoner en per huishouden, vermogen, WOZ-waarde en verkoopprijs woningen).

Bureau Louter, 17 september 2024

M23.004 Kwantitatieve analyse new towns

Vermogen per inwoner	Het gemiddeld vermogen per inwoner.
Besteedbaar inkomen per inwoner	Het gemiddeld besteedbaar inkomen per inwoner.
Inkomen per huishouden	Het gemiddeld inkomen per huishouden.
% inkomen bovenste 20%	Het percentage van de inwoners dat behoort tot de 20% met het hoogste inkomen in Nederland.
SES-WOA score	De SES-WOA score is een door het CBS opgestelde maat voor de sociaal-economische situatie in een gebied, gebaseerd op inkomen, opleidingsniveau en beroepsstatus.
% geen moeite met rondkomen	Percentage van de inwoners waarvoor niet geldt dat zij aangeven financieel moeilijk tot zeer moeilijk rond te kunnen komen van hun totale netto huishoudinkomen, dat wil zeggen de gebruikelijke noodzakelijke uitgaven betalen.
Weinig problematische schulden	Percentage van de huishoudens waarvoor niet geldt dat minimaal één persoon geregistreerde problematische schulden heeft. Daarvan is sprake wanneer voor minstens één persoon in het huishouden geldt dat niet kan worden voldaan aan één of meer van de volgende criteria: volgt een WSNP-traject; volgt een BKR geregistreerd minnelijk traject; BKR geregistreerde betalingsachterstand, enzovoorts.
Laag betaalarisico corporatiewoningen	Percentage huishoudens in corporatiewoningen waarvoor niet geldt dat sprake is van een betaalarisico omdat het netto besteedbaar inkomen te laag is om aan alle financiële verplichtingen te voldoen.

5. Wonen

5a Woningprijzen

WOZ-waarde woningen	De gemiddelde WOZ-waarde van woningen.
Verkoopprijzen woningen	De gemiddelde verkoopprijzen van woningen.

5b Kenmerken woningvoorraad

Gemiddeld bouwjaar woningen	Het gemiddelde bouwjaar van verblijfsobjecten met als gebruiksdoel wonen.
Spreiding bouwjaar woningen	De mate waarin sprake is van verschillen in bouwjaar. Dit is berekend als de standaarddeviatie van de bouwjaren van alle woningen. Naarmate de bouw van woningen meer geconcentreerd is in een korte tijdsperiode (zoals veelal in de new towns) is sprake van een lagere spreiding.
% eengezinswoningen	Percentage eengezinswoningen in het totaal aantal woningen.
m2 eengezinswoningen	Gemiddeld aantal vierkante meter vloeroppervlak in eengezinswoningen.
m2 meergezinswoningen	Gemiddeld aantal vierkante meter vloeroppervlak in meergezinswoningen.
% koopwoningen	Percentage koopwoningen in het totaal aantal woningen.
% woningcorporaties	Percentage huurwoningen in het bezit van woningcorporaties in het totaal aantal woningen.
% overige huur	Percentage overige huurwoningen in het totaal aantal woningen.
% overige huur in totale huur	Percentage overige huurwoningen in het totaal aantal huurwoningen.
Leefbaarometer Wonen	Een samengestelde score voor de woningvoorraad volgens de Leefbaarometer.
Staat van onderhoud woningen	De waardering van de staat van de woning, gebaseerd op de WoON-enquête (5-punts schaal).
Monumentale bebouwing	Het aantal monumentale gebouwen volgens de Rijksdienst van het Cultureel Erfgoed als percentage van het aantal woningen.
Aantrekkelijke bebouwing	Deze indicator is ontleend aan het jaarlijkse onderzoek naar woonaantrekkelijkheid door Bureau Louter voor Elsevier Weekblad. Hiermee wordt gemeten of sprake is van een omgeving met ruime woningen, op een ruim perceel, in een wat hogere prijsklasse. Dit is gemeten aan de hand van een gewogen gemiddelde van: het gemiddeld aantal vierkante meter woonoppervlak per woning (per buurt); het gemiddeld tuinoppervlak per woning (berekend per wijk, aan de hand van gegevens van het Kadaster); de gemiddelde WOZ-waarde van de woningen in een buurt, in verhouding tot het gemiddelde binnen de regio.
Omvang buitenruimte woning	De gemiddelde omvang van de buitenruimte bij woningen. Dit is gebaseerd op de WoON-enquête.
Tevredenheid met huidige woning	De tevredenheid met de eigen woning, gebaseerd op de WoON-enquête (5-punts schaal).

6. Woonaantrekkelijkheid

6a Waardering woonomgeving

Leefbaarometer Fysieke omgeving

Een samengestelde score voor de fysieke omgeving volgens de Leefbaarometer.

Leefbaarometer Voorzieningen

Een samengestelde score voor het voorzieningenniveau volgens de Leefbaarometer. Het deel van de respondenten van het WoonOnderzoek Nederland van het CBS (WoON) dat aangeeft tevreden te zijn met de woonomgeving. Hierbij is sprake van een 5-punts schaal.

Tevredenheid met woonomgeving

Fijne buurt

Idem, voor de vraag of men in een fijne buurt woont (5-punts schaal).

Gehecht aan buurt

Idem, voor de vraag of men gehecht is aan de buurt waar men woont (5-punts schaal).

Niet verhuizen

Idem, voor de vraag of men op korte termijn (binnen twee jaar) overweegt te verhuizen (5-punts schaal).

Thuisvoelen buurt

Idem, voor de vraag of men zich thuisvoelt in de woonbuurt (5-punts schaal).

Weinig verhuizers

Idem, voor de vraag of er de laatste tijd veel mensen zijn verhuisd uit de buurt (5-punts schaal).

7. Gezondheid

7a Situatie gezondheid

GLV, goed ervaren gezondheid

Het aantal jaren dat een persoon naar verwachting in goede gezondheid zal leven.

GLV, zonder lichamelijke beperking

Het aantal jaren dat een persoon naar verwachting zal leven zonder lichamelijke beperkingen (horen, zien en/of bewegen).

Ervaren gezondheid

Het percentage van de inwoners van ouder dan 18 jaar dat de eigen gezondheid als goed tot zeer goed ervaart volgens de Gezondheidsmonitor (RIVM en GGD's).

Geen langdurige aandoeningen

Het percentage van de inwoners van ouder dan 18 jaar zonder langdurige aandoeningen.

Zonder lichamelijke beperkingen

Het percentage van de inwoners van ouder dan 18 jaar zonder lichamelijke beperkingen.

Laag medicijngebruik, personen

Het aantal personen zonder medicijngebruik. Het betreft een 'gestandaardiseerde maat', waarbij wordt gecorrigeerd voor de samenstelling van de bevolking.

Laag medicijngebruik, DDD

Medicijngebruik volgens de defined daily doses (DDD). Het betreft een 'gestandaardiseerde maat', waarbij wordt gecorrigeerd voor de samenstelling van de bevolking.

7b Preventie/leefstijl

Voldoende beweging

Percentage van de inwoners van ouder dan 18 jaar dat voldoet aan beweegrichtlijnen volgens de Gezondheidsmonitor (RIVM en GGD's).

% sporters

Idem, voor het percentage sporters.

% niet-rokers

Idem, het percentage dat niet rookt.

% niet zware drinker

Idem, het percentage dat niet wordt beschouwd als zware drinker.

Zonder ernstig overgewicht

Idem, het percentage zonder ernstig overgewicht.

Regie over het eigen leven

Idem, het percentage dat aangeeft regie over het leven te hebben.

7c Zorgkosten

Laag medisch-specialistisch

Op basis van gegevens van Vektis berekende kosten per inwoner voor medisch-specialistische behandelingen.

Laag farmaciekosten

Idem, voor farmaciekosten.

Laag huisartsenkosten

Idem, voor huisartsenkosten.

Laag verzorging en verpleging

Idem, voor kosten voor verzorging en verpleging.

Laag totale zorgkosten

Idem, voor de totale zorgkosten.

Laag medisch-spec. correctie

Op basis van gegevens van Vektis berekende kosten per inwoner voor medisch-specialistische behandelingen, door Bureau Louter gecorrigeerd voor de leeftijdsopbouw in een gebied.

Laag farmaciekosten correctie

Idem, voor farmaciekosten.

Laag huisartsenkosten correctie

Idem, voor huisartsenkosten.

Laag verzorging/verpleging correctie

Idem, voor kosten voor verzorging en verpleging.

Laag totale zorgkosten correctie

Idem, voor de totale zorgkosten.

8. Sociale cohesie en saamhorigheid

8a Oordelen sociale cohesie

Saamhorigheid bevolking

Tevreden bevolkingssamenstelling	Een door Bureau Louter berekend samengesteld oordeel op basis van antwoorden op zes vragen over de saamhorigheid van de bevolking volgens de WoON-enquête. De mate waarin sprake is van tevredenheid over de bevolkingssamenstelling volgens de WoON-enquête (volgens een 5-punts schaal).
Veel contact met buren	Idem, voor de vraag in hoeverre men contact heeft met buren.
Veel contact met buurtbewoners	Idem, voor de vraag in hoeverre men contact heeft met buurtbewoners.
Prettig met elkaar omgaan	Idem, voor de vraag in hoeverre met prettig met elkaar omgaat in de buurt.
Gezellige buurt	Idem, voor de vraag of men vindt dat men in een gezellige buurt woont.
Mensen kennen elkaar	Idem, voor de vraag of mensen elkaar kennen in de buurt.
Weinig eenzaamheid	Het percentage van de inwoners dat aangeeft niet eenzaam te zijn volgens de gezondheidsmonitor (RIVM en GGD's).

9. Veiligheid en criminaliteit

9a Criminaliteit/ondermijning

Gunstig RTL Onderwereldkaart

Gunstig RTL Onderwereldkaart	Samengestelde indicator (op basis van twintig indicatoren) over de mate van criminaliteit/ondermijning. Onderzoek uitgevoerd door RTL, ondersteund door deskundigen op het gebied van criminaliteit.
Leefbaarometer Veiligheid	Een samengestelde score voor veiligheid volgens de Leefbaarometer.
Weinig misdaad in omgeving	Het aantal maal dat sprake is van een misdrijf per duizend inwoners. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
% niet psychisch geweld thuis	Het percentage van de inwoners van ouder dan 18 jaar dat aangeeft geen slachtoffer te zijn van psychisch geweld.
Weinig kindermishandeling	Percentage van kinderen (tot 18 jaar) waarvoor geen sprake is van kindermishandeling (CBS, gebaseerd op meldingen van advies- en meldpunt Veilig Thuis).
Weinig overig huiselijk geweld	Percentage van degenen van 18 jaar en ouder, waarvoor niet geldt dat zij het slachtoffer zijn van huiselijk geweld.
Weinig diefstal	Het aantal maal dat sprake is van diefstal per duizend inwoners. Het gaat hier om misdrijven die zijn vastgelegd door de politie in een proces-verbaal van aangifte of in een ambtshalve opgemaakt proces-verbaal. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig vernieling en beschadiging	Idem, voor vernieling en beschadiging. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig drugsmisdrijven	Idem, voor drugsmisdrijven. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig ondermijnende delicten	Idem, voor ondermijnende delicten. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig wapenhandel	Idem, voor wapenhandel. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig ernstige misdrijven	Idem, voor ernstige misdrijven. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.

9b Verkeersveiligheid

Weinig hinder wegen <50 km/u	Het percentage van de inwoners van ouder dan 18 jaar dat aangeeft weinig of geen hinder te ondervinden door wegverkeer op wegen met een maximumsnelheid van 50 kilometer per uur.
Weinig verkeersongevallen	De score is bepaald op basis van het aantal geregistreerde ongevallen op de weg en het geregistreerde aantal maal dat onder invloed is gereden (verhoogde kans op ongevallen). In beide gevallen gaat het om de periode 2018-2022.
Weinig verkeersmisdrijven	Het aantal maal dat sprake is van verkeersmisdrijven per duizend inwoners. Het gaat hier om misdrijven die zijn vastgelegd door de politie in een proces-verbaal van aangifte of in een ambtshalve opgemaakt proces-verbaal. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.

9c Overlast

Weinig overlast geluid	Gebaseerd op de vraag in de WoON-enquête of men hinder ondervindt van geluid (5-punts schaal). Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig overlast stank	Gebaseerd op de vraag in de WoON-enquête of men hinder ondervindt van stank

Bureau Louter, 17 september 2024

M23.004 Kwantitatieve analyse new towns

Weinig meldingen overlast	(5-punts schaal). Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd. Het aantal meldingen van overlast, volgens de Politie-monitor. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig geluidshinder door burens	Het aantal inwoners van ouder dan 18 jaar dat aangeeft geluidshinder te ondervinden, volgens de Gezondheidsmonitor van het RIVM/GGD.

10. Onderwijs en human capital

10a Opleidingsniveau

Laag opgeleiden beroepsbevolking	Het percentage laag opgeleiden onder de beroepsbevolking (15-74 jaar).
Middelbaar opgeleiden beroepsbev.	Het percentage middelbaar opgeleiden onder de beroepsbevolking (15-74 jaar).
Hoog opgeleiden beroepsbevolking	Het percentage hoog opgeleiden onder de beroepsbevolking (15-74 jaar).
% hoogopgeleid 18-30 jaar	Het percentage hoog opgeleiden (hbo/wo) onder degenen van 18-30 jaar die hun opleiding hebben afgerond
Opleidingsindex beroepsbevolking	Het gemiddeld opleidingsniveau onder de beroepsbevolking (15-74 jaar), berekend als: middelbaar opgeleiden plus twee maal hoog opgeleiden, gedeeld door laag, middelbaar en hoog opgeleiden.

10b Onderwijsvolgenden

Aantal MBO-studenten techniek	MBO-studenten per 1.000 inw., richting techniek (naar woonplaats).
Aantal MBO-studenten economie	MBO-studenten per 1.000 inw., richting economie (naar woonplaats).
Aantal MBO-studenten verzorgend	MBO-studenten per 1.000 inw., richting verzorgend (naar woonplaats).
Gemiddeld niveau VO	Het gemiddeld niveau waarop voortgezet onderwijs wordt gevolgd in jaar 3. Dit is bepaald als een gewogen gemiddelde van vmbo kader/basis, vmbo gemengd/tl, havo en vwo met respectievelijk gewichten van 1, 2, 3 en 4.
Gemiddeld niveau MBO	Het gemiddeld niveau waarop mbo-onderwijs wordt gevolgd in jaar 2, met voor de niveaus 2, 3 en 4 respectievelijk de gewichten 1, 2 en 3.

10c Onderwijsresultaten

Gemiddeld schooladvies	Het gemiddeld schooladvies voor het voortgezet onderwijs, gebaseerd op een weging met een hoger gewicht naarmate het niveau hoger is.
Lage achterstandsscore onderwijs	Dit betreft het percentage peuters & basisschoolleerlingen met een verhoogd risico op een onderwijsachterstand. De scores zijn per school vastgesteld door het Ministerie van OCW. Criteria waarop de achterstandsscore is gebaseerd zijn het opleidingsniveau van de ouders, het gemiddeld opleidingsniveau van alle ouders van kinderen op de school, het land van herkomst van de ouders, de verblijfsduur van de ouders in Nederland en of de gezin in een schuldsaneringstraject zit.
Weinig vroegtijdig schoolverlaters	Het percentage vroegtijdig schoolverlaters in het voortgezet onderwijs en op het mbo (naar woonplaats van leerlingen/studenten).

11. Klimaat, milieu, natuur en energie

11a Klimaat en energie

Energielabels woningen	Het gemiddelde energielabel van woningen, gebaseerd op 12 niveau (de letters A tot en met F en zes gradaties binnen de letter A). Naarmate het energielabel gunstiger is, wordt een hoger gewicht toegekend. De basisgegevens zijn afkomstig van de RVO.
Energielabels niet-woningen	Idem, voor niet-woningen.
Glasisolatie	Gemiddeld niveau glasisolatie op basis van vier niveaus (enkel glas, gewoon dubbel glas, hr(+++) dubbel glas, triple glas).
Isolatie woning	Het aantal maatregelen per woning dat is genomen voor extra isolatie.
Laag aardgasverbruik, residu	Het aardgasverbruik per woning is voor een groot deel een afspiegeling van de omvang van een woning: er is sprake van een hoog statistisch verband. Om te bepalen of in een gemeente het aardgasverbruik hoger of lager is dan verwacht op basis van de gemiddelde omvang van de woningen is eerst (met behulp van regressie-analyse) het statistisch verband geschat tussen aardgasverbruik en gemiddeld vloeroppervlak van woningen en is vervolgens het verschil bepaald tussen het feitelijk aardgasverbruik en het op basis van de omvang van de woningen verwachte aardgasverbruik: het zogenaamde 'residu'. Naarmate dit residu lager is,

Bureau Louter, 17 september 2024

M23.004 Kwantitatieve analyse new towns

Laag electriciteitslevering, residu	zal het relatief aardgasverbruik laag zijn. Dat wordt beoordeeld als gunstig.
Zonnepanelen per inwoner, correctie	Een zelfde type analyse is uitgevoerd voor electriciteitslevering. Een groter aantal zonnepanelen per inwoner wordt beschouwd als gunstig. Een 'verstorende' factor is dat in sommige gemeenten sprake is van stadsverwarming. Dan bestaat er geen impuls om zonnepanelen te plaatsen. Daarom is een correctie toegepast, namelijk door het aantal zonnepanelen per inwoner te vermenigvuldigen met de factor (totaal woningen / woningen zonder stadsverwarming). Is er geen sprake van stadsverwarming, dan blijft de score gelijk. Is er wel sprake van stadsverwarming, dan is de gecorrigeerde score hoger, vooral wanneer voor een aanzienlijk deel van de woningen sprake is van stadsverwarming.
Zonnepanelen per inwoner	Zonnepanelen per inwoner, zonder correctie voor stadsverwarming.
Vermogen zonnepanelen, correctie	Het geleverde vermogen van zonnepanelen per inwoner met een zelfde type correctie voor stadsverwarming als voor het aantal zonnepanelen per inwoner.
Vermogen zonnepanelen per inwoner	Vermogen zonnepanelen per inwoner, zonder correctie voor stadsverwarming.
Teruglevering electriciteit	Teruglevering op de electriciteitsaansluiting door opwek met (voornamelijk) zonnepanelen

11b Milieu

Weinig luchtverontreiniging	Een door Bureau Louter ontwikkelde maat om de mate van luchtverontreiniging te bepalen. Uit gegevens van het RIVM is de luchtverontreiniging voor zeer gedetailleerde gebieden beschikbaar. Op basis daarvan heeft Bureau Louter de mate van luchtverontreiniging bepaald op het niveau van buurten en gemeenten. Bepalend is hier in welke mate mensen hinder en/of schadelijke gevolgen voor hun gezondheid ondervinden van de luchtverontreiniging. Als bronnen voor luchtverontreiniging worden beschouwd de stoffen koolmonoxide, elementaire koolstof, fijnstof, ammoniak, stikstofdioxide, ozon en zwaveldioxide. Op basis van literatuuronderzoek is door Bureau Louter een weging aangebracht naar de mate waarin de verschillende stoffen bijdragen aan de hinder die wordt ondervonden van de luchtverontreiniging.
Hoge luchtkwaliteit fijnstof (PM10)	Luchtkwaliteit geeft de mate van afwezigheid van luchtverontreiniging aan, in dit geval voor fijnstof.
Hoge luchtkwaliteit stikstof (NO2)	Idem voor stikstofdioxide.

11c Natuur

Ecologisch kapitaal	Een door Telos samen met Het Pon opgestelde indicator voor 'ecologisch potentiaal', bestaande uit 49 indicatoren (zie 'Nationale Monitor Duurzame Gemeenten') die vallen onder zeven thema's (afval en grondstoffen, bodem, energie, externe veiligheid en hinder, lucht, natuur en landschap, water).
Groen en natuur in omgeving	Een door Bureau Louter opgestelde maat voor de kwaliteit van groen en natuur in de omgeving (zowel land als water), opgebouwd uit tien indicatoren.
Variëteit groen	Het oppervlak aan parken en plantsoenen (uit de Bodemstatistiek) per inwoner respectievelijk per vierkante kilometer. Daarbij is het gemiddelde van de twee scores bepaald. De bijdrage neemt af naarmate de afstand groter is. Deze 'afstandsvervalfunctie' is gebaseerd op een grootschalige enquête van Bureau Louter (met 6.500 respondenten).
Nabijheid binnenwater	Een door Bureau opgestelde indicator, waarbij de nabijheid van de volgende typen binnenwater in de berekeningen is meegenomen: recreatief binnenwater, overig binnenwater, het Veerse Meer en het Randmeer (tussen Flevoland en het vasteland), de grote rivieren (Rijn, Maas en IJssel) en enkele watergebieden die geschikt zijn voor zeilen (IJsselmeer, Haringvliet, Hollands Diep, Grevelingen, Volkerak en Oosterschelde).

12. Politiek en samenleving

12a Betrokkenheid

Opkomst verkiezingen TK 2021	Het opkomstpercentage voor de Tweede Kamerverkiezingen 2021.
Verantwoordelijk voor leefbaarheid	De mate waarin inwoners zich verantwoordelijk voelen voor de leefbaarheid, gebaseerd op de WoON-enquête van het CBS (5-puntsschaal naar de mate waarin men het er mee eens is dat men zich verantwoordelijk voelt voor de leefbaarheid).
Percentage vrijwilligers	Het percentage vrijwilligers in het totaal aantal inwoners van ouder dan 18 jaar.

% mantelzorger

Vrijwilligers verrichten werk dat in georganiseerd verband (bijvoorbeeld sportvereniging, kerkbestuur, school) onbetaald wordt uitgevoerd. Het percentage mantelzorgers in het totaal aantal inwoners van ouder dan 18 jaar. Mantelzorg is de zorg die wordt gegeven aan een bekende uit iemands omgeving, zoals de partner, ouders, kind, burens of vrienden, als deze persoon voor langere tijd ziek, hulpbehoevend of gehandicapt is. Deze zorg kan bestaan uit het huishouden doen, wassen en aankleden, gezelschap houden, vervoer, geldzaken regelen, enzovoorts. Mantelzorg wordt niet betaald. Een vrijwilliger vanuit een vrijwilligerscentrale is geen mantelzorger.

12b Politieke partijen

% Groen-progressief	Deel van de geldige stemmen op groen-progressieve partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (D66, GroenLinks, PvdD, Volt).
% Rood-progressief	Deel van de geldige stemmen op rood-progressieve partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (PvdA, SP, DENK, Bij1).
% Conservatief	Deel van de geldige stemmen op conservatieve partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (PVV, FvD, Ja21, BBB, 50Plus).
% Liberaal	Deel van de geldige stemmen op liberale partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (VVD).
% Confessioneel	Deel van de geldige stemmen op confessionele partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (CDA, ChristenUnie, SGP).

13. Dichtheid

13a Dichtheid

Ruimte-intensiteit

Een door Bureau Louter ontwikkelde indicator voor ruimte-intensiteit in een gemeente, gebaseerd op het gemiddeld vloeroppervlak van woningen in Nederland en het gemiddeld vloeroppervlak voor een aantal typen bedrijvigheid (met verschil tussen typen bedrijvigheid).

Aandeel bebouwd in oppervlakte

Als bebouwd oppervlak in een gemeente wordt beschouwd de som over de buurten met een hoger aantal inwoners plus arbeidsplaatsen per vierkante kilometer dan gemiddeld in Nederland. Het aandeel bebouwd is het landoppervlak in buurten die tot het bebouwd oppervlak worden gerekend binnen het totale gemeentelijke landoppervlak.

Dichtheid bebouwd gebied

Het aantal inwoners plus arbeidsplaatsen in het bebouwd gebied. Hierdoor wordt een gemeente als Lelystad (met heel veel 'buitengebied') vergelijkbaar gemaakt met een gemeente als Capelle (met heel weinig buitengebied).

14. Mobiliteit

14a Bereikbaarheid per auto

Bereikbaarheid over de weg

Dit kan ook worden beschouwd als de lokale aansluiting op het wegennet. Dit is berekend als de gemiddelde snelheid met de auto (berekend op basis van microbestanden over afstanden en snelheden per wegvak) over de weg binnen een straal van twintig kilometer hemelsbreed. Bij het afbakenen van het gebied van twintig kilometer hemelsbreed is gecorrigeerd voor natuurlijke barrières, zoals water (wanneer geen sprake is van een tunnel of brug).

Weinig filedruk

Het ontbreken van files wordt als positief beoordeeld. De VerkeersInformatieDienst bepaalt de filedruk door het aantal kilometers files te vermenigvuldigen met de duur van de file. De filedruk is bepaald per gemeente. Door Bureau Louter is dit omgerekend naar regionale scores (binnen een straal van twintig kilometer, waarbij de bijdrage van die gemeente recht evenredig afneemt met de afstand en evenredig is met de oppervlakte van een gemeente binnen de totale oppervlakte van alle gemeenten binnen een straal van 20 kilometer). De omgeving is meegenomen in de berekening omdat inwoners van een gemeente hun verplaatsingen met de auto niet beperken tot de eigen gemeente.

14b Openbaar vervoer

Tevredenheid openbaar vervoer

De mate waarin inwoners tevreden zijn met het openbaar vervoer. Dit is gebaseerd op de WoON-enquête (5-punts schaal)

Bureau Louter, 17 september 2024

M23.004 Kwantitatieve analyse new towns

Bereikbaarheid met de trein	<p>Het is complex om een goede indicator voor de bereikbaarheid per trein vast te stellen. Hier is gekozen voor een samengestelde indicator, die per buurt bestaat uit de volgende bestanddelen:</p> <ul style="list-style-type: none">- De gemiddelde afstand tot het dichtstbijzijnde NS-station voor inwoners in een buurt- De gemiddelde afstand tot het dichtstbijzijnde IC-station voor inwoners in een buurt- Het percentage van de inwoners van een gemeente dat voor reizen over meer dan dertig kilometer gebruik maakt van de trein: voor alle buurten wordt uitgegaan van de gemeentelijke score.- Idem, maar dan exclusief reizen om studieredenen <p>Buurtscores worden vervolgens door middel van een weging met het aantal inwoners ingeteld naar gemeentelijke scores.</p>
Bereikbaarheid overig OV	<p>Hiermee wordt de bereikbaarheid per bus, metro en tram bepaald. Gebruik is gemaakt van gegevens uit OpenStreetView. Eerst is Nederland verdeeld in een fijnmazig grid. Vervolgens is het aantal vertrekkende bussen, metro's en trams bepaald per week bepaald en voor elke buurt berekend per vierkante kilometer. Daarbij is uitgegaan van potentiaalscores van een kilometer, met een met de afstand aflopende invloed.</p>

15. Voorzieningen

15a Maatschappelijke voorzieningen

Aanbod basisonderwijs	<p>Op meerdere indicatoren gebaseerde score voor het aanbod van basisonderwijs voor de inwoners van een gemeente, opgesteld voor het jaarlijks onderzoek van Bureau Louter naar woonaantrekkelijkheid voor Elsevier Weekblad.</p>
Aanbod kinderopvang	<p>Idem, voor kinderopvang.</p>
Aanbod voortgezet onderwijs	<p>Idem, voor voortgezet onderwijs.</p>
Aanbod hoger onderwijs	<p>Idem, voor hoger onderwijs.</p>
Dagelijkse medische voorzieningen	<p>Idem, voor dagelijkse medische voorzieningen.</p>
Aanbod ziekenhuizen en verpleging	<p>Idem, voor ziekenhuizen en verpleging.</p>
Beoordeling kwaliteit ziekenhuizen	<p>De kwaliteit van ziekenhuizen, gebaseerd op beoordelingen op Zorgkaart Nederland.</p>
Aanbod culturele voorzieningen	<p>Score voor aanbod van culturele voorzieningen.</p>
Aanbod sportfaciliteiten	<p>Idem, voor sportfaciliteiten.</p>
Aanbod recreatiemogelijkheden	<p>Idem, voor recreatiemogelijkheid.</p>

15b Commerciële voorzieningen

Winkelvoorzieningen	<p>Score voor aanbod van winkelvoorzieningen.</p>
Winkels dagelijkse boodschappen	<p>Specifiek aanbod van winkels voor dagelijkse boodschappen.</p>
Aanbod overige (luke) winkels	<p>Idem, voor overige (luke) winkels.</p>
Vrijtijdsvoorzieningen	<p>Score voor aanbod van vrijetijdsactiviteiten.</p>
Aanbod restaurants	<p>Specifiek aanbod van restaurants.</p>
Aanbod cafés	<p>Idem, voor cafés.</p>

16. Totalscores

<i>Brede welvaart</i>	<p>Totaalscore voor brede welvaart, gebaseerd op een vertaling door Bureau Louter van dit begrip naar acht thema's en een selectie van indicatoren per thema.</p>
<i>Sociaal-economische prestaties</i>	<p>Totaalscore voor sociaal-economische prestaties, bepaald door Bureau Louter op basis van een combinatie van tien 'kernindicatoren'.</p>
<i>Economische prestaties</i>	<p>Totaalscore voor economische prestaties, gebaseerd op het jaarlijkse onderzoek naar economische prestaties van Bureau Louter, in opdracht van Elsevier Weekblad ('Economische toplocaties').</p>
<i>Woon aantrekkelijkheid</i>	<p>Totaalscore voor woon aantrekkelijkheid, gebaseerd op het jaarlijkse onderzoek naar woon aantrekkelijkheid van Bureau Louter, in opdracht van Elsevier Weekblad ('Beste gemeente').</p>

Tevredenheid met het leven

Score in de vorm van een rapportcijfer op basis van een grootschalige enquête door het CBS (de WoON-enquête).

Bijlage IV Verschil in rapportcijfers tussen new towns en relevante regio

Figuur IV.1 Omgevingsanalyse Economie

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Economische prestaties																	
Materiaal economische prestaties	●	2.1	-0.3	0.2	-1.3	-3.8	-1.6	0.5	1.1	1.7	-0.6	0	-1.8	-1.6	-0.2	0	1.4
Informatie economische prestaties	●	-0.8	-1.7	-0.1	-3.7	-2.6	-0.1	0.1	-1.7	0.1	0	0.4	-1.2	-0.2	2.5	0.7	0.6
Personen economische prestaties	●	0.7	-2.3	-1	-1.9	-2.3	-1.1	1.3	-0.8	1.9	-0.3	-0.6	0.5	0.6	2	1.5	0.8
Totaal arbeidsplaatsen	●	1.3	-2.4	-0.3	-3.3	-3.8	-0.9	1.2	-1	1.8	-1	-0.3	-1.5	-1.6	1.3	0.2	0.9
Arbeitsplaatsen, materiaal	●	2.4	0.4	0	-0.6	-2.2	-0.7	0.1	0.9	2.1	-0.4	-0.5	-1.5	-1.7	-1.5	-1.3	0.8
Arbeitsplaatsen, informatie	●	-0.5	-2.1	-0.3	-4.5	-3	0	0.8	-1.9	0.4	-0.6	0.3	-2	-0.9	2.4	1.1	0.7
Arbeitsplaatsen, personen	●	0.2	-2.5	-1.2	-2.1	-2.9	-1.2	0.3	-0.8	1.3	-0.5	-1.5	0.2	-1	1.7	-0.2	0.4
Toegevoegde waarde totaal	●	1.1	-2.4	0.1	-3.5	-4.1	-1	0.6	-0.6	1.7	-0.7	0	-1.2	-0.8	2.3	0.2	1.4
Toegevoegde waarde, materiaal	●	1.9	-0.9	0.8	-1.8	-4	-1.4	-0.1	0.9	1.6	-0.8	0	-1.8	-2.1	0.1	-0.9	1.4
Toegevoegde waarde, informatie	●	-0.3	-2	0.4	-3.7	-2	0.2	0.2	-1.4	0.5	0	0.9	-1	0.3	3.1	0.7	0.7
Toegevoegde waarde, personen	●	0.3	-2.5	-1.3	-1.6	-1.5	-0.8	1.4	-0.9	1.3	-0.7	-1	0.8	0.9	1.8	1.4	0.7
Starters totaal	●	-0.3	-0.1	-0.5	-1.1	-2.4	-0.8	0.4	-0.5	0.8	0.6	0.5	0	1.1	1.9	2.2	1.4
Zelfstandigen, materiaal	●	1.4	0.1	-2.3	-0.6	-1.7	-0.9	1	0.4	-0.1	0.1	-0.3	-1.6	-1.4	-1.2	1	-1.1
Zelfstandigen, informatie	●	-1.5	-1.5	-1.6	-3.9	-3.5	-0.4	-0.7	-1.9	-1.4	-0.5	-1.6	-1.5	-2.9	0	0.5	-0.8
Zelfstandigen, personen	●	-2.4	-2.3	-1.3	-4.8	-2.6	-1.3	-0.3	-1.6	-1.8	0.1	-0.9	-1.7	-1.7	-0.6	0.6	-1.7
Centrumfunctie voorzieningen																	
Arbeitsplaatsen, zorgactiviteiten	●	1	-1	-1.6	-0.1	-1.7	-0.2	1.2	0	1.8	-0.1	-1.7	1.4	-0.3	2.6	1.2	0.9
Arbeitsplaatsen, onderwijs	●	-0.2	-1	-0.4	-2.4	-2.2	-1.7	-0.2	-0.9	0.9	0.3	-0.4	-0.9	0.2	1.2	-0.4	1.4
Arbeitsplaatsen, detailhandel	●	2.1	-1.7	0.6	-0.5	-0.3	0.4	1.1	-0.1	1.6	-1.3	0.3	-0.5	-1.5	-1.3	0.1	-0.4
Arbeitsplaatsen, vrijetijdsactiviteiten	●	-1.4	-3.4	-0.8	-3.7	-3.2	-2.5	0.7	-2.4	-0.5	-1	-0.1	-1.2	-0.5	0.6	0	-1.3
Vestigingsplaatsfactoren																	
Nationaal centrale ligging	●	0.4	-1.4	0.2	-1.4	-0.6	0	-0.3	-0.2	0.9	0.2	0	0.1	0.2	0	0.1	0
Agglomeratie-effecten	●																
Regionale centrumfunctie	●	0	-1.9	-1.3	-1.9	-2.4	-3.8	0.6	-0.8	0.7	-0.8	-1.2	-1	-0.9	-1.8	0.1	0
Hectares bedrijventerreinen	●	1.9	-0.1	0.1	-0.9	0	0.9	1	1.5	1.5	-1	-0.7	-1.1	-1.5	-0.9	-0.4	1.1
Vierkante meters kantoorruimte	●	0.7	-1	-0.2	-1.9	-1.9	0.7	0.6	-0.8	1.3	-0.1	0.2	0	0.4	2.9	1.3	1.7
Vierkante meters winkelruimte	●	1.5	0.1	0.2	0.4	0.3	0.9	0.8	0.1	1.7	-0.6	0.1	-0.5	-0.2	1.4	0.2	0.2

● Indicator, neutraal
 ● Indicator, oordeel
 ● Samengesteld, oordeel

Figuur IV.2 Omgevingsanalyse Demografie

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Leeftijdopbouw																	
Aandeel leeftijdsklasse 0-16 jaar	●	-1.2	3.8	1	0.8	0.6	0.3	-0.1	1.5	-1.7	0.9	1.3	-1.3	0.3	-1.9	0.3	0.5
Aandeel leeftijdsklasse 17-29 jaar	●	-1.3	-0.9	-2.3	-1.6	-2.5	-1.7	-0.2	-0.7	1.7	0.6	-2.3	0.2	1.1	1.4	0	1.9
Laag aandeel 67-plussers	●	-2	0.2	-1.3	-2.2	-1.5	-2.1	-0.9	0.5	-0.1	1.7	-0.8	-0.3	1	-0.2	0.1	2.3
Lage gemiddelde leeftijd	●	-1.6	0.4	-0.9	-2	-1.3	-1.8	-0.3	0.2	0.1	1.4	-0.7	-0.5	1.1	-0.6	0.3	1.9
Lage demografische druk	●	-1.1	-0.3	-2.1	-1	-1.3	-2	-0.9	0	1.9	1.6	-2	0.6	1.4	2.2	-0.2	2.3
Relatief aantal geboortes	●	-0.5	0.6	0	-1	-0.1	-1.3	-0.2	0.4	0.7	1.4	0.7	-0.1	1.9	-1	0.3	0.3
Laag relatief aantal overledenen	●	0.8	1.1	1.1	-1.8	1.4	0	-1.1	0.9	2.5	2.3	0.9	-0.3	1.1	-1	-0.4	0.9
Migratiestromen																	
Migratie-intensiteit	●	-1	-1.1	-2.2	-2.9	-2.8	-0.8	-0.3	-1.3	0.4	-0.4	-2.1	0.3	-0.1	2	-0.6	1.7
Unieke verhuisorientatie	●	1.4	-1.5	-1	0.2	1.7	3.9	-0.6	-1.3	0.7	-2.6	-1.5	-1	0.3	1.8	0.8	-2.2
Totaal migratiesaldo	●	0	3.4	-0.2	4.3	1.1	1.2	1	1.4	-0.9	0	-2	1.3	-1.6	-2.7	2.4	-0.7
Migratiesaldo 0-16 jaar	●	0.8	2.8	2.7	3.4	3.6	1.4	0.6	0.2	-3	-1.3	1.1	0.7	-0.7	-3.9	1.3	-2.6
Migratiesaldo 60 jaar en ouder	●	-2.6	0.6	-1.6	3.2	-1.7	0.9	-0.4	0.2	-3.8	-0.8	-1.6	1.9	-2.1	1.1	-1.1	-0.7
Samenstelling bevolking																	
Aandeel laag opgeleiden	●	2.5	1.6	0.3	1.8	0.7	-1.8	1.9	3.3	1.5	1.1	1.5	0	2.2	-0.3	1.9	2.4
Aandeel middelbaar opgeleiden	●	1.9	2.6	1.6	3.5	3.8	1.5	-0.2	0.5	1.2	1.1	1.5	1	0.7	-0.2	-1.2	-1
Aandeel hoog opgeleiden	●	-2.1	-2.2	-1.2	-2.9	-3.3	-0.4	-1.1	-2.5	-1.2	-1	-1.3	-0.7	-2.1	0.2	-0.6	-1.2
Gemiddelde huishoudensgrootte	●	0.1	3.9	1.8	1.9	1.5	0.7	-1.1	1.3	-2.1	2	1.7	-0.5	-1.2	-3.8	-1	-1.1
Percentage éénouderhuishoudens	●	1.8	0.8	1.1	0.2	-0.2	0.1	0.5	1.4	1.6	1.2	1.7	0.3	2.6	2.3	2.8	2.6
Percentage alleenstaanden	●	-0.7	-3.2	-1.7	-2	-1.8	-0.8	1	-1.3	1.3	-1.6	-1.6	0.3	1.3	3.8	1	1.4
Percentage Niet-Westers	●	0.2	0	-0.3	-0.8	-0.9	-0.4	-0.1	-0.2	1.3	0.9	0.5	0.3	1.9	1.9	1.9	2.3
Percentage Westers	●	0.1	-1.4	-1.3	-2.2	-0.9	-0.7	0.6	0.5	1.3	-0.6	-0.6	-0.1	1.4	1.5	1.2	2.5
% Vluchtelingen	●	0.9	0.8	1.3	-0.2	-1	0.4	-0.4	0.2	1.7	1.5	1.3	0.6	1.6	2.1	1.3	2.3
% MOE-landers	●	0.6	-0.7	-2.1	-1.7	-0.8	-1.3	0.7	1.2	1.1	-0.7	-0.7	-1.4	1.5	0.9	0.1	1.9
% West-Europa	●	-0.1	-1.9	-2.6	-2.4	-1.2	-1.5	0.7	0.9	1	-0.9	-1.4	-0.9	1.2	1.4	0.3	2.2
Opleidingsniveau 15-74 jaar	●	-2.3	-2.1	-1	-2.6	-2.7	0.3	-1.5	-3.4	-1.4	-1.1	-1.4	-0.5	-2.4	0.3	-1.2	-2.1
Weinig maatwerkarrang. jeugd	●	-0.4	-0.1	-1.1	0.9	-2.9	-2.2	0.7	0.1	-0.9	-1.6	-1.2	-0.2	-2.7	0.4	0.7	0
Weinig maatwerkarrangem. P-wet	●	-0.7	2.3	0.6	2.7	1.9	0.7	-0.8	-1.1	-1.8	-0.4	-1.6	0.2	-1.8	-1.8	-0.8	-2.5
Weinig maatwerkarrang. WMO	●	0.3	1.4	-0.6	-2.1	0	1.2	-1.1	-1.7	0.2	-0.6	-1.6	-4	-2.9	-1.7	-1	-2.2
Weinig hoogrisicjongeren	●	-1.5	-0.1	-0.8	-0.4	1.6	2.4	-0.3	-1.1	-2.8	-1.8	-1.5	-1.2	-1.4	-0.5	-1.9	-2.1

- Indicator, neutraal
- Indicator, oordeel
- Samengesteld, oordeel

Figuur IV.3 Omgevingsanalyse Arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Werkloosheid																	
Weinig arbeidsongeschikten	●	-1.7	-1.5	-1.2	-2.9	-1.2	-0.1	-1.8	-1.8	-0.9	-0.2	-2	-0.8	-1.5	-1.2	-1.9	-1.7
Weinig bijstandsgerechtigden	●	-0.1	1.3	0.7	1.9	1.5	1.3	-0.9	-0.7	-0.9	-0.4	-0.6	0.2	-1.9	-1.7	-1.4	-1.9
Laag percentage WW'ers	●	-2	-0.9	-0.4	0.2	-0.2	0.3	-1.1	-2.4	-2	-0.5	-1	-1.1	-2.6	-3	-3.2	-2.6
Lage werkloosheid totaal	●	-0.4	0.3	0.3	1.1	1	0.9	-0.2	-0.5	-1.2	-0.4	-0.3	-0.5	-1.2	-1.1	-1.2	-1.2
Lage werkloosheid 15-24 jaar	●	0.2	0.1	0.5	0.9	1.4	0.7	-0.1	-0.7	-0.9	-0.4	-0.3	-0.8	-0.8	-0.9	-1.3	-1.4
Lage werkloosheid 25-44 jaar	●	-0.5	0.1	0.4	1.4	1.2	0.9	-0.2	-0.6	-1.2	-0.5	-0.7	-0.2	-1.1	-1.2	-1.3	-1.4
Lage werkloosheid 45-74 jaar	●	-1.3	0.7	0	2	0.9	0.7	-0.1	-0.6	-1.9	-0.5	-1	-0.3	-1.7	-1.4	-1.5	-1.3
Lage werkloosheid autochtonen	●	-0.8	-2	-0.2	-0.5	0.5	1.3	-0.5	-0.4	-1.4	-1.3	-1.5	-0.6	-2.7	-2.1	-1.9	-1.8
Lage werkloosheid Westers	●	-1.4	-2.5	-0.2	-1.2	1.3	1.2	-0.8	-2.2	-1.6	-0.6	-1.7	-0.4	-2.7	-1.8	-0.8	-1
Lage werkloosheid Niet Westers	●	0.9	-0.5	0.6	0.8	2.9	1.8	-0.4	0.2	0.3	0.9	-0.1	1.4	0.5	-0.4	0.5	1.2
Arbeidsparticipatie																	
Netto participatiegraad	●	-2.4	0.4	0.1	0.3	0.6	0.7	-1.6	-0.4	-1.3	0.2	-1.1	0.2	-1.1	-1.4	-1.7	-0.5
Participatie laag opgeleid	●	0.2	1.5	0.7	1.9	1	0.2	-1.3	0	-0.9	0.3	-0.2	-0.1	-0.7	-0.8	-1.5	-0.2
Participatie middelbaar opgeleid	●	1.5	2.5	1.6	1.8	1.4	0.7	-1.3	1.4	0.8	0.6	0.8	0.1	-0.8	-1.8	-1.3	0.1
Participatie hoog opgeleid	●	-3.5	-1.1	-1.9	0.3	-2.5	0.5	-0.8	-0.8	-2.3	0	-1.8	1.5	-1.3	0.7	-1.3	-0.5
Regionale BPG, laag opgeleid	●	0.2	1.9	0.9	2.3	0.5	0.1	-2.4	0	-0.7	0.9	0.2	0.4	-0.5	-0.4	-3.7	-0.3
Regionale BPG, middelbaar opg.	●	0.2	3.4	0.6	1.2	0.2	0.9	-1.7	0.8	-0.3	1.5	-0.2	-0.1	-1	-0.5	-2.5	-0.3
Regionale BPG, hoog opgeleid	●	0.2	-0.8	0.2	-0.2	-0.2	0.1	-0.4	-0.1	0.4	-0.3	0.1	0.6	-0.2	0.2	-0.3	0
Veel 18-30 jaar met startkwalificatie	●	-2.5	-3	-0.2	-2.5	0.3	0.6	-2.1	-2.9	-0.4	-0.3	-2.3	0.2	-1.5	-1.2	-2.5	-2.9
Woon-werk balans																	
%werkend in eigen gemeente	●	-2	-2.1	-1.8	-3.9	-3.9	-4.6	0.6	-0.4	-0.9	0.8	0	-1.4	-1.4	-0.5	0.3	1.2
Unieke pendeloriëntatie	●	2.6	-0.1	-1	2.7	3.4	5.4	-0.3	0.5	1.4	-2.9	-2.1	-0.2	-0.1	2.3	0.7	-1
Woon-werk afstand uitgaand	●	-1.3	4.1	0.4	2.5	1.7	-0.3	0.9	0.7	-1.2	0.6	0.1	0.4	0.4	0.2	0.9	1
Woon-werk afstand inkomend	●	0	-0.6	0.8	-3.6	-2.9	0.7	0.5	0.7	1	0.3	1	-1.1	-1.5	2.1	0.6	4.1

Figuur IV.4 Omgevingsanalyse Materiële welvaart

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Inkomen en vermogen																	
Lage spreiding SES-WOA score	●	1.4	1.5	1.4	1.5	1.6	1.2	-0.6	-0.5	-0.3	0	0.7	0	-2.4	-1.9	-1.4	-2.5
Materiële welvaart	●	-2.2	-1.6	-0.6	-1.3	-0.5	0.3	-1.1	-1.3	-2.8	-1.8	-1.1	-0.4	-2.5	-2.1	-1.2	-2.1
Vermogen per inwoner	●	-2.2	-2.3	-1.4	-1	-0.9	0.6	-1.1	-1.4	-3.5	-3	-2	-0.9	-3.2	-2.4	-2.2	-2.8
Besteedbaar inkomen per inwoner	●	-2.1	-1.7	-0.7	-1.7	0.2	0.9	-1.4	-1.5	-2.4	-1.6	-1	-0.4	-2.2	-1.5	-1	-1.7
Inkomen per huishouden	●	-2.1	0	0	-0.1	0.6	0.7	-1.4	-0.9	-3	-1.3	-0.9	-0.5	-2.6	-2.8	-1.5	-2.1
%inkomen bovenste 20%	●	-2	-0.7	0.1	-1.5	0.5	0.5	-1.9	-1.9	-1.7	-0.4	-0.4	-0.4	-1.3	-1.3	-1.2	-1.7
SES-WOA score	●	-0.5	1.2	1.3	1.1	0.9	1.1	-1.7	-0.8	-1.8	-0.3	0.2	-0.1	-2.5	-2.4	-1.7	-2.5
%geen moeite met rondkomen	●	0.2	0.3	0.9	0.9	1.1	0.8	-0.3	-1	-1.5	-0.9	-0.3	-0.3	-2.4	-2	-1.4	-3.7
Weinig problematische schulden	●	-1.5	-0.4	0.1	0.8	0.5	0.6	-0.6	-1.8	-1.9	-0.7	-1.6	0.1	-2.6	-2.4	-2.2	-3.7
Laag betaalisico corporatiewon.	●	0.1	-0.6	1.1	3.8	1	1.4	-0.8	-0.9	-1	-0.9	-0.6	2.6	-2	-1.6	-2.6	-1.4

● Indicator, neutraal
 ● Indicator, oordeel
 ● Samengesteld, oordeel

Figuur IV.5 Omgevingsanalyse Wonen

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Woningprijzen																	
WOZ-waarde woningen	●	-2.4	-2.4	-0.8	-1.7	-1.4	-0.3	-1.3	-1.4	-2.5	-1.5	-1	0.1	-2.2	-1.6	-1.2	-1.9
Verkoopprijzen woningen	●	-2.1	-2	-1.2	-1.8	-1.5	-0.8	-0.9	-0.9	-2.3	-1.3	-1.2	0.2	-2	-1.7	-0.4	-1.4
Kenmerken woningvoorraad																	
Gemiddeld bouwjaar woningen	●	2.8	5.9	4.7	4.9	3.5	3.5	-0.5	1.5	2.3	2.4	3.7	2.3	1.3	-0.1	0	0.8
Spreiding bouwjaar woningen	●	-4.7	-6.2	-5.1	-4.7	-3.6	-4	-0.1	-0.8	-3.1	-1.1	-4.8	-2.5	-2.7	-1.4	-0.8	-0.2
%eengezinswoningen	●	0.1	2.1	0.7	1.7	1.6	0.5	0.7	0.3	-1	0.1	0.3	-0.4	-1.4	-2.1	0	-1.7
m2 eengezinswoningen	●	-1	-0.3	-1.3	0.4	-1.4	0.7	-0.3	-1.5	-2.3	-1.4	-0.5	0	-2	-0.1	-1.5	-2.8
m2 meergezinswoningen	●	-1.4	0.9	0.1	1	-1	-0.3	1.2	1.2	-2.1	0	0.5	-0.8	-2.2	-0.9	0.1	-2
%koopwoningen	●	0.6	2.5	0.6	1.9	1.4	1	-0.5	0	-0.8	0.6	0.2	-0.2	-2	-1.7	-0.7	-2.6
%woningcorporaties	●	0.9	-2.3	0.6	-0.9	-0.6	-0.9	0.5	0.9	1.7	0.1	0.8	0.5	2.5	0.8	0.7	3.1
%overige huur	●	-1.1	-2.8	-2	-4.4	-5.9	-1.5	-0.2	-1.8	-0.4	-1.5	-1.6	-1.1	-1.6	3.8	0	0.7
%overige huur in totale huur	●	-2.2	-2.6	-3.4	-4.2	-4.1	-1.4	-0.5	-2.7	-1.4	-1.6	-2.6	-0.8	-1.7	2.2	-0.4	-1.6
Leefbaarometer Wonen	●	-1	-2.1	-0.6	-0.9	-0.8	0.1	-0.6	-2	-1.9	-1.3	-1.1	-0.1	-2	-1.1	-1.8	-3.4
Staat van onderhoud woningen	●	-1.5	1.4	0.5	1.1	1.5	0.7	-1.5	-0.7	-2.9	0.1	-0.3	-0.2	-1.5	-2.4	-2.1	-3.1
Monumentale bebouwing	●	-2.1	-4.9	-3.5	-3	-0.4	-1.1	-1.2	-0.5	-2.2	-2.3	-3.8	-1.9	-2.1	-1.4	-2	-1.2
Aantrekkelijke bebouwing	●	-1.7	0.4	-0.1	0.6	-0.3	0	0.8	-1.4	-2.7	-1.3	-0.7	-0.2	-2.5	-2.2	-0.3	-3.3
Omvang buitenruimte woning	●	-1.5	1.7	-0.4	2	-0.4	-1.1	0.6	0.7	-2.6	-1.6	-1.6	-1	-3	-3.4	0.2	-0.4
Tevredenheid met huidige woning	●	0.1	1.7	0.8	1.3	1.4	0.2	0.1	-0.1	-1.4	0.1	0.5	-0.5	-1	-3.4	-1	-2.1

● Indicator, neutraal
 ● Indicator, oordeel
 ● Samengesteld, oordeel

Figuur IV.6 Omgevingsanalyse Woonaantrekkelijkheid

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Waardering woonomgeving																	
Leefbaarometer Fysieke omgeving	●	-0.7	-2.8	-1.8	-1.5	-1.1	0.1	-0.4	-2	-1.9	-1.8	-1.7	-0.1	-2.4	-1	-1.7	-3.3
Leefbaarometer Voorzieningen	●	-0.7	-4.4	-2.6	-3.6	-4.6	-2.3	-1.1	-2.6	0	-1.2	-2.2	0	-1.2	0.3	-1	-1.8
Tevredenheid met woonomgeving	●	-0.3	0	0.4	0.2	0.6	0.7	0.7	-1.5	-1.5	-1.4	-0.5	-0.8	-2.1	-1.6	-0.3	-3.8
Fijne buurt	●	-1.2	0.1	0.5	1.6	-0.2	-0.1	-1	-1.2	-2.5	-0.6	-0.6	1	-3.9	-2.8	-2.6	-4.4
Gehecht aan buurt	●	-1.9	-2.7	-1	-1.9	-1.6	-0.6	-0.9	-0.5	-3.3	-0.7	-0.9	-1	-3.5	-1	-1.2	-2
Niet verhuizen	●	-0.9	-0.4	0.2	0.9	0.2	0.3	-1.4	-1.2	-2.5	-0.9	-0.6	0.5	-2.6	-2.5	-3.2	-3.9
Thuisvoelen buurt	●	-2.1	-0.7	0.2	0.4	-0.7	-0.6	-0.7	-0.9	-3.2	-0.8	-0.3	0	-3.6	-2.1	-1.9	-3.7
Weinig verhuizers	●	0.2	0.6	0.3	1.3	0.1	1	-1.1	-0.9	-1.4	0	-0.6	-0.3	-2.7	-2.3	-2	-3.2

● Indicator, neutraal
 ● Indicator, oordeel
 ● Samengesteld, oordeel

Figuur IV.7 Omgevingsanalyse Gezondheid

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Situatie gezondheid																	
GLV, goed ervaren gezondheid	●	-1.5	-0.2	0.5	1.5	0.2	1	-1.7	-1.4	-2.2	-1.6	-1.1	0.3	-2.9	-3.4	-3.3	-2.9
GLV, zonder lichamelijke beperking	●	-0.2	0.7	0.2	2	0.5	2.9	-2.2	-1.9	-1.4	-1.1	-2.1	0.5	-2.9	-1.5	-3.1	-3
Ervaren gezondheid	●	-2	0.1	-0.1	-0.2	0.2	0.6	-1.3	-1.3	-1.7	-0.5	-1.5	-0.2	-1.8	-2.1	-2.2	-1.9
Geen langdurige aandoeningen	●	-3.2	-1.2	-2	-2.3	-1.4	-0.8	-1.7	-2.3	-1.5	0.7	-2.6	-0.4	-1.7	-1.4	-1.5	-1.8
Geen lichamelijke beperkingen	●	-1.8	0.4	0.4	-0.3	0.5	1.1	-1.5	-1.4	-1.4	-0.5	-1.9	-0.5	-2.1	-2.1	-2	-2
Laag medicijngebruik, personen	●	-2.5	-2.8	-2.6	-2.4	-1.9	-1	-1.4	-3	-2.1	-1.1	-2.9	-0.7	-1.7	-1	-2.2	-2
Laag medicijngebruik, DDD	●	-1.6	-0.7	-0.2	-1.2	-0.9	0.4	-1.4	-2	-2.5	-1.5	-1.8	-2.3	-2.7	-2.9	-2	-2.7
Preventie/ leefstijl																	
Voldoende beweging	●	-2.3	-3.5	-1.7	-3.7	-0.6	-0.7	0.2	-1.3	0	-0.8	-2	-0.8	-0.4	-0.7	-0.6	-1.2
%sporters	●	-2.3	-2.8	-0.7	-2.6	-1.5	-0.1	-1.3	-1.4	-0.6	-0.8	-1.7	-0.6	-1.5	-0.3	-1.3	-1.3
%niet-rokers	●	-0.3	0.9	0.6	1.2	0.4	1.6	-0.8	-1.2	-2	-0.5	-0.8	-0.2	-2.6	-2.4	-1.2	-3.3
%niet zware drinker	●	2.3	3.2	1.4	2.6	1.9	1.8	0.2	0.5	0.4	0.3	1.8	0.5	0.3	0.2	0.6	0.8
Zonder ernstig overgewicht	●	-3.2	-2.9	-1.9	-2.4	-1.5	-0.2	-1.2	-2.3	-2.4	-1.4	-2.7	-0.3	-1.7	-1.6	-1.6	-2.3
Regie over het eigen leven	●	-0.9	1.8	1.1	1	0.8	0.8	-1.1	-0.7	-1.7	-0.2	-0.4	-0.1	-1.3	-1.6	-1.6	-1.6
Zorgkosten																	
Laag medisch-specialistisch	●	-2.1	-0.6	-1.4	-3.2	-2.3	-2.2	-2.4	0.3	-0.7	1.4	-1.4	-1.4	-1.2	-1.8	-2.1	1.1
Laag farmaciekosten	●	-3.1	1.4	-1.9	-1.2	-2.2	-0.5	-2.5	-1.5	-1.9	1.3	-2.6	-1.5	-1.8	-1.8	-1.7	-1.1
Laag huisartsenkosten	●	-0.5	-1.5	-3.7	-1.4	-0.2	-0.2	0.1	-0.4	-0.2	-1.1	-4.4	-1.7	-1	-1.8	-0.6	-0.4
Laag verzorging/ verpleging	●	0.7	1.1	-0.2	-1.1	0.5	1.1	-0.4	-0.3	1.2	1.4	-1	-1.1	-0.3	-1.1	0.7	0.6
Laag totale zorgkosten	●	-2.2	0.5	-1.7	-2.1	-1.3	-1.1	-2.2	0.1	-1	1.5	-2.3	-1.6	-1.3	-2.4	-1.6	0.4
Laag medisch-spec. correctie	●	-0.6	-1.4	0	-0.9	-0.6	0.1	-1.3	-0.1	-0.9	-1.3	-0.8	-1.2	-2	-1.9	-2.4	-1.1
Laag farmaciekosten correctie	●	-1.5	0.8	-0.7	1.1	-0.9	1.2	-1.5	-1.5	-2.5	-1.2	-1.8	-1.2	-2.5	-1.7	-2	-2.9
Laag huisartsenkosten correctie	●	0.4	-0.8	-2.5	0.6	0.8	1.2	0.6	-0.5	-1	-2.3	-3.6	-1.3	-1.5	-1.9	-0.7	-1.5
Laag verzorging/ verpleging correct	●	1.8	0	0.2	1.7	1.5	2.8	0.2	-1.1	-0.1	-1.8	-1.1	-0.4	-1	-1.1	-0.5	-1.1
Laag totale zorgkosten correctie	●	-0.4	-0.2	-0.6	0.7	-0.1	0.6	-1	-0.6	-1.6	-1.3	-1.7	-1.1	-2.2	-2.6	-1.9	-2

Figuur IV.8 Omgevingsanalyse Sociale cohesie en saamhorigheid

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Oordelen sociale cohesie																	
Saamhorigheid bevolking	●	-0.9	0	0.1	0.2	0.3	0.8	-0.3	-0.4	-2.2	-1.2	-0.7	-1.3	-2.1	-1.9	-2.7	-2.6
Tevredenheid bevolkingssamenstel	●	-1.2	-0.2	0	0.4	0.9	1.1	-0.3	-0.9	-2.1	-1.4	-0.9	-1.1	-2.7	-2.4	-1.5	-3.2
Veel contact met buren	●	-0.3	0.2	-0.3	-0.7	1.2	1.6	-0.9	-0.5	-1.9	-0.3	-0.7	-2.4	-1.1	-1.7	-2	-2.7
Veel contact met buurtbewoners	●	1.1	-0.1	0.5	-0.7	0.8	0	0.2	0.1	-0.6	-1.8	0	-2.3	-1.4	-3	-1.7	-2.2
Prettig met elkaar omgaan	●	-0.5	-0.1	-0.2	-0.2	-0.3	1.2	0.2	-0.6	-1.6	-1.2	-1	-1.4	-2.6	-0.5	-1.6	-3.4
Gezellige buurt	●	-0.5	0.4	0.1	-1.1	0.2	0.9	-0.3	-0.3	-1.2	-0.6	-0.6	-2.1	-1.5	-0.3	-1.4	-2.6
Mensen kennen elkaar	●	0.1	0.3	0.6	0.2	1	0.7	-0.7	-0.2	-0.9	-1	0.1	-1.7	-1.4	-1.6	-2.2	-2.4
Weinig eenzaamheid	●	-0.6	0.8	0.8	1.2	1	0.8	-0.6	-0.5	-1.7	-0.6	-0.2	-0.2	-1.9	-2.1	-1.8	-2.6

- Indicator, neutraal
- Indicator, oordeel
- Samengesteld, oordeel

Figuur IV.9 Omgevingsanalyse Veiligheid en criminaliteit

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Criminaliteit/ ondermijning																	
Gunstig RTL Onderwereldkaart	●	-1.3	-0.3	0.5	0.9	1.1	1.4	-0.7	-1.1	-2.9	-1.2	-1.1	0	-2.3	-2.2	-2.4	-2.5
Leefbaarometer Veiligheid	●	-0.5	-1.1	-0.4	0.1	-0.2	0.4	-0.5	-1.6	-2	-1.4	-1.3	0.2	-2.3	-1.7	-2	-3.5
Weinig misdaad in omgeving	●	-0.2	1.4	0.6	2.1	0.9	1.4	-0.6	-0.5	-1.9	-0.6	-0.3	0.2	-2.8	-2.4	-2.2	-1.8
%niet psychisch geweld thuis	●	-1.4	-1.6	0	-2	0.2	-0.8	1.4	0.2	-1.4	-2.8	-0.4	-3.5	0.8	-0.8	-1.3	-1.6
Weinig kindermishandeling	●	-1.3	-0.9	-0.2	0.6	-0.3	0.6	-0.1	-1.9	-2	-1.5	-0.7	-0.2	-1.2	-0.8	-1.1	-2.9
Weinig overig huiselijk geweld	●	0.1	-1	1	2.5	0.4	0.9	-0.1	-1.3	-1.3	-1.5	0.6	0.4	-3	-1.1	-2.4	-1.8
Weinig diefstal	●	0.1	1.7	1	3.5	2.5	1.9	-1	0	-1.9	0.2	0.5	0.7	-1.5	-1.3	-2	-2.1
Weinig vernieling en beschadiging	●	-0.6	0.8	0.6	1	0.5	1.7	-1.2	-1.2	-1.7	0.6	-0.6	0.6	-1.8	-2	-1.2	-3.6
Weinig drugsmiddelen	●	-1.8	1.1	1.2	2.1	0.9	2.1	-1.3	0.6	-2.6	0	0.9	0.8	-1.7	-0.4	-1.4	-1
Weinig ondermijnende delicten	●	-1.2	-0.4	0.9	1	1.7	1.2	-1	-1.3	-2.5	-1.1	-0.7	0.3	-1.3	-1.8	-2.7	-2.2
Weinig wapenhandel	●	-0.9	0.5	0.8	1.7	0.3	1.6	-1.1	0.9	-1.7	-0.7	-0.6	0.8	-2.3	-3.2	-2.1	-1.8
Weinig ernstige misdrijven	●	0.1	1.2	0.5	2	0.8	1	-0.7	-0.3	-1.4	-0.7	-0.4	-0.1	-2.5	-2.2	-1.5	-2.4
Verkeersveiligheid																	
Weinig hinder wegen <50 km/u	●	-0.1	4.7	1.8	1.3	1.3	2	-0.7	-0.5	-1.6	1.7	1.6	0.1	0.1	-0.1	-0.7	-1.2
Weinig verkeersongevallen	●	-0.5	1.3	-0.1	1.1	1	1.9	2.5	0.5	-1.6	-1.3	-1.6	0.3	-1	-1.8	1.6	-1.5
Weinig verkeersmisdrijven	●	-0.8	0.7	-0.1	1.4	0.8	2.2	-0.1	0	-1.3	-0.3	-1.5	0.8	-1.5	-0.8	-0.6	-2.6
Overlast																	
Weinig overlast geluid	●	0.6	0.2	0	1.3	0.9	0.4	0.5	-1.3	-0.2	-1.2	-0.1	0.6	-0.8	-0.7	-1	-2.5
Weinig overlast stank	●	-1.2	1.6	1.7	3	0.1	1.6	0.9	-0.6	-2.5	-2.1	0.9	1.8	-1.6	-3	0	-1.5
Weinig meldingen overlast	●	1.6	0.8	1	1.6	1.8	2.1	0.5	0.5	-0.5	-1.1	0.1	0	-0.5	-1.5	-1.1	-2.9
Weinig geluidshinder door burens	●	-0.1	1.6	0.7	1.3	0.5	0.9	0.2	0	-1.4	-0.2	0.4	-0.5	-1.8	-1.3	-1.1	-2

- Indicator, neutraal
- Indicator, oordeel
- Samengesteld, oordeel

Figuur IV.10 Omgevingsanalyse Onderwijs en human capital

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Opleidingsniveau																	
Laag opgeleiden beroepsbevolking	●	1.4	1.9	0.6	4.1	0.3	-0.5	1.5	2.9	0.2	0.2	1	0.9	0.1	0.3	1.1	1.5
Middelbaar opgeleiden beroepsbev	●	1.9	3.3	2.4	2.9	4.4	0.9	-0.3	0.8	0.9	1	2.2	0.1	1	-0.7	-0.3	-0.4
Hoog opgeleiden beroepsbevolking	●	-1.6	-2.9	-1.7	-3.8	-3.8	-0.6	-0.7	-1.8	-0.6	-0.7	-1.6	-0.5	-1	0.2	-0.6	-0.4
% hoogopgeleid 18-30 jaar	●	-2.6	-3.3	-2.3	-3.5	-4.9	-2.3	-2.3	-4.3	-0.6	-0.6	-2.6	0	-1.5	0.3	-2	-2.5
Opleidingsindex beroepsbevolking	●	-1.7	-2.5	-1.3	-4	-2.9	-0.4	-1	-2.4	-0.6	-0.6	-1.4	-0.9	-1	0.1	-0.8	-0.9
Onderwijsvolgenden																	
Aantal MBO-studenten techniek	●	0.6	2.6	0.4	1.2	2.9	-0.6	-1	0.5	-0.4	1.7	0.3	-0.9	1.4	-0.9	-1.5	-1.1
Aantal MBO-studenten economie	●	1.6	3.6	2.6	2.6	-0.6	-1.4	0.2	3.1	1.4	2.1	4	0.9	2.8	1.5	1.5	3.1
Aantal MBO-studenten verzorgend	●	0.9	3.2	1.4	2.1	-0.2	-0.8	0.4	0.6	0.5	1.8	1.9	0.7	1.4	0.4	0.4	-0.4
Gemiddeld niveau VO	●	-0.9	-2.7	-1.7	-1.2	-1.1	1.9	-1.9	-0.4	-1.2	-2.6	-2.3	0.6	-2.7	-0.4	-2.1	-0.4
Gemiddeld niveau MBO	●	-0.1	1	-0.3	-0.6	-0.2	-0.4	-1.7	-2.4	-0.5	0	-1.7	-0.8	-1.9	-3.2	-2.2	-1.7
Onderwijsresultaten																	
Gemiddeld schooladvies	●	-2.6	-3.2	-1.4	-3.1	-2.4	-1.9	-1.8	-1.7	-2.6	-2.7	-2	-1.4	-2.7	-3.1	-2.7	-0.9
Lage achterstandscore onderwijs	●	-0.9	0.4	0.7	1.3	0.7	1	-1.2	-1.5	-2	-1.1	-1.3	0.5	-2.4	-2.6	-1.8	-3
Weinig vroegtijdig schoolverlaters	●	-1	0.5	-0.1	0.7	0.6	0.4	-1.3	-0.9	-1.5	-0.4	-0.9	-0.5	-2.3	-2.3	-2	-2.8

Figuur IV.11 Omgevingsanalyse Klimaat, milieu, natuur en energie

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Klimaat en energie																	
Energielabels woningen	●	1.4	3.6	1.9	3.3	0.1	0.6	-0.6	2.5	2	2.4	1.6	3.1	-0.6	-1.7	0.3	1.6
Energielabels niet-woningen	●	-0.4	3.7	1.4	2.4	1.5	0.7	-0.6	-1.8	-0.5	3.3	0.7	2.2	0.3	-1.7	0.5	-3
Glisolatie	●	2.4	2.7	1.8	2.5	2.3	0.3	0.9	0.6	0.4	1.2	0.7	-0.3	0.2	-1.8	0.1	-0.2
Isolatie woning	●	-0.6	2.8	1.1	1.7	0.9	1.1	-2.3	0.5	-1.2	1.4	0.3	0.5	-1.9	-1.1	-3.1	-1.4
Laag aardgasverbruik, residu	●	1.3	4.2	2.3	4.5	-0.8	0.6	-0.3	1.6	3.6	2.9	1.3	4.7	0.6	1.9	0.4	1.3
Lage electriciteitslevering, residu	●	-1.4	-3.7	-2.1	-2.4	-3.1	-2.6	0.4	-1.1	-0.4	-1.5	-1.1	-0.8	-0.3	0.6	-1.5	-0.3
Zonnepanelen per inwoner, correct	●	3.6	6.2	0.9	6.3	1.5	0.7	-1.4	0.6	3.4	3.8	0.1	5.2	-0.9	-1.1	0.9	-0.8
Zonnepanelen per inwoner	●	-0.2	1.3	0.8	0.9	1.7	0.3	0.8	-0.1	-1.1	-0.4	0.1	-0.4	-1	-1.8	-0.4	-1.7
Vermogen zonnepanelen, correctie	●	2.9	3.1	0.2	3.4	-0.1	0.2	0.6	-1.1	2.5	0.1	-0.6	2.5	-1.6	-1.5	-0.1	-2.4
Vermogen zonnepanelen per inwon	●	1	0.8	0.2	0.8	0.1	0	1	-1.4	0.2	-2	-0.5	-0.3	-1.7	-1.9	-0.3	-2.7
Teruglevering energie	●	1.3	6.2	0.7	4.7	0.6	0.5	-3.2	-0.2	1	4.1	-0.1	3.7	-1.3	-1.4	-1.7	-1.8
Milieu																	
Weinig luchtverontreiniging	●	-0.6	3.6	0.4	3.1	2.3	0.5	0.4	0.3	-1.8	0.5	0.3	0.4	-0.8	-0.8	0.1	-0.5
Hoge luchtkwaliteit fijnstof (PM10)	●	-0.7	3	0.8	2.8	2	0.9	0.3	0.4	-1.7	0.1	0.3	0.4	-0.5	-1.3	0	-0.2
Hoge luchtkwaliteit stikstof (NO2)	●	-0.6	3.1	0.2	2.4	1.3	0.9	0.2	0.4	-1.6	0.5	0.1	0.4	-0.4	-0.3	-0.3	-0.9
Natuur																	
Ecologisch kapitaal	●	1.1	4.2	-0.2	2.5	1.2	2.3	-0.3	-1.7	0.9	0.9	-0.2	1.4	0	0.6	1	-1
Groen en natuur in omgeving	●	-0.3	3.1	-1.5	-0.4	0.8	0.1	0.1	0	-0.7	0.3	-1.1	-0.5	-0.1	0.1	1	0.3
Variëteit groen	●	1.1	1.9	0.5	-0.8	0.7	0.1	0.8	0	1.9	1.2	0.3	-0.1	1.6	0.9	2.3	1.4
Nabijheid binnenwater	●	1	-0.7	1	-0.8	-1.7	0.2	1.1	-0.3	1.7	-0.9	0.7	-0.8	-0.6	0.7	1.5	0.5

- Indicator, neutraal
- Indicator, oordeel
- Samengesteld, oordeel

Figuur IV.12 Omgevingsanalyse Politiek en samenleving

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Betrokkenheid																	
Opkomst verkiezingen TK 2021	●	-2.4	-1.3	-3.2	-0.3	0.5	0.6	-0.9	-1.7	-2.8	-2	-1.4	-1.3	-2.3	-2.9	-3	-2.9
Verantwoordelijk voor leefbaarheid	●	-1.9	-0.8	-0.2	-1.3	-0.3	2.7	-0.3	0.3	-3.6	-0.8	-0.4	-1.8	-2.2	-0.3	-2.2	-2.1
Percentage vrijwilligers	●	-1.3	-0.2	-0.6	0.2	-0.2	0.5	-0.5	-0.7	-2.1	-1.3	-1.5	-0.9	-1.9	-2	-3.1	-2.3
%mantelzorger	●	1.4	0.6	0.9	1.3	1.6	1	-0.2	1.4	-1.3	-0.8	0.7	0	-1.3	-1.2	-1.2	-1.5
Politieke partijen																	
%Groen-progressief	●	-1.9	-1.6	-1.5	-2.5	-2.9	-1.3	-0.2	-1.7	-0.7	-0.2	-1.4	-0.8	-0.6	1	0.9	-0.2
%Rood-progressief	●	1.1	-0.6	-0.4	-1.9	-1.2	-2	1.2	0.8	2.2	2.3	0.5	-0.4	2.1	1.9	3.1	1.7
%Conservatief	●	2.9	3.4	2.5	4.2	3	1.7	1.3	2.7	2.1	1.2	2.4	0.7	1.2	0.9	1.5	1.8
%Liberaal	●	1.4	1.8	0.9	2.4	1.1	1.2	-0.4	0	0	-0.6	0.6	0.6	-1.3	-0.6	-0.6	-1.5
%Confessioneel	●	-0.7	0.5	0.4	0.9	0	2.5	-2	-1	-2.1	-2.2	-0.5	-0.5	-2.6	-1.3	-3.2	-2.5

Figuur IV.13 Omgevingsanalyse Dichtheid

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Dichtheid																	
Ruimte-intensiteit	●	0.8	-0.9	0	-0.3	-1.3	0.9	-0.5	0.6	1.9	0.8	0.8	0.9	0.5	2	1.4	2
Aandeel bebouwd in oppervlakte	●	1.9	0.9	0.7	-1	-0.2	1.2	0.6	1.8	2.4	1.9	1.3	-0.4	0.8	2.2	1.7	2.6
Dichtheid bebouwd gebied	●	0.1	-1.7	-0.4	-1.3	-0.8	-0.1	-0.7	-0.4	1.3	0.6	0.1	0.6	1.4	1.2	0.4	1.3

Figuur IV.14 Omgevingsanalyse Mobiliteit

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Bereikbaarheid per auto																	
Bereikbaarheid over de weg	●	1.1	0.7	0.7	0.5	-1.2	-0.5	-2.3	-1.8	1	1	-0.3	0.6	-0.4	-0.2	-1.6	-1.4
Weinig filedruk	●	0.2	1.2	0.6	1.4	3.1	0.2	1	0.2	-0.7	-0.6	0.5	-0.7	0.6	-0.2	-0.5	-1
Openbaar vervoer																	
Tevredenheid openbaar vervoer	●	0.1	-1.1	-0.3	-1.4	-1.1	-0.7	0.4	0.4	1.2	0.6	0.3	0.5	1.9	1.4	1.6	2.7
Bereikbaarheid met de trein	●	-2	-0.9	-1.8	-2.2	-3.4	-0.9	0.9	0.9	-0.4	1.1	-1.3	-0.8	0.2	0.7	3.1	2.2
Bereikbaarheid overig OV	●	0.2	-1	-0.5	-0.2	-0.1	-1.3	0	-1.9	0.9	0.8	0.2	1.5	1.4	0.3	2.8	-0.3

● Indicator, neutraal
 ● Indicator, oordeel
 ● Samengesteld, oordeel

Figuur IV.15 Omgevingsanalyse Voorzieningen

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Maatschappelijke voorz.																	
Aanbod basisonderwijs	●	-0.9	-2.6	-1.7	-2.4	-1.7	-1.3	2	0.6	0.4	-1.3	-0.4	-0.4	2	1.9	1.4	2
Aanbod kinderopvang	●	-0.7	-1.8	-0.5	-2.4	-1.9	-0.8	1.3	-1.4	0.6	-0.7	0.2	-0.6	1.9	1.7	2.3	0.1
Aanbod voortgezet onderwijs	●	1.7	-0.6	0.5	-0.5	-1.8	-0.4	-1.5	-0.4	1.4	0.5	0.1	0.1	0.3	1.7	-2.3	0.7
Aanbod hoger onderwijs	●	-1.1	-1.8	-0.2	-1.4	-1.6	-0.7	-1.3	-1.6	-0.9	0.6	-0.5	0.6	0	0.4	-0.5	-0.1
Dagelijkse medische voorzieningen	●	0	-5.2	0	-1.1	-0.7	-0.6	0.3	-1.5	0.8	-3.1	0.5	0.5	1.8	0.9	-0.4	-0.4
Aanbod ziekenhuizen en verpleging	●	1.1	-1.4	0.3	-1	-2.8	-0.8	1.6	0.8	1.2	-0.3	0.3	-0.2	0.6	0.4	2.2	1.4
Beoordeling kwaliteit ziekenhuizen	●	-0.6	0.2	1.4	-1.3	1.5	0.4	2.4	0.7	-0.6	-1.6	1.1	-1.4	1.1	-0.1	0.8	0.4
Aanbod culturele voorzieningen	●	-0.4	-3.1	-0.5	-0.3	-1.1	-0.8	-1.5	0.1	0.5	-0.3	-0.2	0.6	0.8	0.7	-0.1	1.2
Aanbod sportfaciliteiten	●	1.1	-1.8	-0.5	0.4	-1	-0.3	0.3	0.6	1	-1	-0.4	1.6	-0.7	0.4	1	0.9
Aanbod recreatiemogelijkheden	●	-0.9	0.2	0.3	0	-0.9	-1.6	0.7	0.2	-1.5	-0.9	-0.1	-0.6	-1.9	-1.7	-0.2	-1
Commerciële voorzieningen																	
Winkelvoorzieningen	●	0.3	-2.6	-0.1	-1.2	-1.5	-0.2	-2.4	-0.9	1.2	-0.3	-0.4	-0.1	-0.7	1.1	-2.1	0.2
Winkels dagelijkse boodschappen	●	-0.1	-4.1	-1.7	-3.2	-1.5	-0.9	0.2	-0.1	1.5	-2.2	-1.1	-1.6	1.3	1.9	0.5	1.4
Aanbod overige (luxe) winkels	●	0.4	-1.8	0.5	-0.8	-1	0.4	-2.9	-0.9	0.9	0.4	-0.2	0.1	-1.2	0.8	-2.6	-0.1
Vrijtijdsvoorzieningen	●	-0.5	-3.5	-2.2	-1.6	-3.4	-1.9	-0.6	-0.2	0.8	-0.8	-1.5	0.3	0.4	1.2	0.2	1.6
Aanbod restaurants	●	-0.8	-3.1	-1	-1.3	-2.2	-1.1	-0.8	-0.8	0.3	-0.6	-0.4	0.4	0.3	1	0	0.7
Aanbod cafés	●	-2.1	-5	-2.9	-1.6	-2.6	-3.5	-0.6	-1	-0.9	-0.8	-1.7	0.4	-0.1	0.4	-0.2	-0.2

● Indicator, neutraal
● Indicator, oordeel
● Samengesteld, oordeel

Figuur IV.16 Omgevingsanalyse Totaalscores

	type indicator	t.o.v. bruto RR								t.o.v. netto RR							
		Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond	Nieuwegein	Almere	Zoetermeer	Purmerend	Nissewaard	Capelle	Lelystad	Helmond
Totaalscores																	
Brede welvaart	●	-1.7	0.5	-0.2	0.2	0.2	0.3	-1.1	-1	-2.7	-1	-1	-0.4	-2.6	-2.6	-2.1	-2.6
Sociaal-economische prestaties	●	-2.9	-1.7	-1	-2.8	-1.4	-0.6	-2.1	-1.7	-1.8	-1	-1.9	-0.8	-2	-1.8	-1.9	-1
Economische prestaties	●	0.8	-2.1	-0.3	-3.3	-4.4	-1	1.1	-0.9	1.7	-0.5	0.1	-1	-1	2.2	1.1	1.3
Woonaantrekkelijkheid	●	-0.2	-0.2	-0.1	0.1	-0.1	0	-0.1	-0.2	-0.2	-0.3	-0.2	0	-0.3	-0.2	-0.2	-0.3
Tevredenheid met het leven	●	-3.4	-1.7	-1.1	-0.3	0.1	-0.1	-1.8	-1.8	-4.1	-2.1	-2.2	-0.3	-2.5	-2.1	-2.6	-2.9

● Indicator, neutraal
● Indicator, oordeel
● Samengesteld, oordeel

Bijlage V Ontwikkeling Sociaal-Economische Prestaties, relevante regio's

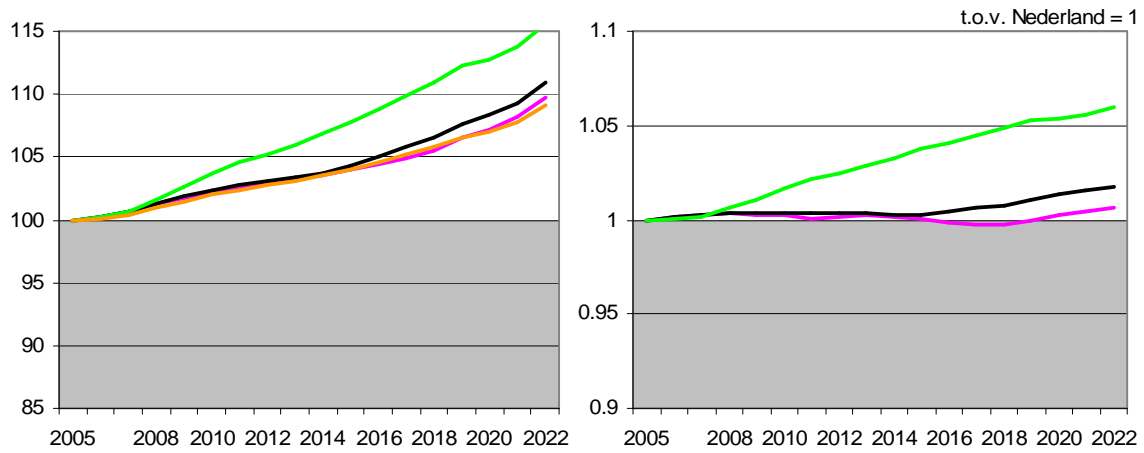
In deze bijlage staat de ontwikkeling van de indicatoren waaruit de Monitor Sociaal-Economische Prestaties is opgebouwd voor de new towns, de netto relevante regio en de bruto relevante regio. Rechts staan de scores van de new towns, de bruto relevante regio's en de netto relevante regio's als index van het nationaal gemiddelde, dat op één is gesteld.

Hier wordt kort ingegaan op de overeenkomsten en verschillen tussen de new towns en de netto relevante regio. Daar waar sprake is van een gunstiger ontwikkeling in de bruto relevante regio dan in de netto relevante regio ontwikkelt de dominante gemeente zich sterker dan de netto relevante regio. Per indicator valt het volgende op:

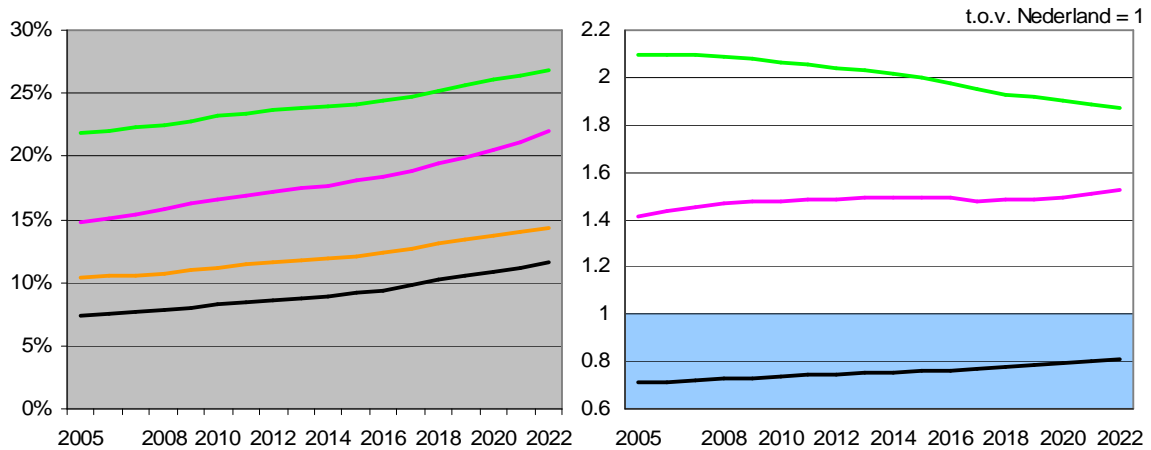
1. Met uitzondering van de periode 2015-2018 is de ontwikkeling van het aantal inwoners vergelijkbaar voor de new towns en de netto relevante regio's. De afgelopen jaren ligt die ontwikkeling iets boven de nationale trend.
2. Het aandeel inwoners met een niet-Westerse achtergrond is hoger in de new towns. De ontwikkeling in de tijd is vergelijkbaar (in zowel new towns als netto relevante regio een iets hogere groei dan de nationale norm).
3. Ook het aandeel inwoners met een Westerse achtergrond is hoger in de new towns. Wel blijft de ontwikkeling van dat aandeel achter bij de nationale trend, terwijl de netto relevante regio een met de nationale trend vergelijkbare ontwikkeling vertoont.
4. Het aandeel 67-plussers is lager in de new towns, maar ontwikkelt zich wel sterker in de new towns dan in de netto relevante regio's (waar de afgelopen vijf jaar geen sprake meer was van een verdere toename).
5. Hetzelfde beeld als voor het aandeel 67-plussers resulteert voor de demografische druk. Wel blijft deze ook de afgelopen jaren in de netto relevante regio sterker toenemen dan de nationale trend (in tegenstelling tot het aandeel 67-plussers).
6. De bruto participatiegraad ontwikkelt zich zowel in de new towns als in de netto relevante regio's ongunstiger dan de nationale trend, maar voor de new towns geldt dat in sterkere mate. Sinds 2015 is in de netto relevante regio sprake van een afzwakking van de relatieve achteruitgang, in de new towns sinds 2019.
7. Een zelfde type patroon als voor de bruto participatiegraad resulteert voor de netto participatiegraad. Omdat de werkloosheid in de new towns wat hoger is (zie hierna) scoren de new towns in vergelijking tot de netto relevante regio ongunstiger op de netto participatiegraad dan op de bruto participatiegraad.
8. Het gemiddeld opleidingsniveau van de beroepsbevolking is in de new towns iets lager dan in de netto relevante regio's. De ontwikkeling is vergelijkbaar voor de twee typen gemeenten: tot 2009 een bij de nationale trend achterblijvende ontwikkeling, daarna een ontwikkeling volgens de nationale trend.
9. De werkloosheid is hoger in de new towns. In zowel de new towns als de netto relevante regio's ontwikkelt de werkloosheid zich sterker dan de nationale trend (dat is ongunstig), maar daar is sinds 2014 geen sprake meer van.
10. Ook het percentage WW'ers is hoger in de new towns. In zowel de new towns als de netto relevante regio's is de groei sterker dan de nationale trend.
11. Het percentage bijstandsgerechtigden is hoger in de new towns. Terwijl in de netto relevante regio's sprake is van een licht sterkere groei dan de nationale trend, is dat in de new towns niet het geval (maar het verschil met de netto relevante regio's blijft groot). Hier is de afname in de bruto relevante regio opvallend (te danken aan een sterke afname van het percentage bijstandsgerechtigden in de dominante gemeenten).
12. De gemiddelde verkoopprijs van woningen is lager in de new towns, maar de achterstand op de netto relevante regio's wordt kleiner.

13. Voor de ontwikkeling van de WOZ-waarde is een vergelijkbaar patroon zichtbaar als voor de verkoopprijzen van woningen.
14. De ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen is sinds 2005 vrijwel gelijk geweest in de new towns en de netto relevante regio's. Met fluctuaties in de tijd was de ontwikkeling voor beide typen gemeenten vrijwel gelijk aan de nationale trend in de periode 2005-2022.
15. Het aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar (de werkgelegenheidsfunctie) is iets hoger in de new towns. Het verloop in de tijd vertoont een opvallende gelijkenis. Wel was de ontwikkeling in de new towns de afgelopen vier iets gunstiger dan in de netto relevante regio's.
16. Het gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden is in de new towns lager. In beide typen gemeenten blijft de ontwikkeling achter bij de nationale trend.
17. Ook het gemiddeld inkomen per persoon is lager in de new towns en ook hier is voor beide typen gemeenten sprake van een bij de nationale trend achterblijvende ontwikkeling. Voor beide inkomensindicatoren ontwikkelen de bruto relevante regio's zich gunstiger dan de netto relevante regio's (dankzij de bovengemiddelde inkomensgroei in de dominante gemeenten).
18. Het gemiddeld vermogen per huishouden is duidelijk lager in de new towns. Wel was de ontwikkeling sinds 2013 veel gunstiger in de new towns dan in de netto relevante regio's.

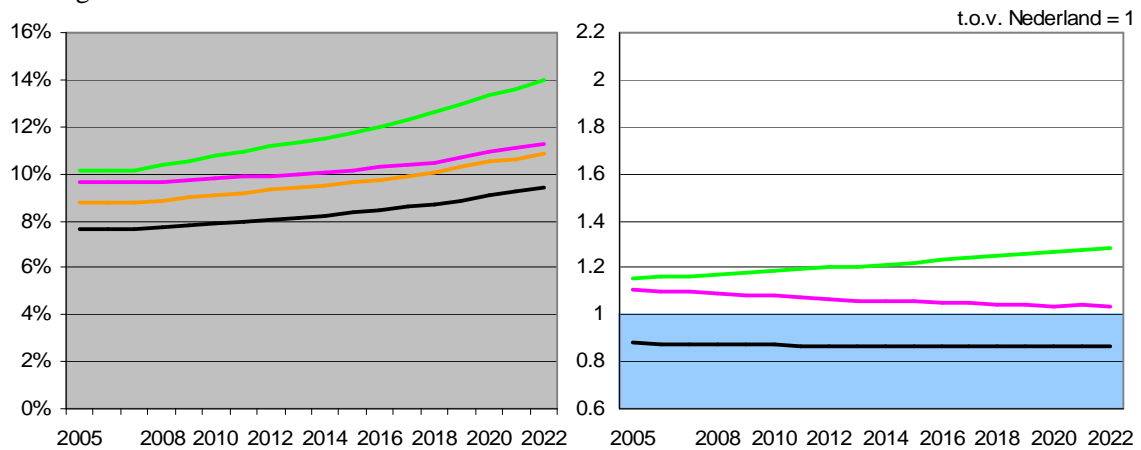
Figuur V.1 Monitor Sociaal-Economische Prestaties 2005-2022, new towns en relevante regio

1. Aantal inwoners (2005=100)

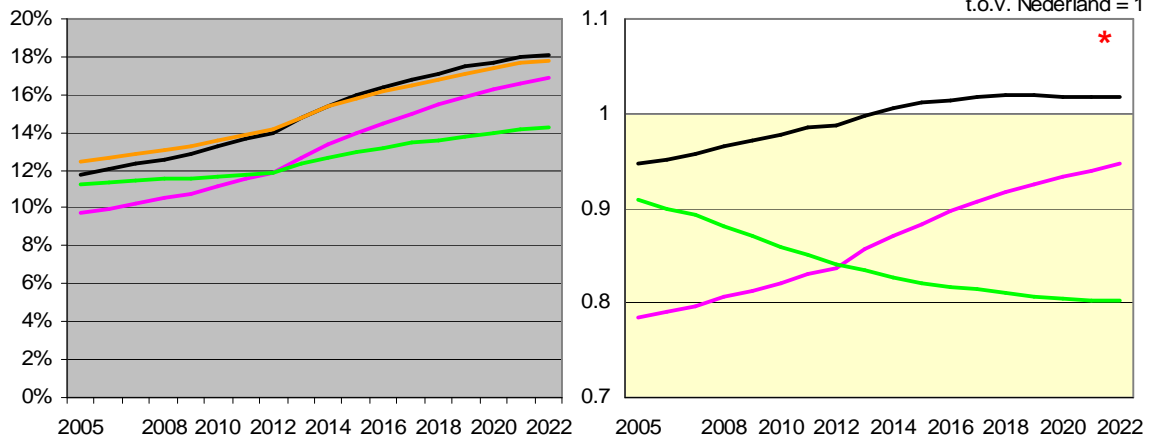
2. Percentage niet-Westerns allochtoon

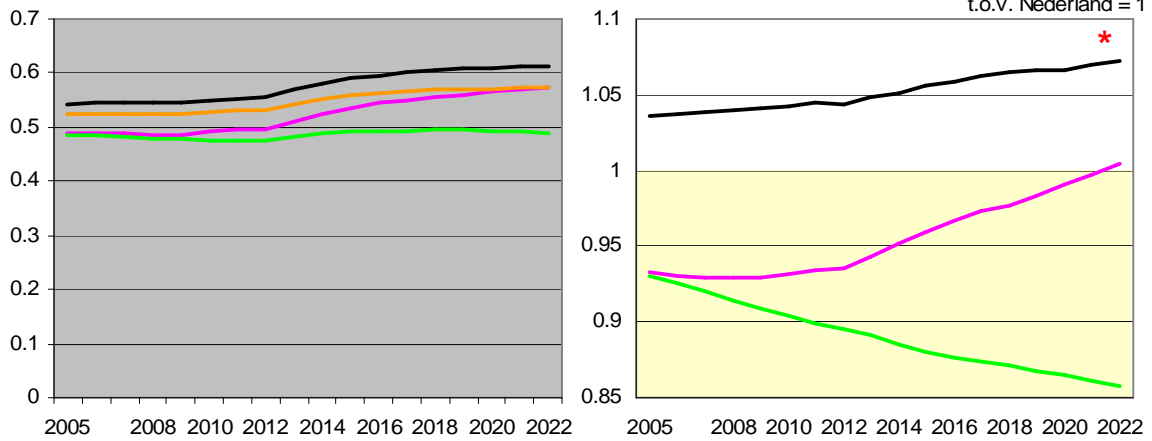
3. Percentage met Westerse migratieachtergrond in totaal aantal inwoners

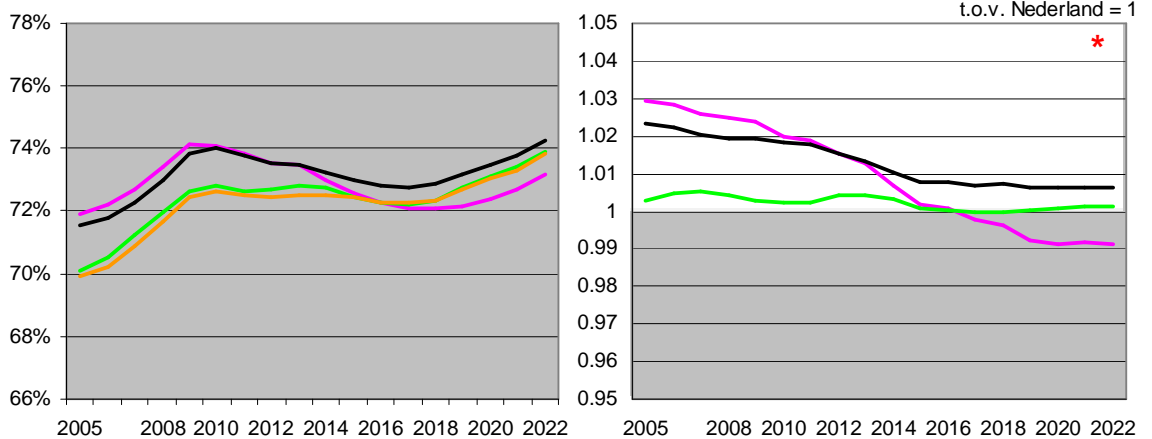
Figuur V.1 Vervolg

4. Percentage inwoners 67 jaar of ouder

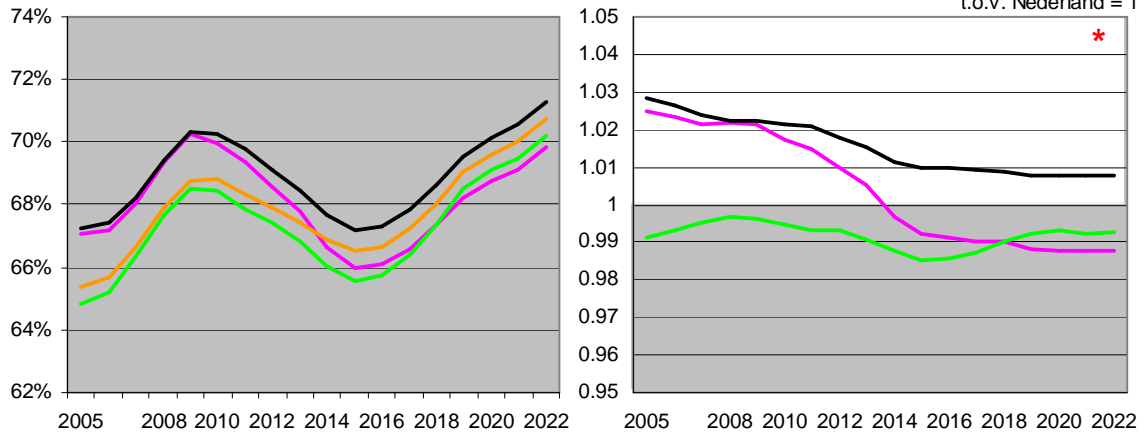
5. Demografische druk

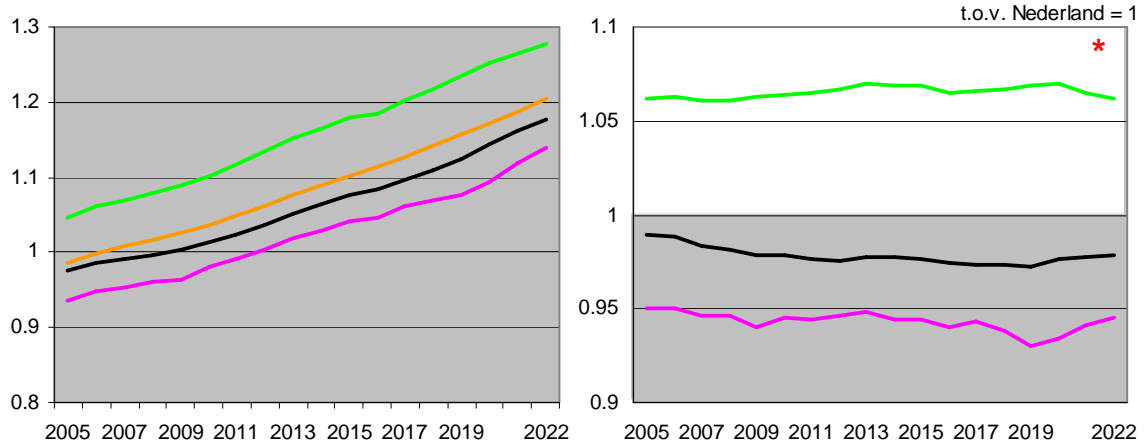
6. Bruto participatiegraad

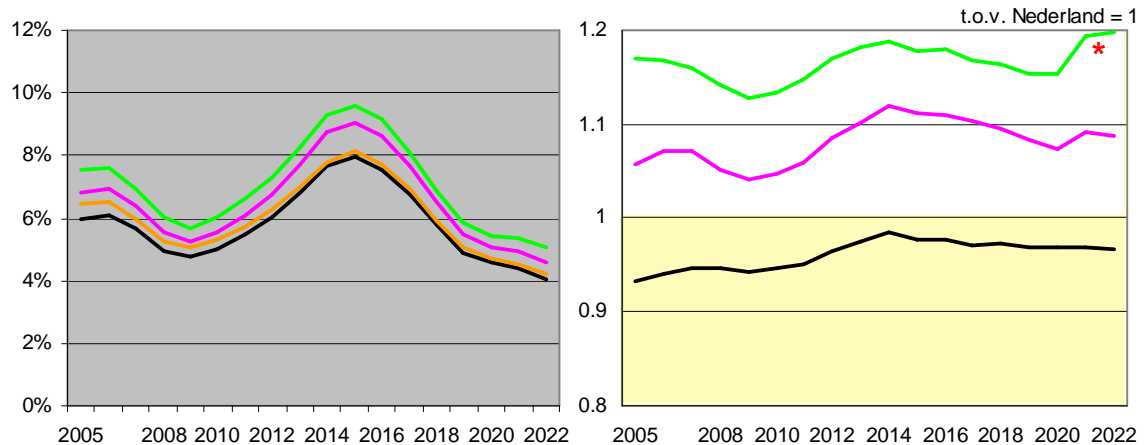
Figuur V.1 Vervolg

7. Netto participatiegraad (totaal)

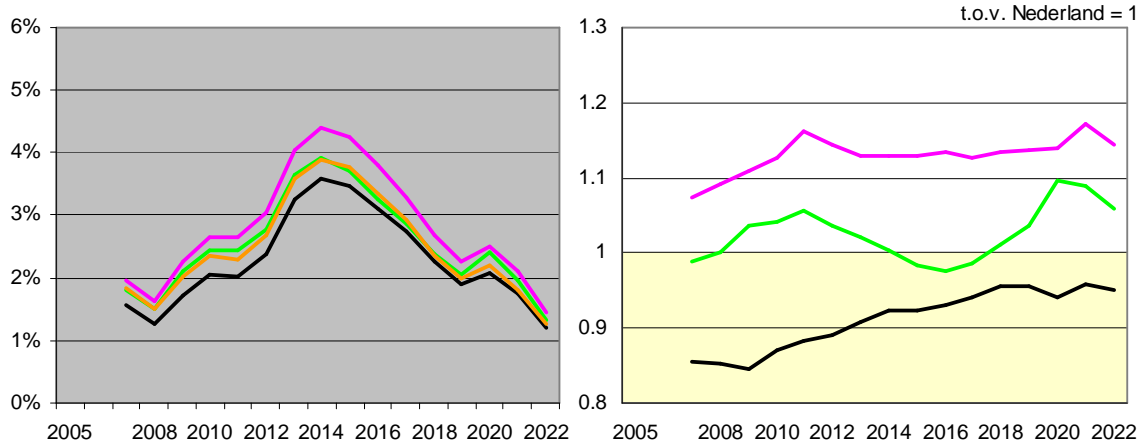
8. Opleidingsindex beroepsbevolking

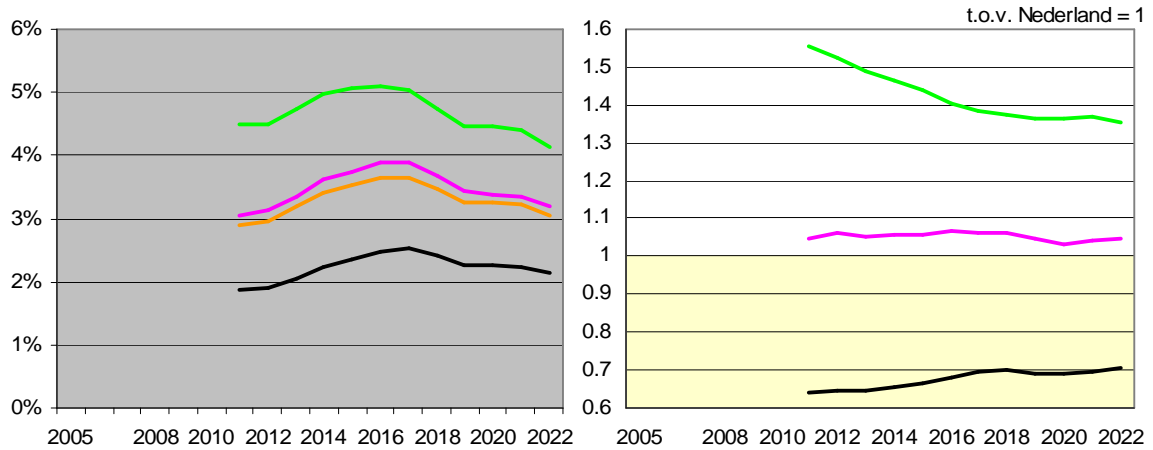
9. Werkloosheidspercentage totaal

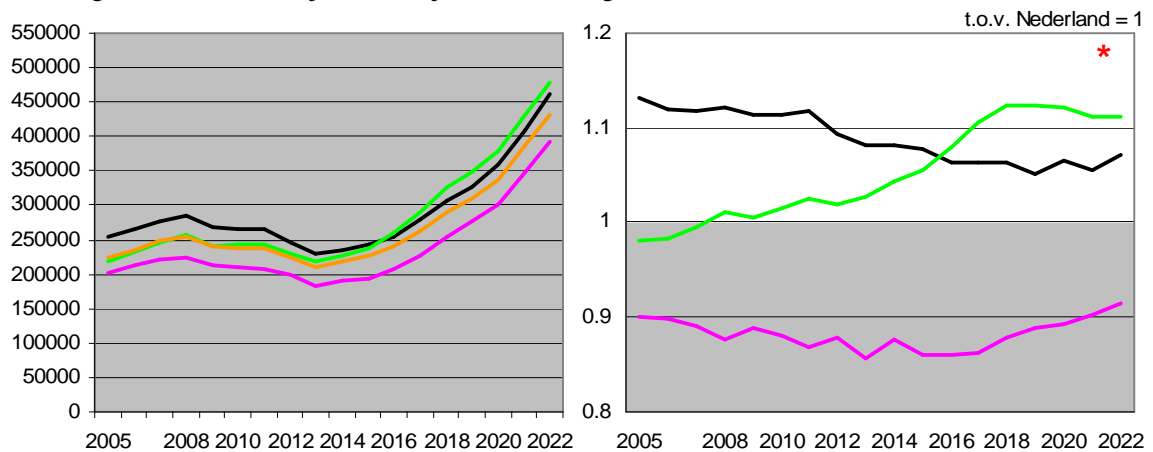
Figuur V.1 Vervolg

10. Percentage inwoners 18-66 jaar met WW-uitkering

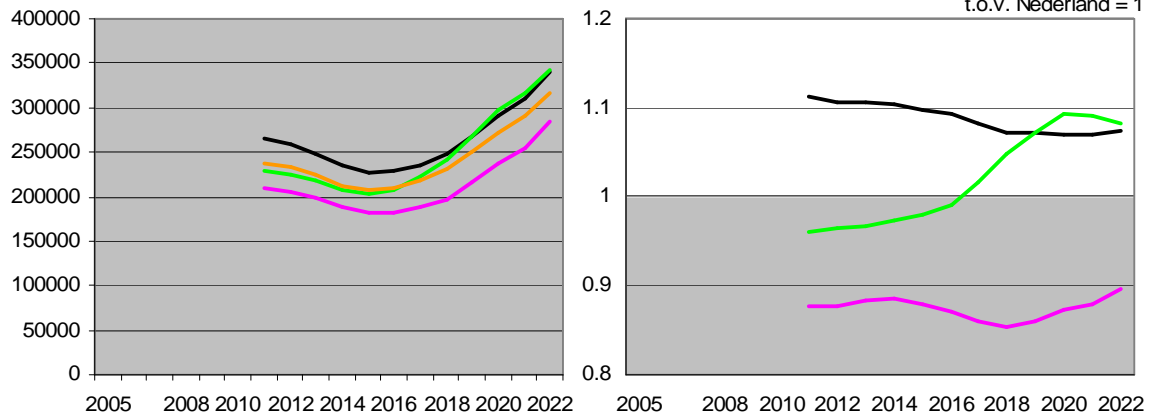
11. Percentage inwoners 18-66 jaar met bijstandsuitkering

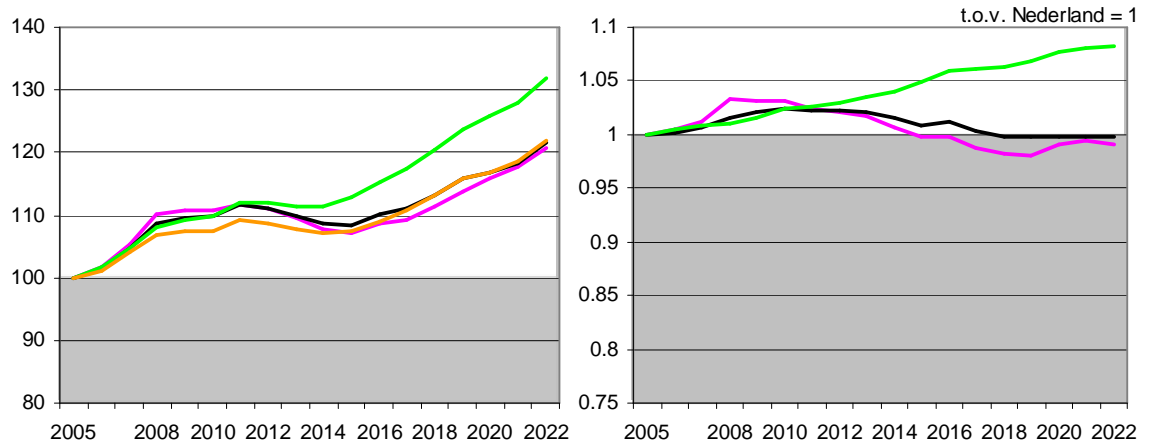
12. Gemiddelde verkoopprijs woningen (in €)

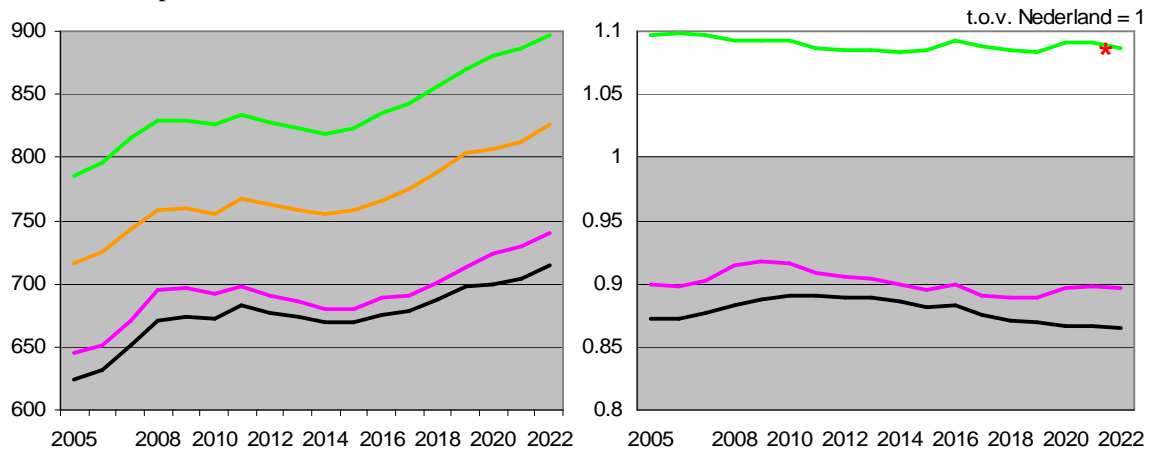
Figuur V.1 Vervolg

13. Gemiddelde WOZ-waarde (in €)

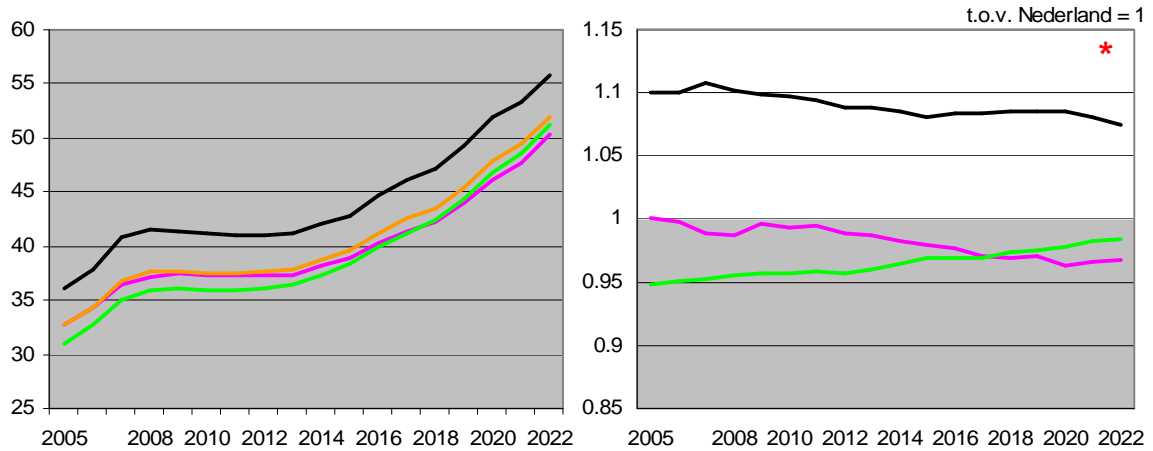
14. Aantal arbeidsplaatsen (2005=100)

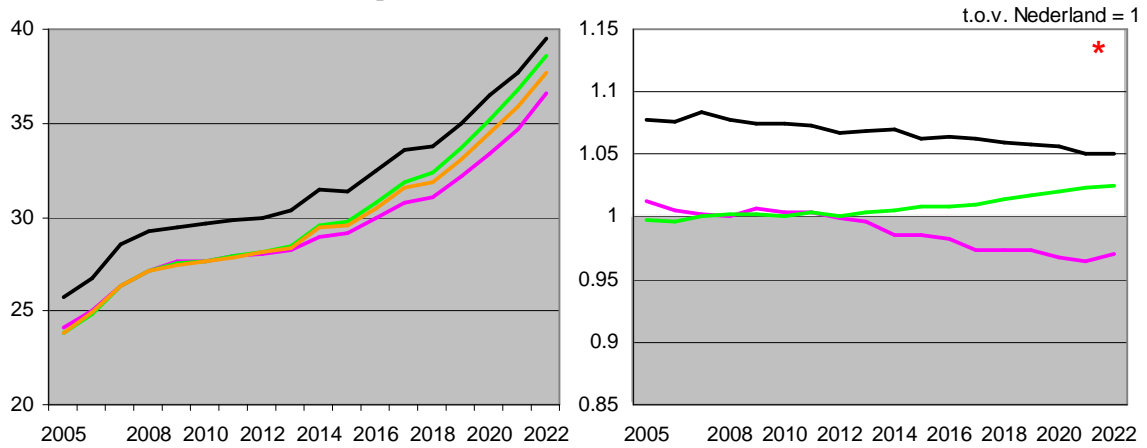
15. Arbeidsplaatsen per 1.000 inwoners 18-66 jaar

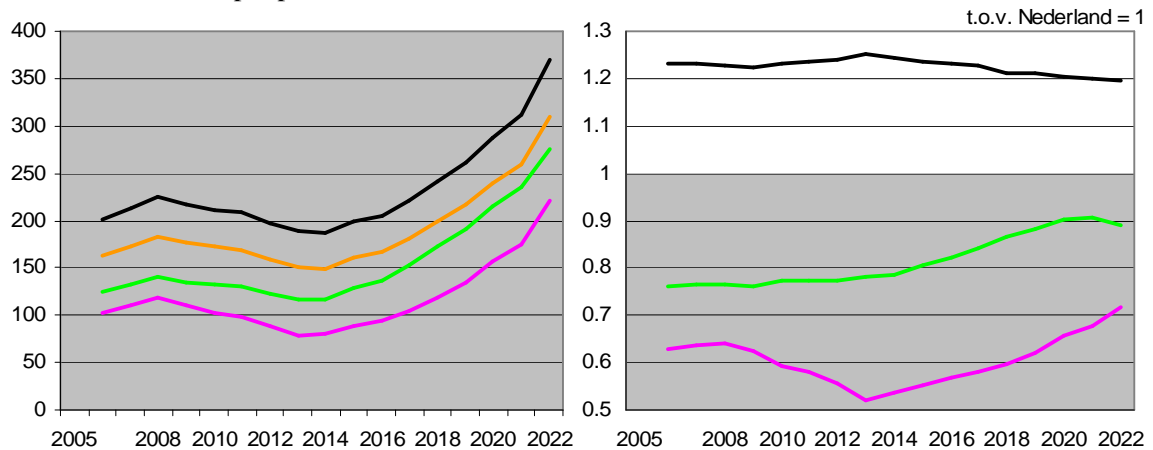
Figuur V.1 Vervolg

16. Gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden (* € 1.000)

17. Gemiddeld inkomen per persoon (* € 1.000)

18. Gemiddeld vermogen per huishouden (* € 1.000)

